

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**KASIMALI BAYALİNOV'UN ANLATILARINDA YAPI,
TEMA VE ANLATIM**

REYHAN KARKINLI

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ ANABİLİM DALI

HAZİRAN 2022

**KASIMALI BAYALİNOV’UN ANLATILARINDA YAPI, TEMA VE
ANLATIM**

Reyhan KARKINLI

DOKTORA TEZİ

**ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ ANABİLİM DALI
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN, 2022

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

Reyhan KARKINLI

10.06.2022

KASIMALI BAYALINOV'UN ANLATILARINDA YAPI, TEMA VE ANLATIM

(Doktora Tezi)

Reyhan KARKINLI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran, 2022

ÖZET

Kasımalı Bayalınov, Sovyet dönemi çağdaş Kırgız edebiyatının öncü yazarlarından biridir. Bu dönemin ilk örneklerinde olduğu gibi sosyalist ideolojinin ilkeleri çerçevesinde eserler vermiştir. Bolşevik Devrimi ile başlayan süreçte Sovyet edebiyatına yön veren *sosyalist realizmin* etkisini azalttığı dönemde de aynı tarzda eserler vermeye devam etmiştir. Tez çalışmasında çağdaş Kırgız edebiyatının oluşum sürecinin öncü temsilcilerinden olan Kasımalı Bayalınov'u ve eserlerini Türk edebiyatı araştırmacılarına tanıtmak, Türk ve Kırgız edebiyatı arasında karşılaştırma yapmak, Türk edebiyat kuramı açısından Kırgız edebiyatını izlemek, çalışmada yer alan eserlerdeki karakter, kavram ve simgeleri, edebî işlevlerinin yanı sıra psikolojik, sosyolojik, metaforik, anlambilimsel, göstergebilimsel, benzeşim ile sosyopolitik boyutlarıyla değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışma, yazarı ve dönemi en iyi şekilde yansıtacağı düşünülen povest türündeki *Kurman Cilga* [Kurman Vadisi], roman türündeki *Köl Boyunda* [Göl Kenarında] ve *Kıyın Ötkööl* [Zor Zamanlar] eserlerini kapsamaktadır. Yazarın şiir, makale, deneme, tenkit, masal, destan türündeki eserleri çalışmaya dâhil edilmemiştir. Anlatılardaki yapı ve tema; olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, tema ve değerlendirme başlıkları altında tartışılmıştır. Yapılan yorumlamalarda belli bir sanat akımı ya da seçilen tek bir yöntemin sınırlandırıcı etkisini ortadan kaldırmak amacıyla metne bağlı olmak üzere çoğulcu bir inceleme yöntemi tercih edilmiştir. Tez çalışması kapsamında Bayalınov'un Türkiye Türkçesine kazandırılmamış anlatı metinleri üzerinden ilk kez bir tahlil çalışması yapılmıştır. Bunun yanı sıra çalışma, Türkiye'de ve Kırgızistan'da Bayalınov ve eserleriyle ilgili ilk ve en geniş kapsamlı olma özelliği ile yazarın tanınırlılığına katkı sağlamıştır. Metinlerin, Türk edebiyatının kuramları doğrultusunda değerlendirilmesi ise Kırgız edebiyatının farklı bir bakış açısı ile yorumlanmasına katkıda bulunmuştur. Çalışmanın sonuç kısmında; yazar ve eserleri hakkında elde edilen veriler sunulmuş, çağdaş Kırgız edebiyatının kuruluş ve gelişim süreci yeniden yorumlanarak sonraki çalışmalara katkı sağlamaya gayret gösterilmiştir.

Bilim Kodu : 30304
 Anahtar Kelimeler : Çağdaş Kırgız edebiyatı, Kasımalı Bayalınov, sosyalist realizm, Bolşevik Devrimi, Sovyet, ideoloji.
 Sayfa Adedi : 362
 Tez Danışmanı : Prof. Dr. Figen GÜNER DİLEK

STRUCTURE, THEME AND EXPRESSION IN THE NARRATIONS OF KASIMALI

BAYALINOV

(Ph. D. Thesis)

Reyhan KARKINLI

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

June, 2022

ABSTRACT

Kasımalı Bayalınov is one of the pioneer authors of the Soviet period contemporary Kyrgyz literature. As in the first examples of this period, he produced literary works within the framework of the principles of socialist ideology. In the process started by the Bolshevik Revolution, he continued to produce works in the same style during the period when the influence of *socialist realism*, which gave direction to Soviet literature, was reduced. In the thesis study, it is aimed to introduce Kasımalı Bayalınov, one of the leading representatives of the formation process of contemporary Kyrgyz literature, and his works to the researchers of Turkish literature, to make a comparison between Turkish and Kyrgyz literature, to follow Kyrgyz literature in terms of Turkish literary theory, and to evaluate the people, concepts and symbols in the literary works given in the study with their psychological, sociological, metaphorical, semantic, semiotic, analogy and sociopolitical dimensions as well as their literary functions. As they are thought to reflect the author and the period in the best way, the study covers the novella *Kurman Cılga* [Kurman Valley], and the novels *Köl Boyunda* [On the Lakeside] and *Kıyın Ötkööl* [Hard Times]. The author's literary works in the form of poems, articles, essays, criticisms, fairy tales and epics are not included in the study. The structure and theme in the narratives are discussed under the titles of plot, characters, time, place, theme and analysis. In the analyses made, a pluralistic analysis method was preferred depending on the text in order to eliminate the limiting effect of a certain artistic movement or a single chosen method. Within the scope of the thesis study, an analysis study was carried out for the first time on the narrative texts of Bayalınov which were not translated into Turkish. In addition, the study contributed to the recognition of the author as it is the first and most comprehensive study about Bayalınov and his works in Turkey and Kyrgyzstan. The analysis of the texts in line with the theories of Turkish literature contributed to the interpretation of Kyrgyz literature from a different perspective. In the conclusion part of the study, the data obtained about the author and his works are presented, the establishment and development process of contemporary Kyrgyz literature is reinterpreted and an effort is made to contribute to future studies.

Science Code : 30304
Key Words : Contemporary Kyrgyz literature, Kasımalı Bayalınov, socialist realism, Bolshevik Revolution, Soviet, ideology.
Page Number : 362
Supervisor : Prof. Dr. Figen GÜNER DİLEK

TEŞEKKÜR

Çalışma konumun seçiminde, kaynakların temininde yardımcı olan, tez yazım aşamasında sabırla ve titizlikle her konuda çözüm üreten, kaynaklarını ve akademik bilgi birikimini benimle paylaşan, yol göstericiliğiyle beni aydınlatan, geliştiren, bir danışmanın ötesinde maddi ve manevi katkılarıyla bakış açımın değişmesinde yol açıcı bir ışık olan değerli hocam Figen GÜNER DİLEK'e; tezimin yazım aşamasında akademik tecrübeleriyle bana yol gösteren, karşılaşılan sorunlar konusunda çözüm üreten kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ülkü GÜRSOY'a ve Prof. Dr. Ayla KAŞOĞLU'na; çalışmamızda rastlanan Rusça ve Kırgızca sözcüklerin Türkçeye aktarımında katkıda bulunan Doç. Dr. Mayramgül DIYKANBAY'a; manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER**Sayfa**

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi
1. GİRİŞ	1
2. KASIMALI BAYALİNOV'UN ANLATILARINDA YAPI, TEMA VE ANLATIM...33	
2.1. Köl Boyunda	33
2.1.1. Olay Örgüsü.....	33
2.1.2. Şahıs Kadrosu	35
2.1.2.1 Başkişi.....	35
2.1.2.2. Norm Karakterler	52
2.1.2.3. Kart Karakterler	60
2.1.2.4. Fon Karakterler	60
2.1.2.5. Değerlendirme.....	66
2.1.3. Mekân	68
2.1.3.1. Fiziksel/Çevresel Mekânlar	69
2.1.3.2. Algısal Mekânlar.....	71
2.1.3.2.1. Kapalı/Dar Mekânlar	72
2.1.3.2.2. Açık/Geniş Mekânlar	72
2.1.3.3. Değerlendirme.....	86
2.1.4. Zaman	87
2.1.4.1. Metin Dışı Zaman	89
2.1.4.1.1. Yazarın Zamanı (Yazma Zamanı).....	89
2.1.4.1.2. Okuyucunun Zamanı (Okuyucunun Zamansal Tecrübesi)	92
2.1.4.2. Metin İçi Zaman.....	93
2.1.4.2.1. Öykü Zamanı (Vaka Zamanı)	93
2.1.4.2.2. Anlatımdaki Zaman (Söylem Zamanı, Anlatma Zamanı).....	95
2.1.4.3. Değerlendirme.....	106

2.1.5. Tema	107
2.1.5.1. Değerlendirme.....	116
2.2. Kıyın Ötkööl.....	117
2.2.1. Olay Örgüsü.....	117
2.2.2. Şahıs Kadrosu	119
2.2.2.1 Başkişi.....	120
2.2.2.2. Norm Karakterler	148
2.2.2.3. Kart Karakterler	152
2.2.2.4. Fon Karakterler	152
2.2.2.5. Değerlendirme.....	177
2.2.3. Mekân	178
2.2.3.1. Fiziksel/Çevresel Mekânlar	178
2.2.3.2. Algısal Mekânlar.....	180
2.2.3.2.1. Kapalı/Dar Mekânlar.....	180
2.2.3.2.2. Açık/Geniş Mekânlar	190
2.2.3.3. Değerlendirme.....	194
2.2.4. Zaman	195
2.2.4.1. Metin Dışı Zaman	197
2.2.4.1.1. Yazarın Zamanı (Yazma Zamanı).....	197
2.2.4.1.2. Okuyucunun Zamanı	198
2.2.4.2. Metin İçi Zaman.....	198
2.2.4.2.1. Öykü Zamanı (Vaka Zamanı)	198
2.2.4.2.2. Anlatımdaki Zaman (Söylem Zamanı, Anlatma Zamanı).....	199
2.2.4.3. Zaman Değerlendirme	214
2.2.5. Tema	214
2.2.6. Değerlendirme	226
2.3. Kurman Cılga	227
2.3.1. Olay Örgüsü.....	227
2.3.2. Şahıs Kadrosu	229
2.3.2.1 Başkişi.....	229
2.3.2.2. Norm Karakterler	245
2.3.2.3. Kart Karakterler	257
2.3.2.4. Fon Karakterler	264
2.3.2.5. Değerlendirme.....	289

2.3.3. Mekân	290
2.3.3.1. Fiziksel/Çevresel Mekânlar	290
2.3.3.2. Algısal Mekânlar.....	290
2.3.3.2.1. Dar/Kapalı Mekânlar.....	291
2.3.3.2.2. Açık/Geniş Mekânlar	297
2.3.3.3. Değerlendirme.....	308
2.3.4. Zaman	309
2.3.4.1. Metin Dışı Zaman	309
2.3.4.1.1. Yazarın Zamanı (Yazma Zamanı).....	309
2.3.4.1.2. Okuyucunun Zamanı	312
2.3.4.2. Metin İçi Zaman.....	313
2.3.4.2.1. Öykü Zamanı (Vaka Zamanı)	313
2.3.4.2.2. Anlatımdaki Zaman (Söylem Zamanı, Anlatma Zamanı).....	313
2.3.4.3. Değerlendirme.....	325
2.3.5. Tema	326
2.3.5.1. Değerlendirme.....	331
3. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	333
KAYNAKLAR	347
ÖZGEÇMİŞ	361

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2. 1: Köl Boyunda Romanının Olay Örgüsü	33
Çizelge 2. 2: Rene Girard'ın Üçgen Arzu Modeline Göre Capar	39
Çizelge 2. 3: Köl Boyunda Romanında Fiziksel/Çevresel Mekânlar	71
Çizelge 2. 4: Köl Boyunda Romanında Algısal Mekânların Fiziksel ve Algısal Değişim Tablosu	86
Çizelge 2. 5: Köl Boyunda Romanında İç ve Dış Zaman.....	89
Çizelge 2. 6: Kıyın Ötkööl Romanının Olay Örgüsü.....	117
Çizelge 2. 7: Kıyın Ötkööl Romanında Fiziksel/Çevresel Mekânlar	178
Çizelge 2. 8: Kıyın Ötkööl Romanında İç ve Dış Zaman	196
Çizelge 2. 9: Kurman Cılga Romanının Olay Örgüsü	227

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

CCCP

Soyuz Sovetskih Sotsialisticheskikh Respublik

KB

Köl Boyunda

KC

Kurman Cılga

KÖ

Kıyın Ötkööl

MTS

Makine Traktör Santralleri

SSCB

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

SSR

Sovyet Sosyalist Respublikası

1. GİRİŞ

Kasımalı Bayalınov ve Çağdaş Kırgız Edebiyatı

İnsanın varlık sebebinin üretmek olduğu bilincine erişen Kasımalı Bayalınov (1900-1980), her nefesi yazmaya adanmış bir hayat sürmüştür. Seksen yıllık ömrüne inandığı ideoloji ve değerler adına sayısız eser sıgırdırıştır. Mensubu olduğu Kırgız halkının hayatına ve edebiyatına günümüzde bile ışık tutan nesrin her türünde pek çok çalışma kazandırmıştır.

1800-1917 yılları arasında dağılıncaya kadar Hokand Hanlığı, sonrasında Rusya İmparatorluğu egemenliğinde kalmış olan Kırgızlar, 1916 yılında Millî Kurtuluş ayaklanmasına (Ürkün) girişmiş, 1917'den sonra da Sovyet Rusya hâkimiyetine girmiştir (Alımbayev, 2019: 117). 1936 yılından itibaren Kırgız Sosyalist Cumhuriyeti ismi ile varlığını sürdüren Kırgız halkı, Sovyet Rusya öncesinde kendi dillerinde bazı metinler yazmış olsalar da gazete, dergi, kitap gibi matbuu eserler oluşturamamış, resmî evrak tanzim edememiş, mektepler de dersler verilememiştir (Koç, 2009: 33). Sovyet Rusya egemenlik dönemi ile hızlanan Kırgız dili yazın hayatının gelişme gösterdiği (Cigitov, 2006: 8) ve Sovyet rejiminin hâkimiyet kurma yıllarında (1920-1930) yazarlığa başlayan Bayalınov, verdiği eserlerin sayısı ve niteliği ile Sovyet dönemindeki Kırgız edebiyatının varoluş sürecine olumlu katkılar sunmuştur.

Bayalınov, sözlü geçmişi oldukça güçlü olan Kırgız nesrinin oluşum ve gelişim sürecine yadsınamaz katkıları olan öncü, kurucu ve oluşturucu bir yazardır. Onun *Acar* povesti (uzun hikâye), çağdaş Kırgız edebiyatının ilk ve en başarılı nesir örneği olarak kabul edilir (Sıdıkbekov, 1960: 307). Hikâye ve roman dışında pek çok türde (masal, şiir, makale, tenkit, deneme) eser vermiş; Tatar, Kazak ve Rus edebiyatlarından çeviriler yapmıştır (Artıkbayev, 2015: 375).

Bayalınov, sosyalist ideoloji ile hayat bulan Sovyet devrinin bir yazarıdır. Sovyet ideolojisinin hegemonyasında olan çağdaş Kırgız edebiyatının oluşumuna ve gelişimine tüm varlığı ile emek veren, inşa edici yazarların başında gelmektedir. Bu bağlamda onun için çağdaşları tarafından “Kırgız edebiyatının aksakalı” denilmesi de son derece manidardır (Smanova, 2002: 7). Sosyalist realist ideoloji ile şekillenen yazarlık hayatı, son anına kadar

Sovyet rejimine bağlılık içerisinde çağdaş Kırgız edebiyatına eser kazandırma üretkenliği ile devam etmiştir. İnandığı ve benimsediği ilkelerden hiçbir şekilde taviz vermeden kendi halkının edebiyatına katkı ile geçen, dolu ve üretken bir hayatı olmuştur. *Acar* povesti başta olmak üzere yazarın tüm eserleri, Kırgızistan’da tüm eğitim öğretim kurumlarında okutulmakta olup hâlen basılmaya ve ilgi ile takip edilmeye devam etmektedir (Artıkbayev, 2015: 355).

Sovyet Rusya egemenliği ile gelişmeye başlayan çağdaş Kırgız edebiyatının kurucu kişisi olarak kabul görmesine, tanınmasına rağmen Bayalınov’un doğum tarihi birçok kaynakta net olarak yer almamaktadır. Doğum yılı 1902 olarak kabul edilmiş, yazarın ellinci, altmışncı, yetmişinci ve sekseninci doğum yılları büyük coşku ile kutlanmıştır. Hatta 2002 yılında da Bayalınov’un doğumunun 100. yılı münasebetiyle *Kasımalı Bayalınov Tuulgan Küünö 100 Cıl Bibliyografiyalık Körsötküç* [Kasımalı Bayalınov’un Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü İçin Hazırlanan Bibliyografik Dizin] adlı bir bibliyografya çalışması hazırlanmıştır (Smanova, 2002). Anlaşılacağı üzere doğum yılı için 1902 yılına yer verilmeye devam edilmiştir. Bu hususta Kasımalı Bayalınov’un tez çalışması kapsamında incelenen ve kendi hayatını anlattığı *Kıyın Ötkööl* (Zor Zamanlar) eserinde geçmiş hayatına dair önemli veriler tespit edilmiştir. Doğum tarihi ile ilgili verdiği bilgilerden yola çıkıldığında; eserin girişinde 1916 yılında meydana gelen Ürkün olayından önce kız arkadaşı Sakıp Cemal’den bahsettiği bölümde onun için “Tam o zamanlarda on beş yaşlarındaydı. Ben ise on altı yaşındaydım.” (KÖ, 40) şeklinde bir ifade kullanır. Devamında Ürkün olayını “Türkistan’daki halkın 1916 yılındaki katliamı ve acımasızca işgal etme hadisesi başladı.” (KÖ,57) şeklinde belirtir ve “Çok geçmeden hadiselerden etkilenecek Tabıldı’lar Tekes’e, biz ise Üç-Turpan’a [Turfan] kaçtık.” (KÖ, 60) cümlesiyle de Çin’e kaçtıklarını anlatmaya başlar. Ayrıca 1918 yılı Ekim ayının başlarında Komünist Parti’ye üye olurken yaşı sorulduğunda “On sekiz yaşındayım.” (KÖ, 214) diye cevap verir. Eserde yer alan verilerden hareketle Bayalınov’un 1900 yılında doğduğunu söylemenin daha doğru olacağı düşünülmektedir. Bu sebeple çalışmada yazarın doğum tarihi verilirken 1900 yılı kullanılmıştır.

Rus coğrafyasında öncelikle Rus Çarlığı yönetiminin ardından Bolşevik Devrimi ile gelen komünist ideoloji ve yeni Sovyet düzeninin oluşumunda yaşanan tüm süreçlerle paydaş olan çağdaş Kırgız edebiyatının yazın sembollerinden Bayalınov, 5 Eylül 1900 tarihinde Issık-Göl bölgesinin Kök-Moynok köyünde bir çiftçinin çocuğu olarak dünyaya

gelir (Tülögabilov, 1966: 8). İki yaşındayken annesi Cargölök'ü kaybeder. Dokuz yaşında babasını da kaybeden yetim ve öksüz kalan Bayalinov, küçük yaşlarından itibaren okuma yazma ve eğitim alma arzusu ile doludur. Yazarın anlattıklarına göre küçük yaşlardan itibaren mollalardan ders alır. Bu yüzden yengeleri ona, “molla çocuk” diye hitap ederler (KÖ, 144). Ayrıca Rusça dersleri de almıştır (KÖ, 55).

Bayalinov, 1916 yılında Çar'ın Türkistan halkına uyguladığı politika ve baskılar neticesinde Çin'in Turfan bölgesine zorunlu göçe maruz kalır. Bolşevik Devrimi ile yıkılan Rus Çarlığı yönetiminin yerine kurulan geçici Sovyet yönetiminin çıkardığı ayla Turfan'dan doğup büyüdüğü ata topraklarına geri döner. Dönüş yolunda Atbaşı'ndan Koçkor'a oradan da Tokmok'a gelip kardeşini yetiştirme yurduna verir. Kendisi Rus, Özbek beylerinin evinde uşaklık yaparak geçimini temin eder (KÖ, 174). Epey bir zaman sonra at bakıcılığı, eczane kalfalığı yapar; matbaa işlerinde ve yol yapımında işçi olarak çalışır. (Sıdıkbekov, 1960: 305; KÖ, 260).

Bayalinov, 1918 yılında Komünist Partisi'ne [Kommunisttik Partiya] üye olur. Aynı yıl Şehir Parti Komitesi, Bayalinov'u Taşkent'te altı aylık Sovyet Partisi [Sovettik Partiyalık] kursuna gönderir (KÖ, 268; Smanova, 2002: 5). Aldığı kurs eğitiminden sonra bölge Komsomol Komitesi [Kırgızstan Oblastlık Partiya Komiteti] görevlisi olarak At-Başı, Koçkor ilçelerinde ve Narın şehri Komsomol teşkilatlarında [Komsomol Uyumdarı] birinci başkanı olarak görev yapar. Anlatılarında en çok önem verdiği konu olarak görülen ve olumsuzluklar dolayısı ile yarım kalan eğitim hayatı, 1920 yılında Taşkent'te açılan altı aylık öğretmenlik kursuna [Pedagogikalık Kurs) katılmasıyla yeniden başlar. Öğretmenlik kursunu bitirdikten sonra Almatı'daki Kazak-Kırgız Enstitüsünü [Kazak-Kırgız İnstitutu] kazanır ve burada eğitimine devam eder (Tülögabilov, 1966: 9; KÖ, 328; Smanova, 2002: 5).

Bayalinov, ilk eserlerini bu enstitüde öğrenci iken vermeye başlar. Gençlik yılları olan bu dönem eserlerini, şiirler oluşturur. 1922-24 yıllarında *Ceter Bekem Maksatka* [Muradıma erer miyim?], *Biz Kim Elek, Kim Bolduk?* [Biz Kim İdik, Kim Olduk] gibi şiirleri, Kazakça çıkan gazetelerde neşredilir. Sonra nesirde kendini dener. İlk yazılarının konusunu genel anlamda halk edebiyatından gelen miras ve onların değerleri teşkil eder. *Esin Barda Etegin Cap* [Aklın Varken Eteğini Ört] adlı makalesi ise halk masalları üzerine yazılmıştır. *Tülkü Menen Suur* [Tilki ile Dağ Sıçanı], *Çabalakey menen Cılan* [Çabalakey ile Yılan] adlı

hikâyeleri tüm Kırgız halkı tarafından günümüzde bile ilgi gösterilen çalışmaları arasındadır (Smanova, 2002: 8; Artıkbayev, 2015: 392).

1925'te Öğretmen Enstitüsünü [Kazak Kırgız Pedagogikalık Okuu] bitirdikten sonra Kırgızistan Bölge Partisi Komitesi [Kırgızistan Oblastık Partiya Komiteti] onu, Moskova'da Sovyetler Birliği Halkları Merkez Matbaası [CCCP Elderinin Borbokduk Basmakanası] Kırgız bölümüne redaktör olarak görevlendirir. 1926 yılında ise Frunze'de (Bişkek) Kırgızistan Devlet Matbaası [Kırgızistan Memlekettik Basması] baş redaktörü olarak çalışmaya başlar (Tülogabilov, 1966: 10; Aamatov: 2008: 159).

1928 yılında çağdaş Kırgız edebiyatında povest türünün en başarılı örneği kabul edilen *Acar* yayımlanır (Artıkbayev, 1968: 9). Rusça ile Sovyetler Birliği halklarının dilleri yanında İngilizce, Çekçe, Fransızca ve Almancaya çevrilir (Akmataliyev, 2012: 91). Aynı yıl Moskova'daki Sovyetler Birliği Gazetecilik Enstitüsü'ne [Curnalistter İnstitutu] girer. Bir yıl sonra yazarın *Murat* [Murat] hikâyesi yayımlanır (Smanov, 2002: 4). Bu hikâye onun *Cetimdin Ölümü* [Yetimin Ölümü] adlı hikâyesinin yeniden düzenlenerek oluşturulmuş şeklidir (Artıkbayev, 2015: 397).

1933 yılında Kırgızistan Devlet Matbaası [Kırgızistan Memlekettik Basması] ve Sovyet Kırgızistan Dergisi'nin [Sovettik Kırgızistan] redaktörlüğü ve Yazarlar Birliği Başkanlığı [Kırgızistan Cazuuçular Soyozu] görevlerinde bulunur (Aamatov, 2008: 159).

Eserleri birçok dile çevrilmiş olan Bayalinov'un Kazak, Tatar ve Romantik - Gerçekçi Dönem Rus Edebiyatı'na ait birçok çevirisi de bulunmaktadır. 1935 yılında Gorki'nin *Makar Çudra* ve Dorohov'un *Bolşeviktin Uulu* [Bolşevik'in Oğlu], Puşkin'in *Ruslan ile Lyudmila* eserlerini çevirir. Çeviri çalışmalarına devam eden Bayalinov, 1937 yılında Puşkin'in *Kavkaz Tutkunu* [Kafkas Tutsağı] eserini iki yıl sonra da Lermontov'un *Üç Kurma* eserini tercüme eder (Smanov, 2002: 14).

Çeviri çalışmalarının yanı sıra hikâye türünde eserler vermeye devam eden yazarın 1941 yılında *Baktıluu Cılkıçı* [Bahtlı Yılkıcı], *Koş Cürök* [İki Kalp], *Turmuş Türtküsündö* (Hayat Dürtüsü İçinde), *Kızıl Armiya Üçün Kızmat Kıldı* [Kızıl Ordu İçin Hizmet Etti] ve *Ot İçinde* [Ateş İçinde] hikâyeleri çeşitli gazetelerde yayımlanır (Smaova 2002: 14). Bayalinov'un *Cetilgen Cetim* [Olgunlaşan Cetim], *Koş Cürök* [İki Kalp], ve *Turmuş*

Türtküsündö [Hayat Dürtüsü İçinde] eserlerinde tek bir başkişinin, Nurkasım'ın hayatından kesitler sunulur. Kahramanın yetişme süreci ve topluma faydalı birey olma yolunda geçirdiği aşamalar anlatılır. *Al Emi Cetim Emes* [O Artık Yetim Değil], *Şaiftin Angemesi* [Şaif'in Hikâyesi] ve *Ot İçinde* [Ateş İçinde] hikâyelerinde II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan olaylar yer alır (Akmataliyev, 2012: 95). Krilov'un fabl türündeki eserinden çevirdiği *Balık Sorposu* 'nu [Balık Çorbası] ise 1944 yılında yayımlar (Smanova, 2002: 14).

Rus Çarlığı yönetiminin son yıllarına sosyalist dönem ise başlangıcından itibaren hayatıyla tanıklık eden Bayalinov, komünist-sosyalist ideoloji ile şekillenen karakterinin ne tür bir yazarlığa evrileceğine karar verme süreçlerini ideolojinin bünyesinde ve hizmetinde gerçekleştirmek durumundadır. Çünkü bilinçli ya da bilinçsiz olduğu tespit edilememekle birlikte aidiyet hissetmekte ve bu ideolojiden beslenmektedir. Eserleri üzerinden yapılan incelemelerde net olarak tespit edilebilen ise yazarın komünist sosyalist ideolojiyi desteklediği ve destek adına istenen şekilde yazmış olduğudur.

Sovyet rejimi, edebiyat alanını kontrol altında tutmak için sanatçıların, yazarların ideolojiye fayda sağlaması noktalarındaki uygulama ve yaptırımlarını, düzenin yerleştirilme sürecinde hızla hayata geçirir. Tavizsiz ve sonuç alıcı bir yürürlük ortamı oluşturur. Bu uygulamalardan birisi olan Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte edebiyat alanında tamamıyla merkezileşmeye giden bir süreç başlatılır (Kınacı 2016: 139). 1923'ten itibaren Parti Kolhoz¹ merkezi, aldığı kararların yerindeliğini görmek, azami derecede istifade adına bazı yazarları kırsal kesimlerde yaşananlarla ilgili gözlem yapmak amacıyla kolhozlara göndermeye başlar. Bu görevlendirmeler kapsamında 1930 yılında Türkmenistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Hükûmeti'nin de daveti üzerine Tikhonov, Leonov, Lugovski, İvanov, Pavlenko, Sannikov gibi ünlü yazarlardan oluşan bir ekip Türkmenistan'a gönderilir. Özel görevlendirme ile yola çıkan yazarların iki önemli görevi bulunmaktadır. İlk görevleri; egemenlikleri altında bulunan diğer topraklarda olduğu biçimde Sovyet dönemindeki Türkmenistan'ı da edebî eserlerde anlatabilmeleri için kolhoz yaşamını

¹ Kolhoz ve sovhozlar, Sovyet yönetiminin sosyalist ekonomi modeli çerçevesinde üretimi artırmak amacıyla oluşturduğu kolektif hareket eden çiftliklerdir. Bu çiftliklerin kuruluş amacı, köylülere ait birbirinden ayrı ve küçük olan tarım yapılabılır küçük arazileri kamulaştırmak suretiyle tek ve büyük, devlet kontrolünde üretim merkezlerine dönüştürmektir. Oluşturulan çiftliklerde yürütülen her tür faaliyetten köylüler sorumlu tutulmaktadır. Yürütülen çalışmaların yoğunluğuna bağlı olarak oluşan ihtiyaç doğrultusunda dışarıdan çalışan da alınabilmektedir. Oluşturulan kolhoz ve sovhos kolektivizasyon sisteminde üretilen ürünlerden elde edilen gelirin bir kısmı çiftliklerin masraflarını gidermek için ayrılırken kalan kısmıyla da emek hakkı fonu oluşturulurdu ("Sovhoz", Azerbaycan Sovet Ensiklopediyası, C 8, Bakı, 1984, s. 565. "Kolhoz", Azerbaycan Sovet Ensiklopediyası, C 5, Bakı, 1981, s. 452).

yerinde gözlemlemek ve eserlerinde işleyecekleri bir konu belirlemektir. İkinci görevleri ise alanda gözlem yaparak seçilen konuya uygun anlatım biçimlerini ve yöntemlerini geliştirebilmektir. Rejimin yerleşme aşamasında edebî alana yönelik bu tarz uygulamaların sonucunda ideolojiye hizmet amaçlı görevlendirilen bu yazarlar; pamuk tarımı, parti faaliyetleri, kadınların çalışmaları, göçebelik, kolхозlarda hayat gibi konuları aralarında paylaşıp Sovyet ideolojisinin durumunu her yönüyle ele alan ve tanıtacak ortak bir kitap yayımlamaya karar verirler. Sonrasında yazarlar bu doğrultuda on kitap çıkarmayı başarırlar (Zelinski, 1978: 181-182).

Sovyet rejiminin kendisine hizmet edecek yazarlarının bahsi geçen görevlendirme seyahatlerinden anlaşılacağı üzere Sovyetlerde edebiyat, belli bir merkezden planlanmış, yönlendirilmiş ve kontrol edilmiştir. Bu anlayışla 1934 yılında Sovyetler Birliği'nin bünyesindeki halkları kapsayacak şekilde edebiyat alanında Yazarlar Birliği oluşturulmuştur. Birlik, edebiyat sahasında parti ve devletin kontrolünü daima elinde bulundurmuştur. Böylelikle Sovyetler Birliği içerisinde yer alan tüm halkların sanatının ve edebiyatının Sovyet rejimine hizmet etmesi gerektiği fikrine resmî bir nitelik kazandırılmıştır (Kıyabayev 1998: 49). Sovyet ideolojisinin oluşturduğu bu kurumsal yapı ile sanatın bir kolu olan edebiyat da tüm unsurlarıyla sisteme hizmet eder hâle getirilmiştir. Yazarlar alınan kararlar doğrultusunda yazılması istenen konular hakkında, belirlenen usulle eserlerini oluşturmuşlardır.

Kolхозlarda gözlem yapma amaçlı görevlendirmelerle edebiyat eserlerinin Sovyet rejimine hizmet etmesinin sağlanması anlayışıyla pek çok yazar, uzun süre kolхозlara gidip alanda gözlem yapmaya devam etmişlerdir. Bahsi geçen çalışmalar, mekânda gözlem yapılarak belli konuları yazma noktasında ilk sosyalist realizm uygulamaları olarak değerlendirilebilecek eserlerdir. Bayalınov'un 1940'lı yıllarda Kırgızistan'da II. Dünya Savaşı döneminde kolhoz hayatını anlattığı *Köl Boyunda* romanı da rejimin alan görevlendirmeleri kapsamında mekânda gözlem yapılarak oluşturulmuş bir eserdir. Diğer bir ifade ile eser; rejimin plan, yönetim, direktif ve kontrolü altında meydana getirmiştir. Sovyet ideolojisinin alan tarama, gözleme ve oluşturma metodu sonucunda roman, 1945-1946 yıllarında tamamlanmış ve 1947 yılında *Bakıt* [Mutluluk] adıyla, Kırgızca olarak yayımlanmıştır. 1950 yılında romana bir bölüm eklenmiş ve Rusça olarak ikinci kez yayımlanmıştır. 1952 yılında ise roman, *Köl Boyunda* adıyla yeniden basılmıştır (Artıkbayev, 1968: 29).

Bayalinov bu romanı oluştururken Sovyet rejiminin uygulamış olduğu alan çalışmaları kapsamında kolhoz ziyaretleri sırasında yaptığı gözlemlerden faydalandığını şu cümlelerle ifade eder: “Ben Kasımalı Bayalinov, II. Dünya Savaşı yıllarında hizmet etmek için sık sık Issık Göl bölgesindeki kolхозları ziyaret ettim. Cephede, düşmanı yenmek için var gücüyle emek veren halkımızı, onların eşsiz bir vatanseverlik duygusuna sahip olduğunu kendi gözlerimle gördüm. Bu gözlemler, savaştan sonra yazdığım ‘Köl Boyunda’ eserim için zengin bir materyal sağladı.” (Tülögabılov, 1966: 64-65).

Köl Boyunda romanında II. Dünya Savaşı ve sonrasındaki zaman diliminde sosyalist komünist ideoloji ile şekillenmiş Sovyet rejimi tarafından temel üretim merkezleri olarak teşkil edilmiş olan Kırgızistan kolhoz² hayatı anlatılır. Roman; savaş yılları esnasında yaşanan sosyo-psikolojik ve ekonomik sıkıntıların ortadan kaldırılmasına katkı sağlamada başat rol üstlenen kolhoz sakinlerinin faaliyetlerini ve çalışmalarını konu edinmektedir. Bu eser, Rus Çarlığı yönetimi ardılı oluşan yeni devlet düzeninin sosyalist komünist ideoloji ile şekillendiği dönemlerde kaleme alınmıştır. Ayrıca eserin oluşum süreci dönemin algı ve fikri karakteristiğini ortaya koyması bakımından birçok ipucunu bünyesinde barındırmaktadır. Çünkü eser bir amaç, plan ve denetim sistemiyle ideolojinin manifestosu tarzında ortaya çıkmıştır. 1934’te kurulan Yazarlar Birliği ve parti ideologlarının belirlediği tarzda görevlendirmeler ile bu birliğin ideolojik prensipleri doğrultusunda oluşturulmuştur.

Bu süreçte yazılan *Köl Boyunda* romanı Bayalinov’un yazarlık serüveni ve ilkeleri boyutu ile karakterini de ortaya koyan en önemli eseridir. Çünkü Çarlık rejimi ardılı olarak hayat bulma ve yerleşme sürecinde olan sosyalist ideoloji ve Sovyetler Birliği, hegemonyasındaki tüm halklar gibi Kırgızistan’da da sanat ve edebiyat alanında eserler ortaya koyan insanları rejimi benimsetmek ve yeni ulusu yaratmak konusunda görevli ve sorumlu olarak kabul ederler. Bu bağlamda tüm edebiyatçılar ve sanatçılar sınırları Komünist Parti tarafından belirlenen sosyalist realizm (sosyalist gerçekçilik) metodunu kullanmak suretiyle toplumu dönüştürme mühendisliği ile görevlendirilirler (Tagızade 2006: 20). Teşkil edilen oluşum ile edebiyat alanında partinin ve devletin kontrolü sağlanmak istenir. Kontrol etme fikri ise oluşan her eserin rejim ve ideolojiye hizmet etmesi ile hayat bulması, aksi hâlde buna sebep olan her eser ya da kişinin ortadan kaldırılması veya yazarlık girişimlerinin durdurulması şeklinde benimsenir. Bu oluşum ve benimsenen prensiplerden

² Kolektif çiftlik.

diğer yazarlar gibi Bayalınov'un da etkilenmediğini düşünmek mümkün değildir. Çünkü Bayalınov da bir Sovyet yazardır ve rejimin istediklerini yerine getirmekle görevlidir. *Köl Boyunda* romanında olduğu gibi diğer eserlerini de bu düşünce ve uygulanan denetim altında oluşturmuştur. Aksini düşünmek bu eserin basılamaması veya okuyucusu ile buluşamaması anlamına da gelebilir. Bu düşünceler içerisinde romanda görüldüğü hâliyle de yazar sadece Sovyet rejimine hizmet etmekle kalmamış, yeni rejimi, okuyuculara parlayan bir yıldız gibi sunmuştur.

Köl Boyunda, II. Dünya Savaşı yıllarını içeren sürelerde, sosyalist ideolojinin düşünce ve hareket merkezi olan kolхозlarda yaşananları, rejimin gelecek amaçları doğrultusunda yansıtmaktadır. Çünkü eserin oluşum planı, kolхозlara gönderilmek üzere yapılmış olan görevlendirmeler doğrultusunda önceden çizilmiş, esasları belirlenmiş, yazar alana çıkartılmış, sonuçlar alınmış, eser ortaya çıktığında ideolojinin amaçlarına uygun niteliği ile basım ve yayımına karar verilmiştir. Bu noktada bir birey ve yazar olarak Bayalınov'dan beklenen elbette Sovyet ideolojisine en yüksek seviyede bağlı kalmaktır. Aksi halde Bayalınov'un yazarlık varlığından bahsedilememe ve çağdaş Kırgız edebiyatına bugün değerlendirilebilen katkılarının olamama ihtimali söz konusu olabilecektir.

Bayalınov'un içinde yer aldığı toplumu en iyi şekilde yansıtan, Sovyet sisteminde komün ve üretken yapıları organize eden *Köl Boyunda* romanındaki kolhoz düzeni Keneş ve Örnök kolхозları üzerinden eşsiz birer cazibe merkezi olarak anlatılır. Romanda kolхозlardaki ilişkiler, rejimin istediği örnek seviyede yansıtılır. Çünkü sosyalist sistemdeki üretim ilişkileri, arkadaşça bir iş birliği ve sömürüden kurtulmuş işçilerin sosyalist dayanışmaları ve adanmışlıkları şeklindedir (Stalin, 2009: 46). Üretim ve dayanışma ile birbirini çalışmaya teşvik eden ilişkilerin en iyi gözlemlenebildiği kolхозlar, II. Dünya Savaşı yıllarında oluşan zor hayat koşullarının getirdiği tüm sıkıntıların, engellerin birliktelik ve dayanışma içerisinde aşıldığı yerlerdir. Kolхозlar, vatana ve rejime hizmetin sadece cephede olmakla değil, cephe gerisinde de verilebileceğini, düşmana karşı koyulabileceğini gösteren mekânlardır.

Köl Boyunda, rakamla ayrılmış toplam on yedi bölümden oluşmaktadır. Olay örgüsü ise üç ana metin halkasından oluşur. Romanın ilk metin halkasında Capar, sevgiliyle vedalaştıktan sonra askere uğurlanır. Cephede üstün başarılar gösteren Capar, düşmanla

çarptırırken ayağından yaralanır. Bir ayağının baldırdan kesilmesi suretiyle memleketine dönmek zorunda kalır.

İkinci metin halkası ise Capar'ın askerden memleketine dönüşüyle başlar. Örnök Kolhozu'nda okul müdürü olarak görevlendirilen Capar, bu kolhozun şartlarını iyileştirmek için canla başla çalışır. Babası Toyçubek'in başkanlığını yaptığı Keneş Kolhozu ile kendisinin görev yaptığı Örnök Kolhozu arasında sosyalist rejimin arzuları doğrultusunda verim artışı sağlamak için “sosyalist yarışma”³ düzenler. Yarışmayı Örnök Kolhozu kazanır ve Capar'ın evlenmesiyle bu bölüm sonlanır.

Üçüncü metin halkası, Keneş Kolhozu başkanı Toyçubek ile Örnök Kolhozu başkanı Çükobay'ın hayvanların durumunu kontrol etmek için dağ sırtına çıkmalarıyla başlar. Olumsuz hava koşullarıyla yapılan mücadelenin ardından tekrar kolhoza dönerler. Hayvanların beslenmesi ve barınması ile ilgili koşulların iyileştirilmesi adına her iki kolhozdan belli kişiler dağ sırtında yaşamaya başlar ve savaşın bitmesiyle roman sonlanır.

II. Dünya Savaşı yıllarında yazılan ve Sovyet tipi insan modelinin sunulduğu *Köl Boyunda* romanı, topluma idealize edilmiş Sovyet sistemine uygun nitelikli ve örnek kahramanlar sunar. Bayalinov, kahramanlarını hayatın gerçekliğinden uzaklaşmadan, sosyalist hayatın huzuruyla bütünleştirir. Yazarın eserdeki gücü bununla örtüşür (Sıdıkbekov, 1960: 315). Romanın tüm kahramanları, ideolojinin istediği biçimde savaş hakkında detaylı düşünerek zafer ve mutluluğun emekte, üretmede ve sıkı çalışmada olduğunu örnek derecede bilmekte ve okuyucuya yansıtmaktadırlar.

Altmışa yakın karakterle kurgulanan *Köl Boyunda* romanının başkışisi Capar'dır. Başkışinin hayatı üzerinden Sovyet sisteminin ve ideolojisinin komün hayatı şekillendirme merkezi olarak tanımlanabilecek kolхозlarda yaşananları konu edinen roman, Sovyet ideolojisinde sanatın temel metodu kabul edilen sosyalist realizm anlayışı ile yazılır. Sosyalist realizm fikri, ideal olanı yansıtmak üzere kurulu bir felsefeye dayanır.

³ Komsomolların, yeni oluşturulmakta olan Sovyet toplumunun gelişimi ve modernleşmesi doğrultusunda gayret etmek üzere sürekli hazırlıklı bulunmaları telkinlerinde bulunmak ile devlet plan ve yükümlülüklerinin aksaksız şekilde yerine getirilmesi amacıyla, gençler arasında “sosyalist yarışmalar” düzenleme etkinliği tarzında kolektivizasyon uygulamaları, kolхозlarda ise tarım ürünlerinin üretim artışına katkı sağlamaya yönelik yapıldı (Hahn 1969: 224).

Kırgız ana dilinde çizilmeye başlanan Capar gibi yeni kahraman tipi, oluşum döneminde olan yazılı edebiyat devrini yansıtmaya noktasında da başrolü üstlenir. Romanın başkişisi Capar, Sosyalist realizmin şekillendirdiği Sovyet insan tipini temsil eder. Sovyet/Rus halkının (Sovetskiy narod) oluşumunda Bolşevik Devrimi ile dış dünyaya kapanan Sovyetler Birliği'nin etkisi (Dağı, 2002: 100) büyük önem taşır. Sovyetler Birliği'nde "homo-Soveticus" olarak ifade edilen Sovyet insanını oluşturma süreci 1920'li yıllarda başlar (Onay, 2002: 88).

Sovyet ideolojisinin sanat ve edebiyat metodu olan sosyalist realizmin çizdiği sınırlar içinde Kırgız kimliğiyle Capar, sosyalist toplumun yetiştirdiği Sovyet propagandasını yapmakla yükümlü bir vaiz olarak sunulur. Bu rolüyle sistem için çalışan olumlu bir kahramandır. Capar gibi Sovyet tipi olumlu kahramanların, diğer edebiyatlardaki karşılıklarıyla kıyaslandıklarında edebî olarak oluşturulmuş birer karakter olmaktan çok, parti veya rejim politikasının bir propaganda aracı oldukları açıkça görülür (Mathewson, 1975: 3).

1929 ekonomik buhranı ardından 1930'lu yıllarda kalkınma hızları ve üretim model değişimleri doğrultusunda tarım ve toprağı merkeze alan kolektivizasyonların neden olduğu toplumsal hareketlilikler yaşanır. Sonuçları hesaplanmadan başlatılan bu toplum mühendisliği girişimi ülkede sanayi hamlesinin başladığı bir sırada yiyecek kıtlığına yol açar (Lewin, 2011: 74). Bu sıkıntılı süreç savaşla birlikte daha da şiddetli bir biçimde kendini gösterir. II. Dünya Savaşı ile Sovyetler Birliği büyük bir ekonomik kayba uğrar. Ülkenin yeniden toparlanması, ekonomik gücün artırılmasına dolayısıyla üretime bağlıdır. Bu doğrultuda hazırlanan beş yıllık planın edebiyata getirdiği dört önemli değişiklikten biri üretim ve yapım çalışmalarının ön plana çıkarılmasıdır (Zelinski, 1978: 180-181). Bu bağlamda eserin kurgusunda üretim ile ilgili en büyük görevi kolhoz çalışanları üstlenir. Üretimle sistemin devamlılığının sağlanacağını farkında olan Capar, vakit geçirmeden Örnök Kolhozu'nda göreve başlar. Kolhozun durumunu düzeltmek için büyük bir istek ve gayretle okulu düzenleyip o yılki eğitim-öğretim dönemine yetiştirir. Çünkü insan eğitmenin de bir üretim olduğunun farkındadır.

Sosyalist realizmde ulaşılabilir en üst dereceyi temsil eden olumlu kahramanlar asla salt bir kişi değildir. Onlar, bir amaç üzerine yaratılmıştır (Siniavski 1967: 33-34). İnsanı yerleştirdiği bu konumun iyi veya kötü olduğunu belirleyen temel ölçüt ise Sovyet

ideolojisi'dir. Bu amaca hizmet eden sosyalist realizmin idealize ettiği olumlu kahramanlar, tüm olumsuzluklardan ve yanlışlıklardan arındırılmıştır. Bir Sovyet kahramanı olarak başkişi Capar'ın amacı ve en büyük arzusu komünizmi zafere ulaştırmaktır.

Capar'ın çocukluk döneminin son derece olumlu geçtiği, kişilik gelişiminde bu sürenin önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Babasının çalışkanlığı, Sovyet ideolojisine bağlılığı, güç koşullar altında mücadele edebilme yeteneği ve kolhoz başkanlığına yükselebilmek gibi örnek kişiliği Capar'ın karakter özelliklerine yansımıştır. Annesi Burulça'nın kadın olarak akılcılığı, dirayeti ve kolhoz işlerindeki örnek çalışkanlığı ile Sovyet ideolojisinin sürekliliğine sağladığı katkılara yönelik özellikler de Capar'da açık bir şekilde görülür. Sosyalist realizm sanat anlayışı ile oluşturulan Sovyet rejiminin görmek istediği karakter olan başkişi Capar'ın çocukluk yıllarının, rejimin çerçevelediği seviyede olumlu gelişim izleri taşıdığı söylenebilir.

Sosyalist anlayışı topluma benimsetmek için eserlerdeki kahramanlar, rol modeller ve örnek kişilikler olarak belirlenir. Capar'ın vatanını savunma konusunda göstermiş olduğu tavır da sosyalist ideolojinin zorunlu kıldığı bir anlayışın sonucudur.

Bayalinov, *Köl Boyunda* romanının ardından 1948 yılında Abdullah Tukay'dan çevirdiği *Tandalmahu Irlar ve Poemalar*'ını [Seçilmiş Şarkılar ve Şiirler] yayımlar. (Smanova, 2002: 14). Hiç ara vermeden yazmaya, yazdıkları ile Sovyet sistemini desteklemekmeye, benimsetme çalışmalarına devam eder.

1950'li yıllara gelindiğinde II. Dünya Savaşı bitmiş, sosyalist komünist ideoloji ile hayat bulan Sovyetler Birliği'nin aldığı yol gibi Bayalinov da yazarlık hayatında oldukça ilerleme kaydetmiştir. 1953 yılında *Emgek Marşı*'nı [Emek Marşı] yazan Bayalinov yaşadığı zamanın ruhunu, benimsemekten hiç vazgeçmediği sosyalist ideoloji ile yakalamış bir yazar olarak verdiği eserlerin daima rejim taraftarı olmasına süreklilik kazandırabilmiştir. Savaş sonrası kaleme aldığı eseri de bu özelliği ile dikkat çekmektedir. Savaşın sonunda kalan yıkım içinde gereken dinamizmi, dinginlik ile romantizmden istifade ederek topluma yansıttığı eserinin adı *Kurman Cılga*'dır.

Bayalinov, *Kurman Cılga* eserini 1950'li yılların sonunda kaleme almıştır. (Artıkbayev, 1968: 38). Yazarın savaş ile sarsılan ve sonrasında ideolojinin varlığının

devamının sağlanmasına katkı odaklı oluşturduğu düşünölen eser, romantizm ile beslenmiş ve toplumun üst seviyede etkilenmesine dönük olarak duyguları harekete geçirmeye çalışmıştır.

Bayalınov'un, Sovyet öncesi Rus Çarlığı döneminde ölümle sonuçlanan hazin bir aşk hikâyesi etrafında kurguladığı romanda, iki gencin feodal yönetime karşı verdikleri özgürlük mücadelesi anlatılır. Eserde, dönemin sınıfsal eşitsizliğine karşı çıkan, zengin ağalara ve onların destekçilerine karşı mücadele eden başkişi Kurman ve sevgilisi Aysulu'nun toplumsal erginleşmeye doğru giden süreçteki kahramanlıkları sergilenir.

Bayalınov'un, savaşın getirdiğı yıkımla sarsılan ekonomik ve sosyo - psikolojik durumun, sosyalist komünist ideolojinin varlığı ile ortadan kaldırılacağına yönelik düşüncesinin, Rus Çarlığı döneminin toplumu köle haline getirmiş olumsuz uygulamaları ortaya konularak yeni ideoloji ve rejime olan güvenin pekiştirilmesine odaklanan Kurman Cılga, dokuz bölümden oluşmaktadır. Bölümler, olay örgüsü bakımından üç ana metin halkasından oluşur. Birinci metin halkası kendi içinde dört vaka halkasına ayrılır. İlk metin halkası, Cumagul'un Koçkor Yaylası'na yaptığı yolculuk sırasında anlattığı iç hikâyenin başkişisi Kurman'ın evlilik hayatına kadar başından geçenleri konu edinir. Bu kısımda Kurman'ın fakir bir ailenin çocuğı olarak aldığı eğitimle ön plana çıkması, yetiştirdiğı atıyla elde ettiği başarılar ve köyün beyi Mirzabek'e karşı duruşu vurgulanır. İki vaka halkasından oluşan ikinci metin halkası, köyün beyi Mirzabek'e karşı Aysulu ve Kurman'ın gösterdiği mücadele üzerine kuruludur. Kurman, aşkı ve özgürlüğü için ölümü bile göze almasıyla ön plana çıkarılır. Üç vaka halkasından oluşan son bölüm, Mirzabek ve Aysulu arasındaki mücadeleyi anlatır. Aysulu'nun, kocası Kurman'ın intikamını alıp köyden ayrılmasıyla iç hikâye sonlanır. Cumagul'un iç hikâyeyi bitirip köydeki etkinliğe katılmasıyla dış hikâyesi tamamlanan roman, Bayalınov'un kurguladığı tarzda ideolojinin devamlılığına hizmet eder. Bayalınov'un eserin kurgusu yanında yayımlandığı zamanın okuyucusunun ilgisini çekebilme bilinci içinde hareket ettiği ya da rejimin yönlendirdiğı kolaylıkla ifade edilebilir. Hangi boyut doğru olursa olsun, eserin kurgusu ile yayımlanma zamanının uygunluğu tartışılmaz. Hayatı, ülkesi ve milleti ile paralel fırtınalara sahne olan Bayalınov'un, başarılı bir yazarlık süreci geçirmiş olduğunu söylemek mümkündür.

Kuman Cılga'nın birinci bölümü, Cumagul'un Koçkor Yaylası'na doğru yola çıkmasıyla başlar. Kurman Cılga Vadisi'nin adının nasıl verildiğine dair hikâyenin

anlatılması ile devam eder. Bu hikâyenin başkişisi Kurman'ın çocukluğu ve eğitim hayatından bahsedilir. Kurman'ın, babası Çortek'in ölümü sonrasında verdiği hayat mücadelesi, at yarışlarında kazandığı başarılar ve annesi Altınay'ın onu evlendirmek istediği kısımla birinci bölümü sonlandırır. Çünkü ideoloji savaştan çıkmış ve yıkımı bizzat yaşamış toplum gibi yıpranmıştır. Bayalınov ise rejim öncesinin tüm olumsuzluklarını gözler önüne sermiştir. Bir diğer ifade ile rejimin bugünkü getirilerini anlayabilmek için geçmişin tüm olumsuzluklarını yansıtmak istemiştir.

Bayalınov'un sosyalist realizmle yöğrulan amacı doğrultusunda şekillendirdiği eserindeki kahramanlar, yansıttıkları özellikleri itibariyle iki gruba ayrılabilir. Bunların ilki yozlaşmış, kendi değerlerini yitirmiş, çıkarı dışında herhangi bir şeye odaklanmayan köyün beyi Mırzabek gibi gücün yanında olmayı seçen gruptur. İkinci grupta ise kendilik değerlerini oluşturan, sistemin olumsuzluklarına karşı çıkıp mücadele eden bilinci uyandırmaya çalışan başkişi Kurman ve sevgilisi Aysulu'nun yanında yer almayı tercih etmiş kişiler bulunur. Oluşturulan kahramanlar üzerinden savaş sonrası topluma dinamizm kazandırmayı hedefleyen eserin, ideolojiye olumlu katkı sağladığı ifade edilebilir.

İdeolojinin sosyalist realizm ile belirlediği kahramanlar gibi Kurman, Kırgız halkının Rus Çarlığı döneminde maruz kaldığı haksızlıklara, adaletsizliklere karşı boyun eğmeyen, oluşturulmak istenen Sovyet tipi insanın rol model alabileceği insanı temsil eden bir karakterdir. Aşkı uğruna verdiği mücadelenin yanında onu unutulmaz kılan, Çarlık rejimine karşı gösterdiği direnişin yeni Sovyet ideolojisinin varlığına ve yükselişine özdeş tutulmasıdır. Çünkü o da Bolşeviklerle başlayan yeni Sovyet ideolojisi gibi Çarlık rejimine direnmiş ve hayatına son vermiştir. Bu açıdan Kurman yeni ideoloji gibi ölümsüzlükle sıfatlandırılmış direnişi sembolize eder ve yazarın istediği şekilde toplumun dinamizmini artırmaya aracılık yapar.

Bayalınov'un *Kurman Cılga* eserinde Çarlık rejiminin toplumu eğiten ve yön veren İmam Borbuk gibi karakterlerden özellikle bahsettiği düşünülmektedir. Çünkü toplum, eğitim düzeyi olarak gelişkin ve bireysel kimliği oluşmamış kişilikler tarafından şekillendirilmektedir. Toplumun ancak yeni sosyalist rejim ile düzeltilebileceğine işaret eder. Eserde bu durumlara sıkça vurgu yapan yazar, savaş sonrası Sovyet rejimini destekleyebilme gayretini de böylece sergilemiş olur.

Eserde yazar, ideolojinin sürekliliği noktasında eğitimcileri; olumsuz, yetersiz ve ahlak yoksunu olan toplumların, yönetim ve idare şeklinin de çarpık olacağına göndermede bulunur. Bu doğrultuda Çarlık rejiminin olumsuz yönlerinin rejim ve var olan yönetim ile giderildiği düşüncesinin belleklerde yeniden ön plana çıkmasına zemin hazırlar. Eğitimcilerin kendi menfaati dışında hareket etmemelerinin ve kendilerini üstün görmelerinin toplumu nasıl olumsuz düşüncelere sevk ettiğini gözler önüne sererek bu olumsuzlukların ideolojinin ilkeleri ile giderilebildiğine vurgular yapar.

Bayalınov'un eserinde oluşturduğu başka bir karakter ise İmam Borbuk'tur. Her tür hile, yalan, cahillik yanında kindar ve adaletsiz bir kişiliktir. Sisteme olan yakınlığından gelecek nimetler için insanların inanç dünyaları ile oynar. İnsanların inanç dünyalarını yanlışlarla, yalanlarla doldurarak derinden sarsar. Bayalınov bu durumu eserinde özellikle vurgular. Çünkü var olan eski devlet düzeni, Çarlık rejimi kendi varlığının devamı için halkın dinî değerlerini kullanır. Bir boyutu ile İmam Borbuk Rus Çarlığı yönetimi ile eş kılınarak var olan ideolojinin devamlılığının önü açılır. Bayalınov'un eşsizleştirdiği yerleşmekte olan sosyalist komünist düzen ise din ve dünya işlerini tamamen birbirinden ayırmıştır (Lenin 2017: 12-13). Yazar ifadeleri ile rejimin devamlılığı hâlinde bu yaşam biçiminin süreceğini okuyucusuna hatırlatmaktadır.

Eserin bir bölümünde Kurman ve Borbuk İmam arasında depremin sebepleri hakkında yapılan bir münazara ile Rus Çarlığı yönetiminin hâkim olduğu dönemde halkın eğitim ve algı seviyesinin oldukça düşük olduğuna yer verir. İnsanların fikir üretmediği, yönetimin ön plana çıkardığı İmam Borbuk gibi kişilerin söylemlerinin genel olarak kabul edildiği görülür. Bayalınov'un bu noktayı hocalar üzerinden sunması da oldukça manidardır. Çünkü cahil ve kişisel gelişimleri tamamlanmayan bireylerden oluşan kitleleri, inanç noktasında sürüklemek ve etkilemek tarih boyunca kullanılan bir metottur. Rus Çarlığı yönetimi de bu metot için imamları kullanır, onlara toplum içinde bürokratik bir saygınlık oluşturur. Önemli olan onların Çarlık rejimini desteklemeleridir. Toplumun doğru yönlendirilmesi, bilinç seviyesinin yükseltilmesi veya kişisel gelişim ile bireysel kimlik gelişimi hedeflenmez. Esas alınan Çarlık rejiminin devam edebilmesi olur.

Bayalınov'un eserinde bilinçli şekilde ve ideolojinin yeniden hız kazanmasına dönük olarak yer verdiği bu tarz karakterler bir nevi Rus Çarlığı yönetiminin eserdeki temsilcisidir. Bayalınov, söz konusu yönetimin olumsuz yanlarını bu karakterler üzerinden başarılı bir

şekilde okuyucuya sunmuştur. Bu sayede de ideolojinin savaş sonrası yaşamış olduğu durgunluğu yeniden hareketlendirme düşüncesine işlevsellik kazandırmıştır.

Bayalinov kendi hayatında çok önem verdiği eğitim hayatına her eserinde olduğu gibi *Kurman Cilga*'da da yer verir. Cahil bir hoca, eğitim alanındaki imkânsızlığı bir diğer ifade ile öğretememeyi ortaya çıkarır (Kılıç 2015: 5). Yazar, eğitimdeki bu imkânsızlık kavramıyla da çağ dışı Rus Çarlığı yönetimine, üretimi olan söz ve güç sahiplerine, yöneticilerine ve eğitimcilerine eleştiride bulunulur. Liyakat sahibi olmayanların ya da iktidarsızların elinde en keskin kılıcın dahi köreleceğini, en parlak zekâların bile söneceğini ifade eder. Borbuk İmam gibi eğitimcilerin eğitim usulleriyle insan yetiştiremeyeceğini, topluma hizmet edemeyeceğini anlatmaya çalışırken Çarlık rejiminin toplumu körelişini de açıkça dile getirir. Böylelikle Sovyet rejiminin olumlu yönlerine dikkat çekilir. Devrimden önceki eğitim hayatı ve sınıfsal eşitsizlik eleştirilir. Bu dönemde Sovyet edebiyatında geçmişe ait olan her şey, devrim ile birlikte olumsuz varlığını yitirirken sosyalizmin sunduğu mutlu, özgür geleceğin karşısında engel olarak değerlendirilir (Adıgüzel 2004: 115). Yazar, böylece var olan sistem ve düzenin ancak Sovyet ideolojisi ile korunabileceğinin, okuyucunun zihninde yer etmesine katkıda bulunmuş olur.

Yazar, hayatının bütününde olduğu gibi bu eserinde de Çarlık rejiminin olumsuz yönlerini geçmiş zamanla ilişkilendirir, yaşanan 1950'li yılları ise umut zamanı olarak sosyalist realist algı ile Sovyet komünist sistemin devamlılığına bırakır. Anlatımları ile geçmişteki yönetim olumsuzluklarının hâlihazırda var olan rejim ile ortadan kaldırıldığı, olmadığı takdirde problemlerin yeniden yaşanacağı izlenimini uyandırır.

Eserde başkişi Kurman'ın sevdiği ve Sovyet ideolojisinin arzuladığı kadın tipi olarak yer almış olan Aysulu'nun yarım kalmış aşk enerjisini, intikam ve bozuk devlet yönetiminin düzenine ve karakterlerine yönelttiği ile eylemlerini kahramanlıkla zafere taşıdığı görülür. Sevdiğini, öldüğü yerde adeta yeniden diriltmişçesine herkese, "Kurman mezardan çıkıp öcünü aldı.", dedirtmeyi başarır. Sevdiğinin kahramanlığına kadın olarak bilinçli şekilde gölge düşürmeyip aksine kahramanlık ekleyip adını hafızalara kazır. Kadının, erkeğin başarısında yardımcı değil bizzat yapıcı unsur olduğu da okuyucuya sunulur. Bayalinov böylelikle Aysulu ile Sovyet rejiminin devamlılığına sadece katkı sağlayacak değil rejimin sorumluluğunu omuzlarında taşıyacak ideal kadın tipini oluşturur. Sovyet ideolojisinin

istediği üretken kadın olarak Aysulu, rejimin sürekliliğinin sağlanmasında topluma örnek olarak sunulan ve oluşturulmak istenen kadın tipinin temsilcisidir.

Yazar; kararlı, korkusuz tavırları, her mekân ve zamana uygun hareket edebilme vasıflarıyla donattığı Çortek karakteriyle Kırgız toplumunda yer almasını istediği insan tipini de çizer. İdeolojinin arzuladığı vasıflara sahip Kurman ve babası Çortek gibi bir karakterin Kırgız halkı içerisinde olmasının, Sovyet döneminde yetişen ve yazarlığı sosyalist realizm ile şekillenen Bayalinov için bir gurur kaynağı olduğunu ifade etmek mümkündür.

Başkişi Kurman üzerinden Rus Çarlığı yönetimi döneminde adalet, eşitlik ve özgürlükler adına verilen mücadelenin konu edildiği romanında, Kırgız halkının bireysel olarak başkaldırmaya ve uyanmaya başladığı bir süreci gözler önüne serer. Özgürlük uğruna yürüttüğü mücadelenin bedeli olarak hayatını veren başkişi Kurman'ın yaşadıkları üzerinden Sovyet rejimiyle gelen huzur, adalet, eşitlik, özgürlük ve mutluluğa vurgu yapılır. Yerleşme aşamasında savaşı da yaşayan rejimin kabullenilmesine ve sürekliliğine ortam hazırlanır. Her iki dönemi bilinçli şekilde karşılaştırma imkânı sunan yazar, karakterler üzerinden de geçmişte yaşanmış olumsuzları şu anda ise rejimle sağlanan olumlu koşulları okuyucuya açıklıkla yansıtır.

Yazar, bu eserinde karakterleri oluştururken Rus Çarlığı dönemindeki sömürü ve yozlaşmayı yansıtmak isteği doğrultusunda 1950'li yıllardaki Sovyet dönemi ile karşılaştırmaya katkı sağlayan karakterleri ön plana çıkarmıştır.

Bayalinov, eserde karakterleri oluştururken izlediği sosyalist realist ilkeler ışığında ideolojinin varlığına katkı sağlama düşüncesini, eserin mekân unsurunda da sürdürmüştür. Eserin mekân unsurunu da ideolojinin varlık ve sürekliliğine odaklı olarak yapılandırmıştır. Dönüşümlü algılar yaratan eserin en başta gelen mekânı Kara Vadi'nin ismi, yaşanan ve Çarlık ardılı olan sosyalist rejimin Çarlık rejimine son vermesinin ardından, ilkeleri uğruna can verenlere vefa örneği olarak Kurman Vadisi olarak değiştirilir. Bu değişimi yaşayan vadi artık sosyalist rejimin varlığı ile sonsuz huzur ve mutluluğa açılan bir mekân haline gelir. Bayalinov'un son derece bilinçli yer verdiği bu mekânın, bir nevi Çarlık rejiminin yıkılışı ile sosyalist Sovyet rejiminin doğuşunu ifade ettiğini söylemek mümkündür. Yazar Rus Çarlığı'nın yıkılışının ardından gelmiş olan Sovyet döneminin huzurunu, insan-mekân ilişkisi bağlamında da okuyucuya sunmuştur. Her mekân, Sovyet sisteminin değerlerine

sahip çıkıldığı zaman genişleyip Rus Çarlığı'nı hatırlattığı zaman daralmaktadır. Bu aynı zamanda eski ve yeni çatışmasının algısal boyutta mekâna tezahürü olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda Bayalınov, ideolojinin geldiği seviye ile benimsenmesi ve devamlılığının sağlanmasına katkıda bulunacak şekilde mekânları ustaca kullanmıştır.

Bayalınov'un *Kurman Cılga* eserinde oluşturduğu zaman algısı, sosyalist rejimin, ideolojinin geleceğine dair beklentisi ile örtüşmektedir. Bayalınov zaman unsurunu romantizmle bütünleştirerek Sovyet rejimini pekiştirerek devamlılığına hizmet edebilmek amacıyla kullanmıştır. Bu noktada zaman unsurunu başarılı bir şekilde kullanan yazar, bu zaman diliminde “Gelecek, Sovyet rejiminin devam etmesiyle tüm toplumlara örnek olacak şekilde güzel gelecek” şeklindeki mesajını okuyucuya ulaştırır.

Geçmiş zamanın ön planda olduğu eserde geçmişin gelecekte beklenmesi, şimdiki zamanda gerçekleşir. Şimdiki zaman ise beklentinin gerçekleştiği, mutlu anların yaşandığı zaman dilimini temsil eder. İçinde bulunulan zaman ise simgesel manada huzura işaret eder. Bayalınov, *Kurman Cılga*'da zaman unsurunu, romantizmle bütünleştirerek Sovyet rejiminin sağlam zemine kavuşmasını temin etmek amacıyla kullanmıştır.

Başkişi Kurman'ın bir kahraman arketipi olarak karşıt güçlerle çatışması, kendi değerlerinden vazgeçmemesi üzerine kurgulanan romanda kahraman; körleşmiş, yozlaşmış, insanlık değerlerini yitirmiş güçlerle mücadele eder. Ülkü değerlerine sahip çıkabilmek adına önce kendini keşfeden Kurman, çevresindeki yozlaşmayı ve körleşmeyi temsil eden kişilere karşı mücadele başlatır.

Sovyet rejiminin ideolojik taleplerine ve devamlılığının sağlanmasına uygun olarak kaleme alınan eserde Rus Çarlığı döneminde halkın yaşamak zorunda kaldığı baskı ve zulüm, başkişi Kurman'ın ölümüyle sonlanan bir trajedi eşliğinde açık bir şekilde okuyucuya sunulur. İnsanların temel hak ve hürriyetlerinin olmadığı bir dönemin geride bırakıldığı ve yaşanmakta olan sistemin adalet ile eşitlik getirdiği gibi tematik mesajlar verilir. Böylece Bayalınov bu eserinde hedeflediği doğrultuda II. Dünya Savaşı'nın ardından sosyo-ekonomik düzlemde sıkıntılar yaşayan ideolojik ilkelerin romantizm eşliğinde yeniden canlanmasına katkıda bulunma görevini layıkıyla yerine getirmiştir.

Bayalınov, *Kurman Cilga* romanının ardından çeviri çalışmalarına devam ederek 1960 yılında Nacmi'nin *Cazgı Cel* [Bahar Yeli] romanını tercüme eder. 1962 yılında *Boordoştor* [Akrabalar] isimli roman türündeki çalışmasını yayımlar. 1967 yılında romanın ikinci cildi tamamlar. Eserde Rus Çarlığı'nın hâkimiyeti altında Cer Suu bölgesinde yaşayan insanların Sovyet iktidarını yerleştirme çabaları anlatılır. Tarihi roman olarak değerlendirilen eser toplam üç ciltten oluşmaktadır.

1968 yılına gelindiğinde ise *Gracdandık Soguştun Tarihınan (İç Savaşın Tarihinden)*, *Partizan Kızdın Bayanı* [Partizan Kızın Beyanı] isimli hikâyesini okuyucuya sunar. Dört yıl sonra da *Atamandar Acaldın Taptı* [Liderler Ecelini Buldu] adlı hikâyesine hayat verir. 1973'te Mayakovski'nin *Kırım* [Kırım], *İl'iç Lenin Poema Cana Irlar* [İliç Lenin'in Manzume ve Şiirleri] şiirlerini çevirir. Bayalınov, ilk olarak yazarlık hayatına başladığı yıllara, gençliğine seyahat eder. Ancak hayatının sonuna yaklaşmaktadır. 1977 yılında *Ceteer Bekem Maksatka?* [Ulaşıp mıyım Amacıma?], *Kırgızstan Pioneri* (Kırgızistan Pioneri] gibi şiir çalışmaları ile gençlik günlerine ve şiire döner (Smanova, 2002: 14).

Şiirlerle gençlik günlerine seyahat ettiği düşünülen Bayalınov, yaşadığı hatıraların getirdiği düşünülen canlılık içerisinde hayatının önemli bir zamanını kapsayan *Kıyın Ötkööl* isimli romanını 1979'da yazar. Bayalınov, seksen yaşını bulmuş, yaşadıkları ve yazdıkları ile zirvenin son basamağına ermek üzeredir. Varlığını adadığı ideoloji de ona yakındır. Sosyalist komünist ideoloji ile hayat bulan Sovyetler Birliği'nin de iktidara gelişinin üzerinden altmış yıl geçmiştir. Kabul edilmiş, yerleşmiş, savaşlar gibi badireler atlatmış ancak bu zamana kadar varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Elbette sosyalist komünist ideolojinin de Bayalınov gibi bir sonu olacaktır. Eserin yazım tarihinden itibaren yaklaşık on yıl sonra bu son Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması ile başka bir yönetim şekline evrilecektir. Ancak Bayalınov bu sonu göremeden 1980 yılında vefat etmiş olacaktır. Sona geldiklerini bilmelerine rağmen zamanı net belirleyemeyen ayrılmaz iki yoldaş tarih sahnesindeki yerlerini almışlardır. İdeolojisine Bayalınov gibi sadık, vefalı, tüm varlığı ile adanmışların nadir bulunduğu dönemlerde Bayalınov bu sıfatları fazlası ile hak etmiştir. Ömrünün sonuna kadar ideoloji ve davasına sadık kalmayı başarabilmiş ender bir kişiliktir. Bu anlayışı ile 1979 yılında yazdığı *Kıyın Ötkööl* romanı, 1916 yılında Kırgızların Rus Çarlığı'na karşı gerçekleştirdikleri isyanı, akabinde Ürkün olarak adlandırdıkları süreci, Rus Çarlığı'nın yıkılışını ve Sovyetler Birliği'nin ilk kuruluş yıllarını anlatır. Romanın ilk basımı da 1980 yılında yapılır.

Eser, Rus Çarlığı'nın yıkılışı, 1916 Ürkün olayı, 1917 Bolşevik Devrimi ve Sovyetler Birliği'nin sosyalist ideoloji ile kuruluşunu içeren tarihî süreç içindeki sosyo-psikolojik olayları içermektedir. Bu olaylar, Kırgızistan'da Rus Çarlığı yönetimine isyan ile başlamıştır. Ruslar tarafından isyan bastırılmış, adı Ürkün olan sürgün ve kaçışa dönüşmüştür. Ürkün olayı, Çin Turfan bölgesine sürgünün öncesi, sırası ve sonrası yaşananlar ile belirmiş ve esere yansımıştır. Kısa süre sonra yıkılan Rus Çarlığı yönetimi sonrası farklı bir ideoloji ile şekillenmeye başlayan Sovyetler tarafından Kırgızlar affedilir ve topraklarına geri dönüşe izin verilir. Özetle bu şekilde tanımlanabilecek sürenin siyasi, sosyal ve kültürel hayatı okuyucuya yansıtılır. Aslında sürgün kararı ile başlayan Çin'in Turpan bölgesine gidiş, orada yaşanan sıkıntılar ve aflu geri dönüş süreci, bir boyutu ile Bayalinov'un hayatıdır. Eser, tam anlamıyla otobiyografik bir eser değildir. Ancak işlenen tüm zaman Bayalinov'un hayatıdır. Anlatılan her olayı, bizzat yaşamasının yanında Çarlık rejimine ve Bolşevizm ile yıkılışına tanık olmuştur. Sosyalist ideoloji ile tanışıklığı, komünist rejim ile çok önem verdiği eğitimini tamamlayıp yazarlık yapabilmesi bu dönemlerde gerçekleşmiştir. Ayrıca hayatına yönelik kazanımlarının tamamı ve ideoloji ile olan bütünleşmesi, bu eserde yer bulmuştur. Bunların yanısıra Kırgız Halkı gibi kendisi içinde büyük travma yaşatmış olan Ürkün (sürgüne tabi göç) olayı, milleti olan Kırgızlar ile ideolojisini benimsediği egemen güç Sovyet yönetimi arasında yaşanmıştır. Eserini, olayın iki tarafını (Kırgız ve Rus) da sorumluluk altına sokmadan kurgulayışı ve anlatışı, yılların getirdiği birikim ve tecrübenin bir göstergesidir. Bu doğrultuda hayatını ve yaşanan tüm süreci olumlu şekilde ve iki milleti olumsuz hatıralardan uzak tutmak suretiyle, unutmamak adına bir hatıra eseri vermeyi düşünmüş olabileceği değerlendirilmiştir. Bu eserde komünist ideolojinin şekillenışı, Kırgız halkının Ürkün (sürgün - göç) olayı esnasında yaşadıkları ve Bayalinov'un hayatının önemli bir kısmını oluşturan sürecin yer alması, yazarın diğer eserlerinden daha ayrıcalıklı olmasına sebep olmuştur.

Bayalinov'un üç kısımla şekillenen *Kıyın Ötkööl* romanında Birinci Kısım, rakamla ayrılmış XVII bölümden; İkinci Kısım, XVI bölümden; Üçüncü Kısım, VIII bölümden meydana gelmiştir. Olay örgüsü bakımından üç ana metin halkasından oluşur.

Romanın birinci bölümü, anlatıcı/kahramanı başkışı Bayalinov'un Kök Moynok'taki mutlu çocukluk günlerini hatırlamasıyla başlar. Kırgızistan'da çıkan Ürkün isyanı ile birlikte Bayalinov ve ailesi, Çin Turfan bölgesine kaçarlar ve daha sonra Sovyet yönetimi tarafından çıkarılan af ile birlikte tekrar Kırgızistan'a dönerler.

İkinci bölüm, Bolşeviklerin Tokmok bölgesine gelmeleriyle başlar. Bolşeviklerin bu bölgedeki faaliyetleri, Sovyet yönetimine karşı çıkan isyanların bastırılması ve Bayalınov'un Bolşeviklere katılarak eğitim hayatına başlaması anlatılır.

Romanın üçüncü bölümü, Bayalınov'un eğitim almak için Taşkent'e doğru yola çıkmasıyla başlar ve yolculuk esnasında yaşananlar ile Taşkent'te Sovyet hükûmetinin gençlik yapılanması anlatılır. Bayalınov'un eğitim ve sanat hayatından kesitler sunularak roman sonlanır.

Bayalınov, hayatının sonunda belki de son eseri olacağını bilmeden ama o duygu ile oluşturduğu tahmin edilen bu eserinde anlaşılmış olan yaşanmışlıklara yer verir. Yaşananlar Kırgızlar için belleklerde olumsuz iz bırakmış olaylardan ibarettir. Yazar Bayalınov'un anlatıcı/kahraman rolünü üstlendiği otobiyografik tarzda yazılan bu eserde, diğer tüm karakterler anlatılanları destekler veya ifadelerin anlaşılıp, özümsebilmesi için fonda yer alır.

Bayalınov'un sosyalist realizm ilkeleri ile eserini bilinçli olarak bu şekilde oluşturduğu ifade edilebilir. Çünkü eserde yönetimi altında bulunduğu devlete isyan eden yazarın mensubu olduğu Kırgız halkıdır. İsyanın bastırılmasıyla sürgüne gönderilen ancak aradığını bulamayıp geri dönen yine Kırgızlardır. Geri dönmeleri ile isyan ettiği devletin egemenliğine talip olan da yazarın milletidir. Böylesi bir durumda iki halkın yaşadıklarını hiçbir tarafı sorumlu tutmadan, dönüş ve kabulleniş ile geleceğin güzel günler vaat ettiğini yazıya dököbilmek son derece güçtür. Çünkü yazar, ideolojinin belirlediği sosyalist ilkelere bağlı kalarak yazma konusunda zirveye ulaşmış, büyük edinimler kazanmıştır.

Romanda yaşandığı ifade edilen tüm sıkıntılı, ahlaki değerlere aykırı süreçler; şartların ve durumların olumsuzluğuna dayandırılarak acılar sağaltılmaya, oluşacak yoğun duygu hâlleri hafifletilmeye çalışılmıştır. Romanda sosyalist realizmin “Yaşanan değil, gelecek daha güzel olacak ve olan değil olması gerekeni söylemek lazım.” ilkesi (Tagızade, 2006: 20) başarılı şekilde uygulanmıştır. Böylece Bayalınov, Rus ve Kırgız halklarının birbirini suçlamadan kabullenebilmesi de sağlamıştır.

Yazar-anlatıcı konumunda olan Bayalınov, ben/anlatıcı bir kahraman olarak başkişiyi temsil eder. *Kıyın Ötkööl* adlı eserde insanda olumlu duygular uyandıran ve hayaller

kurduran kısım başkişinin çocukluk yıllarıdır. Sürekli zamanda geri dönüşlerle bu döneme gidilir ve yaşanan zamandaki sıkıntılar hafifletilerek çocukluğun güzel geçmiş vakitlerine özlemle vurgu yapılır. Bu aynı zamanda yazarın ömrünün son dönemlerinde olması ile de bağlantılıdır. Çünkü yaşlandığını hisseden insanın sığınabileceği limanların başında çocukluk yıllarının geldiği bilinen bir gerçektir. Çocukluk yıllarının mutlu geçmiş olması Bayalınov'un sonrasında şekillenen karakterinin temel taşıdır (Güçlü, 2006: 8).

Romanda çarpık evlilik anlayışı gibi ortaya konulan toplumsal problemler vasıtasıyla zamanın ruhu ile eleştirilen Rus Çarlığı'nın düzensiz, adaletsiz yönetim tarzı açıkça sergilenir. Yazar, yeni Sovyet rejimi ile eski yönetim anlayışının ve bu tarz problemlerinin ortadan kalkacağını inancını sosyalist realizm anlayışıyla ortaya koyar. Böylece yaşanan isyan ve kaçış sürecini kötü yönetime, devlet anlayışına bağlarken bunların hepsinin yeni Sovyet sistemi ile düzeleceğine göndermede bulunmayı ihmal etmez. Aynı zamanda Rus ve Kırgız halkının birlikte huzurlu bir geleceğe imza atacaklarını işaret eder.

Rus egemenliği altında bulunan Türkistan topraklarının büyük kısmına yayılan bir başkaldırı hareketi olan Ürkün olayı, 1916 yılında Çarlık rejimine karşı Kırgızistan'da baş gösterir. Ayaklanmanın Ruslar tarafından bastırılması sırasında birçok Kırgız aile gibi Bayalınov ve ailesi de Kök Moynok'tan Semiz bel yakınlarına taşınmak zorunda kalırlar. Bu zorunlu ayrılışın onun için tek olumlu tarafı Semiz Bel'in daha yüksek kısımlarında çocukluktan arkadaşı Sakıp Cemal'in yerleştiğini öğrenmesi olur. Bu gelişme üzerine kocası Tabıldı ve Sakıp Cemal'i ziyaret etmek ister (KÖ, 57). Daha önce zorla Tabıldı ile evlendirilmiş olan Sakıp Cemal'in yaşadığı sıkıntıları anlayan Bayalınov bu durumu kabullenemez fakat ortadan kaldırabilmek üzere bir girişimde de bulunamaz.

Kabullenememe ve çaresizlik hissi, romanın bütününe sinmiş bir duygudur. Bayalınov, istenmeyen ve zor şartlar karşısında çaresizlik içerisinde bir kabulleniş süreci yaşar. Bu süreç, öğrenilmiş çaresizlik kavramıyla yakından ilişkilidir, bireyin baskın koşullar altında başarısızlığını içselleştirmesidir (Önol 2014: 2). Diğer bir ifade ile Bayalınov yaşanan olumsuzlukları ortadan kaldırmak istemektedir. Ancak ne kadar gayret etse de bunu başaramayacağını farkındadır. Bu durumda da hayatını sürdürebilmek adına yaşadıklarını kabullenmekte ve bu durumu doğallaştırarak hayatına bu şekilde yön vermektedir.

Bayalinov'un toplumun değer ve yargılarına karşı çıkamaması ve cesaretle karşı duramayışını engelleyen vazgeçiş süreçleri, kimileri tarafından zayıf kişilik özellikleri olarak değerlendirilebilir. Ancak eylemlerin durum ve şartlardan bağımsız olamayacağı bilinen veridir. Ayrıca her eylemin, durum ve şartlar ile biçim alacağı yadsınamaz bir gerçektir (Stogdill, 1950: 13-14). Bu okuma ile bakıldığında Bayalinov'un eylemlerini durum ve şartlara göre ayarlayan, uyarlan kontrollü bir karakterdir olduğu söylenebilir.

Bayalinov'un yaşadığı ve eserinde sıkça yer verdiği vazgeçişlere dayalı olaylar ve durumlar aynı zamanda bir ahlaki yıpranış göstergesidir. Ahlaki yıpranışa sebep olan eylemleri, ortadan kaldırma girişim ve gayretinde olmayan toplumlar, var olanla yetinmeyi tercih eden içinde bulundukları düzeni devam ettirmekten başka hedefi bulunmayan karaktere sahiptirler. Bu tarz toplumlar, ahlaki değerleri koruma ve geliştirme eylemlerine de girişmezler (Freud, 2002: 268, 358). Bayalinov da yaşadıkları ile sadece düzenini sürdürme eğiliminde olan bir topluluğun ürettiği karakterdir.

Kıyın Ötkööl eserinde Şubat Devrimi ile birlikte Bayalinov'un yüreğinde geleceğe dair umutlar yeşermeye başlar. Kısa bir süre sonra Turpan'dan ayrılıp memleketleri Kırgızistan'a doğru yola çıkarlar. Bir ay süren yolculuğun ardından Atbaşı bölgesine gelirler ve burada bir süre kalırlar (KÖ, 72). Bu arada Rus Çarlığı yönetiminin yıkılmasının ardından geçici bir hükûmet kurulur fakat istenen ölçüde başarılı bir yönetim düzeni oluşturulamaz (KÖ, 75). Beklenen ise bu geçici hükûmetin adı gibi geçmiş olumsuzluklar ve şimdiki düzensizliklerin geçici olacağı, hayal edilen düzenin kısa sürede sağlanacağı ile sıkıntıların biteceğidir. Kırgız halkı henüz fakirlikten, yokluktan, zulümden, kötü muameleden ve eziyetten kurtulamamıştır. Atbaşı'nda Kazı isimli bir bölge yöneticisi kaçak Kırgızlara, isyan edip Turpan'a kaçan daha sonra tekrar Kırgızistan'a dönen evsiz, yurtsuz insanlara, yönetimi ele alan geçici hükûmetin Çarlık yanlısı mensuplarına yaranmak düşüncesi ile olumsuz muameleye devam etmektedir. Çünkü Rus Çarlığı yönetiminin yerine geçici hükûmet kurulmuş fakat beklenen düzen ile huzur ortamı henüz sağlanamamıştır (KÖ, 78).

Çarlık rejimi süresinde Rus coğrafyasında egemen ve üst sınıfı temsil eden toprak ağalığına dayalı bir burjuva sınıfının varlığı sebebiyle Bayalinov'un bu durumdan rahatsız olduğu açıkça görülür. Yapılan işin karşılığını vermeyen yöneticiler ve zengin insanlar doğrudan eleştirilmektedir. Bayalinov, yöneticilerin işçilere zulmettiği sınıf farkına dayalı

bir yönetim anlayışını ve toplumu benimsemediğini sıkça dile getirmekte ve yeni kurulacak rejime umutla bakmaktadır.

Bütün bu sıkıntılı süreci Bayalınov eserinde devletsizliğin, düzensizliğin ve yitirilmiş toplumsal değerlerin nelere sebep olduğunu bizzat yaşadıkları ile gözler önüne sermektedir. Bayalınov'un hayatını sürdürebilecek kazanç için yoğun çaba sarf etme noktasında iradesini güçlü bir şekilde kullandığı görülür.

Bayalınov'un fedakâr, adanmış sevdikleri ve etrafındakilerin mutluluğu ile mutlu olan bir karakter olduğu söylenebilir. Ben değil biz merkezcidir (Assman, 1997: 140). Bireyin mutluluğunu değil topluluğun mutluluğunu hedef alan bir karakter yapısına sahiptir. Bayalınov yeni kurulacak devlet ve rejim ile güzel günlerin yakın olduğuna inanır ve romanında da bunu okuyucuya aktarır (KÖ, 208). Bolşeviklerle birlikte her şeyin düzeleceğine bu kötü günlerin biteceğine inanmaktadır.

Bayalınov'un başkışı olarak eserinde anlattıklarından kendisini yetiştirmek için yoğun çaba sarf ettiği görülür. Tüm bu çabalar sonunda, birkaç dil bilen, yazar olma yoluna giren, öğretmen olmayı başaran Bayalınov, çevresi ve ailesi içerisinde saygınlık gören bir karakter olarak karşımıza çıkar. Bu yönleriyle yeni oluşacak Sovyet yönetiminin istediği yapıda olan Bayalınov, bulunduğu her ortamda Bolşevikler ile yakın ilişkiler kurup yeni sistem hakkında bilgi sahibi olur. Bu ilişkiler sonucunda Bolşevikler tarafından oluşturulan parti örgütlenmesi içinde yer alarak siyasi çalışmalarına başlar.

Romanda sık sık Bolşevikler ve yeni sistem ile halk arasında eşitlik ve adalete dayalı bir anlayışın egemen olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum toprak ağası ve burjuva sınıf karşısında sürekli ezilen, yorulan her vatandaşın arzusudur. Eşit hak ve özgürlükler ile mülkiyet sahibi olabilmek bu topraklarda en büyük servettir. Çarlık rejimi boyunca tam tersi olmuş, egemen burjuva ve seçkinler her hakka sahipken diğerleri bir nevi köle durumunda kalmışlardır (Güriz, 1969: 299). Yeni rejimle bunların değişeceği umudunun her Sovyet vatandaşı gibi Bayalınov'u da yeni Sovyet rejimine yakınlaştırdığı görülür. Çarlık rejiminde mülkiyet hakkı ve toprak sahipliği prensibi sadece seçkinler, feodal beyler için uygulanmaktadır (Küçük, 1987: 79).

Bayalınov, romanda özel yeteneklere sahip nice insanların heba olduğunu, bozuk bir devlet idaresinin nelere sebebiyet verdiğini karakterler aracılığıyla sıkça vurgulamaktadır. Bayalınov, eşitlik ilkesini tanımayan Çarlık rejiminin, olumsuz yöntemleri sonucu meydana gelen insan kayıplarını sürekli zihinde tutmaya ve unutulmamasına gayret göstermiştir. Böylece yeni sosyalist rejimin, eski yönetimin olumsuz yönetim uygulamalarına son vereceği şeklinde bir algı oluşturmayı planlamıştır.

Bayalınov, romanda kadınların ikna konusundaki başarılarından bahsederken, kadının nasıl bir düzen sağlayıcı olduğunu, olumsuz bir durumu olumluya çevirdiğini gözler önüne sermektedir. Kadının isterse her şeyi başarabileceği de vurgulanır. Ayrıca gelecekte güzel günleri getirecek olan sosyalist Sovyet yönetiminin kadına bakış açısını ve kadının toplumsal hayattaki önemini (Uygur 2002: 290-291; Uygur 2011: 158) de yansıtır.

Sermayeyi veya gücü elinde bulunduran burjuva sınıfı hizmetleri satın alır ve işlerini istediği şekilde sürdürür. Burjuva veya güçlü sınıf ahlaki ve manevi daralma yaşamıyor ise hizmetini aldıklarının haklarını ve adaleti korumaya özen gösterir. Ancak çoğunlukla hizmeti sunan kesim ezilen ve kayba uğrayan kesimde yer alır (Pareto, 2010: 35). Bu toplumda da benzer bir süreç yaşanmaktadır. Sosyalist realizm doğrultusunda geçmiş eleştiren Bayalınov, geleceğin Sovyet rejimine uygun bir ortam sağlayacağına dikkat çekmektedir.

Kıym Ötköl romanında Bayalınov, özel bir başkahraman yaratmamış, bu rolü kendisi üstlenmiştir. Bu yönüyle roman yazarın tez çalışması kapsamında incelenen diğer eserlerinden farklıdır. Romanın başkişisi olarak Bayalınov, *Köl Boyunda* romanındaki Capar gibi ne sistemin değerlerine sahip çıkmış ne de *Kurman Cılga* romanındaki gibi toplumsal düzenin karşısında durarak bir halk kahramanı olabilmıştır. Buradan hareketle de yazarın hayatı, milletin ve ideolojisinin geçmişini ortaya koyan ve iki halkı ortak olumsuz bir anıda uzlaştıran tarzda eser vermeyi amaçladığı söylenebilir.

Kıym Ötköl'de karakterlerin zihinlerini, hizmet etmeye yönlendirme söz konusudur. Bu romanda yazar olarak Bayalınov, karakter oluştururken Sovyet sistemini sadakatle kabullenecek bir insan tipini oluşturmayı amaçlar. Karakterlerde geçmişle ilgili yaşanan sıkıntıların, olumsuzlukların yeni rejimle birlikte geçeceğine, düzeleceğine dair bir inaç oluşturulmak istenir. Zihinlerde geçmişin olumsuzluklarının düşünülerek yeni sistemin, yeni

rejimin, yeni devletin daha iyi olacağına inanan bir algının yaratılmasına çalışılır. Karakterlerin zihni yapısının yeni bir dönüşüme, yeni bir devlet yapısına hazır olmasının sağlanması temel esas olarak alınır. Okuyucuya sürekli bu yönde mesajlar verilir.

Kıyın Ötkööl, bir halk kahramanı oluşturma zeminine sahip değildir. Çünkü eser, yönetimi altında bulunduğu devlete isyan edip ardından aynı devletin yönetimine talip olan halkın yaşadıklarını konu edinmektedir. Bu koşullarda bir kahraman oluşturulmak istense Ürkün olayında yaşanan isyana başarılı ya da Turfan'da düzen kuran bir özelliğe sahip olması gerekecektir. Bu vasıflara sahip bir kahraman oluşturulduğunda ise Sovyet yönetimine ihtiyaç olmayacaktır. Bu koşullarda bir kahraman oluşturulmak istense Ürkün olayında yaşanan isyanda başarılı ya da Turfan'da düzen kuran bir özelliğe sahip olması gerekecektir. Bu vasıflara sahip bir kahraman oluşturulduğunda ise Sovyet yönetimine ihtiyaç olmayacaktır. Bütün bunlara rağmen yine de bir halk kahramanı yaratılmak istense bu karakterin, hezeyan ve pişmanlık içerisinde olması gerekirdi. Çünkü karakterler de dâhil olmak üzere tüm eserler, Sovyet rejimine dolayısıyla sosyalist realizm ilkelerine uymak zorundadır. Aynı zamanda eserde anlaşılmış bir zaman diliminin ortaya konulmak istenmesi, diğer ifadeyle eserin oluşturulma amacı da bir kahramana ihtiyaç duymamıştır.

Romanda yer alan karakterlerin tamamı düzeni bozulmuş devlet ya da milletlerin ahlaki ve toplumsal değerlerini yitiren insanlardan oluşur. Özellikle Doğu Türkistan'ın Turfan bölgesinde yaşanan kurgunun akışında karşılaşılan karakterler, Sovyet yönetiminin kabullenilmesi, Sovyet ideolojisine sempati duyulması konusunda büyük önem taşırlar. Ayrıca düzeni bozulan toplumlarda, olumsuzluklardan en çok etkilenenlerin kadınlar ile çocuklar olduğu bilinmektedir (Tarhan, 2011: 11). Bu doğrultuda işlenen tema, kadın ve çocuk karakterler üzerinden anlatılmaya gayret edilir. Kırgız halkının sürgün sürecinde yaşadıklarının ancak devlet, ideoloji veya idari yapılanmanın bulunmadığı durumlarda meydana gelebileceği gözler önüne serilmeye çalışılır. Bu amaç doğrultusunda sahip olunan yönetim ve ideolojiye sahip çıkılması ile devamlılığına katkı sunulmaktadır.

Bayalinov, eserin mekân unsurunu da sosyalist komünist ideolojinin devamlılığını sağlayacak biçimde şekillendirir. Yönetimin olmadığı her mekânda huzursuzluğun hüküm sürdüğü söylemleri ile de ideolojinin varlığı ve sürekliliğini pekiştirmeye gayret eder.

Çarlık rejiminin hüküm sürdüğü ya da zorunlu olarak göç ettikleri bölgelerde mekânlar, insanların kaçıp kurtulmak istedikleri, birey olarak var olamadıkları ezici, yıkıcı, bunaltıcı ve dehşet verici yerlerdir. İnsanlar buralarda var olmak yerine kimliklerini ve insani değerlerini kaybederler. Eserde mekân, adıyla bütünleşen yapıda “zor zamanlar” ın izdüşümüdür. Ürkün isyanı ile başlayıp Rus Çarlığı dönemi ve iç karışıklık yıllarının anlatıldığı süreçte insanlar; mekânsızlık, topraksızlık, vatansızlık, açlık ve yokluk ile iç içedir (Yavuz- Topsakal, 2020: 342, 345). Böyle bir atmosferde mekân, yönetime karşı bir şey yapamama ve olağan koşulları değiştirme gücüne sahip olamama gibi nedenlerle çaresizliği simgeler. Bireydeki bu çaresizliği yansıtan mekânlar, algısal boyutta mekândaki darlığı en üst seviyeye taşır.

Ezilen toplumun yaşadığı varoluşsal bunalımın kısmen azaldığı mekânlara az da olsa yer verildiği görülür. Bu mekânlar Sovyet Hükûmeti ile yeniden anlam kazanırlar. Mutluluğa ulaşma umudunu taşımaya başlayan karakterlerin içsel huzuru mekânı dışa doğru genişletir. Genişleyen her mekân da Sovyet ideolojisinin varlığı ile hayat bulur.

Bayalınov eserinin zaman unsurunu da Sovyet rejimine hizmet eden, bu yeni sistemin yerleştirilmesi ve benimsetilmesi sürecine katkı sağlayan ve devamlılığına hizmet eden bir unsur olarak ele alır. Böylece Bayalınov, eserin her unsurunu, yeni ideoloji ve rejime destek odaklı kullanmayı başarır.

Sosyalist komünist ideoloji ile kendini bulan ve yazarlığını şekillendiren Bayalınov, pek çok ödül ve madalyayı da seksen yıllık ömrüne sığdırmıştır. Kırgız Sovyet edebiyatına yaptığı katkılarından dolayı 1941-45 yıllarında II. Dünya Savaşı'nda Kahramanlık Madalyası [1941-1945 Cıldardagı Uluu Ata Mekendik Soguştığı Kaarman Emgegi Üçün Medalı] ve Kırgız SSR Yüksek Sovyet Prezdyumu'nun Takdirnamesi ile ödüllendirilmiştir. 1951, 1958 yıllarında Emeğin Kızıl Tuğu [Emgek Kızıl Tuu], “Şeref Madalyası”, 1968 yılında ise Kırgız SSR'in “Halk Yazarı” [Kırgız SSR'nin El Yazuuçusu] unvanı verilmiştir. 1970 yılında Lenin'in Yüzüncü Yıldönümünde gösterdiği bağlılıktan dolayı kahramanlık madalyasına [Emgekteri Kaarmandığı Üçün Medalı] layık görülmüştür. Son olarak 1977 yılında Kırgız SSR Yüksek Sovyet Takdirnamesi [Kırgız SSR'nin Cogorku Sovetinin Ardak Gramotası] ile onurlandırılmıştır. (Smanova, 2002: 6).

Çalışmanın Konusu

İncelenen eserlerinin verileri doğrultusunda yukarıda hayatı özetlenen Sovyet dönemi Kırgız edebiyatının aksakalı Kasımalı Bayalınov'un anlatı türündeki eserlerinin yapı, tema ve anlatım açılarından incelenmesi, tez çalışmasının konusunu oluşturmuştur. *Köl Boyunda*, *Kurman Cılga* ve *Kıyın Ötkööl* isimli eserlerin seçim aşamasında içerdiği tarihi süreçlere özel dikkat sarf edilmiştir. Yazarı ve dönemi en iyi şekilde yansıtacağı düşünülen bu anlatılar, türlerinin seçkin edebî örnekleridir. Kasımalı Bayalınov'un Anlatılarında yapı, Tema ve Anlatım" başlıklı tez çalışmamıza kaynaklık etmek üzere seçilen bu üç eser, anlatı başlığı altında birleştirilmiştir.

Anlatmaya dayalı edebî türler içinde yer alan hikâye (povest) ve romanda asıl unsur, olaydır (Aktaş, 2000: 11-12). Forster ise romanın var olma sebebi olarak öyküye işaret eder ve öyküyü romanın temeli olarak nitelendirir (Forster, 2014: 64). Çünkü romanın asıl unsuru olan olay örgüsü, yerini öyküye bırakır. Bu durum Umberto Eco tarafından da benimsenir. Eserlerinde birçok anlatı kuramında yer alan öykü ile olay örgüsü arasındaki farka değinen Eco, bir anlatı metninde olay örgüsünün bulunmayabileceği ama öykü ve söylemin kesinlikle yer alması gerektiği vurgusunu yapar (Eco, 2013: 50-54). Hikâye türünde ise tahkiye, anlatma esastır. Hikâye ya da öykü terimlerinin dayandığı kavram yine tahkiyedir (İslam, 2007: 323). Anlatı türleri içinde yer alan povest⁴, Rus edebiyatına ait bir tür olarak Kırgız Sovyet edebiyatında da kullanılır. Povest terimi, etimolojik olarak Rusçada konuşma, hikâye etme, masal anlatma anlamlarına gelen "povestvovanie" sözcüğü ile ilişkili bir tür tahkiyedir.

Anlatılar kurmaca metinlerdir. Kurmaca, eserde anlatılan dünyanın birebir dış dünyayı anlatmaması; anlatılan dünyanın, yaşantının sadece metin düzeyinde var olması demektir. Diğer bir deyişle kurmaca, var olan dünyayı gerçek dünyadan hareketle kurar. Ancak alıcı, bu dünyayı yaşadığı gerçeğe birleştirir, anlamlandırır ve çoğaltır. Böylece göndericiyle alıcı arasında bir iletişim kurulmuş olur. Edebî metinde gönderge, metnin dışında değildir. Oysa okuyucu, eserin anlattığı dünyayı kendisine göre değerlendirir, kendi bildiği dünya ile metnin dünyasını birleştirir ve böylece kurmaca ile gerçeklik karıştırılmış olur. Edebî metinde geçen yer ve kişi adlarının gerçek hayattan alınmış olması, anlatılan olayın gerçek hayatta yaşanmış ya da yaşanabilir olması, bu niteliği değiştirmez. Başka bir ifade ile tarihî

⁴ Povest: Uzun hikâye.

roman ile tarih birbirinden farklıdır. Bu noktaya değinen Şerif Aktaş da hayatın gerçeği ile sanatın gerçeğinin birbirinden farklı olmasını vurgular (Aktaş, 2000: 15). Yine bu hususta Vladimir Nabokov da şöyle der: “Emma Bovary denen kız hiç yaşamadı ancak Madame Bovary sonsuza dek yaşayacak”.

Kurmaca metinde iletişim iki yönlü olarak işler; metin ile gerçek (gönderge) ilişkisi, metin ile okur (alıcı) ilişkisi. Okur (alıcı) metni, yazarın (gönderici) başından geçmiş bir macera olarak okur, okumaya eğilimlidir. Metin düzeyinde yaratılan (yaşatılan) gerçekliği, alıcı kendi gerçekliği ile birleştirir. Bu birleştirmeden ortaya çıkan kodları çözmeye çalışır. Alıcı kendi gerçekliği ile eserin kurmacasını bir araya getirerek başka bir gerçekliğe ulaşır. Bu doğrultuda metin, yazar tarafından yazılıp tamamlanmamış, somut ve standart bir yapıya sahip değildir. Okuyucuyla sürekli etkileşim içerisinde olup, farklı bağlamlarda farklı anlamlar kazanabilmektedir. Okuyucu bilgi ve kültür birikimi nispetinde metindeki gönderge ve göstergeleri farklı biçimlerde anlamlandırabilir, metni farklı boyutlarda yorumlayabilir. Aktaş’ın da ifade ettiği gibi aynı itibari metni okuyan insanlar, bilgi ve zevk seviyelerine, hayat tecrübelerine, psikolojik durumlarına göre yeni itibari âlemler yaratabildikleri için (Aktaş, 2000: 33) edebî metni incelerken okurun rolü son derece önemlidir.

Gerçeklik ister kişi açısından ister bir akım doğrultusunda ister tarihî bilgiler ışığında isterse sosyolojik veya psikolojik yönlerden irdelensin, sonuçta esas alınan metnin kendisidir. Bu bağlamda bu tez çalışmasının konusu, Kasımalı Bayalınov’un anlatı türündeki eserlerinin daha çok metin ve okur merkezli bir yaklaşımla incelenmesidir.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

“Kasımalı Bayalınov’un Anlatılarında Yapı, Tema ve Anlatım” başlığını taşıyan bu doktora tez çalışmasıyla; Kırgız edebiyatına katkı sağlamak, çağdaş Kırgız edebiyatının ilk dönem temsilcilerinden biri olan Kasımalı Bayalınov’u ve eserlerini Türk edebiyatı araştırmacılarına tanıtmak, Türk edebiyatı ile Kırgız edebiyatı arasında yer yer karşılaştırma yapmak, Türk edebiyat kuramı açısından Kırgız edebiyatını izlemek, çalışmada yer alan eserlerdeki kişi, kavram ve simgeleri edebî işlevlerinin yanı sıra psikolojik, felsefi, sosyolojik, metaforik, anlambilimsel, göstergebilimsel, karşılaştırmalı, benzeşim, sosyopolitik, görüngübilimsel boyutlarıyla değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bununla

birlikte, metne bağılı incelemelerde sosyal bilimler başta olmak üzere ilişki içerisinde bulunulabilecek bilim dalları, sanat akımlarının teorik yaklaşımları ve bu alanlardaki uygulamalar sonucunda elde edilen verileri kullanarak disiplinler arası bir çalışma yapmak temel amaçlar arasındadır.

Türkiye’de Kırgız Türkçesi ve Türk lehçeleri ile ilgili yayımlanan kitaplar, tezler ve makaleler genellikle bu lehçelerin gramer ve dil hususiyetlerine yönelik çalışmalardır. Bu lehçelerin edebiyatları üzerine yapılan çalışmaların ise daha az ve yetersiz olduğu söylenebilir. Bu bağlamda çalışmanın bu eksikliğe hizmet etmesi de hedeflenmiştir.

Türkiye’de ve Kırgızistan’da Kasımalı Bayalınov ve eserlerine yönelik çalışmaların çeviri boyutuyla sınırlı kaldığını, detaylı bir inceleme çalışmasının yapılmadığını söylemek mümkündür. Bu yönüyle yapılan tez çalışması, alandaki bu eksikliğe de katkı sağlayacak nitelikte olacaktır.

Türkiye dışındaki Türk edebiyatları ve bu kapsamda ortaya konulan edebî eserlere yönelik yapılan inceleme çalışmaları, Türk dünyası edebiyatlarının ortak ve farklı özelliklerinin tespiti için bir veri sağlayacak, diğer taraftan da karmaşık bir yapıyı evrensel bir düzeyde bütünlük içinde sunacaktır.

Bayalınov, çağdaş Kırgız edebiyatında ilklerin öncüsüdür. Yazarın çocuklar için yazdığı hikâyeler, Kırgız Sovyet çocuk edebiyatının ilk ürünleri olarak değerlendirilmektedir. Şiirlerinde de yenilikçi tavrı dikkat çekicidir. Aynı zamanda çağdaş Kırgız edebiyatında, Rus edebiyatından tercüme kitap yayımlayan ilk edebî şahsiyetlerdendir. Hikâye ve roman türünün oluşması ve gelişmesi hususunda büyük çaba harcamıştır. Bayalınov, Kırgız Sovyet dönemi ilk dönem eserlerinde olduğu gibi Sovyet ilkelerini destekleyecek tarzda eserler veren bir yazardır. Sovyet edebiyatına yön veren “sosyalist realizm” akımının etkisini azalttığı dönemde de eserler vermiştir. Bu yönüyle çağdaş Kırgız edebiyatının önemli temsilcilerindendir.

Bayalınov, ilk olması yönüyle kendinden sonra gelen edebî şahsiyetlere öncülük etmiştir. Bu bağlamda Kasımalı Bayalınov’un edebî eserlerinin tahlil edilmiş olması, çağdaş Kırgız edebiyatının süreci hakkında da fikir vermesi açısından önemlidir.

Çalışmanın Yöntemi

Türk dünyası ve edebiyatlarına yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında eserlerin edebiyat tarihine yöneldiği, daha az sayıda edebî metne yönelik olduğu gözlenmiştir. Batı edebiyatı ve yeni Türk edebiyatı alanında yapılan tez çalışmalarında bilimler ve disiplinler arası çalışmalar giderek artmakta; çeşitli yöntemler kullanılarak yeni inceleme metotları geliştirilmektedir. Bu yöntemlerden faydalanılarak Bayalınov'un anlatıları üzerine yapılan bu tez çalışmasında; metin üzerinde yeni yöntemler tartışılacak, yeni metotlar kullanılarak Bayalınov'un eserleri yorumlanacaktır. Bu bağlamda, yapılacak çalışmayla Türk dünyası edebiyatlarına yönelik farklı inceleme metotlarının kullanılabileceğine dair bir farkındalık oluşturulabilecektir.

Edebiyatın estetik bir çabayı, edebiyat incelemesinin ise bilimsel bir tutumu gerektirdiği bilinmektedir. Bir sanatçının yazma amacı ne olursa olsun kendisiyle sınırlı kalmış bir edebî çabanın içinde olduğu görülemez. Her edebî şahsiyet, bir şeyleri çevresine duyurmak, onları paylaşmak için yazmaktadır. Eserin tamamlanmasıyla yazarın işi bitmiş ve yeni bir devre başlamıştır. Eser, artık yazarın sahipliğinden çıkmış ve topluma ait bir kültür ögesi olma evresine geçmiştir.

Bu bağlamda bir edebiyat eserinin incelemesini yapmak, bilimsel bir yöntemi gerekli kılar. Araştırmacının ya da edebiyat bilimcisinin yöntemi ne olursa olsun edebî eseri metne, belgeye dayandırarak incelemek zorundadır. Belge ise edebî metnin içerisinde.

Diğer bir açıdan bakıldığında sadece tek bir metoda bağlı kalmak, bilinen tahlil metotlarının dışına çıkamamak, yapılan incelemeyi kısır bir döngü içerisinde bırakır. Edebî eseri, onun içeriğinden ibaret saymak son derece yanıltıcıdır. Ortega bir çalışmasında (2012: 27) ünlü bir adamın can çekişmesi esnasında yanında bulunan dört kişinin olayı nasıl değerlendiklerini anlatır. Adamın eşi, üzüntüden kendinden geçmiştir. Doktor için, sıradan bir ölüm anıdır. Ressam, tam bir duyarsızlıkla olayı seyrederek. Gazeteci ise sadece olayı nasıl anlatacağını düşünür. Tek bir olay, dört farklı bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Bu noktadan hareket ederek, sadece olaya ya da metoda bağlı kalındığında eksik bir değerlendirme yapılacağı kesindir. Edebî metin çözümlemelerinde de durum böyledir. Bu da gösteriyor ki tek bir bakış açısı, tek bir yöntem hiçbir zaman tam anlamıyla bir çözümleme, tahlil etme imkânı sunmamaktadır.

Bu noktadan hareketle tez çalışmasında, Bayalinov'un anlatı türündeki edebî metinlerinin çözümlenmesinde edebiyat bilimi yöntemleri ile felsefe, tarih, psikoloji, sosyoloji, anlambilim, görüngübilim, göstergebilim, medya ve iletişim olmak üzere farklı disiplinlerden de faydalanılmıştır. Anlatılardaki yapı ve tema özellikleri; olay örgüsü, kişiler, zaman, mekân, tema ve değerlendirme başlıkları altında tartışılmıştır. Yapılan yorumlamalarda belli bir sanat akımı ya da seçilen tek bir yöntemin kısırlaştırıcı etkisini ortadan kaldırmak için metne bağlı ve çoğulcu bir inceleme yöntemi tercih edilmiştir. Eklektik yöntem de denilen bu yöntem, hem dışsal hem de içsel bir çözümleme imkânı sunmuştur.

Metne içerik ve öz bakımından yaklaşan metne bağlı yapılan incelemede, anlatı türündeki eserlerde yapı, tema, olaylar, kişiler, zaman, mekân, dil ve üslup, bakış açısı gibi pek çok unsur rahatlıkla tespit edilebilir. Ancak, şu noktaya özel olarak dikkat edilmiştir. Anlatıda, anlatıcının kendi oluşturduğu bir algı dünyasının içinde yer alan olayları, kişileri, değerleri, nesneleri, simgeleri, kavramları görürüz. Bu yazara ait kurmaca yapı, onun sezgilerine ve duyularına göre oluşturulmuştur. Bir çözümleme yaparken anlatıcının benimsediği ya da karşı çıktığı değerlere metin bağlamında kazandığı anlamdan uzaklaşmadan, fenomenolojik bir tutumla yaklaşmamız gerekir. Bireylerden ayrı ve nesnel bir gerçekliğe sahip olan, değişmeyen, herkese göre aynı olan fiziksel bir dünya yoktur; dünya, insanların ona yüklediği anlamlar bağlamında görelidir. “Yoksulluk” ya da “Ceza” gibi kavramlar tamamen insanların belirli durumları tanımlayabilmek amacıyla anlamlandırmalarından, yani insanların yarattığı anlamlardan ibarettirler, bu kavramlara ilişkin bu anlamlardan bağımsız bir gerçeklik yoktur.

Algıdaki değişimlerle ilgili yapılan açıklamalar; bu tez çalışmasına esas olarak seçilen eserlerde yazarın algıdaki değişimlere yönelik edebî ifadeleri ve bu ifadeleri oluşturan unsurların anlaşılabilmesi, edebiyat bilimi dışında, felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi bilimlerin uygulamalarından faydalanmayı zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda, tez çalışmasında yazarın anlatılarındaki olgu ve değerlerin metin bağlamındaki algısal karşılıklarıyla ortaya konulabilmesi için karşılaştırmalı olarak diğer bilim dallarına da başvurulmuştur.

Bu tez çalışması Kasımalı Bayalinov'un povest türündeki *Kurman Cilga*, roman türündeki *Köl Boyunda* ve *Kıyın Ötkööl* eserlerini kapsamaktadır. Şiir, makale, deneme, tenkit, masal, destan türündeki eserleri çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Tez çalışması, biyografik ağırlıklı olmadığı için yazarın hayatı yukarıda verilmiş ve inceleme içinde yer almayan diğer türdeki eserleri için özel bir bölüm ayrılmamıştır. Tezin giriş bölümünde ise yazarın hayatı ve incelenmiş olan eserleriyle ilgili detaylı değerlendirmelere yer verilmiştir.

Türkiye’de yapılan genel kaynak taramasıyla yazarın anlatı ile diğer türlerdeki eserleri tespit edilmiştir ve bazı eserlere ulaşılmıştır. Ulaşılmayan eserleri temin etmek amacıyla tez aşaması sırasında Kırgızistan’a gidilmiş, çalışmanın konusunu oluşturan eserlerin tamamı temin edilmiştir. Kırgızca kaynaklarca çatısı planlanan kaynak sınırlılıkları genişletilmiştir. Aynı zamanda Kırgızistan, Türkiye ve diğer ülkelerde yazar hakkında çıkan tüm yazılar ve makaleler literatür taramasıyla elde edilmiştir.

Metne bağlı inceleme yapılmış bu tez çalışması sürecinde, Kasımalı Bayalınov’un anlatılarındaki yapısal ve tematik unsurlar, anlatım özellikleri, göstergeler, simgeler, kavramlar esas alınarak fişleme yapılmıştır.

Kasımalı Bayalınov’un anlatı türündeki edebî metinlerinde fişleme yoluyla elde edilen veriler, eklektik ya da çoğulcu edebiyat adı verilen yönteme uygun olarak, öncelikle edebiyat bilimine ait çalışmalar esas alınmak suretiyle diğer sosyal bilimlerle karşılaştırmalı olarak çözümlenmeye çalışılmıştır. İsmi geçen disiplinlere ait kaynaklara tezin kaynakça bölümünde yer verilmiştir.

2. KASIMALI BAYALİNOV’UN ANLATILARINDA YAPI, TEMA VE ANLATIM

2.1. Köl Boyunda

2.1.1. Olay Örgüsü

Kasımalı Bayalınov’un *Köl Boyunda* adlı romanı, rakamla ayrılmış toplam on yedi bölümden oluşur. Olay örgüsünün, üç ana bölümden oluştuğu görülür. Ana bölümler ise üç metin halkası (Aktaş 2000: 45) etrafında gelişir. Romanda yer alan her metin halkası, birçok vakanın yerleştirildiği birer zemini teşkil eder.

Toplam üç metin halkasından oluşan romanın ilk bölümündeki birinci metin halkası, başkişi Capar’ın cephedeki faaliyetlerini konu edinir. Bu bölümde Capar’ın vatani için her şeyden vazgeçmeyi göze alan bir karaktere sahip olduğu vurgulanır. İkinci bölümde yer alan metin halkası, ana metnin en geniş kısmını içerir. Dokuz vaka halkasından oluşan bu kısım, Capar’ın kolhoz hayatındaki çalışmaları ve başarıları üzerine kurulur. Capar’ı örnek bir yurttaş, birey, evlat, baba, eş olarak en üst seviyeye taşır. I. ve II. metin halkası neden sonuç ilişkisiyle birbirine eklenirken III. metin halkası farklı bir konuyla ana metne bağlanır. Üç vaka halkasından oluşan son bölümdeki üçüncü metin halkası ise tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi için dağ eteğinde yapılan çalışmaları içine alır. Bu esnada kolхозlardaki faaliyetler ve Capar, geri planda kalır. Savaşın bitmesiyle olayların tamamı ana metne bağlanır.

Çizelge 2. 1: Köl Boyunda romanının olay örgüsü

1.BÖLÜM (I. METİN HALKASI)	2. BÖLÜM (II. METİN HALKASI)	3.BÖLÜM (III. METİN HALKASI)
(1-3)	(4-14)	(15-17)
V1-V3	VI-V9	V1-V3
CEPHE	KOLHOZ	DAĞ ETEĞİ
		

Romanın birinci bölümünde sevgilisiyle vedalaşan başkişi askere uğurlanır. Cephede üstün başarılar sergileyen Capar, önemli bir görev esnasında ayağından yaralanır. Bir ayağının baldırdan kesilmesi suretiyle memleketine dönmek zorunda kalır. Bu bölümde, metin halkasını oluşturan vaka birimleri şu şekilde sıralanabilir:

M: Metin Halkası,

V: Vaka Halkası

M1: I. Metin Halkası

V1: Capar'ın askere uğurlanması sırasında yaşananlar.

V2: Capar'ın cephede üstün başarılar göstermesi ve görevi sırasında yaralanması.

V3: Capar'ın ayağını kaybettikten sonra memleketinden dönmek zorunda kalışı.

İkinci bölüm, Capar'ın askerden memleketine dönüşüyle başlar. Örnök Kolhozu'nda okul müdürü olarak görevlendirilen Capar, bu kolhozun şartlarını iyileştirmek için tüm gayretiyle çalışır. Babası Toyçubek'in başkanlığını yaptığı Keneş Kolhozu ile kendisinin görev yaptığı Örnök Kolhozu arasında sosyalist rejim bilinçli şekilde verim artışını sağlamak için sosyalist bir yarışma düzenler. Yarışmayı Örnök Kolhozu kazanır ve Capar'ın evlenmesiyle sonlanan ikinci bölümde, metin halkasını oluşturan vaka birimleri şu şekildedir:

M2: İkinci Metin Halkası

V1: Capar'ın Frunze'ye gelmesi ve Cemile'ye ulaşmak için gösterdiği çabalar.

V2: Capar'ın hayatını sürdürdüğü Keneş Kolhozu'na ulaşması.

V3: Capar'ın Örnök Kolhozu'nda okul müdürü olarak görevlendirilmesi.

V4: Keneş Kolhozu ve Örnök Kolhozu arasında tarım faaliyetlerinin geliştirilmesi konusundaki görüşmeler.

V5: Örnök Kolhozu ve Keneş Kolhozu arasında üretimin artırılmasına dayanan bir yarışma düzenlenmesi.

V6: Öyküleme zamanından geriye gidilerek Cemile ve Çonmurun'un ilişkilerinin anlatılması.

V7: Örnök Kolhozu'nda yarışma faaliyetlerinin organizasyonu ve yürütülmesi.

V8: Örnök Kolhozu'nun yarışmayı kazanması ve ödül töreninin düzenlenmesi.

V9: Capar ve Cemile'nin evlenmesi.

Üçüncü bölüm, Keneş Kolhozu Başkanı Toyçubek ile Örnök Kolhozu Başkanı Çükobay'ın hayvanların durumunu kontrol etmek için dağ sırtına çıkmalarıyla başlar. Olumsuz hava koşullarıyla yapılan mücadelenin ardında tekrar kolhoza dönülür. Hayvanların beslenmesi ve barınması ile ilgili koşulların iyileştirilmesi amacıyla her iki kolhozdan belirlenen kişiler dağ sırtında yaşamaya başlar ve savaşın bitmesiyle roman sonlanır. Üçüncü bölümde, metin halkasını oluşturan vaka birimleri şu şekildedir:

M3: Üçüncü Metin Halkası

V1: Toyçubek ve Çükobay'ın hayvanların durumunu kontrol etmek için dağ sırtına çıkmaları.

V2: Otlakların ve tarım alanlarının iyileştirilmesi için iki kolhozun dağ sırtında yaşama kararı almaları.

V3: Savaşın bitmesi ve askerlerin cepheden dönmesi.

2.1.2. Şahıs Kadrosu

Edebî eserlerde oluşturulan karakterler aracılığıyla belirli bir dönemin siyasi ve sosyal eğilimlerini görebilmek mümkündür. II. Dünya Savaşı yıllarının anlatıldığı *Köl Boyunda* isimli romanda Sovyet sistemine hizmet eden nitelikli kahramanlar oluşturulmuştur. Yazar Bayalınov, kahramanlarını hayatın gerçekliğinden uzaklaşmadan, sosyalist sistemin getirdiği huzurla bütünleştirebilmiştir. Sağladığı bu bütünlük onun okuyucuyu üzerindeki etki gücünü artıran faktörlerden biri olmuştur (Sıdıkbekov, 1960: 315). Oysa roman, bu eserde olduğu gibi bizzat gerçekliği ya da beklenen hali sunmamalıdır. Bu bağlamda roman gerçekliği değil varoluşu inceler. Varoluş ise olup bitenler değildir. İnsanın olabileceği, yapabileceği her şeydir (Kundera, 2012: 55). Ancak toplumu oluşturan romandaki kahramanlar, sadece ne söylemeleri ve ne yapmaları gerektiğini bilirler. Çünkü onları kurgulayan yazarları, bu boyutun dışında hiçbir boşluk bırakmamıştır.

2.1.2.1 Başkişi

Başkişiler; iç dünyaları ve hayatları en ayrıntılı şekilde yansıtılan, olay örgüsüne bağlı olarak değişme ve çatışma yaşayan, okuyucunun tepkilerini sürekli olarak yönlendirebilen kişilerdir (Stevick, 1998: 183). Metin kurgusunun merkezinde yer alan temel kişi olarak başkişi, anlatının entrik kurgusuna ve dramatik aksiyonuna yön veren temel güç ve oyun

kurucudur (Bourneur-Real, 1989: 153). Eserlerde tinsel ve fiziksel gelişimi ayrıntılı olarak verilen başkışiler tematik güce bağlı olarak ahlaki anlayışın somutlaştırılmasına hizmet eder (Korkmaz, 1997: 293).

Altmışa yakın karakterle kurgulanan *Köl Boyunda* romanının başkışisi Capar'dır. Toyçubek ve Burulça'nın tek oğulları olan Capar, orta boylu, geniş omuzlu, güçlü-kuvvetli kırmızıya çalar renkte zayıf yüzlü fiziki özelliklere sahiptir (KB, 119). Capar, çalışkanlık ve yurt sevgisi gibi değerleri, örnek seviyede sahip olan ailesinden kazanır. Ailesinin oluşturduğu yetişme ortamı ve himayesinde olumlu ve iyi şartlarda yetişir. Kısa sürede eğitimini tamamlar, ardından öğretmenlik yapmaya başlar. Aynı zamanda Bölge Komitesinde⁵ şube müdürlüğü görevini yürütür (KB, 119). Sonrasında askerlik hizmetinde iken yaralanarak memleketine dönen Capar, Örnök Kolhozu'nda okul müdürü olarak görevlendirilir.

Başkışinin hayatı üzerinden Sovyet sisteminin ve ideolojisinin komün hayatı şekillendirme merkezi olarak tanımlanabilecek kolhozlarında yaşananları konu edinen roman, sanatın temel metodu kabul edilen sosyalist realizm anlayışı ile yazılır. Sosyalist realizm fikri, ideal olanı yansıtmak üzere kurulu bir felsefeye dayanır. Buna göre sosyalist realizm, hâlihazırda olan gerçekliği bilmek değil, bu hâlin rejimin istediği yere nasıl evrileceğini bilmektir (Moran, 2002: 54). Sosyalist realizm ilkesine bağlı kalınarak yazılmış romanda yazar, yaşanan ve esere yansıtılan çelişkiler ile olumsuzlukların ideal olarak nereye varacağını belirtir. Bu bağlamda Sovyetler Birliği'nin sosyalist realist sanat anlayışı ile eserde biçim önemini kaybederken içerik ön plana çıkar. Alman yazar İ. Beher'in ifade ettiği şekliyle, yeni sanat, hiçbir zaman yeni bir şekil ile başlamaz; daima yenilenmiş insanla ortaya çıkar (Gizatov 1988: 102). Bu anlayış çerçevesinde Sovyet döneminde oluşturulan çağdaş Kırgız edebiyatı için de "kahraman" büyük önem taşır. Yeni çizilmeye başlanan Capar gibi yeni kahraman tipi, oluşum döneminde olan edebiyat devrini yansıtmaya noktasında da başrolü üstlenir.

Romanın başkışisi Capar, Sosyalist realizmin şekillendirdiği Sovyet insan tipini temsil eder. Sovyet/Rus insanının (Sovetskii narod) oluşumunda Bolşevik Devrimi ile dış dünyaya kapanan Sovyetler Birliği'nin etkisi (Dağı, 2002: 100) büyük önem taşır. Sovyetler

⁵ SSCB döneminde 15-30 civarında kolhoz (ayıl, selo) adı verilen yerleşim birimlerinin idari ve siyasi bakımdan bağlı oldukları idari birim.

Birliği’nde ”homo-Soveticus” olarak ifade edilen Sovyet insanını oluşturma süreci 1920’li yıllarda başlar (Onay, 2002: 88).

SSCB döneminde Rus milliyetçiliği ve Rus kimliği Stalin’in çerçevesini çizdiği politikalar ile belirlenir. İç savaş, sosyalizmin inşa zorlukları özellikle de güçlenen Nazizm’e karşı yürütülen Büyük Yurtsever Savaşı olarak tanımlanmış srec, büyük Rus milliyetçiliği mirasına kısmi bir geri dönüş sağlar (Smith, 1994: 162). Rus arlığı’nın ardından ulus-devlet oluşturan irade; vatandaşlığı meşrulaştırarak dışlamadan uzak, dâhil edici bir milliyetçilik anlayışı (Leca, 1998: 16) ile yol alır. Millet, milliyet ve millî irade hakkında kültürel bir doktrin ile millî emellerin gerçekleşmesine dair reçeteleri içeren (Smith 1994: 119) anlayışla Sovyet ideolojisi, kendi kahramanlarını başka milletlerden seçme konusunda da hiçbir mahsur görmez. Sovyet ideolojisinin sanat ve edebiyat metodu olan sosyalist realizmin çizdiği sınırlar içinde Kırgız kimliğiyle Capar, sosyalist toplumun yetiştirdiği Sovyet propagandasını yapmakla yükümlü bir vaiz olarak sunulur. Bu rolüyle sistem ve ideolojiye katkı sunan olumlu bir kahramandır. Sovyet tipi olumlu kahramanlar, diğer edebiyatlardaki karşılıklarıyla kıyaslandıklarında edebî olarak oluşturulmuş birer karakter olmaktan çok, parti veya rejim politikasının birer propaganda aracı oldukları açıkça görülür (Mathewson 1975: 3).

Sovyet edebiyatında oluşturulmaya çalışılan olumlu karakterlerin örnek ve prototipleri Gorki’nin eserlerinde tüm açıklığı ile görülebilir (Oktay, 2008: 107). Sosyalist realizm prensibine uygun olarak yazılan ilk eserlerden olan *Ana* romanında (Siniavski 1967: 33), Gorki, sosyalist düzeni kuracak sosyalist kahraman olarak ”Pavel Vlasov” tipini oluşturur (Markov-Timofeyev 1987: 415). Sovyet yazarlarının örnek aldığı bu eserde (Tagızade, 2006: 11) oluşturulan tip, olumlu kahramanlar oluştırmada kılavuzluk görevini üstlenir. Bu kahramanlar, zamanla olumlu niteliklerini genişleterek 1930’lu yıllarda sosyalist realizmin kabul ile en ideal özelliklerine kavuşurlar.

Sosyalist realizmde ulaşılabilecek en üst dereceyi temsil eden olumlu kahramanlar kesinlikle salt bir kişiyi ifade etmez. Onlar, bir amaç üzerine yaratılmıştır (Siniavski, 1967: 33-34). Amaca hizmet eden, proletarya davasının ilerlemesine ve zaferine yarayan her şeyin iyi olduğu fikrini (Lunaçarski, 1998: 52) taşıyan birey, bir diğer ifadeyle kahraman tüm iyi ve olumlu vasıflara sahiptir. İyi olanla kötü olanı net çizgilerle ayıran ve anlamadan önce yargılama isteği taşıyan ideoloji, insanı tek bir konuma yerleştirir. İnsanı yerleştirdiği bu

konumun iyi veya kötü olduğunu belirleyen temel ölçüt ise Sovyet ideolojisi. Bu amaca hizmet eden sosyalist realizmin idealize ettiği olumlu kahramanlar, tüm olumsuzluklardan ve yanlışlıklardan arındırılmıştır.

Sosyalist realizm ekseninde idealize etmek, sanatın bilinen ve sık kullanılan yöntemlerinden biridir. Olanın değil ideal olanın anlatılması ise sanatın genel bir kuralıdır (Gizatov, 1998: 171). Sanatın bu kuralıyla örtüşen olumlu kahraman, doğuştan mükemmel değildir. Zamanla engelleri aşarak, sınavları geçerek, zorluklar yaşayarak olgunlaşır ve mükemmelleşir (Gizatov, 1998: 175). Böylelikle ideal ve ideolojinin istediği bir Sovyet insan tipi oluşur. Mükemmellik derecesine ulaşan kahramanının nadiren de olsa kusurlu davranışları görülür. Sinirlilik hali gibi örneklendirilebilecek kusurlar en aza indirgenmeye çalışılır. Kusurların iki görevi vardır: İlk görevi, kahramanın insan olduğunu hatırlatmak; ikinci görevi ise siyasi ahlak merdiveninde adım adım yükselirken aşması gereken kusurları olduğunu göz önüne sermektir (Siniavski 1967: 33-35). Görevlerin yerine getirilme sürecinde rol model olan kahramanın arkasından ilerleyecek ve sayıları artacak kişilere, kahraman böyle olmalıdır subliminal mesajı verilmektedir. Sovyet rejimi tarafından idealize edilen kahraman tiplerinin yapılarındaki olumlu nitelikler, gerçek hayattaki insanlar veya diğer ülkelerin eser karakterlerine göre oldukça fazladır. İdeolojik inanç, cesaret, zekâ, irade, yurtseverlik, kadınlara saygı, fedakârlık gibi pek çok olumlu özelliğe sahiptirler (Siniavski 1967: 33-34; Uygur 2011: 158).

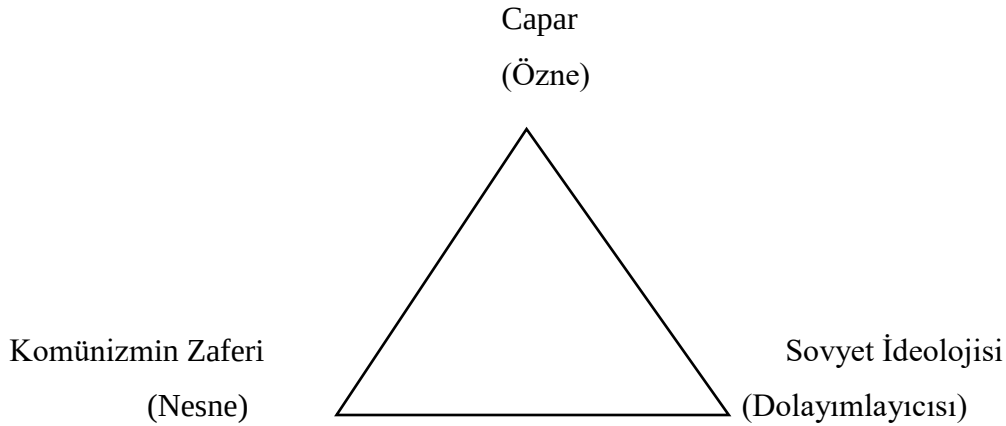
Parti politikasına aracılık eden olumlu kahraman, toplum hayatında yenilikçi, ilerleme için mücadelenin aktif katılımcısı, ideoloji çizgisinde sebat sahibi, fikirlerinde kararlı, sisteme faydalı, rejimin menfaatlerini şahsından üstün tutan kişidir. Toplum için zararlı olanı açığa çıkarır, adil olanı savunmada prensipli ve tavizsiz bir kişi olarak sosyalist realizmin estetik idealini canlandırır, önemli sosyal meselelerle ilgilenir, kendi iç dünyasında mükemmeli yaşamaya çalışır (Gizatov, 1998: 171). Kahramanın kişiliğinde topluma ait en yüksek değerleri tasvir eden Sovyet sanatçıların eylemleri, Aristophanes'in "Biz şairler, şehirlerin en mükemmel insanlarını yansıtıyoruz." cümlesiyle birebir örtüşür. Sophokles de "Ben insanları olmaları gerektiği biçimde tasvir ediyorum" diyerek bir bakıma bu düşünceyi pekiştirir. Stalin'in "Yazar insan ruhunun mühendisidir (Pisatel- injener çeloveçeskih duş) cümlesiyle biraz daha öteye taşınan bu anlayış, Sovyet yazarının kahramanı nasıl oluşturduğunu gözler önüne serer. Stalin edebiyat, sinema ve tiyatronun kurgu gücünü kullanarak uyruklarının zihinlerine, ruhlarına ve tüm duygusal yaşamlarına nüfuz edebilen

bir araçtan yararlanır. Ayrıca sanatı, yaratıcıların eğitilip yönlendirilmesi, eserlerinin bizzat gözden geçirilmesi, kendisinin bir anlamda yayıncı ve danışman rolü oynaması ya da kahramanların tutumlarının tartışılması koşuluyla kendisine doğrudan hizmet edebilecek bir enstrüman olarak görür. Dolayısıyla kahramanlar mutlak surette itaat etmek zorundadır, bu itaati sağlamak için de yazar olmaya gerek yoktur (Lewin, 2011: 120-121).

Her toplumsal düzen, varlığını korumak için kendi karakter biçimlerini oluşturur (Jacoby, 1996: 115). Bu açıdan kahramanın davranışlarında, düşüncelerinde, zevklerinde, duygularında, verdiği hükümlerde kararlılık ve tam isabet vardır. Her koşulda ve zamanda kesin olarak yanlışı doğruyu ayırabilir. İnançlarında hiçbir surette kuşku ve tereddüte yer yoktur. Dünyanın en zor görevi ile karşılaşsa dahi amacın gerçekleşmesine yönelik en kısa, en kesin, en doğru usulü seçerek mutlak surette o görevin çözüm yolunu bulur (Siniavski, 1967: 33-34).

Sovyet kahramanı olarak başkişi Capar'ın tek amacı ve en büyük arzusu, komünizmi zafere ulaştırmaktır. Capar ve Komünizm arasındaki ilişki, Rene Girard'ın üçgen arzu modeli (2013: 23) ile şu şekilde açıklanabilir:

Çizelge 2. 2: Rene Girard'ın Üçgen Arzu modeline göre Capar

Üçgen arzu modelinin köşelerini, özne olarak “Capar”, dolayımlayıcı olarak “Sovyet ideolojisi”, arzulanen nesne rolünü ise “komünizmin zaferi” oluşturur. Sovyet ideolojisinin yarattığı bir kahraman olan Capar, romanın en başından itibaren Sovyet ideolojisine hizmet için var gücüyle çalışır. Sovyet vatanseveri olarak komünist sistemin başarıya ulaşmasını arzu eder. Kendisine gerekli olduğu yargısında bulunduğu bir şeyden yoksun kalması kişide rahatsızlığa ve kaygıya neden olur. Bu rahatsızlık hissi yoksun olduğu düşünülen nesneye

ilişkin bütün duyuları belirler. Yetilerin yoksunluğu duyulan bu nesneye ilişkin belirlemi ise arzuyu tanımlar (Derrida, 2006: 125). Bu bağlamda Capar da arzusuna kavuşup, rahatsızlık ve kaygı duymamak için sürekli biçimde işlerini başarıyla yerine getirmek zorundadır. Cephede gösterdiği başarılarının yanı sıra gazi olarak döndüğü vatanının Örnök Kolhozu'nda cephedeki arzusu ve heyecanı ile çalışır. Kolhozlardaki verimliliği artırmak için parti yöneticileri ve kolhoz işçileri ile birlikte gayret gösterir. Olay örgüsü içinde Capar'ın attığı her adım, aldığı her karar Sovyet ideolojisi tarafından belirlenir. Süreç içerisinde Capar, tüm yönleriyle mükemmel bir kahraman, örnek komünist olmayı başarır.

Sosyalist realizm ilkeleri doğrultusunda oluşturulan olumlu kahraman ve ideal Sovyet insan tipinin temsilcisi olarak Capar'ın karakter özelliklerinin kurguya yansıtılması,

- a. Çocukluğu
- b. Askerlik Yılları
- c. Evliliği
- ç. Vatandaşlığı başlıkları ile değerlendirilmiştir:

- a. Çocukluğu

Köl Boyunda romanında başkişinin çocukluk dönemine ait çok fazla bilgiye yer verilmemiştir. En dikkate değer bilgi, Capar'ın çocukluğunu ailesi ile birlikte geçirmiş olmasıdır. Bu durum okuyucuya başkişinin aile bütünlüğü içinde sevgi ortamında büyüdüğünü göstermektedir. Capar'ın annesi Burulça'nın, babası Toyçubek'in birey, aile ve vatandaş olarak Leninci-Stalinci Bolşevik Partisi'nin dünya görüşü olarak tanımlanan Sovyet ideolojisinin (Karakaş, 2008: 462) yücelttiği karakterler olması; Capar'ın yetişme sürecinde örnek alabileceği rol modellerin varlığını ortaya koymaktadır. Capar'ın çocukluk döneminin son derece olumlu geçtiği, kişilik gelişiminde bu sürenin önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Babasının çalışkanlığı, Sovyet ideolojisine bağlılığı, güç koşullar altında mücadele edebilme yeteneği ve kolhoz başkanlığına yükselebileceği gibi dirayetli kişiliği Capar'ın karakter özelliklerine yansımıştır. Annesi Burulça'nın kadın olarak akılcılığı, dirayeti ve kolhoz işlerindeki çalışkanlığı ile Sovyet ideolojisinin sürekliliğine sağladığı katkılara yönelik özellikler de Capar'da açık bir şekilde görülür. Sosyalist realizm prensipli sanat anlayışı ile oluşturulan Sovyet rejiminin görmek istediği karakter olan başkişi Capar'ın

çocukluk yıllarının, rejimin çerçevelediği seviyede olumlu gelişim izleri taşıdığı söylenebilir.

b. Askerlik Yılları

Çocukluk yıllarının ardından Capar için kutsal addettiği askerlik zamanı gelir. Sovyet rejiminin oluşturmak istediği ve benimsettiği sosyalizm anlayışının süreklilik kazanabilmesi için şeref ve özveri ile mutlaka yapılması gereken askerlik görevine başlar. (KB, 128). Capar, cephe hattına katıldığında savaş alanında ileri gözetleme ve keşif elemanı olarak görevlendirilir (KB, 129). Bu görev; aşırı ve sürekli dikkate, yüksek muhakeme gücüne, analiz ve raporlamada ileri yeteneğe, zor şartlar altında dayanıklılığa, açık bir zihne, yüksek beden gücü ve elastikiyete, mutlak sadakate sahip olmayı gerektirmektedir. Başkişi Capar'ın karakteristik yapısında tüm bu özellikler mevcuttur. Gözetleme görevi sırasında her an ateşe maruz kalınabilir, düşmana esir düşülebilir hatta ölümle burun buruna kalınabilir. Capar'ın görevi sırasında yaşanan bu durum ve alınan tavır; Kundera'nın, "Yüklerin en ağırı ezer bizi, onun altında çökeriz, bizi yere yapıştırır bu ağırlık. Yük ne kadar ağır olursa, yaşamlarımız o denli yaklaşır yeryüzüne, daha gerçek, daha içten olur. Bir şeyin bizim için büyük bir yük olduğunu söyleriz. Ya taşırız bu yükü ya da beceremez, okkanın altına gideriz, bu yükle didişir, kazanır ya da kaybederiz." (2007: 13, 130) ifadelerinde benzer bir şekilde yer bulur. Çünkü yükü taşımak ya da taşımamak, kazanmak ya da kaybetmek bu durumda kişinin tercihiine bağlıdır. Capar: "var olmanın dayanılmaz hafifliğini" (Kundera, 2007: 130) bir boyutuyla kazanma eylemiyle özdeşleştirir. Yüksek bir risk altında olmasına rağmen ilk günden itibaren bir kez bile görevin ağır koşullarını düşünmez. Onun tek arzusu, orduya katılmak ve orduda en büyük hizmeti yerine getirmektir. Capar, askere gitmeden önce sevgilisi Cemile'nin elini tutup: "Benim muradım buydu. Şimdi muradıma kavuştum, orduya katılacağım." (KB, 120) cümlesiyle büyük dileğini ifade eder.

Her göreve çıktığında elinde tüfeği yanında teçhizatı ile bir an dahi yerinde durmayan, rutin hareketlerden sürekli kaçınan ve iyi bir gözcü olan Capar; gözleriyle sürekli araziye tarar, düşmana ait ipuçlarını ve işaretleri bulmaya çalışır (KB, 129). Tüm bunları yaparken onun zihnindeki tek düşünce "başarma ve düşmanı yenme arzusu" dur.

Capar, zihnini açık tutmak, dikkatini dağıtmamak, hiçbir ipucunu kaçırmamak ve her an karşısına çıkabilecek düşmana anında karşılık verebilmek amacıyla içinden sürekli can yoldaşı saydığı tüfeği ile konuşur:

Ele seni alayım, tetiğine bakayım,
Yağlayıp bekleyip, dikkatle hazırlayıp,
Büyük zafere varayım.
O zaman cezasını vermezsen görevini yapmazsan,
Olmaz bende hiç mutluluk düşmanın ölüsünü görmezsem. (KB, 135)

Capar, bu davranışları ile kendisinin iç motivasyonunu sağlamaktadır. İç motivasyonda kişinin davranışına dışardan herhangi bir müdahale yoktur. Bu tarz bir motivasyon bireyin kendi kendini ortaya koyma becerisidir (Brief ve Aldag, 1976: 498). Yeni insanın oluşum sürecinde iç motivasyonu güçlü kahramanlar, ideolojinin benimsenmesine olumlu katkılar sağlar. Böylelikle Sovyet ideolojisinin istediği olumlu insan tipi “kendi kendini motive edebilme özelliği” ile ön plana çıkar. Hiçbir göreve isteksiz yahut hazırlıksız çıkmaz. Tam bir görev adamı, ideal bir ekip elemanıdır. Her koşulda çözüm bulur ve çok zor addedilen görevleri başarı ile sonuçlandırır. Bu yönleriyle Capar, iş ihtirasına sahip yaratıcı bir kişiliktir. İş ihtirasına sahip insanlar, içlerinde aşkı taşıyan ve büyük sorumlulukları omuzlarına seve seve alan, yapıcı ve yaratıcıdırlar (Ülken, 2012: 71). Bu yaratıcı güç, kendini yalnız bireysel faaliyetlerde değil, toplumsal alanlarda da gösterir. Esasen topluma hizmet çok daha yaratıcı bir eylemdir (Maslow, 2001: 145). Capar gibi topluma hizmet eden çalışma odaklı insanlar, işin mihnetinden zevk alırlar, yorgunluğu hoş görürler ve mutlaka muzaffer olmayı beklerler. Zafer yolunda yeise kapılmadan, hedefe doğru kuvvetle yürürler (Ülken, 2012: 71). Capar gibi kendini gerçekleştiren yaratıcı insan tipleri; işlevlerini tam olarak kullanabilir, zihinleri zıtlıkları birleştirerek pek çok ikiliği bir bütün içinde eritebilirler. Biliş-istem (kafaya karşı yürek vb.) karşıtlığı, içgüdüler ile aklın aynı sonuca ulaşmasıyla istem ile yapılan bilişe dönüşür. Yani görev hazza dönüşür, haz görevle birleşir, iş ve eğlence arasındaki keskin ayrım kaybolur (Maslow, 2001: 147, 149-151). Capar’ı en ağır koşullarda bile çalışmaktan vazgeçirmeyen temel düşünce yaratıcılığındaki birleştirme gücüdür. Onun için görev, bir haz, bir gururdur.

Cephede birçok tehlike atlatan Capar, her tehlikeden sıyrılıp ayakta kalmayı başarır (KB, 129). Cephede ayakta kalmanın, ölmekten daha fazla hizmet etmek olduğunu çok iyi bilmektedir. Göstermiş olduğu kahramanlıklar ve başarı ile tamamladığı görevlerin birinin ardından Capar, “Tıyan Şan İstihbaratçısı” unvanına layık görülür ve taltif edilir (KB,129).

Capar için bu ödül ve yeni unvanın içerdiği anlam bellidir: “Daha fazla ve daha mükemmel işler başarmak.” Sovyet sisteminin başarıları görmesi ve ödüllendirmesi, Capar’ı mutlu etmesinin yanında diğer bireylere örnek olması açısından da önem taşımaktadır. Bu bağlamda okuyucuya, Sovyet sisteminin başarıları ödüllendiren, adil bir sistem olduğu mesajı da açıkça verilmektedir.

Capar’ın, vatanın savunulması ve ülkenin varlığının korunması adına cephede her geçen gün gösterdiği kahramanlıklar artar. Onun, bu uğurda gösterdiği bireysel başarılar, ülkenin varlığının devamına olan katkıdaki yerini alır. Capar’ın başardıkları bizzat ülkesinin başarısıdır. Çünkü toplum, bütünü bünyesinde barındıran bir zihini ve bedeni temsil eder. (Watts, 1996: 89). Bu anlayıştan hareketle başkışı Capar’da “ben” söyleminin yerini “biz” duygusunun aldığı açıkça görülür.

Capar, gösterdiği eylemlerin tümünde, Zamyatin’in, gramlığını unut ve bir tonun milyonda biri olduğunu hisset, fikri ile hareket eder (Zamyatin, 2013: 123). Diğer bir ifadesiyle grubun biz kimliği bireyin ben kimliğinden daha ön plana çıkar. Bu noktada kimlik sosyo-genetiktir. Ortak kimlik ya da biz kimliği olan “biz” i kuran veya taşıyan bireylerin dışında başka bir benlik yoktur. Parça bütüne bağlıdır ve kimliğini ancak bütün içindeki rolüyle kazanır (Assman, 1997: 140). Sovyet kahramanlarının Sosyalist topluma bağlı olarak hareket etmesiyle başardığı üstün görevler, onları topluma, halka bağlar. Dayanışma ve kolektiflik duygusundan arındırılırsa oluşturulmaya çalışılan bu kahramanın hiçbir çekiciliği kalmaz (Zelinski, 1978: 131). Kolektif duygulara sahip bir toplumda ya da ülkede bütünü kuşatan geniş kolektif kimlikler, ekonomik çıkar veya benzeri durumlar ile ayrılmaya sebebiyet veren sınıfsal yapılara dayalı kimliklerden farklıdır. Bunun öne çıkmış örnekleri ise dinî ve millî kimliklerde kendini göstermektedir. Oysa Sovyet ideolojisinde toplumun tamamı, üst bir kimlik, aynı din veya millî bilinçle kolektif olarak inşa edilebilir (Smith, 1994: 20). Romanın başkışisi Capar, yukarıdaki cümlelerde yer alan fikirler doğrultusunda oluşturulmuş ideal Sovyet insan tipini temsil eden bir kahramandır.

Capar, cephede gösterdiği başarıların ardından komutanları tarafından ödüllendirilir ve terfi ettirilir: “Vatanını korumada göstermiş olduğu başarılarından dolayı Komutan İvantsenko üçüncü derecedeki Şeref madalyası, Capar ise Kızıl Yıldız madalyası ile ödüllendirildi. Bunun üzerine İvantsenko kıdemli başçavuşluğa, Capar da çavuşluğa terfi ettirildi” (KB, 136). Ödül ve terfi, Capar için çok büyük bir onurdur. Devrimin getirdiği eşit

bireylerin ancak sınıfsız bir toplumda var olabileceği fikri (Carr, 1989: 138), hem madalya verilerek hem de terfi ettirilerek ödüllendirilen Capar ve İvanstsenko üzerinden hissettirilir. Bu durum, her çalışanın, sistem içerisinde eşit şekilde ödüllendirilip bir üst makama getirilebileceği anlamını taşımaktadır.

Üstün ve emsalsiz görev anlayışı ile cephede durmaksızın çalışan Capar, keşif görevlerinden birinde iken aniden düşman askerleriyle karşılaşır. Onlara karşılık vermede gecikmeyen Capar, yoğun ve şiddetli ateş altında verdiği mücadelede bacağından yaralanır (KB, 136). Gözlerini açtığında ise kendini hastanede bulur. Acı, vurulmuş olmak gibi hususlar aklına bile gelmez ama görevinden, memleketine hizmet etmekten geri kalacak olması onu son derece üzer. Capar, yaralı halinde bile tek bir şeyi, bir an evvel cepheye geri dönebilmeyi düşünür. Böyle düşünmesi Capar'ın Sovyet ideolojisine bağlılığının da bir göstergesidir. İdeoloji bu davranışın gerçekleşmesinde en etkili kavramdır. Bell'in de vurguladığı gibi ideoloji, insanların bireysel sorunlarıyla ilgilenmelerini anlamsız kılar (Jacoby, 1996: 31). Capar için yarasının verdiği acının hiçbir önemi yoktur. Önemli olan kendisinin sorunu, yarası değil topluma verilecek hizmetin aksaması ile yaşanacak sıkıntılardır. Yarasından ziyade arkadaşlarından ve cepheden geri kalması onu üzer. Hastanede Capar'ın hızla tedavisine başlanır. Ancak kendisine ayağının kesilmesinden başka çare olmadığı söylenir. Ayağının kesileceğini öğrenen Capar: “Hayır hayır! Ayağımı kesmeyin, iyileştirin! Nasıl doktorsunuz siz? Ayağım kesilirse Berlin’e gidemem. Berlin’e gideceğim⁶ diye söz verdim. Beni tekrar ayağa kaldırın, beni tekrar askere gönderin.” (KB, 142) diye haykırır. Doktorun ayağını kesmesini anlamsız bulur. Cephede kahramanlıklar gösterip hizmet etmeye devam etmek ister. Bu tavırları ile T. Sıdıkbekov’un “Bizdin Zamandın Kişileri” romanındaki Çargın ile V. Akayev’in “Moskovadan! Alıs Cerdeki” eserindeki Aleksey Kovşoy karakterlerini hatırlatır. Her iki karakter de Capar gibi yaralanıp cepheye geri dönme konusunda ısrarcıdırlar (Tülögabilov, 1966: 74). Sovyet döneminde yazılan eserlerde, canı pahasına savaşmak isteyen benzer karakterlere sıklıkla rastlanması aslında olağan bir durumdur. Çünkü bu dönemde Sovyet ideolojisi, edebî eserlerde kahramanların sınırlarını Sosyalist realizm metodu ile belirlemiştir (Uygur, 2005: 6; Tagızade, 2006: 10). Eserlerde yer alan kahramanlar, sadece Sosyalist sisteme hizmet ederler. Sosyalist anlayışı topluma benimsetmek için eserlerdeki kahramanlar, rol modeller

⁶ Burada “Berlin’e girmek” ifadesi, II. Dünya Savaşı’nda Almanların Ruslara yenilmesi ve savaşın Ruslar tarafından kazanılması anlamını taşımaktadır.

ve örnek kişilikler olarak belirlenir. Capar'ın vatanını savunma konusunda göstermiş olduğu tavır da sosyalist ideolojinin zorunlu kıldığı bu anlayışın sonucudur.

Bir süre sonra ayağı kesilen Capar, ümitsizliğe düşmeden vücudunun yeni durumunu kabullenir. Çünkü daha sonra gelen, önce gelenden zorunlu olarak daha iyidir (Jacoby 1996: 25). Vatana hizmetin sadece cephede değil diğer alanlarda da çalışarak verilebileceği düşüncesini benimseyen Capar, şerefli bir gazi unvanı ile memleketine döner. Ülkesi için örnek davranışlar sergileyen Capar, başarılı bir asker portresi çizerek Sovyet vatanseverliğini cephede de en iyi şekilde temsil eder.

Luxemburg'un ifade ettiği gibi kendi kaderini tayin hakkı, Stalin döneminde de yok sayılır ve "homo-Soveticus'un oluşturulması için gerçekleştirilecek eylem planları ulus kavramının temelleri olarak esas alınır (Luxemburg, 2010: 270). Capar, Bayalinov tarafından bu bakış açısıyla şekillendirilir. Ulus kavramından yola çıkarak Sovyetler Birliği'nde vatanseverlik kavramı 1934'ten itibaren yükselmeye başlar. 1940-1945 yılları arasında yaşanan II. Dünya Savaşı döneminde Sovyetler Birliği halklarının Sovyet vatanını düşmandan kurtarma idealine yönlendirildiği görülür (Türker, 2012: 342). Sovyet halkları milliyetçi ve vatansever hislerle kuşatılır. II. Dünya Savaşı'na katılan Capar'ın kendini vatana hizmet için adanması da ideolojinin, topluma aşılama ve artırmaya çalıştığı vatanseverlik duygusundan kaynaklanır.

c. Evliliği

Sovyet sistemi için ideal kişilik özellikleriyle donatılan Capar'ın hayatındaki tek kadın Cemile'dir. Capar, ilk gördüğü andan itibaren Cemile'ye sevdalanır. Cemile ile tanıştıkları ilk gün tüm duygularını, düşüncelerini büyük bir içtenlik ve samimiyetle dile getirir. Cemile'yi ömür boyu seveceğini, ondan vazgeçmeyeceğini ifade eder (KB, 141). Duygularını ve düşüncelerini ilk karşılaşmada açık bir şekilde ifade edilebilmesi; Capar'ın ne istediğini bilen, hislerini çok iyi analiz edebilen bir karakter olduğunu gösterir.

Flaubert'e göre, "İnsanın hayattaki en doğru misyonu, aklını kullanarak nispi gerçeklerden kurtulup evrensel olana yaklaşmasıdır." (Stevick, 1998: 123). Romanda tam olarak bu misyonu üstlenen Capar, akılcılığıyla ön plan çıkar. Evrensellik ise yerini Sovyet ideolojisinin değerlerine bırakır. Duyguyu ve akli birbirine karıştırmadan bildiklerini,

düşündüklerini özgüven ile ifade eder. Capar'ın hayatının diğer evrelerinde de ortaya konulmuş bu karakteristik yapısı, evlilikte de ortaya çıkmaktadır. Sezgi ve kararlarında net bir tavır sergileyen Capar, Cemile'yi gördüğü andan itibaren onunla hayat arkadaşı olabileceğini düşünmüş ve sonrasında da planladığı evliliği gerçekleştirmiştir. Bu dirayet ve sürdürücülüğü Capar'ın vefalı, sadık ve güvenilir bir kişilik olduğunun da göstergesidir. Capar'ın sosyalizm ile idealize edilen olumlu karakter özelliklerine mutlu bir aile hayatına sahip olmak için verdiği mücadeleyi de eklemek gerekmektedir. Çünkü ideal Sovyet insan tipi olarak kahraman, özel olan evlilik ve aile hayatında da en iyiyi sergilemekle mükelleftir.

Capar'ın karşılaştığı her durum ve olay karşısında sevgi ile hareket etmeyi ilke edinmiş bir karakter olduğu hem arkadaşlık hem de evlilik sürecinde de görülebilmektedir. Sevgi bir nesneye karşı duyulan duygusal bir etkinliktir (Gasset, 2013: 29). Bu etkinlik, yani sevmek bir eylemdir, bir şeyin içinde olmaktır. Temeli “vermek” eylemiyle ilişkilidir. Üretici bir kişilik için “vermek” mutluluk sebebidir (Fromm, 1995. 30-31). Cemile'yi çok seven Capar, Cemile ile tanıştıkları ilk gün hayatının geri kalanını onunla geçirmeyi planladığını söyler, bu hususta Cemile'den de söz alır. Capar'ın tek düşüncesi birlikte olabildikleri her anda Cemile'nin huzurunu ve mutluluğunu sağlamaktır. Cemile'nin mutluluğu artık onun mutluluğu haline gelir. Başkalarının ya da bir diğer ifadeyle toplumun mutluluğu ile mutlu olabilme noktasında Capar, Honore de Balzac'ın “Goriot Baba” romanında: “...kızlarım benden daha güzel. Onlar ısınıyorsa ben üşümem; onlar gülüyorsa, ben sıkılmam” (Balzac, 2017: 77) diyen Goriot Baba karakteri ile benzer özellikler gösterir.

Capar, Cemile'nin kendi hayatına dair endişe ve korkularına yönelik olarak yardımcı olmaya çalışır, onun okuyup öğretmen olabilmesi için her türlü desteği verir (KB, 123). Cemile'nin, aydın ve ülkesine hizmet eden bir kadın olması onun için çok önemli kriterdir. Capar'ın yalnızca böyle bir kadın ile hayatını paylaşabileceğini düşündüğü tahmin edilmektedir. Çünkü Sovyet ideolojisi açısından eğitilmiş, entelektüel ve sosyal hayat içerisinde yer edinmiş kadın tipi son derece önemlidir. Bu kadın tipini desteklemek ve istemek de Sovyet sistemine doğrudan katkıda bulunmak demektir.

Capar ile Cemile'nin sevgililik dönemleri uzun sürmez. Kısa süre sonra askerlik görevi sebebiyle ayrılmak zorunda kalırlar. Capar, ayrılık vakti geldiğinde çok zorlanır. Ancak vatana hizmeti en üstün görev kabul ettiği için düşünmeden yola çıkar. Çünkü sevilen şeyler için emek harcanır ya da emek harcanan şeyler sevilir (Fromm, 1995: 35). Bu değerle hareket

eden Capar için en büyük sevda, ülkesine hizmet etmektir. Uğruna her şeyinden vazgeçebileceği vatani, sevgilisine ulaşmasının bile tek yoludur. O, ülkesi olmayanın sevgilisi olamayacağını küçük yaştan itibaren öğrenmiş ve bunu vazgeçilmez ilke olarak benimsemiştir. Ailesinin, sevgilisinin varlığı ve mutluluğu sadece ülkesinin varlığına bağlıdır. Vatanın varlık ve geleceğine sahip çıkmak, onun için aile ve sevgili ile eşdeğerdir. Hatta bir adım öndedir. Capar'ın devletini ve ideolojisini ön planda tutuyor olması, Platon'un komünist düzendeki ortaklık fikrinden (Durant, 2010: 51) hareketle aile ve nefsin bencilliğinden uzak bir yapıda olduğunu gösterir. Capar gibi kendini gerçekleştiren yaratıcı bir karakterden beklenen de budur. Bu özelliklerde çizilen tipler, denetimci ve kuralcı davranır, benliğini bastırır. Kendi derin benliğinin onaylamasını beklemes ve başkalarının da aynı tutumu sergilemesini bekler (Maslow, 2001: 151). Bu bağlamda vedalaşırken Cemile'nin ayrılacak olmaları sebebiyle üzgün olması Capar'ı huzursuz eder. Ondan beklediği şey, kendisinde olduğu gibi benlik duygusunun yerini "biz ve Sovyet toplumu" nun almasıdır. Bu beklentilerle Cemile ile vedalaşırken onu sevdiğini ve ondan vazgeçmeyeceğini ifade eder. Cemile'den de kendisini coşku ve sevgi ile bekleyeceği sözünü alır. Ayrıca Cemile'ye düşmanı yok etmeden geri dönmeyeceği sözünü de verir. Bu kısım romanda şu şekilde yer alır:

Capar, Cemile'nin elini eline alıp: Benim muradım buydu. Şimdi muradıma kavuştum, orduya katılacağım. Fakat benden ayrı kalma, mektup yaz, beni unutma, olur mu? Cemilem. Ben seni seviyorum, her an aklımda her an hayalimdesin.

-Kim bilir canım belki uzun süre görüşemeyeceğiz.

-Bırak, Capar, böyle söyleme. Yoksa uzun süre görüşemeyeceğiz.

-Berlin'e girmeyince, düşmanı yenmeyince dönmem. Buna inan, canım. Büyük bir mutlulukla döneceğim. (KB, 120)

Cephede sevdiklerinden ve sevgilisinden ayrılarak adeta koşarcasına ulaşan Capar, tüm görevlerini, zafere, başarıya olan inancıyla en başarılı şekilde yerine getirir. Ancak yaralanıp gazi olur ve ayağı kesilir. Ülkesine hizmet edememenin yanında sevgilisi Cemile'ye layık olamama ve onu mutlu edememe düşüncesi de Capar'ı çok üzer. Capar, cephede yaşadıklarını, kendisiyle ilgili duygu ve düşüncelerini Cemile'ye mektup yazarak iletir (KB, 144). Memleketine döner dönmez Cemile'yi aramaya başlayan Capar, kendisinden vazgeçip geçmediğini anlamak için günlerce bekler. Birçok olumsuz söylentilere ve ailesinin evlenmesi için başka aday tekliflerine rağmen kararından vazgeçmez. Sonunda ilk sevgilisi, ilk göz ağrısı olan Cemile ile evlenir. Eşinin Örnök Kolhozu'nda öğretmen olarak çalışmasına da destek olur. Capar ve Cemile çifti de

Kasımcan-Saadet, Cemile-Danyar ve Tolgonay-Suvankul çiftleri gibi emeklerini, güçlerini ve yüreklerini birleştirirler (Korkmaz, 2004: 108). Birlikte ülkelerine hizmet etmeye ve kolhozda mutlu bir hayat sürmeye başlarlar. Bu şekliyle Sovyet ideolojisine hizmet eden, sosyalist realizm anlayışıyla okuyucuya sunulan aşk ve evlilik hayatı gözler önüne serilir. Bu arada yiyecek sıkıntıları, karne sistemi, gulakların tasfiyesi, kentlere, kentlerden dışarı doğru yoğun göç ve sürekli nüfus hareketlerinin geleneksel aile yaşamını, aile içi ilişkileri olumsuz yönde etkilemesi (Lewin, 2011: 88) gibi hiçbir durum ya da olaydan bahsedilmez. Çünkü ideal olanın yansıtılmasında ve toplumun sosyalizme olan inancının artırılmasında mutlu ve bütüncül aile yapısına sahip olumlu kahramanların varlığı son derece önemlidir. Sovyet ideolojisi bu bilinçle hareket ederek edebî eserlerde de tüm sınırları ve söylenmesi gerekenleri kendisi belirlemiştir.

d. Vatandaşlığı

Romanın başkişisi Capar, askerlik görevi sırasında yaralanır ve bir ayağını kaybeder. Tedavisinin ardından doğup büyüdüğü toprakların yoluna koyulur. Ayağının kesildiğini sevgilisi Cemile'ye ve ailesine nasıl söyleyeceğini düşünmeye başlar. Ancak Capar için ülkesine hizmet her şeyden daha önemlidir. “Berlin’e girmeyince düşmanı yenmeyince” (KB, 120) geri dönmeyeceğini söyleyen Capar’ı, ayağının durumundan ziyade ülkesine asker olarak hizmet edememe düşüncesi daha çok üzmektedir. Ancak kısa sürede bu olumsuz düşüncelerden kurtulur. “Yok, ben böyle de bir insanım. Bende eskisi gibi güç de kuvvet de var. Bu halde de olsa vatanım, yurdum için cephe gerisinde de hizmet edeceğim. Bu baş bedende, bu nefes tende olduğu sürece hiçbir işten, hiçbir kimseden geri kalmayacağım”(KB, 164) der. Onun için vatandan daha kıymetli hiçbir varlık yoktur. “Kurban olayım, vatanım. Senden daha yakın senden daha kıymetli bir varlık mı var dünyada?” (KB, 154) diyen Capar, bu bakış açısıyla Sovyet ideolojisinin oluşturmak istediği ideal bir Sovyet vatandaşını temsil eder. O, Sovyet ideolojisine bağlı, cesaretli ve zeki bir kahramandır. Onun cesareti, içgüdüsel basit bir cesaret değil, akla uygun, korkuyla yüzleşebilen, korkuyu çepeçevre kuşatan ve yaşamdan da üstün olan hakiki iyilikleri bildiği için korkuyu ortadan kaldıran türde bir cesarettir. Sovyet cesareti yaşama değer vermeyen duyarsız bir cesaret de değildir; “Silahlı bir çatışmanın ardından buz gibi havanın ciğerlere çekildiği, damarlarda dolaşan kanın hafiften çekilmesiyle ürperildiği hissedilen bir kahraman cesaretidir.” (Bonnard, 2001: 65). Capar’ın cesareti ise yağmur gibi yağan mermilerin altında savaşa devam etmesidir. Sovyet cesareti başkadır, acı ve ölümü

tevekkülle kabul eden bir cesarettir (Bonnard, 2001: 66). Cesaret aynı zamanda aşkı da içerir. Yaratıcılığı bu yüzdendir, ama nefret de işin içerisindedir. Capar'ın cephe dâhil ülkesine yararlı olabilme eylemlerinin tamamına böyle bir cesaret hâkimdir.

İkinci Dünya Savaşı'nı konu alan eserlerden Ehrenburg'un "Yüz Mektubu"ndaki işçilerin, öğrencilerin, köylülerin ve kadınların kalemlerinin ucundaki nefretin patlayıcı gücüyle şaşkınlığa düşülebilir. Rus halkı sevmeyi bildiği için toprağını, işini, yuvasını sever. Anlaşılan o ki öfkeleriyle köyleri yakan, yaşlı kadınları asan, çocukları boğazlayan o düşmandan nefret eder. Herkesin esenliğini korumak için güçlü bir hareket, bir kızgınlık onu topyekün öç almaya ve özveriye götürür. Bu savaş edebiyatı Almanların insanlıklarını yitirdiği kıyıma duyulan nefreti dile getirirken aynı zamanda onun barışa duyduğu aşkı da ifade eder (Bonnard, 2001: 67). Vatanına âşık olan Capar'ın, savaş meydanında Almanların yaktığı bir köyde yaşlı bir amcanın kucağındaki torununun cansız bedenine sarılışı aklından hiç çıkmaz. O gün, Almanları öldürmek için ant içer. Almanlara karşı duyduğu nefret aslında onun vatanına duyduğu aşktır.

Memleketine dönünce ailesi ve kolhoz sakinleri tarafından bir kahraman olarak coşkuyla karşılanan Capar, kolhoz sistemi içerisinde, faydalı işler yaparak hayatını devam ettirmeyi planlar. Keneş Kolhozu'nda başkan ve Sovyet ideolojisi için örnek bir kişi olan babası ve annesinin yanına geldikten kısa süre sonra, babasının başkanı olduğu yerde değil başka bir kolhoz olan Örnök'te çalışmak istediğini söyler. Capar, Keneş Kolhozu'nda rahat bir hayat sürmektense hizmete ihtiyacı olan Örnök Kolhozu'nda daha faydalı işler yapabileceğine inanır. Tam bir Sovyet vatanseverliği gösteren Capar'a bu olumlu vasfın kazandırılması politik bir anlayışın sonucudur. Bolşevik Devrimi, Rus Çarlığı'nda var olan güç ideolojisinin düşmanlıktan milliyetçiliğe doğru ilerlemesine sebep olur. Stalin döneminde ise Rus milliyetçiliği yerelcilik, devletçilik ve vatanseverlik gibi özellikleri taşır (Tuminez, 2000: 175). Bu siyasi ve sosyal şartların şekillendirdiği Capar da fiziki şartları itibarıyla zorlanabileceğini düşünmeden Örnök Kolhozu'nda çalışmak, Sovyet ideolojisine ve vatanına hizmet etmek ister. Capar bu yönüyle Sovyet edebiyatında sosyalist realizmin ön plan çıkardığı çalışan insanı temsil eder. Bu çalışan insanlar; çelik işçisi, sondajcı, inşaatçı, balıkçı, kolhoz çalışanı vs. olabilir (Gizatov, 1988: 176).

Bayalinov'un Capar'ı kolhozda bir çalışan olarak seçmesi de bilinçli bir tercihtir. Capar, sosyalist-komünist bir toplumun oluşturulma sürecinde vazifeli bir kişidir. Bu

sebeple ailesinin istememesine rağmen Örnök Kolhozu'nda çalışma fikrinden vazgeçmez ve bunun için gerekli görüşmeleri yapar. Kendi kolhozu olan Keneş'ten çok uzakta bulunan Örnök Kolhozu'nda teşkilatı ve düzeni olmayan okula müdür olarak görevlendirilmesini başarır (KB, 202). O, varoluş bir görevdir, bu görev bilmek değildir, davranmaktır (Gasset, 2013: 153) felsefesiyle hareket eder. Gücü ve iradesiyle kendi sakatlığını yenmeyi başarır. Bedenine karşı kazandığı zafer tümüyle geleceğe dönük olan kahramanca hayatının bir yansımasıdır.

1930'lu yıllarda kalkınma hızlarının ve köylülüğün kolektivizasyonunun neden olduğu toplumsal hareketlilikler yaşanır. Sonuçları hesaplanmadan başlatılan bu toplum mühendisliği girişimi ülkede sanayi hamlesinin başladığı bir sırada yiyecek kıtlığına yol açar (Lewin, 2011: 74). Bu sıkıntılı süreç savaşıyla birlikte daha da şiddetli biçimde kendini gösterir. II. Dünya Savaşı ile Sovyetler Birliği büyük bir ekonomik kayba uğrar. Ülkenin yeniden toparlanması, ekonomik gücün artırılmasına dolayısıyla üretime bağlıdır. Bu doğrultuda hazırlanan beş yıllık planın edebiyata getirdiği dört önemli değişiklikten birincisi, üretim ve yapım çalışmalarının ön plana çıkarılmasıdır (Zelinski 1978: 180-181). Eserin üretim odaklı kurgusunda en büyük görevi kolhoz çalışanları üstlenir. Üretimle sistemin devamlılığının sağlanacağını farkında olan Capar, vakit geçirmeden Örnök Kolhozu'nda göreve başlar. Kolhozun durumunu düzeltmek için büyük bir istek ve gayretle okulu düzenleyip o yılki eğitim-öğretim dönemine yetiştirir. Çünkü insan eğitmenin de bir üretim olduğunun farkındadır.

Capar, kolhozda yalnızca okul işleri ile ilgilenmez, burada üretim adına yapılması gereken her işi üstlenir ve yüksek sorumluluk bilinci ile sonuca ulaştırır. Hayatını da sürdürmeye başladığı bu kolhozda Capar; asla rutin ile yetinmeden sürekli yeni fikirler ortaya koyar, davranış ve faaliyetlerde sürekliliğin en büyük ihtiyaç olduğu düşüncesi ile üstlendiği hiçbir işi yarım bırakmaz. Tüm işlerin yerine getirilmesinde aktif olarak yer alan Capar'ın, sonuç odaklı hareket bir diğer ifade ile eylem fikri, karakterini oluşturan en temel özelliktir. Bu yönüyle Capar, Ortega'nın eserinde değindiği birbirine zıt iki insan tipinden hareketi, eylemi, olaylarda etkin olmayı tercih eden tipi (2013: 80) temsil eder. Bu yeni tipi var eden Capar'ın kendisidir. Örnök Kolhozu'nun geliştirilmesi, güçlendirilmesi için yapılan tüm teknik çalışmalar (okulun tekrar kullanılabilir hale getirilmesi vs.); Maire Chaguignan'ın Hidroelektrik Santral romanındaki barajlar yükseltildiğinde ve fabrikalar

donatıldığında insanın bizzat kendini inşa etmesini (Bonnard 2001: 50), kendi kendini var etmesini ve yeni sistemde var olmasını anımsatır.

Capar, Sovyet sisteminin mekânı olan kolhozda bulunan herkes ile uyumlu bir ilişki kurar. Kendini gerçekleştiren yaratıcılığın sorun çözücü, ürün ortaya çıkarıcı özelliğiyle (Maslow, 2001: 155) Capar, neşeli bir insanın özel bir amacı olmadan, yaşamın tüm sorunlardan bağımsız bir şekilde günün ışığını yayması gibi tüm enerjisini kolhoza yayar. Neşe saçmayı, yaşamı güzelleştirmeyi ve daha yaşanılır kılmayı başarabilen neşeli karakterler (Adler, 2010: 505) gibi Capar da tüm Kolhozu, neşeli ve enerjik bir yuvaya dönüştürür. Bu durum tam olarak rejimin istediği üretim ortamını oluşturur.

Üretici bir kişilik olan Capar, yaşamsever bir tiptir. Yaşamseverlik ise en iyi biçimde üreticilik eğiliminde ortaya çıkar (Fromm, 1994: 100). Bu insanların yaşam yaklaşımı mekanik değil işlevseldir. Yalnızca parçaları değil yapısal bütünlüğü görür. İnsanları şiddet kullanarak değil sevgisiyle, aklıyla, kendi kişiliğiyle etkilemek biçimlendirmek ister. Yaşamseverlik ahlakının “yaşama hizmet etmek en iyi şeydir” ilkesi (Fromm 1995: 45) ve bildiği her bilgiyi aktarma fikri ile hareket eden Capar, kolhoz hayatı sürecinde insanları ikna ederek kolхозdaki işlerin başarıyla yürütülmesini sağlar. Bu yönüyle Capar, Aytmatov’un emeğin mistik misyoneri (Korkmaz, 2004: 108) olarak ifade ettiği bir kahramandır. İşleriyle bütünleşir ve mutlu bir Sovyet ülkesinin ancak emekle kurulabileceğine inanır. Çalıştıkça güçlenir ve güçlendikçe mutlu olur. Bu gelişme, emeğin dönüşümüdür.

Bir cismi görebilmek için görme aygıtımızı belli bir biçimde ayarlamamız gerekir. Eğer görüş ayarımız tam yerinde değilse cismi doğru dürüst göremeyiz ya da tümüyle gözden geçiririz. Okur bir pencere camının ardından bir bahçeye baktığını düşünsün. Gözlerimiz öyle uyarlanmıştı ki görüş açımız camda durmayarak ötesine geçer, dalları, çiçekleri kucaklar. Bakışımızın hedefi bahçe olduğundan, görüş açımız ona yöneliktir, camı hiç görmeyiz, bakışlarımız onu algılamadan aşar, geçer. Cam ne kadar temizse o kadar az görürüz. Ama sonra bir çaba gösterip bahçeyi seyretmekten vazgeçerek bakışlarımızı camda toplayabiliriz. O zaman bahçe gözümüzden kaybolur, ancak cama yapışmış gibi duran bazı karışık renk lekeleri görürüz. Demek oluyor ki bahçeyi görmek ile pencerenin camını görmek birbiriyle uzlaşmayan iki işlev; biri öbürünü olanaksızlaştırıyor ve ikisi farklı göz ayarları gerektiriyor (Ortega, 2013: 24). Bakış açısıyla ilgili verilen örnek bağlamında

Capar'ın her şeye tek bir noktadan baktığını söyleyebiliriz. Hatta gözlük taktığını da söylemek yanlış olmaz. Bu gözlük Sovyet ideolojisinin gözlüğüdür. Hangi açıdan bakarsa baksın aynı şeyi, Sovyet sisteminin olumlu yanlarını görmektedir. Hatta kendisi gözlük olduğunda da tüm olumlulukları göstermektedir. Bu gözlüğün derecesi ise Sosyalist realizmdir.

2.1.2.2. Norm karakterler

Roman kahramanları arasında başkişiden sonra gelen ve onu tamamlayan kişilerdir, başkişinin yardımcısı konumundadırlar. Norm karakterler, başkişinin eksik yönlerini tamamlayan, değerlerini benimseyen, gelişmeye açık kişilerdir. Bu kişiler; romandaki temayı daha anlaşılır hâle getirmek için yaratılmış, bir amaca ulaşmak için kullanılan araçtır okuyucunun ihtiyaç duyduğu birer rehberdir (Stevick 1998: 49, 181).

Norm karakterler başkişiye tutulan bir ayna gibidir; başkişi kendi eksiklerini, norm karakter aracılığıyla görür ve geleceğe hazırlanır; başkişinin başarı ya da başarısızlığı, onu geleceğe hazırlayan norm karakterlerin başarı ya da başarısızlığına bağlıdır (Korkmaz 2018: 18). Norm karakterlerden her biri temsil ettiği değer dolayımlayıcısı olarak olay örgüsüne hareket kazandırır. Toyçubek, Cutabay, Çükobay, Cemile, Ayşe, Zuura, Aysulu ve Burulça gibi norm karakterler, temsil ettikleri değerler itibarıyla Capar'ın zor ve sıkıntılı süreçlerinde her zaman yanında olabilmeyi başarıp, onu destekleyen insanlardır.

Toyçubek

Toyçubek, romanda başkişi Capar'ın babası ve Keneş Kolhozu'nun başkanı olarak yer alır. Devrimden önce sıkıntılı günler geçirir, devrimden sonra ise özgürlüğe ve refaha kavuşur:

Oğlum, benim öncelikle sana söylemem gereken şeyler var. Sen de biliyorsun. Annenle ikimiz Sovyet Hükûmeti'ne kadar hiç iyi gün görmedik. Ömrümüzün çoğu fakirlikle geçti. 1917 yılında Turfan'dan döndüğümüzde Karakol'da Özbek, Tatar zenginlerine uşak olduk. Ben o zaman yeni Sovyet Hükûmeti'ni korumak için Kızıl Muhafızlığı'na yazıldım, Lepsi –Kapal Muhaberesi'ne katıldım.

O zamanlar Sovyet Hükûmeti'ni dört bir taraftan sarmışlardı. Biz Sovyet Hükûmeti'nin yeneceğine inandık. Karnımız tok, üstümüz pek olmasa da

doğuda, batıda, kuzeyde, güneyde aslanlar gibi savaştık. Sonrasında da yendik... Şükür, kolhozumuz iyi. Memleketin varoluş planıyla kurtulduk. (KB, 124-135)

Kendisi öncelikle Sovyet rejiminin örnek ve kahraman olarak gösterdiği kişi olan Capar'ın yetişmesinde, kişiliğinin oluşmasında, devletine hizmeti hayatla eş tutar zihni yapıya ulaşmasında rol model olan kişidir. İyi bir aile reisi, eş, baba ve vatandaş olan Toyçubek, bu karakteristik yapısı ile sistemin istediği örnek bir kişidir. Toyçubek; iyi bir evlat, vatandaş yetiştirmekle sistemin devamlılığına hizmet etmesinin yanında çalışan, zeki, dirayetli, yaptığı her çalışmayı sevgi ile yapan, yaşı da dâhil hiçbir mazerete sığınmadan üstlendiği her işi titizlikle sonlandıran, yöneticilik vasıflarına sahip bir karakterdir.

Cutabay

Cutabay, herhangi bir eğitim almamıştır. Onun tecrübe ve eğitimi hayattan elde ettiklerinden müteşekkildir. Ancak Cutabay, Sovyet sisteminin her insandan yararlanma, istifade etme veya kendisine hizmet ettirme fikri stratejisine son derece uygun ve örnek bir karakterdir. Çünkü sisteme hizmet etmek, belli bir eğitim seviyesine ulaşmadan da gönülden bir sadakat ve bağ ile mümkündür ki Cutabay'da bunlar üst seviyede bulunmaktadır.

Bu karakteristik özelliği ile Cutabay, sistem içerisinde önemli bir görev olan Parti Teşkilat Sekreterliği görevini üstlenmiştir. Son derece huzurlu bir iç dünyaya sahip olan Cutabay'ın her olay veya işe güzel ve pozitif bakışlı yaklaşım sergilediğini söylemek mümkündür. Ayrıca kendi vatanında yaşamayı her şeyden üstün tutması, verdiği hizmetlerde üst düzeyde verimlilik sağlar. Cutabay'ın yapılması gerekeni gördüğünde talimat beklemeden harekete geçmesi, inisiyatif kullanabilmesi; Sovyet sistemi içinde onu son derece önemli bir karaktere dönüştürür. Parti Teşkilatı içinde yüksek seviyede tecrübe ve birikime sahip olmasına rağmen kendisinin aday gösterildiği üst görevler için "eğitim seviyem yetersiz" diyebilecek kadar da alçak gönüllülüğe sahiptir.

Kanaatkâr ve elde olanla yetinmesini bilen bir karakter olan Cutabay, kadın erkek eşitliğine önem veren bir yapıya sahip olduğu için Zuura'yı kolhoz başkanlığına aday gösterir. Kadınların üretim hayatında aktif olarak yer alması, kadının durumundaki eşitsizlik kalıntılarının tasfiyesi Sovyet ideolojisi için önemli bir husustur. Bu doğrultuda V. Lenin,

Devrimden sonra gelen ilk yıllarda, kadın elde ettiği haklar bakımından erkeğe eşit olmakla birlikte, ‘küçük ev hizmetleri onu bunaltır, boğar, aptallaştırır, aşağılaştırır, mutfakla çocuk odasına zincirler, utanç verecek kadar üretimden uzak, bayağı, sinir bozucu, alıklaştırmacı ve ezici bir çalışma içinde gücünü harcamasına sebep olur. Kadının gerçek kurtuluşu, gerçek komünizm...” (Marksizm Leninizm İlkeleri IV, 296) ifadelerini kullanır.

Cutabay karakteri üzerinden rejimin yaratmak istediği insan tipinin en temel özelliğinin, hangi şart ve seviyede olunursa olunsun ideolojiye hizmet edebilmenin mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Bu doğrultuda yaş, ırk, eğitim, kültür gibi farklılıklar önemli değildir. Esas olan kişinin tüm varlığı ile rejime desteğe yönelmesidir. Ayrıca bu destek gerçekleştirilirken kişinin varlığının farkında olması veya kendini tanıması ise yine ideolojinin gerçeklerinden birisidir. Cutabay, tüm bahsedilen bu özellikleri ile Sovyet sistemi için vazgeçilemeyecek derecede öneme sahip bir karakterdir.

Çükobay

Çükobay, romanda başkışı Capar’ın asker dönüşü gelip çalışmaya başladığı Örnök Kolhozu’nun başkanı olarak yer alır. “Kolhozda görev yapmakta olan dört komünistten biridir. Öğretmeninden dayak yiyip azar işittiği için eğitim hayatını yarım bırakmıştır.” (KB, 334).

Çüköbay, okul yıllarında Börkötön isimli zengin bir beyin oğlu Tölögön’le aşık oynar⁷ Tölögön oyunu kaybeder ancak kaybettiği aşıkları Çököbay’a vermek istemez. Kavga ederlerken Tölögön yere düşer ve yaralanır. Bunu öğrenen öğretmen, haklı olmasına rağmen Çököbay’ı bayıltıncaya kadar döver. Bu yaşananlardan sonra Çököbay bir daha okula gitmek istemez (KB, 335-336). Çüköbay’ın başından geçen bu olay üzerinden devrimden önceki eğitim hayatı ve sınıfsal eşitsizlik eleştirilir. Bu dönem Sovyet edebiyatında geçmişe ait olan her şey, devrim ile birlikte değerini yitirmiş ve sosyalizmin sunduğu mutlu ve özgür geleceğin karşısında engel olarak değerlendirilmiştir (Adıgüzel 2004: 115). Dolayısıyla devrimci yazar Bayalınov da sosyalist realizmin bu prensibine uygun olarak romanında eski devrin sınıf farkına dayalı eğitim anlayışını da Çüköbay üzerinden tenkit etmiştir.

Çükobay, kolhozda oldukça etki sahibi, hayatını çalışmaya adanmış, her yaptığı işi sevgi ile yapmayı ilke edinmiş, iyi niyetli bir karakterdir. Bu özelliği onu kolhoz başkanı

⁷ Koyun ve keçilerin kenikleriyle oynanan bir tür oyun.

yapmıştır. Ancak Çükobay; çok yufka yürekli, her söylenene kolaylıkla inanan ve arkasından gittiğinde de pişmanlık duyan bir yapıda, ağzı bozuk, küfürlü konuşan, unutkan, çabuk sinirlenen, inisiyatif kullanıp sorumluluk üstlenmekte atak davranamayan ve iyi planlama yapamayan bir karakterdir. Bu yönüyle Adler'in unutkan davranışlarıyla ödevlerine yeteri kadar ilgi duymayan, açıkça başkaldırmaya pek yanaşmayan unutkan insan tipini (2010: 212) temsil eder. Baş çoban Zuura'nın kışlaktaki hayvanların fırtınadan korunması hususundaki fikirlerini, kadın olması gerekçesiyle beğenmez. “Kadının saçları uzun, akıllı kısa” diye cümleler sarf eder. Kusurlarını fark eden Çükobay'ın davranışlarını düzeltme çabası içerisine girdiği ancak başarılı olamadığı görülür. Sovyet sistemi açısından olumlu fakat kusurlu bir karakterdir. Ancak romandaki varlığının, kadının toplumsal statüsünün ve değerinin yükselmesine esas teşkil etmesi yönüyle bilinçli kusurlu ancak olumlu kurgulanmış bir karakter olduğu da söylenebilir.

Cemile

Sosyalist dönemde doğan, Sovyet okulunda eğitim alan, oluşturulmak istenen yeni Kırgız kadın tipidir. Bayalınov, romanın giriş kısmında Capar'ın sevgilisi ve başkışıyi tamlayan karakter olarak Cemile'yi, güzel giyimli, tırnakları ojeli, konuşkan, sıcakkanlı, sinema, tiyatro vb. sosyal içerikli etkinliklere katılan ve yaratıcı biri olarak tanıtır (KB, 18). Cemile bu özellikleriyle Sovyet dönemi çağdaş kadının temsilcisidir. Sovyet döneminde çağdaş kadın artık tiyatro, sinema gibi faaliyetlere davet edilir (Uygur 2011: 157). Bu bağlamda ülke için hedeflenen ve çizilmek istenen kadın tipi Cemile karakteri ile verilir. Cemile, sosyalist sistemin oluşturmak isteği aydın ve sistemi var edecek ideal kadın tipini temsil etmektedir.

Beyaz tenli, karakaşlı, boncuk gözlü ve yuvarlak yüzlü Cemile (KB, 121), ülkeye ve sisteme destek vermenin her şeyden değerli olduğu bilincine sahiptir. Bu bilinç içerisinde olan Cemile, Capar'ın askere gidişini de büyük bir metanet ve anlayışla karşılar. Capar'ın ilk tanıştıkları günden itibaren ısrarla onu sevdiğini söylemesine ve Cemile'den karşı ifadeyi beklemesine o, “sadece senin duygularını taşıyorum” diyebilir. Çünkü Cemile, kendi duygularını ifade etme konusunda çekingen ve utangaç bir yapıya sahiptir. Bu yapı idealize edilen Sovyet kadın tipinin bir özelliğidir. Çünkü kadın erkeğe göre daha sakin, geleceği görmeyi hedefleyen, güveni hissetmek isteyen ve daha dingin tavırla karar alabilen bir yapıda olmalıdır.

Cemile sevgilisi Capar’la vedalaşırken “onu bekleyeceğine ve eğitimine devam edeceğine dair” söz verir, sevgilisi Capar askerden dönene kadar öğretmen olabilmek için de büyük bir gayret gösterir. Bu toplumda yani komünist anlayışta cinsiyete herhangi bir engel gösterilmemeli, eğitimde fırsat eşitliği sağlanmalı, herkes istediği konuma ulaşmalıdır (Durant 2010: 52). Böyle de olur. Cemile istediği mevkiye ulaşır. Kendini bildiği andan itibaren öğretmen olabilme hayalini taşır. Hayalini gerçekleştirebilecek kadar dirayetli ve sebat sahibi Cemile, tecrübesizliği yüzünden Çonmurun tarafından kandırılır. Etrafındaki insanlar tarafından hakkında olumsuz söylentiler bile üretilir. Olumlu aydın kadın tipini temsil eden Cemile, Çonmurun’a inanarak kusurlu davranır. Oysa bu kusur Sovyet kadınlarında olmamalıdır. Hatasını anlayan Cemile, doğru bildiği yolda yürür ve hedeflerini gerçekleştirir. Çünkü o; özgür, aydın, kusurlarını düzeltebilen, dirayetli ve hedeflerine sıkıca bağlı bir Sovyet kadınıdır.

Cemile, diğer olumlu özellikleri yanında ev işleri konusunda son derece yetenekli, geleneksel yemekleri bilen lezzetli şekilde yapabilen, misafirperver, sıcakkanlı ve sevecen bir kadındır. Bu yönleri ile aile yapıcı, kurucu, sürdürücü özellikleri; başlangıçta Capar’ın başka birisi ile evlenmesini isteyen ailesi tarafından da kabul görmesini sağlar.

Capar’ın gazi olarak memleketine dönmesinden sonra “ben yarım adamım bir ayağım yok” demesine hiç aldırış etmeden, sevdasına ve sözüne sahip çıkarak Capar ile evlenir. Sadakat sahibi ve sözüne sadık bir karakter olan Cemile, Capar ile evliliklerinin ardından eşi ile birlikte kolhozda mutlu bir hayat sürer. Kolhozda öğretmen olarak çalışmaya başlayan Cemile, eşi Capar gibi hiç durmaz, herkese yardıma koşar, sadece öğretmenlik değil kolhozun diğer işlerinde de görev alır. Okula gelmeyen öğrencileri ve aileleri sabırla ikna çabaları Cemile’yi ön plana çıkarır, asla yılmayan bir görev bilinci ile örnek kadın modelini oluşturur. O, hiçbir vakti faydasız geçirmeyen ailesini hem de çevresini mutlu eden yapısı ile günden güne kolhozda abideleşir ve Sovyet sisteminin istediği kadın tipi olma yolunda hızla ilerler. Ayrıca tüm bildiklerini sadece sınıftaki öğrencilere değil kolhozdaki tüm birey ve özellikle kadınlara aktaran Cemile, böylelikle sistemin devamlılığında da kadının üstleneceği rolü sergiler. Böylece Sovyet sosyalist sisteminin varlığını pekiştiren Cemile, rejimin istediği iyi vatandaş, iyi anne, iyi eş ve aydın Sovyet kadın tipini temsil eder.

Ayşe

Lenin komsomoludur⁸. Sovyet okulunda eğitim alarak yetişmiş yeni kadın tipinin temsilcisidir. Ayşe; nerde nasıl konuşması gerektiğini bilen ağırbaşlı, uyumlu ve akıllı bir genç kızdır.

Eğitimli ve aydın bir kişilik olan Ayşe, kolhoz hayatında diğer kadınların sorunları ile ilgilenirken onların aydınlanması için de, tüm boş vakitlerinde onlara gazete ve dergiler okumaya çalışır. Sevgilisi Talip, askerlik görevi sırasında hayatını kaybeder. Capar'ın ailesinin kendisini beğenmelerine, Capar ile ilişkisini geliştirebilme şansı olmasına ve böylelikle rahat bir hayat sürebilme ihtimaline karşılık asla bu yönde hareket etmez. Aksine Cemile ile Capar'ın birbirlerini ne kadar sevdiklerini bildiği için onlara yardımcı olmaya çalışır. Aynı zamanda Capar'ı eş adayı düşünmemesinin en önemli sebebi, Talip'in ölümünden sonra hayatında aynı rolü üstlenecek bir erkeğin varlığını istememesidir. Ayşe bu tavrı ile romanda adeta sadakat, ahde vefa ve sevgiye saygının timsali bir karakterdir. Bu yönleriyle Sovyet sisteminin istediği eğitimli yeni kadın tipine son derece uygun bir karakterdir.

Zuura

Kolhozda çoban olan Şekerbek'in eşi ve yardımcısıdır. Çoban olarak hizmet veren kocasına yaptığı işlerde müdahale edebilen, yanlışlarını cesaretle dile getirebilen, fikrinin arkasında durabilen, doğru olarak kabul ettiği değerlerin peşinden yürüyebilen bir kadın karakterdir. Kendi kendini yetiştirerek üretim hayatına dâhil olabilmiş bir Sovyet kadınıdır.

Şekerbek, yardımcısı ve eşi Zuura'yı aldığı kararlarla kendisini dinlemediğini öne sürerek kolhoz başkanına şikâyet eder. Bunun üzerine Zuura kendi haklılığını göstererek, baş çobanlık görevinin kendisine verilmesini talep eder. Kendinden emin, korkusuz ve doğru olarak gördüğünün peşinde koşabilecek bir Sovyet kadını Zuura, aynı zamanda yüksek sorumluluk sahibidir. Çobanlık görevini kendisine veren Kolhoz Başkanlığı, Zuura'nın diğer çobanların tersine büyük öngörü ve inisiyatifle aldığı kararla şiddetli tipi esnasında dağda

⁸ Komsomol, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin gençlik yapılanması. Erkek üyelerine "Komsomolets", kadın üyelerine "Komsomolka" denir. Komsomol, Genç Komünistler Birliği'nin kısaltmasıdır. Tam adı Leninist Genç Komünistler Birliği'dir. Sovyetler Birliği'nde en etkili politik gençlik örgütüdür.

kışlakta olan hayvanların tamamının hayatta kalmasını sağladığını büyük memnuniyetle karşılar.

Sovyet sisteminin oluşturmak istediği aktif, karar verme süreçlerinde tereddütsüz hareket edebilen kadın tipi, Zuura karakteriyle sunulur. Bu yıllarda kadınların sanayi sektörü başta olmak üzere tıp alanındaki sayısal ağırlıkları, eğitimdeki fırsat eşitliğinden yararlanmaları, bilimsel araştırma laboratuvarlarında giderek artan şekilde varlık göstermeleri önemli gelişmeler arasındadır. Görünüşte özgürleştirilen kadınlar, çalışanların çoğunluğunu oluşturdukları hastaneler ve okullarda dâhil nadir olarak yönetici konumlara gelebilirler, siyasi sorumluluk mevkilerinde ise asla yer alamazlar (göstermelik olarak bulundukları birkaç görev dışında) (Lewin, 2011: 76-77). Gerçek bir proleteryanın yokluğunda “yedek proleterya” rolünü üstlenirler (Roy, 2009: 122). Oysa sosyalist realizm anlayışı doğrultusunda Zuura, bir süre sonra kolhoz başkanlığına aday gösterilir ve seçim sonucunda başkanlığa getirilir. Bu yönü ile de Sovyet rejiminin varlığına destek olanları, daima en iyi konum ve makamlara ulaştıracağı örneğini simgeleyen kadın tipidir.

Aysulu

Kolhozların köylerde de hayat bulmasıyla üretimin her aşamasında rol alan kadın, toplumun geleneksel yapısını sarsıcı şekilde değiştiren bir konumdur (Uygur, 2011: 158). Eve hapsedilen üretken olmayan kadın yeni toplum düzeninin yerleşmesine ve gelişmesine katkı sağlamamaktadır (Uygur, 2002: 290-291). Bu sebeple kadın, üretim hayatına dâhil olmalı, bu konuda bilinçlendirilmelidir. Bu bağlamda Bayalinov’un romanın son kısımlarında olay örgüsüne dâhil ettiği kadın karakter Aysulu; yılmak, korkmak bilmeyen cesur, atılgan, yetenekli ve zeki bir karakterdir. Aysulu romanda ideolojinin sosyalist realizmle şekillendirdiği teknolojiyi kullanma becerisine sahip kadını temsil eder. Çünkü kadın yeni yapılanma sürecinde teknolojik alanda da -varsa erkekle yoksa yalnız olarak- başat rolü oynamalıdır. Bu yönüyle de kadın ideale ulaştırılmalıdır.

1940’lı yıllarda ortalama işgücünün % 39’unu (sanayide % 43) kadınlar oluşturmaktadır (Lewin, 2011: 76). Kadınların sanayide artan belirginlikte rol oynamaları önemli bir gelişmedir. Kadınların sanayi sektöründeki yeni konumları, eğitimdeki fırsat eşitliğinden yararlanmaları özgürleşen kadınların giderek güçlenmelerini ve özgüvenlerinin artmasını sağlar. Dolayısıyla bu dönemde hayatın temel araçlarından olan traktörü

kullanabilmek son derece önemli ve itibar getirici bir iş koludur. Çünkü bu dönemlerde dünyada tarım alanında traktörü kullanan ülke sayısı son derece sınırlıdır. Sovyet rejimi, üretimde artışı sağlamak için bu teknolojik ürünü tarımda ilk kullanan ülkeler arasına girebilmeyi başarmıştır. Aysulu bu ayrıntıyı görerek sevdiğinin yanında bir erkek gibi traktör sürmek ister. Bu düşüncesini sevgilisi Asan’a söyler. Asan’ın ağzından anlık bir gafletle şu cümle dökülür: “Bırak o lafı. Traktör sürmek kız işi miymiş.” (KB 126). Asan bu sözleri sarfettiğine pişman olur ancak söylenecek söz kalmamıştır. Kısa zaman sonra “Kadınların erkeklerden daha az yetenekli olduğu savının bir masaldan, gerçekmiş izlenimini veren bir uydurmacadan başka nitelik taşımadığı görülecektir.” (Adler, 2010: 276) tezi doğrulanır. Aysulu, hemen traktör sürme kursuna yazılır. Kursu tamamlanmasının ardından bir yıl traktör yardımcısı olarak çalışır, ardından da traktör kullanmaya başlar. Bu arada traktör tamirini de öğrenen Aysulu’nun traktörünün arızalı olup çalışmadığını görmek mümkün değildir. Kimseden geri kalmayan Aysulu, tüm erkekler gibi çalışır ve traktörü ile dur durak bilmez. Rejimin, tatlı rekabetle üretimi artırma faaliyetlerine destek odaklı düzenlediği sosyalist yarışmada, Örnök Kolhozu’nun galip gelmesinde başat rolü oynayan kişi traktör operatörü Aysulu’dur. Bu yarışmanın kazanılması için var gücüyle çalışan Aysulu, tarlada traktörünün üzerinde kendini Tulpar’ın⁹ üstündeymiş gibi mutlu ve güçlü hissederek traktörüne “deh atım, kara tulparım deh!” (KB,147) diye seslenir. Kısa zamanda bütün işleri yetiştirebilmesi için Tulpar’ın olağanüstü gücüne ihtiyacı vardır. Traktörü onun için efsanelerde yer alan, gücü karşısında varlık gösterilemeyen Tulpar’dır. Onu idare etmek ve itaat ettirmek mümkün değildir. İşte Aysulu Tulpar’a binebilen ve onu yapacağı işlere sevk edebilen bir kadın olduğu için kendini çok güçlü hissetmektedir.

Ekip biçme gibi tarımsal faaliyetlerin sadece insan gücüyle yapılması, çok insanın uzun süre çalışması anlamına gelir. Böyle bir durumda bile istenen verimliliğe ulaşılması çok zordur. Oysa teknolojik gelişmelerle yüksek verimin alınması daha kolaydır. Eğer, Aysulu tarımdaki teknolojik gelişmelerden biri olan traktörü kullanmasaydı zamanında işleri yetiştiremeyecek, sosyalist yarışmayı da kaybedeceklerdi. Aysulu tam da kapitalizmin “işçiyi en yüksek verimi elde edene dek zorlayın” sloganı ile değil sosyalizmin “Tekniği en yüksek verimi elde edene kadar zorlayınız” (Marksizm ve Leninizmin İlkeleri, s. 149-150)

⁹ Türk destanlarında atlar da sahipleri kadar olağanüstü özelliklere sahiptirler. İnsan dilinden anlayan ve insan gibi konuşabilen atlar, çoğu zaman sahiplerini tehlikelerden korurlar. Uçma yeteneğine sahip olan bu atlar eski Türk destanlarında Tulpar adıyla bilinirler. Bir inanışa göre Tulpar adı verilen kanatlı atın kanatlarını hiç kimse göremez. Tulpar kanatlarını, yalnız karanlıkta büyük engelleri ve mesafeleri aşarken açar. Eğer birisi tarafından Tulpar’ın kanatları görülürse Tulpar’ın kaybolacağına inanılır (Tavkul, 2007: 198-199).

sloganı ile hareket eder. Dönemin şartlarında var olan en üst seviyedeki teknolojiyi, traktörü kullanarak Aysulu, kapitalizmin işçiyi köle gibi değerlendiren anlayışına meydan okur. Aynı zamanda kadın olarak bu işleri başarıyor olması özelliği ile Sovyet rejiminin erkeğin ikamesi olarak belirlemiş olduğu kadın tipine uygundur. Aysulu, romanda üstlendiği rol ile erkeklerin cephelerde olduğu ya da cepheden dönemedikleri zamanlarda rejimin sürekliliğini sağlayacak kadın tipi olarak yer alır.

Burulça

Capar'ın annesi ve Toyçubek'in eşi Burulça; merhametli, iyi niyetli, ideal eş, örnek anne, çevresi ile olumlu ilişkiler kurabilen, Sovyet sisteminin arzuladığı anaç bir karakterdir

2.1.2.3. Kart karakterler

Kart karakterler, anlatılarda karşı değerın temsilcisi olarak tek bir özelliğın sembolüdür (Stevick 1998: 182). Bu karakterler, başkişı üzerinde etkili olarak çatışma unsurunu harekete geçirirler. Başkişinin ve onun savunduğı değerlerin dışında hareket ederler. Bayalınov'un bu romanında herhangi bir kart karakter yer almamaktadır.

Çatışma unsurunu tetikleyen hiçbir karakterin eserde yer almaması Sovyet dönemi eserlerinde olağan bir durumdur. Çünkü Sovyet edebiyatında, yönlendirmelerin en üst düzeyde olduğu zamanlarda sanatta yalnız "iyi" ve "çok iyi" arasında bir yarışma söz konusu olur. Sovyet sanat ve edebiyatında bu teori "çatışmasızlık teorisi" olarak ifade edilir. Komünist Parti'nin istekleri doğrultusunda uygulanan "çatışmasızlık teorisi"nin Sovyet sanatına açıkça zarar verdiği görülür. Gerçek manada iyi ve kötü arasında bir doz ölçütlenilmesi yapmak zordur. Oysaki iyi ve kötü her zaman bir arada ve çatışma halindedir. Komünist Parti tenkidi doğrultusunda kullanılan "çatışmasızlık teorisi" gibi "mekanik" bir uygulamanın hâkim olması sanatın doğasına aykırıdır (Gizatov 1998: 169). Ancak ideoloji belirlediği çerçevenin dışına çıkılmasına izin vermez.

2.1.2.4. Fon karakterler

Anlatılarda aktif olarak yer almayan, başkişı ya da norm karakter kadar etki alanları geniş olmayan fon karakterler en az derinliğe sahip kişilerdir (Korkmaz: 1997: 278). Fon karakterler, anlatıda bazı durumlarda anlık derinlik kazanabilirler ancak varlıkları süreklilik

hali kazanmaksızın cılız birer ses olarak kalırlar. Çarkların dişlileri göreviyle başkişiye katkı sağlayarak anlatıya işlerlik kazandırırılar. Forster, bu karakterlerin olayların yorumlanmasında adeta bir koro görevi üstlendiklerini ifade eder (Stevick 2010: 181, 183).

“Dekoratif unsur niteliğindeki kahramanlar” (Aktaş 1984: 139) anlatılarda psikolojik ve sosyolojik derinliği az olan kişilerdir. Dekoratif kişiler, işlev bakımından geri planda kalsa da metne gerçeklik kazandırılmasına, sosyal ortamın somut bir şekilde okurun gözünde canlandırılmasına yardımcı olurlar. En az derinliğe sahip olan bu kişiler, edebî eserlerde mahalli rengi aksettiren, olay ya da olay örgüsüne ait tablonun daha iyi algılanmasına hizmet eden kişilerdir (Aktaş 2000: 142).

Capar’ın eski dostu Bölge Komitesi Üretim Bölümü müdürü Sultan Baykocoyev, Ayşe’nin sevgilisi Talip; Pokrovko köyünün Komite Sekreteri Kurmanov; Bölge Komitesi’nde tarım işleriyle uğraşan Kadırcul; Cemile’nin arkadaşı Ayşe’nin annesi Uulcan, kolhozda çalışmayanlar listesinde yer alan, Asan ve Baltabay’ın babası İlikbay; İlikbay’ın en küçük çocuğu, Aysulu’nun sevgilisi Asan; İlikbay’ın büyük oğlu Baltabay; Kızıl evde çıkarılan gazetenin editörü Kocobek; çalışmayanlar listesinde yer alan yaşlılardan Antkor; Antkor’un askerdeki oğlu Süyünbay; Turgun ve Kümüş’ün oğlu, avcı Nurbay; Capar’ın asker arkadaşı Mikola Ivantsenko; Örnök Kolhozu’nun muhasebecisi Esepçi, ödül töreninde bayrak taşıyan kişi Turumbekov; Çonmurun ve Cemile’nin Frunzeye geldiklerinde evinde kaldıkları kişi Akmat; Akmat’ın annesi Burmakan; Cemile’nin kıyafetlerini temizletmeye götürdüğü kadın Urkuya; oğlunu askere gönderirken gözyaşlarını tutamayan Nurbay’ın annesi Kümüş; Köy komitesi sekreteri Kurmanov ile telefon konuşması yapan Hasanov; Turgun; Kocomkul; kolhozun hayvanlarından sorumlu olup büyük kar fırtınasının da aldığı yanlış kararlar hayvanların telef, kendisinin ise ölümüne zemin hazırlayan çoban Cakıp ve karısı Bübüsara; çoban Alimbek; bekçi Koyçumanov; Çonmurun’un arkadaşı Akmat; Duvar gazetesi sorumlularından Ahmat’ın karısı Zulayka; ozan Kerimkul; kolhozda çalışmayan yaşlılardan Corobay, buğday dökme işinde görevli Cortek; baş çoban iken karısı Zuura kadar doğru kararlar üretmediği için görevden el çektirilen yardımcı çoban Şekerbek; Örnök Kolhozu sekreteri Omorbek; kolhoz çalışanlarından Turdubay; Calkıcı; çocuk yuvasında görevli Andrev, hastabakıcı Glaşa; Cakıp’ın karısı Bübüsara; çoban Alimbek; Çoban Kurman, Capar’ın mektubunu Cemile’ye ulaştıran öğrenci Anarkül, Motorlu Taşıtlar İstasyonu müdürü Petrov; Cemile’nin okuma

yazmayı öğrettiği Salıy ve Adambek'in annesi Külüypa fon karakterler olarak kurgunun gelişimine etki ederler.

Capar'dan gelen mektubu okuyan, Burulça'nın komşusunun oğlu Arstan; Baltabay'ın oğlu, çocukların lideri Satar; Cemile'nin ikna çabaları neticesinde okula başlayan Külüypa'nın kızı Salıy; Külüypa'nın oğlu Adambek; Capar'ın asker arkadaşı Mikola'nın yuvadaki çocukları Taras ve Lena, Cemile ve Capar'ın yeni doğan çocuğu Murat ise çocuk fon karakterlerdir.

Fon karakterler içerisinde bazıları ön planda yer almakta olay akışına işlerlik kazandırabilmektedir. Bu şahıslardan **Sultan Baykocoyev**, anlatının başkişisi Capar ile eski dost olup Bölge Komitesi'nde birlikte çalışırlar. II. Dünya Savaşı başladığında Capar gibi askerlik görevi ile ülkesine hizmet etmenin en büyük onur olduğu düşüncesiyle cepheye gitmek ister. Ancak Bölge Komitesi tarafından üretim bölüm müdürlüğü görevini sürdürmesinin daha uygun olacağından hareketle gönderilmeyerek cephe gerisinde önemli görev verilebilecek kadar güven veren çalışkan bir karakterdir. Cephelerde beden ve silah ile verilen mücadelenin başarıya ulaşması ve sekteye uğramaması, son derece önemli olup geri hizmet diyebileceğimiz bu alanlarda da liyakat sahibi Sultan gibi kişilerin olması sistemin sürekliliğinin bir teminatıdır. Capar ile Rıbaçı'da karşılaşması ile olay örgüsüne dâhil olan Sultan; verilen her görevi mazeret üretmeksizin gayretle yapan, başarma uğrunda hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan, uyumlu, herkes ile uzlaşabilme yeteneğine sahip bir kişiliktir. Karşılaştıklarında Capar'ın bir ayağının olmadığını görür ve onun kendisi ile çalışmasını talep eder. Capar'ın enstitü bitirip eğitim alanında hizmet vermek istemesi ile bu isteğinden vazgeçer. Bu yaklaşımıyla da Sultan'ın çalışkan, zeki ve fedakâr olmasının yanında sisteme destek olmayı onur edinmiş kişileri ayırabilecek, kıymet verecek kadar düşün ve fikir yetisine sahip olduğunu görürüz. Aynı zamanda Capar ile sohbetleri esnasında Cemile ile Çonmurun arasında yaşananlara dair söylentileri bilmesine rağmen paylaşmaz. Ağzı sıkı, sözün söylenme yer ve zamanını ayırt edebilen, lüzumsuz konuşmayan ve herkesin bilmesi gerektiği kadar bilmesi prensibini bilen bir kişidir. Ön plana çıkarılan bu karakter özellikleri ile sistemin sadık bir görevlisi olan Sultan, rejim tarafından tercih edilen özellikleri doğrultusunda ideolojiye hizmete yönlendirilmiş bir karakterdir.

Ayşe'nin sevgilisi **Talip**, Capar'la askerlik görevi esnasında yaralanmaları neticesinde aynı hastanede karşılaşan bir karakterdir. Sağlık koşulları nedeniyle sevgilisi Ayşe'ye

mektup yazamadığı için Capar’dan yardım isteyen Talip, Ayşe’nin mektubuna cevaben bir mektup yazdırır. Mektupta sevgilisine emaneti olan “aşkına” sahip çıktığından ve onu çok sevdiğinden bahsedilmesi, Talip’in aşka bakış açısını yansıtır. Mektubun yazıldığı sırada konuşmaya dahi takati yoktur, ölümün eşiğindedir. Ertesi günde hayatını kaybeder. Her şeye rağmen sevgilisine mektup yazdırma hassasiyetiyle de Sovyet sistemi açısından sevgiye, aşka değer verme yapısı noktasında arzulanan bir karakterdir. Çünkü Sovyet rejimi, yüreğinde sevgi olmayanın yapacağı işin istenen seviyede olamayacağı inancına sahiptir. Sovyet tipi insan her işi severek yapmalıdır fikri, Talip’in yaşadığı yoksunluğa rağmen sevgisi adına gösterdiği gayret ile özdeşleştirilerek okuyucuya sunulur.

Antkor, beli ağrıdığı ve yaşlı olduğu için kolhozda çalışmalara katılmayan olumlu fakat kusurlu bir karakterdir. Gerçek ismi Aynagül olduğu halde sürekli yalana başvuran ve kendi menfaatini her şeyden üstün tutan biri olduğu için Antkor “yalancı” (Arıkoğlu ve diğerleri: 2017: 111) ismi verilir. Totaliter rejim kişi ve toplum arasındaki sınırı ortadan kaldırmaya, kişiyle toplumu bir kılmaya yönelir. Çocuğun annesinden ya da babasından bir şey gizlemeye hakkı olmadığı gibi yurttaşın da devletten ya da partiden hiçbir şey gizlemeye hakkı yoktur. Sovyet toplumunun bireyi, kolhozun bir sakini olarak Antkor da Partiden hiçbir şey gizlememelidir. Evinde buğday sakladığının ortaya çıkarılmasıyla evdeki buğdaylar devlete yani yönetimin temsilcisi Cutabay’a teslim edilir. Burada toplum, tek bir ailedir imajı verilmeye çalışılır. Kırgızistan’da Örnök Kolhozu’nda yani Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nde sosyalist üretimdeki ilişkilerin temeli, üretim araçlarının sosyal mülkiyetidir. Ne sömürenler ne de sömürülenler vardır. Ürünler harcanan emeğe göre ve “çalışan yer” ilkesine göre dağıtılır (Stalin 2009: 46). Kolhozda çalışıp üretmeyen Antkor’un yiyecek hakkı talep etmesi ve kendisine ait olmayan buğdayı da evinde bulundurması mümkün değildir. Hak edilmeyen bir şeyin talep edilmesi veya haksız biçimde alınmaya çalışılması bir suçtur. Üretime katılmadığı halde Antkor evinde buğday saklayarak suç işlemiştir. Kendisini suçlu hisseden Antkor, bu olayın yaşanmasının ardından Capar’ın da desteğiyle kolhoz çalışmalarına katılmaya başlar. Sovyet rejiminin her insanı kazanma temelli teşvik etkinlikleri doğrultusunda ödül bile alır. Olumsuz bir karakter iken kolhozdaki çalışmalara destek vermesiyle olumlu bir karaktere dönüşen Antkor’un ödül alacak örnek biri haline gelmesi Sovyet rejiminin Antkor üzerinden ideolojiye kattığı bir değerdir. Çalışmalarına hız verip olumsuz özelliklerini bırakmaya başlaması ile kendisine Antkor yerine asıl ismi olan “Aynagül” diye hitap edilmeye başlanır.

40-45 yaşlarında, sakalsız, siyah bıyıklı, orta boylu, şişman, gözü pek bir kişi olarak tanıtılan **Kurmanov**, Pokrovka köyünün Bölge Komite sekreteridir. Daha önce Issık Göl şehrinde eğitmen olarak çalışmıştır.

Capar'ın daha önce görev aldığı Bölge Komitesi'nde tarım/ziraat işleriyle uğraşan **Kadırcul**, daha önce Bölge Komitesi'nde yönetici olarak da çalışmıştır. "Kızıl Dıykan" Kolhozu'nda ekin biçimine başladıklarını ancak biçer-döver araçlarının olmadığını söyleyen Kadırcul; çalışkan, üst görevlere yükselme ve görevin başarılması odaklı, imkânsızlıklar içinde dahi iş yapmaktan vazgeçmeyen biridir. Bu özellikleri çerçevesinde sisteme faydalı dekoratif bir karakterdir.

Cemile'nin arkadaşı Ayşe'nin annesi **Uulcan**; okuyucuya misafirperverlikte eşsiz, yol gösterici, yardım sever, uzlaştırıcı, sorun çözer anaç bir karakter olarak sunulur. Uulcan; duygusal, hassas, karşısındakinin derdi ile dertlenebilen ve empati kurma özelliği yüksek bir kadın tipidir. Uulcan'ın Cemile'yi kızından ayırmamak suretiyle yaptıklarından hareketle onun başkalarının mutluluğundan mutlu olabilen bir karakter olduğu söylenebilir. Uulcan, ihtiyacı olan her kişinin yanında olma, misafirleri için evini açma gibi özellikleriyle Sovyet sisteminin istediği mükemmel, anaç bir karakteri temsil etmektedir.

Asan, İlikbay'ın en küçük çocuğu ve Sovyet rejiminin istediği geleceği şekillendirecek meraklı ve öğrenme istekli bir çocuktur. Çocukluğundan itibaren gördüğü her şeyi merak eden, söküp-takan, kurcalayan ve öğrenen bir karakter olan Asan; büyükleri ve çevresinin kısıtlamalarına aldırmadan merakını giderme yolunda tüm çabayı sergilemekten bir an bile geri kalmaz. Sovyet sistemi her tür yeniliği istediği en üst seviyede benimsetir ve şekillendirir. Traktörün kolhoz hayatına dâhil edilmesi ve Asan'ın bu yeni teknolojiyi benimsemesi, bu duruma örnek teşkil etmektedir. Kolhozların ve o devrin en önemli teknolojik aracı olan traktör geldiğinde onu kullanmak isteyen ilk kişi Asan'dır. Ona göre traktör sürücüsü olmak en büyük yiğitliktir. Üç aylık traktör kullanma eğitimi aldıktan sonra traktör kullanmayı öğrenen Asan, teknolojiye merakı ve yeniliklere açık yönleriyle arzulanan bir karakterdir.

İlikbay, Asan ve Baltabay'ın babası olarak kolhozda çalışmayan yaşlı kişilerden biri şeklinde karşımıza çıkar. Ancak oğlu Baltabay'ın askerden gönderdiği mektuplar ve Capar'ın ikna konuşmaları sonrasında çalışmaya başlar. Daha sonra da kolhozda çalışmaları

ile örnek gösterilmeye başlayan İlikbay, sistem için arzulanan örnek kişi olma yoluna girer. Başarılı çalışmaları ise ödüllendirilir. Çalışmalarının sonucunda kolhozun Süt İşletme Başkanlığı görevine yükseltilir. Ayrıca sistem için Baltabay ve Asan gibi iki tane örnek gösterilebilecek vatandaş yetiştirmesi ile de ideal baba rolünü üstlenir.

İlikbay'ın astsubay rütbesi ile cepheye giden büyük oğlu **Baltabay**, daha önce Finlandiya savaşına katılmış, çeşitli başarılar elde etmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında tekrar cepheye çağrılan Baltabay; yeniliklere ve gelişmeye açık, hiçbir görevden kaçmayan olumlu bir karakterdir. Cephe başarılı hizmetleri yanında cephe gerisinde de faydalı işler yapılmasını desteklemiştir. Radyodan tüm kolhoza dinletilen mektuplarıyla da savaşın kazanılması için büyük bir propagandatıf çaba göstermiştir.

Kızıl evde çalışmaları yapıp istifadeye sunulan gazetenin editörü **Kocobek**; inisiyatif kullanamayan, çözüm üretemeyen, eksik ve yoklukları dile getirmekten öte geçmeyen bir karakterdir. Bu tarz karakterler, Sovyet sistemi tarafından olumlu görülmediği gibi sürekli takip ve yönlendirilmeye ihtiyaç hissederler.

Nurbay, Turgun ve Kümüş'ün avcı olarak yetiştirdikleri ve askere gönderdikleri oğullarıdır. Askere uğurlanırken, çocukken av esnasında iri bir ayıyı nasıl öldürdüğü ve kahraman addedilişi anlatılır. Böylelikle etrafındaki herkes cephe de ondan kahramanlıklar bekler. Çocukken avcılıkta ulaştığı kahramanlıklar gibi cephe de birçok başarılar elde eder ve yaralanarak geri döner. Dönüşünde de yine avcılığa devam eder ve çalışkan bir karakter olarak hayatını sürdürür. Nurbay, Sovyet sistemi için son derece olumlu ve istenen bir karakterdir.

Mikola Ivantsenko, başkişi Capar'ın askerlik arkadaşı ve yakın dostudur. Yurtta kalmak zorunda olan çocukları Taras ve Lena, Capar'ın vefa ve dostluk sembolü hareketi ile yurttan alınarak kolhozda büyütülmeye başlanır. Mikola da Capar gibi başarılı, fedakâr ve cefakâr bir karakterdir. O da askerdeyken başarılarından dolayı şeref madalyası ile ödüllendirilir. Sovyet rejiminin devamlılığı için uygun görülen bir karakterdir.

Örnök Kolhozu'nun muhasebe işlerinden sorumlu olan **Esepçi**, aynı zamanda kolhozda işe gelmeyen yaşlıları takip eden kişidir. “Bana kim hakkımı verirse onun yanında olurum” (KB, 402) diyen Esepçi, bu düşüncesinden dolayı Zuura ve kolhoz mensupları

tarafından eleştirilen olumsuz bir karakterdir. Sovyet sistemi açısından tercih edilmeyecek, zorunlu olarak görev verilebilecek bir fon karakterdir.

Turumbekov, kolhozlar arasında verim ve üretim artışını teşvik etmek üzere ortaya konulan sosyalist yarışma ve ödül töreninde karşımıza çıkan bir karakterdir. Tören sırasında birinci gelen kolhoza verilmesi gereken Kızıl Tuğ' u taşıyan Turumbekov; Sovyetleri temsil eden tuğu taşıyabilecek güvenilir bir fon karakterdir.

Burmakan, Çonmurun'un Cemileyi elde etmek için söylediği yalan ve hileleri ortaya çıkarıp Cemile'ye ileten kişidir. Bu yönüyle Sovyet sisteminin arzuladığı dürüst, doğruları savunan, menfaati için bile yalan söylemeyen fon karakteridir.

Urkuya; şehirde yaşayan, otuz yaşın üzerinde, yüzü çillerle kaplı, küçük gözlü, kocası askerde olan bir terzidir. Urkuya, sistem tarafından arzu edilmeyen sürekli yalan söyleyen, rüşvet almaya meyilli, başkalarını doğru yoldan çıkarmak için her yola başvuran olumsuz bir fon karakterdir.

Örnök Kolhozu'nun sekreteri **Omorbek**; kolhoz başkanını "Şu vakte kadar sadece yaptığınız iyi ve güzel olan faaliyetleri söylediniz. Ancak var olan eksiklerden hiçbir şekilde bahsetmiyorsunuz" (KB, 389) cümleleriyle eleştiren, doğru bildiğini her şart ve ortamda ifade edebilen olumlu bir fon karakteridir.

Cemile'ye öğretmenlik sürecinde yardımcı olan **Zina**; okulda öğrenci olmasının yanında akşamları ev hanımı olan Külüypa'ya ders veren bir çocuk karakterdir. Zina, Sovyet sistemi için boş zamanlarda bile çalışan, güzel faaliyetlere destek sağlayan, eğitim için sarf ettiği yoğun çaba ile örnek bir fon karakteridir.

2.1.2.5. Değerlendirme

II. Dünya Savaşı yıllarında yazılan, *Köl Boyunda* isimli romanda, Sovyet sistemine hizmet eden nitelikli kahramanlar oluşturulur. Bayalinov, kahramanlarını hayatın gerçekliğinden uzaklaşmadan, sosyalist hayatın getirdiği huzur ortamıyla bütünleştirir.

Altmışa yakın karakterle kurgulanan *Köl Boyunda* romanının başkişisi Capar'dır. Başkişinin hayatı üzerinden Sovyet sisteminin ve rejiminin komün hayatı şekillendirme

merkezi olan kolhozlarda yaşananları konu edinen roman, Sovyet ideolojisinde sanatın temel metodu kabul edilen sosyalist realizm anlayışı ile yazılır. Çağdaş Kırgız edebiyatında çizilmeye başlanan Capar gibi yeni kahraman tipi, oluşum döneminde olan edebiyat devrini yansıtmaya noktasında da başrolü üstlenir. Bu yönüyle romanın başkişisi Capar, Sosyalist realizmin şekillendirdiği Sovyet insan tipini temsil eder.

Sovyet ideolojisinin sanat ve edebiyat metodu olan sosyalist realizmin çizdiği sınırlar içinde Kırgız kimliğiyle oluşturulan Capar, sosyalist toplumun yetiştirdiği Sovyet propagandasını yapmakla yükümlü bir vaiz olarak sunulur. Bu rolüyle sisteme ve rejime katkı sunan olumlu bir kahramandır. Sovyet tipi olumlu kahramanlar, diğer edebiyatlardaki karşılıklarıyla kıyaslandıklarında edebî olarak oluşturulmuş birer karakter olmaktan çok, parti veya rejim politikasının bir propaganda aracı olarak hayat bulur. Sovyet sisteminin oluşturduğu karakterin edebiyattaki temsilcisi olan Sovyet tipi kahramanının en önemli özelliği, amacı görebilmesi ve o yolda yürüyebilmesidir.

Norm karakterlerden her biri başkişinin temsil ettiği değerin dolayımlayıcısı olarak olay örgüsüne hareket kazandırır. Toyçubek, Cutabay, Çükobay, Cemile, Ayşe, Zuura, Aysulu ve Burulça gibi norm karakterler, temsil ettikleri değerler itibariyle Capar'ın zor ve sıkıntılı süreçlerinde her zaman yanında olabilmeyi başarıp, onu destekleyen insanlardır.

Başkişi üzerinde etkili olarak çatışma unsurunu harekete geçiren kart karakterler ise başkişinin ve onun savunduğu değerlerin dışında hareket ederler. Bayalinov'un bu romanında herhangi bir kart karakter yer almamaktadır. Sovyet dönemi eserlerinde çatışma unsurunu destekleyen herhangi bir karakter olmaması son derece olağan bir durumdur. Çünkü Bayalinov'un değerlerini benimsediği ve uyguladığı Sovyet ideolojisi, belirlediği çerçevenin dışına çıkılmasına izin vermez. Bu aynı zamanda romanda hiçbir olumsuz kahramanının yer almadığı anlamına gelir. Tüm kahramanlar mutlu ve mükemmel özelliklere sahiptir. Kusursuz olan bu kahramanlar doğuştan mükemmel değildirler, zamanla ideal özelliklerine kavuşurlar.

Elliden fazla fon karakterin yer aldığı romanda bu karakterlerin çoğu kolhozda çalışan ve kolhoz hayatını okuyucuya tanıtan kişilerdir. Diğer karakterler de olduğu gibi roman boyunca olumlu özellikler taşırlar, kısmen kusurları var ise de zamanla düzelirler.

Tüm bu tespitlerden hareketle Bayalınov'un romanının karakterlerini oluştururken sadece Sovyet ideolojisine ve komünizme destek olan, katkı sağlayan kahramanları yaratmayı amaçladığını ifade edebiliriz.

2.1.3. Mekân

İnsan var oluşunun temel nesnelerinden olan mekân (Harvey 2014: 227); bireysel, toplumsal ve kültürel bir kategoridir (Alver, 2013: 17). İnsanın var olabilmesi, mekânla mümkündür (Gülbetekin, 2017: 28). Mekânsal olmayan bir davranış olmadığına (Gür 1996. 83) göre mekân; kahramanların akli, duygusal ve fiziki olarak aidiyetlerine bağlı varoluş boşluklarını tamamladıkları bir zemin olarak tanımlanabilir. Eserlerde karakterlerin çoğunlukla sahne aldıkları, bazı hallerde ise yazarın zihinlerde canlandırılmasını istediği hayali bir unsurdur. Bununla birlikte mekân, gerçek dünyadaki ile aynı olsa bile yazar tarafından kurgulanabilme ve algısal boyutta farklı uyanışlara sebep teşkil edebilme özelliğine de sahiptir (Çetişli, 2004: 77). Yazarın tercih ettiği mekânın kurgu ya da gerçek olmasından ziyade eserde üstlendiği işlevi önemlidir.

Anlatı türlerinde mekân, sadece olayların geçtiği yer değil metne birçok hususta tesir eden önemli ve tamamlayıcı bir unsurdur. Fiziki çevrenin veya fiziksel gerçekliğin yansıtılmasının yanında derindeki iç gerçekliğin (İçli, 2008: 339-340) işlevselliğiyle de ön plana çıkar. Yazar, metne mekân unsurunu yerleştirirken anlatının diğer unsurlarıyla bütünleşebilmesi için sağlam zemine oturmasını (Tekin, 2009: 129) sağlayacak tedbirleri alır.

Mekân, sadece dış görünümü itibarıyla değil aynı zamanda kişinin iç dünyasındaki konumu açısından da son derece büyük öneme sahiptir. Yaşam alanı olarak düşünüldüğünde ontolojik manada bir tutunma, sığınma noktası olan mekân ile algı arasında son derece önemli bir ilişki vardır. Bu ilişki hem mekânın insan üzerindeki hem de insanın mekân üzerindeki tesiri ile açıklanabilir. Düşünme, karar verme, harekete geçme, eylem ve uygulanma biçimlerine mekân unsurlarının yaptığı etki (Göka, 2001: 25) olarak tanımlanan mekân psikolojisi, karakterlerin dünyasını etkilerken, karakterlerin psikolojisi de mekâna değişik biçimlerde yansır. Yaşanılan ya da öğrenilen gerçekler doğrultusunda, duygusal süreç ile mekân arasındaki etkileşim süreci mekânsal algıyı oluşturur. (Bayrak, 2013: 151-

152). Böylelikle anlatıda mekân, bireysel dünyanın dış dünyaya açılmasında önemli bir unsur haline gelir.

Köl Boyunda romanına yazar ve Sovyet rejimi temelinde bakıldığında, karakterler örneğinde olduğu gibi mekânlarda da arzulanan ve hedeflenen algısal boyutların yaratılmasına gayret sarf edildiği görülür. Bir edebî eseri ya da onu ortaya koyan kişiyi mekândan ya da yetiştirdiği ortamdan bağımsız düşünemeyiz. Her ortamın kendine özgü bir yanı vardır. Bu özgünlük “mekânın dili” (Göka, 2001: 41-42) olarak değerlendirilir. Bu dili anlayanlar, mekânı hayallerinde yeniden şekillendirebilirler. Bu bağlamda Bayalınov da mekânları sürekli olarak Sovyet sisteminin istediği şekilde olumlu atmosfere zemin hazırlar tarzda genişletme yolunu seçer. Böylelikle rejime katkı sağlama doğrultusunda en olumsuz şartlarda bile mekânlar, huzur kaynağına büründürülür. Tüm mekânlar Sovyet rejiminin ayakta kalabilmesi ve varlığını sürdürebilmesine destek odaklı şekillendirilir. Olumsuz ortamlar bile memleket, Sovyet rejimi faydasına genişletilerek sunulur. Bu tarz anlatımla rejim, kendi varlığının önemi kavrandığında ve sürekliliği sağlandığında, sunabileceği ve verebileceği kaliteli yaşam imkânlarının propagandasını yapmıştır. Propagandatîf amaçlar doğrultusunda yazar tarafından mekânlara huzur sağlayıcılık, aidiyet oluşturma ile sürdürülebilir bir hayat sunma görevleri yüklenmiştir. Romanda hiçbir mekân daraltılmamış aksine bilinçli ve sistem istekli genişletilmiştir.

Mekân, “bulunulan yer, ortam” anlamına geldiği gibi “var olmak” anlamını da taşır (Göka, 2001. 20). Mekân ile insan arasındaki bu ilişki, insan ve mekânı ayrılmaz bir bütün haline getirir. *Köl Boyunda* romanında mekân unsuru incelenirken genel olarak fiziksel/çevresel olarak ikiye ayrılmış. Algısal mekânlar ise kapalı/dar ve açık/geniş alt başlıkları altında (Korkmaz, 2015: 82-83) incelenmiştir.

2.1.3.1. Fiziksel/çevresel mekânlar

İnsan, fiziksel varlığını koruma, barındırma içgüdüleriyle yaşadığı çevreyi ihtiyaçlarına göre düzenler. Düzenlemeleri gerçekleştirirken de çevresel koşullara göre hareket eder (Narlı, 2014: 13). Bu durumda insan, var olanı deneyimleyen konumundadır. Daha çok olay merkezli anlatılarda tercih edilen, kişi-yer kavramlarının tam olarak özdeşliğinin sağlanamadığı (Korkmaz, 2015: 82) çevresel mekânlar, aksiyonun oluşmasına veya şekil almasına yardım eden (Narlı, 2002: 99) yerlerdir. Olayların gerçekleştiği bu mekânlar,

algısal boyuta dönüştürülmemiş, kişiyi ya da olayı derinden etkilememiş, zemin oluşturan coğrafi bir konum özelliğinin dışına çıkamamıştır (Korkmaz, 2015: 82). Olay örgüsünü ya da karakteri etkisiyle yönlendirmeyen fiziksel mekânlar, sadece hareketin yaşandığı bir sahne görevini üstlenmiştir.

Köl Boyunda romanında başkışı Capar'ın Frunze'den Keneş Kolhozu'na doğru yaptığı yolculuk sırasında karşılaştığı sahne görevi üstlenen mekânlar anlatıda şu şekilde geçmektedir:

Capar, tan ağarmak üzereyken bir grup yolcu ile birlikte Frunze'den yola çıktı. Yüzüne doğru esen ılık bir rüzgâr vardı. Şose yolu hızlıca geçip büyük kışlaya geldiklerinde güneş kızarıp yuvasından çıktı. Kuşlar cıvıldaşıp tünedikleri yerden uçtular. Uzaktan koynunu, kucağını açan Boom Geçiti görünüyor. Geçidin Doğu tarafı Kapkak Dağı, Batı tarafı Tündük Dağı, iki dağın arasında gürül gürül Çüy nehri akıyor. Çüy nehri boyunca devam eden bu uzun yolda Capar'ın bindiği araç Doğu'ya doğru ilerliyor. Capar'ın bulunduğu aracın arkasında da bata çıka gelen diğer araçlar var. (KB, 152)

Kasımalı Bayalınov'un *Köl Boyunda* romanında fiziksel mekân olarak geçen yerler, gerçek mekânlardır. Bu çevresel mekânlar, kahramanların algısal dünyalarına tesir etmeyen, olayın akışına sahnelik görevi üstlenen, akışa zemin teşkil eden mekân özelliği taşırlar. Ancak fon oluşturma görevlerinin yanında, yazarın duruşunun, bakış açısının belirlenmesine, psiko-sosyal değişim süreçlerinin görülmesine, yaşam merkezli ekonomik gelişimlerin anlaşılabilmesine yol gösterme görevini de üstlenmişlerdir.

Romanda tüm olaylar ve akış Kırgızistan coğrafyası içerisinde geçmektedir. Mekânın genel çerçevesini Örnök ve Keneş kolhozları çizmekle birlikte Kırgızistan'da yer alan Frunze, Prcevalsky, Rıbaçı, Issık Göl ve Çimkent (Kazakistan) şehirleri, Ala Too, Boom Dağ Geçiti, Çüy Nehri, Kapkak Dağı, Tündük Dağı, Taygak Köprüsü, kışlak, harman yeri gibi çevresel öğeler de bulunmaktadır. Romanda yer alan tüm çevresel mekânlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Çizelge 2. 3: Köl Boyunda romanında fiziksel/çevresel mekânlar

Çevresel/Fiziksel Mekânlar			
Şehirler (Büyükşehir, İl, Köy)	Evler	Diğer Açık Mekânlar	Diğer Kapalı Mekânlar
Frunze (Bişkek)	Uulcanların evi	Ala Too	Okul
Prcevalsky (Karakol)	Capar'ın Evi	Boom Dağ Geçiti	Hastane
Rıbaçı (Balıkçı)	Toyçubek'in evi	Çüy Nehri	Postane
Issık Göl	Akmat'ın Evi	Kapkak Dağı	Kolhozun kontoru
Keneş Kolhozu	Antkor'un Evi	Tündük Dağı	Kolhozun klübü
Örnök Kolhozu	Çocuk Evi (Yuva)	Taygak Köprüsü	Enstitü
Çimkent (Kazakistan)		Kışlak	Askerlik Şubesi
		Okulun Bahçesi	

2.1.3.2. Algısal mekânlar

Romanda mekân, yalnızca sahne nitelikli fiziki alanlarla sınırlı olmayıp, aynı zamanda kahramanların ruhsal kaçış-varış, ruhsal çözülme-anlaşılma, sosyo-fizik, varlık-yokluk alanlarıdır. İnsan ilişki- etkileşim eksenli olarak değerlendirilen bu tarz algısal mekânlar, kişi-mekân ilişkisini sorunsal açıdan yansıtan, dönüştüren-dönüştürebilen, belleklerde anılaşdırılan yerlerdir (Korkmaz, 2007: 82).

Algısal mekânlar, anlatılardaki işlevsel durumları itibariyle kapalı/dar ve açık/geniş olmak üzere iki grupta sınıflandırılabilir. Açık/geniş mekânlar, karakterin kendisini varoluşsal olarak tamamladığı, aidiyetliği ile huzur bulduğu, uyum ve güvende hissettiği, dünyasının içten dışa doğru açılmasını sağlayan (Korkmaz: 2007: 442) yerlerdir. Dar/kapalı mekânlar ise karakterin çatışma halinde olduğu, ruh dünyasının sıkıştırılmış hissetmesinden kaynaklı (Eliuz, 2014: 9) huzursuzluk yaşadığı yerlerdir. Romandaki algısal mekânlar; insan için bir mekân olmanın ötesinde, nesneler belleğine dönüşen, içinde yaşadığı dünyayı yansıtan (Asmann, 2015: 27) unsurlardır. Anlatı kişilerinin iç dünyaları, sosyal ve kültürel yaşantıları ile mekânın yeniden anlamlandırılmasını zorunlu kılar. Mekânla insanın bütünlüğü, mekânın insana tanıklığı (Göka, 2001: 15-16) olarak ifade edilen hususlar mekânı algısal boyuta taşırlar. Bu mekânlar, roman kişilerinin sosyal ve psikolojik yapılarına göre anlam kazanırlar. Romanda Prcevalsky Parkı, Karakol Nehri ve üzerindeki Asma Köprü, Issık Göl, Örnök Kolhozu, Harman Yeri, Kızıl Ev, Radyo Evi, Capar'ın savaşa ilk karşılaştığı Savaş Meydanı, Çüy Nehrine Akan İki Pınar, Kargaşa Kempir ve Kışlaktaki Boz Üy algısal mekânları oluşturur.

2.1.3.2.1. Kapalı/dar mekânlar

Eserde bir yerin açık ya da kapalı oluşu bireyin yaşadığı olayların kendisi üzerinde bıraktığı etkiyle ilgilidir. Mekândaki darlık, karakterin imkânsızlığı ve sıkıştırılmışlık hissinden kaynaklanır (Korkmaz, 2007: 403). Bu mekânlarda kişiler iç ve dış dünyalarında sürekli çatışma halindedirler.

Mekân anlayışını; bireylerin psikolojik durumları, sosyolojik çevreleri, aile yaşantıları ile varlık-yaşam görüşleri gibi birçok unsur belirler (İçli, 2008: 344). Bayalınov'un romandaki mekân anlayışına baktığımızda, rejime destek olmak amaçlı olarak bilinçli şekilde bireyi huzursuzlaştıran mekânlara yer vermediği görülmektedir.

Cephede ölüm kusan silahların ateşlerine maruz kalındığı bir savaş alanında ilk defa bu seslerle karşılaşmanın etkisi ile sıkışan, farkındalığı kaybeden ve hayatla ilişkisi kesilmişçesine nefes almakta zorlanan birey, kısa bir süre sonra tüm iç dengelerini kurmasıyla savaş meydanı gibi bir mekânda bile huzuru bulmuştur. Böylece Bayalınov, algısal manada en dar mekânlardan biri olabilecek savaş meydanını bile genişletmiş, sıkışıklığı ortadan kaldırmıştır. (KB, 129).

Yazarın, eser boyunca dar mekânları algısal boyutta genişletip kişilerin ruh dünyalarına olumsuz etki yapmaktan kaçınmayı tercih ettiğini söylemek mümkündür.

2.1.3.2.2. Açık/geniş mekânlar

Açık/geniş mekânlar, samimiyet ve iç hâlin tamamen dışa vurarak bütünleştiği zeminlerdir. Bu mekânlarda karakterlerin iç dünyaları; kendisi başta olmak üzere çevresi ve bütün evrenle ahenk içerisinde. Bu uyumla mekân, içten dışa doğru huzurun ahenkli ritmi ile adeta sonsuzluğa açılır.

Kapalı ve dar mekânlardaki çatışma yerini açık ve geniş mekânlarda sonsuz evrende var olduğu düşünülen uyuma ve huzura bırakır (Korkmaz: 2007: 411). Kişiler bu tarz mekânlarda dünyaya ait olduğu düşünülemez kadar sonsuz bir huzur âlemine kavuşurlar. İç dünyalarındaki mutluluk ve huzurlarını, yerçekiminin olmadığı sürtünmesiz bir alana bırakmak suretiyle tüm evrenle paylaşırlar.

Sonsuzluğa açılan huzur mekânları

Sovyet konstrüktivistlerinin düşündüğü gibi hayatı değiştirmek, toplumu geliştirmek, uygun bir mekân üretimi yoksa hiçbir anlam ifade etmemektedir. Toplum yeniden şekillendirilirken uygun alanların oluşturulması büyük önem taşır. Çünkü yeni toplumsal ilişki, yeni mekân demektir (Lefebvre 2014: 87). Sanatın bir sanayi olduğunu ifade eden Marksçı teorinin (Lunaçarski, 1998: 35; Eagleton 2014) temellerini oluşturduğu Sovyet sanat ve edebiyatında bir üretim ve toplumsal yaşam alanı olarak yer alan kolhozlar, idealize edilmiş yerlerdir. Rejimin kabulleniliş ve yerleşim sürecinde kolhozlar bir nevi hareket ve fikir merkezi olarak kullanılmışlardır. Bu mekânlar, her şeyin mükemmel olduğu, kahramanların en mutlu, en huzurlu olduğu alandır.

Kolhozlar gibi oluşan ve rejime katkı sağlayan mekânlarda, yeni değerler, kabul görsün veya görmesin, Sovyet insanının ortak tutkuları, özlemleri ve duyuları olarak esere yansır. Yazar içinde yaşadığı toplumun değer yargılarına ve yaşama biçimine yabancı olmadığı için, mekânlarda yaşanan sosyal olayları da metnin izin verdiği şekilde okuyucuya sunar (Kavaz, 1991: 218). Bayalinov, Sovyet dönemine ait ekonomik ve siyasi alt yapıya sahip sosyal faaliyet olarak adlandırabileceğimiz sosyalist yarışmaların düzenlendiği, yeni yaşama biçimini temsil eden kolhozları tüm ayrıntılarıyla okuyucuya sunar. Romanda temel mekânlar Örnök ve Keneş kolhozlarıdır. Kolhozlar, aydınlanışın ve huzurun başladığı yerlerdir. Yazar, kolhozda yaşananları anlatmaya başlamadan önce, kolhozu güneşin ilk ışıklarıyla aydınlatarak huzura, sınırsız mutluluğa ulaştırır. Çünkü ışık hayatın, mutluluğun, refahın ve mükemmel varlığın sembolüdür (Werblowsky 1987: 547-548). Güneşin ilk ışıklarıyla aydınlanarak algısal boyutta genişleyen bir mekâna dönüşen kolhoz, birey ve toplum için umutların filizlendiği, yeni günün coşkusunun en üst düzeyde yaşandığı sonsuzluğa ulaşan bir huzur ortamıdır. Bu huzur ortamına dönüşü Bonnard, Sovyet köy romanlarında “Nehir patlamaya hazır devasa buzdan sivilceleri şişirirken, güneş yeryüzünü yeniden yalamaya koyuluyordu, tıpkı bir ineğin alacalı yavrusunu yalaması gibi..” (Bonnard, 2001. 54-55) cümlesiyle izah ederken, Bayalinov da Bonnard’ın bu yaklaşımını kolhoz tasviriyle pekiştirir.

Tan attı. Tan yeri ağarıp emeğin tellalı oldu. Kuşlar kanatlarını çırpıp arada sırada boyunlarını uzatarak gözleriyle etrafı gözetlediler, davet çağrısıyla horozların sesleri de duyuldu. Evlerden büyükbaş hayvanların böğürmeleri, koyunların-kuzuların meleşmeleri,

kuşların şakımaları, sokakta ileri geri yürüyen çiftlik hayvanlarına havlayan köpeklerin sesleri, dünyaya yenilik getirmiş gibi, kolhozdaki sabah işlerinin başladığını hatırlatıyordu.(KB, 201).

Toplumsal ilişkileri içeren mekân, bir akış olmasa da nesneler ve ürünler arasındaki ilişki kümesinin göstergesidir. Erki elinde bulunduran yapının oluşturduğu koşul ve ona bağlı sonuçtur. Mülkiyet ilişkilerine (özellikle toprağın, yerin mülkiyeti) ve üretici güçlere bağlı olan toplumsal mekân hem biçimsel hem de maddi gerçekliği ile yaşamın içinde yer alır. Bir açıdan kullanılan ürün olan mekân, aynı zamanda üretimin araçlarından birisidir. (Lefebvre, 2014: 108, 110, 111).Sovyet döneminde halkın büyük bir bölümü üretim görevlerini isteksiz bir şekilde yerine getirir. Bunun aksini sağlamak sürekli bir kontrol, teşvik ve baskı mekanizmalarını gerekli kılar. Bu mekanizmalar kullanılarak gönüllü üretici ve çalışanlar oluşturulur (Lewin, 2011: 92). Bu doğrultuda romanda emeğin, çalışmanın verdiği huzur, üretim meydanı olan harman yerinde yüzlerden mutluluk ve gönüllerden ferahlık olarak yansıtılır. Harman yerinde güneşin doğuş anının yaşandığı vakitlerde mekân adeta güneş ışığıyla sınırsız huzura doğru genişletilir. Bu genişleyen mekân, eserde şu şekilde tarif edilir:

Burası Örnök Kolhozu'nun harman yeri. Güneş yavaş yavaş yuvasından çıkıyor. Halk harman yerinde toplanmış. Hepsinin alınları ak, mutlu. Eteklerini kollarını sıvayıp, gırgır şamata çalışıyorlar. Harmanın bir tarafında balıksırtı, sarı ekinlerle yığılmış bir küme. Bu kümenin dibinde bir grup biçerdöverin etrafında, bu ekin yığının üstünde bir grup kadın. Giyimleri türlü türlü: Birinin başında ak bir örtü, beyaz gömlek varsa diğerinde gök gömlek. Kolları da farklı. Yığının üstünde duran kadınlar bağları sayıp yere bıraktıklarında yerde duran kadınlar hemen bağı alıp tekrar yukarı biçerdövere bırakıyorlar. Böylelikle onların farklı sapları askerin mızrağı gibi hızlıca çıkıp, üç çatalı demirlerde güneşlenip, parlayıp tekrar düşüyor. Biçerdöverin üstünde giden iki gelin. İkisi de güreşçi gibi kollarını sıvayıp, ellerine eldiven giymişler. Gözlerinde gözlük. Üstleri başları toz. (KB,136)

Yukarıda tasvir edilen harman yerindeki kadın ve erkek daima omuz omuza ve el eledir. Birlikte çalışarak Kolhozu, üretimde sağlanacak verimle yeniden yapılandırmayı gerçekleştireceklerine inanırlar. Çünkü Yüreğin yasalarına uymadan insanı yeniden yaratmak imkânsızdır, ete ve kana kök salmışlardır. Diğer ifadeyle insanı, etten kemikten ayrı var kılan onun duygulardır. Her ne kadar rejim arzu ettiği üretimi artırma politikası peşinde olsa ve tüm baskı, denetim, kontrol mekanizmalarını eksiksiz uygulasa da isteği

oluşturmak veya artırmak bir duygu halidir ve bunu sağlayacak ortam, mekân oluşturulmalıdır. Ormanda karısı olmayan genç köylü, yine de arzuladığı karısının, kadının çağrısını duyacaktır. Çünkü harman yerinde veya tüm üretim alanlarında kadın-erkek ya da seven-sevilen bir arada olmalı ki çalışma, üretme isteği ortaya çıkartılabilsin. Rejim de bu duygu durumunu kavramış olarak oluşturulan eserlerde üretim ve çalışma mekânlarını birbirinin tamlayıcısı ve şifası olan iki cinsle doldurarak neşe ve mutluluk mahalleri oluşmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda isteği iç motivasyon ile oluşmuş üreten çalışan Sovyet tipi için romanında insanı biçimlendirmede ve tasvir etmede hangi yazar bunu bilmez ki? Sorusuna hiçbir büyük Sovyet romanı yoktur ki huzur verici kolhozda aşkın beş yıllık planlara uymayacağını bilmesin, göstermesin cevabı verilir ve eserler bu şekilde oluşturulur. Bu eserlerde insan yüreği insan yüreği olarak kalır ve gücü yitirilmeden tasvir edilir. İşte bu yüreğin diri kalan kökleri bir gün yeni ve başkalaşmış filiz verirse bu görkemli değişimden bahsetmeyecekler mi? Sorusuna ise, köylünün görkemli yeniden yapılandırılması olgusuna duyarlı olarak en gerçek kolhoz eski yürekle ülkesinin bizim gönlümüzü kazanmış kadın ve erkekleriyle inşa edilir, cevabı verilir. (Bonnard, 2001. 58-59). Tüm bu cümlelerden hareketle Sovyet ideolojisi doğrultusunda şekil alan tüm eserler gibi Bayalinov'un bu romanın da üretim mekânları, çalışma alanları, yüreğin iki yarısı, erkek ve kadınla donatılarak istekle üretimin artışına ortam oluşturulur.

Romanda yukarıda verilen üretim, çalışma alanlarının dışında, içinden nehir geçen Prcevalsky parkı gibi çevrelediği alanda sinema binası dâhil birçok sosyal yaşam unsurunu barındıran mekânda bulunur (KB, 118). Fiziki anlamda olduğu kadar algısal boyutta da son derece geniş bir mekân olma özelliğine sahiptir. Yazar fiziki boyutunun da etkisinde kalarak mekânı algısal olarak sınırsız bir genişliğe kavuşturur.

İnsanın taşıdığı mekân duygusu, cansız birçok nesneyi de yaşayan nesnelere dönüştürür (Göka, 2001: 18-19). Belli bir süre sonra insan mekânı kendinden bir parça olarak algılamaya başlar. Anıların belleğini taşıyan mekân, yeniden üretilir. Toplumsal alan olarak değerlendirebileceğimiz bu park, bireysel olarak anlamlandırılarak “yer” e dönüşür. “Nesnel değeriyle ortaya konulan ‘mekân’ olgusunun karşısında ‘yer’ olgusu daha öznel bir gerçekliğin altını çizer. Çünkü yer sessiz, sakin, suskun mekânın dillenmesidir (De Certeau, 2009: 55). Oysaki Prcevalsky parkı gibi neşe cıvıltıları yayan alanlar birer mekândır. Bireysel kodlar üreterek mekâna dönüşen park, adeta hayatın bir melodisi olduğunun ve her duygu durumuna uygun ritimle bunun ezgiye dönüştürülmesi sonucunda huzur ve mutluluğa

erişileceğini biliyormuşçasına her gelene şarkılar söyleyen bir mekândır: ‘İşte şimdi buraya gelin’ dercesine bin türlü beste yaparak duyguları coşturan park, adeta şarkılar söyler gibidir. Bu sesi duyan gençler bir şeyleri unutmuş gibi aceleyle kol kola girip parka doğru yürüyorlardı.” (KB, 118). En önemlisi de parka gelen her kişi kendi iç dünyasının ezgisini dinlemiş gibi hisseder. Capar ve Cemile için bu park, bütün içtenlik duygularının dışarıya yansıtıldığı “dışarıdaki içerdelik” (Bachelard, 1996: 230) mekânıdır.

Cemile köprüye yaslanıp başını aşağı doğru çevirdi. Sessiz, sözsüz akan suya baktı. Nasıl bir derin, sonsuz fikirlere daldı. Capar, onu sağ eli ile sarıp sol eli ile elini tuttu. İki gencin ısınan tenleri birbirine dokunduğu sırada Capar, nazik hoş görünümlü bol beyaz gömleğin içindeki Cemile’nin yüreğinin nefes alamıyormuş gibi hızla çarptığını hissetti. (KB, 141)

Bir iletişim aracı olan mekân, varlığı ile ilgili olarak karşısındaki insana sadece duyguları değil niteliği de yansıtır (Göregenli, 2010: 93). Mekân, sahip olduğu enerjiyi insana geçirerek onun duygu ve düşünce dünyasını da etkiler. Mekâna ait bilgi davranışların temelini oluşturur. Neredeyse yaşayan insanın tüm davranışlarında mekânın payı vardır (Kandel 2019: 401). Parka gelenler sonsuz coşkunluk duygusuna ulaşırlar. Bunda elbet parkın içerisinden geçerken azgın bir deve gibi köpükler saçarak, önüne gelen kayalara korkusuzca vuran, vurdukça sesler çıkartan, eğilip bükülmek suretiyle gürül gürül akan parkın parçası Karakol Nehri’nin önemi yadsınamaz. Çünkü nehirde akan su, fiziksel canlanmanın, hayatta var olmanın coşkunluğunu simgeler (Göka, 2001: 66) Nehrin köpükler saçarak akışı, Prcevalksy şehrinin tarihteki akışıdır. Özgürlüğe doğru akan şehirle birlikte insan da özgürlüğe doğru koşar. Bu şehir, bir Alman atasözünün şehrin havası insanı özgür kılar dediği gibidir. Özgürlüğün getirdiği bu coşkunluğu yazar, karakterlerle paylaşır ve duygu dünyalarını bu mekânla sınırsız huzura ulaştırır:

Uzaktan buzulların erimesiyle taştan taşa çarpıp, köpük saçarak yolları aşıp gelen Karakol Nehri, köprünün altında gürül gürül akıyor. Bir ara eskisinden daha fazla hüznü, sıkıntılı, gönlü eriten, yüreğinin en derinindeki, en uçtaki sırra ulaşmış birine el sallıyor gibi geliyordu parkın müziği. (KB, 141)

İç dünyalarında huzursuzluk hisseden karakterler, nehrin üzerindeki köprüde durmak suretiyle sıkıntılı düşüncelerini, gürül gürül akan suya atıp, akıp gidişini izlemenin tarifsiz huzurunu yaşarlar. Romanda Capar’ın sevgilisi Cemile, Capar’ın hasretinden gamlara, kederlere boğulduğu zamanlarda Asma Köprü’nün üzerinde bekleyip Karakol Nehri’ne içini döktükten sonra adeta rahatlamışçasına şarkılar mırıldanır:

Uulcan, Cemile'nin başını yere eğip, büyük bir sıla hasretiyle üzüntülü bir halde her gece Capar'la yürüdüğü yerlerde dolaştığını, birçok kez gördü. Asma köprüünün üstünde bekleyip, gürül gürül akan Karakol Nehri'ne tüm sıkıntısını anlatıyor gibi kendi kendine konuştuğunu, mırıldanarak şarkı söylediğini de görmüş. (KB, 261)

Alıntılanan paragrafta da görüleceği üzere bu mekân romanda algısal manada sınırsız huzur veren bir genişliğe sahiptir. Çünkü derdi, tasası, kaygısı olanlar gelip bir nevi içlerindeki gam, dert tasını nehre dökerler. Coşkun akan nehir, itiraz etmeden dökülenleri kabullenir. İçini dökeni rahatlatırken, rahatsızlığı, huzursuzluğu alıp geri getirmemek üzere götürür. Bu algı ile mekân kişinin iç dünyasını ferahlatır. Bilindiği üzere dert, tasa paylaşıldıkça azalır. Bu durumda mekân derdi azaltan, huzuru artıran bir rol üstlenir.

Radyo evi, “kolhozda yer alan tek odalı bir ev” (KB, 411) olarak tarif edilir. Fiziki sınırlarını aşarak algısal anlamda genişletilen bir mekândır. Kolhozun tüm mensuplarını yüksek çekim gücüyle mıknatıs gibi çekerek bir araya getirir. Genç-yaşlı, kadın-erkek, yetişkin-genç fark etmez; herkes burada olmak için can atar (KB, 411). Gönüllerine huzurun ve ferahlığın nefesini doldururlar. Çünkü Bayalinov, okuyucusunun olumsuz haberler duymasını istemez. İdeal olan şekilde tarif bulan duyulması fayda sağlayacak gerçeği yansıtır. Bu bağlamda Sovyet gerçekçiliği olanı değil, olması gerekeni anlatır. Sovyet yazarları gerçekte var olan ekmek kuyruklarını, kolektifleştirme döneminde açlıktan ölen insanları ya da Sovyet kamplarını yazmaz. Onlar, gerçeği kurgulayarak “olması gerekli gerçekleri” yazar (Tagızade, 2006: 20). Devrin lideri Stalin “olumsuz olguların” ortaya çıkmasını önleyecek şekilde hareket eder. Özellikle II. Dünya Savaşı, rejimin ve Stalin'in gücünün zayıflamaya başladığı sırada Stalin'in mezaliminin üzerini de örter (Lewin, 2011: 84, 14). Böylelikle Bayalinov da radyodan sadece Sovyet ideolojisinin öngördüğü zafer seslerinin duyurulmasını sağlar.

Ülkenin savaşa girmesiyle birlikte sansür sıkılaştırıldı. Hükûmet savaşın üçüncü gününde bütün basılı medyayı ve radyo haberlerini denetim altına almak üzere oluşturulan Sovyet Enformasyon Bürosu (sovinformbyuro) aracılığıyla askeri felaketi halktan gizlemeye ve moralleri yükseltmek amacıyla haberleri yönlendirmeye çalıştı. Simonov gibi gazetecilerden beklenen cephedeki felaketleri yazarken bile haberlerine olumlu ve iyimser bir yorum katmalarıydı; yazdıkları şeyler zaten sansürcülerce hemen her zaman kırılmakta ya da değiştirilmekteydi... Roza Vetuhnovskaya savaşın üçüncü gününde tutuklandı ve vatana ihanetle suçlandı. Hapishane koğuşuna girdiğinde, ağzından kaçıracağı bir söz nedeniyle tutuklanmış birçok kadından sadece biri olduğunu anladı: "Falan kişi Alman ordusunun daha güçlü olduğunu söyledi", "Fılan kişi

hasadımızın kötü olduğunu söyledi", "Feşmekân kişi kolhozda köleler gibi çalıştığımızı söyledi" gibi ihbarlar yapılmıştı. Bu kadınların çoğu sıradan işçiler ve köylülerdi. İrina Şçerbov-Nefedoviç Leningrad'da çalıştığı Aşı Enstitüsü'nde Parti'li bir işçi tarafından "panik yarattığı ve söylenti yaydığı" gerekçesiyle ihbar edilmesinden bir hafta sonra, 30 Temmuz'da tutuklandı. (2011: 423-424)

Bayalinov, Orlando Figes'in eserinden alıntılanan yukarıdaki paragrafta anlatılan sansür ve buna uymayanların Sovyet kamplarında cezalandırılmaları gibi uygulamaları, asla konu edinmez. Sadece olumlu haberler duyan insanlar için radyoevi, huzurun kaynağı, dünyanın iletişim merkezi, evren ile bağlanma noktası, adeta bir sosyalleşme alanıdır. Bayalinov da Sovyet rejimi için kendini duyurma ve propagandasının yapılması boyutunda son derece önemli olan bu mekânı, tam anlamıyla algısal genişliğe erdirtir.

Romanda "Kolhoza radyo 1945 yılının yaz aylarından birinde Cutabay tarafından getirilir. Halk burada toplanıp radyodan haberler dinler." (KB, 412). O tarihten itibaren de kolhozun atan kalbidir. Halk; ülkelerinden, mensubu oldukları Sovyet rejiminden ve dünyadan bu vesile ile haberdar olur, kendi iç dünyalarının genişlemesini ve gelişimini sağlar.

Yazar, kolhoz işlerini bitiren herkesin koşmak suretiyle ulaştığı mekândan radyo aracılığıyla yayılan sözlerin, kelimelerin adeta insanların gönüllerine dokunduğundan bahsederek algısal huzuru sınırsızlığa ulaştırır: "Kolhozun küçüğünden büyüğüne, gencinden yaşlısına kadar ne zaman hangi mekândan yayın yaparsa yapsın radyodan duyulan sözler gönüllere dokunuyor. (KB, 413)

Radyo evinden cepheadeki gelişmelerin haberleri yayınladığı gibi kişilerin gelişimine ve iç dünyalarına katkı sağlayacağı düşünülen makale, hikâye, deneme, yer, nehir, şehir ve kırsalların adları da insanlara duyurulur:

Kolhoz çalışanlarının bazıları da işlerini bitirdikten sonra, cepheaden haber almak için kolhozun ofisine radyo evine koşuyorlardı. Evinden dışarı çıkamayan yaşlı kadınlar da erkekler de radyo evine geliyorlardı. Makale, hikâye, deneme, yer, nehir, şehir ve kırsalların adları ve hakkındaki bilgiler de radyodan duyuruluyordu. (KB, 413).

Radyo evinin algısal açıdan genişlemesinin diğer bir göstergesi de radyoevinin buluşma, sohbet, kolhozda, ilçede, ilde, bölgede bütün Sovyetler Birliği'ndeki yenilikleri duyma, gazete- kitap okuma, cepheaden veya uzakta olanlardan gelen mektupların okunması

gibi faaliyetlerle kolhoz çalışanlarının günlük yaşantılarının bir parçası haline gelmiş olmasıdır. Radyo evinin üstlendiği bu görevler anlatıda şu şekilde geçmektedir:

Böylece radyo evinde buluşma, sohbet, kolhozda, ilçede, ilde, bölgede bütün Sovyetler Birliğindeki yenilikleri duyma, gazete kitap okuma, kolhoz çalışanlarının günlük yaşantılarının bir parçası olmuştu. Askerdeki yiğitlerin mektupların mektuplarını radyoya getirip okutma- her kolhoz çalışanının bir alışkanlığı idi. Mektupların halkın arasında okunmaya başladığını duyan savaştaki askerler de, anasına-babasına ve sadece kardeşlerine değil kolhoz çalışanlarının hepsine de ayrı mektup yazmaya başladılar. (KB, 413-414)

Savaş meydanı denildiğinde hem fiziksel hem de algısal boyutta ilk akla gelebilecek düşünce ve fikrin, insanın huzurunu kaçıran, dünyasını daraltan özelliğe sahip bir mekân olacağı sabittir. Başkişi Capar, ilk ateş, ilk mermi, ilk top, ilk patlama sesini duyduğunda bir ürkme ve korku içinde öleceğini düşünmüş, iç dünyası bir anda daralmıştı:

Aslında Capar, savaşla ilk kez yüzleştğinde ürküp korktu. Fakat zamanla alıştı. Bu şöyle oldu:
Savaş meydanı... Capar, ateş ediyor. O gerçek bir savaşın içindeydi. Böylece Capar, Alman uçaklarıyla karşılaştı. Almanların attığı bombaların seslerini de duydu. Toprak su sarsıldı, gökyüzü yandı, her yer bombalandı. Almanların uçaklarıyla ilk kez karşılaştığında Capar, gözlerini yumdu. Başını siperle gizleyip “Ben şimdi öleceğim” diye düşündü. (KB, 129)

İnsan, düşündüğü, yaptığı, içinde bulunduğu mekânın fiziki ve sosyal uzantısıdır. İnsanın kendini açıklayabilmesi ve tanıyabilmesi için mutlaka bağlı bulunduğu bir grubun olması gerekmektedir. Bu noktada vatan, sınırları belirlenmiş mekân olarak bağlı bulunulan en büyük grubu temsil eder. Bütün grupların birliğini ifade eden derin bir maneviyat ve güven duygusunun dışavurumu olarak tarif edilen vatan sevgisi (Göka, 2001: 132) ve Sovyet aşkını, ideolojisine destek olacak biçimde kalbinde hisseden Bayalinov, kısa zaman içinde Capar’ın korku dolu anlarını ortadan kaldırır. Sevgi ve güven duygularıyla, daralan mekânı bilinçli olarak genişletir. Uçakların ve bombaların varlığının kısa sürede kabullenilmesiyle “alışma edimi” gerçekleşir. Savunma tepkileri ortadan kalkar (Kandel, 2019: 224-230). Başını siperden kaldıran Capar; huzura, mutluluğa erişir:

Capar, başını yukarıya doğru kaldırdı. Fakat hiçbir şey düşündüğü gibi değildi. Capar, sevindi (mutlu oldu). O ömründe hiç bu kadar sevinmemişti. İşte, bakın! Bizimkiler vuruyor. Capar, yanındaki Mikola’ya Alman uçakları yanyor, dedi. İlk önce yaşadığı korku bitti. Şimdi bu korkunun yerini öyle bir sevinç kapladı ki... (KB, 129)

Mekânın genişlemesiyle birlikte sıkıştırılmışlık hissinden kurtulan bireyi Sovyet vatani yolunda hizmet etmenin sonsuz huzuru kaplar. Bu tarz mekânlarda huzur ve mutluluğu artıran nokta ise kendi tarafının üstün gelmesidir. Eserden hareketle yazarın savaş meydanı olarak son derece kaotik, daraltan ve sıkışma ile manasız hareketlere bile sebebiyet veren dar mekânı, Sovyet rejimine katkı sağlayacak amaçla dönüştürerek algı dünyasına geniş boyutlu olarak sunduğunu ifade etmek mümkündür.

Suyun insan ruhu üzerinde olumlu bir tesiri olduğu bilinmektedir. Suyun sağaltıcı etkisi (Bachelard, 2006: 28), dinginlik ve yatıştırıcılık özelliğinden hareketle fiziki olarak çok büyük bir alanı kaplayan Issık Göl'ün eserde adının geçtiği her yerde algısal olarak geniş bir mekân rolünü üstlendiğini söyleyebiliriz. Su ile insanın iç dünyası huzura erştirilir. Issık Göl, coğrafi oluşum itibariyle durgun bir su özelliği taşır. Yazar mekânın bu özelliğinden hareketle karakterlerini sakinleştirir, daralan gönüllerini rahatlatır, böylelikle huzur veren mekân daha da genişleyerek sınırsızlığa ulaşır. "Issık Göl, sessizdir, sadece insanı dinler, hiç konuşmaz, tüm sırları kendinde taşır. O hırçınlaşır. Hırçınlaştıkça dağ gibi olup dalgalanır." (KB, 162). Sultan'dan Cemile'nin Çonmurun'la olan ilişkisini öğrenmesinin ardından Capar, üzüntülü bir halde Issık Göl'e gelir ve burada huzur bulmaya çalışır:

Dedelerinin etrafında yaşadığı, kendisinin kıyısında kelebek kovaladığı, çabak (bir tür su kuşu) vurduğu, oynayıp büyüdüğü yaşlı Issık Göl'e derdini anlatıyormuş gibi yüzünü döner. Yüreği sıkıntılarla dolup taşan derinden bir iç çeker. Sendeleyle sendeleyle gölün kenarına gelip biraz oturur. Gam tasa içindeki Capar'ı rahatlatan göl, tüm sıkıntıları içine çekip dalgalanmaya başlar. Dalgalar kıyaya çarpıp geriye huzur damları, ak damlalar olarak düşerler. (KB, 162)

İç dünyası daralan Capar, göle gelip dertlerini, tasalarını, gölün dingin sessiz suyuna bırakıp bir an bile sırlarının ifşa olacağını düşünmeden huzurla kendi dünyasına döner. Böylelikle huzura ev sahipliği yapan göl, sonsuz ferahlık hissi uyandıran varlığa dönüşür.

Toplum hafızasında anılaştırılan ve çağrışım yapan mekânlar

Issık Göl ve çevresindeki yerler, halk tarafından bilinen hikâyelerine orada yaşayanların bireysel edimimleri de eklendiğinde Korkmaz'ın anılatılmış, anlam üreten şeklinde tanımladığı algısal mekâna örnek teşkil etmektedir. Hafızanın demir atıp sabitlendiği (Nora, 2006: 16) mekânlarda, yeni eski üzerine, yaşlı genç, gelecek ise geçmiş üzerine yerleştirilir (Nora, 2006: 23) Böylelikle hafıza mekânı, fiziksel sınırları aşarak tarihe

tanıklık ettiği gibi toplumsal belleğin üretilmesine de hizmet eder. Bu mekânlardaki kurgusal metinler kolektif hafızayı besler. Metinler kolektif hafızanın kültürel öğelerini ve sembollerini yeniden üretirler (Başaran, 2007: 67). *Köl Boyunda* romanında hafıza mekânlarından ilki Çüy Nehri'nde birleşen iki pınardır. Capar'ın Issık Göl'e seyahati sırasında yolculardan biri, Çüy Nehri'ne akan iki pınarı (kaynak) eliyle işaret ederek Çüy Nehri'nde birleşen iki pınarın hikâyesini anlatır. Bu hikâye romanda şu şekilde geçmektedir:

Issık Göl'de yaşayan zengin bir han varmış. Bu adamın ay yüzlü, incecik belli bir kızı varmış. Bu han kızını kendi gibi zengin birine vermek istemiş. Bu zengin adam kızı için babasına bir ağıl dolusu koyun, yılkı vermiş. Fakat kız akıllı ve çobanlık yapan bir genci severmiş. Kızın düğününün olduğu gün çoban kızı alıp kaçırmış. Han bunların kaçtığını anlayınca arkalarından adamlarını yollamış. İki genç ölü mü diri mi kalacaklarını düşünmeden kaçıp gitmişler. Bir geçide geldiklerinde yol kapanmış ve burada kalmışlar. Nereye gideceklerini bilemeden hanın adamları bunların etrafını sarıp yakalamışlar. Han bu iki gence ölüm cezası verilmesini istemiş. Hanın adamı kızı dağın tepesine, çobanı da dağın dibine götürmüş, her ikisini de boğazlarından kesmiş. Her ikisinin de akan kanı dereden dereye aşarak, taştan taşta çarparak aşağıya doğru akıp Çüy Nehri'nde birleşmiş. Böylece sağken bir arada olamayan iki genç öldükten sonra birbirlerine kavuşmuşlar. (KB, 36-37)

Eserde toplumsal hafızada yer edinmiş, anılaştırılmış mekânlardan bir diğeri de Kargaşa Kempir'dir. Burası Capar'ın içinde olduğu aracın, Issık Göl'e yakın bir yerde Kargaşa Kempir olarak ifade edilen kayalık bir alandan geçmesi ile anlatıda yer alır. Yazar, yaşlı bir kadına benzeyen bu kayanın, diğer söylemi ile Kargaşa Kempir'in hikâyesini şu şekilde anlatır: “Kargaşa Kempir, yaşlı kadına benzeyen bir kayalık, doğrusunu yanlışını kim bilsin, halk hikâyesine bakıldığında dünyada yaşlı bir cadı varmış, işte burada yaşarmış. Halka hiç huzur vermezmiş, halkın bedduasını alıp bu kayaya dönüşmüş.” (KB, 35).

Anlaşılmış mekânlar, bu örneklerde de görüldüğü gibi genel olarak toplumun kabul ettiği ve taşıdığı değerler çerçevesinde oluşmuştur. Bayalınov'un bu romanında yer alan anlaşılmış mekânlarda bu fikri desteklemektedir. Ayrıca anlaşılmış mekânların insanların geleceğine ilişkin dersler vermesi de son derece önemlidir. Bayalınov'un bu mekânları seçerken bunun bilincinde olduğunu ve rejime destek sağlayabilme noktasında kullandığını da söylemek mümkündür. Çünkü bu mekânlarda yer almış anılarda var olan olumlu değerleri ideolojinin ilkeleri ile özdeşleştirmiştir.

Kışlaktaki çadır ev (Boz üy), *Köl Boyunda* romanının hafıza mekânlarından bir diğeridir. Göçebe hayatın en önemli gereksinimlerinden biri olan çadırlar, yerleşik hayata

geçilene kadar tüm Türk boyları tarafından kullanılmıştır. Bu konutların kullanımı pek çok özelliğinden dolayı yaygınlaşmış, içinde bulunduğu toplumun yaşam tarzına göre şekillenmiştir. Türk boylarının bazılarında çadır kullanımı zamanla azalmış hatta unutulmuştur. Kırgızlarda boz üy olarak adlandırılan çadır, Sovyet dönemine kadar Kırgızların sabit yaşam alanı olarak kullanılmış ve varlığını günümüze kadar devam ettirmiştir (Alımbayeva, 2016: 7-8). Kırgızların boz üy yanında ağaçtan yapılmış ve üstü çamlarla kaplı konutları da kullandıkları bilinmektedir (Gömeç, 2014: 113). Boz üyün hafif, taşınılabilir, rahat, doğa koşullarına uygun, kurulumunun kolaylığı (Alımbayeva, 2016: 7) gibi özellikleri, göçebe hayatın vazgeçilmez bir unsuru olmasını sağlamıştır. Diğer sabit konutlara göre daha çok tercih edilmesi de bu özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Günümüzde yerleşik hayata sahip Kırgızların sabit evlerinin yanında boz üy de kurdukları görülebilmektedir. Misafir ağırlandığında, düğün ve cenaze gibi önemli gün ve törenlerde boz üyler kurulmaktadır (Alımbayeva, 2016: 8). Bu da Kırgızların sadece göçebe hayatlarını kolaylaştırmak için boz üyleri hayatlarının merkezlerine oturtmadıklarını, boz üylerle hayatlarını bütünleştirdiklerini göstermektedir.

Kırgızlar için barınak, yuva ve içinde zaman geçirilen bir mekân olan boz üyler, tarihi ve sosyal özellikleri yansıtma açısından da son derece önemlidir. Kırgızların aile hayatı, sosyal yaşantıları, gelenekleri, görenekleri, inanışları daha genel bir ifadeyle ortak değerlerini yansıtan boz üyün her bölümü kolektif belleğin unsurlarından biridir. Millî kimlik unsurlarının canlı tutulduğu boz üyün “tör”, “er cak” ve “epçi cak” (Alımbayeva 2016: 82)¹⁰ adları ile kapsadığı bölümler ifade edilir. Boz üyler, tarihi ve kültürel unsurlarıyla toplumsal hafızada yer edinmiş mekânlardır. Zamanı durdurmak, unutmayı engellemek, anı ölümsüzleştirmek ve oluşturdukları bu anlamları pekiştirmek gibi işlevleri üstlenirler (Nora, 2006: 32).

Köl Boyunda romanında Örnök Kolhozu’nun çobanları Zuuara ve Şekerbek, kışlakta konumlanan bir boz üyde yaşarlar. Keçeden yapılan boz üy (Alımbayeva, 2006: 19)

¹⁰ Boz Üyün iç kısmı üç bölümden oluşmaktadır:

1. Tör: Kapının tam karşısında bulunan saygın insanların oturduğu yerdir. Buraya misafirler ve aile büyükleri alınmakta, ailenin kullandığı giyim eşyalarıyla dolu “cük” adında sandıklar yine burada bulunmaktadır.
2. Er Cak: Girişte sol tarafta erkeklerin oturma yeri olan er cak bulunur. Burası küçük ve orta yaştaki erkeklerin yeridir. Burada erkeklere ait eşyalar saklanmaktadır. Aynı zamanda yeni evlenenlerin de yeridir.
3. Epçi Cak: Kadınların oturma yeri olan epçi cak girişte sağ tarafta bulunmaktadır. Burada hasır perdenin arkasında mutfak erzakı bulunmaktadır.

kullanılan malzeme açısından soğuk, sıcak ve yağış durumlarına karşı koruyucudur. Yazın serin, kışın sıcaktır. Kar ve tipinin yoğun olduğu bir dönemde Zuura ve Şekerbek'in boz üyü, güven içerisinde olmalarını sağlar. Çünkü ev, rahat, güvenli ve özel bir mekândır (Eiguer 2013: 9). Bu ev, romanda yer alan diğer kapalı mekânlardan bulunduğu şartlar itibarıyla farklıdır. İçinde yaşayan insanları ve belli bir süre konaklamalarına izin verilen hayvanları koruyan bir sığınaktır. Yalnızca fiziksel sıkıntıları ortadan kaldırmakla kalmayan bu sığınak Zuura'nın aldığı akılcı kararlarla Sovyet kadınının güçlü yanlarını da ortaya çıkarmıştır. Şiddetli tipi sırasında Zuura'nın bu evde aldığı karar hayvanların hayatta kalmasını sağlamıştır. Bu yönleriyle sığınılan bir karargâha dönüşen ev, alınan kararların getirisiyle kahramanlığa giden bir yoldur:

Fırtına ve kasırganın hayvanca biçimlere bürünmüş düşmanlığı karşısında, evin koruma ve direniş değerleri, insanca değerlere aktarılmış olur. Ev, bir insan bedeninin sahip olduğu fizik ve ahlak enerjisini kuşanır. Sağanak yağdığında sırtını yuvarlar, böğrünü kasar. Rüzgâr güçlü esmeye başladığında, eğilmesi gerekiyorsa eğilir; geçici yenilgilere kulak asmaz, zamanı geldiğinde yeniden dikileceğine emindir. Böyle bir ev, insanı acun ölçeğinde bir kahramanlık yapmaya davet eder (Bachelard, 2008: 90-91).

Zuura ve Şekerbek'in boz üyüne konuk olarak gelen Toyçubek ve Çüköbay, “atlarından inip bozüye girdiler. Kamçılarını duvara asıp, ayakkabılarını çıkardıklarında, Zuura da koyun derisinden yapılan postu tör (başköşe) doğru serdi” (KB, 221). Misafirlerin; ailelerin yaşlılarına ve reisine ayrılan kısım olan tör'de ağırlanması, geleneksel değerlerin canlı tutulması yönüyle tör'ü hafıza mekânına dönüştürür. Böylelikle Kırgızların toplumsal hiyerarşi ve düzenlerini de yansıtır. Kişinin ilk sosyalleşme mekânı olan ailede ‘ulu’ (büyük) kişi olan yaşlının merkezde yer alması toplumsal hiyerarşiyi ve düzeni ortaya koyar. Kırgız ailesinin geleneksel mekânı olan boz üy'de gerçekleşen bu sosyalleşme süreci evin en yaşlı kişinin oturduğu ana mekân olan tör'ü merkeze alan bir dizilim gösterir. Bu dizilim sosyal hiyerarşi ve statünün de göstergesidir. Geleneksel göçebe Kırgız ailesinin ilk sosyal mekânı olan boz üyün girişinde başlayan sosyal hayat bireyi tör'e yani ailenin merkezine, başköşesine taşımaktadır. Tör, zenginliğin ve hizmetlerin sunumunun başlangıç yeridir (Ceylan, 2018: 513). Ocağın hemen arkasında yer alan bu kısım, köşede yer alması sebebiyle de varlığa özgü değerlerinden ilkin, hareketsizliği sağlayan bir sığınaktır. Varlığa yakın, güvenli bir yerdir (Bachelard, 2008: 206). Sabah güneşinin ilk ışıkları boz üyün başköşesi olan tör'e doğar. Tüm bu bilgiler ışığında boz üyün bu saygın bölümünün en değerli

addedilene sunuluşunun belleklerde yer tutarak, ortak bir değere dönüştüğünü ifade etmek mümkündür.

Sembolik/ideolojik mekânlar

Köl Boyunda romanının en belirgin sembolik ve ideolojik anlam içeren mekânı, kızıl ev dir. Ev, insanın dünyadaki köşesidir, ilk evrenidir ve gerçek bir acundur (Bachelard, 2008: 38). Harman yerinin yakınındaki gazete ve dergilerin çıkarıldığı bir çadır olan Kızıl ev ise evrenin sınırsızlığına açılan bir mekândır. Sınırları belli kapalı/dar bir mekân olmasına rağmen yazar geleneksel çadır evini, ilim ve bilginin merkezi, hareketin noktası yapmak suretiyle sınırlarını genişletmiştir. Sınırları genişletilen ev, düşlemi barındırır, huzur içinde düş kurmamızı sağlar (Bachelard, 2008: 41). Bu düş ya da umut, Kızıl eve hareket enerjisi getirir. Kapalı/dar bir mekân olan Kızıl evi bu enerjiyle genişletebilen yazar, mekânı, Sovyet rejiminin propagandatîf bilgilerinin yayımı ile adeta harekât merkezi konumuna taşımıştır. Böylelikle Kızıl ev, eserde ateşleyici, harekete geçirici ve itici güç veren mekân rolünü üstlenir.

Tek bile olsa süzülen ışıyla ev, bir insandır. Her şeyi gördüğü gibi geceye de karanlığa da açılmış bir gözdür (Bachelard, 2008: 75). Komünizmden önce karanlığa gömülen Kızıl ev; sosyalist ideoloji penceresinin ya da yeni bir gözün açılması ile aydınlanır, insanlığa ve evrene ulaşır. Çünkü bu ev geleceğin evidir, geleceğin evi, tüm evlerden sağlam, aydınlık, huzur verici ve daha geniştir. Geleceğin evi, doğduğumuz evin tersine düşlenen, hayal edilen evdir (Bachelard, 2008: 106). Sadece bizim doğduğumuz ev değil Sovyet ideolojisinin doğumunu simgeleyen evdir. Sistemin ürünü rejimin kalbi konumuna bürünen bu mekân, yaşam sağlayan, geleceğe umut ışığı saçan ve rejimin varlığı ile hayat kazanan yaşam alanıdır. Bayalınov romanında Kızıl evi okuyucuya şu şekilde tanıtır:

Güneş Ala Too'nun zirvesinde bir urgan boyu olduğu sıradaydı, Kızıl ev. Kızıl evin beri tarafında iki tahta, ikisi de çam ağacına desteklenerek çakılmış. Birisi kızıl renkli diğeri kara renkli. Kızıl olanda çalışanların listesi, kara olanda tembellerin listesi var. Kızıl evin çemberine asılmış kolhozun bayrağı. Batıdan esen yumuşak bir rüzgârla dalgalanıyor. Kızıl evin içinde her şey kızıl. Sol tarafta büyük bir masa, onun üzerine kızıl bir örtü serilip iki tarafına iki sıra konulmuş. Masanın üstüne konulan kitaplar, dergiler, gazeteler. Duvar da, plaket, pankart, önder, mareşallerin, Ata Mekendik savaşı kahramanlarının fotoğrafları asılmış. Daha üst kısımda duvarda dokuz mazgala asılı hasırın üstünde bir demir kopuz asılı duruyor. (KB, 219-220)

Bu alıntıda da ifade edildiği üzere her yer, Sovyet rejiminin simgesi kızıl renkle hayat bulur. Kızıl renk çalışkanlığın, Bolşeviklerin, komünizmin, bayrağın, vatani savunan kahramanların rengidir. Bu yönüyle güçtür. Sosyalist rejimin gücünü sembolize eden bir renktir. Kızıl renge boyanan sadece Kızıl ev değil Rusların, yeni rejimleriyle başlangıçlarının dünyaya açılan kapısıdır. Dar/kapalı bir alan olan Kızıl ev, sembolik boyutuyla, komünizm hareketinin merkezden dışa doğru açılmasını sağlayan özelliği ile algısal anlamda genişleyen bir mekândır.

Romanda Kızıl ev ile ilk kez karşılaşan okuyucu, bomboş bir evin içerisine davet edilir. İçeri giren, tozlanmış, kapakları kapalı iki dolap ve çalışma masasıyla karşılaşır:

Kızıl evin içi bomboş. Tozlanmış iki köşede iki dolap duruyor. İkisinin de kapakları kapalı. İki ayağı sallanmış, eğilmiş. Kapı önünde köşede paslanmış, eskimiş, delik deşik demir bir fırın. O ağzına kadar kül dolu, kâğıt yapıştırılan pencerelerden içeri giren rüzgâr vızıldıyor. (KB, 183)

Rüzgâr vızıltılarının kesilmesiyle Capar, içeri girer ve kapalı dolapları açmaya çalışır. Dolap, çalışma masası ve çekmeceler gizli psikolojik yaşamın gerçek organları (Bachelard, 2008: 130) dır. Aradığı şeyler, aslında dolapta gizli kalmıştır. Onları çıkarma zamanı çoktan gelmiştir. Ancak dolabın içi, mahrem bir uzamdır (Bachelard, 2008. 131). Bu sebeple her önüne gelene açılmaması gerekir. Capar dolaba elini uzattığında kilitli olduğunu görür. Kızıl evin sorumlu kişisi Zeynep, Capar'a anahtarı uzatır. İçerisinde kutulara yerleştirilmiş bir sürü gazete, dergi, 'Ata Mekân' savaşında görev alan mareşallerin ve Sovyet kahramanlarının fotoğrafları bulunur. Kapalı bir kutucukta, açık muhafazadan daha fazla şey çıkar (Bachelard, 2008: 142). Bu bir hazinedir. Bir hazinenin gömülmesi, insanın aynı zamanda kendisini de gömmesi demektir (Bachelard, 2008: 143). Bu yüzden onlar gün yüzüne çıkarılmalı, sadece insan değil yeni toplum da açığa çıkarılmalı, yeniden Sovyet ruhu oluşturulmalı, komünizme ulaştıracak zafer için bu ruh canlı tutulmalıdır.

Bayalinov, *Köl Boyunda* romanında genel olarak algısal türevi ile açık/geniş mekânları tercih etmiştir. Fiziksel boyutta dar/kapalı bir özellik gösteren mekânlar bile algısal manada genişletilmiştir. *Köl Boyunda* romanında yer alan bu mekânların fiziksel ve algısal doğrultuda gösterdikleri değişimler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Çizelge 2. 4: Köl Boyunda romanında algısal mekânların fiziksel ve algısal değişimi

Algısal Mekânlar						
	Fiziksel Boyut		Algısal Boyut		Algısal Boyut	
			Önce		Sonra	
Mekân	Dar	Geniş	Dar	Geniş	Dar	Geniş
Kızıl ev	+	-	-	+	-	+
Harman yeri	-	+	-	+	-	+
Issık Göl	-	+	-	+	-	+
Radio evi	+	-	-	+	-	+
Karakol Nehri Asma köprü	-	+	-	+	-	+
Savaş meydanı	-	+	+	-	-	+
Örnök kolhozu	-	+	-	+	-	+
Kargaşa Kempir	-	+	-	+	-	+
Prcevalsky parkı	-	+	-	+	-	+
Çüy nehrine akan iki pınar	-	+	+	-	-	+

2.1.3.3. Değerlendirme

Kasımalı Bayalınov'un *Köl Boyunda* isimli romanında fiziksel mekân olarak geçen yerler, gerçek mekânlardır. Bu çevresel mekânlar, kahramanların algısal dünyalarına tesir etmeden, olayın akışına sahnelik ve zemin görevi üstlenir. Ancak fon oluşturma görevlerinin yanında, yazarın duruşunun, bakış açısının belirlenmesine, psiko-sosyal değişim süreçlerinin görülmesine, yaşam merkezli ekonomik gelişimlerin anlaşılabilmesine yol gösterme görevlerini de üstlenmişlerdir.

Romanda tüm olaylar ve akış Kırgızistan coğrafyası içerisinde geçmektedir. Mekânın genel çerçevesini Örnök ve Keneş kolhozları çizmekle birlikte Kırgızistan'da yer alan Frunze, Prcevalsky, Rıbaçı, Issık Göl ve Çimkent (Kazakistan) şehirleri, Ala Too, Boom Dağ Geçidi, Çüy Nehri, Kapkak Dağı, Tündük Dağı, Taygak Köprüsü, kışlak, harman yeri gibi çevresel öğeler de bulunmaktadır.

Prcevalsky Parkı, Karakol Nehri ve üzerindeki Asma Köprü, Örnök Kolhozu, Harman Yeri, Kızıl Ev, Radyo Evi, Capar'ın ateşle ilk karşılaştığı savaş meydanı sonsuzluğa açılan huzur mekânlarıdır. Çüy Nehri'nde birleşen iki pınar, Kargaşa Kempir ve Bozüy, toplum hafızasında anılaştırılan mekânlar iken Kızıl Ev ise sembolik bir mekândır.

Bayalinov'un mekân anlayışına baktığımızda, yazarın rejime destek sağlamak amaçlı olarak romanda bilinçli şekilde bireyi huzursuzlaştıran mekânlara yer vermediği görülmektedir. Sosyalist realizm anlayışıyla yazılan bu romanın tüm unsurlarında görüldüğü gibi mekân oluşumunda da mükemmellik söz konusudur. Karakterler Sovyet dönemine ait her zaman ve mekânda mutludurlar. Bu yüzden romanda dar/kapalı bir mekân kullanılmamış ya da kısa süre içinde genişleyip huzura doğru açılmıştır. Bu durum yazarın Sovyet sistemine bakış açısıyla doğrudan ilişkilidir. Bayalinov, Sovyet rejiminin getirdiği huzura inanır ve olması gereken mutluluk ile mükemmelliği mekânlara da yansıtır. Böylece Sosyalist realizm ilkesine de tam anlamıyla bağlı kaldığı görülür.

2.1.4. Zaman

Soyut bir kavram olan “zaman” ın pek çok açıdan tanımı yapılmış olsa da sözlüklerdeki en genel tanımı “Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit ” (TDK, 1162) şeklindedir. Zaman, “içinde olayların geçtiği şeydir” (Heidegger, Aristoteles ve Augustinus, 1997: 63). Anlatı bağlamında zaman kavramı Prince’ye göre “olayların ve durumların içinde gerçekleştiği ve sunulduğu, yani anlatıldığı süreyi kapsayan periyotlar” şeklinde tanımlanabilir. Tanımda yer alan anlatıdaki zaman hem temsil aracını (dil) hem de temsil edilen nesneyi (olaylar) içermektedir (Dervişcemaloğlu 2016: 159). “Bir zaman sanatı” olarak değerlendirilen roman (Çetişli, 2004: 99) gibi anlatmaya bağlı edebî metinlerde zaman, kurgusal bir özellik taşır.

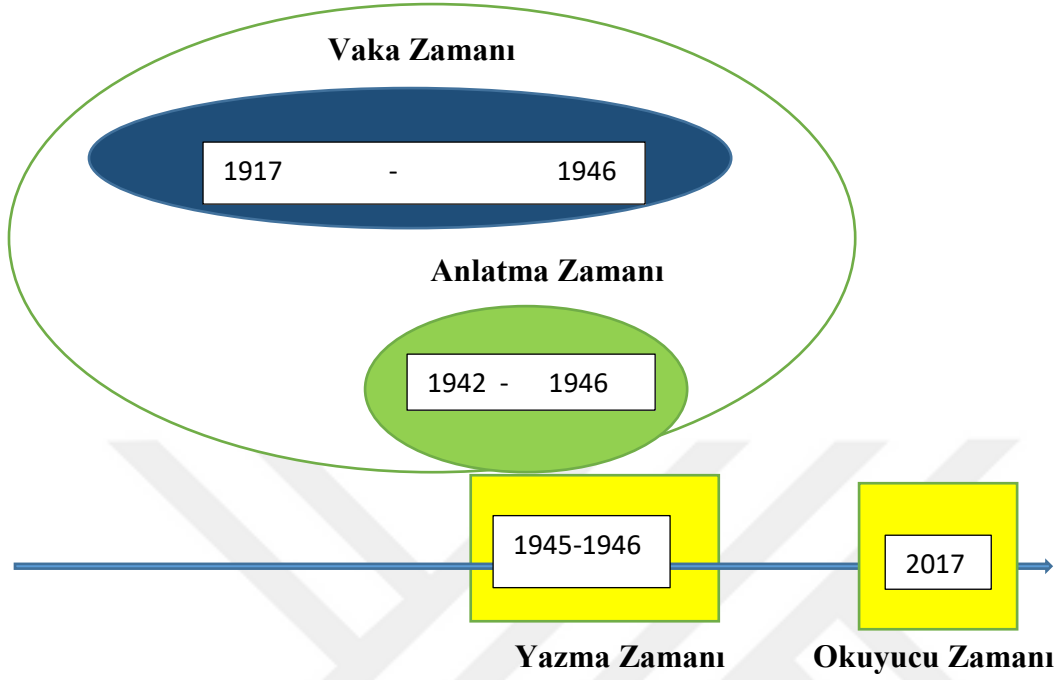
Anlatma esasına bağlı metinlerde zaman; olayın gerçekleştiği süre “vaka zamanı”, bu olayın yazar tarafından öğrenilip anlatılması süreci “anlatma zamanı” ve yazarın eserini oluşturmak için harcadığı süre “yazma zamanı”, kurma eylemine bağlı olarak ölçülebilen zaman dilimi ise “okuma zamanı” olarak değerlendirilir (Aktaş, 2000: 107). Anlatı biliminde zaman incelemesi yapılırken zamanın genel, felsefî yönü; öykü ve söylem düzeyleri arasındaki ilişki; dil bilgisel (gramatikal) ve morfolojik göstergeler (fiil zamanını gösteren ekler) ve bunların öykü ve söylem düzeyleri açısından önemi olmak üzere üç temel bakış açısı üzerinde durulur. Özellikle öykü (vaka) zamanı ve söylem zamanı ön plana çıkar. “Anlatı zamanı” “saat zamanı”(dış, nesnel) birbirinden farklıdır. Saat zamanı denildiğinde olayın ne kadar sürede gerçekleştiği, dakikalar, saniyeler, saliseler vb. ögeler söz konusudur. Anlatı zamanında ise saat zamanındaki gibi kesin, belli süreler yoktur (Dervişcemaloğlu 2016: 159-161). Saat zamanı olarak bir dakikada gerçekleşen bir olay anlatı zamanında

ayrıntılar eklenerek çok daha uzun bir sürede gerçekleşebilir. Uzun bir zaman diliminde gerçekleşen bir olay da çok kısa bir biçimde verilebilir. Nesnel zamanın içerisinde yazar, olay zamanına farklı yaklaşabilir. Klasik anlatılarda olaylar kronolojik bir yapı içerisinde verilir. Anlatımda bazen geri dönüşlerle, ileriye sıçramalarla bazen de zaman dilimlerinde yoğunlaşarak ya da eksiltme yapılarak akronolojik bir tutum sergilenir. Zaman akışının belli bir tempoya sahip olmaması yazarın zamana bakış açısını da belirler.

Romanın anlaşılabilmesi için yazarın zamana bakış açısının tespiti son derece önemlidir. Klasik (yapısalcı) dönem anlatıbilime bakış teorileri doğrultusunda bir zaman incelemesi yapıldığında; *Köl Boyunda* romanında olayın geçtiği gün, ay ve yıl gibi takvime bağlı zaman verilerinin sağladığı sınırlı imkânlarla, Bayalınov ve eserinin anlaşılmasının mümkün olamayacağı görülmüştür. Romanın klasik sonrası zaman kategorisine felsefi, öznel ve psikolojik boyutlar kazandıran Ricouer'un yaklaşımıyla incelenebileceği düşünülmüştür. Tek boyutlu olarak bir zaman incelemesi yapıldığında eserin zaman düzleminin sınırlı halde kalacağı ve analizlerin tam yapılamayacağı tespit edilmiştir. Bu sebeple çalışmada Genette'in yapısalcı zaman kategorisi (2011: 21-164) esas alınmış, Ricouer'in zaman kavramına kazandırdığı "öznellik" boyutuyla da değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Köl Boyunda romanında, Kırgızistan'da sosyalist ideolojinin sistemleşme dönemini içeren II. Dünya Savaşı yılları ve sonrasındaki kolhoz hayatı anlatılır. Vaka zamanından geriye dönüşlerle kurguladığı romanını yazar, 1942 Temmuz ayıyla başlatıp 1946 yılı bahar mevsimiyle sonlandırır. Geri dönüş tekniği ile hacmi genişletilen vaka zamanı, yaklaşık otuz yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Anlatma zamanı ise II. Dünya savaş yılları bağlantılı olmak üzere tamamen kronolojik yapı izlenerek 1942-1946 yıllarını kapsamaktadır. Eserin yazılma zamanı 1945-1946 yıllarıdır (Artıkbayev, 2015: 365). Okunma zamanı ise 2017 yılıdır.

Çizelge 2. 5: Köl Boyunda romanında iç ve dış zaman
Anlatıda İç ve Dış Zaman

2.1.4.1. Metin dışı zaman

2.1.4.1.1. Yazarın zamanı (yazma zamanı)

En büyük yazarlar bile çağlarının ürünleridir. Yazar, devrin ruhunu yansıtır. Her eser ister kendi döneminin meselelerini ele alsın, isterse bu meselelerden uzak kalsın, açıkça veya ima yoluyla yazıldığı zamanın sosyal olaylarının bir yorumudur (Stevick, 2004: 220-221). 1946 yılında II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte kaleme alınan *Köl Boyunda* romanı yazıldığı dönemin Sovyet ruhunu ve sosyalist ideolojinin izlerini taşır. Kırgızistan'ın II. Dünya Savaşı yıllarındaki Sovyet ruh ve ideolojisi ile oluşan tarihi, siyasi, sosyal ve ekonomik koşulları dikkate alındığında Bayalinov'un kişisel hayat zamanıyla aynı çizgide olduğu görülmektedir.

II. Dünya Savaşı'nda (1939-1945) Almanya, İtalya ve Japonya'nın oluşturduğu mihver devletleriyle Fransa, İngiltere, ABD ve SSCB'den oluşan müttefik devletler karşı karşıya gelir (Yavuz, 2016: 2) Hitler, 1939 yılında Saldırmazlık Paktı imzalamış olmasına rağmen 22 Haziran 1941'de SSCB topraklarına saldırır. Savaş önceleri Almanlar için olumlu bir şekilde ilerler. Alman ordusu askeri ve teknolojik bakımdan oldukça üstündür. Almanlar

1941 yılı sonbaharında Leningrad'a, Aralık ayında da Moskova'nın ücra yerlerine kadar ulaşır. Savaşa hazırlıksız yakalanan Sovyetler Birliği'nin silah ve uçak kapasitesi oldukça zayıftır. Almanların Stalingrad kentine yönelik saldırıları (Temmuz 1942-Şubat 1943) başarısız olur (Armaoğlu, 1999: 197). Kızıl Ordu Batı yönünde başarıyla ilerlemeye başlar. Mayıs 1942'de SSCB, İngiltere ve Amerika arasında Almanlara karşı bir koalisyon oluşturulur. 1945 yılında ise II. Dünya Savaşı Almanya ve müttefiklerinin yenilgisiyle sona erer (İdem, 2017: 217-220). 1941-1945'te Nazi Almanyası ile müttefiklerine karşı yürütülen bu savaş Rusya ve Kırgızistan dâhil hinterlandı sayılabilecek ülkelerde "Büyük Vatan Savaşı" olarak adlandırılmaktadır. Kırgızistan'da bu savaş derin izler bırakır. Maddi ve manevi olarak Kırgız halkı büyük kayba uğrar. Kırgızistan Hükûmeti Savaş'ın ilk günlerinden itibaren halka askeri eğitim vermeye, askeri birlikler oluşturmaya çalışır. Sonrasında seferberlik ilan edilir. Askeri sahada hazırlıkların dışında Komünist Parti, ilk gününden itibaren halkı savaşa hazırlamak amacıyla yoğun bir propaganda faaliyeti yürütür. 1941'de Kırgızistan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin "Sovyet halkının Faşist Almanya'ya karşı Büyük Vatan Savaşı dolayısıyla halk arasında yoğun kitle propaganda faaliyetleri yürütülmesi hakkındaki" kararı doğrultusunda ülkede propaganda işleri hızlandırılır. Büyük sanayi alanlarındaki fabrika, kolhoz, sovhoz ve yerleşim bölgelerinde propaganda merkezleri kurulur. Onlar halka düzenli olarak cephedeki genel durum hakkında bilgi verir, sanayi ve tarım üretiminin artırılması için halkı teşvik ederler. Büyük Vatan Savaşı'nın adalet ve özgürlük getireceğinden bahsederler. Halkı etkilemek için ve her açıdan cepheyi desteklemek adına en iyi propaganda aracı olan basını etkin şekilde kullanırlar (Altımuşova, 2016: 161-162).

Kırgızistan'daki askeri hazırlıklar kapsamında SSCB Devlet Savunma Komitesi tarafından 17 Eylül 1941 tarihinde 16-50 yaş arasındaki erkeklerin zorunlu askeri eğitime tabi tutulmaları kararı alınır (Sarıahmetoğlu ve Kemaloğlu, İstanbul: 2016: 111). Kırgızistan'da toplam 365.000 asker çeşitli cephelerde II. Dünya Savaşı'na katılır, bunların 160.000'i geri dönemez. Savaşın ilk gününden itibaren Kırgızistanlı askerler Faşist Alman ordusuna karşı savaşlara katılırlar. Almanlara karşı Sovyet ordusunda savaşan Kırgızlar anavatanları için canlarını esirgemezler. Birçoğu "Sovyetler Birliği Kahramanı" unvanına layık görülür. "Kızıl Cıldız" madalyalarıyla ödüllendirilirler (Altımuşova 2016: 163).

Bu döneme sanayi ve ekonomik açıdan bakıldığında, sanayi bölgelerinin, fabrikaların ve halkın tahliyesi devleti sıkıntılı bir sürece sokar. Bunun üzerine Sovyet Hükûmeti,

cephenin ihtiyaçlarını karşılamak için stratejik bir plan geliştirir. Ordunun ihtiyaı olan silahlar ile araç gereçler Alman tehdidinden uzak bölgelerde üretilir. Kırğızistan’da daha çok hafif sanayi üretimine ağırlık verilir, Kırğızistan sanayisinde cephedeki askerlerin ihtiyaı doğrultusunda kıyafet ve cephede kullanılacak araç ve gereçler üretilmeye başlanır (Kerimbayev, 1970: 35). Fabrikalara yenilerinin eklenmesi ve sanayi üretim artmasına bağlı olarak savaşın ilk dönemlerinden itibaren Kırğızistan’da elektrik sıkıntısı yaşanır, halka verilen enerjide sınırlandırılmaya gidilir. Savaş yıllarında yerli ham maddeleri kullanan savaş endüstrisinin geliştirilmesine önem verilir. SSCB’de sanayi ve maden ocaklarının tam hedefe ulaşabilmesi için Sovyetler Birliği’nde çeşitli yarışmalar (sosyalist yarışmalar) teşvik edilir. Kırğızistan’da sanayi kuruluşlarında üretim görevlerini yerine getiren işçi ve ekipler çoğaltılır (165-166). Savaşın ilk gününden başlayarak sanayideki esas iş gücünü kadınlar oluşturur. Aynı yıllarda yeni demiryolları inşa edilir. Demiryolu ile yk taşımanın önemi artar (Altımişova 2016: 165-167).

Savaş sadece sanayiye değil tarım ve hayvancılığı da olumsuz etkiler. nemli tarım bölgeleri işgal edilir. Kırğızistan’da kolhoz ve sovhozların ekilen alanları genişletilerek buralara hububat ve sebzeler ekilir. Ancak tarımda çalışabilen insanların sayısı yeterli değildir. Erkekler orduya alındığından tarımda çalışan erkek kolhoz çalışanlarının sayısı azalır. Silah tutabilecek erkeklerin savaşa gitmeleri sebebiyle tarım, kadınlar, yaşlılar ve gençler tarafından yapılır. Savaş yıllarında lise öğrencileri de kolhoz ve sovhozların tarım işlerinde çalışırlar (Altımişova 2016: 168). Tarımı ilerletmek için gerekli traktör, araba ve atların büyük kısmı ordu için alındığından tarım alanında teknik makine ve aletlerin yetersizliği birçok işin insan gücüyle yapılmasına yol açar. Kolhoz ve sovhozlarda esas görevler kadınların omuzlarına yüklenir. İhtiyaç olduğu zamanlarda kolhoz ve sovhozlarda traktör kullanıcı ve şfr olarak da çalışırlar. Savaşın sadece ilk dört ayında traktör istasyonlarında (3.193 kadın traktör sürücüsü, 616 kadın ise biçerdöver kullanma eğitimi alırlar. Bunun dışında kadınlar MTS’lerde ve sovhozlarda yönetici olarak çalışırlar (İstoriya Kirgizskoy, 1990: 156). Tarımda alışan işçiler, yaşlı kadın ve çocuklar ağır şartlar ve zorluklara rağmen cephedeki askerlere yiyecek ve hammadde sağlamada gece gündüz çalışırlar. Savaş döneminde tarım işlerini zamanında bitirmek, yüksek verim almak, hayvancılığı geliştirmek, devlet teslimatlarını yerine getirmek için tüm Sovyetler Birliği kolhoz ve sovhozları arasında geniş bir rekabet başlatılır. Tarımda belirlenen saatlerden daha fazla çalışma uygulaması yaygınlaştırılır. Hayvan yemi stoklarının kısıtlanmasından dolayı hayvanları meralara sürme yöntemine başvurulur. Meralara sürme metodu Kırğızistan’da

geniş bir şekilde yaygınlaştırılır. Böylece savaş yıllarında cepheye et gönderme görevi de en iyi şekilde yerine getirilir. Kırgızistan hayvancıları kolhoz ve sovhozların sürülerini çoğaltmada, büyükbaş hayvanlara bakmada ve yavruları yetiştirmede yüksek performans gösterirler (Altımışova 2016: 168-169).

Savaş sadece ülkenin ekonomik ve sosyal hayatını etkilemez. Edebiyat sanatını da etkiler. II. Dünya Savaşı başladığında Sovyetler Birliği'ne ve Stalin'e olan güven oldukça fazladır ve aydınlar da Stalin'in Hitler yayılmacılığını sona erdireceğini düşünürler. Birçok gönüllü yazar ve şair savaşa katılır. Alman ordusunun Moskova yakınlarına kadar ilerlemesi özellikle aydınların savaş gerçeğiyle yüzleşmesine vesile olur. Bu yıllarda tüm eserler savaşa ve cephe gerisine ithaf edilir. Savaş sonrası milyonlarca insan kaybına rağmen Sovyetler Birliği topraklarını ve nüfuz alanını genişletir. Böylelikle savaş Stalin'i bir kült ve kahramana dönüştürür. Stalin dokunulmaz, daha güçlü biri olur. Bu anlayış Sovyet edebiyatını da etkiler. Stalinizm tüm ülkeye hâkim olur. Sovyet ideolojisi 1930'lu yılların sonunda uygulanan temizleme politikasını daha da etkin hale getirir. İdeolojik baskılar her alanda kendini hissettirir. Stalinci ideolog A. A. Jdanov'un makalesi Sovyet edebiyatının halkın ve devletin çıkarlarını koruması gerektiği ile bunun dışında hiçbir konunun Sovyet edebiyatının içeriğinde yer alamayacağını belirtir. Sovyet edebiyatının esas görevi hiçbir engel karşısında yılmadan ideolojiye bağlı yeni nesil yetiştirmek olmalıdır. Jdanov, sanat için sanat anlayışına asla yer verilmemesi gerektiğini, edebiyatın görevinin halka ve devlete destek vermek olduğunu vurgular (İbraimov, 2012: 232). Böyle bir ortamda Bayalinov da yaşadığı dönemin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısının tesirinde kalarak *Köl Boyunda* eserini yazar.

2.1.4.1.2. Okuyucunun zamanı (okuyucunun zamansal tecrübesi)

Bir edebî eserin anlamlandırılmasında eseri meydana getiren yazar kadar okuyucunun da rolü vardır. Zamanla birlikte değişen ve yeniden oluşan nesiller aynı esere farklı anlamlar yükleyebilirler. Esere yüklenen yeni anlamlar ise okuyucunun zamanı ve zamansal tecrübesiyle ilişkilidir. Yazma zamanı ile okuma zamanı arasındaki sürenin uzun ya da kısa olması romanın anlamsal bütünlüğünü etkiler (Narlı, 2002: 98). Okurun içinde bulunduğu zaman algısı ile anlatıdaki zaman algısı birbiriyle etkileşim halindedir. Bu iki zaman algısını bağdaştırma çabası, metnin oluşturduğu etkinin dikkate değer bir kısmını oluşturur (Neumann ve Nünig'den akt. Dervişcemaloğlu, 2016: 167).

Romanın okunuş tarihi ile romandaki olayların arasındaki tarih arasındaki farkın artması okuyucuya metni anlamlandırma noktasında zorlaştırıcı bir tesirde bulunur (Stevick 2002: 218). Metnin yorumlanması safhasında okuma zamanını, birçok faktör etkileyebilir. Bunlardan bazıları,

1. Okuyucunun eserdeki olayların geçtiği zamanı yaşamamış ve bilmiyor olması,
2. Anlatı zamanındaki olayların -özellikle tarihi olayların- yaşanmış ve bitmiş olması,
3. Okuyucunun, yazarın yaşamı ile eserin yazıldığı ve eserdeki olayların geçtiği döneme dair yaptığı okumalar, dinlemeler ve seyirler yapıp yapmamış olması,
4. Okuyucunun mesleği, yaşı vb. şeklinde sıralanabilir.

Köl Boyunda romanı, Bayalinov tarafından 1945-1946 yıllarında yazılır. 1947 yılında ise ilk basımı yapılır. Bu çalışma kapsamında yapılan romanın ilk okunma zamanı ya da okuyucu zamanı ise 2017 yılıdır. II. Dünya Savaşı yıllarının anlatıldığı romanda vaka zamanı genişletilmiş olarak toplam otuz yıllık bir süreyi kapsar. Okuyucu zamanı ile romandaki olayların geçtiği yıllar arasında yetmiş yıllık bir süre vardır. Bu sürede romanda Sovyet öncesi Rusya, 1905 ve 1917 İhtilali, II. Dünya Savaşı gibi tarihi olaylar, Kırgızistan'da egemen olan Sosyalizm anlayışı, yerleştirilmeye çalışılan Komünizm sistemi, dönemin siyasi, sosyal ve kültürel hayatı okuyucuya yansıtılır. Yetmiş yıllık bu süre zarfında eserdeki savaşın bitmiş olması, komünizmin çökmüş olması gibi sebepler de okuyucudaki zaman algısını etkiler. Okuyucunun verilen mesajı algılaması, romanın kodlarını çözmesi için anlatının iç ve dış zamanına ait tüm unsurları dikkatle değerlendirmesi gerekir.

2.1.4.2. Metin içi zaman

2.1.4.2.1. Öykü zamanı (vaka zamanı)

“Romanda olayların geçtiği zaman dilimi” (Çetin, 2012: 131) şeklinde tanımlanan vaka zamanı, dış zaman içerisinde verilen yazarın zamanı atlamadan verdiği bölümleri kapsar. *Köl Boyunda* romanının vaka zamanı 1942-1946 yıllarını kapsayan dilimdir. Bu süre geri dönüşlerle birlikte toplam otuz yıldır. Metin içerisinde yer alan bu tarihlerde geçen olaylar, günü gününe anlatılmaz. Romanda yer almayan, arada atlanan tarihler epeyce yer tutar. Belli bir zaman dilimini esas alarak ilerleyen kurgu, vaka zamanı merkezlidir. *Köl Boyunda* da zaman genel itibarıyla kronolojik bir yapıda ilerler. Romanda toplam altı yıllık

bir süreyi kapsayan olay zamanı bazen belirli bazen de an ve genel ifadelerle açıkça ya da göndermelerle okuyucuya sunulur.

Toplam on yedi bölümden oluşan romanın ilk bölümü bir zaman ifadesiyle başlar: *Temmuz ayı* (KB, 3). Bu ayda Capar, başlamış olan II. Dünya Harbinde ülkesine hizmet etmek üzere askere gider.

İkinci bölüm de yine bir zaman ifadesiyle devam eder: *Ağustos aylarının sonları*(KB, 13).

Üçüncü bölümden on birinci bölüme kadar gelişen olaylarda yıl, ay, gün, saat veya mevsim ifadelerine rastlanmaz. Sadece “an” odaklı genel ve sürme zamanları belirtilir. “Ay batıp gece yarısı olduğu sırada biçerdöver de durdu” (KB, 100)

Güneşin urgan boyu yükseldiği sırada. (KB, 158)

Ertesi gün, gece yarısı, öğleye doğru, gibi.

On birinci bölümde sosyalist yarışmadan söz edilirken biteceği zamanın *1 Eylül* olduğu belirtilir.

On yedinci bölüme kadar *Komsomollar dağ sırtında üç ay kaldılar.* (KB, 273), *Kolhoz kışlağı apak karın kucağındaydı* (KB, 274) gibi ifadelerle olayların olduğu vakitlere ait genel ifadeler kullanılarak ve atıflar/göndermeler yapılarak dönemsel zamanlar verilmeye çalışılmıştır. Nihayet on yedinci bölümde savaş bitmiştir ve kesin tarihi açıkça belirtilmiştir:

“Böylece bugün tan attı, güneş göründü, yeryüzüne huzur geldi, *bin dokuz yüz kırk beş yılı mayıs ayının onuncu günü* başladı” (KB, 303)

Anlatı , “Savaş bittikten *sonraki yıl* Örnök kolhozu bolluk içindeydi.”, *Bahar aylarından biriydi* (KB, 308) ifadeleri ile savaştan dönen Asan ve Aysulu’nun kavuşmasıyla tamamlanır.

2.1.4.2.2. Anlatımdaki zaman (söylem zamanı, anlatma zamanı)

Vaka zamanı gibi kurmaca olan anlatma zamanı, olayların yazar tarafından öğrenildikten sonra kendi isteğine göre okuyucuya nakledildiği zamandır (Çetişli, 2004: 76). Vaka zamanında eserdeki kahramanlar etkiliyken anlatma zamanının hâkimi yazardır.

Yazar, anlatma zamanından geriye doğru vaka zamanına gider. Bazen zamansal ifadelerle vaka zamanı ile anlatma zamanı arasındaki mesafeyi hissettirir. Vaka zamanı (Öykü zamanı) ve anlatma zamanı (söylem zamanı) arasındaki farkı tespit edebilmek için öykü zamanının ilerleyişiyle söylem düzeyindeki duraklamalar, yavaşlatmalar, hızlandırmalar, eksilteler karşılaştırılınca anlamlı sonuçlara ulaşılabilir. Öykü zamanı ile söylem zamanı arasındaki ilişki yazarın seçiciliğinin bir göstergesidir (Dervişcemaloğlu 2016: 162). Genette'in zaman kategorisi (2011: 21-64) esas alınarak *Köl Boyunda* romanı düzen, süre ve sıklık açılarından değerlendirilmiştir.

Düzen

Kronolojik bir anlatıda düzen, olayların olağan zamansal dizilişi ile paralellik gösterir. Anakronik bir anlatıda ise doğal kronolojiden sapma vardır. Bu sapmalardan ilki “geriye dönüş” tür (Dervişcemaloğlu 2016: 114). Zamanda geriye dönüş şahıslarla ya da yazarın olayla ilgisinden kaynaklanır. Metindeki şahıslarla ilgili verilen bilgilerle ilgili geri dönüşler, olaydan ziyade olayın kahramanı ile ilgilidir, kahramanı tanımamızı sağlar (Aktaş, 2000: 122). *Köl Boyunda* romanında geriye dönüşlerle şahısların geçmişleri hakkındaki bilgilere ulaşabilmek için zamanın genişletilmesi yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda eserin karakterlerinden Nurbay, Asan ve Çükobay'ın çocukluk, Baltabay'ın ise gençlik yıllarına geri dönüşler yapılmıştır. Böylelikle okuyucunun eserde yer alan olayları ve olaylar arasındaki geçişleri kavrayabilmesi kolaylaştırılmıştır.

Geri dönüşler anlatıcının olayla ilgili münasebetlerinden kaynaklanıyorsa bu münasebetlerin araştırılması önemli bir husustur. Vaka zincirlerinden bir diğerine geçiş, bölüm, metin halkası ve mana birliği seviyesinde gerçekleştirilebilir (Aktaş 2000: 122, 124). “Hayat simetrik olarak sıralanmış bir dizi at arabası lambası değildir; hayat bizi tüm bilincimizle sarıp kuşatan parlak bir ışık halkası, yarı saydam bir zardır.” diyen Virjina Woolf, doğrusal anlatı metotlarını kullanmayarak yaşanan anları ana karakterlerin

bilinçlerinde tasvir etmeye çalışır. Bu anlatma tarzı, mana birliği seviyesindeki iki ayrı zaman diliminin iç içe geçmesini sağlar (Aktaş 2000: 124). Cemile'nin, Çonmurun'la Frunze'ye yaptığı seyahat sırasında, Cemile'nin zihninden geçenler anlatılırken başka bir zaman dilimine geçilir. Böylelikle kahramanın dünyasında iki ayrı zaman dilimine ait olaylar bir arada verilmiş olur.

Anlatı zamanından geriye giden yazar geçmişle yaşanan an arasında anlamsal bağlantılar kurar. Yazar tarafından olay örgüsüne bağlı zaman, sistemin arzuladığı şekilde verilmeye çalışılır. Sovyet edebiyatının en temel nesnesi, eski ve yenedünyanın çatışması; emekle meydana getirilen daha iyi bir dünyanın doğumudur (Bonnard, 2001: 49). Capar'ın daha iyi bir dünyaya gözlerini açtığını söyleyen babası Toyçubek, mektubunda oğluna şöyle seslenir:

Annenle ikimiz Sovyet Hükûmeti dönemine kadar hiç iyi gün görmemiştik. Ömrümüzün çoğu fakirlikle geçmişti. 1917 yılı Turfan'dan döndüğümüzde Karakol'da Özbek, Tatar zenginlerine uşak olduk... Sovyet Hükûmeti olmasaydı senin böyle adam olman mümkün olmazdı. Seni eğitip medeni insan yapan Sovyet Hükûmeti. Sen Sovyet Hükûmetine borçlusun.... (KB, 17-18)

Süre

Mola (duraklama)

Söylem zamanı devam ederken öykü zamanının duraklama durumudur. Betimlemeler ve yorumlamaların yapıldığı bu kısımda öykü zamanının durakladığı görülür. (Dervişcemaloğlu 2016: 165). Kolhozda harman yerini,

Burası Örnök kolhozunun harman yeri. Güneş yavaş yavaş yuvasından çıkıyor. Halk harman yerinde toplanmış. Hepsinin yüzü ak, mutlu. Eteklerini, kollarını sıvayıp, gırgır şamata çalışıyorlar. Harmanın bir tarafında balıksırtı, sarı ekinlerle yığılmış bir küme. Bu kümenin dibinde bir grup biçerdöverin etrafında, bu ekin yığının üstünde bir grup kadın. Giyimleri türlü türlü: Birinin başında ak bir örtü, beyaz gömlek varsa diğerinde gök gömlek. Kolları da farklı. Yığının üstünde duran kadınlar bağları sayıp yere bıraktıklarında yerde duran kadınlar hemen bağı alıp tekrar yukarı biçerdövere bırakıyorlar. Böylelikle onların farklı sapları askerin mızrağı gibi hızlıca çıkıp, üç çatallı demirlerde güneşlenip, parıldayıp tekrar düşüyor. Biçerdöverin üstünde giden iki gelin. İkisi de güreşçi gibi kollarını sıvayıp, ellerine eldiven giymişler. Gözlerinde gözlük. Üstleri başları toz. (KB,136).

şeklinde tasvir eden yazar, öykü zamanında anı durdurur. Öykü zamanı ve söylem zamanı arasındaki ilişki, anlatı söyleminin seçiciliğinin bir göstergesidir. Bazı kısımları ön plana çıkarmak, yazarın amacını yansıtmaya noktasında önemli ipuçları vermektedir (Neumann ve Nünig’den akt. Cemaldervişoğlu 2016: 162). Tasvir molasında Bayalınov’un özellikle harman yerinde çalışan insanların mutluluğunu yansıtmaya özel bir tercihtir. Çünkü sosyalist ideolojiye hizmet etmeyen ve sosyalist realizm ilkelerine uymayan hiçbir şey, eserde yer almamalıdır. Edebiyatın görevi halka ve devlete destek vermektir (İbraimov, 2012: 232). Bu anlayışla hareket eden Bayalınov, Sovyet sistemine destek amaçlı hareket ederek rutin görevini üstlenir, duraklama zaman dilimlerini de bu uğurda oluşturur.

Söylem zamanı duraklama zaman diliminde betimleme yoluyla genişletilir. Geriye dönüş ya da ileriye atlamalarla zamanda genişletme yapılabildiği gibi psikolojik tahlillerle de “iç zaman” genişletilebilir (Şengül, 2011: 431). Yazarın bu şekliyle metne müdahalesi, zamana yüklemiş olduğu işlevle de açıklanabilir. Öykü zamanı ilerlemediği halde söylem zamanını betimlemelerle genişleten Bayalınov, güneşin doğuş anının yaşandığı vakitlerde kahramanların yüzlerindeki mutlulukla beraber zamanı algısal genişliğe de ulaştırır. İnsanın zamanı algılama biçimi olarak tanımlanan psikolojik zaman, içinde bulunulan duruma göre değişkenlik gösterir. Mutlu zamanların kısa sürmesi, kötü geçen vakitlerin yavaş geçmesi gibi. Süre psikolojik zaman algısıyla ilgilidir. Fiziksel zaman ile psikolojik zaman arasında bir an farkı vardır (Ural, 2005). Zaman-mekân ilişkisi bağlamında bakıldığında mekânsal düzlemde huzura erişen birey için huzur, zamanın sınırsızlığına doğru yavaş yavaş uzanır. Sovyet zamanının emekle beraber getirdiği huzur, güneşin ilk ışıklarıyla kahramanların yüzlerine yansır.

Eksilti

Belli bir zaman diliminin atlandığı durumu ifade eder. Açık bir zaman ifadesi kullanılarak eksilti yapılabileceği gibi net bir zaman ifadesi kullanılmadan da kapalı eksilti yapılabilir.

Capar’ın askerde yaralanışının anlatıldığı ikinci bölüm “Ağustos aylarının sonu” ile başlar. Bu günlerde gözetleme ve keşif elemanı olarak başarılarından bahsedildiği geçmişe yönelik zamandan iki gün anlatılır. Capar’ın yaralanması ile bölüm sonlanır. Üçüncü bölümde öykü zamanı Capar’ın hastanede gözlerini açmasıyla başlar. Bölüm boyunca

günlerini hastanede geçiren Capar'ın burada ne kadar süre kaldığı yazar tarafından açıkça belirtilmez. Dördüncü bölümde Capar'ın Frunze'ye geldiğinden bahsedilmesiyle hastaneden çıktığı okuyucuya hissettirilir.

Bir eserde tüm ayrıntıların verilmesi mümkün değildir. Belli amaç doğrultusunda eser veren yazarın bir seçim yapması bazı kısımları atlamasını gerektirir (Neuman ve Nünig'den akt. Dervişcemaloğlu: 2016. 162). Sovyet ideolojisine destek olmak amacıyla yazılan *Köl Boyunda* da Capar'ın hastanede yattığı günlerin ayrıntılı olarak verilmesi ideolojiye herhangi bir katkı sağlayamayacaktır. Sosyalist ideolojinin sanat metodu olarak benimsediği Sosyalist realizm anlayışı, edebiyatta süreklilikle Sovyet ideolojisine hizmet eden olumlu kahramanı görmek ister (Siniavski 1967: 33-34; Uygur 2011: 158). İdeolojinin yarattığı çalışkan, cesur kahramanı yatakta aciz bir şekilde bırakmak, okurun onu zayıf ve acizyet içinde görmesi, sisteme katkı sağlamamak anlamına gelir. Bu sebeplerle Bayalinov, eserinde Capar'ın hastane günlerini eksilti olarak yer verir.

Özet (hızlandırma)

Roman için gerekli fakat üzerinde fazlaca durulmak istenmeyen durumlarda kullanılan bir tekniktir (Stevick 2004: 48). Özetleme tekniğinde olay bütün ayrıntılarıyla değil, özetlenerek, bazı kısımlar atlanarak önemli görülen olaylar belirtilerek aktarılır. Nesnel zamana paralel olaylar, vaka zamanında daraltılarak sunulur (Çetin, 2012: 102). Söylem zamanı, öykü zamanından daha kısa olduğu için bir tür “hızlandırma” durumudur (Genette, 2011: 96).

Özetin en çok tercih edilen şekillerinden biri karakterlerin geçmişini kısaca anlatmaktır. Romancı bir sahne oluşturarak karakterlerine ilgi uyandırdıktan sonra zamanda ileri ya da geriye giderek karakterlerin geçmişlerini özetler. *Köl Boyunda* romanın on birinci bölümünde, daha önce ismi Capar'ın sevgilisi Cemile ile birlikte anılan Çonmurun'un geçmişe yönelik hayatından bazı kesitler, geri dönüş yapılarak anlatılır: “Çonmurun geçen yıl güz aylarının birinde Kırgızistan'ın güney bölgesinden bu şehre gelmiş... Onda “evlenme” düşüncesi gibi büyük bir meselesi vardı. O şehre geldiğinde nerde, nasıl bir kız var diye soruşturup duruyormuş. O zamanlar Ayşe ile tanışmış. Biraz sohbet etmiş...” (KB, 115-121). Beş altı sayfa boyunca Çonmurun'un geçmiş hayatından kesitler sunulur. Bir yıllık süre boyunca Çonmurun'un Frunze'de ne yaptığı, nasıl yaşadığıyla ilgili ayrıntılar

paylaşılmaz. Bayalınov'un Çonmurun'un hayatını ayrıntılarıyla vermemesi, uzun zaman dilimini kısaltması yazarın zamanı kullanma noktasındaki tasarrufu ile ilgilidir. Çonmurun'la ilgili ayrıntıya girilmek istememesi son derece olağandır. Çünkü Çonmurun'un anlatıldığı kısımda Sovyet sistemine ve rejimine katkı sunan ve destek olan bir kahraman yerine özel hayatından bahsedilen bir karakter vardır. Sisteme ve rejime hizmet etmeyen hiçbir kişi, sınırlarını ideolojinin belirlediği edebiyatta yer almamalıdır (İbraimov, 2012: 232).

Sahne (örtüşme)

Sahne, öykü zamanı ile söylem zamanının eşit olduğu durumdur (Genette 2011: 95). Sahne tekniğinde okuyucu etkinliğin hem oluşunu hem de olduğu anı aynı anda yaşar. Çok anlamlı ve sembolik bir sahne ile uzun bir özetle verilebilecek bir hayat, bir imaj sunulabilir.

Capar, hastanede gözlerini açar. Yanında doktor ve hastabakıcıyı görür. Capar'ın ayağını kontrol eden doktor, başını iki yana doğru çevirir. Sonrasında Capar:

Yoldaş doktor, yaram nasıl? Diye sordu doktora.
Doğrusu, kardeşim, yaranın iyileşmesi mümkün değil. Ayağını kesmeden iyileşmeyecek gibi görünüyor, dedi doktor.
Nasıl olur? Dedi Capar hiddetle. Hayır! Hayır kestirmem!
Kesmezsek olmaz, dedi doktor önceki sözünü tekrar ederek.
“Hayır hayır! Ayağımı kesmeyin, iyileştirin! Nasıl doktorsunuz siz? Ayağım kesilirse Berlin'e gidemem. Berlin'e gideceğim¹¹ diye söz verdim. Beni tekrar ayağa kaldırın, beni tekrar askere gönderin. (KB, 142)

Köl Boyunda romanından alınan yukarıdaki sahnede, Bayalınov'un çizdiği Sovyet kahramanı Capar'ın vatanını savunma konusunda gösterdiği tavır, oluşturulmak istenen olumlu kahraman tipini tek bir sahnede özetler. İdeolojinin sosyalist realizm metoduyla sınırları belirlenen kahramanlar (Uygur, 2005: 6; Tagızade 2006: 10), sadece sisteme hizmet ederek rol model oluştururlar.

Varlık ve zaman arasında doğrudan bir ilgi ve bağ olduğu bilinen bir gerçektir. Varlığı ortaya çıkaran ana unsur ise zamandır (Çüçen, 2003: 109). Karakterlerin oluşumunda en önemli etken olan zaman, karakterler üzerindeki değişirici özelliğiyle de hissedilmektedir.

¹¹ Burada “Berlin'e girmek” ifadesi, II. Dünya Savaşı'nda Almanların Ruslara yenilmesi ve savaşın Ruslar tarafından kazanılması anlamını taşımaktadır.

Zaman-insan ilişkisi bağlamında karakterin ruhsal değişimleri zamanla paralel seyir halindedir. Yaşanan zamandaki karakter, daha mutlu ve daha dinamiktir. Karakterdeki ruhsal değişime bağlı fiziksel değişimin zaman bağlantısı anlatıda şu şekilde ifade edilmektedir: “Sen biliyorsun. Gittiğinde annen ev işlerini yapabilecek durumda değildi. Şimdi o, en güçlülerden biri. Kadın grubunun başkanı, hasat zamanı kolhozda en güçlü kişi.” (KB, 18).

Zaman, insanın gerçek hayatında olduğu gibi eserlerde de insan psikolojisi üzerinde oldukça etkilidir. Eserlerde mekân gibi zaman da karakterin iç dünyasına etki eder. Şahısların ruhsal durumlarına göre zamanı algılaması psikolojik bir zaman durumudur (Narlı 2002: 93). Olay esnasında verilen zaman karakterin iç dünyasının huzurla dolup genişlemesine sebep olabileceği gibi iç huzurunu alıp dünyasının daralmasına da sebep olabilmektedir. Bu boyutlu düşünüldüğünde Bayalinov’un eserinde genel olarak olay kişilerinin iç dünyasını huzurla birlikte genişleten algısal zaman dilimlerini kullandığını söyleyebiliriz. *Köl Boyunda* romanında güneşin ilk ışıkları kolhoza öyle bir doğar ki zaman-mekân ilişkisi boyutuyla bireye ve topluma umudu, huzuru taşıyarak çalışma zamanını hatırlatır ve böylelikle kişide huzur ortamı yaratır. Bu huzur anı, zamansal düzlemde bir genişlik algısı oluşturur:

Tan attı. Tan yeri ağarıp emeğin tellalı oldu. Kuşlar kanatlarını çırpıp, arada sırada boyunlarını uzatarak gözleriyle etrafı gözetlediler, davet çağrısıyla horozların sesleri de duyuldu. Evlerden büyükbaş hayvanların böğürmeleri, koyunların-kuzuların meleşmeleri, kuşların şakımaları, sokakta ileri geri yürüyen çiftlik hayvanlarına havlayan köpeklerin sesleri dünyaya yenilik getirmiş gibi, kolhozda sabah işlerinin başladığını hatırlatıyordu. (KB, 80)

Hayatın belli bir zaman diliminde son bulacağının farkındalığı, zamanı kullanma biçimimizi etkiler. Ölüm bir sonlanmadır. Ölüm; geçmişin, şimdinin ve geleceğin hepsini içine alan bir kaygıdır. Hep bu anı bekleriz ancak yaşam bir taraftan da devam eder. Her şeyi zamanlaştıran insan için ölüm ile yüzleşmemek adına zaman, kamusallaştırılarak düzleştirilir ya da üstü örtülür (Gezen, 2008: 70). Birey üzerinde en olumsuz, daraltan, huzursuzluğu zirveye taşıyan anların, yıkıcı ölümle karşılaşılacağı veya beklendiği anlar olduğu bilinen bir gerçektir. Ölümün geleceği kesindir ancak şimdisi belirsizdir. Ölüm zamanı bir nevi kişinin dünyasının yıkım halidir. Birdenbire ölümle karşı karşıya kalan Capar için ise şimdiki zaman, geleceğin kaygısıyla daralır. Bayalinov, başkışı Capar’ın savaş meydanında yaşayacağını düşündüğü yıkım anı ya da yıkımı, ölümün birden ortaya çıkışıyla

meydana gelen korku ve kaygı (Levinas, 2006: 113) sürecini zamanı genişletmek suretiyle değiştirir. Yazar, romanın mekân ya da karakter unsurlarını oluştururken nasıl olumsuz her durumu, kişiyi ya da mekânı genişletip ferah bir yapıya kavuşturmuş ise zaman konusunda da aynı tavrı sergilemiştir. Başkişi Capar'ı bombalara, ateşlere maruz bıraktığı savaş alanında sıkıştırmış, ölüm korkusunu hissettirmiş ancak en kısa sürede zaman bağlantılı tüm yaşananları ferah yapıya büründürerek onu bu süreçten uzaklaştırmış ve huzur vaktine erdirmiştir. Ölüm korkusuyla anın içinde sıkışan birey, mutluluk ve sevinçle birlikte zamanın sıkıştırılmış etkisinden kurtulur. Capar'ın ölüm korkusunu yaşadığı anın huzur zamanına dönüşmesi romanda şu şekilde sunulur:

Savaş meydanı... Capar, ateş ediyor, gerçek bir savaşın içindeydi. Böylece Capar, Alman uçaklarıyla karşılaştı. Almanların attığı bombaların seslerini de duydu. Toprak su sarsıldı, gökyüzü yandı, her yer bombalandı. Almanların uçaklarıyla ilk kez karşılaştığında Capar, gözlerini yumdu. Başını sipere gizleyip “Ben şimdi öleceğim” diye düşündü. (KB, 129)

Bu olay, Almanların bombardımanları, dünkü hücumlarında da aynısı oldu. Bir ara gök gürlledi. Capar, başını yukarıya doğru kaldırdı. Fakat hiçbir şey düşündüğü gibi değildi. Dumanlarla kaplanan kapkara gökyüzü bıçakla kesilmiş ateş parçaları gibi gözüküyordu. Projektörler açıldığında onun uçak olduğunu anladılar. Projektörün ışığından uçak hızlıca kaçıp havalanmaya çalıştı, sonrasında yanmaya başladı.

Capar, mutlu oldu. O ömründe hiç bu kadar sevinmemişti. Capar yanındaki Mikola'ya. İşte, bakın! Bizimkiler vuruyor. Alman uçakları yaniyor, dedi. Capar'ın ilk önce yaşadığı korku bitti. Şimdi bu korkunun yerini öyle bir sevinç kapladı ki.... (KB, 129)

Her yazarın zamana yüklediği anlam ve işlev farklıdır. Bu algıyı yazarın dünya görüşü, tecrübesi, zihniyeti, olaylara bakış tarzı ve yorumlama yeteneği gibi unsurlar etkiler. Bazı yazarlar, zaman kavramından olayları belirli bir ortamda biçimlendirme ya da kişileri karakterize etme yönünde faydalanırken bazıları da zamanı sadece “sembolik” manada kullanabilir (Tekin, 2009: 134-135). Bu romanlarda zaman unsuru, simgesel anlamda işlevsel bir değere sahiptir (Çetin, 2012: 104). Örneğin kozmik âlemde güneş, Tanrısal bir figürdür. Gök Tanrı ile güneş arasında sıkı bir bağ vardır (Eliade, 2003: 140-151). Kırgızların güneşe önem vermeleri, güneş Tanrısı inancı (Dıykanbayeva, 2016: 29-56) bunun açık bir göstergesidir. Mutluluğu sembolize eden ışık (Werblowsky, 1987: 547-548)

ise güneşin doğuş anıyla birlikte özel bir zaman dilimini hatırlatır. Bayalınov için güneşin doğduğu ilk anlar, sembolik bir anlam taşır. Kolhozdaki her yeni gün, güneşin ilk ışıklarıyla başlar. Güneş ilk önce kolhoza doğar, kolhoz sakinlerinin çalışma saatini ve emeğin mutluluğunu simgeler:

Tan attı. Tan yeri ağarıp emeğin tellalı oldu... Dünyaya yenilik getirmiş gibi, kolhozda sabah işlerinin başladığını hatırlatıyordu.” (KB, 80).

“Burası Örnök kolhozunun harman yeri. Güneş yavaş yavaş yuvasından çıkıyor. Halk harman yerinde toplanmış. Hepsinin yüzü ak, mutlu. (KB, 36)

Özellikle aydınlık zaman dilimlerinin söylem zamanında genişletilerek sunulduğu *Köl Boyunda* romanında karanlık akşam saatlerinin söylemsel olarak daraltıldığı görülür. Romanda “akşam oldu” denilir, akabinde “ay ışığı” karanlığın içinden yavaşça süzülür. Ay, döngüsellik içerisinde sürekli yenilenir ve yaşamın da ritimsel akışını yansıtır (Eliade, 2003: 170). Bu yönüyle insanın yeniden doğuş ve var oluş arzusu “yeni ay” aracılığıyla sembolleşir (Akbalık, 2016: 9). Ay, sonsuzluğa erişme, yeniden doğuştur (Bayat, 2007: 268). Yenilenmeyi ve var oluşu sembolize eden ayın doğduğu zaman dilimi, bir aydınlanma zamanıdır. Bu aydınlanmayı sağlayacak olan esas kavram ise kolhozda Sovyet rejimi adına yapılacak olan “çalışma”dır. Çalışan yeni Sovyet insan tipi, zafere, komünizme ancak emek yoluyla ulaşabilir. Gece yarısı, kolhozu ışığıyla aydınlatan ay, “çalışma vaktini” çağırıştır:

Ay yusuvarlak olup, bembeyaz ışığıyla yükseldi. Deminden beri meydanda ayın çıkışını bekleyen orakçılar buğday tarlasına doğru ilerlediler. Buğdayları biçmeye başladılar. Kızların gelinlerin şarkıları türküleri olmasa herkes uyuya kalacaktı... (KB, 166)

Güneşin ve ayın doğduğu zaman dilimleri, çalışma ve emeğin yanı sıra dolaylı olarak da Komünizme göndermede bulunur. Çünkü Sovyet sistemi bir aydınlanmadır, güneşin her zaman kolhozda çalışan insanlara doğması, ay ışığının çalışan insanları aydınlatması bunun açık bir göstergesidir.

Çoğunlukla zamanı sınırlayan ölçülerimiz ve kabullerimiz, geleneklerimizdir. Zamanın nesnel olmaması, insana bağımlı olduğunu da gösterir. Bu durum yaşanılmayan zamanı bireyin dışında tutar (Tepebaşılı, 2012: 100-101). Boşluk ve monotonlukla harcanan zaman, -asıllığında ıskalanan zamanlar- yaşanmadığından çabuk geçer. Heidegger bunu

“asıl olmayan varoluş” olarak nitelendirir (Gezen, 2008: 28). Capar, kolhoz hayatında asıl olmayan varoluşu önleyebilmek için herkesi, boşluk ve monotonluktan uzaklaştırarak durmadan çalışmaya davet eder. Kendisi de yorulmadan, bıkmadan çalışır:

Her sabah erkenden kalkar, atına binip ekin tarlasına varır; hangi ekibin nerede, nasıl çalıştığını, kimin ne zaman işe başladığını kontrol etmek adeti idi. Capar adeti olduğu üzere atına binip orakçılara doğru yöneldi... (KB, 157).

Tarlaya gelip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra ekinleri savurmak için yabayı eline alıp döndürdü. Yaba, taşları, çer çöpleri arka tarafına düşürüp, ön tarafa kızıl buğdayları düşürdü. (KB, 139)

Köl Boyunda romanında zaman, geçmişte yaşanan olumsuzlukların, sosyalist ideoloji ile şimdiki zamana olumlu bir şekilde taşınmasını sağlayan unsurdur.

Oğlum, benim öncelikle sana söylemem gereken şeyler var. Sen de biliyorsun. Annenle ikimiz Sovyet Hükûmeti'ne kadar hiç iyi gün görmedik. Ömrümüzün çoğu fakirlikle geçti. 1917 yılında Turfan'dan döndüğümüzde Karakol'da Özbek, Tatar zenginlerine uşak olduk. Ben o zaman yeni Sovyet Hükûmeti'ni korumak için Kızıl Muhafızlığı'na yazıldım, Lepsi Kapalı Muhaberesi'ne katıldım.

O zamanlar Sovyet Hükûmeti'ni dört bir taraftan sarmışlardı. Biz Sovyet Hükûmeti'nin yeneceğine inandık. Karnımız tok, üstümüz pek olmasa da doğuda, batıda, kuzeyde, güneyde aslanlar gibi savaştık. Sonrasında da yendik... Şükür, kolhozumuz şimdi iyi. Memleketin varoluş planıyla kurtulduk...(KB, 124-135)

Alıntılanan bölümde 1917 yılı Sovyet Hükûmeti döneminden önce yaşanan sıkıntılı günler, şimdiki zaman ile son bulur. Sothwell'in ifadesiyle “Zaman, bir su gibi döne döne akar. Kötüden iyiye...” (Stevick, 2004: 238). Zamanın sağaltıcı özelliği ile birlikte geçmişteki olumsuzluklar şimdiki zamana olumlu olarak taşınır. Bu şekilde zamansal ifadeler kullanılması, romanın siyasi, sosyal ve kültürel hayattan kesitler sunduğu izlenimini verir.

Varlığı varlık yapan, onunla her zaman iç içe olan, onu aydınlatarak gizemi ortadan kaldıran zamandır (Çüçen, 2003: 109). Zaman bu bağlamda romanda karakterlerin şekillenmesinde temel unsurdur. Zaman ilerledikçe karakterler şimdiki zamanı daha iyi anlamlandırabilirler. Kurmanov'un savaşın bitmesinin ardından yaptığı konuşmada şimdiki zamanın daha iyi algılandığı açıkça görülür:

Bizim arzumuz barışın getirdiği huzura kavuşmaktı. İşte şimdi arzumıza ulaştık. Huzur geldi. Sovyet halkı huzur için savaştı. Çünkü barış, halkın mutluluğu, bahtı için de, komünizmin var olması için de gerekli. Hitlerin istediği savaş, sosyalizmin imarı ile bozulmasaydı, halkımız köle olacaktı. Fakat Hitler yanıldı. Emeği, barışı seven halkımız düşmanı yenip, binlerce zafer tuğunu dalgalandıracak. Yaşasın yüce Sovyet halkı! Yaşasın Sovyet Ordusu! (KB, 302)

Bayalinov, *Köl Boyunda* romanında zaman kipleri, durumlar ve belirteçler gibi dilbilgisine ait birçok öge ile birlikte öykü zamanına anlam yoluyla da vurgu yapar (Chatman, 2008: 73). Eserde Sovyet dönemi ve II. Dünya Savaşı yılları “Komünist, Sosyalizm, Hitler, Sovyet Hükûmeti, Ata Mekendik Savaşı, Berlin’e girildi” gibi söylem ve ifadelerle anlamsal olarak vurgulamaların yapıldığı görülür.

“Kolhozda görev yapmakta olan dört komünistten biridir. (KB, 334)

“Masanın üstüne konulan kitaplar, dergiler, gazeteler. Duvarı, plaket, pankart, önder, mareşallerin, Ata Mekendik savaşı kahramanlarının fotoğrafları asılmış. Daha üst kısımda duvarda dokuz mazgala asılı hasırın üstünde bir demir kopuz asılı duruyor. (KB, 219-220)

“O zamanlar Sovyet Hükûmeti’ni dört bir taraftan sarmışlardı. Biz Sovyet Hükûmeti’nin yeneceğine inandık. Karnımız tok, üstümüz pek olmasa da doğuda, batıda, kuzeyde, güneyde aslanlar gibi savaştık. Sonrasında da yendik... Şükür, kolhozumuz iyi. Memleketin varoluş planıyla kurtulduk...” (KB, 124)

“Partimize, Sovyet Hükûmeti’ne teşekkür. (KB, 302)

“Her geçen gün kızıl yelekliler Berlin’e yaklaşmakta” (KB, 277)

“...Komünizmin var olması için de gerekli. Hitlerin istediği savaş. (KB 302)

Bayalinov, *Köl Boyunda* romanında geçmiş zamanı, huzursuzluğu ile daraltarak, yaşanan anı, geçmişin olumsuzluğunu olumluya dönüştürüp genişleterek, gelecek zamanı ise umutla donatarak kullanmıştır Varlık ile yokluk ara süresini, geçmiş ve gelecek olarak düşündüğünü ifade edebileceğimiz Bayalinov, olanın andaki varlığını, geçmişin olumsuzluklarından arındırarak geleceğin güzellikleri aracılığıyla gerçekleştirir. Benzer başka bir söylemiyle geçmiş ve gelecek, ruhu ile özdeş insanın şimdiki zamanında yer alır.

Bu durumda eserde karşımıza zamanın üç boyutu çıkar: “geçmiştekilere ilişkin zaman”, “şimdikilere ilişkin şimdiki zaman” ve “gelecektekilere ilişkin zaman” (Augustinus, 2010: 749,771). Yaşanan şimdiki zaman, geçmiş ve gelecek zamanı içinde barındırır. *Köl Boyunda* romanında Bayalınov için zaman, içinde bulunulan diliminde simgesel olarak umuda dönüşür. Şimdiki zaman, umut tohumları eken bir zaman algısını da beraberinde getirir. Bu bağlamda geçmişte yaşananlar belleği, şimdide yaşananlar mevcut görüşü, gelecekte yaşanacaklar ise beklentidir (Ricoeur, 2016: 39). Bu düzlemde *Köl Boyunda* bellek, geçmişin olumsuzlukları; mevcut görüş, geçmişin olumsuzluklarının olumlu olarak şimdiki zamana taşınması; beklenti ise şimdiki zamandaki olumluluğun gelecek zamanı şekillendirmesi biçiminde belirir.

1. Geçmiştekilere İlişkin Zaman: Bellek (Anımsayış)

Geçmişin olumsuzluk ve zorluklarını dile getirerek geleceği olumlamak düşüncesini, sosyalist realist ilkeler eşliğinde yansıtan yazar, örnekte verilen cümlelerle bu durumu okuyucuya yansıtır.

“Annenle ikimiz Sovyet Hükûmeti dönemine kadar hiç iyi gün görmemiştik.” (KB,17).

“Ömrümüzün çoğu fakirlikle geçmişti.” (KB, 17)

“1917 yılı Turfan’dan döndüğümüzde Karakol’da Özbek, Tatar zenginlerine uşak olduk...” (KB, 17)

“O zamanlar Sovyet Hükûmeti’ni dört bir taraftan sarmışlardı. Biz Sovyet Hükûmeti’nin yeneceğine inandık.” (KB, 124)

“Sovyet halkı barış için savaştı.” (KB, 302)

2. Şimdiye İlişkin Şimdiki Zaman: Mevcut Görüş

Yazarın geçmişin olumsuzlukları ile ana çerçevesini oluşturduğu zamanın tüm amacı şimdi ve geleceğe, diğer ifade ile yeni Sovyet sosyalist rejimine hizmet edebilmektir. Bu süreci eserinin tüm unsurlarında olduğu gibi zamanda da bilinçli ve ustaca kullanan yazar, zamanın kurgusunu mutlulukla şimdiye ulaştırır. Eserden verilen tüm örnekler bu durumu gözler önüne serer. Şimdi huzur, mutluluk, barış dönemidir. Çünkü sosyalist komünist ideoloji tüm değerleri ile şekillenmeye düzeni kurmaya başlamıştır. Esere artık zaman, Sosyalist realist ilkeler doğrultusunda sadece geleceğin ve olması gerekenin olumlu olarak sunulduğu şekliyle yansır. Çünkü sosyalist realist ilke eşliğinde rejime destek ve katkı amaçlı eser veren yazarlar, geçmişe değinmez, değinileceklerse de Bayalınov gibi ideolojiye

destek temeli oluşturacak şekilde hareket ederler. Verilen örnek tam da bu cümleleri doğrular ve eserin zaman unsurunun nasıl ideolojiye manifesto yapıldığını okuyucuya sunar

“İşte şimdi arzumuza kavuştuk. Huzur ve barış geldi” (KB, 302)

3. Gelecektekilere İlişkin Zaman: Beklenti

Zamanı, geçmişini yererek, şimdinin huzur, barış, mutluluğuna erıştiren yazar, şimdiyi daha güzellere, mutluluklara taşımaktadır. Eserden aşağıda sunulan alıntı, bu düşüncenin göstergesidir. Çünkü sosyalist realizm geleceğin en olumlu halini sunmalı ve insanların umut ve hayallerini daima canlı tutmalıdır. Rejim ve yeni ideolojinin yerleşip, mütemadiyen devam edebilmesinin ana yolu budur. Rejim şimdiye huzur ve mutluluğu getirmekle kalmamalı, geleceğe doğru umutla akmalıdır. Bayalinov eserinde tam manasıyla bunu başarır. Eser zamanının geçmiş, şimdi ve gelecek olarak şekillenen tüm dilimlerini, ideolojiye destek ve katkı sağlar biçimde oluşturur. Böylece yazar bir eserin zamanda dâhil olmak üzere tüm unsurlarının ideolojiye en yüksek seviyede nasıl destek olarak kullanılabileceğinin bir nevi dersini verir. “Emeği, barışı seven halkımız düşmanı yenip, binlerce zafer tuğunu dalgalandıracak.” (KB, 302)

2.1.4.3. Değerlendirme

Köl Boyunda romanında, zaman unsurunun kullanımına ilişkin yapılan tespitlerle genel bir değerlendirme yapıldığında; 1945-1946 yıllarında yazılan roman 1942-1946 yıllarını anlatır. Bu süre Kırgızistan’da sosyalist ideolojinin sistemleşme dönemini içeren II. Dünya Savaşı yıllarını ve sonrasını kapsamaktadır. Romanda zamanla ilgili yapılan değerlendirmelere göre doğal kronolojiden sapmaların gerçekleştiği, geri dönüşlerin genel itibarıyla geçmiş ve şimdiki zaman arasında bağ kurmak, karşılaştırma yapmak amacıyla yapıldığı görülür. Böylelikle okuyucunun Sovyet öncesi ve sonrası yıllarda yaşananlarla ilgili olarak bir karşılaştırma yapması sağlanarak okuyucunun bu süreci daha iyi algılaması hedeflenir. Mola (mola) duraklama zamanlarında, kolhozda çalışan insanların tasvir edildiği, mutluluğun emekte ve sosyalist rejime destek vermekte olduğu vurgulanır. Zaman eksiltmeleri yapılırken Sovyet rejimi adına olumlu gelişmelerin yaşanmadığı özellikle savaş anında yaralanan başkışının hastanede kaldığı günler gibi hatırlanmak istenmeyen anlar tercih edilir. Sahne tekniğinin kullanıldığı kısımlarda da yazarın oluşturmak istediği Sovyet

olumlu kahraman tipinin en belirgin özelliği olan Sovyet vatanseverliği yansıtılır. Sovyet vatani için kendi canından vazgeçmeyi bile göze olan insanlardan oluşan bir toplum oluşturulmak istendiği mesajı verilir.

Zaman-insan ilişkisi bağlamında karakterin ruhsal değişimleri zamanla paralel seyir halindedir. Yaşanan zamandaki karakter, daha mutlu ve daha dinamiktir. Psikolojik olarak da romanın bütününde zaman huzur veren, genişleyen bir vasfa sahiptir. Bayalinov, romanda sıklıkla zaman unsuruna sembolik anlamlar da yükler. Özellikle güneşin doğuşundaki huzuru, çalışma ve emekle bütünleştirir. Sovyet rejim ve ideolojisini aydınlanmanın ön koşulu olarak görür.

Zaman, geçmişte yaşanan olumsuzlukların şimdiki zamana olumlu bir şekilde taşınmasını sağlayan bir unsurdur. Geçmişte yaşanan olumsuzlukların şimdiki zamana olumlu bir şekilde taşındığı görülür.

Geçmiş zaman, huzursuzluğu; şimdiki zaman, huzuru ve gelecek zaman da huzurun ötelere taşınmasını simgeler. Bayalinov, *Köl Boyunda* romanında zamanı; genel olarak Sovyet rejimine hizmet eden ve bu yeni sistemin yerleştirilmesi ile benimsetilmesi sürecine katkı sağlayan bir unsur olarak kurguladığı görülür.

2.1.5. Tema

Rus Çarlığı, I. Dünya Savaşı ile birlikte ekonomik, sosyal ve siyasi bir bunalıma girer. Hayat koşullarının giderek ağırlaşması toplumun yönetime karşı tavır almasına sebep olur. Yönetime karşı çıkışlarla başlayan toplumsal hareketlenmeler zamanla bir ihtilale dönüşür. 1917 yılında gerçekleştirilen ihtilal ile Bolşevikler yönetimi ele geçirir. Halkın arzu ettiği huzur ve barış ortamını sağlayacağını vaat eden yeni Sovyet yönetimi; sosyalist bir anlayış ve komünist ideoloji ile şekillenen yeni bir dönemi başlatır. Yerleştirme ve kendini kabul ettirme sürecinde rejim, Sovyet toplumunu inşa edebilmek için her yapı ve unsuru kendisine katkıda bulunacak şekilde kullanmayı amaçlar. Bunun için yöneticiler, sanatçıların, bilim adamlarının ve edebiyatçıların desteğini almayı ana ilke edinirler. Sovyetler Birliği edebiyat adamlarını, hegemonyasındaki Kırgızistan'da rejimi topluma benimsetmek ve yeni ulusu yaratmak konusunda görevli ve sorumlu olarak kabul ederler. Onları, sınırlarını Komünist Partisi'nin belirlediği sosyalist realizm (sosyalist gerçekçilik) metodunu kullanmak suretiyle

toplumu dönüştürme mühendisliği ile görevlendirirler (Tagızade, 2006: 20). Gerçekleştirilen görevlendirmelerle birlikte edebiyat alanında partinin ve devletin kontrolü sağlanmak istenir. Bu kontrol etme fikri ise oluşan her şeyin rejim ve ideolojiye hizmet etmesinin sağlanması aksi halde buna sebep olan her durum ya da kişinin ortadan kaldırılması şeklinde benimsenir. Bayalinov da bir Sovyet yazarıdır, rejime hizmetle görevlidir, romanını bu düşünce ve uygulanan denetim altında oluşturmuştur. *Köl Boyunda* romanında görüldüğü haliyle de ideolojiye sadece hizmet etmekle kalmamış, yeni rejimi bir yıldız kadar parlatmayı başarmıştır.

Sovyet rejimi, edebiyat alanını kontrol altında tutmak için sanatçıların, yazarların neyi ve nasıl yazacaklarının belirlenmesi gibi bazı uygulamaları ve yaptırımları hayata geçirir. Bu uygulamalardan biri olan Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte edebiyat alanında merkezileşmeye giden bir süreç başlatılır (Kınacı, 2016: 139). 1923'ten itibaren Parti Kolhoz merkezi, bazı yazarları kırsal kesimlerde yaşayanlarla ilgili faaliyetleri gözlemlemek amacıyla kolhozlara göndermeye başlar. Bu görevlendirmeler kapsamında 1930 yılında Türkmen Hükûmeti'nin daveti üzerine Tikhonov, Leonov, Lugovski, İvanov, Pavlenko, Sannikov gibi ünlü yazarlardan oluşan bir ekip Türkmenistan'a gönderilir. Özel görevlendirme ile yola çıkan yazarların iki önemli görevi bulunmaktadır. İlk görevleri, yeni Sovyet Türkmenistanı'nı edebî eserlerde anlatabilmeleri için kolhoz yaşamını yerinde gözlemlemek ve eserlerinde işleyecekleri bir konu belirlemektir. İkinci görevleri ise alanda gözlem yaparak seçilen konuya uygun anlatım biçimlerini ve yöntemlerini geliştirebilmektir. Rejimin yerleşme aşamasında edebî alana yönelik bu tarz uygulamalarının sonucunda ideolojiye destek amaçlı görevlendirilen bu yazarlar; pamuk tarımı, parti faaliyetleri, Türkmenistan kadınları, göçebelik, kolhozlar gibi konuları aralarında paylaşıp Sovyet Türkmenistanı'nı her yönüyle ele alan ve tanıtacak ortak bir kitap yayımlamaya karar verirler. Sonrasında yazarlar toplamda on kitap çıkarmayı başarırlar (Zelinski 1978: 181-182).

Rejimin kendisine hizmet edecek yazarlar için bahsi geçen görevlendirme seyahatlerinden anlaşılacağı üzere Sovyetlerde edebiyat, belli bir merkezden planlanır, yönlendirilir ve kontrol edilir. Bu anlayışla 1934 yılında Sovyetler Birliği'nin bünyesindeki halkları kapsayacak şekilde edebiyat alanında yazarlar birliği oluşturulur. Bu birlik, edebiyat sahasında parti ve devletin kontrolünü elinde tutar. Böylelikle Sovyetler Birliği içerisinde yer alan tüm halkların sanatının ve edebiyatının Sovyet rejimine hizmet etmesi gerektiği

fikrine resmî bir nitelik kazandırılır (Kıyrabayev, 1998: 49). Sovyet ideolojisinin oluşturduğu bu kurumsal yapı ile sanatın bir kolu olan edebiyat da tüm unsurlarıyla sisteme destek vermiş olur. Yazarlar alınan kararlar doğrultusunda yazılması istenen konular hakkında eserlerini oluştururlar. Ancak bir heykele değer veren şeyin içinde barındırdığı madde olmadığı gibi edebiyata ya da bir sanat yapıtına değer katan unsurun da ele alınan konu olamayacağı (Ortega, 2013: 74) açıktır. Çünkü bu ideoloji ve anlayışta ilke, eserin sisteme katkı sunmasıdır. Bu sebeple diğer unsurlarına dair taşıdığı özelliklerin hiçbir önemi kalmamaktadır.

Kolhozlarda gözlem yapma amaçlı görevlendirmelerle edebiyat eserlerinin Sovyet rejimine katkı sağlanması anlayışıyla pek çok yazar, uzun süre kolhozlara gidip alanda gözlem yapmaya devam etmişlerdir. Yukarıda ifade edilen çalışmalar mekânda gözlem yaparak belli konuları yazma noktasında ilk sosyalist realizm uygulamaları olarak değerlendirilebilecek çalışmalardır. Bayalinov'un, 1940'lı yıllarda Kırgızistan'da II. Dünya Savaşı yıllarının kolhoz hayatını anlattığı *Köl Boyu* romanı da rejimin alan görevlendirmeleri kapsamında mekânda gözlem yapılarak oluşturulmuş bir eserdir. Diğer bir ifade ile eser rejimin, plan, yönetim, direktif ve kontrolü altında oluşturulmuştur.

Bayalinov bu romanı oluştururken rejimin uygulamış olduğu alan çalışmaları kapsamında kolhoz ziyaretleri sırasında yaptığı gözlemlerden faydalandığını şu cümlelerle ifade eder: “Ben Kasımalı Bayalinov, II. Dünya Savaşı yıllarında hizmet etmek için sık sık Issık Göl bölgesindeki kolhozları ziyaret ettim. Cepheye, düşmanı yenmek için var gücüyle emek veren halkımızın olduğunu, onların eşsiz bir vatanseverlik duygusuna sahip olduğunu kendi gözlerimle gördüm. Bu gözlemler savaştan sonra yazdığım ‘*Köl Boyunda*’ eserim için zengin bir materyal sağladı.” (Tülögabilov, 1966: 64-65).

Bu roman, II. Dünya Savaşı yıllarını içeren sürelerde, sosyalist ideolojinin düşünce ve hareket merkezi olan kolhozlarda yaşananları, rejimin gelecek amaçları doğrultusunda yansıtmaktadır. Eser, söylenen ve istenenin tekrar edilmesi ve oluşum nedeninin sadece toplum ve rejim faydasına olması yönleriyle roman tarihinden sonraki romanlar (Kundera 2012: 22) sınıfına dâhil edilebilir. Diğer ifadesiyle romanda yeni bir keşif yoktur, var olanın ya da var olması istenenin tekrarı vardır. Rejimin istediği de tam anlamıyla budur.

Sovyet sosyalist komünist sistemin, kuruluş ve benimsetme yılları olması sebebi ile roman, propagandatıf ve benimseticidir. Lunaçarski'nin değindiği siyasal yönüyle propagandayı yansıtabilme noktasında (1998: 55) en iyi çalışmalardan biri olarak kabul edilebilir. Çünkü romanın bütününde sistem veya rejim aleyhinde olan hiçbir unsura yer verilmemiş, sürekli olumlu siyasi propaganda yapılmıştır. Oysa sanat yapıtı doğrudan doğruya felsefe olma, siyasi mesaj içermek, toplum bilimsel ya da ahlaksal vaz olma amacı taşımamalıdır. Sanat, bir zorunluluk değildir (Ortega 2013: 13, 9) ve hiçbir baskı uygulamamalıdır. İdeolojik baskılarla oluşturulan Sovyet dönemi eserlerinin çoğunda olduğu gibi burada da Kundera'nın ifadesiyle 'romanın ruhu' (2012: 24-25) öldürülmüştür. Hatta roman siyasal ve ideolojik amaçla yazıldığı için ölü olarak doğmuştur. İdeolojik amaçların kurgusal düzlemde uygulanabilirliği neredeyse yoktur. Yazar, kendi mikrokozmosu dışına çıkamamıştır. Hâlbuki roman, romandan başka bir şey olmamalıdır. İç evreni aşır dışındaki hiçbir şeye dönüşmemelidir (Ortega 2013: 89). Dönüşmeye çalışan roman yavaş yavaş sahneden çekiliyor, kayboluyor demektir. Roman kayboluyorsa kendi gücü azaldığı için değil kendisine ait olmayan bir dünyada var olmaya çabaladığı içindir (Kundera, 2012: 24). Bu dünya ise Bayalinov'un bizzat içinde yaşadığı rejimle şekillenmiş dünyadır. Çünkü Bayalinov, sosyalist realizm ilkelerini ve rejime hizmet amaçlı yazma prensiplerini, tamamen sosyalist Komünist ideoloji ile çevrelenmiş bu dünyadan edinmiştir. Hatta istese dahi bir yazar olarak bu dünyanın dışında yaşama olanağına sahip değildir.

Sovyet ideolojisinin alt yapısını oluşturan Marksçılık, sanat yapıtlarını yaşam koşullarını az ya da çok gerçekçi bir tutumla yansıtma açısından inceler. Bu yansıtmanın görüldüğü edebî eserlerde belirtilen eğilimler, coşkular, ülküler, yazarı ve yaşadığı toplumu yansıtır (Lunaçarski, 1998: 42). Bayalinov'un içinde yer aldığı toplumu en iyi şekilde yansıtan, Sovyet sisteminde komün ve üretken yapıları organize eden kolhoz düzeni; Keneş ve Örnök kolhozları üzerinden eşsiz birer cazibe merkezi olarak anlatılır. Romanda kolхозlardaki ilişkiler, tam rejimin istediği örnek seviyede yansıtılır. Çünkü sosyalist sistemdeki üretim ilişkileri, arkadaşça bir işbirliği ve sömürüden kurtulmuş işçilerin sosyalist dayanışmaları ve adanmışlıkları şeklindedir (Stalin, 2009: 46). Üretim ve dayanışma ile birbirini çalışmaya teşvik eden ilişkilerin en iyi gözlemlenebildiği bu kolhozlar, II. Dünya Savaşı yıllarında oluşan zor hayat koşullarının getirdiği tüm sıkıntıların, engellerin birliktelik ve dayanışma içerisinde aşıldığı yerlerdir.

Kolhozlar, vatana ve rejime hizmetin sadece cephede olmakla değil, cephe gerisinde de düşmanla savaşılabileceğini, karşı koyulabileceğini gösteren mekânlardır. Romanın kahramanları savaş hakkında derin düşünerek zafer ve mutluluğun emekte, sıkı çalışmada olduğunu çok iyi bilmektedirler. Uyguladıkları bir nevi, Platon'un ortaklık fikriyle geniş yığınlara düşen şey çalışmak ve itaat etmektir, fikridir (Gökberk 2007: 61). Yöneticiler ve savaşçılar, büyük bir aile gibidirler. Kendilerine özgü aileleri, özel mülkleri yoktur, aile ve mal ortaktır; ihtiyaçlar devlet tarafından karşılanır (Gökberk 2010: 63). Tüm bu ifadeler kolhozlarda aynı ile hayat bulur. Bu bağlamda geri hizmet bölgeleri olarak kabul edilebilecek kolhozlarda çalışmak, doğru bir yaklaşımla cephede savaşmakla eşdeğer gösterilir. Cepheden yaralanmış olarak dönen romanın başkışisi Capar, düşmana karşı dış bileyip cepheye koşmak için can atan kolhoz sakinlerine dönüp şöyle seslenir: “Biz cephe gerisinde çalışalım, cepheye çok fazla yardım edelim. Vatan için, doğup büyüdüğümüz yer için, sizlerin talihi, kaderi zalim düşmanla aslan gibi savaşan erler için biz hiçbir şeyimizi esirgemeyelim.” (KB, 51). Başkışı Capar, bu tarz söylemleri ile eserde sürekli olarak cephe gerisi hizmetin ve ortak bilinçli çalışmanın, ortak zafere götüreceği fikrini vurgular. Bu söylemler, romanın kendi değil ancak rejimin istekleridir. Bayalinov da kendi yazarlığını şekillendiren bu dünya ile eserinin tamamında romanın özgür ruhunu değil, rejimin söylemlerini temsil etmeyi tercih eder.

Mutluluğun emekte, sıkı çalışmada olduğunu bilen Capar, kolhozda üretimi artırmak için sosyalist yarışma düzenler. Bu yarışmanın düzenlenmesi ve Parti yönetiminin denetiminde sürdürülmesi siyasi çalışma olmadan hasat kampanyasında başarılı olunamayacağı (Lewin 2011: 91) görüşünü doğrular. Devletleştirilen tarımın, ajitasyon-propagandadan ibaret olmayan yoğun bir siyasi müdahale olmadan düzgün şekilde işlemesi mümkün değildir. İzlenecek politika üreticilere güçlü bir baskı uygulamayı gerektirir. Tarım alanında yerel organizasyonlar, devlet ve parti organları tarafından yönetilmelidir. Bu, Tarım Komiserliği'nin kolhozlara baskı uygulaması demektir. Bunun yolu da her ilçede tarımsal üretimin her aşaması için merkez tarafından hazırlanan ya da onaylanan planların oluşturulmasından geçmektedir. Bu oluşum, devletin yürüttüğü bir kampanya olan mevsimlik çalışmaları denetlemek için birçok kişinin kolhozlara akın etmesi anlamına gelir (Lewin 2011: 91). Örnek Kolhozu'nda düzenlenen sosyalist yarışma boyunca yaşananlar, bu hasat kampanyasının aynı zamanda siyasi ve başarılı bir çalışma olduğunu da örneklendirir. Bu örnek üzerinden otorite ve halkın bir arada nasıl başarılarla imza atabileceği, rejimin isteği doğrultusunda okuyucuya sunulur. Örnek Kolhozu sakinleri

olanca güçleriyle yarışmaya hazırlanırlar. Yarışma hedeflerine ulaşabilmek amacıyla Capar, düzenli olarak harman yerlerindeki çalışmaları kontrol eder. Kendisi de kolhoz çalışanlarını teşvik etmek üzere ayağının sakatlığına aldırmadan bizzat harmandaki faaliyetlere katılır. Hatta Kocomkul, Antkor, Satar gibi yaşlılık hastalık gibi sebeplerle hiç çalışmayan ve çalışmak istemeyen kişileri de sergilediği tavırlarla çalışmaya gönüllü hale getirmeyi başarır. Bu gayretleri esnasında özellikle Parti yönetiminden Çükobay ve Cutabay da Capar'ı desteklerler. Yoğun uğraşlar semeresini verir ve sosyalist yarışmadan Capar'ın önderliğindeki Örnök Kolhozu birinci olarak çıkar. Bu tarz bir hasat kampanyası, kolhozun çobanı Şekerbek'in eşi ve yardımcısı Zuura'nın kışlaktaki hayvanların bakımını üstlenmesi, Örnök Kolhozu sekreteri Omorbek'in ekin alanlarının genişletilmesi konusunda planlar yapması gibi pek çok durum ve olay, mutluluğun emekte saklı olduğu düşüncesini, hissettirecek tarzda sunulur.

Marksist-Leninist teori doğrultusunda Sovyet toplumunun zenginleştirilmesi ve mükemmelleştirilmesi için komünizme doğru bir yönelim gerekmektedir. Bu teori kitlelerin inancına dayanan proleter bir sanat oluşumunu destekler ki tamamen devrim niteliklidir ve devrimci olduğu için de gerçek bir sanattır (Ortega 2013: 15) Bu sanatın edebiyattaki ilkesi olarak benimsenen sosyalist realizm metodu ise son derece önemlidir. Bu yüzden bu dönem tüm yazarları gibi Bayalınov da eserini sosyalist realizm metodu eşliğinde ve ideoloji isteğinde yoğurmuştur. Sosyalist sanat metodunun güçlendirilmesi ve zenginleştirilmesi, Sovyet toplumunun komünizme doğru yönlendirilmesine ciddi manada hizmet eder (Gizatov 1998: 205). İdeolojinin yerleşim ve benimsenmesi için oluşturulan tüm eserler, olacağın mükemmelliğine işaret eder. Bu roman da bahsedilen ilkeler ışığında, ideolojinin manifestosu niteliğinden öteye geçip özgür roman ruhunu koruyamamıştır.

Platon'dan itibaren sistematik bir biçimde görülmeye başlayan totaliter Komünist devlet fikri (Gökberk 2007: 61, 63; Durant, 2010: 49-53) ya da toplumsal örgütlenme sistemi ve malların ortak mülkiyetine dayalı politik akım olan komünizm, genellikle Marx ve Engels'in kaleme aldığı "komünist parti manifestosu" (Marks ve Engels, 2008) ile birlikte anılır. Parti, Sovyet rejiminin çelik çekirdeğidir. Partinin komünist ideoloji ve amaçların ortaklığı temeline dayanan birliği, komünizmi kuran topluma muazzam bir güç kazandırır.(Marksizm ve Komünizm İlkeleri, 1977: 330). İdeoloji, Marksist-Leninist dünya görüşünün, yalnızca kendi öncüleriyle, işçi köylü ve aydınlarının olmayıp tüm toplum üyelerinin düşüncesi olması için çalışır. Bu çok büyük bir görevdir. Aynı zamanda da bu

görevin başarılması çok zordur. Ancak Marksizm ve Leninizm'in, emekçilerin hayati çıkarlarını korumayı hedeflemesi, bu görevin yerine getirilmesini kolaylaştırır. Komünizmin kuruluşunun getirdiği yüce görevler ve yeni insanın doğuşu, yüksek sanat değeri olan, fikir bakımından zengin eserlerin esin kaynağıdır (Marksizm Leninizm İlkeleri 4, 1977: 309-310). Marksçı düşüncenin, dolayısıyla edebiyatın yeni insanın oluşumu ile yeni yaşamın doğuşuna yoğun ve enerjik bir biçimde katkı sağlaması beklenir (Lunaçarski 1998: 48). Çünkü istenen yeni insan tipi, ideolojiyi yerleştirecek ve başarıya taşıyacak kişiliktir. Yeni insan projesiyle evden okula, şiiirden piyese, resimden müzik ve sinemaya, iş yerinden çevreye kadar insanın olduğu her mekâna nüfuz etmek arzusuyla âdeta toplumsal bir metamorfoz amaçlanır (Uygur 2011: 2). Bayalinov, tüm bu söylemlerin bilinci ile hareket eder. Romanında oluşturduğu başkişi Capar, tüm yönleriyle ideolojinin sadık savunucusu ve güvencesi olan bir karakterdir.

Bu dönemde yaşanan temel toplumsal metaformozlar, kolektivizasyon, kentleşme ve sanayileşme olmak üzere üç güçlü “dönüştürücü faktör” arasındaki etkileşimle özetlenebilir (Lewin 2011: 86). Bu dönüştürücü güçleri, kullanan totaliter rejimlerde devlet, toplumsal hafızayı da biçimlendirmek ister. Bunu yaparken bazen tarihi yazan, yazarları bile geçmişte tanık olarak bırakmak istemez (Connerton, 2014: 29-30). Bunun için Sovyet yazarı topluma gerçekliği görünür kılmalıdır. Yeni insanı haber vermek, yeni insanı biçimlemek ve tasvir etmek, halkının ortaya çıkardığı eserin büyüklüğünü dile getirmek ve katılmak gibi bir görevi vardır. Kardeşlik içinde yaşayan bir toplum yaratmak için toplumları düzenleyen yasalar, insanların sefaletten ve bir gün savaştan kurtulduğu toplumsal bir düzenin gerçekleşmesinin insana yaşama sevinci sözü verdiği bir toplumsal düzen yaratmanın zorlu çabasında kenetlenirler (Bonnard 2001: 46). İdeolojinin istediği yeni insan ve yeni toplumsal yaşam romanda komünizm ve kolhoz hayatı ile birlikte ele alınmıştır. Bayalinov, rejimin söylem ve manifestosunu, başkişi Capar başta olmak üzere eserin tüm karakterleri ile adeta ilmek ilmek işlemiştir.

Bayalinov romanında bir Sovyet yazarı olarak kendini Lenin'in ifadesiyle komünizmin kuruluşunda görevli “*küçük bir çark*” ve “*küçük bir vida*” olarak hissetmiştir. Bu hissi oluşturan temel anlayış, Boris Levis'in *Gençlik* romanında bir kahramanın ağzından “Söz konusu olan, en iyi yazarları, en iyi müzisyenleri ekmek ve elektrikle eş zamanlı olarak herkesin, halk yığınlarının hizmetine sunmaktır.” (Bonnard 2001: 18) şekliyle ifade edilir.

Bayalınov, tüm Sovyet yazarları gibi ürettiği romanında kendi fikirlerine, görüşlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Çünkü Bayalınov, “*Sovyet yazarı kendi bilincinin ve kalbinin emirlerini dinler. Ve kalbi, davasına hizmet ettiklerinin, tümüyle komünistlerin partisiyle birlikte çarpar.*” fikrinden beslenen bir yazardır. (Zelinski 1978: 60). Bir Sovyet yazarı olarak Bayalınov da “On sekiz yaşındayken 1918 yılında Komünist Partisinin üyesidir. 1919 yılının Şubat ayında Komünist Partisi üyesi olduğuna dair bir kimlik aldığını, sevincini ağabeyi Moldalı ile paylaştığını Tokmok şehrinin Emniyet Müdürlüğü’nde çalışan polis Caydak Sadayev’e gösterdiğini de anlatmıştır” ifadeleri ile komünist parti üyesi olduğunu belirtmiştir (Artıkbayev 2004:356). Bayalınov’un, hem parti üyeliğinden hem de yazar olarak taşıdığı ilkelerden hareketle oluşturduğu kahramanlar ve işlediği tem; partiye dolasıyla komünizme hizmet eder. Tema ile şekillenen olay kurgusunun tamamında komünizmden övgüyle bahsedilir. Eski imparatorluk sınırlarını koruyan milletlerden müteşekkil bir federasyon ve Rus millî üstünlüğüne dayalı bir komuta yapısının oluşturduğu Sovyetler Birliği (Smith, 1994: 215) ve bu birliğin temsilcisi Sovyet Hükûmeti, romanın başkişisi Capar’ın varlığını borçlu olduğu devlet ve rejim olarak gösterilir. Başkişisi Capar’a babası Toyçubek “sen genç bir komünistsin” diye hitap ettiği mektubunda, Sovyet hükûmetinin yetiştirdiği bir komüniste şöyle seslenir:

Sovyet Hükûmeti olmasaydı senin böyle insan olabilmen mümkün değildi. Seni okutup eğiten, medeni bir insan yapan Sovyet Hükûmeti. Sen Sovyet Hükûmetine borçlusun, minnettarsın. Sen ona olan borcunu yemininle, hizmetinle ödeyeceksin. Oğlum, babanın söyleyeceği sözleri dinle! Sen genç bir komünistsin. Sen daima önde ol. Bizim talihimizi, bütün insanoğlunun talihini koru, düşmandan kaçma. Cengâver ol. Düşmanı korkusuzca kaçır. Elini titretme, gözünü kırpma. Başkalarına örnek ol. Onlar seni örnek alsın. Bizim işimiz doğruluk elbette. Biz kazanırız, bunda hiç şüphe yok. (KB, 18)

Eserin sistem ve rejime destek olma, katkı sunma amaçlı0 vurgulamaları, temada sevdâ ile şekillendirilir. Roman boyunca kolhozlar merkezli tüm durum ve olaylar, yaşanan hayatın içinde olabilecek sıradan ve dünyanın rutin süreci olarak verilir. Ancak temanın ana vurgusu daima, vatan, memleket yolunda olma, hayatın sadece bu uğurda harcanması ile onur ve şerefli bir ömür sürdürülmüş olunabileceğidir. Romanda kahramanı korkutan tek şey, hayatta kalmamak değil bu hayatı vatan yolunda feda edememektir. Vatan uğrunda ölmek mutluluk sebebidir. “Can’ın var olduğu yerde ölüm var, demişler. Ecel gelip ömrün tükendiğinde evde de olsan ecel gelir seni bulur değil mi kardeş. Vatan için, toprak için, Sovyet halkının talihi, geleceği için, kanlı meydanda gelen ölüm ölüm denilmez. Ben bu ölümüne üzülmem.” (KB, 146) diyen Talip, vatan yolunda değil de hastalığı sebebiyle

öleceğine üzüldür. Onun için “Mutlu adam, dünyayı acı bir gurbet bilen; Öz vatan pınarından, ölümü şerbet bilen” mutluluk ifade de yer verildiği gibidir (Çile, 425).

Vatan, “Havan sıcak ateş gibi, / Taşın kıymetli canım gibi, / Duru ak suların, / Akıp giden kanım gibi ” (KB, 347) tanımlanır. Vatana hizmet adeta insan olma ile eş değer tutulur. Memleket ve sisteme hizmet, insan hayatında en üst seviyede var olacağı değerlendirilen karşı cins aşkından daha üst düzeydedir. Kadının erkeğe ya da erkeğin kadına duyduğu sevgi, anne ve babanın çocuğuna ya da çocuğun anne ve babasına duyduğu sevgi eserde işlenmiş ancak memleket sevdası karşısında yer alınca yazar tarafından geri plana itilmiştir. Talip’in Ayşe’ye olan hisleri için “Aşk ölümden de güçlüdür” (KB, 149) cümlesini kuran Capar için aşk vatandır, vatandan, vatan sevgisinden daha kıymetli hiçbir nesne yoktur (KB, 154). Romanda yer alan karakter için vatani sevmek demek; varlığından kuşku duymamak, var olmaya değer olduklarını kabullenip bunu doğrulamak demektir (Gasset, 2013: 13). Vatani korumak için orduya katılmak Kırgız yiğitlerinin en büyük amacıdır. Capar’ın askere uğurlanması sırasında Ayşe ile arasında geçen diyalogda; Capar’ın vatanın varlığının korunması için elinden geleni yapmaya hazır olduğu, bu uğurda sözünden dönmeyeceği açıkça ve ideolojinin istemi olarak vurgulanır:

- “Er, yiğit; halkın dışında, düşman dibinde” demezler mi? Capar ağa, orduya katılmanız çok iyi bir karar. Sizin Kırgız yiğitlerinin orduya katılması gerekmez mi? dedi.
- Ağzına sağlık dedi Capar, etrafındaki kızlara sırayla baktı. Orduya katılmak, vatani korumak bizim gibi yiğitlerin tek ve en büyük amacı. Ben bu amacımı öylece sözde bırakıp yerine getirmesem olur mu? (KB, 219)

Romanda sürekli olarak vatana hizmetin bir alanla özellikle cephe ile sınırlandırılmadan, ideolojiye destek veren ve katkı sağlayan her eylem ve hareketle eşlenebileceği düşüncesi işlenir. Hiçbir duygu ya da düşüncenin vatan sevdasının önüne geçemeyeceği fikri roman boyunca vurgulanır. Cephede bir ayağını kaybeden Capar “Yok, ben böyle de bir insanım. Bende eskisi gibi güç de kuvvet de var. Bu halde de olsa vatanım, yurdum için cephe gerisinde de hizmet edeceğim. Bu baş bedende, bu nefes tende olduğu sürece hiçbir işten, hiçbir kimseden geri kalmayacağım” (KB, 164) cümleleriyle cephe gerisinde de vatana hizmet edilebileceğini açık bir ifade ile belirtir. Capar’ın vatan sevgisi adeta Halide Nusret’in *Vatan* şiirinde “Bu gök, bu toprak, bu deniz,/Nerde var bu güneşli iz?/Hiç bir şey yok senden aziz, Sana bin canla kurbanım!” (Ülken, 1968: 100) dizeleri ile dile getirilmiştir. Eserde, vatan sevgisi, Capar’ın “Kurban olayım, vatanım. Senden daha

yakın senden daha kıymetli bir varlık mı var dünyada?” (KB, 154) ifadeleriyle eşsiz bir sevdâ olarak işlenir. Bir Sovyet yazarı olarak Bayalınov ise oluşturduğu başkişi Capar üzerinden ideolojinin ışıldayan yazarı olarak pay alır.

Son söz olarak bu romanın tamamen ideolojinin plan, yönetim ve kontrolünde olduğu söylenebilir. İdeolojinin söylem manifestocusu olabilecek tarzda yazan Bayalınov’un da bu eserle, rejimin yazarı, savaşçısı ve bekçisi olduğunun göz önüne serildiğini ifade etmek mümkündür.

2.1.5.1. Değerlendirme

Bayalınov’un 1940’ların Kırgızistan’ında II. Dünya Savaşı yıllarının kolhoz hayatını anlattığı *Köl Boyunda* isimli romanı, rejimin alan görevlendirmeleri kapsamında mekânda yapılan gözlemler sonucunda oluşturulmuş bir eserdir. Roman, II. Dünya Savaşı yıllarını içeren sürelerde, sosyalist ideolojinin düşünce ve hareket merkezi olan kolхозlarda yaşananları, rejimin gelecek amaçları doğrultusunda yansıtmaktadır.

Sovyet sosyalist komünist sistemin, kuruluş ve benimsetme yılları olması sebebi ile roman, propagandatîf ve benimseticidir. Propagandayı yansıtabilme noktasında en iyi çalışmalardan biri olarak kabul edilebilir. Bayalınov’un içinde yer aldığı toplumu en iyi şekilde yansıtan, Sovyet sisteminde komün ve üretken yapıları organize eden kolhoz düzeni; Keneş ve Örnök kolхозları üzerinden eşsiz birer cazibe merkezi olarak anlatılır. İdeolojinin istediği yeni insan ve yeni toplumsal yaşam şekli, romanda komünizm ve kolhoz hayatı ile birlikte ele alınır. Bayalınov, rejimin söylem ve manifestosunu, başkişi Capar başta olmak üzere eserin tüm karakterleri ve diğer tüm unsurları ile yansıtır.

Eserini sosyalist realizm metodu ile oluşturan Bayalınov, başta üyesi bulunduğu partinin ilkeleri olmak üzere ardından da yazarlık yetenekleri ile oluşturduğu tüm kahramanlar ve işlediği temle partiye dolasıyla komünizme hizmet eder. Tema ile şekillenen olay kurgusunun tamamında komünizmden övgüyle bahsedilir. Eski imparatorluk sınırlarını koruyan milletlerden müteşekkil bir federasyonun oluşturduğu ve Rus milliyeti üstünlüğüne dayalı bir komuta yapısının şekillendirdiği Sovyetler Birliği ve bu birliğin temsilcisi Sovyet Hükûmeti, romanın başkişisi Capar’ın varlığını borçlu olduğu bir devlet ve rejim olarak gösterilir.

Eserin, sistem ve rejime destek ve katkı amaçlı vurgulamaları, temada sevdâ ile şekillendirilir. Roman boyunca kolhozlar merkezli tüm durum ve olaylar, yaşanan hayatın içinde olabilecek sıradan ve dünyanın rutin süreci olarak verilir. Ancak temanın ana vurgusu daima, vatan, memleket yolunda olma, hayatın sadece bu uğurda harcanması ile onur ve şerefli bir ömür sürdürülmüş olunabileceğidir. *Köl Boyunda* romanında kahramanları korkutan tek şey, hayatta kalmamak değil bu hayatı vatan yolunda feda edememektir.

Romanda sürekli olarak memlekete hizmetin bir alanla özellikle cephe ile sınırlandırılmadan, ideolojiye destek ve katkı sunan her eylem ve hareketle eşlenebileceği düşüncesi işlenir. Hiçbir duygu ya da düşüncenin vatan sevdasının önüne geçemeyeceği fikri roman boyunca vurgulanır.

Özetle, bu romanın tamamen ideolojinin plan, yönetim ve kontrolünde oluştuğu söylenebilir. İdeolojinin söylem manifestocusu olabilecek tarzda eser veren Bayalınov'un bu romanıyla rejimin yazarı, savaşçısı ve bekçisi olduğunun gözler önüne serildiğini ifade etmek mümkündür.

2.2. Kıyın Ötkööl

2.2.1. Olay Örgüsü

Olay örgüsü, üç kısımla şekillenen *Kıyın Ötkööl* romanında birinci kısım, rakamla ayrılmış on yedi bölümden; ikinci kısım, on altı bölümden; üçüncü kısım ise sekiz bölümden meydana gelmiştir. Olay örgüsü, üç ana metin halkasından oluşur.

Çizelge 2. 6: Kıyın Ötkööl romanının olay örgüsü

I. KISIM	II. KISIM	III. KISIM
1 17	1 16	1 8
VI V2 V3	V1 V2 V3 V4 V5 V6 V7 V8	V1 V2 V3 V4

Romanın birinci bölümü, anlatıcı/kahraman aynı zamanda başkişi olan Bayalinov'un Kök Moynok'taki mutlu çocukluk günlerini hatırlamasıyla başlar. Kırgızistan'da baş gösteren Ürkün isyanı ile birlikte Bayalinov ve ailesi, Çin'in Turfan bölgesine kaçarlar. Sürgün olarak bir süre Turfan'da kalan Bayalinov ve halkı, yıkılan Rus Çarlığı yönetiminin yerini alan Bolşevik Hükûmeti'nin çıkardığı af ile birlikte tekrar Kırgızistan'a döner.

Birinci bölümde, metin halkasını oluşturan vaka birimleri şu şekilde sıralanabilir:

M: Metin Halkası, V: Vaka Halkası

M1: I. Metin Halkası

V1: Bayalinov'un çocukluk yıllarında yaşadığı olaylardan kesitler sunulması.

V2: Ürkün ile birlikte Turfan'a kaçış ve Turfan'da geçirilen sıkıntılı günlerin anlatılması.

V3: Kırgızistan'a dönüş ve Rus Çarlığı yönetiminin sona ermesiyle birlikte cereyan eden olaylar.

İkinci bölüm, Bolşeviklerin Tokmok bölgesine gelişleriyle başlar. Sonrasında Bolşeviklerin bu bölgedeki faaliyetleri, yeni oluşmakta olan Sovyet yapılanmasına karşı çıkartılan isyanların bastırılması ve Bayalinov'un Bolşeviklere katılarak eğitim hayatına başlaması anlatılır. Bu bölümde, metin halkasını oluşturan vaka birimleri şu şekildedir:

M2: İkinci Metin Halkası.

V1: Bolşevik askerlerin Tokmok bölgesine gelmeleri ve burada yaşananların anlatılması.

V2: Bayalinov'un Bolşevik Partisi'ne üye olması.

V3: Sovyet Hükûmeti'ne karşı çıkan Bişkek ve Kapal isyanlarının bastırılması.

V4: Öyküleme zamanından geriye gidilerek Dursun Abla'nın Ürkün öncesi ve sonrasında yaşadıklarının anlatılması.

V5: Bayalinov'un annesi olarak gördüğü Seyilkan ve ağabeyi Moldalı'nın öldüklerini öğrenmesi.

V6: Bayalinov'un geçici polis olarak görev yapması.

V7: Taşkent'te eğitim almak için görevinden istifa etmesi.

V8: Bayalinov'un Taşkent'te Sovyet eğitim kursunu tamamlayıp Almatı'da öğretmenlik görevine başlaması.

Romanın üçüncü bölümü, Bayalinov'un eğitim almak için Taşkent'e doğru yola çıkmasıyla başlar. Yolculuk esnasında yaşananlar ve Taşkent'te yeni Sovyet yönetiminin parti gençlik yapılanması anlatılır. Bayalinov'un eğitim ve sanat hayatından kesitlerin sunulmasıyla roman sonlanır. Üçüncü bölümde, metin halkasını oluşturan vaka birimleri şu şekildedir:

M3: Üçüncü Metin Halkası

V1: Bayalinov'un Taşkent yolculuğu sırasında hastalanması ve Cumagulov'un evinde misafir olması.

V2: Bayalinov'un kardeşiyle birlikte öğretmenlik okulunda eğitim almaya başlaması.

V3: Bayalinov ve arkadaşlarının eğitim ve sanat hayatlarına nasıl başladıklarının anlatılması.

V4: Bayalinov'un çocukluk arkadaşı Sakıp Cemal'i, yeni Sovyet yönetiminin sağladığı eşitlik ortamının getirileriyle sıkıntılarından kurtarmaya çalışması ve tekrar Almatı'ya dönmesi.

2.2.2. Şahıs Kadrosu

Bayalinov, eserinde Kırgızların oluşturduğu, Ruslarınsa beklemeksizin karşılaştıkları belleklerde olumsuz iz bırakmış bir vakanın, anılatırılmış, olaylarına yer verir. Bu sebeple eserde başkışı Bayalinov, kendi inançlarını ve değerlerini taşıyanların dışında ön plana çıkan karakterlere ihtiyaç duymamıştır. Yazar Bayalinov'un anlatıcı/kahraman rolünü üstlendiği otobiyografik tarzda yazılan bu eserde, diğer tüm karakterler anlatılanların desteklemesi veya özümsebilmesi için fon olarak yer alır.

Bayalinov'un sosyalist realizm ilkeleri ile meydana getirdiği eserini bilinçli olarak bu şekilde kurgulamış olduğu ifade edilebilir. Çünkü eserde egemenliği altında bulunduğu devlete isyan eden ardından sürgüne gönderilen ancak aradığını bulamayıp, yeniden isyan ettiği devletin egemenliğine talip olan bir halkın yaşadıklarını, vakanın iki tarafını (Rus ve Kırgız) incitmeksizin ve geleceğin bu dönüş, kabulleniş ile daha güzel günler getireceğini yazıya dökülebilmek son derece güçtür. Bayalinov'un ise bu güç durumun üstesinden geldiğini ve başardığını söylememiz mümkündür.

Romanda karakterlerin yaşadığı tüm sıkıntılı, ahlaki değerlere aykırı süreçler; şartların getirdiği olumsuzluklara dayandırılarak acılar serinletilmeye, oluşan yoğun duygu halleri hafifletilmeye çalışılmıştır. Romanda sosyalist realizmin “yaşanan değil, gelecek daha güzel olacak ve olan değil olması gerekeni söylemek lazım” (Tagızade, 2006: 20) ilkesi, şahıs kadrosu üzerinde başarılı bir şekilde uygulanmıştır.

2.2.2.1 Başkişi

Bayalinov

Yazar-anlatıcı konumunda olan Bayalinov, aynı zamanda ben/anlatıcı kahraman olarak başkişiyi de temsil eder. Romanda zorunlu değişiklikler yaşayan, olayların merkezinde kalan (Stevick 1998: 144), ve dramatik aksiyonu yansıtan (Bourneur-Real 1989: 153) bir karakter olarak yer alır. *Kıyın Ötkööl* romanında olayların merkezinde kalışıyla tematik güce destek sağlayan başkişi (Korkmaz 2016: 335) Bayalinov, karakter özellikleri en ayrıntılı şekilde tasvir edilen kahramandır.

Otobiyografik bir roman özelliği taşıyan *Kıyın Ötkööl*'de en mutlu ve haz alınacak kısım başkişinin çocukluk yıllardır. Sürekli zamanda geri dönüşlerle bu döneme gidilir ve yaşanan zamandaki sıkıntılar hafifletilerek çocukluğun güzel geçmiş vakitlerine özlemle vurgu yapılır (KÖ, 34). Çocukluk yıllarına duyulan bu özlem, düşünsel nostaljinin vurguladığı “algia”dır. Nostalji kelimesi, “Nostos (eve dönüş) ve algia (özlem) sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur. Burada Bayalinov'un içinde olduğu durum gibi artık yeniden var olmayacak ya da hiç olmamış bir eve duyulan özlemi ifade” (Boym, 2009, s. 14-17) eder. Hayatının sonlarına doğru geçmiş yıllarını kaleme alan Bayalinov için çocukluk yılları bireysel anımsamaları yoğun olarak yaşadığı bir dönemdir. Çocukluğuyla ilgili hatıraları her zaman bilincinin kıyısında, “açık bellek”tedir (Kandel 2019: 321). Burada elbette çocukluk çağında yaşanan birçok durumun farkındalığından uzaklık önemlidir. Ancak yaşanan zamandaki acıların bununla sağaltılma düşüncesinin etkisi de yadsınamaz. Bu şekilde sosyalist realizm prensibiyle hareket eden yazar, geleceğin geçmiş o günlerdeki gibi güzel olabileceği umudunu da okuyucuya yansıtmaya düşüncesini taşımaktadır.

Otobiyografik olarak geçmişe dair zamanı hatırlamada, benlik ve sosyal süreçlerin etkileri söz konusudur. Olumlu anları daha detaylı hatırlayan bellek olumsuz anları aynı

ölçüde detaylandırmaz (Aktaran Sarp ve Tosun 2011: 459). Otobiyografik bellekte kritik bir öneme sahip çocukluk yılları, Bayalınov'da oyun ve arkadaş kavramlarının birbiriyle bütünleştiği bir dönemdir. Mutlu anların paydaşları Barıktabas ve Sakıp Cemal'dir. Her boş anları birlikte ve en güzel oyunlarla geçer (KÖ, 34). “Biz”i diğerlerinden ayıran “ortak bellek” ve “paylaşılan deneyim”in (Oğuz, 2007: 7) dolayısıyla folklorun bir nesnesi olan çocuk oyunları kimlik oluşturma sürecinde etkili olduğu gibi bu oyunların nasıl hatırlandığı da bu süreçle ilişkilidir. Çocukluk yıllarının olumlu ve mutlu geçmesi, Bayalınov için sonrasında şekillenen karakterinin temel taşlarıdır.

Ailelerinden uzakta yaşayan çocuklarda ortaya çıkan travma, yapılabilirlik yaklaşımı doğrultusunda ciddi bir yoksunluk anlamını bünyesinde taşır (Koray 2009: 9). Çocukluk yıllarının hafızasında yer edinen yoksunluk duygusunun sebebi ise üvey annesi Çakılık'ın başka bir adamla evlenip gidişi, daha da kötüsü küçük kardeşini de yanına almasıdır. Üvey anne Çakılık, İsmail Molla isimli birisi ile evlenip kardeşi Abdübek'i de yanında götürmüştür. Bayalınov, Abdübek ile aynı anadan değil aynı babadan kardeşirler. Fakat çocukluk döneminde bir arada olma, aynı zamanı ve mekânı paylaşma gibi ortak yaşam anları, kan bağı türlerinin hepsinden daha etkili olmuştur. Bayalınov ve kardeşi Abdübek arasında yaşanmışlık ve paylaşmışlık bağı kurulmuştur. Onun için Abdübek'i “özlemekten ve kederlenmekten başka yapılacak bir şey yok” tur (KÖ, 36).

“Hepsini yutuyorum... Üvey annemin yaptıklarını, kardeşim Ufak bebek Abdübek'ten ayrı kalışımı ve bizi ayıran İsmail mollaya içimden sürekli beddua ediyorum.” (KÖ, 36) diyerek annesi ve kardeşinin gidişine müdahale edemeyen Bayalınov, tüm öfkesini bu durumun tek suçlusu addettiği İsmail Molla'ya yansıtır. Duyduğu kin ve öfke yardımıyla, annesi ve kardeşine hissettiği sevgiyi zedelemekten kendini koruma yolunu seçer. Annesinin bırakıp gidişini kabullenişinde törenin ve yaşlıların söylemlerinin, davranışlarının etkili olduğunu Bayalınov, “Yaşlılar olmasa annem onunla evlenmezdi. Evet, evlenmezdi. Gençsin. Bir ömür boyu kocasız mı kalacaksın? Doğurmadıysan da büyük oğlunu evlendirdin. Oğlun bundan sonra kendi hayatına tutunsun. Mollayla evlen” diye ısrar ederek annemi, yaşlılar mollayla evlendirmişti.” (KÖ, 37) cümleleriyle ifade eder. Bir toplumda bireylerin uymakla yükümlü oldukları ya da uymak zorunda kaldıkları davranışları ve tutumları içeren töreler (Eroğlu 2015:306), etkinliği yüksek olan sosyal normlar içerisinde yer alır. Kanunlarla yasaklanmamış olmasına rağmen büyüklere saygı göstermemek, törenin uygun görmediği davranışlardandır (Örnek 2000: 128). Çakılık'ın, yaşlılara göre hareket

etmesi, törenin etkinliğinin bir göstergesidir. Bu durum Bayalınov için de geçerli ve rahatlatıcı bir sebeptir. Aksi takdirde çocuk için böylesi bir yoksunluk daha büyük travmalara ve olumsuz karakter şekillenmelerine sebebiyet verebilirdi.

Geleneksel toplumlarda ilişkiler düzenlenirken bazı durumlarda yazılı hukuk kuralları yerine töre, gelenek, görenek ve adetlerden oluşan normatif kurallar daha etkili olabilmektedir (Tacoğlu 2011: 116). Yaptırımları en fazla olan normlar olarak töre ilk sırada yer almaktadır (Bahar 2005: 81). Evlilik ve bunun nasıl olacağı törelerin öngördüğü şekilde gerçekleşmektedir. Kırgız toplumunda töreleri de aksakallar belirlemiştir. Bayalınov da üvey annesi Çakilik'in aksakalların ısrarı sonucu evlendirilmesine dolayısıyla geleneğe kızmaktadır. O, kolektif hayatın ve törelerin, kişiselliği ve kişisel karar almayı önlediğini çok iyi bilmektedir. Geleneksel toplumlarda bireysel kimlik daha geri planda kalmaktadır. Kişilerin kimliğini oluşturma sürecinde kültürel hayatın içinde yer alan töreler, gelenekler ve görenekler önemli bir rol oynamaktadır (Özdil 2017: 392). Bu yüzden Bayalınov'un iç dünyası rahattır. İsmail Molla'ya karşı duyduğu öfke, söz konusu annesi olunca yerini kırgın sevgiye bırakır. Kardeşi Abdıbek için hissedilen ise tüm bu duygu ve düşüncelerden uzakta hasretle kucaklaşan bir sevgidir. Bu durum başkışının karakter özelliğinin yaşanan durumlara göre şekillenebildiğini ve yaşananın kabul edilebilir hâle geldiğini göstermektedir.

Bayalınov'un en güzel anılarını birlikte yaşadığı çocukluk paydaşlarından arkadaşı Sakıp Cemal, daha gök ekinen henüz 15 yaşındayken 50 yaşındaki Aydarkan'a para karşılığı satılır. Zihniyetleri bulanmış insanlar, genç, hak, adalet bile olsa dinlemezler ve hiç düşünmeden cana kıyarlar, “gök ekini biçmiş gibi” biçer de geçerler (Karakoç 2011: 3). Sakıp Cemal reva görülen de bu akıbet olmuştur. Taze bir gonca gül iken sonbaharında bir adamın karısı olur. Sevgi yerine para ile bir adama bağlanmak zorunda kalır. Diğer bir ifade ile mal gibi para karşılığında satılır. Bayalınov, bu yaşanana razı olmaz. Fakat elinden yine bir şey gelmez sadece Sakıp Cemal'in eş adayı olan Aydarkan'a beddua etmeye gücü yeter (KÖ, 39). Bayalınov'un dünyasında zorla yapılan bu evlilik, bir yıkımdır.

Yaşlı bir adama satılan genç bir kızın neler yaşayabileceğini okuyucuya hissettirmeye çalışan Bayalınov, bu kez düşüncelerini Sakıp Cemal aracılığıyla aktarır: “Kurban olayım, anneciğim! Yalnız kızın ben idim! Benim dengim bu yaşlı mıdır? En azından sen bir şey de! Beni ona nasıl teslim ediyorsun! Ben nasıl onun eşi olabilirim? Beni ona vereceğine

öldürseydin keşke! Niye susuyorsun, bir şey de anne?”(KÖ, 50). Elbette ki her nesne dengi ile olursa memnuniyet olur. Kadın ve erkek de bu durumdan payını alır. Evlilik müessesesi denklik ilkesi üzerine kurulursa baki kalır. Bayalinov, bu pencereden bakarak evlilik kurumunu zihninde tasavvur eder. Hoş olmayan zoraki veya tek taraflı kabullenme ile gerçekleşen evliliklerden hoşnut değildir. Ona göre “bu dünyada kadın, kendi kaderini yönlendirmekte özgür olmalıdır” (Goldman 2006: 79). Ancak yaşadığı ortam ve toplum bu ilkeyi karşılamaz ve onu sarsar. Çünkü kolektif yapı ile gelenekler, bu evlilik örneğinde görüldüğü gibi kişinin bireysel karar verme yetisini elinden alır. Modern düşüncede bireyin toplumsal yaşam içerisindeki önceliği, özerkliği ön plandadır. Yaşam ancak bireylerin bireysel özgürlüklerinin sağlanmasıyla anlam kazanır. Gelenekçi toplumsal yapıya sahip yaşam tarzında ise bunun tam tersi görülür.

Bireysel arzular, ihtiyaçlar geri planda kalır. Bireysellik bilinci ile düşünen Bayalinov’un adalet algısı, bu duruma karşı çıkar. Çünkü her kişi gibi Bayalinov da tekil bir varlık değildir. Varlığı elbette kolektif ilişkilere de bağlıdır. Dolayısıyla gerçekleşmeyi başaran her kişi gibi onun da bireyleşme süreci tekilleşmeye değil, daha yoğun bir kolektif bağıntıya erişmiştir (Jung’dan aktaran Bloch 2007: 86). Bu düzlemde o da toplumsal yapı içerisinde yaşananları kabullenmek zorunda kalır. Oysa Bayalinov’un benimsediği komünist sosyalist sistemde kadın da erkek gibi toplumsal yapı içerisinde gelişkin ve karar verme yetisine sahiptir. Arzu edilen kadının da erkeğin de toplum içinde bir birey olarak yer alabilmesi, adaletin bu yönde tesis edilmesine bağlıdır.

Romanda çarpık evlilik anlayışı gibi ortaya konulan toplumsal problemler özelinde zamanın ruhu ile eleştirilen Rus Çarlığı yönetiminin düzensiz, adaletsiz işleyiş tarzı açıkça sergilenir. Yazar, bu eserinde yeni Sovyet rejimi ile eski yönetim anlayışının bu tarz uygulamalarının ortadan kalkacağı fikrini, sosyalist realizm anlayışıyla ortaya koyar. Böylece yaşanan isyan ve kaçış sürecini çarpık yönetime, devlet anlayışına bağlarken bunların hepsinin yeni Sovyet sistemi ile düzeleceğine göndermede bulunmayı da ihmal etmez.

Eserde yer bulan bu tarz yaşananların şahitliği edinimiyle Bayalinov’un kişisel gelişimi adına eğitim hayatına büyük önem verdiği ile öğrenme arzusunun yüksekliği ifadelerinden anlaşılabilmektedir. Başka bir dil öğrenmek için Rusçayı seçer. O, Rusça eğitim alacağı için çok mutludur (KÖ, 54). Rusçayı öğrenip, coğrafyasının hâkim ve egemen

gücünü oluşturan Ruslarla anlaşabileceği için içi içine sığmamaktadır. Bayalinov, Nikolay'dan Rusça dersleri almaya başlar. Ayrıca hocasının eşi Galya ile de öğrendikleri üzerine pratik yapar (KÖ,55). Rusça öğrenme süreci onun için başarılı ve mutlu geçmektedir. Böylece üç ay ders alır. Yalnız bir sonraki güz eğitime tekrar başlamak üzere iken hocasından ve Rusça öğreniminden ayrılmak zorunda kalır. Çünkü Ürkün isyanı baş gösterir. Böylece var olan her düzen ve toplumsal yapının oturmuş taşlarının yerinden oynaması örneğindeki gibi Bayalinov'un gelişimine katkı sağlayacak öğrenim hayatı da bozulur, yıkılır. Ürkün, yürümekte olan her şeyi darmadağın eder. Çarlık rejiminin beğenilmeyen yönetimine başkaldırı niteliğinde olan Ürkün olayı ile artık hiçbir şey eskisi gibi değildir. Bayalinov'un eğitim hayatı da bu olaydan olumsuz etkilenir. Eğitim hayatının neden ve nasıl yarım kalışını Bayalinov, şu şekilde anlatır:

Hâlbuki kış mevsiminin sonu gelip karlar altından çiçekler açıp bahar mevsimi de geldiğinde, benim eğitime ara verip eve dönme zamanım geldiğinde hocam Nikolas:

-Oğlum, dedi ve ardından elimi sıktı ve benimle vedalaştı. Gelecek son baharda gel kaldığımız yerden devam edelim. Sana eğitim veririm demişti. Ben çok sevindim. Gelecek son baharda gelip eğitim göreceğim fikri beni teselli etti. Eve döndüm. Fakat Türkistan halkının 1916 yılında Rus Çarlığı eli ile yaşadığı katliam ve toprakları acımasızca işgal etme hadisesi başladı. Benim dileğim gerçekleşmedi maalesef. (KÖ, 56-57)

Rus egemenliği altında bulunan Türkistan topraklarının büyük kısmına yayılan bir başkaldırı hareketi olan Ürkün olayı, 1916 yılında Çarlık rejimine karşı Kırgızistan'da da baş gösterir. Ayaklanma Ruslar tarafından bastırılmaya çalışılırken birçok Kırgız aile gibi Bayalinov ve ailesi de Kök Moynok'tan Semiz bel yakınlarına taşınmak zorunda kalırlar. Bu zorunlu ayrılışın onun için tek olumlu tarafı Semiz Bel'in daha üst kısımlarına da çocukluktan değerli arkadaşı Sakıp Cemal'in yerleştiğini öğrenmesi olur. Bu gelişme üzerine kocası Tabıldı ve Sakıp Cemal'i ziyaret etmek ister (KÖ, 57). Daha önce zorla Tabıldı ile evlendirilmiş olan Sakıp Cemal'in yaşadığı sıkıntılara şahit olan Bayalinov, bu durumu kabullenmez ve hoş görmez ancak bir şey de yapamaz.

Kabullenememe ve çaresizlik, romanın bütününe sinmiş bir duygudur. Bayalinov, istenmeyen ve zor şartlar karşısında çaresizlik içerisinde bir kabulleniş süreci yaşar. Bu süreç, öğrenilmiş çaresizlik kavramıyla yakından ilişkilidir, bireyin baskın koşullar altında başarısızlığı içselleştirmesidir (Önol 2014: 2). Yaşanan birçok sıkıntının ve zorluğun bir arada olması ile beliren durumlara sarf edilebilecek enerji ve gücün olmaması ile de

açıklanabilir. Çünkü hayatta kalabilmek için bu kadar çok sıkıntıya ayrılabilirlik güç ve enerjinin oranı sınırlı ve düşük dozdadır.

Çünkü meydana gelen isyanla birlikte ana topraklarından, vatandan kopuş söz konusudur. İnsanların odak noktası ve öncelikli hedefi belirlidir. Yapılması gereken, öncelikli sorunun ortadan kaldırılması diğer söylemiyle hayatın sürdürülmesidir. Hayatta kalabilmenin bile çok zor olduğu durumlarda yaşama arzusu dışındaki tüm hususlar ikinci planda bırakılabilir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisi (1943: 370-396) bağlamında düşünüldüğünde piramidin ilk basamağında yer alan yeme içme gibi fizyolojik ihtiyaçların karşılanamadığı durumlarda bireyin üst basamaktaki sosyal ihtiyaçları gerçekleştirmeye yönelmesi söz konusu değildir. Çünkü öncelikli olarak insanın hayatta kalabilmesi için temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. İnsanların hayatta kalıp kalamayacakları bile belli değilken Bayalınov'un çocuk yaşta Sakıp Cemal'i zalim kocasından kurtarması veya yardım edebilmesi söz konusu değildir. Yaşadığı çaresizliği Bayalınov, şu şekilde dile getirir:

Çay içtikten sonra dışarıya çıktık. El ele tutuşup vedalaştık. Atıma binip giderken o da beni uğurlamaya yanımda geldi. Tam tepeye geldiğimizde:
-Yanımda az dur dedi. Bundan sonra seni görebilecek miyim bilmem, eline ver bana dedi.
Elimi uzattım. O beni kucakladı ve dayanamadı ağlayıverdi.
Ben ona daha gayretli ve daha sabırlı olmasını söyleyerek ayrıldım. Giderken çok düşündüm. Bir ara arkama baktığımda Sakıp Cemal'in kocaman kayanın başında eline örtüsünü alıp bana doğru salladığını gördüm. O zaman ben, benim için en kutsal şeyi çaresizlikten bıraktığımı hissettim. Zar zor önüme bakarak oldukça yavaşça ilerledim. (KÖ, 59)

Sakıp Cemal'den ayrılırken "benim için en kutsal şeyi çaresizlikten bıraktım" diyen Bayalınov için "kutsal şey nedir?" sorusunun cevabı; paylaşılmış geçmiş, dostluk ve arkadaşlığa vefa duygusu ile açıklanabilir. Vefa, hak ve sadakatle birlikte var olan bir erdemdir (Erikson, 2003: 186). Aynı zamanda sevgiye sahip çıkabilme faziletidir ve insan en zor anda bile ahde vefa gösterebilmelidir (Hökelekli, 2013: 117)

Yazar, "benim için en kutsal şeyi çaresizlikten bıraktım" (KÖ, 59) söylemiyle hem kendi çaresizliğini hem de kadınların çaresizliğini vurgulamaktadır. Yazarın hangi duygularla neden vazgeçtiğini, hangi kutsalı terk ettiğini ise ancak romandaki verileri irdeleyerek anlamak mümkündür. Bu noktada ise sebep net olarak belirlenemese de bir vazgeçişin olduğu muhakkaktır. Kişinin başta sevgisi olmak üzere doğru bildiği ve kutsallığına inandığı değerlerden vazgeçiş, bir yıkım ve varlığından uzaklaşma hâlidir.

Çünkü birey ancak kabullendiği değerlerle varlık bulabilmektedir. Bu sebeple Bayalınov'un kökleri olan vatanından ve değerlerinden kopuşunu sergileyen çaresizlik ve vazgeçiş süreci, üzerinde travmatik bir etkiye sahiptir.

Toplum değer ve yargılarını hiçe sayamayan cesaretle karşı davranışı engelleyen vazgeçiş süreçleri değerlendirildiğinde Bayalınov için kişiliği tam gelişmemiş bir karakterdir, denilebilir. Ancak bu analiz sadece hareketin durum ve şartlardan bağımsız olduğu düşüncesi ile yapılabilir ki bu mümkün değildir. Her eylemin durum ve şartlar ile biçim alacağı yadsınamaz bir gerçektir. Bu açıdan bakıldığında Bayalınov'un karakteri için eylemlerini durum ve şartlara göre ayarlayabilen kontrollü bir karakter olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.

Huzur ve sevdaya kavuşmanın, cesaret ve inandıklarını yapabilme ölçüsünde gerçekleşebildiğini, vazgeçişlerinin sebepleri ile eserinde okuyucuya sunan yazar, böylesi yıkıcı durumlardan mecburiyete veya töreye yaslanarak kurtulmayı başarır ve hayatına devam edebilir. Bu yaklaşım, Sovyet rejiminin edebiyat ve sanat ilkesi olarak benimsediği sosyalist realizm anlayışına da son derece uygundur. Bayalınov, yazar olarak oluşan yeni Sovyet rejimine verdiği desteği *Kıyın Ötkööl* romanında başkişi rolü ile sürdürür.

Bayalınov ve Sakıp Cemal'in vedalaşması sırasında yaşanan diyalogda Bayalınov, Sakıp Cemal için derin bir üzüntü duyar. Bu duygunun sebebi doğrudan Bayalınov'un kendisiyle ilgilidir. O, aslında kendine üzülmemektedir. Çünkü kendilik değerlerini ortaya koyamamaktadır. Var oluş değerlerini sergileyemeyen birey, bir başka varlık üzerinden kendi durumunu yansıtmaya çalışmaktadır. Sakıp Cemal'e yardım edememesini, vazgeçişini "mecburiyet" ifadesine gizleyerek açıklar. Vazgeçişler asla hedefe ulaştıramaz. Bunun bir hedef arzu talep değişimi (Zizek, 2005: 17) olduğu söylenebilir. Ama okuyucuya bu durumu hissettirmez. Romanın genelinde olduğu gibi her vazgeçiş mecburiyete ve şartlara dayandırır. Kırgızların Ruslara karşı giriştikleri isyana bile eserin kurgusunda "zorunda olma" ya bağlı gerçekleşme düşüncesi ile yer verildiği görülür. İsyan sırasında yaşananlar iki millet için de son derece sıkıntılı süreçtir. Bunun kurgusal dünyada anlatılması ise oldukça zordur. Ancak Bayalınov, sosyalist realizm ilkesinin dışına çıkmadan kendine özgü bir anlatımla bu sorunu aşmayı başarmıştır. Başka bir deyişle eserinde iki millete de aynı mesafede kalarak tercihsiz yaklaşımlı bir yöntem ortaya koymuştur.

Bayalınov'un yaşadığı ve eserinde sıkça yer verdiği vazgeçişlere dayalı olaylar ve durumlar aynı zamanda bir ahlaki yıpranış göstergesidir. Ahlak, süreklilik ve düzenlilik göstermelidir (Durkheim, 2010: 45-48?). Varlığını düzen içerisinde sürdürebilen toplumlarda ahlaki süreklilik sağlanabilir. Ahlaki değerlerin yıpranması ise toplumların kayboluşunun en büyük göstergesidir. Çünkü varoluş onun oluşturduğu değerlerle hayat alanı bulabilir. Bu durumda Bayalınov'u sevgi ve sevilenden uzakta olmak üzmemektedir. Esas üzüntü veren yerine getirilmesi gerekenlerin ve sorumlulukların yerine getirilememesidir.

Bayalınov, düzenini koruyabilen bir toplumun sahip olduğu ahlaki zihniyetin yetiştirdiği karakterdir. Ahlaki yaşam esas itibariyle kolektif hayatla başlar (Durkheim, 2010: 92). Bayalınov'un sıkıntılı her süreçteki vazgeçişleri veya mecburiyetlere sığınması, yaşanan ahlaki yozlaşma ile açıklanabilir. Ahlaki yapı üzerinde meydana gelen yozlaşma ve sapmalar bireyin aksiyolojik (değersel) karakterini de zayıflatabilmektedir. Ahlaki alanda görülebilecek herhangi bir değişim olgusu, olumlu ya da olumsuz manada bireyin her türlü edimselliğini etkiler (Çetintaş, 2015: 9, 12).

Ahlak da insan misali yerleşikliği ve kalıcılığı benimser, göçebelikle düzen tutup kalıcı olamazsa yıpranır. İçinde yaşadığı toplumla birlikte Bayalınov'un Ürkün öncesi ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın evi, tarlası, çevresi ve bir yaşama alanı vardır. Ürkün sonrası içinde bulunduğu toplumda bunların hiçbirisi kalmaz. Çünkü Kırgızların isyanı, Rus Çarlığı kuvvetleri tarafından yer yer bastırılmış ve insanlar kendilerine ait olan her şeyi bırakıp kaçmak zorunda kalmışlardır. Ürkün isyanı ile birlikte "artık hiçbir şey eskisi gibi değil" dir. İnsanlar, köklerinden sökülen ağaçların yaprakları gibi rüzgârın götürdüğü yönlerde savrulur, dağılır. Yurtsuz, köksüz, değersiz, yokluk ve açlık içinde yollarda, yurt tutma telaşına düşerler.

Bu noktada algısal açıdan bir değerlendirme yapılırsa romanda ahlaki yapının hayatın her kesiminde daraldığını söylemek mümkündür. Ürkün olayı ahlaki normların daralmasında en büyük faktördür. Yaşam alanlarının belirsizliği ahlaki değerleri de yıpratır ve daraltır. Çünkü hayatta kalabilme ihtiyacı, tüm değerleri geri plana atarak en önemli unsur olarak ön plana çıkar. Köklerinden koparılan insanlar zamanla esir hayatı yaşamaya başlarlar. Ülke sınırlarının dışına çıkıp Çin'de başkalarının egemenliği altına girerler. Bireyin özgürlüğü ve mutluluğu, istediği anda istediği eylemi yapmaktadır. "İnsan için

özgürlüğün istediğini yapmaktan çok istemediğini yapmamak olduğuna her zaman inanmışım” (2012: 122) diyen Rousseau’nun da vurguladığı gibi bireylerin istedikleri eylemleri gerçekleştirebilmeleri özgürlüğün temel koşuludur. Bulundukları topraklar ve ortamdan dolayı Bayalinov, kişisel olarak istediği hiçbir eylemi gerçekleştiremez. O yüzden sürekli bir yılgınlık ve moralsizlik hali, Bayalinov’la birlikte tüm toplumu da kaplar. Salt ahlaki değerlerin olmadığını, tüm değerlerin çağa, topluma, yaşam biçimine göre değişebileceğini var sayan bir öğretisi olan ahlaki görecelik (rölativizm) (Akarsu, 1988. 87), toplumsal yapıyla şekillenir. Toplum, düzen içerisinde ve dingin oldukça değerleri tartışmasız hale gelir ve süreklilik kazanır.

Ürkün isyanı sonrası ülkelerini bırakmak zorunda kalan Bayalinov ve ailesi Turpan’da Sabitahatun’un inek ahırında yaşamaya başlar. Burada kaldıkları ahır için kira ödemek ve bunun karşılığı olarak çalışmak zorundadırlar (KÖ, 63). İş yükü çok ağır, alınan ücret ise tatmin edici değildir. Ancak çalışmaya mecbur olan Bayalinov, Turpan pazarına da sıklıkla odun satmaya gider. “Pazara gitme vakitlerinde, ayağımda eski bir ayakkabı, üzerimde yırtılmış eski bir kürk. Önümde de odun yüklü eşekler. Eşekler yürümeyecek halde de olsa ben, mecburum yürümeye... (KÖ, 63-64) cümleleriyle yaşadığı zorluğu dile getirir.

Yine pazara geldiği günlerden birinde Bayalinov, küçük yaşlarda meta gibi satılan Kırgız kızlarını görünce dayanamaz. Öfke ve sitem dolu duygu halinde “Ahh, mutsuz günler, fakirlik! Senin ağlatmadığın insan mı kaldı! Senin yüzünden insan gelinini kızını satıyor!” (KÖ, 65) diye sessizce haykırır. Zorlu bir süreci fakirlikle ilişkilendirirken yokluğun insana neler yaptırabileceğini, yoklukla eş değer gördüğü fakirliğin hiçbir norm, değer, kural tanımayacağını dile getirir. Mutlak yoksulluk, insanın istemediği halde dilenmesi, köleleşmesi, fuhuş yapması gibi durumları yaşaması açısından, insani ve ahlaki değerleri yok sayan, şeref ve haysiyete dokunan kimliğe sahiptir (Kuyurtar, 2003: 115). Yokluk öyle bir kavramdır ki içine aldığı her şeyi yok eder. İnsanın ahlakını, inancını, namusunu, şerefini kısaca her değerini elinden alır. İnsan bu koşullarda sadece yaşayan bir ölü haline gelir.

Turpan’da Bayalinov ve ailesi yokluk içinde günlerini geçirirken beklenmeyen ancak güzel bir gelişme olur. Daha önce onları bırakıp kaçmış olan üvey anneleri Çakılık geri döner. Yeniden onlarla birlikte yaşamaya başlar. Kökünden koparılmış bir bitki gibi topraklarından ayrı yaşayan Bayalinov, yaşadığı mutluluğu “Annemiz bizim evimizin direği, bizim her türlü sıkıntılarımıza sabreden bir kadındı. Daha geçenlerde bize geldiğinde sanki

babamız gelmiş gibi sevinmiştik” (KÖ,65) cümleleriyle dile getirir. Bayalınov’a göre anne, toparlayıcı ve kuşatıcıdır, “Evin direğidir” (Ergin, 1997: 76). Her türlü sıkıntılara göğüs gerebilen kadındır. Anne ve baba ailenin direğidir. Hatun bir hakan kadar, begüm de bir bey kadar nüfuzludur (Ülken, 2012: 56). Ancak annenin gelişiyle başlayan bu mutluluk kısa sürer. Çakilik bir süre sonra bu sefer başka bir erkekle, tekrar çocuklarını bırakıp kaçar. Bayalınov annesinin gidişini bir türlü içine sindiremez. Kendisi eserinde bu durumla ilgili duygu ve düşüncelerini şu şekilde açıklar:

Daha geçenlerde bize geldiğinde sanki babamız gelmiş gibi sevinmiştik. Şimdi nasıl oldu ben de anlayamadım?! Yabancı yerde, yabancı halkın arasında başımız dertteyken, bir parça ekmek için canımızı vererek gece gündüz çalıştığımız bir durumda annemizin terk edip gitmesi bizi çok üzdü. Sözle anlatılamayacak bir durum. Özellikle küçük kardeşim anne, anne diye her gün ağlıyor. Onu düşünürken bizim de içimiz sızlıyor. (KÖ, 62)

Zor zamanlarda üvey anne Çakilik’in yaşattığı ayrılık tam bir hezeyandır. Bayalınov, alıntılanan kısımda görüleceği üzere bu durumu bir kınama, ahlaksızlık ve yasal suç işleme dışında ifade etmektedir. Hatta kadir bilmezlik, vefasızlık olarak nitelendirmektedir. Zor koşullarda hayatta kalabilme mücadelesinin sürdüğü bu tür zamanlarda anne yoksunluğu da bireyin iç dünyasını daraltan duygu olarak karşımıza çıkar. Akıllıoğlu, Kradepe ve Binokay’ın (2014: 264), Wigger ve Neumann ile (1999), Kalinichev, Easterling, Plotsky ve Holtzman’dan (2002) alıntılandığı gibi anne yoksunluğu, uzun vadede anksiyete gibi davranışların yaşanma sıklığını artırır. Bu yoksunlukla birlikte kişinin güç ve takati azalır. Üvey anne Çakilik’in ilk kaçışından sonraki gelişi kabullenmeleri de bu yoksunluk hissiyle açıklanabilir.

Bayalınov ve ailesi Turpan bölgesinde sıkıntılı bir şekilde hayatta kalma mücadelesi verirken Bolşevik Devrimi ile Çarlık rejimi yıkılır. Bayalınov, “Ak Rusla Kara Rus birleşmişler ve Padişah’ı tahtından indirmişler” (KÖ, 70) haberini duyar. Yeniden doğuşla eşlendirdiği Şubat devrimi haberini, pazarda odun satarken öğrendikten sonra yaptıklarını şu şekilde anlatır:

Eşeklerime doğru koştum. Eşeklerim çoktan yemlerini yemiş. Beni gördüklerinde bir tanesi daha doymadım diye kendi lisanıyla bağırdı. Ben de ona kızdım. Elimdeki sopayla içinde bulunduğum heyecan ile düşünmeden kafasına vuruverdim. Ötekisine bindim ve bağırان eşeğim önde olmak üzere heyecan ve hızla pazardan dışarıya çıktım. (KÖ, 71)

Eserden alıntılanan paragrafta anlatılanlar zafer ya da aşırı sevinç sarhoşluğu ile bilincini kaybetmek olarak değerlendirilebilir. Zaferle gelen “güç, antidepresan ve kaygı giderici bir ilaçtır... Ancak denetlenmemişse veya süresi çok uzunsa neredeyse kaçınılmaz olarak beyin işlevlerini çarpıtarak yargı bozukluğuna...” (Robertson 2014: 10) yol açar. Böylelikle insanlar tam manası ile yerleşmemiş davranışlar olarak, karakter özellikleri ile bağdaşmayan tavırlar sergileyebilirler. Bu durum, burada eşeği dövmek olarak karşımıza çıkıyor. Bayalınov’un böylesi bir ilkel davranış sergilemesi bu şekilde açıklanabilir. Aksi halde eşeği dövmek veya vurmak gibi bir karakteristik özelliği bulunmamaktadır

Pazarda öğrendiği müjdeli haberi ailesine iletmek için aceleyle eve gelen Bayalınov’u, kapıda kardeşleri karşılar. Aralarında şöyle bir diyalog geçer:

Eve yaklaştığımda:

-Ağabeyim geliyor!

-Ağabeyim, diye küçük kardeşim Abdübek ve yetim İdris koşa koşa önümü kestiler.

Onların birisini önüme diğerini arkama bindirdim.

-Ağabey, pazardan ne getirdin bize?

-Ekmek getirdin mi? diye ikisi de kucağıma ellerini koydu.

-Ekmek değil müjde getirdim size, müjde.

Tüm akıllı ve fikri ekmekte olan çocuklar müjdenin ne olduğunu anlamadı. Bu da yiyecek gibi bir şey diye düşünmüşlerdir.

-Hani, göster ağabey!

-Tatlı mıdır? diyorlar.

-Evet, kurban olduklarım tatlıdır tatlı. (KÖ, 71-72)

Ekmek bekleyen kardeşlerine “Ekmek değil müjde getirdim size, müjde” cevabını veren Bayalınov, nesiller arası bir algı farkını yaşamış ve bunu da okuyucularına aktarmıştır. Günümüz insanına seni en çok ne mutlu eder?” diye sorulduğunda, arzuladığını alabilmek şeklinde verilen cevapla, mutluluğun tüketimle olan ilişkisi net olarak görülür (Fromm 1996: 90). Bu ifade düzleminde aç yahut herhangi bir nesneye ihtiyaç duyan biri için en büyük müjde, en mutluluk verici haber; karnın doyması, ihtiyacın giderilmesidir. Bu yüzden kardeşleri Bayalınov’un sevincine iştirak edemezler, o da ısrarcı olmaz ve müjdeyi tatlı olarak ifade eder. Çocuklar bu tatlı müjdeyi ancak hayatın içinde kalıp farkındalık özelliği kazanmaları sonucunda anlayabileceklerdir. Bayalınov ise olanların ve duyduklarının bir müjdeden çok daha öte olduğunu farkındadır. Sanki yeniden doğmuş, tüm gücü, isteği arzusu vücudunu kaplamış adeta sihirli bir gömlek giyip kâinatın en güçlü ve kabına sığmaz insanı oluvermiştir.

Şubat Devrimi ile birlikte Bayalinov'un yüreğinde geleceğe dair umutlar yeşermeye başlar. Kısa süre sonra Turpan'dan ayrılıp memleketleri Kırgızistan'a doğru yola çıkarlar. Bir ay süren yolculuğun ardından Atbaşı bölgesine gelirler ve burada bir süre kalırlar. Bu arada Çarlık rejiminin yıkılmasının ardından geçici ve yeni bir hükûmet kurulur ancak istenen seviyedeki düzen ve huzur ortamı kısa zamanda oluşturulamaz. Geçici yeni hükûmetle birlikte adı özelinde olduğu gibi düzensizlik durumu geçici olacak, istenen huzurlu ortam kısa sürede tesis edilecek ve sıkıntılar bitecektir. Kırgız halkı henüz fakirlikten, yokluktan, zulümden, kötü muameleden ve eziyetten kurtulamamıştır, fakat süreç yakındır. Atbaşı'nda Kazı isimli bir bölge yöneticisi Ürkün sonrası kaçan veya isyan edip Turpan'a sürülen daha sonra tekrar Kırgızistan'a dönen yurtsuz Kırgızlara, geçici hükûmette yer alan Çarlık rejimi yanlılarına yaranmak düşüncesi ile kötü davranmaktır. Geçici hükûmet henüz arzulanan huzur ortamını gerçekleştirememiş ve sıkıntılı süreç sona ermemiştir. "Üzerimizde hala yırtılmış elbiseler ve eski ayakkabılarımız ve hala kötü vaziyetteyiz."(KÖ, 78) şeklinde yaşanan olumsuzlukların devam ettiğini ifade eden Bayalinov ise her şeyin düzeleceğine inanarak umutla bekler.

Ailesi Çüy'e gitme kararı alıp harekete geçtiğinde ise Bayalinov bir süre daha Atbaşı bölgesinde kalır. Onların geride bırakacağı yoksunluk içerisinde ilk kez ailesinden ayrılırken yetim olduğunu düşünür. Onun için babasız, anasız ya da yetim ve öksüz kalmak yalnızlık, güçsüzlük, bir başına kalmışlık ve çaresizliktir. (Ağırman, 2007: 12). Ailesinden ayrılışını, yetim gibi kalışını "Gözden kayboluncaya kadar onlara baktım. Yabancı halk, yabancı yerlerde yalnız kaldığıma vicdanım sızladı, yetim kaldım. Benim de gözlerimden yaş akıyordu." (KÖ, 81) cümleleriyle anlatır. Birçok etkenle birlikte ortaya çıkabilen bireyi üzüntüye sevk eden, hayal kırıklığına neden olan, ümitleri yok eden bilişsel ve duyuşsal zorlanma olarak ifade edilen yalnızlık (Armağan, 2014: 28) duygusu gözyaşlarıyla belirir. Bayalinov, aile bütünlüğü ile ailenin sarıp sarmalayıcı gücüne inanmış bir karakterdir. Yalnızlık ve bireysellik yerine toplumsallık ve aidiyet duygusuna önem verdiği görülür.

Ailesinden ayrı olarak kaldığı Atbaşı bölgesinde Toksan adlı toprak sahibi bir burjuva olan feodal beyin hayvanlarına bakıcı olarak çalışmaya başlar. Yaptığı işin karşılığı olarak ancak bir çuval un alabilir (KÖ, 80). Çarlık rejimi süresinde Rus coğrafyasında egemen ve üst sınıfı temsil eden toprak ağalığına dayalı bir burjuva sınıfının varlığı ve Bayalinov'un bu durumdan rahatsız olduğu açıkça görülür. Yapılan işin karşılığını vermeyen yöneticiler ve zengin insanlar doğrudan eleştirilmektedir. Bayalinov, yöneticilerin işçilere zulmettiği sınıf

farkına dayalı bir yönetim anlayışını ve toplumu benimsemediğini sıkça dile getirmekte ve yeni kurulacak rejime umutla bakmaktadır.

Bir süre sonra Bayalınov da Çüy'e ailesinin yanına gitmek ister. Tokmok'a doğru yola çıkmak için beklediği sırada uzun zamandır ilk kez yüzü güler. Gülüşünün sebebi içler acısıdır ama o gülmeye ve mutlu hissetmeye devam eder. Çünkü uzun süredir hasret kaldığı bir bardak çay ve bayat ekmek parçaları bulur. Ulaştığı bu yiyecek ve içecek çok kıymetlidir. Bayalınov'un yaşadığı koşullarda çay ve ekmek, yokluk ve kıtlığın sandıklarda saklanan hazinesidir. Uzun süre tüketilmediği için bayatlayan ekmekleri hızlıca ağzına atan Bayalınov'a etrafındakiler gülerler. Çayla ıslatıp öyle yemesini söylerler (KÖ, 84). Bayalınov gülüşmeleri ve söylenenleri umursamadan yemeye devam eder, bu tür davranışları asla önemsemez. Yokluğun nelere sebep olabileceğini hayatı ile öğrenmiş bir karakter olan Bayalınov, yetinme ve şükür duygularını da iyi bilen bir karakterdir.

Ailesine yanına ulaşabilmek için çıktığı yolculuğu sırasında Züleyha ve Akmat'la tanışır. Koçkor'da mola verdiklerinde bir gece orada kalırlar. Koçkor pazarında akrabaları İsrayıl'ı görür. Ondan ailesinin Çüy'de değil Moynok'a yakın bir yerde yaşadıklarını öğrenince oraya doğru yola koyulur. Önce Orta Tokmok'a uğrar. Orada da daha önce Kök Moynok'ta beraber vakit geçirdiği çocukluk arkadaşı Barıktabas'la karşılaşır. Ürkün olayından sonra hiçbir sevdiği, anılarından silinmez ancak kaçış ve sürgün esnasında herbiri darmadağın olup farklı yerlere savrulmuştur. Köksüz kalan bitki gibi toprağına, vatanına tutunamayan her bir birey rüzgâra kapılıp başka başka yerlere dağılmak zorunda kalmıştır. Arkadaşıyla vedalaştığı günü hatırlayan Bayalınov, o zaman diyerek huzura ve sevgiye olan özlemini "O zaman dostum ikimiz: "Halkımız yeniden halk olabilecek mi? Biz de eskisi gibi huzur ve sevgi dolu hayat göreceğ miyiz?" (KÖ, 89) cümleleriyle dile getirirken şimdi de "Rusya'da hükûmet devrilmiş. Yeni bir hükûmet kurulmuş. Ürkün olayından dolayı kaçanlara aff gelmiş... Artık iyi ve mutlu günlerimiz geri geliyor, halkımızla buluştuk huzurlu hayat bizi bekliyor" (KÖ, 89) ifadeleriyle sevinçli haberi Barıktabas'a ileterek dile getirir.

Bayalınov'a göre vatansızlık bir yok oluş demektir. Bayalınov'un yaşadığı, insan ömrünün en zor dilimi olan heimatlos (haymatlos)'tur (Karamağralı 2011: 89). Tüm bu yaşadıkları Bayalınov'un vatan sevdasını artırır. Annesiz babasız ailesiz yaşanılabilirliğini ancak vatansız köksüz asla yaşanılmayacağını ona öğreten unutulması hatıralarıdır. Çünkü

onun yaşadığı haymatlos, onun için birader, abi, kardeş, üstat başka bir söylemiyle herşey ve herkes olur (Özdemir, 2012: 96).

Geçen sürede başarılı olamayan geçici hükûmet yerine kalıcı yeni hükûmet kurulmuştur. Bayalinov, gelişmeleri eserinde “Ürkün hadisesinden sonra kaçanlara aff gelmiş...” haberini duyduğumda artık iyi ve mutlu günlerimiz geri geliyor, halkımızla buluştuk huzurlu hayat bizi bekliyor derken sen dostum kötü hastalığa yakalanmışsın. Çare yok! Ne yaparız dostum. Elveda, dostum!" dedim. Kaldığım yerde biraz durdum sonra yola çıktım .(KÖ, 89)

sözleri ile dile getirir ve Bolşeviklerin kurduğu yeni Hükûmeti’in getirdiği ayla birlikte umut ve sevinçle ailesine varış yoluna devam eder.

Artık umutla dolu yüreği eşliğinde zihninde zorlar kolaya çirkinlikler güzele dönüşür. Umut ve hayalin, bireyi yeniden var etmesi Bayalinov’da açıkça görülür ve romanda şu ifadelerle yer alır:

Nehrin kenarından giderken Açıktaş’a, sonra Şorbulun’a geldiğimde eskisi gibi burada hayvanlar ve yaylalar artık yok. Köy bile yok. Fakat gözüm nereye değdiyse her şey yakın geliyor. Her taraf güzel görünüyor. Bak, buralar nasıl boş kalmış. Ne hale getirmişler! Tekrar buralarda eskisi gibi halkımız, hayvanlarımız olacak mı? O günlerimizin tekrar geri gelmesi bizim için yeterdi. (KÖ, 90)

Bu düşüncelerle yoluna devam edip Kök Moynok yakınlarına gelir. Ailesine kavuşmanın huzuruna erer. Ancak tüm bireylerde rastlanan bir özellik Bayalinov’da da görülür. Bu özellik, huzurun ve mutluluğun sınırının bilinmemezliği birine ulaşıncaya diğerine odaklanılma, ona çaba sarfedilip elde edildiğinde yeni istek ve arzuların peşinde olma durumudur. Bir isteğin yerine gelmesi yeni bir isteğin başlangıcı olur. Huzuru nasıl hayal ettiğini ise Bayalinov, okuyucusuyla şu şekilde paylaşır:

Hayal kurmanın çok kuvvetli bir his olduğunu anladım. Bir elim keserde bir elim baltada hayalim başka diyarlarda... Bir ekmek parçası gözümde o ekmeği iki küçük kardeşim yiyorlar. Ağabeylerim, anam ve diğerleri hepsi gözümün önünde. Onların kaderi, hayatı ve bundan sonra hayatımız nasıl olacak. Aynı zamanda odun hazırlıyorum. Onlar sağ sağlim kıştan çıkıp Çüy’e gitse iyi olur diye düşünüyorum. Orada Rus köyleri çoktur. Muhakkak bir iş bulunur. Orada hep beraber çalışsak karnımız doyar, karnımız doyarsa huzur da gelir. Orada okula gitsem, küçük kardeşlerimi okula kaydettirsem diye aklım fikrim orada... (KÖ, 95)

Bayalinov ailesi ile birlikte huzur içerisinde bir yaşamın hayalini kurmaktadır. Hayal etmek, gündüz düş kurmaktan gece görülen rüyalardan farklıdır; umudun beslenmesi ve mayalanmasıdır (Bloch, 2007: 105-130). Huzurun yolu hayatta kalabilmek için karnın doyması en sade ifadesi ile ekmekten geçmektedir. İçinde bulunduğu koşullar öylesine ağır ve zordur ki ekmeğe dahi muhtaçtırlar. Açlık hayatın en zor sınavlarından biridir. Bu imtihandan veya süreçten geçen kişi Bayalinov'dur, tüm hayallerini karnının doyması için ulaşılabilecek ekmek ile varılacak huzur kaplar. Huzur, ekmeğe eş koşulur. Onun hayalleri, bildikleri ve deneyimledikleri ile sınırlıdır. Bu durum romanda şu ifadelerle pekiştirilir:

Başımı aşağı eğerek baktım, içi ekmek parçaları dolu. Askerler yedikten sonra geriye kalan parçalarını o kutuya koyuyormuş. O kutudan benim çuvalıma doldurdu. Sevinçten uçuyordum. Doldurduktan sonra hemen dışarıya çıktım. Tabi, o dönemde bizim dağların eteğinde yaşayan insanların sayısı çoktu. Benim için bu ekmekler birer mutluluk idi. (KÖ, 98)

Eserde net tarih olarak verilen Ekim ayının sonlarında yanında çalıştığı Rus Anton'un yanından ayrılıp ailesinin yanına dönen Bayalinov yaklaşık 10 gün kaldıktan sonra Şarafuddinov'un çalıştığı yemekhanede çalışıp para kazanmak için tekrar yola çıkar. Bu kararı almasının öncesinde Anton ve Irsali'nin birlikte hareket ederek Ürkün'den kaçan insanların evlerini ve ahırlarını yıkarak buralardan sağladıkları odunları sattıklarını öğrenir. Ayrılışı öncesindeki günlerden birinde ahırlarının yanından geçerken Anton, Soodanbek ve bir başka adamı gördüğünde daha fazla dayanamaz ve onlardan bu yaptıklarının hesabını sorar. Böylece Bayalinov, eser boyunca ilk kez haksızlık karşısında eyleme dönük tavır ortaya koyar. Haksızlıkla ilk kez bu boyutta mücadele eder. Bu tavrın alınmasında Çarlık rejiminin yıkılışı ile içinde beliren umudun ve kazandığı enerjinin yanında özünde bu değere yani haksızlığa sessiz kalmamak gerektiği bilincine sahip olmasının tesiri vardır. Elbette hesap sorma cüretini göstermenin bedelini çok ağır bir şekilde öder. Karşı geldiği için hem ağır sözler duyar hem de dayak yer. Daha sonra hata yaptığını düşünerek üzülür. İyileşmesi de bir ay sürer (KÖ, 100-101). Ancak bu yaşananlar, Bayalinov'u kendisine döndürme ve değerlerine sahip çıkma boyutunda son derece önemli bir gelişmedir.

Bayalinov iyileşmeye çalışırken bir yandan da diğer sıkıntıları devam etmektedir. Yiyecekleri azalınca Bayalinov'un ağabeyi Ceenbay ve arkadaşı Cumalı, Irsali'nin bir ineğini çalarlar. Bunu anlayan Irsali, Bayalinov ve ailesinin peşine düşer. Onlar da Koçkor ırmağının karşısına geçerler. Sonrasında Semizbel'e yerleşirler. Semizbel'e gelişlerinden birkaç gün sonra Bayalinov, kardeşlerine ekmek bulmak için Kazakların yerleştiği bölgelere

doğru geçer. Bütün bu sıkıntılı süreci Bayalinov eserinde devletsizlerin, düzensizliğin ve yitirilmiş toplumsal değerlerin nelere sebep olduğunu bizzat yaşadıkları ile gözler önüne sermektedir. Rus Çarlığı rejimi gibi “çatışmalı çöken toplumlarda” üretim biçimine ve sosyal ilişki kalıplarına yüklenen anlam değerini yitirir, değişimden yana olan toplum üyeleri ve gruplar arasında çatışma yaşanırken yeni bir oluşum kurma çabası ortaya çıkar (Yazıcı 2016: 193). Bayalinov da bu anlatımları ile duyduğu düzenli bir toplum ve devlet ihtiyacını belirtmektedir. Bunun olmadığı toplumların, fakru zaruret içerisinde kaybolmaya mahkûm olduklarını ve zillet içerisinde yaşayacaklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bayalinov, Ürkün olayı ile topraklarını terk etmelerinden sonra kendi bölgelerine Kazakların yerleşmiş olduklarını görünce “Ahh, dedim içimden. Kazaklar bizim bölgelere gelmiş demek ki.” (KÖ, 114) diye üzülür. Ancak doğanın kanunu böyledir. Termodinamik bir kuralla açıklanan zorunlu devinim ilkesi gereği (Heidegger, Aristoteles ve Augustinus, 1997: 415) her boşluk bir şekilde ve bir nesne ile dolar. Kâinatın varoluşundan itibaren boşluk halinin bu şekilde olduğu bilinmektedir. Doğa boşluk kabul etmemektedir.

Bayalinov, her bulduğu fırsatta kendi gelişimi için bir şeyler yapmaya çalışır. Kazakça, Rusça ve Tatarca öğrenme gayreti içinde olur, zamanla hepsinde belli bir seviyeye ulaşır. Öğrendikleri onun hayatını belli zamanlarda son derece kolaylaştırır. Bu kolaylıklardan birisi de etrafında bulunan Kazaklar ile onların dilinde yaptığı sohbetlerden sonra olur. Bulundukları bölgede Kazak zengini Sarsenbay’ın ikinci eşinin Kırgız olduğunu öğrenince bir umutla ve öğrendiği dilin faydasını görmenin hazzı ile onun yanına gider. Kazakça “Kırgız kızı dediğinde kardeş olur o zaman beni geri çevirmez diye umutlandım.” (KÖ, 115) cümlesiyle Kırgızlara olan güvenini de açıkça ifade eder.

Bayalinov’un iş ve aş bulma noktasında hiç durmaması ve yoğun gayret sarf etmesi, onun dirayetli ve dayanıklı bir karakter oluşunu gösterir. “Her zaman ayakta ve hep bir işle meşgulüm. Boş zamanım yok. Çünkü aklım ve fikrim ailem. Tek düşüncem onlara ekmek götürmek.” (KÖ, 116) diyen Bayalinov, çalışma ve boş durmama noktasındaki hassasiyetiyle iş ihtirası” (Ülken, 2012: 71) yüksek bir karakterdir. Ayrıca bu yapısı ailesinin hayatta kalması fikriyle de ilişkilendirilebilir. Bu durum onun mücadeleci kişiliğini ve aile sevgisine sahipliğini de gözler önüne koymaktadır.

Bayalinov ve ailesi hem zorluklar hem de açlıkla savaşıırken bir de Ürkün isyanından kaçan Kırgızların mallarına mülklerine el koymak suretiyle zengin olan Kırgız İrsali ile mücadele etmek zorunda kalır. Onun başlarına bir musibet getirmemesi için ondan ve adamlarından kaçmaya çalışırlar. Bayalinov ise Sarsenbay adlı bir Kazak zenginin yanında çalışmaktan mutludur. Onun tek isteği ailesine yiyecek bir şeyler götürebilmektir. Buradaki çalışması ile de bu hedefini gerçekleştirebilmektedir.

Bayalinov, Sarsenbay'ın evinde kalıp rahatça yiyip içebilir. Ancak böyle yapmak yerine her zaman ailesine ve özellikle kardeşlerine ekmek götürebilmek için canla başla mücadele eder. Bencil davranıp rahatlıkla yaşamayı tercih etmez, ailesi ile bir arada olmayı tercih eder. Roman boyunca Bayalinov'un, herhangi bir karşılık beklemeden, başkaları için yaşama biçiminde veya adanmışlık olarak tanımlanabilecek bir tavır içerisinde fedakârlık yaptığı anlaşılmaktadır. (Yeşilkaya, 2018: 470). Bu bağlamda Bayalinov'un fedakâr, adanmış, sevdikleri ve etrafındakilerin mutluluğu ile mutlu olan bir karakter olduğu söylenebilir. Ben değil biz merkezidir. Bireyin mutluluğunu değil topluluğun mutluluğunu hedef alan karaktere sahip olduğu ifade edilebilir.

Sarsenbay'ın evinde bir süre çalıştıktan sonra ailesinin özlemi ağır gelen Bayalinov, bulduğu iş ve rahat ortamda kalmak yerine ailesi ile birlikte olmayı tercih eder ve onların yanında olabilmek için buradan ayrılmaya karar verir. Çalıştığı yerden ayrılıp ailesinin yanına gitme fikrini benimseyen Bayalinov'un bu davranışında da görüleceği üzere mutluluk, huzur ve rahatlık tek başına mümkün değildir. Birey için mutluluk ve huzur sevdikleriyle, hep birlikte olunursa gerçek anlamına kavuşur. Aksi takdirde bireysel ve egonun tatminine hizmet eden menfaate dönüşür. Yani “çıkarıcı özgecilik”e (Yeşilkaya 2018: 479) evrilir. Bayalinov'un yaptığı tercih ile bu durumu göstermek yanında komün hayata, komünizme göndermede de bulunduğunu ifade edebiliriz. Çünkü sosyalist realizmin çizdiği kahraman dayanışma ve kollektif bir duyguya sahip olmalıdır (Zelinski 1978: 131). Bir kişinin rahat ve kolay yaşaması mutluluk değildir. Gönlün ve kalbin saadete ulaşabilmesi değer verdikleri ve hayatında olmaları anlam içerenler ile mümkündür. Bayalinov sergilediği tavırla bu düşünceyi bizzat yaşamış ve hayatında vazgeçilmez değer haline getirmiştir. Ailesinin yanına gitme düşüncesini uygulamak için harekete geçtiğinde, Sarsenbay'ın eşi Züleyha ile karşılaşır:

Hemen atıma atlayıp gideceğim sırada:

-Kurban olayım, sen şimdi nereye gideceksin?-diye elimi tuttu Züleyha.

-Dağdaki ağabeylerime,-dedim.

-Ahh, şimdi onlara elin boş gidiyorsun. Ne yapabilirim ben sana şimdi. Elveda...

Benim yanımda sesi titreyip iki gözünden yaş damladı

Kadınların tabiatları gereği daha merhametli olduklarını anladım. Yoksa onunla hiçbir kan bağı yok. Aynı halktanız, hemşehrim diye bana acıdığını gördüm.

Benim yanımda gözlerine yaş dolarken ben de içimden ağladım, sızladım.

Onunla vedalaştım. (KÖ, 120)

Bu vedalaşma sırasında yaşananlarla ilgili Bayalınov'un yorumları, onun daha öncesinde kadınların duyguları ile ilgili fazla bir tecrübeye sahip olmadığı kendi ifadelerinden ortaya çıkmaktadır. Züleyha ile yaşadıkları tecrübenin ardından onunla aynı milletten olma dışında bir bağı olmamasına rağmen gösterdiği merhamet ve yardımseverlik, kadınların erkeklerden daha merhametli, kadirşinas ve vefalı oldukları hissinin uyanmasına sebep olur.

Bayalınov, ailesinin yanına ulaşmak için yola çıktığında, Çin'e kaçan insanlardan dolayı boş kalan yerlerin birinde yaşayan bir ailenin yanında konaklar ve evden ayrılmadan önce ev sahibinden ailesi için biraz et ister. Aralarında şöyle bir diyalog geçer:

-Ana,-dedim tam dinleneceğimiz sırada.

-İrsali zengininin beni takip ettiğini biliyorsunuz. Ben şimdi şafak olmadan bu gece yarısında buradan uzaklaşayım.

-Tamam, kurban olayım, olur, dedi.

-Sizden bir şey rica edeceğim.

-Söyle oğlum, buyur. Elimden ne gelirse yaparım.

-Size de bahsettiğim gibi benim orada iki tane küçücük kardeşim var. Aç ve dağdalar. Onlara boş gitmeden sizin etinizden biraz alsam, ne dersiniz?

-Kurban olayım sana!, dedi kadın.

-Sen kendini değil akrabalarını daha çok düşünüyorsun. (KÖ, 129)

Bayalınov, alıntılanan diyalogda da görüleceği üzere buna benzer ifadelerle ailesine olan sevgi ve bağlılığını okuyucuya sunar. "Aile, toplumun temelini teşkil eden en küçük birim olmasına rağmen, hem fert hem de toplum için vazgeçilmez fonksiyonlara sahip olan bir kurumdur. Toplumu bir binaya benzetirsek, aileler, o binanın taş ve tuğlaları olacaktır. Binanın sağlamlığı, nasıl kullanılan malzemenin sağlamlılığına bağlıysa, toplumun huzurlu, mutlu ve gelişmişlik düzeyi de, toplumu oluşturan ailelerin sağlamlığıyla yakından ilgilidir. Böyle olunca, nasıl ki toplumdaki huzur ve mutluluk, ailenin mutluluğuna bağlıysa, aksaklıklar ve çatışmalar da, hiç şüphesiz ailedeki aksaklıkların tabii bir sonucu olacaktır. Bunun için, aile yapısını bozabilecek zararlı unsurlardan uzak tutulmaya ve korunmaya

çalışılmalıdır. Zira aile, toplumun geleceğini tayin edecek sosyal bir olgudur.” (<http://eski.bingol.edu.tr/media/261497/3ailekurumu.pdf>). Bunun bilinciyle hareket eden Bayalinov okuyucuya ailenin kutsallığını ve mutluluğun bencillikle değil paylaşım ile olabileceği fikrini aşılama çalışmıştır. Ayrıca ailenin toplum ve milletin temel taşı olduğu ilkesini de benimsetmek istediği söylenebilir.

Bayalinov zorlu yolculuktan sonra ailesinin yanına gelir. Bir süre sonra evlerine yeni bir üye sıfatıyla gelin gelir. Bu dönemde Bayalinov’un ailesi amcasının eşi Seyilkan ve çocukları ile birlikte bir çadırdaki hayat sürmektedirler. Seyilkan hepsi için bir anne olmuş ve aileyi derleyip toplamak görevini yerine getirmiştir. Ailenin yeni ferdi ise amca çocuklarından biri ile evlenecek olan Selime’dir. Bayalinov’un anne bildiği yengesi Seyilkan, aileye yeni bir üye olarak katılmak isteyen Selime gelinin iki bekâr oğlundan kimle evleneceğine Bayalinov’un karar vermesini ister. O da şu şekilde cevap verir: “Anne!, dedim ben ona. Büyük ağabeyi varken küçüğü evlenemez. Ağabeyinden önce evlenilmez! Yengem olacak Selime, Ceenbay ağabeyimle evlensin. Selime ona bir ömürlük eş olacak bir kadındır. (KÖ, 144). Burada da görüleceği üzere toplumsal değer olan töre gereği birçok toplumda ilk olarak büyük çocuk evlendirilir.

Seyilkan Bayalinov’un aldığı kararı onayladıktan sonra nikâhlarının da molla eğitimi almış birisi olarak Bayalinov tarafından kısılmasını ister. Bayalinov da Kuran’dan ayet okumuş gibi yapıp yarım yamalak güzel dileklerde bulunup nikâhı kıyar.

Bu yaşananlar sonucunda Bayalinov’un, aile ve çevresinde sözü dinlenen, belli bir saygınlık ve itibar gören, eğitim ve bilgi seviyesi ile bulunduğu ortamlarda otoriteyi temsil eden bir karakter olduğunu ifade etmek mümkündür.

Bayalinov’un molla eğitimi almış olması yeterli görülerek kısılan nikâh akdi için bir kısıyıcı ile ilanât şarttır, dini eğitim alan varsa o tercih edilmelidir (Ekinci, 2006: 41). Ancak bu durum ile Bayalinov’un da dâhil olduğu toplumda gelenek ve göreneklere saygı duyulmasına ve uygulanmaya çalışılmasına rağmen bunların esas ve usulleri hakkında yeterli seviyede bilgi sahibi olunmadığı bir gerçek olarak okuyucuya sunulmuştur.

Nikâhın ardından Seyilkan annem sözüne devam etti:

-Şimdi oğullarım, ne yapmaya karar verdiniz? İsterseniz dinlenelim!

-Yatalım, dedik hepimiz.

-Hayır, böyle olmaz, dedi. Çünkü Selime kocasından kaçarak onlara gelin gelmişti. Ailesi her yerde onu arıyor ve iz, sürüyor olabilirdi. O başın kaldırıp, uyuyalım diye yarın güneş çıkana kadar kalsak, o zaman onlar yarın gelecek. Onlar gelinceye kadar gece yarısında bile olsa başka yere kaçıp gidelim. Bunu biz hepimiz uygun gördük. Kızıl-Ompol'a doğru gitme kararını aldık. Fakat gidecek herhangi bir aracımız yok. Tabaklarımızı, eşyalarımızı ve etlerimizi nasıl götüreceğiz? Ne yapacağımızı bilmeden çaresiz düşünürken annem şöyle dedi:

-Kurban olayım, oğullarım! Neden bu kadar düşünür oldunuz? Etler derileri taşın altına koyunuz sağlam. Biz yerleştikten sonra gelir tekrar getirirsiniz.

Annemin tavsiyesini makul görüp, kaldıramadığımız yükleri de taşın altına gizledik. Geriye kalanını omuzumuza koyup, şafak zamanında yola çıkarken annem:

Ağabeylerim her gittiğinde oradaki çadırın yanında atların izlerini görmüşler. Bunu duyduğumuzda iyi ki aynı günü annemizin tavsiyesiyle gece yola çıkmışız diye sevindik. Yoksa hem Selime hem de biz yakalanacaktık. (KÖ, 148)

Yukarıda geçen diyalogdan da anlaşılacağı üzere Seyilkan; anneliğin koruma, kollama, esirgeme, ailenin devamlılığı gayreti gibi özelliklerinin yanında sezgisi güçlü, olabilecekleri önceden kestirebilen ve olağanüstü tedbirli bir kadındır. Bayalınov da romanında “Annemin akli ve feraseti yüksek bir kadındır. Onun verdiği akıyla ve kararlarıyla biz bugüne kadar hayattayız.” (KÖ, 144) demek suretiyle Seyilkan'ın nasıl bir anne ve kadın olduğunu açıkça ifade etmektedir.

Bir süre sonra yeterli erzaklarının da olması ile Bayalınov ve ailesi Çüy'e doğru yola çıkarlar. Açıktaş bölgesinde kalmaya karar verirler. Buraya geldiklerinde mart ayının sonları yaklaşmış ve erzakları ile etleri azalmıştır. Ağabeyim dediği amcasının oğlu, bir inek ve bir at getirir. Bayalınov kestikleri ineğin derisini satmak için Karago pazarına gider, akrabaları olan İsrail'den deriyi satmak için yardım ister. Bu arada onu gören ve uzun süredir arayan İrsali'nin adamları Bayalınov'u yakalar. Tutsak halde Akölen bölgesine gelirler. Bayalınov tekrar kaçmayı başarır. İrsali yeniden yakalayacakken dağa çıkmayı başarır ve ellerinden kurtulur. Ardından Orta tokoy bölgesinde İsrail'in evine gelir. İsrail 'e kendi atını ve satmak için getirdiği deriyi sorar. Derinin çürük olduğunu, atının da birisi tarafından alındığını duyunca Bayalınov, İsrail'den ailesi için yardım ister. İsrail kendisine yardım edeceğini söyleyince mutlu olur. Ancak onu kandıran kişi İsrail'dir. İsrail karşılığında bir tay almak üzere Onun atını Karaçunak diye birine vermiştir. Bu tayı almak için Bayalınov'u Karaçunak'ın yanına gönderir. Bayalınov buradan tayı alır. İsrail, o tayı da elinden alır. Bayalınov'u kandırıp düşman eline terk eden İsrail ile ilgili kısım romanda şu şekilde geçmektedir:

İki adamdı. İki elimi tutup ellerimi arkaya çevirip bağladılar. Yanımdaki akrabam beni kurtaracak umuduyla ona yalvardım, ağlayarak:

-Ağabeyim,-dedim İsrail'e,- bunlar ne yapmaya çalışıyorlar? Bunlara bir şey demez misiniz?

-Ne yapabilirim ki? Beraber gidin ve ağabeylerinin nerede olduğunu söyle,-diye bana baktı o da. Kötü akraba yerine yabancı insan daha iyidir. Benim yakınım bunu söylediğinde umudum kesildi. Gözlerimden yaş akıyor. (KÖ, 152)

Tüm bu yaşananlardan hareketle Bayalinov'un kolay kandırılabilir insanlara kolay inanan bir karakter olduğu görülür. Ayrıca Bayalinov dost, akraba ve aynı memleketli-soylu olanların birbirlerine hep destek yardımcı ve iyilik yapacağı düşüncesini taşımaktadır. Bu durum romanın birçok kısmında yer almıştır. Yazarın bu düşüncesine yabancı olduğu memleketlerde olmasının, düşkün durumda kalmasının ve desteğe ihtiyaç duymasının sebep olduğu söylenebilir. Aynı zamanda devlet düzeninin olmaması ile gelen perişanlık ve yurtsuzluk onları sürekli bir yerden bir yere savurmaktadır. Bu son derece güç bir durumdur. Tam bir yer ve çevreye alışmışken yeniden göç, taşınma gibi eylemler; yabancılık, yalnızlık ve boşluk gibi birçok duygunun hissedilmesine zemin hazırlar. (Erol ve Ersever, 2014: 53). Sürekli tekrar eden bu süreç elbette insanları yılgınlığa ve bir desteğe dayanma ihtiyacına sevk edecektir. Bu da insanların aldatılma dâhil birçok yanlış davranışlarına zemin hazırlayacaktır. Akrabası İsrail'in yaptıklarına sinirlenen Bayalinov, kendi kendine konuşmasına devam eder:

Ehh dünya! Buna ne dersem şimdi?! Hem atımdan hem de derimden mahrum kalıyorum. Bana acır, yarama merhem olur, destek olur dediğim akrabam düşmanımdan daha beter birisi oldu. Tüm zorluklarımızı bu anında unutup tersine bizi aldatıyor. Bu kişiye anında ve yanımda haddini bildirecek bir güç olsa, yalnızım işte, yaşça küçüğüm. Akrabamın yardım edeceği ümidiyle pazara gelmekle hem atımdan hem de derimden ayrıldım. Üstelik akrabamın arkadaşları tarafından bir de tartaklandım. (KÖ, 160)

Kendini çaresiz hisseden Bayalinov, “Yüzün kurusun, İsrail, dedim. Kul hakkından korkmayan vicdansız. Şimdi ne yapacağım? Hangi tepeye gidip atımı bulacağım? İki atımı da böylece benden aldı. Gücüm yetse ya da bana yardım eden birisi olsa onu bıçaklar öldürürdüm. Çaresizim... Ona beddua ediyorum. Şimdi hangi dağa gideceğim.” (KÖ, 171).diye kara kara düşünürken İsrail'le karşılaşır. Aralarında şöyle bir konuşma geçer:

-Atını bulabildin mi? dedi İsrail.

-Evet, gördüm.

-Peki nerdeymiş?

Dağ tarafı işaret parmağıma göstererek:

-İşte o dağa götürüp bağlamış.

İsrail çok şaşırarak:

-Kim o? Nerden duydun?

O sırada o kadar sinirlenmişim ki, hemen cevabını verdim:

-İsrail'den duydum, İsrail'den! Ben ve benim ailem çok sıkıntılı bir zamanda özellikle ekmeğimiz bile olmadığı bir zamanda bizi sırtımızdan vuruyorsun. Sen bize düşmanımız yapmadığını yapıyorsun! Atalarımızın ruhları çarpsın seni! Sana beddua ediyorum! (KÖ, 171)

Akrabası İsrail'den zarar gören Bayalinov, İsrail'in karısından da beklediğini bulamaz.

Karnı çok acıktığı için İsrail'in karısına:

-Yenge, dedim ben ona.

-Talkan da olsa veriniz. Dünden beri bir şey yemedim.

-Kuru talkan'ı nasıl yersin? Al, ye!

Yengem sadece talkanı ocaktaki suya karıştırdı ve bana verdi. Süt vermedi. Ben de talkanı yedim ve dışarıya çıktım.

Sütleri varken su vermesinden kendileri utanacak mı diye düşünmüştüm. Hayır, utanmak şöyle dursun İsrail beni dışarıya çıkartıp omuzuma vurarak:

-Afferin sana! Sen açlıktan ölmezsin! (KÖ, 163)

İsrail'in evinden hayal kırıklığıyla ayrılan Bayalinov, belki iş bulurum ümidiyle Karagoo (Koçkor) pazarına gider. Pazarda Beyaz Ruslarla Kızıl Rusların arasındaki savaşı, Kızıl Rusların kazandığını ve Kızılların başında Bolşeviklerin olduğunu öğrenince "Bolşevikler" hakkında hayal kurmaya başlar:

Ben pazarı dolaşıyorum. Köşelerde Kırgızlar toplanmışlar kendi aralarında konuşuyorlar. Ben onların yanlarına geldiğimde durdum:

-Ak Rusla kara Rus kavga etmişler.

-Ak Rus'u kara Rus yenmiş.

-Evet, öyle olmuş. Kara Rus'u idare eden "Balbaçek" adlı adammış.

-O, bir güçlü ve pehlivan birisi diyorlar, diye kendi aralarında konuşuyorlar.

-Tövbe!-dedi bir yaşlı kadın.

-O zaman onun gücü Hazreti Ali'ninkinden az değilmiş?!

-Hazreti Ali mi dedin? O sonunda ölmedi mi? Balbaçek ise hiç ölmez diyorlar.

Yukarıdaki paragrafta, pazarda geçen bir konuşmaya yer verilmiştir. Kara Rusların başındaki "Balçebek" hakkında konuşulur. Onun en az Hz. Ali kadar güçlü hatta ondan daha güçlü olduğu söylenir. Ölümsüz biri olarak görülür.

Bunları duyan Bayalinov, bir "Bolşevik" hayali kurar: "Attığında ok, vurduğunda ise kılıncı olan o nasıl bir adammış? Olsa olsa Tanrı Dağ'ı gibi kocamandır? (KÖ, 172-173)

Bayalinov, Bolşevik harekâtına ve liderlerine olan inancı ile sempatisini bu yolla en üst düzeyde ifade eder. Bolşevizmin galip gelmesine duyduğu sevincin yanında, getireceği yeni düzenin ilelebet olmasını ise lider in ölümsüzlüğü ile eşleştirir. "Balçebek"leri, her

özelliği ile müslüman dünyada yenilmez gücün, eşsiz kahramanlığın örneği ve Allah'ın kılıcı olarak addedilen Hz. Ali'ye benzetir (Çetin 2005: Demir 170; 2006: 86). Ancak Balçabek'in bir özelliği daha vardır ki Hz. Ali'den de ötedir, ölümsüzdür. Bu yolla Bayalınov, Bolşevizme olan inanç ve bağlılığının sonsuzluğuna, Bolşevizm hareketinin getireceği ideolojinin ise ölümsüzlüğüne vurgu yapmaktadır. Sovyetlerle birlikte gelecek olan "birlik ve süreklilik ilkesi"nin (Carr 2004: 69) zihinsel olarak alt yapısını oluşturmaya çalışır. Yazar sistemin arzuladığı ifadeleri eserine yerleştirirken, okuyucuya durumu rejimin belirlediği sosyalist realizm ile bir nevi efsaneleştirerek sunmayı da ihmal etmez.

Hayallerini Bolşevikler tarafından kurulacak yeni devlet ve rejim ile şekillendiren başkışı Bayalınov, Koçkor'da kurulan pazarda Ivan isimli bir Rus'un yanında hizmetçi olarak iş bulur. Ivan'ın yanında bir süre çalışır. Orada tanıştığı Sergey ile zaman zaman dertleşir. Bir gün onun evine gittiğinde Sergey'in çocuklarına mektup okuduğunu görür ve dinlemeye başlar: "Bolşevik'ler Petersburg'u ele geçirdi. Yer... Huzur... Lenin" (KÖ, 173) gibi ifadeleri duyar. Ancak pek fazla anlamlandıramaz. Okunan mektuptan şunları da öğrenir: "Petersburg'u Bolşeviklerin ele geçirdiğini yeni Sovyet Hükûmeti'nin kurulduğunu, artık yeryüzünde huzur ve barış hakkında Vladimir İliç Lenin'in bizzat kendisi imzalı bir kanun çıktığını..... ". (KÖ, 173) Bayalınov, ilk kez Lenin'in ismini bu mektupla öğrenir. Sergey'in "Bize de Bolşevikler gelecekler, oğlum, Hür ve egemen bir devir geliyor. Hepimiz rahat yaşayacağız"(KÖ, 175) cümlelerini duyunca Sergey'e İvan'ın Kızıl Kırğızları sevmediğinden, bu durumu da kendisinin anlamlandırmadığından bahseder. Sergey, Bayalınov'a:

-O zengindir, oğlum. Bolşevikler zenginlerin düşmanıdır. Onun sevmediği ondandır, - dedi.

-Öyle mi?

-Evet, öyle oğlum! Onun Tokmak'ta da ahırları, hayvanları bolcadır. Bolşevikler bir gelsin de... Sen ondan hakkını tam alırsın. "Hakkını alırsın" dediği sözü duyduğumda İvan'ın boz öküzü aklıma geldi. İneklerin arasında bir tane boz öküzü vardı. Sakin ama hızlıydı. Bindığın zaman at gibi koşardı. İnekleri güderken İvan'ın Trezor'un yedekleyip bindiğim oydu hep. O öküzü çok severdim. (KÖ, 175)

Yukarıdaki cümleleri duyan Bayalınov, hayal kurmaya başlar:

"Ahh çektim içimden. – Keşke, o öküz bizimki olsaydı. Binecek atımız ve yükleyecek aracımız da o olacaktı. Bolşevikler bir gelsin de... "Hakkın için ne

alırsın?" dediğinde bu öküzü göstereceğim. Elime o öküz geçse derhal binerek Çüy'e gitsem. Zavallı Seyilkan annem nasıl sevinirdi..."

Bir süre İvan'a hizmetçilik yapan Bayalinov, Ivan öldükten sonra da gidecek yeri olmadığı için gece evin tavuklara ayrılan bölümünde kalır. Ruhlar, cinler gelebilir diye korkar. Duyduğu seslerden iyice ürperen Bayalinov, bunun bir köpek olduğunu görünce rahatlar:

Ölen insanın ruhu aslında fazla uzağa gitmez. Geri tekrar gelir eve. Sahipsiz evde cin veyahut bir mahlûk olarak yaşar dediği çocukluk dönemimde annemin sözü aklıma geldi. Şimdi korkmaya başladım. Korktuğun zaman gözüne muhakkak bir şeyler gözüktüyor. Bir vakit ev taraftan sesler geldi. Sanki evin etrafında bir şeyler geziyorlar. Ayrıca sesler de geldiler. Korksam da başka gidecek yerim yok. Hayır, hiç bir yere gitmem. Sabır etmem gerekir. Sergey'in evine gitmek istiyorum. Ama köpeğinden korkarım. Onun köpeği gündüz bağlı, gece ise boş bırakıyor. Şimdi de gece yarısı. Şimdi ne yapsam?

Böyle düşünürken gene bir ses geldi. Bu bir sıçan olabilir. Evet, onlar diye kendimi teselli ediyorum. Ama gene de korkuyorum (KÖ, 178). Daha sonra yine se geldi. Baktım ki gerçekten evde kimseler var gibi. Şimdi o gürültü ve ses bana doğru yaklaşıyor. Ayağıma bir şey dokundu. Bu cin olabilir diye korktum. O kadar korkmuşum ki bağırdığımı da duymadım. O biraz yanımda uzaklaştı ve oturdu. Ben kendimden geçmişim korkudan. Daha sonra tüm aklımı toparladım baktım ki inekleri güderken bana yardımcı olan İvan'ın Trezoru adlı köpeğiymiş (KÖ, 179).

Patronu İvan'ın ölümünden sonra kendine bir aşçının yanında iş bulmayı başaran Bayalinov, haline şükreder: Öğleye doğru aşçı bana bir kase çorba ve bir parça ekmek verdi. Buna da şükür. Ya vermeseydi. (KÖ, 181).

Bayalinov, aşçının yanında yardımcılık yaparken tanıştığı Ömürbek'in kızkardeşi sandığı Ayımcın'ın birkaç kova pirinç için aşçıya ardından da bir başkasına satıldığını öğrenince çok üzülür. Çaresizliğini şu şekilde dile getirir:

Elden ele dolaşarak satılan Ayımcın'ın haline çok ama çok üzuldüm ve acıdım ona.

-Çok hor görüldük, hor! Ürkün hadisesinden dolayı kaçtık ve Uygurlar'dan da göreceğimizi gördük. Şimdi burada kendi toprağımızda aynı durumu yaşıyoruz! Elden ele hayvan gibi mi satılıyor? Hor olan Ayımcın! Bu senin kaderinde mi var? Ne yapabiliriz? Alın yazısı bu! (KÖ,178)

Bayalinov, karısını satmak zorunda kalan Ömürbek'i teselli eder. Onu tesellisi sırasında geleceğe dair olumlu baktığını görürüz. Bayalinov yeni kurulacak devlet ve rejim ile güzel günlerin yakın olduğuna inanır. Romanında da bunu okuyucuya aktarır. Bolşeviklerle birlikte her şeyin düzeleceğine bu kötü günlerin biteceğine inanmaktadır:

Ne yapayım, derdim büyük! dedi genç.

Gözyaşı sel gibi akıyordu. Yanımda ayağa kalkıp:

-Ey, Yaradan!-dedi. Bizim için iyi günler gelecek mi? Ya da iyilik, huzur hayatı görmeden (KÖ, 189) böylece ne zamana kadar hayat süreceğiz? Kendi toprağımızda daha iyi, mutlu ve huzurlu hayat süreceğiz diye geldik. Ama daha beter olaylarla karşı karşıya kaldık!

-Hayır, ağabeyim,-dedim ben ona. Öyle deme! Kötü günler hep geride kalacak. En hayırlı günler geliyor. (KÖ, 190)

Yeni devlet düzeni ve rejimle güzel günlerin geleceğine inanan Bayalinov neden böyle düşündüğünü şöyle açıklar: "Bunu dememin sebebi geçen sene arkadaşım Petya'nın evindeyken babasının bana söylediği sözünü hatırlamamdır. "Rusya'dan bizim tarafa "Bolşevikler" geliyorlar. Onlar geldiğinde fakirlik ve yokluktaki insanlara da mutlu zamanlar başlayacak. İyilik gelecek. Mutlu hayat geçireceğiz o zaman, oğlum, dediği aklımdaydı." (KÖ, 190). Bayalinov'un ümit verici sözlerini duyan Ömürbek'in bir anda gözlerindeki yaşlar durur, morali düzelir ve heyecanla Bayalinov'a seslenir: Gerçekten mi, bu gerçek mi, kardeşim? Evet, ağabey! Öyle olacak. Bizim asıl dilediğimiz o değil miydi, kardeşim. O zaman bizim dilediğimiz kabul olmuş. Olsun! olsun! (KÖ, 190).

Mayıs ayının sonlarına kadar aşçının yanında çalışan Bayalinov, bir gün Narın bölgesinden Koçkor'a Bolşevik askerlerin geldiğini öğrenir. Bolşevik askerlerden ailesinin bulunduğu Tokmok'a dönebilmek için yardım ister. Bolşevikler Bayalinov'un bu yardım talebini kabul edip onu da yanlarına alıp geri dönerler. Bir süre Bolşevik askerlerle konaklayan Bayalinov'a kıyafeti çok eski olduğu için giyilmemiş askeri üniforma verirler. Yeni kıyafetlerini giyen Bayalinov, bu durumdan son derece memnun olur. Mutluluğu sadece yeni bir elbise giymekten değil Bolşevik üniforması giyip onlardan birisi gibi olmaktan da kaynaklanır. Bayalinov'un bu memnuniyeti romanda şu şekilde anlatılmaktadır:

Yağmur yağdığı zaman Tokmok'un cadde ve sokakları çamur olurdu. Şehirliler sokaklardan yürüyemezlerdi, kendileri için kenardan yol yapmışlar. Öyle zamanların birinde ben yalın ayakla çamur mamur demeden giderdim. Karşımdan insanlar gelirken ben onlara yol verirdim. Eğer yol vermezsem tüccarlar, pazarcılar: "çekil burdan, yol ver!"-diye beni kenara iterlerdi. Şimdi nasıl? Artık öyle yapamazlar. Çünkü üzerimde temiz ve yeni elbiselerim var. Tam tersine onlar bana yol veriyorlar. Bu neden? Bu da bolşeviklerin kimler olduğundan ileri gelir. Kıymetli ve önemlidirler onlar. Bir parça ekmek bile bulamıyorken şimdi böyle bir Bolşevik askeri gibi kıymetli biri olduğuma seviniyorum, mutluyum.

Artık ben kızıl askerim. (KÖ, 238-239)

Bir süre sonra Bayalinov, Bolşevik Partisi'ne resmî üye olarak katılır. Güzel günler yaşamaya başlayan Bayalinov, yeniden eğitim hayatına dönmek ister. Bu arzusunu şu şekilde ifade eder:

İnsanoğlu bir acaip mahlûk! Hiç bir şeye kanaat etmez. Nefsi sürekli başka başka şeyleri ister. Ben de öyle vaziyete kapıldım. Benim eskiden aklım fikrim yarım parça ekmekti. Karnım doydu, elbiseleri düşünmeye başladım. Giysilere ulaştım. Giyindiğimde kızıl askerler gibi oldum. Dilediğime ulaşarak böylece bolşeviklerin partisine üye bile oldum. Yatacağım yer ve yorganlarım da var artık. Gene ne lazım bana? Yeter değilmi? Hayır, yetmiyormuş demek ki. Bir şey eksik sanki. Okula giden çocuklara bakıp benim de eğitim almam lazım düşüncesi geldi bana. Ben de onlar gibi okula gitsem keşke. Ama nasıl? Nasıl eğitim göreceğim? (KÖ, 216)

Bu arada Bolşeviklerin parti toplantılarına da katılır. Nihayet bir Bolşevik gibi tüm faaliyetlerin içinde yer alır. Sovyet partisi üye kimliğine kavuşur. Bolşevik askerlerle birlikte kışlada yaşayan Bayalinov'u bir gün amcasının küçük oğlu Moldalı ağabeyi ziyaret eder. Ziyaret sırasında amcasının hanımı ve anne yerine koyduğu Seyilkan'ın hastalanıp öldüğünü öğrenir.

Kışlada rahat bir şekilde yaşam sürdüren Bayalinov için herşey güzeldir ancak ailesinin varlığının devamı için çalışmak zorundadır. Bu yüzden iş bulma çabasına girer ve Bolşevik Partisi'ne karşıt görüşlü Eserler Partisi üyesi Abromoviç'in eczanesinde iş bulur. Burada 2-3 ay çalışır. Ardından Çin'den Kırgızistan'a geri dönüş yolculuğu sırasında Dursun Abla vasıtasıyla tanıştığı Bekcan Berdikov'un yardımcısı Caynak'ın yardımlarıyla polis olarak göreve başlar. Görevi sırasında yaşadığı bir gelişmeyi şöyle anlatmaktadır:

Polis olarak bir buçuk ay çalıştım. Param da var. Tam kardeşlerime ziyarete gidecekken kötü olay oldu. İyilik yaptım ama bana kötü olarak döndü şöyle: Dardanbay diye meslektaşım vardı. Onun evinde kalıyordum. Bir gün onun eşine yardım ederken dışarıda bir Kırgız ve Özbek kendi aralarında uyuşturucu satıyorken yakaladım. Ama bana oğlum var kızım var diye yalvardığından ben de onları gidin dedim. Ama eve geldiğimde Dardanbay'a anlatmıştım yaşadıklarımı (KÖ, 264). O hemen onları yakalamak istedi. Arkasından gitti ama bulamadı. Ama o ertesi günü genel müdüre gidip beni şikâyet etmiş. Müdür sinirlenerek beni işten kovdu. (KÖ, 265)

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere Bayalinov, bir buçuk ay polis olarak görev yaptıktan sonra iyi niyetli davranayım derken suça müsaade ettiği için işten kovulur. Bu yaşananlar sonucunda Bayalinov'un merhamet duygusunu adaletten üstün tutan bir karakter

olduğu yargısına varabiliriz. Aynı zamanda merhamete yenik düşen Bayalinov'un duygusal bir kişilik olduğu da eklenebilir. Çünkü adalet akıl merhamet ise duygu kökenlidir (Rousseau 2010: 142). Roman boyunca Bayalinov akıl ile duyguyu ayırt etmekte zorlanmış, birçok hatalar yapmış ve aldatılmıştır.

Bayalinov, bir süre sonra yine Caynak aracılığıyla demir yolunda işe başlar. Bir süre sonra Sovyet Hükûmeti'nin verdiği altı ay süreli eğitim kursu için Taşkent'e gitmeye karar verir. Taşkent'e gitmeden önce ailesinin yanına uğrar. Ailesi de eğitim alacağını duyunca sevinir. Ancak bu veda görüşmesi esnasında küçük kardeşi Abdıbek'in dilencilik yaptığını öğrenir. Bunun üzerine iki kardeşini de yetimhaneye yerleştirmek ister. Amcasının oğlu Ceenbay ise sadece Bayalinov'un küçük kardeşi Abdıbek'in yetimhaneye verilmesini ister. Ailesinin yanından ayrılan Bayalinov arkadaşlarıyla birlikte Taşkent'e doğru yola çıkar. Yolculuk sırasında rahatsızlanır ve kısa süre hastanede kalır:

Yalnızlık kahrolsun! Tek başıma, buna ek olarak hasta ve tanıdıklarımın olmadığı yabancı bir yerdeydim. Bu şekilde hastanelik olmak çok zormuş. “Ne olacak? İyileşirsem yine iyi. Ya iyileşemezsem? O zaman onlarla gönderdiğim kardeşime ne olacak? Onun hali ne olacak!” diye onu düşünüyordum. Onu düşündükçe hastalığıma hastalık ekleniyor, acı çekiyor, çifte üzüntünün etkisinden kurtulamıyordum.

Ateşim 40 dereceyi geçmiştir sanırım, gözüme tuhaf şeyler görünmeye başladı ve canımı alacak gibi bana yaklaştıklarını hissedemiyorum. Onlardan kaçmak kurtulmak isterken bağıarak yatağımdan fırladığım zamanlar oldu.

Altı yedi gün böyle geçti. Talihli biriymişim. Zamanla ateşim düzeldi ve kendime gelmeye başladım. Hekimler yataktan kalkmama ve odada dolaşmama izin verdiler. Kısacası, ölmeye daha erkenmiş. Yaklaşık on beş gün hastanede yattım ve iyileşerek taburcu oldum. (KÖ, 311)

Bayalinov, hastaneden çıktıktan sonra Taşkent'e ulaşır. Burada altı aylık Sovyet demiryolu çalışanı olmak için kursa başlar. Lenin'in talimatıyla kurulan Türkistan heyeti komisyonunun Taşkent'te düzenlediği toplantılara katılır. Sovyet Gençlik Birliği yapılanması olan Komsomol Birliği'ne üye olur. Taşkent'te eğitimi sırasında Sovyet Hükûmeti'nin düzenlediği tüm faaliyetlere katılan Bayalinov, altı ay sonunda kursu başarı ile tamamlar. Kurs bitince Bayalinov ve bir arkadaşı Almatı'da çalışmak üzere görevlendirilir. Ardından Bayalinov, öğretmenlik kursu için yeniden Taşkent'e gelir. Edebiyat derslerinde başarılı bir öğrenci olur. Sınıf arkadaşlarından İlyas Jansüğürov'la yaptığı sohbeti ve kendi hikâyesi Acar'ı yazma sebebini şu şekilde paylaşır:

Küçük kardeşimle kaldığım odada bizden başka da çocuklar var. Çoğunluğu Kazak. Aramızda uzun boylu, ince yanaklı, büyük sarı kürklü Kazak oğlan vardı. O da benimle birlikte öğretmenlik kursuna gidiyordu. Tanıştık. Kapalı taraftan geliyordu, adı İlyas Jansüğürov'du. Anne ve babası çoktan ölmüş. Yetim kalan İlyas zengin kişilerin elinde hizmetçilik yapmış. Bir sürü zorlukları başından geçirmiş. Buna rağmen köydeki molladan iyi kötü okuma yazma öğrenebilmiş. Orenburg'da Kazakça çıkan Aykap dergisini zengin patronundan gizleyerek koyun otlatırken bile okumuş.

İlyas bizden önce kalkar, pencerenin önüne oturur ve mırıldanarak kâğıda bir şeyler yazardı. Bir gün dayanamayarak sordum.

“Hocam, her gün böyle oturup yazdığını görüyorum. Ne yazıyorsun?”

“Bu bir hikâye, kardeşim.”

“Nasıl hikâye? Bana okur musun? Dinlemek istiyorum.”

İkimizin aramız iyiydi. Sürekli sohbet eder, birbirimize dertlerimizi anlatırdık. Beni kırmadı. Hikâyesini okudu. Bir Kazak zenginine satılmış olan Kazak kızının acıklı kaderini anlatıyordu. Bu olay üzerimde büyük etki yarattı. Kıza acıdım. İç çekip kendimce düşündüm: “Evet, bizde bunun gibi haksızlıklar yaşanmadı mı? Bey kesilmiş Aydarkan, Sakıp-Camal'ı gözyaşlarına bakmadan zengin adama satmadı mı? Çin'e vardığımızda Kırgız kızları mal gibi satılmadı mı? Bunu nasıl unutalım? Ha...” dedim kendimce, “Koçkor köyünde önce aşçıya, sonra bir Dungana satılan Ayımcan yok mu? Onlar hakkında yazılırsa bundan daha etkili olmaz mı?”.

Yazarlık gökten inmez. Yazar birinden duyduğunu, birinin gördüğünü, birinin yardımını, etkisiyle yazarmış. (KÖ, 332)

Taşkent'teki öğretmenlik kursunun ardından Bayalinov, yaz tatilinde Novorossiyka köyünde öğretmenlik yapmaya başlar. Köye gitmeden önce neler yaptığını ve öğrencilerine nasıl ders verdiğini ise şöyle anlatmaktadır:

Mektubu aldım ve vedalaştım. Çarşıdaki mağazalara geldim. Kırdaki neler bulunur? Ne olur ne olmaz bir şeyler götürüyüm, belki lazım olur, diyerekten bir kaç defter, kurşun kalem, gereken kitapları satın aldım. “Şimdi kardeşime de uğrayayım, nasıl yapıyor acaba?” diye yatılı okula geldim. Kardeşim oradaki çocuklara alışmış ve arkadaş olmuş. Yanıma çağırdım ve yanaklarından öperek, gidiyor olduğumu, oradan çabuk döneceğimi söyledim ve yola çıktım. (KÖ, 351) Taşkent'te altı aylık İl Sovyet Parti kursuna devam ederken askerî okul öğrencileriyle birlikte silah taşımamı, asker yürüyüşünü öğrenmiştik. Orada devrim marşlarını da topluca söyledik. Ondan sonraki yıl Taşkent Kazak-Kırgız Eğitim Enstitüsünde okurken biz, Kırgız öğrenciler Kazak öğrencilerle birlikte Kazakça düzenlenen konser, eğlence programlarına birçok kez katılmıştık. Orada öğrendiklerim burada işime yarıyor. Okuttuğum çocuklara sabah akşam kadar şarkı öğretiyorum. Koro halinde şarkı söyletiyor, üçer dörder sıralara dizerek öteye beriye asker yürüyüşü yaptırıyorum. Obanın kenarında sabah akşam eğri oturup sohbetler kuran ihtiyarlar yaptıklarımızı obada yaşanan büyük yenilik gibi görüyor, yüzleri gülerek izliyor, bana hayırdualar ediyorlardı. (KÖ, 354)

Novorossiyska köyünde üç ay öğrencilere ders verdikten sonra Almatı'daki bir okulda görev yapmak üzere buradan ayrılır. Yolculuk sırasında Konur yolu üzerinde bir boz üyde Sakıp Cemal'le karşılaşır. Onunla dertleşir. Sakıp Cemal, ondan kendisini bu durumdan kurtarmasını ister. Bunun üzerine Almatı'da görevli Sovyet yetkililerinden yardım ister. Sakıp Cemal'i polislerin yardımıyla kurtarmak için geri geldiğinde ise ölüm haberini alır. Çaresiz bir şekilde Almatı'ya dönmek zorunda kalır.

Bayalınov'un başkışı olarak eserinde anlattıklarından kişisel gelişimi için yoğun çaba sarf ettiği görülür. Tüm bu çabalar sonunda, birkaç dil öğrenen, yazar olma yoluna giren, öğretmen olmayı başaran Bayalınov, çevresi ve ailesi içerisinde saygınlık ve itibar gören bir karakter olarak karşımıza çıkar. Bu yönleriyle yeni oluşacak Sovyet Hükûmeti'nin istediği özelliklere sahip olan Bayalınov, bulunduğu her ortamda Bolşevikler ile yakın ilişkiler kurup yeni sistem hakkında bilgi sahibi olur. Sonunda Bolşevik yönetim yapılanmasının parti teşkilatı içerisinde yer alır ve faaliyet göstermeye başlar.

Kıyın Ötkööl romanında sık sık Bolşevikler ve yeni sistem ile halk arasında eşitlik ve adalete dayalı bir anlayışın egemen olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum toprak ağası ve burjuva sınıfı karşısında sürekli ezilen, yorulan her vatandaşın arzusudur. Eşit hak ve özgürlükler ile mülkiyet sahibi olabilmek bu topraklarda en büyük servettir. Çarlık rejimi boyunca tam tersi olmuş egemen burjuva ve seçkinler sınıfı her hakka sahipken diğerleri bir nevi köle durumunda kalmışlardır. Yeni rejimle bunların değişeceği umudunun her yurttaş gibi Bayalınov'u da yeni Sovyet rejimine yakınlaştırdığı görülür.

2.2.2.2. Norm karakterler

Roman kahramanları arasında başkışiden sonra gelen ve onu tamamlayan kişiler olup yardımcı konumundadırlar. Norm karakterler, başkışinin eksik yönlerini tamamlayan, değerlerini benimseyen, gelişmeye açık kişilerdir. Bu kişiler; romandaki temayı daha anlaşılır hale getirmek için yaratılmış kurgulanan amaca ulaşmak için kullanılan birer araçtır. Okuyucunun ihtiyaç duyduğu bir kılavuz veya rehberdir (Stevick 1998: 49, 181). Norm karakterler başkışıye tutulan bir ayna gibidir; başkışı kendi eksiklerini, norm karakter aracılığıyla görür ve geleceğe hazırlanır; başkışinin başarı ya da başarısızlığı, onu geleceğe hazırlayan norm karakterlerin başarı ya da başarısızlığına bağlıdır (Korkmaz, 2018: 18). Norm karakterlerden her biri temsil ettiği değer dolayımlayıcısı olarak olay örgüsüne

hareket kazandırır. *Kıyın Ötkööl* romanında başkişiyi destekleyen tek norm karakter anlatıcı /başkişi Bayalinov'un annesi olarak benimsediği amcasının eşi, Seyilkan'dır.

Seyilkan

Roman boyunca başkişi Bayalinov'un en büyük destekçisi olan Seyilkan, Bayalinov'un amcasının eşidir. Neredeyse tüm sezgi, karar ve davranışlarında olumlu çizgiler oluşturan ve topluma örnek bir karakterdir. Yazarın, bilinçli şekilde kadının yapıcı, şekillendirici ve arka plandaki yönetici özelliklerini ön plana çıkartma fikri düzleminde oluşturduğu bir karakter olduğu söylenebilir. *Kıyın Ötkööl* romanında olumsuz kadın davranışlarının fazlalığının seyreltilmesi amacıyla Kırğızların anaç ve olumlu kadın tipine örnek ortaya koyma düşüncesinin de bu oluşumda payı olabileceği düşünülmektedir.

Seyilkan'ın inanç değerlerinin oluşum ve temelinde kadercilik anlayışı mevcuttur. Kaderci birey, meydana gelen, gelmeyen her şeyi bir söz bile sarfetmeden kabullenen bir karakterdir. Gelini Nuruyla'nın Turpan yolunda üşütüp sonrasında ölmesi üzerine gözyaşlarına boğulan Seyilkan: “ ‘Ölüm ölümdür, hastalık daha beter’ sözü, işte budur kurban olduklarımız! Evimizde bir kişi eksildi. Kederimiz büyük. Ne yapabiliriz ki?! Kadere teslim! Ölen insanın ardından ölmek yok! (KÖ, 60) cümleleriyle kadere sığınır, tam bir teslimiyetçi anlayışla boyun eğer. “Olanda hayır vardır” diye düşünür. Bu noktada eserde yer alan yoksunluk ve yokluk süreci ile oluşan ahlaki daralmanın etkisini de kadercilik anlayışına sığınarak azalttığını söylemek mümkündür.

Seyilkan, kadere teslimiyetin ardından hayatın getirdiklerini kolayca kabullenmek ve benimsemeyi kolaylaştırmak adına, acıların paylaşıldıkça azalacağı, mutlulukların paylaşıldıkça artacağı anlayışıyla etrafındakilere kenetlenmeyi temel ilke edinir. “Bundan sonra birlik ve beraberlik olmamız lazım. Daha gayretli olmalıyız. Birimizin imdadına ötekimizin koşması lazım bundan sonra” KÖ, 61) diye nasihat eder. Bu nasihatten de anlaşılacağı üzere insanlar, sevdiklerini kaybettikleri zaman geride kalanlara daha fazla sarılırlar. Kaybedilenlere hayatta iken gösterilen sevgiden çok daha fazlası, geride kalanlara gösterilir. Kaybedilenlerin acısının ve özleminin bu sevginin içinde eriyeceğine inanılır. Seyilkan bu nasihatleri söylemekle kalmayıp romanda yer aldığı her sahnede sözlerini bizzat uygulayan bir karakterdir. İnandırıcılığı ve kabullenilişi de bu durumla ilişkilidir.

Her yaşananı kader eşliğinde kabullenmiş olan Seyilkan'ın kabul edemediği tek husus vatansızlık, topraksızlık ve köksüzlüktür. Burada elbette kadının toplumsal yükümlülük edinimleri ve bağlanma duygusu da önemlidir. Kadın konargöçer bir hayat bile sürse toprağa tohum koyar, oranın sahipliğine sığınır. Hatta Seyilkan için toprağı, vatani o kadar kıymetlidir ki uğrunda ölümü bile hiçe sayar. İnsanın vatanına kavuşması bir anlamda köklerine tutunması, yeniden ait olduğu topraklara dönebilmesi, vuslatın en büyüğüdür. Tekrar kendi topraklarına dönebileceklerinin haberini alır almaz Seyilkan: “Ey, Rabbim!, dedi. Sesimiz nihayet Rabbimize ulaştı. Huzur dolu yaşamımız geri geliyormuş demek ki! Kendi toprağımız, kendi suyumuz ve güzel kokan yaylalarımıza gidip orada ölsek yeter...! (KÖ, 106). Seyilkan'ın bu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere onun yüreği vatani, kök verdiği, hayat bağıni kurduğu topraklar için çarpmakta ve ona kavuşabilme hayali ile yaşamaktadır.

Kaderci kişiliğı, hayalci olan karakteristik yapısının yanında Seyilkan, isabetli kararlar veren, sezgileri güçlü ve ailesinin devamlılığı ile onları bir arada tutmayı başarma konusunda son derece dirayetli bir kadındır. Bayalınov ile Seyilkan arasında geçen aşağıdaki diyalogdan da anlaşılacağı üzere Seyilkan, ailesinin sıkıntıya düştüğü tüm anlarda onlara yol gösteren, bir anlamda başucu kitabı, kılavuzu, kutup yıldızı gibidir:

Başka yere dediğimiz neresi? Eşyalarımızla nasıl taşınırsınız? Onları ne yapacağız? Üç ailede Zaten iki tane zayıf atımız ve bir tane eşeğimiz var. Bunlarla bir gecede uzaklara gidemeyiz. O zaman ne yapalım? Ne yapsak?

Tam düşündüğümüz zamanda Seyilkan annem:

-Evet, kurban olduklarım, diye başın eğip uzak gidemezsiniz. Ben de hissediyorum. Burada hangi dağa gizlenseniz de onlar eninde sonunda bulacaklar. O zaman siz ırmağı geçin, öbür tarafa çıkınız. Ordaki dağların birisine gizlenirseniz onlardan kurtulursunuz.

Böyle bir sıkıntılı anda annemin danışman ve hikmetli kararları oldukça bizi sevindiriyor. Buna benzer çok sıkıntı günlerimizde annemin kararlarıyla olumlu işler olmuştu. Bu sefer de onun kararına itaat ettik. (KÖ, 106)

Aldığı ve uyguladığı kararlar ile aile bütünlüğü içerisinde kalmayı sağlayan bir tutkaldır. Seyilkan gibi bir kadın zor anları kolaylaştırır. Bu özelliğini, ailesini bir arada tutmak için sürekli şekilde kullanır. Koçkor ırmağından geçerken boğulma tehlikesi atlatan Seyilkan, ailesinin peşine düşen zalim İrsali ve adamlarından da otların arasına gizlenerek kaçmayı başarır. Ailesinin yanına tekrar dönebildiğinde “Kurban olduklarım,-dedi. – Ben akan sudan, bizi takip eden gaddar İrsali'den de kurtuldum. Bundan sonra benim canımı Allah bile almaz.” (KÖ, 111) cümleleriyle yaşamaktan ve ailesi içinde olabilmekten

duyduğu sevinci dile getirir. “Bundan sonra benim canımı Allah bile almaz.” ifadesi de Deli Dumrul ve Azrail arasında yaşanan diyalogu hatırlatmaktadır. “Kim benim canımı alabilir?” diyerek Azrail’e meydan okuyan Deli Dumrul’u akla getirir. Seyilkan, kendince çok büyük bir olayı atlatarak canını kurtardığı için zafer sarhoşluğu içinde bu cümleyi sarf eder. O anlık ölümle yüzleşmek, onun için yaşanabilecek en büyük sıkıntıdır. Bu yaşanan daraltıcı ve bunaltıcı anları daha güçlü ifade edebilmek için “Bundan sonra benim canımı Allah bile almaz.” cümlesini kullanmayı tercih etmiş olabilir. Aynı zamanda bu ifadenin tercih edilme sebebi, Seyilkan’ın ne kadar güçlü ve dirayetli olduğunun da ön plana çıkarılmak istenmesiyle açıklanabilir.

Anaç bir yapıya sahip olan Seyilkan; kritik anlarda doğru kararlar verebilen, yaşadığı bölgenin coğrafi koşullarından da haberdar bir karakterdir. Diğer bir ifade ile çevresini ve kendisini tanıyan Seyilkan bu yönleriyle yaşanan sıkıntılı olayları basit ifadelerle anlaşılır ve mantıklı hale getirir. Örneğin Bayalınov’un yengesi Bübüş’ün, komşularının oğlu Cumabay’la kaçmasına üzüldüğü sinirlendiğini, bu duruma anlam veremediğini gördüğünde; Bayalınov’a Bübüş’ün gidişinin önemsenmesine gerek olmadığını, ağabeylerinin hayatta olmalarının daha önemli olduğunu söyler. Böylece Bübüş’ün kaçıışı da Bayalınov için daha rahat anlaşılabilirken eski önemini de kaybeder. Ailedeki erkeklerin varlığı ile her şeyin yoluna girebileceğine inanan Seyilkan, bu yaklaşımını Bayalınov’a şu cümlelerle izah eder:

-Kurban olayım, oğlum, neden bu kadar düşünüyorsun?-dediğinde ancak kafamı kaldırdım. –gidecek hatun gitti... Şimdi üzülmeye zaman değil. Ölelim mi?! Kendimizi toparlama zamanı. Bizim de huzur dolu günlerimiz gelecek. Yeter ki ağabeylerin sağsağlim gelebilsinler. Ben asıl onları merak ediyorum, yengeni değil. Asıl ağabeylerine bir şey olmasın! Allah korusun! Yoksa biz onlarsız ne yaparız?

Zavallı annem ağabeylerimi de düşünüyor. Oğulların anne için çok önemli olduğunu anladım. Onun akli ve fikri oğullarındaydı. (KÖ, 134)

Eserden alıntılanan paragraftan da anlaşılacağı üzere, yaşanan hayatın zorluğu ve çilesi içerisinde birisine sırt verebilmek, destek alabilmek çok önemlidir. Bayalınov’un annesi yerine koyduğu Seyilkan’ın da vurguladığı bu husus, erkeğin aile ve toplum için dayanak, destek ve hanenin direği olarak vazgeçilmez oluşunu gözler önüne koymaktadır. Bayalınov’un Cumabay’la kaçan yengesi Bübüş de kadın olarak zayıftır, yaslanabileceği bir desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu düşünceden hareketle Bübüş, destek bulabileceği bir erkekle kaçmayı tercih eder. Onun için bu kaçış, tüm toplumsal ahlaki değerlerden daha üstündür. Çünkü destek, ahlaki değerlerde değil alabileceği erkektedir. Bübüş, hayat

içerisinde zayıf olan ve kendi ile yetinemeyen karakterlerde görülebilecek bir davranışı sergiler, kolay olanı tercih eder. Bu açıdan bakıldığında Seyilkan'ın ne kadar güçlü bir kadın karakter olduğu açıkça gözükmemektedir. Onun tek amacı, ailesini bir arada tutmak ve onlara sahip çıkmaktır. Tüm özellikleriyle birlikte Seyilkan'ın adanmış bir karakter olduğu da görülür.

Seyilkan her yaşanan olay ve gelişen durum için fikir ifade edebilecek bir karakterdir. Tüm geçmiş tecrübe ve edinimlerini bu amaçla kullanmakta son derece başarılıdır. Örneğin, çalınan ineğin kesilmesi sırasında Seyilkan ve oğulları arasında yaşanan diyalogda, hayvanın kanının yenilmesinin haram olduğunu söyleyen oğullarına, verdiği cevap çok anlamlıdır. O, oğullarına “Ehh, kurban olduklarım! dedi ve başka da bir şey demedi. ‘Yarım yamalak ilmi olan molla dini bozar’ deyip bu sahtekâr (yalancı) bir mollanın sözüdür. Yoksa hayvanın kanı haram olup eti de helal mi olacak? Yersen her şey helaldir.” (KÖ,139) diye açıklama yapar. Yapılan bu yorumdan da anlaşılacağı üzere, Seyilkan sorgulayıcı analiz yapabilen, söyleneni mantık dünyasında çözmeden itaat etmeyen bir karakterdir. Kendince bir mantık ve analiz sistemine sahiptir. Ayrıca o geçmişte kabul edilen değerlerin yaşanan zamana ve duruma göre şekillenebileceğine inanan biridir. Bahsedilen tüm bu özellikleriyle Seyilkan başta Bayalınov olmak üzere ailesinin ayakta kalmasının teminatı olarak aile ve dayanışmanın önemini okuyucuya yansıtılması ve başkişinin değerlerini taşıması boyutunda önemli bir karakter olmayı başarmıştır.

2.2.2.3. Kart karakterler

Kart karakterler, anlatılarda karşı değerın temsilcisi olan, tek bir özelliğin sembolüdür (Stevick, 1998: 182). Bu karakterler, başkişi üzerinde etkili olarak çatışma unsurunu harekete geçirirler. Başkişinin ve onun savunduğu değerlerin dışında hareket ederler. *Kıyın Ötkööl* romanında herhangi bir kart karakter yer almamaktadır. Çatışma unsuru anlık derinlik kazandırılan fon karakterler üzerinden harekete geçirilir.

2.2.2.4. Fon karakterler

Anlatılarda aktif olarak yer almayan, başkişi ya da norm karakter kadar etki alanları geniş olmayan fon karakterler en az derinliğe sahip kişilerdir (Korkmaz, 1997: 278). Fon karakterler, anlatıda bazı durumlarda anlık derinlik kazanabilirler ancak varlıkları sürekli

halde önem kazanmaksızın cılız birer ses olarak kalır. Çarkların dişlileri olarak başkışıye katkı sağlayarak anlatıya işlerlik kazandırır. Forster, olayların yorumlanmasında bu karakterleri koro görevlisi olarak ifade eder (Stevick, 2010: 181, 183). “Dekoratif unsur niteliğindeki kahramanlar” (Aktaş, 2000: 139) anlatılarda psikolojik ve sosyolojik derinliği en az olan kişilerdir. Dekoratif kişiler, işlev bakımından geri planda kalsalar da metne gerçeklik kazandırılmasına, sosyal ortamın somut bir şekilde gözde canlandırılmasına yardımcı olurlar. En az derinliğe sahip olan bu karakterler, edebî eserlerde mahalli rengi aksettiren, olay ya da olay örgüsüne ait tablonun daha iyi algılanmasına hizmet eden kişilerdir (Aktaş, 2000: 142).

Barıktabas

Ailesinin tek çocuğu olan Barıktabas, Bayalinov’un çocukluk arkadaşısıdır. Babası Atabek, annesi Aygümüş’tür. Şarkı söyleyip kopuz çalmaktadır. Yazar, “Barıktabas’ın kendisi için yaptırdığı bir kopuzu vardı. Nereye giderse kopuzunu yanında taşır ve çalardı. Çalmakla kalmayıp yeri gelir şarkı da söylerdi. Bazen de o kopuz çalarken bizler şarkı söyler ve eğlenirdik.” (KÖ, 38) şeklinde eğlenceli geçen ve özlem duyulan çocukluk günlerinden bahseder.

Bayalinov ile beraber Barıktabas da Rusça eğitim almak ister. Barıktabas, kalacak yeri olmadığı için Rusça öğretmeni Nikolay’ın komşusu Irsaali’nin evinde kalır. Irsaali açgözlü birisidir ve herkesten çeşitli bahanelerle para ister, bu duruma Barıktabas ‘ın ailesi de dâhil olur. Irsaali’nin bitmek bilmeyen para taleplerini ailesi karşılayamadığı için Barıktabas, eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalır. (KÖ, 55).

Ürkün olayında Bayalinov’da olduğu gibi Barıktabas’ın ailesi de Çin’e kaçar. Turfan’dan ayrıldıktan sonra Ak-Suu bölgesine yerleşen Barıktabas ve ailesi de Rusya’da Çar Hükûmeti’nin devrilmesinin ardından ana vatanlarına döner. Ağır bir hastalığa yakalanması sonucunda Barıktabas ve ailesi, Orto-Tokoy’a yerleşir. Bayalinov’la birlikte “Halkımız yeniden halk olabilecek mi? Biz de eskisi gibi huzur ve sevgi dolu bir hayat yaşayacak mıyız?” (KB 89) diyerek ümit ettiği huzurlu ve mutlu günleri göremeden vefat eder (KÖ, 88-89): “Turfan’da olduğumuz zaman güzel bahar, iyi ve huzurlu hayatı beklerdik. Hiç de burada öyle değil, unut dostum. Her şeyi gözünle görüyorsun. Bizim beklediğimiz hayatı göremedik ki...”

Sakıp-Cemal

Bayalinov'un çocukluk arkadaşıdır. "İşte o, güzel haslete sahip, mülayim, akıllı ve hoş görülü güzel bir kız" dır (KÖ, 47). Romanda Sakıp Cemal, şu şekilde tarif edilir:

Sakıp Cemal köyümüzün en akıllı, iffetli ve güzel kızıydı. Yaşlılara saygı gösteren küçüklere merhametli, herkese iyi muamelede bulunan, mülayim, beyaz tenli ve namuslu bir kızdı. Onun kara gözleri ve tane tane konuşması her insanı kendine çekerdi. Şarkılar, söyler, şiirler okurdu... (KÖ, 39)

Sakıp Cemal'in annesi Altınay, babası ise Abdikerim'dir. Bayalinov'la ailece tanıştıkları için aralarında özel bir bağ vardır. Aileler arasındaki bu yakınlık "Keşke, bunlar büyürse biz iki aile olarak kayın peder ve kayın valide olsak" (KÖ, 40) diyecek kadar fazladır. Bayalinov ile Sakıp Cemal'in babaları vefat edene kadar, Bayalinov'un annesi Çakılık ve Sakıp-Cemal'in annesi Altınay arasında da güçlü bir arkadaşlık ilişkisi devam eder. Bu yakınlaşma Bayalinov ve Sakıp-Cemal'i de etkiler. Annelerinin sürekli "her zaman beraber olun, birbirinize destek olun" (KÖ, 40) cümleleri bu ilişkiyi giderek kuvvetlendirir.

Sakıp Cemal'in babası Abdıbek'in ölümünün ardından annesi Altınay çocuklarını öksüz büyütmek için Aydarkan isimli zengin bir beyle evlenir. Ancak Aydarkan'ın bu evlilikten beklentisi farklıdır. Parasına para katmak için 15 yaşındaki Sakıp Cemal'i Tabıldı diye başka bir zengine ikinci eş olarak satmak ister. Sakıp Cemal, Tabıldı'ya gelin gitmemek için ağlar, sızlar, feryat figan eder. Önce annesine sonra da etrafındaki kadınlara destek olmaları için yalvarır. Tabıldı ile evlenmesinin kendisi için bir ölüm olduğunu haykırır, annesinden duyacağı bir çift sözden medet bekler:

Kurban olayım, anneciğim! Yalnız kızın ben idim! Benim dengim bu yaşlı mıdır?! En azından sen bir şey de! Beni ona nasıl teslim ediyorsun! Ben nasıl onun eşi olabilirim?! Beni ona vereceğine öldürseydin keşke! Niye susuyorsun, bir şey de anne? (KÖ, 50)

Zorla evlendirilmek istenen Sakıp Cemal, bu evliliğin kendisine bir zulüm olduğunu hatta ölüme eş değer olduğunu şu şiiriyle dile getirir:

Kurban olayım, halkım!
Nedir bu yaptığın?
Hiç mi vicdanınız yok!
Halim malum ortada.

Kurban olayım, analar!
 Abla, kardeş yengeler:
 Beni ona teslim etmeniz
 Beni diri gömmek demektir!

Onun gibi üvey babalar.
 Kızların hiç olmasın.
 Günahtan hiç korkmayanı
 Allah ıslah etsin! (KÖ, 51)

Kendisi için verilen evlilik kararını Sakıp Cemal'in değiştirmeye gücü yetmez. Yaşadığı bu sıkıntıyı atlatabilmek bir an olsun rahatlayabilmek için bir dere kenarına gider. Sakıp Cemal, ölen babasından bile daha büyük bir kişi ile evleneceği için çok hüznü ve dertlidir. Derenin kenarında iki eliyle suya dokunarak yüksek sesle şiirler söyler. Suyla okunan bu şiirler Sakıp Cemal'in özgür olma hayalinin mısralara dökülmüş şeklidir:

Allahım neden yarattın?
 Suyun dibinde olsaydım keşke
 Kuş gibi hür uçsaydım
 Uzaklara gitseydim...

Böyle olacağına, balık olup
 Suyun dibinde olsam,
 Kuş gibi gezip her yerde
 Uzaklara gitsem uzaklara... (KÖ,41)

Annesi de dâhil olmak üzere hiç kimseden destek alamayan Sakıp Cemal, Tabıldı ile zorla evlendirilir. Tabıldı'nın evinde zulüm gören, huzur bulamayan Sakıp Cemal, Bayalinov'dan kendisini kaçırmamasını ister. Bayalinov, onu bu sıkıntılı hayattan kurtarmak ister ancak ağabeyi Ceenbay ona destek olmadığı ve kendisinin de bunu yapmaya gücü yetmediği için Sakıp Cemal'i kurtaramaz. Ürkün olayından sonra Tabıldılar Tekes, Bayalinovlar ise Turpan bölgesine kaçar. Tabıldı Rus askerleri tarafından yakalanır ve hapisanede ölür. Sakıp Cemal de Hüseyin isimli Tatar bir gençle evlenir. Çolpan isiminde bir kız çocuğu olur. Hüseyin, Kapal Savaşı'nda ölünce üvey babası onu Akmat adında yaşlı bir adamla daha evlendirir. Bu arada kızından ayrı kalır. Sıkıntılı günler geçirir. Akmat isimli kocası da eziyet eder. Sakıp Cemal yine Bayalinov'dan kendisini kurtarması için yardım ister. Bu sefer yasal bir şekilde Sakıp-Cemal'i kurtarmak ister. Gerekli yerlere başvuru yapar ancak kurtarmak üzere köyüne gittiğinde Sakıp Cemal'in öldüğünü öğrenir (KÖ, 361-362).

Saadanbay

Saadanbay, eserde olumlu fon karakter olarak yer almıştır. Ürkün olayı sonrası Akölen’e yerleşen Saadanbay, Bayalinov’un ağabeyinin sadık dostudur. Halkın arasında çok güçlü, irade sahibi, istediğini yapan ve başarabilen, kartala benzetilen bir karakterdir. Nerede nasıl davranacağını çok iyi bilen ve itibar gören bir kişidir.

Saadanbay, aynı zamanda halkın gücüne kuvvetine inandığı bir pehlivandır. “ katıldığı birçok yarışmada galip gelen müsabakalar sonucunda birincilikler elde etmiştir.” Pehlivanlar, bu dönemlerde gücü ve kişilikleri ile toplum içerisinde yer edinen ve saygı gören kişilerdir. Ona fakirsın diye sevdiği kızı vermemişlerdir. Ancak o sevdiğinden vazgeçmemiş, sevdiği kız Buurulkan’ı kaçırmış ve evlenmiştir. Kaçırma esnasında yakalamak üzere peşinden gelenlerin üç tanesini bir hamlede yere sermiş kalanlar da onunla baş edemeyeceklerini düşünüp kaçmışlardır (KÖ, 246). Pehlivanlık, bulunulan zamanda er kişi işidir. Güreş yapabilmek güçlü olgunluğa sahip yiğitlerin güç sınanmasıdır. Pehlivanlar (Anakara, 1995: 53-54) aynı zamanda iradeli istediğinden vazgeçmeyen kişiler olarak da bilinmektedir. Bu özelliği sevdiğini kaçırabilip evlenebilmesinde etkili olmuştur.

Başkişi Bayalinov, Saadanbay’ı tanımadan önce zalim ve merhametsiz bir kişi olarak düşündüğünü ifade eder. O, zenginlerin mal ve hayvanlarını çalan, yiyen, kavgacı biridir. Ancak sonrasında onunla ilgili düşünceleri değişir. Çünkü Saadanbay, kimseye yardım etmeyen, halkı sömüren böylece mal mülk sahibi olanların mallarını ellerinden alan kendisi gibi ihtiyacı olanların sıkıntılarını gideren karakterdir. Bu yönüyle Saadanbay, “sosyal eşkıya” tipini temsil eder. Bu tarz kahramanlar haksızlıkları engelleyerek adaletsizlikleri önler, özellikle zenginler ile yoksullar arasında oluşan adaletsiz eylemlerin engellenmesi doğrultusunda hareket ederler. Ancak hiçbir zaman tek başlarına bir toplumsal hareket gerçekleştiremezler (Hobsbawn, 2011: 39).

Toplumlarda eşitsizliğin yaygınlaştı ve adil paylaşımın azaldığı durumlarda Saadanbay gibi kahramanların ortaya çıktığı bilinen bir gerçektir. Yazar Bayalinov da Saadanbay’la ilgili düşünceleriyle sosyalist rejime, komünizme yönlendirme yaparken eşitlikçi, paylaşımcı, sınıfsız, bir rejime ışık tutmaktadır. Bu esnada ülke genelinde de Bolşevizmin ayak sesleri, iyiden iyiye maktadır. Adalet ve eşitlik ile ilkeli, düzenli toplum ve devlet yapısı olmadığında Saadanbay gibi karakterler hep olacaktır. Gelmeyen adalet ve

eşitlik, onun gibilerce sağlanacaktır. Bayalinov ise bu durumu eserinde zorlayıcı şartlar altında hayatta kalmanın mücadele şekli boyutuyla sunmaktadır.

Kölbay

Kölbay; toprak sahibi, mal varlığı fazla, insan sevgisi ise yok derecede az, adalet tanımayan Kazı isimli beyin hizmetkârıdır. Hizmet verdiği kişinin tam tersi özelliklere sahip bulunan Kölbay, aynı zamanda bir söz üstadıdır. Kelam ehli Kölbay, yerinde zamanında ve en uygun söylemleri ile halkın gönlünde taht kurmuş bir karakterdir.

Kölbay'ın söz ustalığı sadece söylem biçimi ve seçtiği kelimelerle sınırlı değildir. Onun cümlelerine hak, eşitlik ve adalet kavramları da sinmiştir. Kelimeleri asla adaletsizliğe ve hukuksuzluğa boyun eğmez (KÖ, 74). Kölbay'ın söz ustalığı, yaşadığı topraklarda kuvvet ve gücün başka bir tezahürüdür. Romanda Kölbay'ın cesur tavırlarından şu şekilde bahsedilir:

Halkın dediği gibi gerçekten de himmetli bir insanmış. Kazı'nın haddini bildiren Kölbaydır. Karşı gelince Kölbay,
O zaman Kazı:
Öldürürüm, sus! – dediğinde "öldürmezsin benim gibi eri değil evindeki ananı öldür!" diye kahramanca korkmadan söylemiş. (KÖ, 76)

Kölbay'ın söze dair gücü; sağlam bir zihin, akıl ve duyguyu ayıran, idrak melekesinin yüksekliğinin de bir göstergesidir. Ancak o, Kazı gibi Çarlık rejiminin kuklası, toprak burjuvasının elinde ezilmektedir. Çünkü özellikleri ve tavırları ile hizmet ettiği, yanında çalışmak zorunda olduğu kişi ile tamamen terstir. Bayalinov, romanda özel yeteneklere sahip nice insanların heba olduğunu, bozuk bir devlet idaresinin nelere sebebiyet verdiğini karakterler aracılığıyla sıkça vurgulamaktadır. Kölbay üzerinden de bu mesajı vermektedir. Adil bir düzenin olmadığı, sınıfsal eşitsizliğin hayat bulduğu devletlerde insan ziyanlığı hat safhada yer alır. Bayalinov, eserinde eşitliğin olmadığı yerde insan kaybını zihinlerde sürekli tutarak sosyalist rejimin bunları gidereceği fikrini (Marksizm Leninizm İlkeleri IV, 296) okuyucuya benimsetmeye çalışır.

Sarsenbay (olumlu)

Sarsenbay, elli beş yaşlarında, orta boylu, kırmızı yüzlü, Kazak kökenli ve zengin bir toprak ağasıdır. Bayalinov'un at bakıcılığını yaptığı, -zenginliği ile toplumda üst seviyede olmasına rağmen çalışırken en huzurlu hissettiği ve iyi anlaşılabildiği karakterdir. Bu ortamın oluşmasında Sarsenbay'ın Kırgız kökenli ikinci karısı Züleyha'nın etkisi büyüktür.

Sarsenbay, başlangıçta yanında çalışmaya başlayan başkışı Bayalinov ile ilgili olarak Irsali'nin verdiği olumsuz bilgilere inanmıştır. Bayalinov ve ailesinin düşmanı olan Irsali'ye, Bayalinov'u, yakalayabilmesi için yardımcı olacağını da belirtmiştir. Ancak evli bulunduğu iki eşinin de olumlu cümleleri karşısında ikna olmuş ve Bayalinov'u haklı görmüştür. Sonuçta Bayalinov'un, Irsali ve adamlarının elinden kaçmasına göz yummuştur. Sarsenbay'ın, Irsali yerine Bayalinov'a inanması, başta Zuleyha olmak üzere iki karısının Bayalinov'la ilgili olumlu düşüncelerinin eseridir. Çünkü Züleyha sürekli şekilde aynı toprakların mensubu olarak Kırgız Bayalinov'u övmüş, onun iyiliklerinden ve çalışmalarından bahsetmiştir. Aynı zamanda Züleyha, Sarsenbay'ın diğer eşini de bu konuda ikna etmeyi başarmıştır.

Yazar, romanda kadınların ikna konusundaki başarılarından bahsederken, kadının nasıl bir düzen sağlayıcı olduğunu, olumsuz bir durumu olumluya çevirdiğini gözler önüne sermektedir. Kadının isterse her şeyi başarabileceği de açıkça vurgulanmaktadır. Ayrıca gelecekte güzel günleri getirecek olan sosyalist Sovyet Hükûmeti'nin kadına bakış açısını ve kadının toplumsal hayatta üstleneceği rolün önemini (Uygur 2002: 290-291; Uygur 2011: 158) de yansıtır. Kadın düzen kurucu, sürdürücü ve oldurucudur. Çünkü kadın üretim başta olmak üzere “birçok alanda başat roldedir. Kadınlar, üretimle başlayan bu öncülüğü neolitik çağdan, diğer ifadesiyle insanların yerleşik hayata geçtiği, başta din ve aile olmak üzere hukuk, eğitim ve ticaret gibi kurumsal örgütlenmelerin meydana geldiği dönemlerden itibaren elde etmiştir. Genel oluşumda Erkekler avcılıkla meşgul ve uzakta iken bazen de hayatlarını kaybettikleri için kadınlar, toplamak, düzenlemek, sürdürmekle meşgul olmuşlardır. Yaşam alanlarının hemen yakınında ekin ekmeyi, tahıl yetiştirmeyi, çömlekte yemekler pişirmeyi öğrenmişler ve hayatın” devamına esas katkıyı sunmuşlardır (Serinken, 2016: 1072).

İçinde bulunduğu feodal düzenle sadece zenginliği bağdaşan sarsenbay kadına değer veren bir karakter İki karısının da düşüncelerini önemseyen, onların varlıklarına saygı gösteren Sarsenbay, diğer mal mülk sahibi zenginlerden farklı bir karakterdir. İnsana değer vermekte, hak ve hukuk gözetmektedir. Bunda da en büyük payın ona yön veren eşlerinin olduğu söylenebilir.

Ceenbay

Kıyın Ötkööl romanının başkişisi Bayalinov'un amcasının oğludur. Bayalinov ile kardeş gibi bir arada yaşarlar. Ailesini geçindirmek için Uygur zenginlerinden Sabitahatun'un evinde hizmetkârlık yapan Ceenbay; ailesine destek için her türlü fedakârlığa katlanır.

Ceenbay bir gün ailesine düşman kesilen İrsali'den koyun çaldığı gerekçesiyle dayak yer. Ceenbay'ın neden dayak yediği ile yaptığı hırsızlığa ilişkin düşünceleri eserde şu şekilde anlatılır:

Ceenbay ağabeyim geldiğinde İrsali, kaybolan koyunlarını sanki ağabeylerim çalmış gibi ağabeyimi dövmüştü. Ürkün hadisesinden önce Ceenbay ağabeyimin ineğini İrsali'nin çalıp (hırsızlık yapıp) kestiğini, ben önceden Nikolay'ın evinde eğitim görürken duyduğumu hatırladım. Geçenlerde daha önce hak etmediği halde hırsızlıkla suçlanılarak dövülen ağabeyim ondan intikamın almak için İrsali'nin yanına gitmiş. Ve: "Onun hayvanı kimin ki?! Halkın... Biz de halkın bir parçasıyız. Biz hırsızlık yapmadığımız halde benim ineğimi, koyunumu götürdüler diye, hırsızlıkla suçluyor". Biz hırsızlık yapmadan hem dövülüyoruz hem de hırsız oluyoruz. Almadan, çalmadan kötü insan olarak bilinmektense inadına çalalım, hırsızlık yapalım daha iyi olur. Gerçek ortaya çıkar en azından. Biz böyle bir kıtlık zamanda, aç ve susuzken bir İrsali'nin bir ineğini alırsak (getirirsek) hangi insan duyarsa duysun bunu, bizi suçlamaz, bundan memnuniyet duyar, hatta razı olurlar... (KÖ, 102)

Alıntılanan paragraftaki verilerden hareketle Ceenbay'ın haksız özel mülkiyete karşı, sosyal yaşamın yanında, bunun için de paylaşıma ve ortaklığa inanan biri olduğu ifade edilebilir. Her durumda zorluklara direnebilen, mücadele etmekten vazgeçmeyen ve doğru olmasa bile çözüm üretebilen bir yapıya sahiptir. Bu yönüyle de ahlaki değerlerine var olan düzen veya kurallara göre değil kendi inandıkları doğrultusunda yön veren bir karakterdir.

Ceenbay, başkişi Bayalinov'un üvey annesi Çakilik'le komşusu arasındaki samimi konuşmalara şahit olunca konuştuğu genci döver, Çakilik'e de sövüp sayar (KÖ, 61). Bu

olay ve sebebinden şu şekilde bahsedilir: “Bir gün Ceenbay ağabeyim o genci darp edip, anneme de sayıp sövdüğünde meseleyi ancak anladık. Ben genç bekâr biriyim. O da benim yengemdir sonuçta. Ben onunla evlenirim demiş. Ağabeyimin onu dövmesi de bundan...” (KÖ, 61)

Ceenbay’ın Çakilik’le konuşan genci dövmesi, şartların getirdiği aile içi kıskançlık ve korumacılıkla ilişkilendirilebilir. Tarih boyunca süregelen bir davranışı sergiler. Ataerkil toplumlarda aileyi korumak, aileye ait her şeyi sahiplenmek vazgeçilemez bir görev kabul edilir.

Çakilik

Çakilik, Bayalinov’un üvey annesidir. Üvey anne Çakilik, Bayalinov ve kardeşlerini bırakarak İsmail Molla ile kaçar. İsmail Molla’nın ölümünün ardından Bayalinov’un ve çocuklarının olduğu önceki ailesinin yanına gelir. Hep birlikte olacağız, artık sizden ayrılmam diyerek geri gelir, ailesi de dönüşünü kabullenir. Çünkü zorlu koşullarda hayatın sürdürülebilirliği “her şey olabilen kadına bağlıdır. Kadın, eş, anne, dost, arkadaş, olmasının yanında her şeyi toparlayıcı, üretici ve yaratıcıdır” (Topuz ve Erkanlı, 2016: 313). Bayalinov ve kardeşleri çok mutlu olur ancak bir süre sonra Çakilik, bu defa başka bir erkek Sıdık’la kaçar. Çakilik’in Sıdık ile kaçıışı romanda şu şekilde yer almaktadır:

Bize komşu olan Uygur zenginin ineklerine bakan Issık-Göl’den gelen iki genç vardı. Anne baba ve akrabaları Ak-Suu’ya gitmişlerdi. Bu iki genç de ineklere yem verdikten sonra oraya gidecekti. Birisinin ismini bilirim. Bıyıklı, yüzü kırmızı ve yaşı 25-30 civarlarındaydı. Adı Sıdık. Annemle arasında bir samimiyet oluşmuş. Kendi aralarında konuşuyorlarmış. Bunu biz nerden bilelim. Bir gün Ceenbay ağabeyim o genci darp edip, annemi de sövdüğünde o zaman meseleyi anladık. Ben genç bekâr biriyim. O da benim için bekâr bir kadın sonuçta. Ben onunla evlenirim demiş. Ağabeyimin onu dövmesi de bundan...

Annemle gencin arasındaki yaşananlar halk tarafından çabuk öğrenilir, yayılır. Annem utandığından dışarıya çıkmaz oldu. Genç ise (KÖ, 61) arkadaşıyla birlikte inekleri güdüp Ak-Su’ya gitmişler. Üç ve dört gün geçmedi onların buradan gitmelerinden. Bir gün Abdıbek küçük kardeşim anne diye bağırarak yatağından fırlayıp kalktı.

Ben de hemen kalktım ne oldu dedim:

-Annem yok!

Annem onu kucağına alıp yatıyordu her zaman. Annem gerçekten yok. Ona ne oldu? Dışarıya çıktım aradım bağırdım yok. Annemden de ses yok. Moldalı ağabeyim yengemle dışarıya çıktılar. Onlar da aradılar ama bulamadılar. Meğer annem "bayanın izzeti gitmesi iffetinin kaybolmasıdır" diye "milletin yüzüne

bakamaz oldum, en iyisi burdan kaçıp gideyim" diyerek aynı gece genç yiğidi getirip ikisi birlikte Ak-Su'ya doğru kaçmışlar. (KÖ, 62)

Alıntılan kısımda yer alan kaçış, elbette zor koşullara maruz kalan kadının sığınacak, rahat edeceği yer bulabilme gibi gereksinimlerle açıklanabilir. Ancak alışkanlığın ve denemiş olmanın tecrübesi yani bir tür “alışma edimi”nin (Kandel, 2019: 219-237?) gerçekleştiği de yadsınamaz. Çakilik önce İsmail Molla ile sonra da nefesine yenik düşüp Sıdık'la kaçarak evlenmiştir. Ancak yine de bilinen toplumsal öğretiler ve genel ahlaki değerler çiğnenmiştir. Gönlnü kendinden daha genç olan Sıdık'a kaptırması, ayıplanma derecesinde büyük bir değer kaybı değildir. Çünkü yaşanan zaman çok zorlayıcı, daraltıcı ve ruhu ezicidir. Belki de kaçış, bir anlamda kurtuluş veya geleceğe dair bir umut ışığıdır. Çakilik'in bu tarz yaklaşımı, toplumsal değil bireysel algı ile açıklanabilir. Yaşanan durum ve geliştirdiği ilişki düşünülünce en doğru hareketi yapmış ve sevdiği ile kaçabilmiştir. Bu tavır, birçok erkek tarafından bile sergilenemeyecek cesaret örneğidir.

Çakilik'in Sıdık'a kaçışında sadece toplumun kınama damgası görülebilir ki bu da evlilikle silinebilecektir. Bireysel mantık ve mutluluk yolu arayışı ile olumlu değerlendirilebilir. Bu yolda da ilk adımı atmıştır. Kaçışa karar veren kişi gönlnün götürdüğü yere gitmiş ve başlattığı kabul görmeyen ilişkiyi cesaretle sürdürüp hedefine ulaştırmıştır. Çünkü “cesaretle girişim zafere, kararsızlıkla bezenmiş eylemsizlik tehlikeye, aklı ve bedeni zerresine kadar kaplayan korkaklık ise ölüme götürür” (Tirkayioğlu, 2011: 113). Çakilik'in cesur davranışı, bu yönü ile gönlnün arzusunun her şeyin üstünde olduğunun, mücadele ile hedefe ulaşılabilirliğinin, hiçbir mazeretin vazgeçmeye zemin hazırlayamayacağının ve cesaretle birleşen eylemin mutluluğun anahtarı olduğunun gösterilmesi açısından önemlidir.

Yazarın oluşturduğu Çakilik karakterini, ideallerini ve hayallerini gerçekleştirebilen insanlara örnek olarak kullandığı söylenebilir. Bu karakter okuyucuya olduğu kadar kendisine ve tüm Kırgız halkına da örnek teşkil etmektedir. Hayal ve hedef, ancak arzu ve vazgeçmemekle elde edilebilir.

Akmat ve Züleyha

Akmat ve Züleyha kardeşler, romanda Bayalinov'un ailesinin bulunduğu bölge olan Tokmok'a giderken yolda tanıdığı karakterlerdir. Bu iki kardeş de Ürkün olayı ile Turfan bölgesine kaçmış olan Kırgızlardandır. Bir diğer ifade ile Bayalinov'un yaşadığı süreci bizzat deneyimlemişlerdir.

Akmat, romanda sevgi, ahlak gibi değerleri paramparça eden kardeş, çocuk ve eş satımlarının karşısında durabilme noktasında eserin seçkin karakteridir. Turfan'da kardeşini satın almak isteyen herkesi reddetmiştir. Kardeşini bir emanet olarak sahiplenmiştir. Yazar, bu durumu Züleyha'ya "kahramanmış senin ağabeyin" diyerek alkışlamıştır. Çünkü bu zor şartlarda bunu yapabilmek, direnebilmek çok büyük ve güçlü bir idrak ile dirayeti gerektirmektedir. Akmat, ahde vefanın, sevginin ve sahiplenmenin satılamaz olduğunu gösteren, ahlakı hiçe saymayan ve toplumsal değerlere sahip çıkan bir karakterdir. Durum ve şartlar ne olursa olsun bu davranışı ile Akmat, ahlaki değerlerin korunmasında çelikleşmiş bir tavır sergilemiştir.

Bayalinov başkışısı olduğu romanda, Züleyha ile aralarında geçen konuşmalara şu şekilde yer vermiştir:

İşte uzun bir yolda gidiyoruz. Yaşlı teyzeler sırayla hikâye ve öyküleri söylerken genç kız benimle konuşmak için bana döndü:

-Sen hangi halktan? Nereye gidiyorsun?

Gideceğim yere söylediğimde, o:

-Aa-a! –dedi başın eğip. – Sen de bizim halktansın o zaman dedi.

Böylece konuşa konuşa aynı haktan olduğumuz için uzun uzun konuştuk, tanıştık. O Kemin bölgesinden imiş. İsmi de Züleyha. Üç-Turfan'da bir parça ekmek için buna benzer hatta bundan da küçük kızlarını yerli halka sattıklarını çok defa görmüştüm. Şimdi bunun onlar gibi satılmadan esenlikle gittiğine şaşırdım. Sebebin öğrenmek istedim. Meğer bunun ağabeyi biraz önceki genç bıyıklı insanmış. İsmi ise Akmat. Turfan'da Uygurların zengin insanları bu kızı satın almak için sırasıyla gelip, hayvan ve paraların getirdikleri halde: "Babam anam öldüler. Yalnız bu kız kardeşim kaldı. Ben bunu size bırakamam" diye ağabeyi onu kendisiyle birlikte götürüyormuş. Bunu duyduğumda:

-Kahramanmış senin ağabeyin! –dedim kıza... (KÖ, 84-85)

Eserde Ürkünle başlayan kaçışın son noktası Turfan'da kızların mal veya eşya gibi bir parça ekmek için satılmaları ve çaresiz kalışlar sıkça vurgulanır. Bu doğrultuda özellikle Çin'deki Uygurlar eleştirilir, Kırgızlar ise çaresiz gösterilerek haklı bir gerekçe bulunmaya

çalışılır. Bayalinov, ilk kez Çin’de Turfanlılara kız kardeşini satmayan biri olarak Akmat’ı duyunca çok şaşırır. Akmat, kızkardeşi Züleyha’yı o kadar isteyen olmasına rağmen satmaz. “Babam anam öldüler. Yalnız bu kız kardeşim kaldı. Ben bunu size bırakamam” (KÖ, 85) der. Bayalinov, bu durumu öğrenince Züleyha’ya “Kahramanmış senin ağabeyin!”(KÖ, 85) diyerek memnuniyetini dile getirir.

Bayalinov, kızların, kadınların, doğmamış çocukların satılması ya da kadınların çocuklarını bırakıp başka erkeklere kaçması noktasında bunların açlıktan, yokluktan ve çaresizlikten olduğu hissini uyandırmaya çalışır. Ancak bu durum yanlış ortadan kaldırmaz. Bu bilinen bir gerçek ve toplumsal değerlerin parçasıdır. Akmat’ın kahramanca davranışı ise şartlar düşünüldüğünde emsalsiz derecede doğru bir duruş örneği ve gerçektir. Akmat’ın ahlaki değerlere uygun davranışı, tüm Kırgızlar için örnek ve vazgeçilmez kıymettir. Yazar, Akmat’ın davranışı ile Kırgızlar içinde hala doğru değerleri taşıyanlar olduğunu gösterirken diğer taraftan da şartlar ne olursa olsun ahlakın ve toplumsal ilkelerin korunması gerektiği mesajını vermektedir. Çünkü şartlar aynı olduğu halde Akmat direnip kardeşine sahip çıkmıştır. Zamanı gelince ise Züleyha kendi isteği sonucunda Sarsenbay ile evlenmiştir.

Selime

Bayalinov ve ailesinin adını, soyadını, kim olduğunu ve nereden geldiğini merakla öğrenmek istedikleri Selime fon karakterlerden birisidir. Selime, Bayalinov’un yaşadığı bölgeye sınır teşkil eden yüksek dağın arka kesiminde yaşayan bir kişinin ikinci eşidir. Yazar romanda “İkinci eşin zaten durumu belli. Hali ortada ” derken ikinci eş olmanın zorluk ve problemini açıkça ortaya koymaktadır. İstenmeyecek kadar kötü ancak kadınların zorunlu bırakılmaları boyutunda vazgeçilemez bir durumdur. Romanda görüleceği üzere ikinci eş olarak biriyle evlenme, zor hayat koşullarına paralel olarak neredeyse her kadının başına gelen kaçınılmaz bir sonudur. Selime ikinci eş olarak gündüz kocasının atlarına bakar, kocasını ata bindirir, akşam ise ayakkabısını çıkartır, ayaklarını yıkar, rahatlatır, yemeğini verir ve yatırır. Bu sıralanan faaliyetler, ikinci eşin ana görevleri arasındadır. Bunun yanında ilk eşin Selime’ye oluşturduğu sorunlar gibi problemler de mevcuttur. Selime de bu zor koşullara direnerek hayatta kalmaya çalışır.

Selime, Bayalinov ve ailesinin durumunu eserde geçtiği hali ile arkadaşlarından öğrenmiştir. Arkadaşları, Bayalinov ve ailesi hakkında,

-Bugün biz bu dağın arka tarafından bir ihtiyar ana üç tane bekâr oğluyla bir aileyi gördük (KÖ, 142). Çüy bölgesindenmişler. Onların çadırının dışı da içi de et dolu demiş.

Selime onun bu sözlerini duymuş ve gelmiştir. Kocasından nasıl kurtulacağını hep düşünen Selime gelin: "Yeter artık! Ben bunların yanında hor olmaktan bıktım. Fırsat gelmiştir artık benim için, kaçmam lazım. O ihtiyar kadının bir tane oğluyla gidip evleneyim",-diye omuzuna bir çuvalı asıp evinden çıkar. Sanki etraftan tezек toplamış gibi tepe tepe dolaşp sonra hemen bizim tarafa doğru kaçmış. (KÖ, 143).

Bayalinov ve ailesinin çadırlarına bu düşünceler içerisinde gelen Selime, bu ailenin üyesi olmak istediğini söyler. Bayalinov'un ailesi çok mutlu olur. Giden gelinin yerine yenisi geldi-gelecek diye sevinirler. Seyilkan, Selime'nin durumunu öğrenince "senin gibi iyi gelin bize de gerek. En iyisini yaptın" (s. 143) diye onu hemen ve hiç sorgusuz kabul eder. Görüldüğü üzere olağanüstü durumlar, olağan dışı eylemleri beraberinde getirir. Romanda görülen bu tarz evlilikler olağan dışı olarak değerlendirilebilir. Ancak eserde tespit edilen bir başka nokta ise bu tarz evliliklerin olağan dışılığı yanında kabul görmesidir. Bu kabul ise eylemin kime çıkar sağladığı ile ilgilidir. Kabul görmeyen, eleştirilen eylem, menfaatine uyan tarafından derhal ve memnuniyetle karşılanır. Bu durumda eylemi gerçekleştiren kişi olarak kadında yeniden evlenme, güce meyletme, daha iyiyi arayış ve çıkışın-kaçışın umudu olarak belirir. Bayalinov gibi bunu reddeden kişiler, kaçış veya geliş kendilerine olunca memnuniyet duyarlar. Böylece güçlerine güç katarak ihtiyaçlarını giderecek bir bireye sahip olmanın mutluluğunu yaşarlar. Hangi sebep veya durum olursa olsun bu yaşanan, olağan dönemlerin eylemi değildir. Toplumsal değer ve ahlakın parçalanmasının bir göstergesidir.

Sabitahun, Uygur zenginlerindendir. Turfan'a geldiklerinde Bayalinov ve ailesi Sabitahun'un inek ahırında kalırlar. Kira parası karşılığında Ceenbay, Moldalı ve Bayalinov onun ağır işlerinde çalışır. Sabitahun'un adaletsiz bir şekilde Bayalinov ve yakınlarını ağır işlerde çalıştırması romanda şöyle yer alır:

Kaldığımız yer Sabitahun'un inek ahır. Bize bedava mı verdi?! Kira parası için ben orda çalışıyorum. Ceenbay ve Moldalı ağabeylerim ve buraya kaçıp gelen 3-4 genç onun evinde zor işlerinde çalışıyor. İşleri gerçekten çok zor; her gün Kum-Arık ırmağına gidip odun toplar ve eşeklere yükleyip getiriyorlardı. Odunları zengin Sabitahun pazarda sattırıyordu."(KÖ, 63)

Başıkişi Bayalınov, Sabitahun'la ilgili şunları söyler:

“Ruslardan kaçan Kırgızlar geldiğinden beri Sabitahun kendisi çalışmadan para kazanmaya başladı, - diyorlar Uygur fakirleri. Evet, doğrudur. Burada bir gerçek var. Çünkü onun evi giriş kısmından ta başköşesine kadar Kırgızların bir parça ekmek için değiştirdiği kilim, deriden yapılmış en iyi ev malzemeleri ile doluydu. Hatta bindiği atın eyer takımı da Kırgızlarındı. (KÖ, 63)

Yukarıdaki alıntıdan anlaşılacağı üzere yaşananlar, eşit güç ve hak dağılımlı yönetim modeli olmayan her toplumda gerçekleşen normal bir süreçtir. Sermayeyi veya gücü elinde bulunduran burjuva sınıfı hizmetleri satın alır ve işlerini istediği şekilde sürdürür. Burjuva veya güçlü sınıf ahlaki ve manevi daralma yaşamıyor ise hizmetini aldıklarının haklarını ve adaleti korumaya özen gösterir. Ancak çoğunlukla hizmeti sunanlar ezilen ve kayba uğrayan kesimde yer alır. Bu toplumda da benzer bir süreç yaşanmaktadır. Sosyalist realizm doğrultusunda geçmişi bu şekli ile eleştiren Bayalınov, söylemleri ile sosyalist ideoloji ve Sovyet rejimine de uygun bir zemin hazırlamaktadır.

İsmail Molla

Başıkişi Bayalınov'un üvey annesi Çakilik'in ikinci kocasıdır. Sürekli yalan söyleyen ve yemekten başka bir meşguliyeti olmayan İsmail Molla, çıkarlarına hizmet eden biridir. Vazgeçmek yerine miskin tarzı sabırla hedefine ulaşabileceğine inanan İsmail Molla'nın açgözlülüğü başkişi tarafından okuyucuya şu şekilde sunulur:

Bir gün köyümüzde birisi onu misafirlige davet etmişti. Gelen misafirlerin çoğu köyün ileri gelenlerindendi. Özel yemek tabağını köyün önemli adamlarına takdim etmek Kırgızların geleneğidir. Koyunun baş kısmı (kafası) ve kuyruk yağı dolu büyük tabak 3-4 kişi tarafından sofraya getirildi. Misafirlerin içinde İsmail molla da vardı. Yaşlılar onun molla olduğunu bildikleri için saygıda bulunarak: "Mollam, buyurun!"- der demez hemen kartalın tilkiyi kapıldığı gibi tabağa elini atıp, koyunun kafasını önüne çekti. Bununla kalmayıp öteki kuyruk yağını da başka birisi kapmasın diye gözünü dikti ve önüne çekmeye başladığında aralarından biri yaşlı İsmail mollaya: "En azından bunu bize bıraksa olmaz mıydı" anlamında

-Efendim, koyunun kafasını yeseydiniz? Niye ondan yemiyorsunuz? der. (KÖ, 36)

Yaşlının yüzüne iyice bakarak molla şöyle cevap verdi:

-Onu da yerim. Biraz soğusun. Soğuyana kadar bunu yiyorum. Ne kadar yediyse de ne karnı ne de gözü doymazdı molların. Aç göz idi... (KÖ, 37)

Tabıldı

Sakıp Cemal'in para karşılığı üvey babası tarafından satıldığı kişidir. Genç kızları para karşılığı eş olarak alabilecek düzeyde zengin ve üst sınıftan olmasına rağmen bilmeyenlerin fakir olarak tanımlayabileceği görünümüne sahip bir kişiliktir. Diğer bir ifade ile para ve mülkün zengini, cömertliğin ise fakiri bir karakterdir. Bunun en büyük göstergesi ise gök ekin misali biçip hayallerini yok ettiği Sakıp Cemal dir. Çünkü para ve mülk hariç herşeyin fakiri olan kişiler, başkalarının dünyalarını çalarak kendilerince bir zenginlik kaynağı oluşturabilirler. Romanda bu kişi şu şekilde tanıtılır:

Teke sakallı, yaşı elli civarlarında soğuk bir insandı. Üzerinde de eski kaftan vardı. Kaftanının yakasında tek düğmesi vardı, başka yoktu. Düğmesi ilikli, kemeri takılı ayağında eski ayakkabı vardı. Onu gören insan:
"Bu adamın zengin olup olmadığından şüphe duyardı. Bu fakir ve zavallı bir insan" derdi. (KÖ, 38-39)

Tabıldı'nın Sakıp Cemal ile evlenme konusu ve kararının asıl sebebi başkişi tarafından şu şöyle aktarılır:

"Kırgız zengin olursa hatun alır" anlayışıyla zenginliğine güvenerek hayatın tadını çıkarmak niyetiyle kendisi yaşlı olmasına rağmen gencecik kızla evlenmeye karar verir. Halkın içinden genç kız aramaya başlar. Ona öteki köyün diğer köyün etrafındaki köylerin genç kızları hakkında bilgi verirler. Ama hiç birisini beğenmez. "Eğer evlenirsem halk tarafından bilinen en güzel kızla evlenirim, yoksa olmaz" der. "Sen o kadar kendine güveniyorsan nehrin öbür tarafındaki Sarıbağış boyunun Aydarkan zenginin güzel kızı varmış diye duyduk. Sen ona git?!" derler şakayla karışık. "Verir, verir! Neden vermesin ki. İstedіği para ve hayvanı verdiğim zaman seve seve kızını bana gönderir diye kız kardeşlerini derhal oraya doğru gönderir. Başlık parası olarak ne kadar küçükbaş, ne kadar para ve pul bilhassa kızı ne zaman alacağını açıkladığında: -İşte görüyor musunuz? Nasıl bir kızla evleniyorum? Bu kadar mal mülkü Aydarkan görür görmez hemen kararını verdi diye Tabıldı o zaman çok övünür." (KÖ, 44-45).

Alıntılanan örnekte görüleceği üzere Çarlık rejiminin yaratmış olduğu feodal hayat, kadını satılan-alınan bir meta dışında kabul etmez. Oluşturulmuş bu algı ve yönetim yapısında bedel biçilemeyecek kadın yoktur. Yaşananlar adeta her insanın maddi bir bedeli vardır düşüncesini doğrular. Zaruret halinde yaşamaya mahkûm edilen halkın alt tabakası, ayakta kalmak adına zorunlu tutulur. Bayalınov ise bu durumu eserinde tüm çıplaklığı ile ortaya çıkartır. Elbette bunda geleceğin yeni Sovyet devleti ve ideolojisine bir çağrı ve talep yatmaktadır.

Kazı Çoko

Kazı, Çoko adlı büyük manap (zengin, makam sahibi)'ın oğludur. O babasının yolundan gitmiş, otuz iki yıl boyunca boluş (mahalle idarecisi) olarak çalışmış kibirli ve gaddar bir kişidir.

Kazı, bölgesinde malvarlığı olan, bununla yer edinmiş cahil burjuva sınıfına mensup bir karakterdir. Bu yüzden var olan düzen ve zenginliğini bırakıp Ürkün hareketine katılmaz. Var olan güç ve zenginliğini, Rus Çarlığı yönetimine borçlu olduğu için göç edip düzenini yıkmadığı gibi sonrasında da devrim karşıtı davranışlar sergiler. Çünkü nasiplendiği, yer orasıdır ve düzenin kalması kendisinin varlığı ile eşittir.

Bayalinov ve ailesini eşeklerinden hastalık bulaşır bahanesiyle Atabaşı bölgesine almak istemeyen Kazı, bir ziyafete katılır. Yemek sırasında yaşananlar oldukça dikkat çekicidir. Kazı, bir gencin şapkasını kibritle yakar, sonrası ise romanda şu şekilde anlatılır:

Bir gün At-Başı bölgesinde ziyafet olur. Yemekte Kazı halkının içinden tilkinin derisinden yapılmış şapkayı giyen yiğidi görür. Onu yanına çağırıp:
-Başındaki nedir? Ver bi bakayım, der Kazı.
Onun elinden alır ve kendi şapkasıyla kıyaslar.
-Ey, bu nedir? Benimkine benzer. Kimde kibrit var? Varsa verin?
Orada olanlardan birisi yalakalık yapıp hemen kibrit uzatır. Kazı kibritle onun şapkasını yakar ve o şekilde onun başına giydirir.
İşte, görüyor musun? Şapkanın şimdi yan tarafı yandı. Artık gerçek tilkiye benzedi. Sana bu yakışır. Senin şapka benimkine benzeyecek olursa benim Kazı olduğum nerden anlaşılın? –demiş. (KÖ, 73)

Eserden alıntılanan kısımda Kazı, kendisinin hâkim sınıfa mensup olduğu, maddi ve dünyevi ortamda kimsenin onun gibi giyinip şapka takamayacağı fikriyle eşitlik sergileyen nesne ve davranışları ortadan kaldırdığı görülür. Aynı şapkayı taktığı için adamın şapkasını yakan, yaptığı zalimliği dile getiren hizmetkârı Kölbay'ı feci şekilde döven Kazı'nın davranışları, yeni Hükûmet'le (Geçici ilk hükûmet) birlikte değişmeye başlar. Miting meydanında “yaşasın yeni dönem, yaşasın eşitlik” diyerek hizmetçisi Kölbay'a kendi kürkünü giydirir. Sonrasında bu değişimin altında faklı sebeplerin olduğu anlaşılır. Kazı zalimce hareketlerine devam eder. Bu yönüyle olumsuz bir yönetici tipini temsil eder. Kazı'nın davranışlarında görülen ani değişim ve miting sırasında yaşananlar üzerinden romanda şu şekilde anlatılır:

Miting açıldı. Miting’de Tınışpayev, padişahın tahttan indirildiğini, Rusya’nın her tarafında geçici hükûmet kurulduğu, bu hükûmetin "Halk" hükûmeti, "iyi" hükûmet olduğu ve onu muhafaza etmek için savaşa devam etmenin faydalı olacağı uzun uzun konuşup yine:

-Böylece, Padişah’tan kurtulduk. Bundan sonra zalimlik yoktur. Zenginler de fakirler de denkli hayat süreriz, deyip sözünü bitirdiğinde Kazı yerinden kalktı:

-Yaşasın yeni hükûmet! Benim çoktan beri dilediğim buydu. Dilediğimi Tanrım verdi. Bundan sonra fakir de zenginler de aynı hayatı paylaşacakmışız. Yeni dönem, denklik zaman dedikleri budur işte.

Kazı yavaş Kölbay’ın yanına gelerek:

-Kölbay, sen eskiden beri benim hizmetkârım, fakir yiğidimdin Bundan sonra dostumsun. Geçmişte yaptıklarım için affet, dedi. Üzerindeki kürkü hemen çıkarıp Kölbay’ın üzerini örttü.

Bugüne kadar Kazı’yı hiç kimse böyle görmediği için şaşırdılar.

Meğer hilekâr Kazı, Kölbay’ın şikâyet edeceğini bildikten sonra bu tavrıyla onun bir nevi hem gönlünü almak vesilesiyle beladan kurtulmak istemiş.

Zalimin böyle hilekârca iş yaptığını saf halk bilmiyor. Nerden bilsin?

“Önünde af dilemek için atanı öldüren insan bile olsa affet” sözü var oğlum. Kazı’yı affet! diye aksakallar Kölbay’ı susturmuşlar. (KÖ, 77-78).

Yukarıdaki diyalogda da yer aldığı gibi Kazı; riyakâr, güce tapan, insanlık onuru, adalet duygusu, insanı sevme hasleti gelişmemiş, menfaatperest ve her ortamda kendi çıkarına çalışan bir karakterdir. Kendine imkân sunan, olanak sağlayan durum ne ise o yöne dönebilen hal ne ise o yöne dümen kıran karakteri ahlaki yönde gelişmemiştir. Vefasız ve her an nankörlük edebilecek yapıya sahiptir.

Geçici Hükûmet’in kurulmasıyla birlikte Kazı’nın tüm tavırlarının değiştiği, yalnızca kendi çıkarlarını koruduğu romandan alınan aşağıdaki paragrafta açıkça görülür:

Miting’den sonra Tınışpayev’ler Kazı’yı kendileriyle birlikte Narın’a götürdüler. Ertesi günü hemen “Kazı’yı Narın bölgesine komiser olarak tayin etti...” – haberini aldık. Bu yeni hükûmetin eski hükûmetten hiç farkı yokmuş ki! Onu ne sebepten ötürü seçmiş? Halkı yeniden sömürsün diye seçmiş, anlaşılan...” diye fakir halk yine kızdılar.

Birbirine benzer aynı üç tane at çekmiş süslü ata arabası geldi ve Komiser Kazı da geldi. Önünde ve ardında kılıçları asılı koşa koşa gelen askerleri de var. Gözünde küçücük bir gözlüğü vardı. Beyaz at arabasında bulutların arasında gidiyormuş gibi. Toprak toprak olduğu için onu üzerinde kaldırıyormuş gibi hissedildi. Kazının komiser olarak işe başladığını duyan:

-Eyvah, demiş Kölbay! Ben bu gaddara aldanmışım demiş. Bundan sonra beni bırakmaz bu zalim.

Kölbay böyle olacağını hissetmiş. Gerçekten de Kazı onu onu döve döve sonunda sakat olarak bırakacağı zaman Kölbay, Koçkor bölgesine kaçıp kurtulmuş. (KÖ, 78)

Yeni oluşan geçici hükûmet ise mutlak surette kendine taraftar ve destek toplamalıdır. Bu sebeple yeni oluşumun getirdiği acemilik içerisinde ilk etapta yanınızdayız diyen her kişiyi kabullenip, toplumda var olan konum ve güçleri doğrultusunda çeşitli görevlere atamışlardır. Henüz oluşum tamamlanmadığından liyakat veya uygunluk prensipleri göz ardı edilmiştir. Bu sebeple Kazı vasıfsızlığında bir kişi Kırgız halkı istemese de önemli bir görev sahibi olabilmiştir. Geçici hükûmetin başarılı olamayacağı gibi Kazı'nın da iyi bir idareci olarak vatandaşın gönlünde yer alması mümkün olmayacaktır.

Anton

Ürkün ile başlayan sıkıntılı süreç bitmiş, Bolşeviklerin sosyalist eşitlikçi anlayışları ile Kırgızlara af çıkmış, Bayalinov ve ailesi eski topraklarına dönmüşlerdir. Ancak bu zaman geçiş sürecidir, henüz düzen tam manası ile kurulamamıştır. Devlet yeni Sovyet Hükûmeti ile gelecek güzel günlere gebedir. Kırgızlar ve Bayalinov da köklerine topraklarına dönebilmişlerdir.

Başkışi Bayalinov, Ürkün sonrasında kendi yaşadığı topraklara geldiğinde Anton isimli bir Rus'un kaçmış olan Kırgızları çalıştırdığını duymuş ve kendisine iş vermesini istemiştir.

Anton, Rus Çarlığı yönetimi kültürü ile yoğrulmuş, gaddar, zengin, burjuva sınıfından gelen bir karakterdir. Herkesi karın tokluğuna çalıştırır ve hakkını vermez biridir. Bayalinov bunları öğrenir ancak çalışmaya mecburdur. Onun gibi birçok kişi karın tokluğuna çalışmaya mecbur ve hazırdır. Bu zorunluluktan faydalanan Anton ise yalnızca verdiği görevin yerine getirilmesini isteyip insanları kullanan bir karakter olarak yer almaktadır.

Irsaali

Savaşlar ve toplumsal düzensizlikler, arkasında sadece yıkım, yokluk ve sefil insanlar bırakmazlar, aynı zamanda yeni zengin, mal mülk sahipleri de oluştururlar. Romanda Irsaali

olarak yer alan sarı sakalıyla tanınan Kırgız karakter bu tarz zenginlerdendir. Irsaali, Bayalinov'u ders çalıştıran Nikolay'ın komşusu, Bayalinov'un çocukluk paydaşı Barıktabas'ın evinde kaldığı, Mırkımbay, Culkumbay adlı iki erkek çocukların babası, Köküm ve Çökü'nün kardeşidir. Oğulları postacılık, kardeşleri ise bekçilik yapmaktadır (KÖ, 55).

Çevresi insanlarla kalabalık gibi görünen Irsaali gibi insanlar romanda da görüldüğü gibi aslında yalnızdır. Etrafındaki insanlar yalnızca kuru kalabalıktan ibarettir. Irsaali gibi karakterler, yalnızca yaptıkları haksızlık, zulüm, çalma ve elde etme türündeki olumsuzluklarının perdesi görevini üstlenirler. Aynı zamanda mezarlık soyguncusu, eski pazar yağmacısı, adam kıtlığında bulduğunun talancısı, kimi kimsesi olmayan, sahipsiz malın üstlenicisi olarak hareket ederler. Bu uğurda söylemedikleri yalan, iftira kalmaz. Hedefe amaca giden her yol mübah düsturu, hayatlarının vazgeçilmez değeri oluverir. Böylece hile, oyun gibi insan ahlakı dışı davranış haricinde bir emek, gayret sarf etmeden zengin olurlar.

Irsaali ve ailesi isyana katılmamış, Ürkün ile kaçmayıp yerlerinde kalmış olanlardandır. Bu yüzden Kırgız diyarında ne kadar sahipsiz toprak, mal, mülk varsa doymak bilmez hırs ile sahiplenme yoluna gitmişlerdir. Türlü türlü oyunlarla bunların sahibi olmuşlar ve talan etmişlerdir. Bayalinov'un ineğini çalan kişi de yine Irsaali ve adamlarıdır. Bu hırsızlık olayı romanda şu şekilde yer alır:

Olacak iş oldu. Fakat Irsaali kıskanç bir insan. Hırsızlık da yapardı. Bizimle değil yalnız yaşadığının sebebi de ondan. Hatırlıyor musun, geçen sene bizim bir tane ineğimiz kaybolmuştu? Aradık bulamamıştık. Meğer o adam çalmış.
-Yok artık. Söylediğin gerçek mi ağabeyim!
-Evet, doğru. Halktan duydum. Tam hırsızlık yaparken yakalamadıktan sonra suçlamak da zor. Ama öyle duydum. (KÖ, 56)

İlk zamanlarda saklanabilecekleri, çalma çırpma usulü ile ele geçirdiklerini gizli tutabilecekleri yerlerde yaşamayı seçen Irsaali, Ürkün sonrası Sovyet Hükûmeti'nin af kanunu çıkartıp Kırgızları af kapsamına almasıyla ortaya çıkıp aleni hayat sürmeye ve toplumda zengin üst sınıf birey olarak yaşamaya başlamıştır. Bu yaşananlar romanda şu şekilde geçmektedir:

Baysoru'nun adamlarıyla irtibata geçip kendileriyle birlikte dağ tepe demeden gezip Ürkün'den kaçanları da kaçmayanları da korkutarak ne varsa her şeyi

almışlar hatta hayvanların bile elinden çekip oldukça zengin hale gelmişlerdir. O zaman onun beş yüze yakın koyun, yilkısı, ineği ve başka küçükbaş hayvanlarının sayıca çokmuş. Böylece kendisini bir bey (han, zengin) olarak görüp hayatını yaşıyormuş.

İsrayıl

Bayalinov'un Koçkor'da yaşayan akrabası ve ailesine ulaşma yolculuğunda iken ailesinin Kök Moynok'ta olduklarını öğrendiği fon karakterdir (KÖ, 86).

İsrayıl, sarı sakallı, gözleri fıldır fıldır dönen ve bu yönüyle güvenilmez imajı uyandıran kırmızı suratlı bir karakterdir. Romanda sürekli yalan söyleyen, herkesi aldatan özellikleriyle ön plana çıkar. Başkişi Bayalinov'un yardım istemesi üzerine kestiği hayvan derisini satmasına yardımcı olacağı yerde Bayalinov'u, asılsız şekilde suçlayan ve yakalayıp cezalandırmaya çalışan İrsali'nin adamları tarafından kaçırılmasına göz yumar (KÖ, 151-152). Bayalinov'un pazarda satmaya çalıştığı derisinin çürük olup atıldığını, atının da birileri tarafından çalındığını söyler ve kandırır. Bayalinov'u birçok mağduriyet ve zarara sokar. Bunların doğru olmadığını bilen başkişi Bayalinov, bu karakter ile ilgili şu cümleleri söyler:

Ehh dünya! Buna ne dersem şimdi?! Hem atımdan hem de derimden mahrum kalıyorum. Bana acır, yarama merhem olur, destek olur dediğim akrabam düşmanımdan daha beter birisi oldu. Tüm zorluklarımızı bu anında unutup tersine bizi aldatıyor. Buna anında ve yanımda haddini bilecek bir güç olsa, yalnızım işte, yaşça küçüğüm. (KÖ, 160)

Bayalinov, İsrayıl'ın kendisine süt vermediği günü de şu şekilde hatırlar: "Sütleri varken su vermesinden kendileri utanacak mı diye düşünmüştüm. Hayır, utanmak şöyle dursun İsrail beni dışarıya çıkartıp omuzuma vurarak: Aferin sana! Sen açlıktan ölmezsin!" dedi (KÖ, 163). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere insanlar zor zamanlarda sığınacak bir liman, bir destek aramaktadır. Bilindiği gibi insan zor zamanlarda dilsiz dağdan taştan bile medet umar, denize düştüğünde yılana bile sarılır. Çaresiz kalan Bayalinov da hem Kırgız hem akrabası olması nedeniyle İsrayıl'ı kurtuluş olarak görür, ona sarılır. Ama sarıldığı dal kökünden kırılır. Her defasında İsrayıl, Bayalinov'u hayal kırıklığına sevk eder. Zor zamanlarda ve güçsüz olan Bayalinov, yaptıklarına bir karşılık bile gösteremez, her şeyi kabullenmek durumunda kalır. Onu en çok inciten de budur. Aslında İsrayıl'ın kendi durumunu anlayabileceği fikrini taşımaktadır. Çünkü o da Bayalinov'la benzer süreçleri yaşamıştır. Ancak bu durum Bayalinov'u daha da üzmüştür. Çünkü Bayalinov'u anlamış,

anladığı halde incitip, hayallerini yıkmaya devam etmiştir. Kahlo'nun Diego'ya “Beni anlamadın demeyeceğim. Beni anladın. Zaten en dayanılmaz acı buydu. Sen beni anladın. Anladığın halde canımı yaktın.” (*Frida Kahlo*) sözleriyle serzenişte bulunduğu gibi Bayalınov da İsrail'e karşı aynı hisleri taşımıştır. Şunu çok iyi anlamıştır; insanı kendi gücü ayakta tutar, başkalarının merhametine güvenmek ise yarı yolda bırakır.

Aydarkan

Başkişi Bayalınov'un kız arkadaşı Sakıp Cemal'in üvey babasıdır. Gözü kadın ve paradan başka bir şey görmeyen Aydarkan, Sakıp Cemal'i yaşlı bir adama vermekten çekinmeyen vicdansız bir karakterdir (KÖ, 41,45).

Tınaşpayev

Taşkent'te bulunan yeni hükûmet temsilcisi olup eserde fon karakter olarak yer alır. Kazak kökenli olan Tınaşpayev, uzun boylu bıyıklı ve esmer bir ten rengine sahiptir. Romanda başkişi Bayalınov bu karakter ile ilgili olarak, “Ben o zaman Tınaşpayev'in kim olduğunu bilmiyordum. Meğer o, Cumhuriyet yani Rusya Beyaz Duma'nın üyesiymiş. Daha sonra ise Sovyet Hükûmetine karşı mücadele eden kişi olduğu ortaya çıktı.” (KÖ, 76) şeklinde açıklama yapar. Bu verilerden, yeni oluşum safhasında olan rejim, yönetim ve yapılanma süreçlerinde insanların kim ve hangi tarafta, görüşte olduğunu anlayabilmenin zorluğu görülmektedir. Çünkü oluşum zamanlarında insanlar çoğunlukla fikir ve görüşlerini gizler. Özellikle insanların gücün kimde olduğunu anlamaya, ondan sonra taraflarını belirlemeye çalıştıkları da bilinmektedir. Dolayısıyla Bayalınov'un bu kişiliği tanıyamaması normal olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca Bayalınov'un bu karaktere yer vermesinde, kaotik, belirsizlik ve gücün kimde olduğunun bilinmediği zamanlarda insanların, net duruş ve fikri yapı sergileyemediklerini, okuyucuya göstermek istediği de unutulmamalıdır.

Toksan

Atbaşı bölgesinde Bayalınov'un hayvan bakıcısı olarak yanında çalıştığı, zengin, burjuva sınıfından bir fon karakterdir. Bayalınov çalışmayı tamamlayıp yanından ayrılırken değil hak ettiğini, kendisinin yarım fitre parası olarak sana ayırdım dediği parayı bile vermeyen, hak yiyen olumsuz biridir.

Başkişi Bayalinov romanda bu karakter ile aralarında geçen olayı şöyle ifade eder: “Ağustos ayının sonunda zengin ev sahibim yayladan tekrar kendi yerine Çeş-Tepe’ye taşındı. Şimdi ben de şeyi konuşayım dedim içimden. Şey dediğim; Yakın zamanda bu burada Kurban bayramı" olmuştu. O zaman zengin ev sahibim bana fitır sadakası diye üç som vermişti. Fakat onun hemen ertesi günü bana: " Para lazım oldu, bana ver geri" dedi.” Bir daha bana vermedi. (KÖ, 81)

Yazarın, romanda burjuva sınıfına mensup, kendilerini üstün gören, hak ve hukuku kendilerince tayin eden birçok karaktere yer verdiği görülür. Bu doğrultuda Bayalinov’un yeni sosyalist Sovyet Hükûmeti ile gelecek olan eşitlik ve adalete çağrı yaptığı değerlendirilmesinde bulunulabilir. Ayrıca eşitlik tanımayan bu beylerin ve feodal yapının ancak Rus Çarlığı’nın yıkılması ve yeni kurulacak Sovyet idare ve ideolojisi ile giderilebileceği fikrinin yaygınlaşmasına destek verdiği ifade edilebilir.

Nosov

Şehrin idari müdürü ve aynı zamanda subay olan bir fon karakterdir. Nosov, burjuva Kazı ile uzun soluklu arkadaş olup ticaret ile iş ilişkisine sahiptir. Nosov, Çarlık rejiminin yıkıldığını ve Çar’ın, tahtan indirildiği haberini, uzun zaman askerlerinden gizlemiştir. Çünkü kendisi de Çarlık yanlısı bir subaydır. Fakat haberin ortaya çıkmasıyla komutasındaki askerlere zorunlu olarak izah etmek durumunda kalmıştır. Bolşeviklerin yönetimi ele almasından sonra şehirde askeri bir garnizon oluşturulmuş ve yönetim ele alınmıştır. Bundan sonra da şehrin hükûmetle ilgili tüm işleri onun tarafından yürütülmüştür (KÖ, 74)

Nosov’un Çarlık rejimi yanlısı olması ve oluşan burjuva sınıfının ve toprak sahibi beylerin yanında durması, eserde onu olumsuz karakter olarak yansıtmıştır. Olumsuzluğunun diğer bir sebebi de Bolşeviklerin, Çarlık rejimini yıkışı haberini asker ve halktan gizlemesidir. Çünkü çarlığın ve kendi kazanımlarının devamından yana bir fikir sahibidir.

Nesterovlar

Aç kurt gibi zalim, güçlü burjuva sınıfının emri altında mazlum halkı ezen beş kardeş ve fon karakterlerdir (KÖ, 74). Beşi de aldıkları zalim emirleri doğrultusunda halkın karşısına çıkan onları korkutup adeta pençelerini balta gibi kullanıp insanlara vurdukları için “beş balta” lakabını taşırlar. Olumsuz özelliklere sahip bu kardeşler nerde zulüm ve kötülük

varsa orada yer almışlardır. Bayalinov bu ve benzeri karakterlerin varlığını otorite boşluğu ile ilişkilendirmiş, çözümü de sosyalist realizm ilkesi ile yeni sosyalist Sovyet Hükûmeti'nde aramıştır.

Calil Abdrahmanov

Tatar soyundan olup Narın şehrinde doğmuş bir fon karakteridir. Daima tıraşlı yüzü, bıyıklı ve orta boyludur. Celil kendisine "Manas" lakabını takmış halk arasında da bu lakap ile tanınmıştır.

Calil Abdrahmanov, romanda Bolşevik devrimi karşıtı ve Çarlık rejimi yanlısı olarak yer almıştır. O, "Manas adını Kırgız halkını sevdiğinden mi koymuş?! Hayır...-Manas, Nogay ve Nogay halkından çıkmış bir kahramandır. Ben de bir Nogay'ım. Ben de onun izinden giderim. İşte ben Manas'ım..." (KÖ, 75) diye kırk asker alıp, onları her türlü işlere görevlendirmiştir.

Bayalinov'un bu karakteri romanında bilinçli olarak kullandığı düşünülmektedir. Kırgız olmayan, aynı soydan, boydan gelmeyen kişilerin de Kırgız halkına yardımcı olabileceği ve toplumda kahraman olarak yer bulabileceği mesajını vermektedir. Böylece Bolşeviklere vurgu yaptığını ve onların Kırgızları affı ile geleceklerine büyük katkı sağlayacaklarını ve Kırgızları kurtarıp mutlu bir hayat sunabilecekleri düşüncesinin oluşumunu hazırlama gayreti içerisinde olduğu söylenebilir.

Cumabay

Bayalinov ve ailesinin Ürkün'den önce Kökmoynok'ta birlikte yaşadıkları bir fon karakterdir. Cumabay, bir geyik avcısıdır. Bayalinov'un amcaoğlu Ceenbay'a avcılığı öğrettiği de karakterdir (KÖ, 86).

Şarafuddinov

Soyadı Şarafuddinov olan Tatar asıllı fon karakter ile Bayalinov, Rus Anton'a hizmet ettiği evde birlikte çalıştıkları zamanda tanışmıştır. Bayalinov onun Tatarca yazılı mektubunu okuduktan sonra arkadaşlık ilişkileri gelişmeye başlamıştır (KÖ, 97). Şarafuddinov da Bayalinov gibi Anton'a hizmet eden Tatar bir gençtir. Bayalinov'la benzer

sıkıntıları yaşamıştır. O da Rus Çarlığı'nın burjuva sınıfının baskı ve eylemlerinden rahatsızdır. Bu sıkıntılarını Şarafuddinov romanda aşağıdaki şekilde anlatır:

Ben onunla vedalaşmak istediğimi ve Anton'un benim için zar zor ancak bir tane ekmek verebildiğini anlattığımda:

-O, domuzdur! – dedi sinirlenerek. – Genç malayı (hizmetçi) gece gündüz demeden çalıştırıp sonunda yaptığına bak! Ben onun kim olduğunu çok iyi bilirim. O bir nankör, gaddar ve senin gibileri çalıştırıp sonunda kovan bir insandır. Ne ise şimdilik o bildiğini yapmaya devam etsin. Az kaldı, az... Haydi gel, ben seni yemekhaneye götürüyüm.

Beni yemekhaneye götürdü. Aşçıya bir şeyler dedi, o da:

-Doludur, sıkıntı yok!,-dedi. Ve bana bakıp haydi yiğit gel şöyle dedi. –Köşedeki bir utuyun için açtı. –Haydi gel, aç çuvalını,-dedi.

Başımı aşağı eğerek baktım, içi dolu ekmeğin parçaları. Askerler yedikten sonra geriye kalan parçalarını o kutuya koyuyormuş. O kutudan benim çuvalıma dodurdu. Benim sevinçim oldukça iyi idi. Doldurduktan sonra hemen dışarıya çıktım. Tabi, o dönemde bize benzeyen dağların eteğinde yaşayan insanların sayısı çoktu. Benim için bu ekmekler birer mutluluk idi. (KÖ, 98).

-Hoşça kal!,-dedi Şarafuddin beni uzatırken. – Bi daha gelecek olursan buralara doğrudan doğruya bana gel,-dedi. Ben seni bizim yemekhaneye işe yerleştiririm. –Çok teşekkür ederim!,-dedim. (KÖ, 99)

Şarafuddinov, alıntıda görüleceği üzere Çarlık rejiminin feodal düzeni içerisindeki yaşam tarzından olumsuz etkilenmiş bir karakterdir. Ancak onu farklı kılan yaşadığı olumsuzluklardan ders çıkarması ve kendi başına gelen olumsuzlukları başkasına yaşatmamasıdır. İmkân bulduğunda veya eline fırsat geçtiğinde ben yaşadım başkası da yaşasın aynı olumsuzluğu demeden yardımcı olmaya gayret gösteren bir kişiliğe sahiptir. Zor zamanlarda bu tür davranışları sergileyebilmek cesaret ve hoş gönüllük ürünüdür. Şarafuddinov yardımsever kişiliği yanında güzel günlerin geleceğinden ümidini kesmemesi ile de olumlu bir karakterdir.

Pazarda torununu satmak zorunda kalan **yaşlı amca**, pazardaki **yaşlı kadın** ve **pilav satan adam**; başkışı Bayalınov'un kız arkadaşı Sakıp Cemal'in üvey babası; gözü kadın ve paradan başka bir şey görmeyen, Sakıp Cemal'i yaşlı bir adama vermekten çekinmeyen vicdansız bir karakter (KÖ, 41,45) olan **Aydarkan**; Aydarkan'ın ilk eşi **Aygümmüş**, Koçkor pazarına satmak için sebze ve meyve taşıyan **at arabacılar** (KÖ, 86); **yaşlı adamlar**, **Uygur zenginleri**; geçici hükûmetin temsilcilerinden **Tınışpayev**, **Şkapski** ve **İvanov**; Uygur zenginlerinden **Nurahun** ve hizmetçisi **Amet**; **Alike**; başkışı Bayalınov'a et veren **kadın** ve **çocukları**; **Caynak'ın Fatime**; Tatar Timi'nin kültürel toplumsal faaliyetlerini yürüten **Osmanov**; Bölge İlçe Başkanı **Mustafa Yangulatov**, yer su reformunu yürütmek üzere

Temsilci sıfatıyla Almatı'dan gelen Bölge Olağanüstü Komisyonu Başkanı **Eyhmans**; edebiyat öğretmeni **Hajim Basimov**; sarı keçisakallı, orta boylu ve zayıf biri olan, İlçe Tarla ve Su İdaresi'nde memurluk yapan **Cumagulov ve eşi Ayganış**; Cumagulov'un evinde **Turdukan** ve **oğlu**; yaşayan eğitim kursundaki hoca **Şamgaliy Sarıbaev**; **Kabilbek**; başkişi Bayalinov'un sınıf arkadaşı **İlyas Jansüğürov**; Talas'ta yaşayan **Karabaş Kurdaybergen**; Kazak zenginlerinden Sarsenbay'ın eşi **Zulayka'nın kızkardeşi**; Töküldöş köyündeki **Kiyizbay**; başkişi Bayalinov'a İrsali ve Anton'un yakın ilişkilerini anlatan yaşlı adam **Soodanbek**, **Niyazali**; Alma-Atalı zengin Kazak **Talbaydom**; başkişi Bayalinov'un ırmaktan geçmesine yardım eden Sarsenbay'ın Kazak soylu **yılkıcısı**; Solcu Eserler Partisi Başkanı **Abromoviç**, Nikolay'ın eşi ve Bayalinov'a Rusça öğrenirken konuşma pratiği yaptıran **Galya**; **Uygur fakirleri**; Aydarkan isimli zengin bir beyin hizmetçileri **Arslanbek ve Asılkan**; başkişi Bayalinov'a Rusça öğreten **Nikolay**; başkişinin Bayalinov'un ağabeyi Moldalı'nın eşi **Bübüş**; İsrail'in yakın arkadaşı **Karaçunak**; İsrail'in hizmetçisi **Balpık**; **İrsali'nin kızı**; başkişi Bayalinov'un evinde çalıştığı kişi **Rus İvan**; İvan'ın köpeği Trezor; Bolşevik yanlısı **Sergey**; **Petya**, **Borbugul**; **Soodanbek**; **Berdibekov**; **Kondratov**; savaş komiseri **Dubovski**; Dubovski'nin sekreteri Dudnik, Bolşevik destekçileri **Pavlov** ve **Zavallişin**, hapse atılan zengin beyler **Kalpa Hacı**, **Dür Sooranbayev**, **Maksim Hoca**, **Turumbek**; Bolşevik komutanlardan Dubovski'nin yardımcısı **Krasikov**, **İvan Grigoviç**; **Ömürbek** ve karısı **Ayımcan**; **Manasçı Sayakbay**; **Bekcan Berdikov**, **Caynak**; polis **Dardanbay**; Demiryolları Müdürü **Orozali Çılpakov**; **Cumabayev**; **Zavaliş**; Özbek öğrenci **Köçmuratov**; **Rus**, **Kırgız** ve **Özbek** adamlar; öğretmen **Rovnyagin**;

Başkişi Bayalinov'un Taşkent'te birlikte eğitim aldığı arkadaşlarından 45 yaşlarındaki **Cumadıl Tilekabilov**; Ürkün Olayı'ndan önce öğretmenlik yapmış, Sovyet Parti üyesidir.

Bayalinov'un birlikte eğitim aldığı arkadaşları **Kocokan** Genç Komsomollar sorumlusu **Kocokan Şorukov**; **Osmonkul Aliyev**; Komünist Partisi'nin ileri gelenlerinden **M. V. Frunze**, **Kubişev** ve **Rudzutak**; Pari'nin eğitim kursunda ders veren **Goloşekin**; **Penkov**; **Şerbak**; **Musulmankul**; Musulmankul'un karısı **Sonya**; Musulmankul ve Sonya'nın çocuğu **Ürkün**; **Albay Bıkov**, **Kazak Ilooçu**; Taşkent'te Komsomol'un Merkezi Türkistan Komitesi üyesi ve Kırgız-Kazak bölümünün başkanı **Galy Muratbayev**; İl-Revmom¹² Başkanı **Yangulatov**; Parti İl Komitesi Sekreteri ise **Musabayev**; Musabayev'in

¹² Rusça Revolyutsionny Komitet'in kısaltılmış hali. Harfiyen: Devrim Komitesi – SSCB'nin ilk yıllarındaki İç Savaş sırasında hükümetin temsilci organı

kardeşi **Valiy**; İlçe Revkom Sekreteri Bayalı **İsakeyev**; **Bakırçaak Törö**; çocuklar **Kabil**, **Aycıbek**, **Samat**, **Sadıbakas**, **Kiyizbay**; **Toktomuş**;

2.2.2.5. Değerlendirme

Kıyın Ötkööl romanında Bayalınov, özel bir başkahraman yaratmadan bu rolü kendisi üstlenmiştir. Bu yönüyle yazarın tez çalışması kapsamında incelenen *Kıyın Ötkööl* romanı, diğer eserlerinden farklıdır. Bu Romanın başkişisi olarak Bayalınov, ne *Köl Boyunda* romanının başkişisi Capar gibi sistemin değerlerine sahip çıkmış ne de Kurman Cılga romanındaki başkişi Kurman gibi toplumsal düzenin karşısında durarak bir halk kahramanı olmayı tercih etmiştir.

Kıyın Ötkööl'de karakterlerin zihinlerini, gelecekte hayat bulacağı değerlendirilen sosyalist komünist rejimin benimsenmesine yönlendirme söz konusudur. Başkişi ve yazar olarak Bayalınov, bu romanında karakter oluştururken Sovyet rejimi ve sistemine geçişin zihni altyapısını oluşturmuş insan tipi gerçekleştirmeyi amaçlar. Karakterlerde geçmişle ilgili yaşanan sıkıntıların, olumsuzlukların yeni rejimle birlikte geçeceğine, düzeleceğine yönelik inanç oluşturma hedeflenir. Zihinlerde geçmiş yönetimin olumsuzlukları, düşündülerek yeni sistemin, yeni rejimin, yeni devletin daha iyi olacağına inanan bir algının yaratılmasına yönelik söylemler kullanılır. Eserde karakterlerin belleklerinin, yeni bir dönüşüme, yeni bir devlet yapısına hazır olması temel esas olarak belirlenir.

Bu roman bir halk kahramanı oluşturma zeminine sahip değildir. Yönetimi altında bulunan bir devlete isyan edilip bir süre sonra aynı devletin yönetimine talip olunmuştur. Bu koşullarda bir kahraman oluşturulmak istense, bu kahramanın, *Ürkün İsyanı*'nında başarılı olan ya da Turfan'da mutlulukla düzen kuran vasıflara sahip olması gerekecektir. Bu vasıflara sahip bir kahraman oluşturulduğunu ise Sovyet Hükûmeti'nin kurulmasına ve yönetimine ihtiyaç hissedilmeyecektir. Bütün bunlara rağmen yine de bir halk kahramanı yaratılmak istense bu karakterin, hezeyan ve pişmanlık içerisinde olması gerekecektir. Çünkü karakterler de dâhil olmak üzere tüm eserler, Sovyet rejimine dolayısıyla sosyalist realizm anlayışına olumlu katkı sunmakla yükümlüdür.

Romanda yer alan karakterler düzeni bozulmuş devlet ya da milletlerin ahlaki ve toplumsal değerlerini yitiren insanlarından oluşur. Özellikle Doğu Türkistan Turfan

bölgesinde yaşanan olayların akışında karşılaşılan karakterler, Sovyet Hükûmeti'nin kabullenilmesi, Sovyet ideolojisine sempati duyulması noktasında büyük bir önem taşırlar. Ayrıca düzeni bozulan toplumlarda, olumsuzluklardan en çok etkilenen kesimin kadınlar ve çocuklar olduğu düşüncesi hâkimdir. İşlenen tema özellikle kadın ve çocuk karakterler üzerinden ifade edilmeye çalışılır.

2.2.3. Mekân

2.2.3.1. Fiziksel/çevresel mekânlar

Kasımalı Bayalınov'un *Kıyın Ötkööl* romanında fiziksel olarak kullanılan tüm mekânlar, gerçek hayattan alınmıştır. Kullanılan bu çevresel mekânlar, kahramanların algı dünyalarına tesir etmeyen, olaylara sahnelik görevi üstlenen, akışa zemin teşkil eden özellikler taşır. Ancak fon oluşturma görevlerinin yanında, yazarın duruşunun ve bakış açısının belirlenmesine, psiko-sosyal değişim süreçlerinin görülmesine, zorunlu yer değiştirmelerin anlaşılmasına, ihtiyaçların karşılanmasına yol gösterme görevlerini de üstlenirler.

Romanda olaylar genel itibariyle Kırgızistan, Doğu Türkistan, Kazakistan ve Özbekistan coğrafyasında geçmektedir. Mekânların genel çerçevesini Kırgızistan coğrafyası oluşturmakla birlikte Üç Turpan, Kök Moynok, Tokmok, Koçkor, Atbaşı, Akölen, Koçkor Suu, Semizbel Yaylası, Orta Tokoy gibi şehir, köy, dağ, yayla ve nehirler de çevresel öğeler olarak bütünlüğü sağlamaktadır. Romanda yer alan tüm çevresel mekânlar, aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir.

Çizelge 2. 7: Kıyın Ötkööl Romanında Fiziksel/Çevresel Mekânlar

Çevresel/Fiziksel Mekânlar			
Yerleşim Yerleri	Evler	Diğer Açık Mekânlar	Diğer Kapalı Mekânlar
Kök Moynok Köyü	Aydarkan'ın evi	Kök Moynok Kara Su (nehir)	Sabitahun'un inek ahır
Kızıl Ompol	Nikolay'ın Evi	Kalmak Aşuu (Geçit)	Buzağihane
Taşkent	Bozüyler	Sarıbulak Yaylaları	İnekhane
Çüy	Tabıldı'nın Bozüyü	Koçkor Suu	Köy İdaresi
Ak Ölen	Nurahun'un evi	Semiz Bel Yaylaları	Taşkent Öğretmenlik kursu

Semiz Bel	Barıktabasların alaçığı (Orta – Tokoy)		Kırmızı yük vagonları
Tekes	Halkevi	Karagoo Pazarı	Tokmok yatılı okul
Üç Turpan	Dursun Abla'nın kaldığı ev	İrsali'nin köyü (Ak Ölen)	
Kara-Bak Köyü (Turpan)	Saadanbay'ın evi	Kum-Arık Irmağı	
Atbaşı	Cumagulov'un evi	Pazar yeri	
Taşkent	Caynak'ın evi	Ak-Öküz Dağı	
Çeştepe Köyü		Pazar (Turpan)	
Atbaşı		Pazar	
Koçkor		Meydan	
Tokmok		Aksay Yaylası (Atbaşı)	
Orta Tokoy		At- Başı Nehri	
Issık Göl tarafı		Konur Dağı	
Açık -Taş		Koçkor dağları	
Üç Kuduk		Topurak Tepesi	
Cumgal		Kara Dağ	
Karakol		Topurak Bel	
Söök		Orta Tokoy istasyonu	
Çekildek		Karalı Tepe	
Narın		Kızart Dağı	
Eski Tokmok (Pokrovka)		Azık Halkının köyleri	
Yeni Tokmok			
Balıkçı		Koçkor Irmağı	
Almatı		Bozparmak Dağı	
Pişpek		Eski İstasyon	
Bistrovka		Buugan Suu	
Kazak Köyleri		Burnıy İstasyonu	
Evliya Ata		Taşkent Tren istasyonu	
Barıktabas'ın kaldığı köy		Konur Geçiti	
Novorossiyka Köyü		Kök Torpok (Yayla)	
Konur		Soltonsarı (Yayla)	
Boroldoy		Şmaşı Geçiti	
		Çüy Vadisi	
		Cindisuu Yaylası	

2.2.3.2. Algısal mekânlar

Romanda karakterin psikolojisine etki eden tüm algısal mekânlar, dönüşüme uğrayarak hatıraları bünyesinde taşımaktadır. Bayalınov'un *Kıyın Ötkööl* romanında algısal mekânlar, coğrafi bir yer olmanın dışına çıkarak yeni anlamlar oluşturan ve kişilerin iç dünyalarını görünür kılan unsurlar olarak belirir (Korkmaz, 2015: 82). Romanda olay akışını ve karakterleri derinden etkileyen bu mekânlar (Tuğluk, 2012: 21) ile insanlar arasında var oluşsal bağlar kurulabilir.

Romanda yer alan pazar yerleri, Koçkor bölgesi, Koçkor Irmağı kıyısı, kaya taşı, taş alaçık, halkevi, Orta Tokoy'daki köy, Açık-Taş ve Kök Moynok'taki göl, algısal mekânlar olarak değerlendirilmiştir. Bu mekânlara ait özellik ve tespitler ile algıya tesir boyutları, kapalı/dar ve açık/geniş (Korkmaz, 2005: 98) olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Mekânlardaki daralma ve genişleme, fiziksel özelliğe bağlı olmaksızın mekânın nesnel ölçümünün dışına çıkarak karakterin psikolojisi doğrultusunda göre değişim göstermektedir. Çünkü algı dünyası ile mekân arasındaki uyum ya da uyumsuzluk mekândaki daralmayı ve genişlemeyi belirleyen ana unsurdur.

2.2.3.2.1. Kapalı/dar mekânlar

Bireyin yaşadıklarının, duygu dünyasındaki oluşum süreci ile bunların geçtiği yer arasındaki etkileşim, mekânsal algının belirmesini sağlar (Bayrak, 2013: 152). *Kıyın Ötkööl* romanında dar ve kapalı mekânlar, duygusal deneyime bağlı olarak gelişen edinimlere paralel psikolojik durum doğrultusunda belirirler (Yıldırım, 2017: 89). Birey; tutunamadığı, varoluşsal olarak kendini hissedemediği dar mekânlarda çevreyle çatışma hâlinindedir. Bu tarz mekânlarda birey, kendini herhangi bir yere konumlandıramadığı için kuşatılmış, sıkıştırılmış olarak hisseder. Karakterin karşı güçlere yönelik duyduğu ezilmişlik hissi, içinde bulunulan ortamdan uzaklaşma ve kaçma isteği oluşturur. Oluşan bu istek, başkişi olarak Bayalınov'un pazar dâhil birçok yerde sıkça yaşamış olduğu hızla uzaklaşma, kaçma duygu durumudur. Ediniminin türünden bağımsız olarak mekânla duygusal bağlar kuran insan, mekânsız hayat süremeyeceğinin de farkındadır. Çünkü bir mekândan kaçan insan, mutlaka başka bir mekâna sığınma ihtiyacı hissedecektir (Alver, 2013: 20). İnsan-mekân ilişkisine bağlı olarak algısal manada birey üzerinde oluşan huzursuzluk ve imkânsızlık gibi

hisler, mekânı fiziksel olarak değil psikolojik olarak daraltır. Kişinin yaşama heyecanını ve isteğini elinden alır.

Kıyın Ötkööl romanında, başkişinin Ürkün olayı ile birlikte vatanından ayrılması, yurduna döndüğünde karşılaştıkları, edinimleri sürecinde yaşadığı iç huzursuzluk, bunalım, korku, kimsesizlik, yurtsuzluk ve dışlanma gibi duygular, mekânsal algısında belirleyici unsur olmuştur. Romanda bu duyguların yaşandığı pazar yerleri, Koçkor bölgesi, Koçkor Irmağı kıyısı, kaya taşı, taş alaçık, halkevi, Orta Tokoy'daki köy, Açık-Taş ve Kök Moynok'taki göl gibi mekânlar dar/kapalı özellikler sergilemiştir.

Pazar Yeri

Algısal mekânların kapalı ya da dar oluşu çevresel özelliklerinden kaynaklanmamaktadır. Bu durum, karakterin konumlandığı mekânı yorumlamasıyla ilişkilidir. Olağan koşullarda hem fiziksel hem de algısal düzeyde geniş, ferah, rahatlatıcı vasıflara sahip pazar yeri; *Kıyın Ötkööl* romanındaki karakterlerin kaçma isteği duymalarına rağmen zorunluluktan ayrılamadıkları, terk edemedikleri bu yüzden sıkışıp kaldıkları bir dar mekâna dönüşür.

Romanda, “İşte pazar diye buna denir. Millet çok. Her taraf kalabalık” (KÖ, 76) diye tarif edilen pazar yerleri; oldukça kalabalık, birçok insanı ve ürünü barındıran fiziki olarak geniş mekânlardır. Bu tarz yerler, fiziksel olarak değerlendirilmelerinin yanında aynı zamanda toplumsal boyutu da olan mekânlardır (Fırat, 2002: 43). İnsanlar, kamusal mekân olarak ifade edilen pazar yerlerine (Arendt, 2006: 209) olağan koşullarda ihtiyaçlarını karşılamak ve karşılamış oldukları ile ferahlamak için giderler. Aynı zamanda birer ticaret mekânı olan pazarlar, kamusal mekân olarak “açıklık/alenileşme mekânı” ve “ortaklaşa sahip olunacak dünya” ifadeleriyle açıklanabilir (Yılmaz, 2009: 65).

Açıklık/alenileşme; her şeyin herkes tarafından görülebilmesidir ve diğer bir söylemiyle gerçeğin açıklığıdır. “Ortaklaşa sahip olunacak dünya; bir arada yaşanılan toplumda hem birbirine bağlanabilme hem de ayrılabilme anlarını ihtiva eder. Ancak Bayalinov, pazardaki gerçekliği bahsi geçen niteliklerin tamamen dışında, öfke ve sitem dolu bir şekilde “Ahh, mutsuz günler, fakirlik! Senin ağlatmadığın insan mı kaldı! Senin yüzünden insan gelinini kızını satıyor!” (KÖ, 65) cümleleriyle ifade eder. Sıkıntılı süreci

fakirlikle ilişkilendirirken yokluğun insana neler yaptırabileceğini, yoklukla eş değer gördüğü fakirliğin hiçbir norm, değer, kural tanımayacağını dile getirir. Romanda genel olarak dar mekânlarda yaşananları, mutlak yoksulluk ile ilişkilendiren yazar, yoksunluğu insanın istemediği hâlde dilenmesi, köleleşmesi, fuhuş yapması gibi durumları yaşaması açısından, insani ve ahlâki değerleri yok sayan, insanların şeref ve haysiyetlerine dokunan bir kimlik (Kuyurtar 2003: 115) olarak tanımlar. İnsanın ahlâkını, inancını, namusunu, şerefini kısaca her değerini elinden alır. İnsan, bu koşullarda ancak yaşayan bir ölü olur. Bu ruh hâli içindeki birey, pazar yerinde kendini yabancı ve alçalmış hisseder, yüreği daralır. Böylelikle açık/geniş olan ve ferahlık verdiği kabul edilen bir mekân verdiği huzursuzluk sonucu dar bir yapıya dönüşür.

Mekânda kamusal alan topluma açıklığı ve tüm bireylerce eşit hakla kullanılabilirliği ifade eder. Kamusal alanlar herkese eşit olarak tanınan ve toplumsallaşmanın gerçekleştiği mekânlardır (Akyol, Çiğdem ve Düzenli, 2017: 552). Arz ve talebin bir araya geldiği pazar yerleri, Bayalınov ve karakterleri için ihtiyacın karşılandığı bir mekân olma özelliğini taşımamaktadır. Aksine başkalarının ihtiyaçları için etleri, kanları, canları, doğmamış çocukları, neleri varsa “keşke verebilsek” demek zorunda kaldıkları yerlerdir. Yaşanan bu çaresizlik, romanda şu şekilde anlatılır:

İşte pazar diye buna denir. Millet çok. Her taraf kalabalık. Açlıktan yürüyemeyecek hâlde Kırgızlar çok. Dilencilik yapanların sayısı da çok. Deriden yapılmış ev malzemelerini, kilimlerini ve yorganlarını yollara sermiş, yüzleri kuruyan Kırgızlar, çaresizlikten yol kenarında duruyorlar. Orada Uygur ve Çinliler kolay kolay bir şey satın almazlar. Diğerleri zaten hep Kırgızlar. Kırgızların satın alacak parası da yok. Sadece yorganlarını, yastıklarını değil karnından çıkan gencecik oğullarını ve kızlarını satıyorlar! Ahh, dünya sen ne yaptın? O zaman başımıza gelen sıkıntılar, o günleri yaşayan hiçbir insanın aklından çıkmaz!

Pilav satanlar da var pazarda. Pilavı, havuçsuz sıvı yağsız, koyun kuyruk yağından süzülmüş yağ ile ve pirinçle yapıyorlar. Mısır satanların sayısı da az değil.

Sadece suyla pişirilen pilavı kim yesin ki? Kimse bakmıyor zaten. Kaçıp gelen Kırgızlar hiç yemek seçmiyor. Her şeyi yiyorlar. Aç olan mideyi doldurmak lazım. (KÖ, 67)

Romandan alıntılanan paragrafta ifade edildiği şekliyle pazar yerleri, Kırgızların hayatlarını ferahlatmaktan ziyade daraltan nitelik taşırlar. Çünkü pazar, onların tüm değerlerini karşılık bulamaksızın yok ettikleri, sattıkları yerdir. Tüm ahlaki değerleri ve toplumsal normları para veya bir parça ekmek uğruna yok olmaktadır. Kırgızlar pazara

paraları olup alışveriş yapmak ve istediklerini alabilmek için gitmezler. Sürgün edilen Kırgızlar, pazara kırık dökük, atılmış, ucuz veya ücretsiz ürün varsa onları bulmak için giderler. Yüzleri gülmez, istediklerini alıp, yiyemezler. Satın alma güçleri olmadığı gibi canlarından başka satacak ürünleri de yoktur. Satabilecekleri sadece kanından, canından olan evlatları, kızları, kadınlarıdır. Hatta satmak istedikleri, kadınlarının karınlarındaki doğmamış çocuklarıdır. Pazar bu şekliyle Kırgızlar için can alıcı bir kıym yeridir. Tüm inandıklarının yitirilişi ile darlaşan bu mekân, onlar için tam anlamıyla ile hiçlik mekânına dönüşür.

Ferahlık mekânından dehşet mekânına: Koçkor bölgesi

Mekânları, huzurlu kılan unsurlardan birisi, içinde cıvıl cıvıl yaşayan insanlardır. Diğer tamamlayıcı unsurlarla birlikte mekânı beğenilir ve yaşanılır kılan insandır. İnsan doğasını mutluluğa ve hayallere davet eden huzur verici mekânlarda tabiat ve insan bütünleşir. Bu mekân tıpkı Ürkün olayından önce insanlarla bütünleşen Koçkor bölgesini hatırlatır. Sürgünden önceki Koçkor, “locus amoenus” a benzer. Burası “Gölge yapan ağaçlar, kırlar, cıvılayan kuşlar, çiçeklerle simgelenir. Doğanın içinde mutluluk veren, huzur yayan bir mekândır. Her anında doğayla uyum içinde olmaya çağırır insanı.” (Uysal, 2004: 263).

Koçkor, Ürkün olayından sonra yaşanılır bir mekân olmaktan uzaklaşır. Çünkü mekânlar, fiziksel güzelliğin ve beğenin ötesindeki özelliklerini, içinde barındırdığı canlılardan alırlar. Mekânlar, içerisinde barındırdığı her türe ait canlı varlığı ve kendisini tamlayan kısımlarından yoksun kalırsa eksik olarak addedilir. Dolayısıyla mekân, içinde barındırdıklarının ruh ve duygu durumlarına göre huzurlu ve huzursuz olur. Mekânın tamlayıcıları eksildiğinde yoksunlukla bütünselliğini yitirir. İçinde barındırdıklarıyla huzur ve neşe içindeki Koçkor bölgesi de zamanla eski neşesini, huzurunu kaybeder. Çünkü bu mekânı canlı, yaşanılır kılan insanları, sürgüne tabi tutulmuş kalanları da kaçışla terk etmiştir. Bayalınov, eserinde bu bölgeyi aşağıdaki şekilde betimler:

Yol boyunca bir kez mola verip Koçkor bölgesine geldik. Bu köyü Ürkün hadisesinden önce de görmüştüm. Burası dört köyün ticaret yaptığı küçük bir şehirdi. Evleri son derece basit ve üstü kamışla örtülü küçücük güzel evlerle ve dükkânlarla doluydu (KÖ, 85). Fakat şimdi hiçbir şey önceki gibi değil, ortalıkta hiçbir şey yok. Evleri yakmışlar. Dükkânlar harap olmuş. Ateşe verilen evlerden geriye yıkık duvarlar, yanık ağaçlar kalmış. Pazar ise eskisi gibi kalabalık değil.

Tek tük insan var. Kaçıp gelen insanların çoğunun hayvanı yok. Sağlık ve sıhhati iyi olanlar, bu bölgenin zengin insanların hizmetkârı olarak yaşamaya çalışıyor. İş bulamayanlar ise her evin kapısında dilencilik yapıyorlar. (KÖ, 86)

Alıntılanan paragrafta da görüleceği üzere Koçkor'un asıl sakinlerinin Ürkün ile gidişi, yerini yeni gelenlerin tahrip ve yıkımına bırakır. Artık bu yaşam alanı, yakılmış, yıkılmış, tahrip edilmiş eski günlerinin canlılığını ve güzelliğini yitirmiş huzursuz bir mekândır. Çünkü sürekli istenmesine rağmen zorunluluk sonucu kaybedilmiş mekânlar ile mecbur kalınan, istegin dışındaki mekânlar arasında bireyler mekânsızlaşırlar (Uysal 2004: 261) İstenen ve mecbur kalınma durum ile iki zıt hâlde yaşanan Koçkor, geçmişte var olan tüm değerlerini yitirir. Canlı, cıvıl cıvıl pazar alanı bile köhnemiş, mecburiyet mekânına dönüşmüştür. İnsanların zorunluluk mekânı hâline gelen Koçkor artık daralmış, huzursuz bir mekân konumunu almıştır. Önceki hâlini bilmeyenler için anlam ifade etmeyen bu yeni özellikleri ile Koçkor, Bayalınov ve Kırgızlar için huzursuz hatta anılarını zedelemesi noktasında huzursuzluk ötesinde bir mekâna bürünmüştür. Burası Ürkün hadisesinden sonra “dehşet mekân”ına (Uysal 2004: 263) dönüşür. Koçkor'da eşsiz güzellikteki tabiat bile mutsuzluk kimliğine sahiptir. Kasvetli bir havaya bürünmüş olan cennete eş güzelliğe sahip bir mekân daralarak cehenneme eş koşulur hal almıştır. Bu yer artık romanın başkişisi dâhil olmak üzere tüm karakterler için ruhsal varlıklarını kaybettikleri, düşünsel yeteneklerini yitirdikleri bir mekân olma dışındaki tüm özelliklerini kaybetmiştir (Şahin, 2007: 193).

Koçkor ırmağı kıyısı

Bütün medeniyetlerde su ve ırmak kıyıları, insanı ferahlatan mekânlardır. Oysa başkişi Bayalınov için durum bundan farklıdır. Irmağın karşısına geçmeye çalışırken suya düşen Bayalınov'un vücudu suyun soğukluğunun da etkisiyle adeta buz keser. Bilinçsiz, sadece nefes alabilmeye dönük çırpınışları onu iyice takatsiz bırakır. Boğulup ölme korkusu her zerresini sarar, panikler. Zihnini, ölümün onu ayıracağı kişilerin hatıraları ve onlarla ilgili kaygılar kaplar. Kalbi kuş yüreği gibi daralır. Kurtulabilmek için çırpınışları, vücudunun takatsizliğini artırdıkça artırır. Çırpınırken tesadüfen eline çarpan bir ağaç köküne sımsıkı sarılır. Bu, onun artık hayatla tek bağı olur. Ona tutunarak bitkin, sırlıslık, yarı baygın hâlde kendisini kıyıya atar. Böylece boğulup ölmekten kurtulan, yüreği gibi dünyası da daracak hâlde gelen Bayalınov, sudan çıktıktan sonra ne yapacağını bilememenin şaşkınlığı içinde yürümeye çalışır. Bayalınov'un içinde bulunduğu fiziksel ve ruhsal olumsuzluklar nedeniyle yürümeye başladığı aslında açık ve geniş olan mekân gittikçe darlaşır. Ölüm

korkusu, çaresizlik ve umutsuzlukla beliren depresif ruh hâli sonucunda Bayalınov'un üzerine çöken mekânın boğucu, daraltıcı etkisi,

Ocak ayının sonuydu. Hava soğuktu. İrsali'den kurtuldum ama benden kurtulamazsın diye rüzgâr yüzüme çarpıyor. Rüzgâra karşı dayanamıyorum. Arkama dönerek yürüyorum, olmuyor. Pantolonum oldukça ıslanmış. Kurutamam, çünkü hava soğuk. Gidecek ve elbiselerimi kurutacak bir yer yok. Ben burada öleceğim, çok çaresizim. O sırada en tatlı çocukluk zamanımdan tut, gençlik yıllarım ve bir ihtiyara hayvan gibi satılan zavallı Sakıp Cemal'le orada geçirdiğimiz zor günler; sonra Koçkor bölgesine geldiğim zaman, çok şefkatli ve bana acıyan Züleyha ve hepsi birer film şeridi gibi gözümün önünden geçiyor. Bundan sonra bana ne olacağı belli değil. Her yer sis, yollar dar ve sanki ölüme sürükleniyormuş gibi oluyorum. (KÖ, 122-123)

cümleleriyle dile getirilirken, ırmağın kıyısı onun için huzursuzluğun “dehşet mekânı”, adeta “yıkım mekânı” (Uysal, 2004: 264) hâline gelir. İrmağın çağlayan suları da kıyısı da onun ruhunu daraltıp parçalayan, elinden almaya çalışan bir unsura dönüşür. Irmak bir nevi onun celladı olur. Kendini oldukça çaresiz hisseden Bayalınov'un ağzından şu cümleler dökülür:

Oyy, ey dünya konuşsana!” diye kendi kendime dertleniyorum. Böyle bir hâle düşeceğimi hiç düşünmemiştim. Bana bak! Ben burada ölüyorum. Akrabalarım, kardeşlerim iki kocaman dağın arasında beni sabırsızla bekliyorlar. Onlar da mı ölecekler? Ne yapayım? Nereye gideceğim, nasıl kendimi kurtaracağım? Çaresizim, azap çekmek için mi yaratıldım? (KÖ, 123)

Irmak ve kenarları, suyun varlığı sebebiyle bilinen ve kabullenilen anlamıyla tüm canlılar için hayat kaynağı ve ferahlığın sembolüdür. Ancak Bayalınov'u ruhsal bakımdan huzursuzlaştıran ırmak ve kenarı, ölümün kıyısındaki hezeyanı yaşamasına sebep olur. Çünkü kendini emniyete almadan kıyılarda yürümek, dolaşmak ve gezinmek tehlikelidir, kayıp düşme ile karşılaşabilirsiniz. Kenar her zaman riski beraberinde taşır. Fiziki olarak kenarda durmak daima kayma, düşme ile eşlenebileceği gibi ruhi anlamda da ötelerin, uzakların çetrefilli bilinmezliğine giden yoldur. Adeta bilinmeze açılan kapının eşiği, tekinsizliğin zirveye ulaşması demektir (Akgül, 2014: 227). İnsan hayatını zorlaştıran başkışının yaşadığı bu güvensizlik ve kenarda olma hali, Kırgızların Turfan bölgesinde yaşadıkları ruh hâliyle de benzerlik gösterir. Orada Kırgızların şekillendirmeye çalıştıkları sürgün ve ötekileştirilmiş hayatları sürecinde de yaşadıkları, ölüm ile kalım arası gidişler ve gelişlerdir. Çünkü insana varlık katan mekân, önce onu kabullenmeli ardından güvenini sağlamalıdır.

Taş

İnsanlar, huzursuzlandığında veya iç dünyaları sıkıştığında içlerini dökcek bir yer yahut kişi ararlar. Burada en önemli ölçüt, anlatılanların müdahalesiz dinlenmesidir. Bu noktada karşı tarafın sessizliği, tercih sebebi bile olabilir. Dinleyenin dilsizliği kişiden kişiye görecelik gösterir. Bayalinov da alaçıkları bölgesine geldiğinde ailesinden kimseyi bulamaz. Bir an için onların öldürüldüğünü zanneder. Bu olumsuz düşünceler içerisinde son çare alaçığın yanındaki taşın üzerine oturur ve içini dökmeye başlar:

Bizim alaçığın yanında bir tane kocaman taş vardı. Sabahtan akşama kadar ben onun üzerinde iki kardeşimi dizlerime alıp oynardım. Şimdi ben, o taşın üzerinde yalnızca dinlenmek için oturuyorum. Aklım, fikrim ve düşüncelerim beni alıp götürüyor bir yerlere: Bazen onları bulup kucaklıyormuşum gibi oluyorum bazen de artık onları bir daha bulamayacakmışım gibi oluyor. Gözümünden yaşlar akıyor, yorulunca tekrar gelip bu taşın üstüne oturuyorum. Derdimi taşla anlatıyormuşum gibi oluyor. İnsanın başına bir musibet gelirse insanın aklı ve fikri de gidermiş.

Geçenlerde buradan atımla giderken küçük kardeşlerim 'Ağabeyim, nereye gidiyorsun? Ne zaman geleceksin?, Bize ekmek getirecek misin?', diyerek arkamdan gelmek istedikleri de gözümün önüne geldi:

-Ey, kurban olduklarım! Neredesiniz, diye gözümünden yaşlar akıyor. Beni bırakıp nereye gittiniz? İşte bakın, ben geldim. Asıl siz neredesiniz, yoksunuz. Şimdi ben yalnız kaldım (KÖ,130-131)

Yukarıda alıntılanan ifadelerden de anlaşılacağı üzere Bayalinov'un üzerine oturduğu bu taş, Bayalinov'un zihninde hatıraları canlandırır, onu hayal ve anılar dünyasında kısa bir gezintiye çıkartır. Bir süre sonra iç dünyası huzursuzlaşıp daralan Bayalinov, kaya ile dertleşmeye başlar. O söyler, kaya dinler. Çünkü insanoğlu varlığı ile tabiatla varolan bazı nesnelere anlamlar ve görevler yüklemiştir. Bunlardan birisi de su, dağ, ağaç misali taş veya kayadır, sessizce insan gibi konuşanı sadece dinler, derdine ortaklık eder (Tanyu, 1968: 2). O, sükût içinde onun her dediğini kabullenir, hayal ve düşün dünyasının seyrine eşlik eder. Sabırla anlatanın duygularını biliyor, anlıyor gibi derin bir sessizlik içinde onun yolculuğuna eşlik eder. Bayalinov; vatanından kopuşu esnasındaki sıkıntıları, vatani ile gerçekleşecek hayallerini, yokluğa mahkûm edilen milleti ve kendine yapılanların kızgınlığı, hepsini birbir döker, söyler. Taş da onu "sabır taşı" (Tanyu, 1968: 2) gibi dinler. Ne söylenene itirazı olur ne de parçalanıp sırrını açar. Bu taş, Tanios kayası gibi sihirli de değildir, üzerinde oturan insanların düşüncelerini öğrenip kaderlerini mühürlemez (Maalouf, 2019: 224).

Bu kaya Bayalınov için adeta bir sığınak, bir tapınak ve ibadetgâh rolüne bürünür. Bu boyut ile bakıldığında eserin de kapsadığı coğrafyada geçmişten itibaren kutsallık yüklenmiş bu tür nesnelerin olduğu bilinmektedir. Bu coğrafyanın sakinlerinden olan Türklerde, cinslerinden fiziksel görünüşleri ile ayrılan kaya, taş ve yükseltilere farklı değer verildiği bilinmektedir (Orkun, 1943: 6). Bayalınov'un da bu coğrafya ve kültürün etkisinde bulunduğu düşüncesinden hareketle kaya ile dertleşme eylemine yer verdiği ifade edilebilir.

Taş alaçık

Etrafımız, görebildiğimiz ya da göremediğimiz, anlam yüklediğimiz ya da yüklemmediğimiz cisimlerle, varlıklarla doludur (Öztürk, 2012: 11-12). İnsanlar, canlılarla olduğu gibi cansız varlıklarla da ilişki kurabilirler. Karşılaştıkları nesneleri ya da olayları farklılık manasında kutsal gördükleri için bunları kabul ettikleri dini inançların tezahürü varsayarlar (Kıyak, 2010: 34). İnsanlar tabiat unsurlarını canlı ve özel gücü olan varlıklar olarak değerlendirirler. Özellikle güneş, gökyüzü, ağaç, dağ, taş gibi pek çok tabiat unsurunu kutsal vasfıyla nitelendirirler. İnsan var olduğundan itibaren tarihi geçmişi bunun örnekleri ile doludur. Hatta bazı toplumlar bu unsurları sadece kutsamakla kalmayıp onlara tapınırlar. Tabiat unsurlarına tapmak suretiyle ilk dinlerin ortaya çıktığına inanılır (Kuzgun, 1993: 33). Kutsal kabul etmek suretiyle bağ kurulan unsurlar genelde su, dağ, kaya gibi insanı dinleyen, huzur veren tabiata ait nesneler ve mekânlardır. Eski Türklerdeki bu tabiat kültüne ait inanışlar, Orhon Yazıtları'nda "iduk yer-sub" (Tekin, 1988: 40) şeklinde geçmektedir. Bir nesnenin kutsallığı ya da kutsallığın ortaya çıkışı, bir anlam barındırması ya da mitolojik bir olayı hatırlatmasıyla ilgilidir (Eliade, 1994: 18).

Taşlar ve kayaların heybetli görüntüsünde, şeklinde, renginde ve sertliğinde olağanüstü bir güç ve kuvvet gören insanlar, onlara saygı ve hürmet gösterirler. Onları belli amaçlara ulaşmada bir vasıta olarak kullanırlar (Eliade 2005: 335). Sahip oldukları olağanüstü güçlerinden dolayı taşlar; ruhların, tanrısal ve kutsal güçlerin mekânı olarak kabul edilir. Bu sebeple taşlar, toplumlarda kutsallaştırılmanın ötesinde canlı varlıklar olarak düşünülür (Kıyak, 2011: 131). Başkişi Bayalınov'un yengesi Seyilkan da kısa süreli olsa bile ona huzur veren, koruyan, sığınağı, demir attığı liman gibi anlamlandırdığı taş alaçıkla arasında özel bir bağ kurar. Çünkü bu taş alaçık; onu kabullenir, onu konuk eder, çevreye karşı koruyup kollar. İnsan hayatında en kıymetli nesnelerden olan barınak, ev ihtiyacını giderir. Anılarında artık taş alaçık; onun kısa süreli de olsa konakladığı, ömrünün bir

parçasını geçirdiği, paylaştığı yerdir. Diğer ifade ile hayat paydaşıdır, burası “insanı gökten inen fırtınalara karşı olduğu gibi, yaşamda karşılaştığı fırtınalara karşı da ayakta tutar.”(Bachelard, 2008: 41). Bu sebeplerle taş alaçık, bu “ev, insani bir varlıktır. Bir insan gibi görünür.” (Bachelard, 2008: 61). Seyilkan, şafak vakti oturdukları taş alaçıktan ayrılırken bir insandan ayrılıyor gibi “Elveda, kurban olayım taş çadırım, hoşça kal! Sen bize bir ev oldun. Sen bize aile oldun! Bundan sonraki hayatımız talihli ve yolumuz açık olsun! Elveda, kurban olayım, elveda!” (KÖ, 147) cümleleriyle vedalaşır. Bu ifadelerde de yer aldığı gibi konuşulan ve veda edilen nesne herhangi bir taş değildir. O da insanlar gibi bir candır. Çünkü o paylaşabilme özelliği ile bir cansız nesne olmanın dışına çıkmıştır. Aynı zamanda Seyilkan’ın eviyle kurduğu bu bağı, insanın hayatında her zaman var olan işteşlikle, paylaşma olgusuyla ilişkilendirmek de mümkündür.

Bireysel bellekte anılaştırılmış mekânlar: Koçkor, Orta Tokoy’daki köy, Açık-Taş tepesi, Kök Moynok’taki göl

Deney ve tecrübeleri hatırlama, geçmiş zihinde canlandırma ve şimdiki zamanda koruma gücü olarak tanımlanan bellek (Kahvecioğlu, 1998: ?), “geçmişe ait bilgilerin depolandığı yer” dir (Boyer, 2009: 3). Bellek, geçmiş ve bugünü birbirine bağlamak suretiyle olayları hatırlayarak şimdi ve gelecekle de bağlantı kurar (Erdoğan, 2013: 14). “Belleklerde anılaştırılan yerler” (Korkmaz, 2007: 82) ise algısal mekân olma özelliği taşırlar. Kıyın Ötkööl’de Koçkor, Orta Tokoy’daki Köy, Açık Taş Tepesi ve Kök Moynok’taki Göl Bayalinov’un hafızasında anılaştırılan mekânlardır. Zaman akar ancak hatıralar kalır. İnsanlar akan zamanı anılaşmış ifadelerle hafızalarında taşır. Hatıralarda yer alan en önemli unsurlardan biri mekânlardır. Aradan uzun zamanlar geçse de tekrar görülen aynı mekânlar, yaşanan geçmişin zihinlerde canlanmasına sebep olur. Aynı duygular tekrar hissedilir ancak bu hislere deneyim ve çıkarımların getirdiği ruh hâli de eşlik eder. Bayalinov da belleğine kazınan mekânlarla tekrar karşılaştığında yaşadıklarını hatırlar. Koçkor’a geldiğinde kaçırıldığı gece yaşadıklarını ve o an Bolşeviklerin getirdiği huzur için şükrettiğini hatırlar. Kısa süreliğine de olsa kendini sıkışmış, daralmış gibi hisseder. Çünkü zihninde ellerinin, kollarının bağlanmış; özgürlüğünün zorla elinden alınmış olduğu canlanır:

İşte bu yoldan ben iki-üç defa geçmiştım. Bu yolda çektiğim sıkıntıları nasıl unuturum. İki elim ardıma bağlanarak Koçkor’a getirildiğimi ve gece yarısında

kaçtığımı nasıl unuturum. Şimdi nasıl? Öyle değil. Beni okşayan bir asker var. Bolşevik var. Bu sefer huzurluyum. Benim için bu bir nimettir.

Yolculuk sırasında hatıraların tesirinden kurtulamayan Bayalinov, çocukluk arkadaşı Barıktabas'ı hatırlar. Onunla birlikte hayal ettiği güzel günlerin yaklaştığına inanırken onu kaybedecek olmanın üzüntüsünü yaşar. Orta Tokoy bölgesi onun için üzüntü veren, içini daraltan bir mekândır. Bu mekânın Bayalinov'u neden huzursuzlaştırdığı anlatıda şu şekilde ifade edilir:

Önceden bu yolda yaşanan olaylar insanın aklından çıkmaz. Orta – Tokoy'un tam karşısına geldiğimizde, ırmağın karşı tarafında Azık halkının köylerinin birinde ölüm yatağında kalan zavallı arkadaşım Barıktabas'ı hatırladım. “Ey, dostum! Zavallı dostum!” dedim, oraya bakarak. Ona acıdım. Onu hatırladım. “Halkımız tekrardan huzura kavuşacak mı?” diye ikimiz Çin'de iken çok defa söyledik. O zaman ikimiz vedalaşmıştık. Sen, anne babanla Ak-Su'ya, ben ise Üç-Turfan'da kalmıştım. Dilediğimiz gerçekleşecek mi diye düşünürken sen de kötü hastalığa yakalanmışsın. Keşke çabuk iyileşsen! Ya iyileşmezsen?! O zaman can arkadaşım sonsuza dek ayrılacağız. Elveda dostum! Elveda! (KÖ, 196-197)

Açık Tepesi'ne gelince ailesini hatırlayan Bayalinov için burası, “imkânsızlık” ve “özlem” temlerini birleştiren bir mekândır. Bu yönüyle Açık Taş Tepesi, fiziksel olarak geniş bir mekân olduğu hâlde “özlem” ve “keşke” ile daralan bir mekâna dönüşür. Bayalinov, bu tepeye geldiğinde ailesini hatırlayıp onlara şöyle seslenir: “Zavallı ailem!”, dedim. Ne hâldesiniz şu anda? Beni bekleye bekleye artık hem benden hem de yiyeceklerden umudunuzu kestiniz mi? Yeter ki yaşayın ben gelirim size...” (KÖ, 135).

Kök Moynok'taki Göl'ü gören Bayalinov için en güzel günlerini yaşadığı çocukluk yılları aklına gelir. En sevdiği çocukluk arkadaşı olan Sakıp Cemal'in yaşlı bir zengine satılmasını hâlâ unutamamıştır. Küçük yaştaki kızların zorla, yaşlı zenginlerle evlendirilmelerini hatırlayan Bayalinov'un içi daralır, Sakıp Cemal'in sağ olmasını dilemekten başka yapacak bir şeyi yoktur. Bu göl, ona zavallı kızların hayat hikâyelerini hatırlatır. Fiziksel olarak geniş bir mekân iken Kök Moynok Göl'ü kasvetli, sıkıntılı olayları hatırlatması yönüyle de kuşatıcı, daraltan bir mekân özelliği gösterir. Bu durum Çarlık rejiminin egemen olduğu dönemlerin insanları sosyal olarak tabakalaştırması ve alt sınıfın yaşam alanının ve özgürlüklerinin kısıtlanması ile ülkenin her yerinde yaşanır. Bayalinov, bu göle gelince gözünün önünde canlanan hayat hikâyelerinden bir kesiti aşağıdaki paragrafta okuyucuya şu şekilde sunar:

Köyümüzde göl vardı. Kışın donar biz de üzerinde hep kayardık. Orada Sakıp Cemal'e rastlardım. Onunla beraber kayardık.

-“Ahh, zavallı kız!” dedim hatırlayarak arabada giderken. Halkımız her tarafa dağıldığı zamanda, çoğu Çin'den memleketine geldiğinde Ayımcın çaresizlikten Uygurlara, ondan sonra Dungan birine satıldı. Ya sen, seni de Aydarkan halkın huzurlu bir döneminde bile, hem evi varken hem de hiçbir ihtiyacı yokken zorla ağılata ağılata Tabıldı'ya satmıştı. Senin o zaman yaşadığın sıkıntıyı ben nasıl unutabilirim ki? Zavallı kız! Zavallı kız! Nerede ve ne hâldesin sen! Yeter ki sağ esen ol! (KÖ, 130)

2.2.3.2.2. Açık/geniş mekânlar

Açık ve geniş mekânlar, içtenliğin ve ruh hâlinin çevre ile uyum içinde bütünleştiği zeminlerdir. Bu mekânlarda karakterlerin iç dünyaları; kendisiyle ve çevresiyle; bütün evrenle barış içindedir. Bu uyumla mekân, içten dışa doğru huzurun ahenkli ritmi ile adeta sonsuzluğa açılır. Kapalı ve dar mekânlardaki çatışma, yerini uyuma ve huzura bırakır (Korkmaz, 2007: 411). Kişiler bu tarz mekânlarda dünyaya ait olduklarını unutmaz derecede bir huzur âlemine kavuşur. İç dünyalarındaki mutluluğu ve huzuru, yerçekiminin olmadığı sürtünmesiz bir alana bırakmak suretiyle tüm evrenle paylaşırlar.

Üretilmiş bir mekân: Halkevi

“İnsanlar kendi hayatlarını, tarihlerini, bilinçlerini, dünyalarını üretirler. Tarihte ve toplumda edinilmiş ve üretilmiş olmayan hiçbir şey yoktur. Tabiat bile, toplumsal hayatta duyu organlarına kendini sunduğu hâliyle dönüştürülmüş dolayısıyla üretilmiştir. İnsanlar, hukuki, politik, dinsel, sanatsal, felsefi ve ideolojik biçimler ürettiler.” (Lefebvre, 2014: 11). Bu mekânlar üretilirken bir ham maddeden ve tabiattan yola çıktılar. Bunlar, ekonomiyi ve tekniği içeren ancak daha da ötesine gidebilen faaliyetin ürünleridir: “siyasal ürünlerdir”, “stratejik mekânlardır”. Bir boyutuyla “üst yapının koşulu ve sonucudur.” Üretici güçlerden devlet ya da yapılardan ayırmanın mümkün olmadığı hem tüketilen ürün hem de üretim aracı olan mekânlardan (Lefebvre, 2014: 11, 95, 110) biri de “halkevleri”dir.

Kıyın Ötkööl romanında halkevi için şöyle bir fiziksel tanımlama yapılır: “Tokmok şehrinin kuzey tarafındaki sokakların birinde kocaman kapısı, büyük salonlu ve mavi renkteki eve "Halkevi" derlerdi.” (KÖ, 222). Arkasında barındırdığı değerler, kapının kendisinde ve üzerindeki diğer elemanların yapısal karakterinde yansıtılmaktadır (Karakul, 2014: 12). Halkevinin geniş ve mavi renkli kapısı bu bağlamda sembolik bir anlam da

taşımaktadır. Kapıların görünüşleri ve temsil ettikleri değerler arasında bir benzerlik bağı bulunur (Parsa ve Parsa, 2014: 116). Kapılar iç mekân ile dış mekân arasında köprü görevi üstlendikleri için eşik mekân özelliği taşırlar (Karçıga, 2014: 131). “Geçiş süreçlerinin yaşandığı evre, eşiksel mekânların oluşmasına zemin hazırlar. Her mekân kendisinden bir önceki ya da sonraki mekâna eşik konumundadır.” (Bayrak, 2013: 270). Evin kapısının açılmasıyla eşik mekânı geçen birey, son derece güvenli bir yere adım atmış olur. Bu güvenli, huzur verici ortama heybetli bir kapıdan geçilir. Bu kapı, Çarlık rejiminin verdiği huzursuzluk ortamı yerine insanlara huzur ve güven verecek olan Bolşevik rejimine açılmaktadır. Burada Bolşevikler, toplantılar yaparak yeni geleceği inşa etmek istemektedirler.

Halkevinin kapısının rengi de sembolik anlamlar barındırmaktadır. Tanrısal lütfun rengi olan mavi (Uçar, 2004: 53); sonsuzluk, türeyiş, emniyet ve huzur rengidir. Dostluğu, vefayı, sadakati ve aydınlığı sembolize eder (Mazlum, 2011: 133). Sadakatin, güvenin, bağlılığın, aidiyetin, sonsuz yüceliğin rengi maviye bürünen halkevleri, bu özelliği ile sosyalizmin ilelebet payidar kalacağının mührü ve şahadetidir. Gönüllerde ve zihinlerde yer alan ifadesi, bu şekildedir. Çarlığın yıkılıp Bolşevizmle gelen salt eşitliğe dayalı sosyalist rejim de halkevlerinde şekillenen algının adeta perçinlenmesidir. Uzun yıllar ezilmiş, sürekli sömürülmüş, karın tokluğunu en büyük zenginlik kabul eden insanlar; büyük umutlarını halkevlerinde besler ve yeni rejime arzu ile bağlanır.

Halkevinin büyük, anlamlı ve kutsal kılan özellikler kocaman kapısı, mavi rengi ve geniş salonu ile sınırlı değildir. Çünkü “Üretim tarzı, bazı toplumsal ilişkilerle birlikte kendi mekânını (ve zamanını) örgütler-üretir. Yeni üretim tarzı, yeni toplum önceden var olan, önceden şekillenmiş olan mekânı sahiplenmekte, yani amaçlarına göre düzenlemektedirler” (Lefebvre, 2014: 28). Belli bir amaca göre düzenlenen bu halkevi en başta, birbiriyle eşit, zenginlik fakirin ayırt edilmediği, sınıfsal ayrımın yer almadığı bir mekândır. Sadece bu özelliğiyle Bolşevizm ile başlayacak olan yeni sosyalist düzenin ana ilkesi olup bu topraklarda yaşayanlar için vazgeçilmez bir değerdir.

Halkevi’nde yapılan bir toplantıda nelerin yaşandığı romandan alıntılanan kısmı ile aşağıda yer almaktadır:

Tokmok şehrinin kuzey tarafındaki sokakların birinde kocaman kapılı, büyük salonlu ve mavi renkteki eve "Halkevi" derlerdi. Bir gün orada Bolşeviklerin

büyük toplantısı oldu. Toplantıya hepimiz gittik. Önemli toplantıya gelen insanların arasındaki zayıf, beyaz renkli ve asker üniformalı insanı ben sanki önceden görmüş gibiyim. Tokmok'ta savaş komiseri Dubovski idi. Evet, o! Asker grubunu ilk olarak o komiserin oluşturduğunu da duymuştum. Onun yanında oturan şişman adam Pavlov, o da askeri birlik oluşturan insanlardan biriydi. İkisinin arkasında bir tane adamın kafası zaman zaman gözüküyor. Onun kim olduğunu çıkaramadım. Bir ara işte ona söz hakkı verildiğinde hemen yerinden kalkıp kürsüye geldi.

-“İşte! Zavalışın! Zavalışın bu!” diye yanımdakiler kısık sesle konuşarak alkışladığında onun kim olduğunu anladım. Beli bükülmüş bir adam. Ama sesi salonu inletiyor. O konuşmasında Ulu Atamız Lenin ve onun kurduğu Sovyet Hükûmeti hakkında konuştu. Sonunda şehirli Lopatov adlı kilisedeki görevli rahip hakkında:

-O, zengin ve eserleri (solcu) destekleyen Tanrı'yı alet edip, halkı aldatan ve Bolşevikleri kötüleyen birisidir. Onu şimdiden susturmamız gerekiyor. Ona bir dersini vermek lazım, dediğinde salondakilerin hepsi alkışlar yağdırdılar. Hepsi güldüler.

Pavlov da kürsüye çıkıp Sovyet Hükûmeti'nin iç ve dış düşmanları hakkında konuştu. Solcular hakkında da düşüncelerini aktardığını söylediğinde milletin tepkileri aynıydı.

-Onları kovmak gerekir.

-Öyle yapmasak milleti bozarlar.

-Ne zamana kadar biz onları Sovyet kurumlarında istihdam edeceğiz?, diye kızan insanlar bağırdılar.

-Evet, doğru söylüyorsunuz! dedi Pavlov. Bununla ilgili gerekli işlemler yapılacak. Gittiğimiz her yerde ana konu budur ve çözümü de geç kalmaz. Az kaldı...

Toplantı bitti. (KÖ, 222-224)

Toplantıda yaşananlar ve konuşulanlar dikkate alındığında Halkevinin aynı zamanda sistemin ve rejimin kalbi olduğu görülür. Halkevi, “her şeyi kendine çekmektedir: İnsanlar, beyinler, servet.. Burası bir karar ve kanaat merkezidir.. Mekânı bir enstrüman gibi kullanıyorlar. Çok amaçlı bir enstrüman: İşçi sınıfını dağıtmak, belirli yerlere bölüştürmek, kurumsal kurallara tabi kılarak çeşitli akışlar düzenlemek, dolayısıyla mekânı iktidara tabi kılmak...(Lefebvre, 2014: 16-17) gibi işlevlere sahiptir. Kalbin atışı halkevleri ile vatandaşla duyurulur. Böylece hayatın sürdüğü hissettirilir. İletişim bu mekânlarca sağlanır. Yapılan ve yapılacak olan her eylem, bu mekânlar vasıtasıyla vatandaşlara iletilir. Rejimin söylem ve demeçleri buralarda verilir. Kalbin atım yeri olan halkevleri böylece rejimin üretim mekânı, fabrikalar olarak yer alır. Sistemin zihin üretim merkezi halkevleri, kurulacak ve gelinecek seviye ile ilgili tüm prensip ve ilkelerini buralarda üretir, duyurur ve uygulamaya geçirir.

Esensizlik mekânından esenlikli mekâna: pazar yeri

Bayalınov'un dünyasında, Kırgızların topraklarından sürgün ve kaçışları ile yaşanan Ürkün'den sonra mutluluk ve huzura dair herhangi bir şey kalmamıştır. Çünkü köksüz, vatansız kalan bir kişinin düzeninin ve huzurunun olması mümkün değildir. Bayalınov, bu sıkıntılı sürece rağmen arkadaşlarının ısrarına dayanamayıp Yeni Pazarı görmeye gider (s. 229). Yeni Pazar, onun zihninde Ürkün'de yaşanan katliamdan sonra önemini, eski canlılığını kaybeden bir "esenliksiz uzam" dır (Yücel, 1979: 163). Ancak pazara tekrar geldiğinde, buranın aynı adla, Kazak zenginleri tarafından yapılan binalarla ve Çin'den geri dönen kaçak Kırgızlarla hareketlendiğine şahit olur. Tüm bunları görür ama yine de bu durum onu mutlu etmez. Bayalınov'un pazarla ilgili gözlemleri kendi ağzından okuyucuya şu şekilde aktarılır:

Kocaman bir alan, etrafı duvarlarla kuşatılmış. İçi ve dışı kalabalık. Çoğunluğu kaçaklar. Yemek kokusu burnuma kadar geliyordu. Yeni pazar dedikleri burasıymış. Neden böyle isimlendirdiklerini şimdi anladım. Kara-Konuzlu meşhur Dungan zengini Bular adlı insan oraya bina yaptırarak Pazar yapmışlar. Kazak zenginleri ve Tokmok sakinleri dolaşmadan direk bu pazara gelir her türlü işlerini görüyorlar. Irmağın bu tarafındaki aşçılar yeni pazara akın ettikleri için ve çoğu insanların tercih ettiği Pazar olduğu için yeni Pazar adı meşhur olmuştur. Fakat Ürkün katliamından sonra bu Pazar bom boş kalır. Ama ona rağmen yeni Pazar adı silinmemiştir. (KÖ, 229-230)

Pazar yerinde Bolşeviklerin yaptıklarını görmeye başlayan Bayalınov'un yüreği ferahlar, güzel günlerin yakın olduğunu düşünür. Pazar yerine artık Bolşevikler hâkim olmuştur. Kendilerine göre düzen kurmuş olan Bolşevikler, herkesin karnını doyurmaktadır. Bunu gözleriyle görmek, onu son derece memnun eder. Bolşeviklerin kimseye bağırıp çağırmadan yemek vermesine oldukça şaşırır. Üstelik para vermeden, karşılığında mallarını, canlarını satmadan yemek yiyebilmeleri olağanüstü bir durumdur. İşte bu, Bayalınov'un hayalinin gerçekleştiği zamandır. Pazar, işte şimdi "Pazar" olmuştur. Yeni Pazar artık "Esenlikli uzama" (Yücel, 1979: 163) dönüşmüştür. Bolşeviklerle gelen, sonsuzluğa uzanacak huzur anlatıda şu şekilde yer almaktadır:

Çin'den tekrar gelen "kaçaklar" için şimdi orada özel yemekhane hizmete sunulmuştur.

Pazarın bir köşesinde koyunlar, keçiler, inekler ve yıklar duruyorlar. Onların etrafında insanlara sürekli bakan kaçak Kırgız ve Kazaklar. Heyet başkanı mıdır bilemedim üç dört insan millete keçi dağıtıyor.

-Yaşa, Sovyet Hükûmeti! Biz çok şanslıymışız! Ne kadar mutluyuz!

-Bize böylece hayvanları dağıtıyorlar ve yemeğimizi bile veriyorlar, diye insanlardan sesler geliyor.

Biraz durup dışarıya çıktığımda yemek yapan aşçıdan ses geliyor:

-Ey, yoldaşlar! Ey, millet! Var mı yemek isteyen, yemek yemeyen var mı? Eğer yemediyseniz gelin, buyurun! Tabağınız varsa getirin!

Bize ne zaman sıra gelecek, diye kaçaklar sabırsızla bekliyorlar. (KÖ, 230)

Bayalınov'un pazar yeriyle ilgili değişen algısı, zamanın katkısı veya getirdikleri ile belleğin algılarının değişiminin bir tezahürüdür. Pazar yeri artık Sovyet Hükûmet'inin mekânsal karşılığıdır. Zaman-mekân ilişkisi bağlamında zamanın mekân üzerindeki olumlu tesirinin mekândan insana sirayeti görülür. Karakterlerde yaşanan içsel rahatlama ve huzurla, pazar yeri yaşanır hâle gelerek genişler.

2.2.3.3. Değerlendirme

Kıyın Ötkööl romanında fiziksel olarak geçen yerler, gerçek mekânlardır. Bu mekânlar fon oluşturma görevlerinin yanında psiko-sosyal değişim süreçlerinin görülmesine, zorunlu yer değiştirmelerin yaşanmasına, yaşam temelli ihtiyaçların karşılanabilmesine yol gösterme ve hayatta kalabilme mücadelelerine sahne görevi üstlenirler.

Bayalınov'un romandaki mekân anlayışına bakıldığında ağırlıklı olarak fiziksel olarak açık/geniş mekânları, algısal manada ise bireyi huzursuzlaştıran dar mekânları tercih ettiği görülür. Romanda eser adının imlediği bir mekân kurgulanır ve çevresel özellikleri yerine algısal boyutlarıyla ön plana çıkar. Romanda olaylar genel itibariyle Kırgızistan, Doğu Türkistan ve Kazakistan ve Özbekistan coğrafyasında geçmektedir. Fiziksel (çevresel) mekânların yanında Pazar Yerleri, Koçkor Bölgesi, Korkor Irmağı Kenarı, Kaya Taşı, Taş Alaçık, Halkevi, Orta Tokoy'daki Köy, Açık-Taş Tepesi ve Kök Moynok'taki Göl algısal mekânlar olarak yer almaktadır. Pazar yeri, Taş Alaçık ve Kaya Taşı "*huzursuzluk mekânı*", Koçkor Bölgesi, dehşet mekânı ve Koçkor Irmağı Kenarı, yıkım mekânı olarak bireyi huzursuz kılan dar mekânlardır. Bireysel bellekte anılaşdırılmış mekânlardan Koçkor, Orta Tokoy'daki Köy, Açık-Taş Tepesi ve Kök Moynok'taki Göl de algısal olarak dar mekânlardır. Açık mekânlardan Halkevi, "Üretilmiş, Stratejik Mekân" iken Pazar ise "Esenliksiz Mekândan Esenlikli Mekân" a dönüşür.

Çarlık rejiminin hüküm sürdüğü ya da zorunlu olarak göç ettikleri bölgelerdeki mekânlar, insanların kaçıp kurtulmak istedikleri, birey olarak var olamadıkları ezici, yıkıcı,

bunaltıcı ve dehşet verici yerlerdir. İnsanlar buralarda var olmak yerine kimliklerini ve insani değerlerini kaybederler. Eserde mekân, adıyla bütünleşen bir yapıda “zor zamanlar”ın izdüşümüdür. Ürkün isyanı ile başlayıp Rus Çarlığı dönemi ve iç karışıklık yıllarının anlatıldığı süreçte insanlar; mekânsızlık, topraksızlık, vatansızlık, açlık ve yokluk ile iç içedir. Böyle bir atmosferde mekân, yönetime karşı bir şey yapamama ve olağan koşulları değiştirme gücüne sahip olamama gibi nedenlerle çaresizliği simgeler. Bireydeki bu çaresizliği yansıtan mekânlar, algısal boyutta mekândaki darlığı en üst seviyeye taşır.

Ezilen toplumun yaşadığı varoluşsal bunalımın kısmen azaldığı mekânlara az da olsa yer verildiği görülür. Bu mekânlar Sovyet Hükûmeti ile yeniden anlam kazanırlar. Mutluluğa ulaşma umudunu taşımaya başlayan karakterlerin içsel huzuru mekânı dışa doğru açılmayıp genişletir.

Bayalınov’un insana ve döneme ait sunduğu mekânlar, “İktidarın gücünü korumak için insanları başka memleketler veya yerlere sürgüne göndermesi, yazarın, yönetimin idare anlayışını mekânsal düzlemde tenkit etmesine neden olur.” (Şahin, 2011: 1559). Çarlık rejimini eleştirmek için kullanılan bu mekânlar karşılaştırma imkânı sunarak da Sovyet rejiminin benimsenmesi ve arzulanmasına katkı sunmaktadır.

2.2.4. Zaman

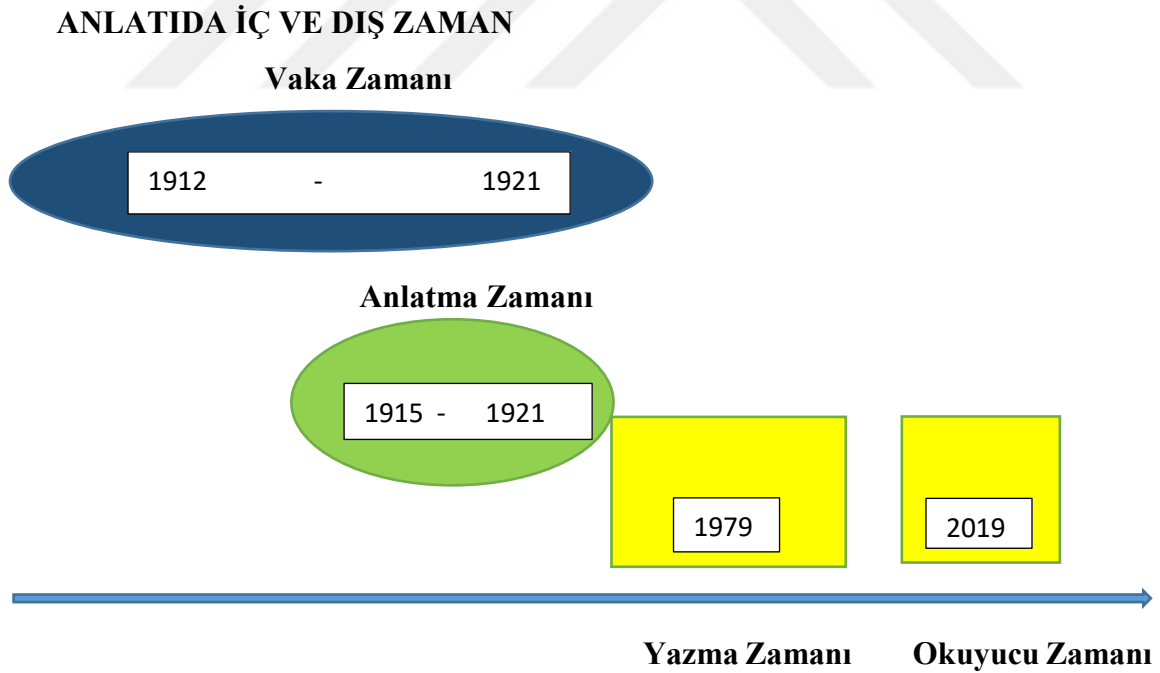
Kıyın Ötkööl romanı, 1916 yılında Kırgız Türklerinin, Rus Çarlığı’na karşı gerçekleştirdikleri isyanın ardından Ürkün olarak adlandırdıkları süreci, Rus Çarlığı yönetiminin yıkılışını ve Sovyetler Birliği’nin ilk kuruluş yıllarını anlatır. Roman, vaka zamanından yaklaşık 70 yıl sonra kaleme alınır. Vaka zamanı üzerinden uzun süre geçmesine rağmen Bayalınov’un desteklediği sosyalist komünist rejim ile kendi milleti Kırgızlar arasındaki kalmışlığı, romanın zaman unsurunda da oldukça geniş etkiye sahiptir. Bayalınov, eserinde anlaşılamayan iki tarafı uzlaştırmak için araya girildiğinde iki yanı da hoşnut edemeyerek güç duruma düşmek olan “arada kalmışlık” hâlini (Uçan, 2017: 373-374) sürekli yaşamıştır. Bu edininim, zamansal olarak geriye doğru yaptığı dönüşlerin de ana sebebini oluşturmuştur. Kullandığı zaman dilimlerinde çok titiz davranan Bayalınov hem Rus hem de Kırgız halkını ve yöneticilerini olumsuzluğa sevk etmeme konusunda son derece hassas davranmıştır. Çünkü eserde taraflardan birini isyan edilen ve iktidar sahibi olan Rus,

diğerini ise isyan eden kendi halkı Kırgızlar oluşturmuştur. Bu yüzden zaman unsuru, tarafları haklarında olumsuz düşünceye götürmeme fikri ile şekillendirmiştir.

Kıyın Ötkööl, otobiyografik bir roman olduğu için eserde gerçek hayattan alınan olayların yaratacağı olumsuz etkiler düşünülerek bazı zaman dilimlerinin atlandığı, özetlendiği ya da eksiltildiği görülür. Romanda bu tarz bir zaman kullanımı ile hem Kırgızlar hem de Ruslar adına herhangi bir olumsuz imaj oluşturulmaktan kaçınıldığı açıkça görülebilmektedir.

Yazar bu romanı, 1915 yaz mevsimiyle başlatır, 1921 yılı bahar mevsiminin sonu ile bitirir. Geri dönüş tekniği ile anlatı hacmi genişletilen vaka zamanı, yaklaşık yedi yıllık bir süreyi kapsar. Anlatma zamanı, Ürkün olayı ile Sovyetler Birliği'nin kuruluş yıllarını içerir şekilde 1915-1921 yıllarını esas alır. Eserin yazılma zamanı, 1979'dur (Artıkbayev 2015: 365). Okunma zamanı ise 2019 yılıdır.

Çizelge 2. 8: Kıyın Ötkööl romanında iç ve dış zaman

2.2.4.1. Metin dışı zaman

2.2.4.1.1. Yazarın zamanı (yazma zamanı)

Tüm yazarlar çağlarının ürünleridir. Onları, içinde bulundukları zamanın kaçınılmaz ruhu şekillendirir. Oluşturulan her eser ise ister kendi döneminin meselelerini ele alsın, isterse bu meselelerden uzak kalsın, açıkça veya ima yoluyla yazıldığı zamanın sosyal olaylarının bir yorumudur (Stevick, 2004: 220-221). Bayalınov'un 1979 yılında yazdığı *Kıyın Ötkööl* romanı (Artıkbayev, 2015: 365) dönemin sosyal ve siyasi şartlarının oluşturduğu edebî yapılanma ve prensipleri doğrultusunda yazılır.

SSCB, Bolşevik Devrimi sonrasında sosyalizmi inşa süreciyle, ekonomik ve sosyal alanda dünya çapında işlere imza atan, II. Dünya Savaşı'nda, Almanya'nın saldırısı ve işgalini püskürterek, Berlin'e dek kovalayan, savaş sonrası yıkılıp tahrip olan ülkesini, sosyalist ekonomisi sayesinde ikinci kez inşa etmiş bir devlettir. 1950 yılları itibariyle de dünyanın ikinci büyük ekonomisi durumuna yükselmiştir. SSCB 1960'lı ve 1970'li yıllarda idari, ekonomik eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, kişisel refahın yükseltilmesi ve paylaşılmasında, sosyalizmin üstünlüğünü tartışmasız tüm dünyaya göstererek, yankı uyandırmış ve bir çekim merkezi olmuştur. Bu süreçte Kırgızistan'da SSCB'deki değişimin bir parçası olmuştur. Kırgız kültüründe de önemli gelişmeler yaşanmıştır (Asanaliyev, 1981: 57). Sovyet toplumunun sosyo ekonomik ve kültürel yönlerden yeni bir döneme girmesiyle birlikte bu süreci yansıtan yeni eserlerin sayısında da önemli artışlar gözlenmiştir. Parti ve ülke yönetimini Stalin'den sonraki dönemde devralan yenilikçi Kruşçev ve Brejnev partinin ve sosyalist ekonominin dinamik güçlerini tahrip ederek sosyalist ideolojinin ilkelerinden ayrılış sürecini başlatmıştır. 1980 ve sonrasında ise SSCB, dünyanın gerisinde kalmaya başlamıştır. Sistem ve rejim üzerinde yeni değişiklikler yapma ihtiyacı hissedilmiştir. Yeniden yapılanma hareketleri başlamış ve demokratikleşme çabaları görülmüştür. Ancak merkezi yönetimi sağlamlaştırma süreci, yeni palazlanan burjuvazinin pazar hâkimiyeti sağlamasına, mafyacı emperyalizmin güçlenmesine ve başlangıçta idealize edilen sosyal eşitliğe dayalı yapının çöküşüne yol açmıştır (İbraimov, 2012: 14).

Bu süreçte yaşanan gelişmeler, Bayalınov'un bizzat yaşadığı zamandır. 1980 yılında vefat eden yazar, bu süreçleri en yoğun deneyimlerle yaşamıştır. Vefat etme dönemi, SSCB'nin ve onun idealize ettiği, bağlı bulunduğu ideolojinin dağılma sürecidir. *Kıyın*

Ötkööl'ü yazdığı dönem tüm bu edinimlerin kazanıldığı ve kısa süre sonrasında da SSCB'nin dağılma zamanlarının yaşanacağı yıllardır.

2.2.4.1.2. Okuyucunun zamanı

Okuyucunun zamansal tecrübesi

Kıyın Ötkööl romanı, Bayalinov tarafından 1979 yılında yazılır. Romanın ilk basımı, 1980 yılında yapılır. Eserin çalışma kapsamında yapılan ilk okuma zamanı ise 2019 yılıdır. Ürkün olayı ve Sovyet sosyalist ideolojinin ilk yerleşim yıllarının anlatıldığı romanda vaka zamanı toplam yedi yıllık bir süreyi kapsar. Okuyucu zamanı ile romandaki olayların geçtiği zaman arasında yaklaşık yüz yıllık bir süre vardır. Romanın zaman dilimi; Rus Çarlığı'nın yıkılışı, 1916 Ürkün olayı, 1917 Bolşevik Devrimi ve Sovyetler Birliği'nin sosyalist ideoloji ile kuruluşunu içeren tarihî süreç içindeki sosyo-psikolojik olayları içermektedir. Bu olaylar, Kırgızistan'da Çarlık yönetimine isyan ile başlamış, Ruslar tarafından isyan bastırılmış ve adı Ürkün olan sürgüne dönüşmüştür. Ürkün olayı, Çin Turfan bölgesine sürgünün öncesi, sırası ve sonrası yaşananlar ile belirmiş ve esere yansımıştır. Yıkılan Rus Çarlığı yönetimi sonrası farklı bir ideoloji ile şekillenmeye başlayan Sovyetler tarafından Kırgızlar af edilir ve topraklarına geri dönmelerine izin verilir. Özetle bu şekilde tanımlanabilecek sürenin, siyasi, sosyal ve kültürel hayatı okuyucuya yansıtılır. Yüz yıllık bu süre zarfında isyanla başlayan sürgün, göç ve iç savaşın bitmiş olması, Çarlık rejiminin ardılı olarak sosyalist komünist ideoloji ile ün kazanmış komünizm ve SSCB'nin 1980'lere gelindiğinde dağılmış olması gibi sebepler okuyucudaki zaman algısını kuşkusuz etkileyecektir. Okuyucunun verilen mesajı kavrayarak romanın kodlarını çözebilmesi için anlatının iç ve dış zamanına ait tüm verileri analiz edebilecek bilgi seviyesinde olması ve eserin tüm içeriğini dikkatle değerlendirmesi gerekecektir.

2.2.4.2. Metin içi zaman

2.2.4.2.1. Öykü zamanı (vaka zamanı)

Romanda yaşanan olayların geçtiği zamansal süreç (Çetin, 2012: 131) şeklinde tanımlanan vaka zamanı, dış zaman içerisine oturtulmuş ve yazarın atlama yapmadan verdiği bölümleri kapsar. *Kıyın Ötkööl* romanının vaka zamanı 1915-1921 yıllarıyla sınırlanan

dilimi kapsamaktadır. Bu süre, geri dönüşlerle birlikte toplam on yıldır. Metin içerisinde yer alan ve bu tarihlerde geçen olaylar, günü gününe anlatılmaz. Romanda yer almayan, arada atlanan tarihler azımsanmayacak oranda yer tutar. Belli bir zaman dilimini esas alarak ilerleyen kurgu, vaka zamanı merkezlidir. Romanda toplam yedi yıllık süreyi kapsayan olay zamanı bazen belirli ifadelerle açıkça bazen de an ve genel ifadelerle yarı belirli ya da göndermeler yoluyla okuyucuya sunulur.

Toplam üç ana bölümden oluşan romanın ilk bölümünün bir zaman ifadesiyle başladığı görülür: “Yaz günlerinden biri” (KB, 34)

2.2.4.2.2 Anlatımdaki zaman (söylem zamanı, anlatma zamanı)

Kıyın Ötkööl romanı, Genette’in zaman kategorisi esas alınarak düzen, süre ve sıklık başlıkları altında değerlendirilmiştir (2011: 21-64).

Düzen

Kronolojik bir anlatının düzeni, yaşananların olağan zamansal dizilişi ile paralellik gösterir. Anakronik bir anlatıda ise doğal kronolojiden sapmalar gerçekleşir. Kronolojiden sapmaların ilki geriye döndür (Dervişcemaloğlu, 2016: 114). Zamanda geriye dönüş şahısların ya da yazarın romandaki olayla ilgisinden kaynaklanır. Metindeki şahıslara ait verilen bilgilerle ilgili geri dönüşler, olaydan ziyade kahramanlarla ilgilidir. Bu dönüşler kahramanın daha iyi algılanıp tanınmasına yardımcı olur (Aktaş, 2000: 122). Romanda geriye dönüşlerle şahısların geçmişleri hakkındaki bilgilere ulaşabilmesi amaçlanarak zamanın genişletilmesi yoluna gidilir. Bu bağlamda romanın başkışısı anlatıcı/kahraman Bayalinov; Saadanbay, Dursun abla ve Kazı ile ilintili sıkça geri dönüşler yapmıştır. Böylelikle okuyucunun eserde yer alan olaylar ve aralarındaki geçişleri kavrayabilmesi kolaylaştırılmıştır.

Geri dönüşler anlatıcının olayla ilgili münasebetlerinden kaynaklanıyorsa bu alaka ve bağın araştırılması, eserin anlaşılması noktasında önemli bir husustur. *Kıyın Ötkööl* romanında anlatıcı/kahraman Bayalinov, Dursun Abla ile sohbet ederek Ürkün yıllarında yaşanan olayları gözler önüne serer. Sohbet sırasında Sovyet devrinden önce Rus Çarlığı

yönetimi hakimiyetinde yaşanan Ürkün sürecinde kızların küçük yaşta satılmaları Dursun Abla'nın ağzından şu cümlelerle ifade edilir:

Analı yetim, şımarık yetimdir. Babalı yetim ise arsız yetimdir” diyerek Dursun abla sözüne başladı. Babam ölüp anam kalsaydı o zaman ben şımarık bir yetim olmaz mıydım? Annem ölünce arsız bir yetim oldum. Annemin henüz toprağı soğumadan babam gencecik bir kızla evlendi. O genç gelin, merhametsizin tekiydi. Genç olmasına rağmen o, ayağıma vurup beni çalıştırdı. Bana işkence ederdi. Yaptıklarına dayanamayıp ağladım çoğu zaman.

Tüm bu yaşadıklarına karşılık babam bana destek olmadı. O, bana acımak şöyle dursun, tam tersine beni yaşlı bir adamla evlendirdi. O zaman on dört yaşındaydım. Eşim olacak insanın yaşı kırkı çoktan aşmıştı. Ne yapabilirdim? Benim gücüm yoktu... Hiç bir şey de yapamazdım, tamamıyla çaresizdim. Ben de onun eşi olarak kaldım. (KÖ, 233)

Eserde sık sık anlatı zamanından geriye dönüşler yapan yazar, geçmişle yaşanan an arasında anlamsal bağlantılar kurar. Kahraman/anlatıcı Bayalınov, her insan gibi kendi dünyasında sıkıntılı bir geçmişi anımsamak ya da anımsatmak istemez. Ancak roman boyunca sürekli geçmişe ilişkin olumsuzlukları dile getirir. Bu şekilde davranmak suretiyle sosyalist realizm ilkelerine uyarak geleceğin bir anlamda yazma zamanının daha olumlu görülmesini sağlar. Çünkü sosyalist realizmin temelinde geçmiş yeme yoluyla Sovyet dönemini övme amaçlanır (Adıgüzel, 2004: 115). Bu noktada geçmişin sıkıntılı hayatını hatırd tutmak ya da tutulmasını sağlamak; geleceği olumlu, ümitli ve iyi gösterebilmenin yollarından birisi kabul edilebilir. Yazarın geçmişle yaşanan an arasında kurmaya çalıştığı anlamsal bağı, şimdiye ya da geleceğe ilişkin zamanın daha güzel olacağı ile ilişkilendirmek mümkündür. Başkişi Bayalınov'un romanda kullandığı metotla ilgili hatırlamaları da bu duruma örnek gösterilebilir. Anlatıcı bu yol üzerinde çekilen sıkıntılı süreç ile Bolşeviklerin kurduğu yeni rejimin getirdiği güzel günler arasında oluşturduğu anlamsal bağı, açık bir şekilde okuyucuya şu şekilde aktarır:

İşte bu yoldan ben iki üç defa geçmiştım. Bu yolda çektiğim sıkıntıları nasıl unuturum. İki elim ardıma bağlanarak Koçkar'a getirildiğimi ve gece yarısında kaçtığımı nasıl unuturum. Şimdi nasıl? Öyle değil. Beni okşayan bir asker var, Bolşevik var. Bu sefer huzurluyum. Bu benim için bir nimettir.

Ben o zamanlar Bolşeviklerin kim olduğunu bilmezdim. Meğer şimdi beni götüren askerler Bolşevikler imiş. Eskiden bu yurttaki kalan askerler ise 1916 yılındaki isyanı bastırmak için Saratov'dan gönderilen askerlerin bir kısmıymış. Verniy'daki geçici hükûmet, savaştan dönen Bolşevikler, propaganda ve kitaplarıyla Prejavalski'ye doğru geçmesin diye eski istasyonun oradan yol vermiş. Yani, yakınımızdaki bu insanlar Bolşeviklermiş. Şarafuddinov'un “Az

zaman kaldı, ben gidiyorum. Senin gibi fakirlere yakında güzel günler gelecek.” diye konuşmasının sebebi de buymuş, şimdi anladım.” (KÖ, 201-202)

Alıntılanan paragraflarda olduğu gibi Bayalinov’un geçmiş ile şimdi arasında kurduğu anlamsal bağlar, okuyucuya karşılaştırma imkânı sunarken, romanın da anlaşılabilirliğini ve algısal bütünlüğünü sağlar. Aynı zamanda eski yönetim ve yaşananlar yerilerek, olumsuzluklar dile getirilir. Böylelikle gelecek yeni rejime uygun ortam sağlanmış olur.

Süre

Mola (duraklama)

Mola, söylem devam ederken öykü zamanının bilinçli duraklatılma durumudur. Betimlemeler ve yorumlamaların yapıldığı bu durumda öykü zamanının duraklatıldığı açık bir şekilde görülür (Dervişcemaloğlu, 2016: 165). Bayalinov, pazar yerini tasvir ederken romanın söylem anını aşağıdaki şekilde durdurur:

İşte pazar diye buna denir. İnsan çok, etraf kalabalık. Açlıktan yürüyemeyecek hâldeki Kırgızlar, dilencilik yapanların sayısı çok. Açlıktan yüzleri çöken Kırgızlar; deriden yapılmış ev malzemelerini, kilimlerini ve yorganlarını yollara sermişler. Çaresiz bir biçimde yol kenarında duruyorlar. Burada Uygurlar ve Çinliler kolay kolay bir şey satın almazlar. Diğerleri zaten hep Kırgızlar. Kırgızların satın alacak parası da yok. Sadece yorganlarını, yastıklarını değil karnından çıkan gencecik oğullarını ve kızlarını satıyorlar! Ahh, dünya sen ne yaptın! O zaman başımıza gelen sıkıntılar, o günleri yaşayan hiçbir insanın aklından çıkmaz!

Pilav satanlar da var pazarda. Pilavı, havuçsuz, sıvı yağsız, kuyruk yağından süzölmüş yağ ile ve pirinçle yapıyorlar. Mısır satanların sayısı da az değil.

Sadece suyla pişirilen pilavı kim yesin ki? Kimse bakmıyor zaten. Kaçıp gelen Kırgızlar hiç yemek seçmiyor. Her şeyi yiyorlar. Aç olan mideyi doldurmak lazım. (KÖ, 67)

Öykü ve söylem zamanı arasındaki ilişki, yazarın seçiciliğinin bir göstergesidir. Ancak Bayalinov romanın bütününde bu seçiciliği, yeni rejime destek ve arada kalmışlığını gizleme amaçlı kullanmıştır. Romanda bazı kısımların ön plana çıkartılması, yazarın amacını yansıtması noktasında önemli ipuçları verir (Neumann ve Nünig’den akt. Cemaldervişoğlu 2016: 162). Bu noktada Bayalinov’un da ideoloji kontrolünde bir Sovyet yazarı olarak hareket ettiğini söylemek mümkündür. Elde edilen tüm ipuçları onu, ideolojiye hizmet etme amacına götürür. Tasvir molasında Bayalinov’un özellikle pazar yerindeki insanların çaresizliğini yansıtması özel bir tercihtir. Burada yaşanmış olanların tümü yeni rejime zemin

hazırlayıcı olan eski yönetimin olumsuzluklarıdır. Çünkü sosyalist realizme hizmet etmeyen hiçbir şey, eserde yer almamalıdır. Edebiyatın görevi halka ve devlete destek vermektir (İbraimov, 2012: 232). Bu anlayışla hareket eden Bayalinov, Sovyet sistemine katkı sağlamak suretiyle ideal görevini üstlenir, duraklama zaman dilimlerini de bu amaçla oluşturur. Koçkor bölgesinde mola verdiklerinde, Ürkün'den sonra yaşanan tahribatı şu cümlelerle dile getirir:

Yol boyunca bir kez mola verip Koçkor bölgesine geldik. Bu köyü Ürkün olayından önce de görmüştüm. Burası dört köyün ticaret yaptığı küçük bir şehirdi. Evleri son derece basit ve üstü kamışla örtülü küçük güzel evlerle ve dükkânlarla doluydu (KÖ, 85). Fakat şimdi hiçbir şey önceki gibi değil, ortalıkta hiçbir şey yok. Evleri yakmışlar. Dükkânlar harap olmuş. Ateşe verilen evlerden geriye yıkık duvarlar, yanık ağaçlar kalmış. Pazar ise eskisi gibi kalabalık değil. Tek tük insan var. Kaçıp gelen insanların çoğunun hayvanı yok. Sağlık ve sıhhati iyi olanlar, bu bölgenin zengin insanların hizmetkârı olarak yaşamaya çalışıyor. İş bulamayanlar ise her evin kapısında dilencilik yapıyorlar. (KÖ, 86)

Yukarıda alıntılanan paragrafta Koçkor bölgesini tasvir eden yazar, öykü zamanını bu durduruşu ile de geçmişin dolayısıyla Rus Çarlığı döneminin olumsuzluklarını gözler önüne sererek, geleceğin umutla beklenmesine zemin hazırlar. Böylelikle yazar, zamana ait her unsuru da sosyalist realizm ilkeleriyle yeni ideolojiye destek oluşturma amaçlı kullanır.

Eksilti

Eksilti, belli bir kısmı atlanan zaman dilimini ifade eder. Açık zaman ifadeleri kullanılarak eksilti yapılabileceği gibi net ifade kullanılmadan da kapalı eksilti yapılabilir.

Romanda kapalı ve açık olmak üzere her iki türde de eksilti yapılır. Bu tür eksilti örneklerinden biri, Bayalinov ve ailesinin Ürkün isyanı çıkınca Kırgızistan'ın Semiz-Bel bölgesinden Çin'in Üç Turpan bölgesine göçleri esnasında atlanan zaman kesitidir. Bu göç zamanı, romanda kapalı eksilti yapılarak şu cümlelerle ifade edilir:

“Çok geçmeden hadiselerden etkilenerik Tabıldı'lar Tekes'e, biz ise Üç-Turpan'a kaçtık.” (KÖ, 60). (6. Bölümün sonu)

“Üç-Turpan şehrinin batı tarafındaki Kara-Bak köyüne yerleştik.” (KÖ, 60). (7. Bölümün başı)”

Romandan alıntılanan cümlelerde kahraman/anlatıcı, Turfan'a gidiş yolu boyunca yaşananlardan hiç bahsetmeden hemen Üç Turpan'a yerleştiklerini söyler. Romanın ilerleyen kısımlarında bu yolculuk sırasında hayvanlarının öldüğünü ve yengesinin üşütüp hasta olduğunu geri dönüşle yine eksilterek aşağıdaki cümlelerle anlatır:

“Yüksek dağlardan geçerken aşırı derecede soğuk almış ve hastalığı Turpan'a geldiğinde şiddetlendi.” (KÖ, 60)

“Hayvanlarımız gelirken dağ eteklerinde öldü.” (KÖ, 60)

Yolculuğun, bu iki şehir (Semiz-Bel ve Üç Turpan) arasındaki mesafesi düşünüldüğünde bir aylık süreyi kapsadığı tahmin edilmektedir.¹³ Bu süre içerisinde yaşanan herhangi bir durum ya da olay yukarıda verilen eksilteli kısımlar haricinde metne dâhil edilmemiştir. Rejime hizmet eden Bayalinov gibi bir yazarın, göç yolunda yaşananlarla ilgili kapalı eksilti yapması son derece olağandır. Yapılan eksiltinin iki sebepten kaynaklandığını söylemek mümkündür. Birincisi, sosyalist realizm ilkesiyle hareket eden yazarın düşüncesine göre bu göç yolunda Sovyet rejimi adına herhangi olumlu bir gelişme yaşanmamıştır. Böyle bir durumda bu sürecin ayrıntıları yansıtılmak istenmez. Aynı zamanda yaşanan olumsuzluklardan bahsedilmemesi hem acıları, sıkıntıları hafifletir hem de zor durumlara katlanabilirliği artırır. Ayrıca Bayalinov'un rejimin belirlediği prensiplere bağlı bir Sovyet Yazarı olması, romanda Rus ırkına yönelik olumsuz ifadelerle yer vermemesinin diğer sebepleri arasındadır. Çünkü Sovyet rejiminin yazarlardan beklentisi açık ve nettir. Sosyalizm ilkesi ile hareket edilmeli, ideoloji ve yönetime faydalı olmayan, rejime hizmet etmeyen hiçbir kelime dahi eserlerde yer almamalıdır. Aksi takdirde belirlenen bu çizgiler dışında hareket eden her yazar gibi Bayalinov'un da yazar olarak hayatına devam edebilmesi söz konusu değildir.

Bilineceği üzere bir isyan ve sürgün sürecinde olumsuzlukların yaşanmamış olması mümkün değildir. Üstelik isyan edenler, Bayalinov'un içinde bulunduğu, kendi milleti Kırgızlar; isyan edilen yönetim ise Ruslar'dır. Yazarın eserinin tamamında bu şekilde hareket etmesi, Bayalinov'un arada kalmışlık fikri ile de ilişkilidir. Romanda zaman unsurunu süre bakımından değerlendirme imkânı sunan eksilti, Bayalinov'un bu

¹³<https://www.google.com/maps/dir/Semiz+Bel,+K%C4%B1rg%C4%B1zistan/41.1561779,79.1861637/@41.7307945,76.4046928,8z/data=!4m9!4m8!1m5!1m1!1s0x389afc398bfaf833:0x7b98992980aa81ea!2m2!1d75.8272482!2d42.2460685!1m0!3e0>

kararsızlığını üstü kapalı bir şekilde ortaya koyar. Zamansal olarak atlanan ya da net olarak ifade edilmeyen eksilteli yerler, Bayalinov'un bilinçli şekilde yaptığı özel tercihinin bir diğer ifadeyle arada kalmışlığının sonucudur. Bilinçli olarak, Sovyet yazın ilkeselliği adına istenmediği halde yaşanan olayların geçtiği zaman dilimleri eksilteli olarak verilir. Yazar, anlatılmasında bir mahsur görmediği olayları açık bir şekilde ifade ederken okuyucuya bahsetmek istemediği olayların ya da durumların yer aldığı zamanı atlamayı uygun bulur. Böylelikle zamansal eksiltme yöntemi de bilinçli ve çok başarılı şekilde ideolojiye katkı sağlama amaçlı kullanılır.

Bayalinov'un zaman unsurunda yaptığı eksiltmenin ikinci sebebi ise romanı yazdığı zamanda, geçmişe dair yaptığı hatırlamalarla ilgilidir. Çünkü geçmiş, gerçeklerin yeniden şekillendirilmesidir. Uzun yıllar önce yaşanmış sürgüne ait bir aylık yolculuğa dair anıların eksiksiz ve net bir şekilde hatırlanması mümkün değildir (Morris, 2002: 251-253). Yolculuk günlerine dair beyindeki nöronların, diğer bellek ağlarına katılmaya zorlanması da anıları bulanık hale getirir. Aradan uzun yıllar geçmiş ve Bayalinov'un birçok yeni anısı oluşmuştur. Çünkü anıları unutturan zaman değil oluşan diğer anılardır. Nöral ağın içindeki bilgiler, şimdiki zaman (hatırlandığı an), o zamana karşılık gelen anıyı başka bir görünüme kavuşturur (Eagleman, 2016: 28, 29, 32). Bir başka söylemle şimdiki zaman, geçmiş zamanın renklerini değiştirir Böylelikle Bayalinov'un yazma anı, geçmişe dair anılarının da belirleyicisi olur. Artık roman hatırlanabildiği kadarıyla şekillenir. Hatta gerçekleşmesi istenen olaylar bile yaşanmış gibi romana dâhil edilmiş olabilir. Çünkü bu kadar uzun zaman sonra Bayalinov'un belleği de kazanılan birçok edinimle farklılaşmaya başlamıştır. Ancak geçen uzun yıllara, bellek değişimine rağmen yazar da tek hususun değişmediği açıkça görülür. O da Sovyet ideolojisine ve sistemine bağlılığıdır. Arada kalmışlığı net olarak hissettiren yazar, yıllar sonra *Kıyın Ötkööl'*ü kaleme aldığı hâlde Sovyet rejiminin ilk yerleşme ve kendinin yazar olarak şekillenme yıllarında sahip olduğu tavrı ve üslubu aynı ile korumuştur. Onun amacı sadece rejime ve ideolojiye hizmet etmektir. Yazarın psikolojik boyutu değerlendirilmeye alınmadığında bu değişmezlik, Bayalinov'u tutarlı ve rejimin sadık savunucusu olan bir yazar olarak okuyucunun karşısına çıkarır.

Eksilti yapılan zaman dilimlerini büyük bir titizlikle kullanan yazar, romanda Taşkent'te kış mevsimi boyunca öğretmenlik kursuna katıldığından, sınıf arkadaşlarıyla ve sonrasında geçirdiği günlerden bahseder. Yaklaşık altı aylık bu zaman diliminin sadece iki günü detaylı olarak anlatılır. Diğer günler eksiltilip metne dâhil edilmemiştir. Bunun bilinçli

bir tercih olduğu açıkça gözükmeştir. Çünkü Bayalinov kapalı eksilti yapmak suretiyle devrim sonrası ilk yıllarda yaşanan sıkıntıları okuyucuya yansıtmak istemediği gibi kendi arada kalmışlığının üzerini de örtmek istemiştir. Aşağıda altı aylık sürenin eksiltilerek verilmiş iki gününde de bu durum açıkça gözükmeştir:

Hem içerdeki hem de dışardaki düşmanlar yüzünden ziraatımız, sanayimiz kötü durumdaydı. Hayatımızın çok zorlaştığı sıralardı. Yiyecek oldukça yetersizdi. Kahvaltıda suda pişirilmiş bulamaç yiyorduk. Öğle yemeğinde ise üzerine darı serpilmiş sebzeli çorba ve iki yüz gram kepek ekmeği yiyorduk. Ekmeğin yarısını akşam çayla yemek için ayırıyorduk. Yoksa akşam sütsüz siyah çay dışında hiçbir şey olmuyordu. Parası olanlar pazardan ekmek vesaire yiyecek satın alarak yiyorlardı. Parası olmayanlar sadece akşama ayırdıkları ekmekle çay içiyorlardı. Kardeşimle ben onlardan biriydik. Daha önce sattığımız atın parasına giysi alıp o parayı da çoktan harcamıştık.

Hafta sonuydu. Yatağımın üstünde notlarıma tekrar göz atıyordum. Kardeşim Abdıbek ise koridor ile odanın arasında oynuyordu. İkimizin aramızda komodin vardı. Akşam yemek için ayırdığı ekmeği bu komodine getirip saklamıştı. Herhalde ileri geri koşarken karnı acıkmış olmalıydı. Bir anda kapıdan içeri girip komodini açtı ve ekmeğinin kenarından parçalar kopararak yemeye başladı. Az önce de ekmeğinden bir parça ısırp tekrar komodine koyduğunu görmüştüm.

“Kardeşim” dedim başımı kaldırarak, “Ne yapıyorsun böyle? Ekmeğin neredeyse kalmamış. Bu kadar olmuşken hepsini ye...”

“Hayır, abi. O zaman hiç ekmeğim kalmaz. Akşam ne yiyeceğim?”

Küçük çocuğun verdiği bu cevap o zamanlarda Taşkent’te ne şartlar altında, ne zorluklarla okuduğumuzu gösteriyor. (KÖ, 332-333)

Romandan alıntılanan kısımda bahsedilen bu iki gün dışındaki diğer günlerin olumsuz geçtiği ve rejime hizmet eder durumunun olmadığı tahmin edilmektedir. Bayalinov’un bu günlere metinde yer vermek istemediği açıkça görülür. Alıntılanan paragrafta yapılan kapalı eksiltme, istenilen zamanın metinde kullanılıp ya da kullanılmama durumunu yazarın tercihinin bıraktığı için Bayalinov gibi rejim ve otoriteye hizmet eden yazarlar için büyük bir kolaylık sağlamaktadır. İstenmeyen, geri planda kalması arzu edilen zamansal süreci atlamak, sosyalist realist bir yazar için kolaylık, rejim için de alınan destek ve katkının faydalı olması demektir. Başka bir ifadeyle istenmeyen zaman dilimini eksiltme, Sovyet yazarının esas görevi sayılabilir. Çünkü Sovyet sistemi, Sovyet edebiyatının sosyalist realizm ilkelerini belirlerken temel ilke olarak Sovyet rejimine hizmeti esas alır.

Yukarıda örneklendirilen paragrafta açlığın ve yokluğun yaşandığı zaman, Sovyet devriminin, yeni rejimin yerleştirilme yıllarıdır. Rus Çarlığı döneminde var olan kıtlıklar ve sıkıntılar henüz sonlanmadığı için arzulan huzura ve varlığa ulaşamamıştır. Bunlardan bahsetmek yerine bu kısmı atlamak, Sovyet ideolojisine bağlılığın ve hizmetin bir

göstergesidir. Ayrıca zamanda yapılan bu eksiltmeler şimdiye ve geleceğe ilişkin zamanın güzelliğine gölge düşürecek olumsuzlukları da eksiltmektedir. Bu şekilde hareket eden yazar olumsuzluğu hafifletirken, sağaltırken bir yandan da rejimin arzuladığı cümleleri okuyucuya ulaştırır. Aynı zamanda kendi milleti ile yönetimi altında bulunduğu ulusun değerlerine ve geçmişine arada kalmışlığı ile zarar vermemek için metinlerini özenle ve tarafgir olarak eksiltile şekilde oluşturur. Rejimin istediği yapıda bir Sovyet yazarı olarak zaman unsurunu süre açısından belirleyen eksiltiyi de romanının tümünde başarılı bir şekilde kullanır.

Özet (hızlandırma)

Roman için gerekli olmasına rağmen eserlerde üzerinde fazlaca durulmak istenmeyen durumlarda kullanılan bir tekniktir (Stevick 2004: 48). Özetleme tekniğinde olay bütün ayrıntılarıyla değil, özetlenerek, bazı kısımlar atlanarak önemli görülen veya anlatılmak istenen olaylar aktarılır (Çetin, 2012: 102). İdeoloji merkezli eserler vermek zorunda olan yazarlar bu tekniği, eserin hacmini daraltmaktan ziyade savundukları fikri uygulamaya dönüştürmek için kullanırlar. Anlatılmak istenmeyen ya da ayrıntıları verilmek istenmeyen durumlar, olaylar özetleme tekniğiyle verilir. Bazı kısımların atlanarak verilmesi yönüyle özetleme, eksilti tekniği ile benzer bir işlevi de üstlenir. Ayrıca bu teknik, romanda sosyalist realizm ilkelerinin uygulanışında da büyük bir kolaylık sağlar. Çünkü sosyalist rejimin hedefiyle örtüşen romanın tüm unsurları ayrıntılı bir şekilde verilirken rejimin amacına uygun olmayan kısımlar özetlenmek suretiyle hızlıca geçilir veya atlanır. Böylelikle Sovyet öncesi geçmiş istenen seviyede yerilir, olması istenen ve gereken Sovyet rejiminin olumlu yönleri daha ayrıntılı bir şekilde verilir. Bayalınov'un romanında sıkça uyguladığı bu teknikte, nesnel zamana paralel olaylar, vaka zamanında daraltılarak sunulur. Söylem zamanı, öykü zamanından daha kısa olduğu için bir tür 'hızlandırma' durumudur (Genette, 2011: 96). Bu hızlandırma, rejime ve ideolojiye hizmet eden yazarlar için istenilmeyeni yansıtmama noktasında büyük bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Özetin en çok tercih edilen şekillerinden biri olan karakterlerin geçmişini kısaltma, eserde ustalıkla kullanılır. Bayalınov, bir sahne oluşturarak karakterlerine ilgi uyandırdıktan sonra zamanda ileri ya da geriye giderek geçmişlerini özetler. Tüm geri dönüşleri, ideoloji beslemek ve sağlamlaştırmak için kullanır. Örneğin, Taşkent'te öğretmenlik eğitimi alırken kardeşi ile kaldığı odadaki kişilerden bahseden kahraman/anlatıcı Bayalınov, oda arkadaşı Kazak İlyas Jansüğürov'u kısaca, özet halinde belirgin bir biçimde tanıtır. Olay örgüsü

içinde fon bir karakter olarak yer alan Jansüğürov'un geçmiş hayatını özetleyerek okuyucuya şu şekilde aktarır:

Küçük kardeşimle kaldığım odada bizden başka çocuklar da vardı. Çoğunluğu Kazak'tı. Aramızda uzun boylu, zayıf yanaklı, büyük sarı kürklü Kazak bir genç vardı. O da benimle birlikte öğretmenlik kursuna gidiyordu. Onunla tanıştık. Kapalı tarafından geliyordu, adı İlyas Jansüğürov'du. Anne ve babası çoktan ölmüş. Yetim kalan İlyas varlıklı insanlara hizmetçilik yapmış. Bir sürü zorluk yaşamış. Buna rağmen köydeki molladan iyi kötü okuma yazma öğrenebilmiş. Orenburg'da Kazakça çıkan Aykap dergisini yanında çalıştığı beyinden gizleyerek koyun otlatırken bile okumuş. İlyas bizden önce kalkar, pencerenin önüne oturur ve mırıldanarak kâğıda bir şeyler yazardı. (KÖ, 330-331)

Bayalınov'un romanın sonlarına doğru olay örgüsüne dâhil ettiği Jansüğürov'la ilgili yukarıda alıntılanan metinde bazı noktalar dikkat çekicidir. Karakterin geçmiş yaşantısına dair özetleme yapılırken onun yetim olması, zengin insanların yanında kalıp onlara hizmetçilik yapması, bir sürü sıkıntı yaşaması, güçlüklerle de olsa okuma yazma eğitimi alabilmesi ve her zaman okumak için gayret göstermesi gibi konular üzerinde durulur. Yazarın, ön plana çıkarmak istediği geçmişe ait olumsuzluklar ve bugüne ait olumluluklar açık bir şekilde ifade edilir. Karakterin geçmiş hayatına ilişkin paylaşılan kısımlar da bu yönleriyle yeni Sovyet rejiminin kabullenilmesine katkı sağlar. Sosyalist realizm metoduyla yazılan romanda sisteme hizmet etmeyen veya olumsuz olsa dahi dönüştürülüp fikri yapıya uyumlu olmayan hiçbir karaktere yer verilmez (İbraimov, 2012: 232) Ayrıca Bayalınov eserinde tüm sosyalist realist yazarlar gibi bir amaca sahip olmayan karaktere de yer vermez (Siniavski, 1967: 34). İdeoloji ve rejimin öğretileri ile yazan bir yazar olarak Bayalınov, verdiği bu eserde her nokta gibi her karakteri de sisteme hizmet eder hale getirir.

Sahne (örtüşme)

Romanda sahne, vaka zamanı ile anlatma zamanının eşit olduğu durumlardır. (Genette, 2011: 95). Sahne tekniğinin olduğu durumlarda okuyucu etkinliğin oluşunu aynı anda yaşar. Çok özenli ve sembolik bir sahne ile uzun olarak verilebilecek bir durum, hayat, imaj vb. daha kısa, kapsamlı ve anlamlı olarak sunulabilir. Özellikle güçlü bir mesaj vermek isteyen, sisteme, rejime veya dönüşüm mühendisliğine hizmet eden Bayalınov gibi bir yazar için de sahneyi şekillendirmek son derece önemlidir. Sahneyi şekillendirirken sosyalist realizm ilkelerini esas alır. Bayalınov romanında yer verdiği sahne tekniğini çok güçlü ideolojik mesajlar ile bütünleştirir. Sahnede yer alan tüm öğeler, rejime ve ideolojiye destek görevi

üstlenir. Romanda Bolşevik askerlerin gelip tüm halkı doyurması sırasında asker ile yaşlı bir amca arasında geçen diyalogda Bayalinov, sahne tekniği ile vermek istediği mesajı güçlü bir ifade ile şu şekilde okuyucuya sunar:

“-Nasılsın aksakal, etiniz pişti mi? dedi Soodanbek’e.-Evet, pişti efendim. -"Efendi" değilim ben. Ben sıradan sizin gibi bir insanım, dedi komutan. -Evet, aynen öylesiniz. Ben yanıliyorum asıl, dedi ihtiyar amca heyecanla.” (KÖ, 202- 203)

Alıntılan bu sahnede belki de bir romanın tümü boyunca anlatılabilecek derinliğe sahip konu ya da vurgulanmak istenen durum, çok güçlü ama kısaca dört cümle ile özetlenir. Bolşeviklerle birlikte gelen yeni rejimle, geçmiş yıllardaki kıtlıkların ve yoklukların ortadan kalkması ile uzun yıllar boyu arzulanan, ancak hayali kurulabilen eşitlik temi vurgulanır. “Etin pişmesi” ifadesi ile geçmişte ete ulaşmanın ne kadar zor olduğu, yiyecek bulabilmek için çekilen sıkıntıların geride kaldığına işaret edilir. Komutanın, “ben de sizin gibi insanım” demesi, Rus Çarlığı döneminin yok ettiği eşitlik kavramının zihinde yeniden yeşermesine neden olur. Çünkü bu vakte kadar insani yaşama, eşitliğe dair bir eylem ancak rüyalarda sahne alabilirdi. Gerçek hayatta bunların yaşanması söz konusu değildir. Burada sembolik anlatımlarla geçmişteki yokluğun, kıtlığın bittiği, sınıfsal ayrımın yerine eşitliğin geldiği, sosyalist realizme uygun bir üslupla, rejime hizmet amaçlı kısa, açık ve net bir mesajla okuyucuya sunulur. Oysa gerçekte yaşananlar böyle değildir. Açlığa, kıtlığa son vereceğini, eşitlik ilkesiyle hareket edip toplumu huzura kavuşturacağını söyleyen Sovyet rejimi aslında en büyük açlığın, kıtlığın, baskının, eziyetin yaşanmasına ve birçok kişinin katliamına sebep olur. 1920’li yıllarda başlayan bu repressia döneminden 1950’li yıllara kadar sürgünler, katliamlar devam eder. Binlerce insan açlıktan hayatını kaybeder. Adalet ve eşitlik söylemlerinin yalnızca sözden ibaret olduğu görülür. Bunların hiçbiri edebî kurguya yansıtıldığı gibi değildir (Dilek, 2019: 30). Bahsi geçen yıllarda yaşananları gördüğü bildiği halde 1979 yılında yazdığı *Kıyın Ötkööl* romanında yer alan yukarıdaki sahnede eşitliğe, adalete anlamsal vurgu yapılması, Dilek’in ifade ettiği gibi gerçek hayat ile edebî kurgu arasındaki uçurumu açık bir şekilde gösterir. Bu kurgu ve gerçek hayattaki farklılıklar, Bayalinov’un sosyalist realizme olan inancını da net bir şekilde ortaya koyar. Örnek üzerinden Bayalinov’un bu sahne tekniğini zaman unsuru içerisinde başarıyla ve tam da ideolojinin istediği şekilde kullandığını söylemek mümkündür.

Zaman, insanın gerçek hayatında olduğu gibi eserlerde de insan psikolojisi üzerinde oldukça etkilidir. Eserlerde mekân gibi zaman da karakterin iç dünyasına etki eder. Şahısların ruhsal durumlarına göre zamanı algılaması psikolojik zaman durumudur (Narlı, 2002: 93). Olay esnasında verilen zaman karakterin iç dünyasının huzurla dolup genişlemesine sebep olabileceği gibi iç huzurunu alıp dünyasının daralmasına da sebep olabilmektedir. Bu bağlamda yazarın eserinde genel olarak olay kişilerinin iç dünyasını daraltan algısal zaman dilimlerini kullandığını ifade etmek mümkündür. Bu durumları ise rejime hizmet edebilecek şekilde geçmiş kötü yönetimin sebep olduğu olumsuzlukları dile getirerek sunmuştur. Bu sunumlar sırasında sosyalist realist bir anlayışla Rus Çarlığı döneminde yaşananları yererken Sovyet dönemi övülmek istenmiştir. Bu dönem için kullanılan zaman dilimlerinde zamanın algısal manada daraltıldığı, aşağıda romandan alıntılanan paragrafta başkışı Bayalinov'un ölümle yüzleşme anında da görülür:

Ocak ayının sonuydu. Hava soğuktu. İrsali'den kurtuldum ama benden kurtulamazsın diye rüzgâr yüzüme çarpıyor. Rüzgâra karşı dayanamıyorum. Arkamı dönerek yürüyorum olmuyor. Pantolonum oldukça ıslanmış. Kurutamam, çünkü hava soğuk. Gidecek ve elbiselerimi kurutacak bir yer yok. Ben burada öleceğim, çok çaresizim. O sırada en tatlı çocukluk zamanımdan tut gençlik yıllarım, bir ihtiyar insana hayvan gibi satılan zavallı Sakıp-Cemal'in orada geçirdiğimiz oldukça çok zor günlerimiz, sonra Koçkor bölgesine geldiğim, çok şefkatli ve bana acıyan Züleyha ve hepsi birer film şeridi gibi gözümün önünden geçiyor. Bundan sonra bana ne olacağı belli değil. Her yer sis, yollar dar ve sanki ölüme sürükleniyordum gibi oluyorum. (KÖ, 122-123)

Ölüm; geçmişin, şimdinin ve geleceğin hepsini içine alan bir kaygıdır. Hep bu anı bekleriz ancak yaşam bir taraftan da devam eder. Geçici oluşumuzun farkındalığı, zamanı kullanma biçimimizi etkiler. Her şeyi zamanlaştıran insan için ölüm ile yüzleşmemek adına vakit, kamusallaştırılarak düzleştirilir ve üstü örtülür (Gezen, 2008: 70). Birey üzerinde en olumsuz, daraltan, huzursuzluğu zirveye taşıyan anların, yıkıcı ölümle karşılaştığı veya beklendiği anlar olduğu bilinen bir gerçektir. Ölümün geleceği kesindir ancak şimdisi belirsizdir. Ölüm zamanı bir nevi kişinin dünyasının yıkım halidir. Birdenbire ölümle karşı karşıya kalan Bayalinov için de şimdiki zaman, geleceğin kaygısıyla daralır:

Oyy, ey dünya konuşsana!" diye kendi kendime dertleniyorum. Böyle bir hale düşeceğimi hiç düşünmemiştim. Bana bak! Ben burada ölüyorum. Akrabalarım, kardeşlerim iki kocaman dağın arasında beni sabırsızla bekliyorlar. Onlar da mı ölecekler? Ne yapayım? Nereye gidip nasıl kendimi kurtaracağım? Çaresizim, azap çekmek için mi yaratıldım? (KÖ, 123).

Kıyın Ötkööl romanında zaman, geçmişte yaşanan olumsuzlukların şimdiki zamana olumlu şekilde taşınmasını sağlayan bir unsurdur. Bayalinov, zaman unsurunu bu şekilde kullanmak suretiyle sosyalist realist bir yazar olarak başarısını ortaya koymuştur. Çünkü bu yolla eski yönetimi yeterince eleştirebilmiş, yeni rejime olumlu gelecek hazırlamış ve milleti ile Ruslar arasında kalmışlığı gölgeleyebilmiştir. Ayrıca eserinde tüm bunları yaparken, Sovyet rejiminin sanat ve edebiyat metodu olan sosyalist realizmi kolaylıkla ve ustalıkla uygulayabilmiştir.

İşte bu yolda ben iki-üç defa geçmiştım. Bu yolda çektiğim sıkıntıları nasıl unuturum. İki elim ardına bağlanarak Koçkor'a getirildiğimi ve gece yarısında kaçtığımı nasıl unuturum. Şimdi nasıl? Öyle değil. Beni okşayan bir asker, Bolşevik var. Bu kez huzurluyum. Benim için bu bir nimettir. (KÖ, 196).
 'Vernıy'da Sovyet Hükûmeti kuruldu.' haberi duyulduğunda kışladaki askerler "tek dileğimiz buydu. Şimdi artık bize özgürlük ve hürriyet geldi. Bundan sonra evimize gideriz" diye Rusya'ya gitmişlerdi. Tokmok'a geldiğinde onları kızıl askerler silahlarını alıp, onları ondan sonra göndermişler. (KÖ, 201)

Alıntılarda görüleceği üzere “Bolşevik var” söylemiyle şimdiki zamana yapılan anlamsal gönderme ile Sovyet sosyalist komünist dönemden önce yaşanan sıkıntılı günler son bulur. Zamanın iyiye, güzel olana doğru akmasıyla geçmişteki olumsuzluklar şimdiki zamana “huzur” ve “nimet” olarak taşınır. Geçmiş, “iki elin ardına bağlanması” iken şimdi, “özgürlük” ve “hürriyet” tir. Bu şekilde zamana anlamsal vurgular yapılması, romanın siyasi, sosyal ve kültürel hayattan kesitler sunduğu izlenimini açıkça gözler önüne serer.

Varlığı varlık yapan, onunla her zaman iç içe olan, onu aydınlatarak gizemi ortadan kaldıran zaman, eserde kişilerle bütünleşir (Çüçen, 2003: 109). Zaman bu bağlamda roman karakterlerinin şekillenmesinde temel unsurdur. Kahramanların ruhsal değişimleri de zamanla paralellik gösterir. Zaman ilerledikçe karakterler şimdiki zamanı daha iyi anlamlandırabilirler. Bolşeviklerle tanıştıktan sonra birçok şeyi daha iyi anlamlandırabildiğini Bayalinov, şu şekilde dile getirir:

Ben o zaman Bolşeviklerin kim olduğunu bilmezdim. Meğer şimdi beni götüren askerler Bolşevikmiş. Eskiden işte bu yurttaki kalan askerler ise 1916 yılındaki isyanı bastırmak için Saratov'dan gönderilen askerlerin bir kısmı imiş. Vernıy'daki geçici hükûmet, savaştan dönen Bolşevikler, propaganda ve kitaplarıyla Prejavalski'ye doğru geçmesin diye eski istasyonun ordan yol vermiş. Yani, yakınımızdaki bu insanlar Bolşevik'lermiş. Şarafuddinov'un “Az zaman kaldı, ben gidiyorum. Senin gibi fakirlere yakında güzel günler gelecek.” diye konuşmasının da sebebi buymuş, şimdi anladım. (KÖ, 201-202)

Vaka zamanı, zaman kipleriyle belirlenebildiği gibi zamana anlam yoluyla vurgular da yapılabilir (Chatman, 2008: 73). Eserde Ürkün İsyanı, Devrim, İç Karışıklık ve Sovyet Hükûmeti'nin ilk yılları “Rus Padişahı, Bolşevikler, Geçici Hükûmet, Sovyet Hükûmeti o, Ak Ruslar ve Kara Ruslar” gibi söylem ve ifadelerle anlamsal vurgulamalar yapılır:

“Türkistan halkının 1916 yılındaki katliamı ve toprakları acımasızca işgal etme olayı yaşandı.” (KÖ, 57)

“Kırgız halkı Rus Padişahına isyan edip başkaldırmıştır.” (KÖ, 57)

“Halk Rus Padişahına başkaldırıyor. Taşkent'ten çok sayıda askerler gelmiş. Çüy bölgesindeki halk bu tarafa kaçmış.” (KÖ, 58)

“Ak Rusla Kara Rus birleşmişler ve Padişah'ı tahtından indirmişler.” (KÖ, 71)

“İsyan eden Kırgızlar için bir aff oldu. Ruslarla Kırgızlar sulh ilan ettiler.” (KÖ, 70)

“Mayıs'ın sonu 1917 yılı idi. Taşkent'ten yeni hükûmetin temsilcileri gelmiş.” (KÖ, 75).

“Daha sonra Sovyet Hükûmeti'ne karşı mücadele eden kişi olduğu ortaya çıktı. Ötekileri de Türkistan vilayetindeki Geçici Hükûmet'in üyeleri Şkapski ve İvanovlar idiler.” (KÖ, 76)

“Rusya'da hükûmet devrilmiş. Yeni bir hükûmet kurulmuştur. Ürkün olayından dolayı kaçanlara aff gelmiş...” (KÖ, 79)

“1916 yılındaki Ruslara karşı Halk İsyanı (Ürkün olayı) döneminde buranın verimli toprakları ve yem yeşil yaylaları herkesin gözlerin kamaştırırdı.” (KÖ, 71)

“Ak Rus ile kara Rus kavga etmişler. Rusu kara Rus yenmiş.” (KÖ, 172)

“Petersburg'u Bolşevikler ele geçirdiğini Sovyet Hükûmeti kurulduğunu, artık yeryüzünde huzur ve barış hakkında Vladimir İliç Lenin'in bizzat kendisinin imzalı bir kanun çıktığını yazmış.” (KÖ, 174)

“Bolşevikler insanlara dokunmazmış. Çok iyilermiş...” (KÖ, 193)

“Yaşasın, Ulu Ekim devrimi ve Bolşevikler, dedik. Biz bunlara hizmet edeceğiz diye söyledik.” (KÖ, 284)

Zaman unsurunun sosyalist realist bakış açısı ile işlendiği *Kıyın Ötkööl* romanında zamanın üç boyutu ile karşılaşılır: 1. “geçmiştekilere (geçmişte yaşanmışlara) ilişkin zaman”, 2. “şimdikilere (yaşananlara) ilişkin şimdiki zaman” ve 3. “gelecektekilere (yaşanacaklara) ilişkin zaman” (Augustinus, 2010: 749, 771).

Romanda birinci boyut ile bellek, geçmişteki olumsuzlukların sebep olduğu huzursuzluğu; ikinci boyut ile mevcut görüş, geçmişin olumsuzluklarının olumluya dönüşümüyle yaşanan sürecin huzurunun şimdiki zamana taşınması; üçüncü boyut ile de şimdiki zamandaki olumluluk ve huzurun daha ötelere, umutların zirvesine taşınarak geleceği şekillendirmesi biçimindedir. Geçmiş zaman, huzursuzluğu; şimdiki zaman, huzurla şekil alan umudu ve gelecek zaman da huzura erişimin daha ilerilere taşınmasını simgeler. Aşağıda ise romanın üç boyutlu zaman algısı ile ilgili örnekler yer almaktadır:

1. Geçmişte Yaşanmışlara İlişkin Zaman: Bellek (Anımsayış)

“Öldük, bittik! Çaresiz kaldık. Ne yapabiliriz" diye hangi insanı görürsen bunu söylüyor.” (KÖ, 63)

“Ahh, mutsuz günler, fakirlik! Senin ağlatmadığın insan mı kaldı! Senin yüzünden herkes gelinini kızını satıyor!” (KÖ, 64)

Romandan alıntılanan örneklerde geçmiş zaman, yazar tarafından sürekli olumsuz olarak ifade edilir. Bilindiği üzere insan belleği zorlanmadığı müddetçe olumsuz hatırlama eğiliminden oldukça uzaktır. Bu durumda yazar Bayalınov’un sürekli olumsuz ifadeleri tercih etmesinin özel bir sebebi olmalıdır. Roman üzerinde yapılan inceleme çalışmasının sonucunda geçmiş zaman dilimi için yazarın olumsuz ifadeleri kullanmayı tercih etme sebebinin “gelecek zamana zemin oluşturma amaçlı” olduğu düşünülmektedir. Çünkü Bayalınov, Rus Çarlığı dönemine ait geçmişin olumsuzluklarının yeni kurulacak olan Sovyet rejimi ile giderileceğine inanmaktadır. Zamanın ruhu ve Sovyet rejimiyle hayat bulan ve sosyalist realizm ilkeleriyle hareket etmek zorunda kalan yazar, geçmişe olumsuzluk kefeni biçerken yeni rejime ipekten kaftanlar giydirir. Sürekli geçmişe yapılan yergiyle birlikte geçmiş zaman, yeni rejimin temel noktası olmak suretiyle yeni ideolojiye hizmet eder.

2. Şimdi Yaşananlara İlişkin Zaman: Mevcut Görüş

“Hür ve egemen bir devir geliyor. Hepimiz rahat yaşayacağız.” (KÖ, 174).

“Bir Sovyet memuru sayesinde mutluluğun kapıları açılıyordu.” (KÖ, 325).

“Şimdi nasıl? Öyle değil. Beni okşayan bir asker var. Bolşevik var. Bu sefer huzurluyum. Benim için bu bir nimettir. “(KÖ, 196)

“Ey, Tanrı! Bize de iyi günleri göstereceğin gün geldi” diye, ses geldi. “(KÖ, 70).

“Bizim de huzur dolu günlerimiz gelecek.” (KÖ, 55)

Şimdikilere ilişkin zamanı içeren örneklerde görüldüğü üzere zaman, artık yaşanılan andır. Hissedilen, söylenen ve ardılı güzel umutlar sahnededir. Geçmişin olumsuzluk ve huzursuzlukları dağılırken meydan şimdinin güzelliklerine bırakılır. Romanda geçmiş zaman dilimi, geleceğe sağladığı destek görevini sosyalist realizm metodundan faydalanarak sosyalist rejime olan olumlu katkısını en güzel şekli ile tamamlar. Bu görevi, şimdiki zamana devreder. Yazar, zaman kavramını sosyalist realizm ilkeleri ile rejime faydalı olacak şekilde sunmaya çalışırken insanın olağan yapısını düşünerek hareket eder. İnsan doğası gereği geçmişi sadece iyi, şimdikiyi mutlu, geleceği umutlu yaşamak ister. Bayalinov bu doğrultuda hareket ederek geçmişi, şimdinin zemini yapabilmek adına yerer ve sağlam zaman zemini ile romanı şimdiye ulaştırır. Şimdiye ulaşan zaman dilimi için zaman, huzura galebe çalma vaktidir. Zamanı romanında bu şekilde biçimlendiren yazar için zaman, şimdide huzurlu anlara ulaşır, güzelliklerle bezenir. Yaşanan an, huzurun, şenliğin vaktidir. Çünkü yeni Sovyet rejimine ulaşılır, yeni sistem ve komünist ideoloji ile bir devlet kurulur. Bayalinov eserinin bütününde olduğu gibi zaman unsurunun şimdi ile ilişkilendirilen diliminde de rejime katkı sağlamayı başarır.

3. Gelecekte Yaşanacaklara İlişkin Zaman: Beklenti

“Sovyet Hükûmeti “kaçan halk için” yakın zamanda her yere yemekhane açacak. Kıyafetler ve hayvanlar dağıtacak.” (KÖ, 194).

“Size huzuru, güzel hayatı sunacak, Sovyet Hükûmeti’dir.” (KÖ, 194).

“Şanslıymışız. Mutlu olacağız, diye alkışlar yağdırdılar.” (KÖ, 194).

Romandan alıntılanan bu örnekler, çok açık şekilde yaşanan anda geleceğin umutlarla sarıldığını gözler önüne sermektedir. Geçmiş, şimdiki zamana yaptığı destek görevini şimdiye bırakır. Şimdiye ilişkin zaman da geleceğin destek görevini üstlenir. Böylelikle yaşanan an; kötülük, huzursuzluk gibi geçmişin olumsuzluğuna dair her ne var ise hepsini geride bırakır. Şimdiki anda yaşanan huzur ve mutluluktur. Ancak daha güzel ve sonsuza doğru açılımı olan duygular yaşanmalıdır. Gelecekte beklenen bu zaman algısı, insanların varoluşsal süreçlerinde benzer özellikler taşır. Bayalinov için de zamana dair oluşan bu algı, romanda Sovyet rejiminin arzuladığı şekilde okuyucuya yansıtılır. Sosyalist realizm ilkeleriyle hareket eden yazar, zaman unsurunu romantizmle de besleyerek tam manası ile rejime hizmet ve destek için kullanır. Bu bağlamda zamanı ustaca kullanan yazar, zaman

unsurunda huzurun tohumlarını da yeşertmeye başlar. “Gelecek, yeni Sovyet rejimi ile hayallerin bile ötesinde büyük bir huzurla gelecek”, mesajını vermeye çalışır.

2.2.4.3. Zaman değerlendirme

Kıyın Ötkööl romanında zaman unsurunun kullanımına ilişkin yapılan tespitlerle genel bir değerlendirme yapıldığında; 1979 yılında yazılan romanın, 1915-1921 yıllarını anlattığı görülür. Bu süre, 1916 Ürkün olayının yaşandığı, Bolşevik Devrimi’nin başarı ile sonuçlandığı ve yeni kurulan Sovyet rejiminin ilk yıllarıdır. Romanda zamanla ilgili yapılan tespitlere göre doğal kronolojiden sapmaların gerçekleştiği geri dönüşlerin, genel itibariyle geçmiş ve şimdiki zaman arasında bağ kurmak ve karşılaştırmaya olanak sağlamak amacıyla meydana geldiği görülür. Böylelikle okuyucunun Sovyet öncesi ve sonrası yıllarda yaşananlarla ilgili bir karşılaştırma yapması sağlanarak bu süreci daha iyi algılaması hedeflenir. Mola (duraklama) zamanlarında, özellikle Rus Çarlığı döneminde Ürkün isyanı sırasında ve sonrasında yaşanan tahribatın gözler önüne serildiği ve geleceğe umutla bakılmasına zemin hazırlandığı görülür. Zaman eksiltmeleri yapılırken Sovyet rejimi adına olumlu gelişmelerin yaşanmadığı ve geçmişe dair Kırgızlar adına hatırlanmak istenmeyen anlar tercih edilir. Sahne tekniğinin kullanıldığı kısımlarda da yeni rejimle birlikte açlık ve yoksulluğun olmadığı bir ortamda “hepimiz eşitiz” mesajları verilir. Sınıfsal farkla birlikte tüm olumsuzların yeni rejimle birlikte ortadan kalktığı ayrıntılı bir şekilde sahnelenir. Zaman, karakterlerde statü değişimine bağlı fiziksel ve ruhsal değişimi de yansıtır. Psikolojik olarak da zaman, romanın bütününde başta geçmiş olmak üzere daraltıcı bir vasfa sahiptir. Geçmiş zaman, huzursuzluğu; şimdiki zaman, huzurla gelen hayatı ve daha güzele duyulan umudu, gelecek zaman da ise huzurun ötelere taşınmasını simgeler. Bayalınov’un *Kıyın Ötkööl* romanında zamanı genel olarak; Sovyet rejimine hizmet eden, bu yeni sistemin yerleştirilmesi ve benimsetilmesi sürecine katkı sağlayan bir unsur olarak ele aldığını söylemek mümkündür.

2.2.5. Tema

Kasımalı Bayalınov’un hem anlatıcı/kahraman hem de başkişi olduğu *Kıyın Ötkööl* romanında, sürgün gibi bir sürecin zor zamanlarında yokluklara bağlı olarak yaşanmış sıkıntılar ele alınır. Böylesine zorlu bir süreçte huzura ve mutluluğa olan özlem gittikçe

derinleşerek romanın tüm unsurlarında kendini hissettirir. Romanda yokluk ve umut çerçevesinde yaşanan duygu ve yitimleri olmak üzere iki tem ön plana çıkar.

Yokluk

Romanda Rus Çarlığı yönetiminin ortaya koyamadığı eşitlik ve adalet sonucu beliren ve Ürkün ile zirveye ulaşan yokluk süreci, isyanın ardından adeta nefessizliğe kadar uzanır. Yokluk; yurt, vatan, insani yaşam, ahlak, sevgi, güven gibi tüm değer ve hassasiyetlerin kaybolmasına sebep olur. Böylelikle ana temayı oluşturan yokluk duygusu romanın bütününe sirayet eder.

Rus Çarlığı yönetimi, halka özgürlük, mülkiyet hakkı tanımamak, kendi oluşumu burjuva sınıfının haricini hiçe saymak gibi uygulamalarının yanında 1916 da Türkistan halkına yönelik acımasız katliamlara ve topraklarını işgale girişir (Kara 2011: 539, 543). Bu işgalle birlikte Bayalinov'un tüm hayalleri yarım kalır. "Benim dileğim gerçekleşmedi maalesef." (KÖ, 57) diyerek bu yarım kalmışlıklardan birini dile getirir. Bayalinov'un "...durumu çaresizleştikçe, onun şimdiki zamana duyduğu nefret daha da yüzeye çıkar." (Hoffer 2017: 68) Konuşmasına isyanı çıkaranlara karşı beddua ederek şöyle devam eder: "İsyanı kim çıkardı diye lanet okudu. Bu lanet Rus askerlerine karşı lanetti. Biz bundan sonra millet olarak kalamayız." (KÖ, 69)

Bayalinov'un "*kim çıkardı*" (KÖ, 69) dediği bu isyanın çıkışına dair, Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği açlık ve fakirliği öne süren Rus Hükûmeti'nin halkın topraklarını işgal etmesi, toprakların gasp edilmesiyle tarım ve hayvancılığın gerilemesi, su kaynaklarının tahrip edilmesi, dini inançların yaşanmasına izin verilmemesi, halktan zorla vergiler alınması, kıtlıkla gelen ölümlerin artması gibi pek çok sebep sayılabilir (Kara 2011: 538-542; Moldakasimov 2012: 58; Dıykanbayeva 2014: 116). Bu isyanla birlikte "Biz bundan sonra millet olarak kalamayız." (KÖ, 69) diyerek bir daha vatan sahibi olamayacaklarını ifade eden Bayalinov için yokluğun en acısı olarak tanımlanabilecek köklerinden kopuşla birlikte gelen yurtsuzluk, vatansızlık ve bağlı olunan değerlerden uzaklaşma anlamını da taşıyan "*haymatlos*" (Arslan 2014: 126) ortaya çıkar.

Ağustos 1916, Kırgız halkının bir kısmı, Çarlık rejiminin zulüm ve baskılarına dayanamayarak Rus Çar'ına karşı isyan başlatır (Kara 2014: 514). Romanda isyanın başlama

haberi; “Ağustos ayının başlarıydı. Bir gün Kırgız halkı Rus Padişahına isyan edip başkaldırmış. Taşkent’ten bizim tarafa çok sayıda askerler geliyormuş. Çüyde’ki Atake-Sarıbağış boyları buraya doğru kaçıp geliyorlarmış, diye soğuk haber yayıldı.” (KÖ, 57) ve “Halk Rus Padişahına başkaldırmış. Taşkent’ten çok sayıda askerler gelmiş. Çüy bölgesindeki halk bu tarafa kaçmış..” (KÖ, 58) cümleleriyle olmak üzere okuyucuya duyurulur.

Ürkün İsyanı, Çarlık rejim güçleri tarafından bastırılmaya çalışılır. İsyanı katılanlar katliamdan kurtulmak, canlarını korumak için kaçmaya çalışırlar (Kara 2014: 541, 543). Bu kaçış süreci yol ile değil yoklukla, ceza ve cefa ile başlar. Kaçış yolunun bitiminde tüm bu sıkıntıların sona ereceği, sükûn bulacağı beklenir. Ancak menzil; dostluğun, muhabbetin yokluğunda, yabancılaşma diyarında son bulur. Bilmedikleri diyarlarda, bilmedikleri insanlarla, bilmedikleri yabancı bir toprakta yoklukla var olma mücadelesine girişirler. Ürkerek kaçan Kırgızların yol boyunca yaşadıkları, yol süresince çektikleri, geldikleri yabancı topraklarda var olarak buldukları sadece “yokluk” tur. Yokluğun var ettikleridir. Kahraman/anlatıcı yokluğun var ettiği değer ve unsurlardan şu şekilde bahseder:

Üç-Turpan şehrinin batı tarafındaki Kara-Bak köyüne yerleştik. Bu bölgenin doğuya doğru akan suları var. Hayvanlarımız gelirken dağ kıyılarında öldü. Sayabilecek kadar çok az sayıda hayvanlarımız Turpan’a geldiğimizde burdaki otlardan zehirlenip öldüler. Hiç bir şeyimiz kalmadı. Elimizde bir iki hayvan dışında hiç bir şey kalmadı. Kiralık ev tutmak için Uygurların, ineklerin kaldığı ahırları, hayvanlarımız karşılığında kiraladık. Ceenbay ağabeyim ve Seyilkan ana bize komşu idiler. Onlar inekhanede biz ise buzağıhanede kalıyorduk. Kaldığımız ahır ne kadar temizlesek de ne kadar havalandırsak da kokusu hiç gitmezdi. Başka çaremiz yok ki! Kapıya da kilim astık. Yere de otlar serip hayata tutunmaya çalışıyoruz.

Ceenbay ağabeyimin eşi Nuruyla yengem hastaydı. Yüksek dağlardan geçerken aşırı derecede soğuk almış ve Turpan’a geldiğinde şiddetlendi. Yengem de hastalığına dayanamadan öldü. Ardında dört yaşındaki İdris ismindeki bir oğlu kaldı. (KÖ, 60)

Alıntılanan paragraflarda Bayalinov yokluğu; kendi ve yakınları için ölüm, açlık, yoksunluk, susuzluk, hastalık, barıksızlık olarak ve sadece “yok”u var ederek ifade eder. Tüm yoklukların uzandığı nokta ise “insanın köksüzlüğü” dür. Kökünden, toprağından ve yurdundan sökülen insanın mazisi; artık geleceğine ışık tutacak bir meşale, kılavuz ve rehber değildir. Bu durum insanın yaşayan bir ölü olarak hayatına devam etmesidir.

Köklerinden sökülen Kırgızlara yol boyunca sadece “yok” un “*yok*” u eşlik eder. Yollar, hedefte huzur, mutluluk var ise kavuşturucu bir vasma sahip olur. Romanda olduğu gibi menzil bir muamma ve yabancılaşma ile son bulursa, zulüme dönüşür. Bu yolda yapılan yolculuk; bilinmez yabancılığa at sürüş, dümen kırış ve adım atış halidir. Bireyin alıştığı ortamdaki uzak kalmasıyla birlikte oluşan yalnızlık, yabancılaşma, kendini değersiz hissetme, yokluk hissi büyük bir travmaya sebep olur (Kou’dan akt. Doğan 1988: 34). Bir zaruret ile yolculuğa çıkan, göç eden insanlar; öncesi, sırası ve sonrasında birçok stresörlerle karşılaşır (Özen 1996: 623-628). Kırgızlar, göç yolunda yokluk sırtlarında en ağır yük, bilinmezlik yüreklerinde bir sancı iken Turpan’a ulaşır. Artık tutunma mücadelesi verecekleri yerin adı “Turpan” dır. Yol boyu devam eden yokluğun, yeni mekândaki tezahürü de şu cümlelerle ifade edilir:

Yabancı yerde, yabancı halkın arasında başımız dertteyken, bir parça ekmek için canımızı vererek gece ve gündüz çalışmak zorundayız.
Ne yapabiliriz? Yorgan ve yastıklarımızı sattık. Çok sıkıntı çektik. Kıştan zar zor geçirdik.
Bahar geldi. Kemiklerimizin sızlaması devam ediyor. Fakirlik... Ayakları şişen yaşlılar, bayanlar ve yüzünde bir gülümseme emaresi olmayan çocuklar...
Kimi görsem "Öldük, bittik! Çaresiz kaldık. Ne yapabiliriz!" diye söyleniyor.
Kırgızların bir parça ekmek karşılığında değiştirdiği kilim, deriden yapılmış en iyi ev malzemeleri ile doluydu. Hatta bindiği atın eyer takımı da Kırgızlarındı.
Ayağımda eski ayakkabı, üzerimde ise yırtılmış kürkü. Önümde de eşek. Eşekler yürümeyecek halde de olsa ben..
Yaşlı adamın zavallı kemikleri kalmış, çok zayıftı. Ben onun bu durumuna çok acıdım. (KÖ, 62-63)

Romandan alıntılanan cümlelerde açıkça belirtildiği üzere Kırgızların ulaştıkları, başkalarının kök verdiği topraklarda da yokluk hüküm sürmektedir. Canları dışında en özel eşyaları, emanetleri, maddi değeri olabilecek ne varsa bir parça ekmek için satılır. Yabancı topraklarda Bayalınov da Kırgızlar da hayata tutunmanın zorluğunu yaşar. Ancak başka çareleri yoktur. “Ayakları şişen yaşlılar, bayanlar ve yüzünde bir gülümseme emaresi olmayan çocuklar...” yokluğa karşı mücadele etmek zorundadır.

Bayalınov, “İşte Pazar diye buna denir. Millet çok. Her taraf kalabalık...” (KÖ, 64) diye pazarların kalabalıklarından, canlılığından bahseder. Pazar yerleri olağan koşullarda insanlara heyecan, haz ve huzur verir. Ancak Bayalınov ve Kırgızlar için pazar yerleri böyle bir fonksiyonu asla üstlenmez. Çünkü onların ne alacak paraları, ne de satacak bir şeyleri vardır. Yok yoka karışırken alınabilecek tek şey nefestir. Bunca yokluğun içinde nefes almak

yalnızca biyolojik olarak gerçekleşir. Onun dışında hiçbir anlam ifade etmez. Kırgızlar için pazarlar, yokluklarına çare arama yerleridir. Yoksulluk ise en çok kadınları ve çocukları etkilemektedir (Taşdemir 2014: 83). Satacak hiçbir şeyleri olmadığından canlarını satmaya başlarlar. Ayakta kalabilmenin tek şartı, çocuklarını, kızlarını, bebeklerini satmaktır. En çok genç kızlar rağbet görür. Zengin erkekler tarafından satın alınır. Yaşanan yokluk öylesi bir şeydir ki her şeyi siler süpürür. Töre, adet, ahlak, sevdâ, sevgi, vefa, yardım, her şeyi siler. Yoksulluk; köleleştirmesi, fuhuş yaptırması gibi durumları yaşatması açısından, insani ve ahlaki değerleri yok sayar (Kuyurtar 2003: 115). Bayalınov, bu yokluk sürecini çaresiz ve sitem dolu şu cümlelerle dile getirir:

Ahh, mutsuz günler, fakirlik! Senin ağlatmadığın insan mı kaldı! Senin yüzünden insanlar gelinini, kızını satıyor! (KÖ, 64).

İşte Pazar diye buna denir. Millet çok. Her taraf kalabalık. Açlıktan yürümeyecek halde bir sürü Kırgız. Dilencilik yapanların sayısı da epeyce fazla. Deriden yapılmış ev malzemeleri, kilim ve yorganları yollara serip yüzleri çökmüş Kırgızlar çaresizlikten yol kenarında bekliyorlar. Orada Uygur ve Çinliler kolay kolay bir şey satın almazlar. Diğerleri zaten hep Kırgız. Kırgızların satın alacak parası da yok. Sadece yorgan yastıkların değil karnından çıkan gencecik oğul ve kızların satıyorlar! Ahh, dünya sen ne yaptın?! O zaman başımıza gelen bunca sıkıntı insanın aklından hiç çıkmıyor! (KÖ, 65).

Ölen oğlumdan kalan tek torunumu sattım diye ağladı. Başka ne yapsın? Dünyada çocuktan daha kıymetli bir şey var mı? (KÖ, 70)

Bayalınov'un yukarıdaki ifadelerinden yokluğun inanılamayacak derecelerde yaşandığı açıkça anlaşılabilmektedir. Artık satacak canları da kalmayınca, kadınlar karınlarında daha doğmamış çocuklara müşteri seçmeye başlarlar. Yokluk; din, ahlak, töre dâhil her şeyi ellerinden alır.

Ürkün sonrası topraklarından sürgün ve kaçışla kopan Kırgızlar, yokluk yollarından sonra yokluklar mekânı Turpan'da yoklukların getirdiği sıkıntı, zorluk yabancılaşma ve ötekileştirme süreçlerini yaşamak zorunda kalır. Bir süre hayatlarını burada sürdüren Kırgızlar, çarlığı devirmek üzere Bolşevik İhtilali'nin çıkması ile tekrar köklerine, vatanlarına dönmeye başlar. Çünkü ihtilal sonrası geçici hükûmet eşitlik ve bütünlük ilkesi doğrultusunda haklarında af kararı çıkarır. Bu kararın ardından ana vatanlarına dönüş ümidi ile geldikleri için büyük bir özlemle dönüş yoluna çıkma vaktini beklerler. Bu dönüş yolu topraklarından kopuştan farklıdır. Ancak yola, yokluğun sırtlarına yüklediği bitkinlik ile çıkarlar. Yokluk henüz yakalarını bırakmamıştır. Kırgızistan'ın At-Başı bölgesine geldiklerinde bu yokluğun hala üzerlerinde olduğunu başkisi Bayalınov, "At-Başı'da 2-3 ay

kaldık. Ama "kaçak" adımız silinmedi. Nasıl silinsin? Üzerimizden yırtılmış elbiselerimiz ve eski ayakkabılarımız ve hala kötü vaziyetteyiz.” (KÖ, 78) cümleleriyle dile getirir. Kırgızistan toprakları da sırtta taşınan yokluğun bitkinliğini silemediği gibi yakalarındaki yokluk da hiçbir neşe duygusuna izin vermemiştir.

Bayalınov, kendi topraklarına dönüş yolunda gördüğü köylerin Ürkün öncesi hallerini hatırlar, oralarda Kırgızları ve eski güzel günleri bulamaması Bayalınov’u üzer. Güzel günler için ümit eder. Yaşanan üzüntü ve beklenti çekilen ahlara gizlenir: “Ahh, çekiyorum! Ahh, diye derin üzüntü yaşıyorum. Bak, buralar nasıl boş kalmış. Ne hale getirmişler! Tekrar buralarda eskisi gibi halkımız, hayvanlarımız olacak mı?! O günlerimizin tekrar geri gelmesi bizim için yeterdi...” (KÖ, 90). Gözleri kamaştıracak güzellikteki toprakların bomboş kaldığını gören Bayalınov, buraların eski halini okuyucuya şu şekilde hatırlatır:

1916 yılındaki Ruslara karşı Halk İsyanı (Ürkün hadisesi) döneminde buranın verimli toprakları ve yem yeşil yaylaları herkesin gözlerin kamaştırırdı. Böyle bir yer için herkes gelmek ve hayvanlarını getirmek isterdi. Alma-Ata’nın Kazak zenginleri: "Isık-Göl tarafına gidip oralarda hayvanlarımızla kışı geçireceğiz derlerdi... (KÖ, 91)

Hatırlanan bu manzara, Kırgızların Turpan’a giderken bıraktıkları durum ile dönüş vaktinde karşılaştıkları eşliğinde okuyucuya geçmiş ve şimdiki zamanı karşılaştırma imkânı sunar. Yaşanan durum içler acısıdır. Çünkü vatanın ve toprağın en nadide ve hoşluk veren çiçeği, o toprakta yetişen insandır. Üstelik insan çiçeğini, diğer bitki ve canlılardan ayıran onun cıvıl cıvıl ve hareketli olmasıdır. İşte bu toprakların çiçeği koparıldığı için her yer mahzun, bitkin, harap, bitap ve solgundur. Çünkü topraklar insansız, ıssızlaşır. Bakımsız viranelere döner. Dönüş yolunda yaşanan bitkinlik ve fakirliğin dışında vurgulanmak istenen husus “insanın yokluğu” dur.

Romanda bir parça ekmeğin yokluğunun, insanın duygu dünyasındaki yansıması açıkça görülebilmektedir. Watson’un ifadesiyle “Karnı tok olan için bir dilim ekmek hiçbir şey ifade etmez, ama aç olan için çok şey ifade eder.” (Taşçeviren 2017: 62). Bayalınov için de hayat, bir parça kuru ekmeğe eşittir. Kardeşlerine bir parça ekmek bile ikram edemediği için kendini suçlar. Onları sevindiremediğini, bu yüzden kendini suçlu hissettiğini, Bayalınov, şu diyalog ile dile getirir:

Çoktandır görmediğim özlediğim iki kardeşim Abdübek ve İdris koşa koşa gelip bana sarılıp:

-Ağabeyim, ne getirdin bize?

-Ekmeğin var mı? diye çuvalıma baktılar.

Keşke, dedim! Keşke, elimde olsa da bunları sevindirmez miyim? Eski gömleğimden başka hiç bir şeyim yok! Ekmek getirip bunları doyursam olmaz mıydı? diye kendimi suçluyorum. (KÖ, 90)

Bayalınov'un yokluk sürecinde yaşadığı zorluklar, hayal kurmasını bile engellemiştir. Hayal kurmanın yaşamakla eş olduğunu bilir ancak uzun bir süre hayal kuramaz. Kurduğunda ise acı tablolar ortaya çıkar. Çünkü tüm hayalleri, hayatında yokluğun tahtında oturan "ekmek" le kaplıdır. "Ekmek! Yani bunların yaşamlarına hükmeden işte bu 200 gramdır" (Soljenitsin 1973: 68). Bayalınov'a bir parça ekmeği hayal ettiren o anlar romanda şu cümlelerle ifade edilir:

Hayal kurmanın çok kuvvetli bir his olduğunu anladım. Bir elim keserde bir elim baltada hayalim başka diyarlarda... Bir ekmek parçası gözümde o ekmeği iki küçük kardeşim yiyorlar. Ağabeylerim, anam ve diğerleri hepsi gözümün önünde. Onların kaderi, hayatı ve bundan sonra hayatımız nasıl olacak. Aynı zamanda odun hazırlıyorum. Onlar sağ sağlim kıştan çıkıp Çüy'e gitse iyi olur, diye düşünüyorum. Orada Rus köyleri çoktur. Muhakkak bir iş bulunur. Orada hep beraber çalışsak karnımız doyar, karnımız doyarsa huzur da gelir. Orada okula gitsem, küçük kardeşlerimi okula kaydettirsem diye aklım fikrim orada... (KÖ, 95)

Alıntılanan paragrafta yer aldığı üzere Bayalınov, ailesi ile birlikte huzur içerisinde bir yaşamın umudunu beslemektedir. Huzura giden yol ise karnın doyması en sade ifadesi ile "ekmek" ten geçmektedir. İçinde bulunduğu koşullar öylesine ağır ve zordur ki ekmeğe dahi muhtaçtırlar. Açlık hayatın en zor imtihanıdır, adeta "zihinsel soykırımdır" (Kayagil 2018: 477). Bu imtihandan veya süreçten kim olursa olsun ki burada Bayalınov'dur, tüm hayallerini karnın doyması yani ulaşılan ekmek ile varılacak huzur kaplar. Çünkü "Aça kuru ekmek bal helvası gibi gelir" (Aksoy, 1988: 109). Diğer bir ifade ile huzur, ekmeğe eş koşudur.

Romandaki yokluk, ekmek ile özdeşleşir. Ekmek yoksa "yok", her zaman ve her eylemde vardır. Bu durum adeta Bayalınov ve Kırgızların "ekmek"sizlikle imtihanıdır. "Ekmek parçaları"nın "mutluluk damlaları"na dönüşümü, Bayalınov'un çuvalına ekmek parçalarını doldurduğunu anlattığı şu paragrafta ifade bulur:

Başımı aşağı eğdim, içi ekmek parçaları dolu. Askerler yedikten sonra geriye kalan ekmek parçalarını o kutuya koyuyormuş. O kutudan benim çuvalıma doldurdu. Sevinçten uçuyordum. Doldurduktan sonra hemen dışarıya çıktım. Tabi, o dönemde bizim dağların eteğinde yaşayan insanların sayısı çoktu. Benim için bu ekmekler birer mutluluk idi. (KÖ, 98)

Dönüş yolunun her aşamasında da yokluk başka boyutlarla ortaya çıkar. Kimi zaman sıcak havanın yokluğunda soğuk hava olarak kimi zaman da hırsızlık gibi kabul görmez davranışlarla kendini hissettirir. Çocuklar bile hırsızlık yaparlar. Çocukların hırsızlık yapmaları, “Bunun hepsi çaresizlikten, açlıktan. Çocuk olmasına rağmen aç kalmak istemediler.”(KÖ, 128) cümlelerinden de anlaşılacağı gibi yoksulluk ve yoksulluğun getirdiği yaşam şekli ile çocuk suçluluğu arasında bir ilişki kurulabilir, bu kişilerde antisosyal davranışlar görülebilir (Özmen ve ark., 2008: 8-15).

Açlık ile birlikte yaşanan çaresizlik hissi de bir nevi ölümdür. Çaresizlik, Bayalınov ve Kırgızların ayrılmaz yoldaşdır. Yaşanan sıkıntılara dayanamayan Bayalınov, bu çaresizliği şu şekilde dile getirir:

Oyy, ey dünya konuşsana!” diye kendi kendime dertleniyorum. Böyle bir hale düşeceğimi hiç düşünmemiştim. Bana bak! Ben burada ölüyorum. Akrabalarım, kardeşlerim iki kocaman dağın arasında beni sabırsızla bekliyorlar. Onlar da mı ölecekler? Ne yapayım? Nereye gidip nasıl kendimi kurtaracağım?! Çaresizim, azap için mi yaratıldım? (KÖ, 123)

Eserde açlık ve yokluğun bir tezahürü de evliliklerde görülür. Karındaki çocuğun satılması, dini değerlerin hiçe sayılması örneklerinde olduğu gibi evliliklerde de çarpık hallere bürünür. Bayalınov’da “sessizliğin arkasında gizlenen bilinç, çevresindeki etik çözülüşün farkındadır.”(Eliuz 2004: 82.). Bu sebeple etik çözülüşü, eserinde pek çok noktada yansıtır. Özellikle de yapılan evlilikler üzerinden ahlaki çözülüşleri okuyucuya hissettirir. İnsanların en özel ve güzel anları olarak bilinen evlenme eylemi bile romanda “tokluk” ve “var” için satılır, kullanılır. Çünkü arzular; şartlara özellikle de olumsuz durumlarda yaşamı yaşanılabilir kılmaya uyumlu hale gelir (Sen 2004: 89). Özellikle kadınlar, erkeklerin, güç, para, yiyecek ve romandaki ifadesi ile “içi et dolu” yerdeki insanlarla evlenmeyi arzulayıp bu evliliği kurtuluş olarak görür. Bayalınov’un çadırlarına gelen Selime isimli kadınla ilgili paylaşımları, bu durumu tüm açıklığı ile gözler önüne sermektedir:

Adını, soyadını, kim olduğunu ve nereden nasıl geldiğini sorduk. O karşımızdaki yüksek dağın arka tarafında bir adamın ikinci eşiymiş. İsmi de Selime yani Selime gelin imiş. İkinci eşin zaten durumu belli. Hali ortada. Gündüz kocasının atlarına bakar, kocasını ata bindirir, akşam ise ayakkabısını çıkarır. Yemeğini verir ve yatırır. Kocasının birinci eşi de Selime'ye sıkıntı yaratıyormuş.

Arkadaşlarıyla birlikte dün bize gelen Cayık onlara komşuymuş. Akşam onlar evine dönünce bizim hakkımızda o:

-Bugün biz bu dağın arka tarafından bir ihtiyar ana üç tane bekâr oğluyla bir aileyi gördük. Çüy bölgesindenmişler. Onların çadırının dışı da içi de et dolu, demiş.

Selime onun bu sözün duymuş orada. Bizim nerede ve hangi dağda olduğumuzu da öğrenmiş. Kocasından nasıl kurtulacağını hep düşünen gelin: "Yeter artık! Ben bunların yanında horlanmaktan bıktım. Bu benim için bir fırsat, kaçmam lazım. O ihtiyar kadının bir tane oğluyla gidip evleneyim", diye omuzuna bir çuvalı alıp evinden ayrılmış. Sanki etraftan tezek topluyor gibi tepe tepe dolaşıp sonra hemen bizim tarafa doğru kaçmış. (KÖ, 142-143)

Umut

Kıyın Ötkööl romanı, tematik olarak yokluk sürecinde yaşanan zor günler ve buradan çıkışın umudu, özlemi üzerine kurulur. Bolşevik İhtilali ile Çarlık yönetimi yıkılır, yerine geçici hükûmet kurulur. Ürkün olayı ile kaçan Kırgızlara çıkan afla birlikte güzel günler ufukta belirir. Yokluk ve sıkıntılı günler bir anda sona ermez. Sovyet Hükûmeti'nin kurulduğu ilk yıllar, bir geçiş sürecidir. Bu sürecin kolaylıkla atlatılması biraz zor olacaktır. Ancak umut yeşermeye, hayaller kurulmaya, geleceğe dair söylemlere başlanır. Yokluk zamanları, yerini güzel günlerin yaşanacağı ümit zamanlarına bırakmaya başlar. Umuda gidecek yolda ilk gelişmeler yaşanır: "Yıl Mayıs'ın sonu 1917 idi. Taşkent'ten yeni Hükûmetin temsilcileri gelmiş, Kazı'nın evinde büyük ve önemli bir toplantı olacaktı sonra karar okunacak ve kaçıp gelen halk da gelsinler, diye haber geldi. Biz de gittik." (KÖ, 75) ifadelerinden yeni yönetimin düzen kurma adına faaliyete geçtiği anlaşılmaktadır. Ancak önemli olan bu toplantıya Ürkün İsyanı ve kaçışına tabi olanların da çağrılmış olmalarıdır. Çıkan afla birlikte Bayalınov gibi Turpan'dan dönenler "öteki" değildir. Bu yaşananlar, büyük mutluluk ve umuda, güzel zamanlara varacağını hayal ettikleri günlerin yakınlığının ilk göstergeleridir.

Yokluğun varisi, zorluklar hala yaşasa da her yerde, her sözde, her duyulanda zihinler bir umut kıvılcımı ile aydınlanır. Yokluğun altında ezilen halk için huzur, barış, rahat bir devir yoldadır. Güzel günler çok yakındır. Huzurun Lenin'le, Bolşeviklerle geleceği mesajı ise şu şekilde duyurulur:

Yer... Huzur... Lenin” dediği sözleri duydum. Ama o nasıl sözler ben anlayamadım. Ne dediklerini de çıkaramadım. Ancak Sergey söylediğinde anladım. Mektubu askerdeki oğlu yazmış. O mektubunda: "Petersburg’u Bolşevikler ele geçirdiğini Sovyet Hükûmeti kurulduğunu, artık yeryüzünde huzur ve barış hakkında Vladimir İliç Lenin’in bizzat kendisinin imzaladığı bir kanun çıktığını yazmış".

Ulu Lenin atamızın ismini, o zaman ben ilk defa duydum.

-Bize de Bolşevikler gelecekler, oğlum, dedi Sergey tebessüm ederek mektubu kapatıp bana baktı: Hür ve egemen bir devir geliyor. Hepimiz rahat yaşarız.” (KÖ, 174)

Alıntılanan paragrafta her zaman, her yerde umudun ve huzurun yer alacağı vurgulanır. Olumlu olumsuz tüm yönleriyle hayatı kabullenip “benlik bütünlüğü”nü (Erikson 1984: 39-41) gerçekleştirebilen yazar, geleceğe daha umutlu bakabilmektedir. Zorluk, yokluk hala devam etse de bunların geçeceği, sonlanacağı ümidini taşımaktadır. Yokluk ve zorluk, umuda yenilecektir. Çünkü yeni rejimle birlikte hayalleri, özlemleri, umutları, yeşermeye başlamıştır.

Sovyet Hükûmeti ile birlikte yer ve zaman, umuda adım atmaktadır. Gelişen ve yaşanan olaylar da bu doğrultudadır. Yeni hükûmetin saçtığı umut ve huzur ışığı romanda birçok yerde açık ya da kapalı bir şekilde ifade edilir. Bu hükûmetin “fakir ve fukaraların Hükûmeti” (KÖ, 194) olduğu, Kırgızlara “huzuru, güzel hayat(ı)” (KÖ, 194) getireceği, ““kaçan halk için yakın zamanda her yere yemekhane açacak. Elbise, giysiler ve hayvanları dağıtacak” (KÖ, 194) olması Kırgızları son derece memnun eder ve “Yaşasın Sovyet Hükûmeti!” (KÖ, 194) diye bağırıp “Şanslıymışız. Mutlu olacağız diye alkışlar” (KÖ, 194) yağdırırlar.

Sovyet Hükûmeti ile yeşeren ümit dalları zaman zaman kırılır. Çünkü süreç yeniden düzen kurabilme, iç karışıklık yılları olduğu için birçok sıkıntı hala devam etmektedir. Ancak umudun kökü tutmuştur. Dallar bazen kırılrsa da umut kök vermeye devam etmektedir. Yüksek umuda sahip bireyler, amaçlarına ulaşma konusunda daha yüksek motivasyona sahip oldukları (Synder’den akt. Erarslan 2014: 29) için Kırgızlar, kısa sürede huzura ulaşacaklarına emindir. Bolşevikleri destekleyen Pavlov ve Zavallışın’in haksız yere hapse atılması ve yargılanamadan öldürülmesi, Bolşeviklerin ümidini biraz kırsa da “Kötülük gün gelir ortaya çıkar. Bugün değilse yarın yarın da olmasa günün birinde ortaya çıkar.” (KÖ, 224) ifadeleriyle adaletin yerini bulacağına inanıp ümitlerini asla kaybetmezler.

Sovyet rejiminin yerleşmesi sırasında eski yönetimi ve Bolşevikleri destekleyenler arasında sık sık çatışmalar da meydana gelmektedir. Bu yaşananlar yazar/anlatıcı Bayalınov’a göre sadece huzurun doğumunu geçte bırakmaktadır. Bolşevik Zavalışın’ın haksız yere öldürüldüğüne inanan Bayalınov, Bolşeviklerin gerçek bir kahraman olduğuna inandığını “Zavalışın gerçek bir BOLŞEVİK idi. Alma-Ata’da Sovyet Hükûmetini kuran önemli insanlardan biriydi. Büyük bir kahramandı” (KÖ, 269) cümleleriyle ifade ederken Bolşevik düşmanlarına, “Solculara lanet” (KÖ, 269) okur. Her koşulda Bolşeviklerin huzuru getireceğine olan inancını ve ümidini yitirmez.

Bayalınov eserinde yeni Sovyet Hükûmeti’nin zihinlerde umuda ve huzura yolculuğu nasıl başlattığını okuyucuya sunarken, sistemin hangi öğelerle ve metotla yürütüldüğünü de ortaya koyar. Yeni Sovyet rejimi, eğitimi ve toplumu bilinçli olarak geleceğe hazırlama teorisini vakit geçirmeksizin başlatır. Her yer ve zamanda eğitim faaliyetlerine hız verilir. Her kesim ve yaşa uygun planlamalar yapılır. Romanda bu eğitim planı, “....alın teriyle kazanmak isteyen halk için yeni devir başlıyor.” (KÖ, 273) şeklinde ifade edilir. Halkın eğitim görmek isteyenleri desteklemesi sağlanır. Huzura giden yolun basamaklarına eğitim yerleştirilir. Bu da güzel günlerin hayalini besler. “Geleceğe ait beslenen umut ise bizim değişikliğe istekli olmamıza neden olur” (Hoffer 2017: 15). Bayalınov da bu umut kapısını çalanlardandır. Taşkent’e eğitim almak için gideceğini söylediğinde öğretmeni “Sovyet Hükûmeti eğitim imkanı bile sunuyor.. Daima yolun açık olsun, oğlum!” (KÖ, 273) diyerek uğurlar. Bayalınov, eğitim almak için yola çıktığında Bolşevikler hayatına girmeden önce yaşadıklarını ve eksik kalan huzurunu eğitimle tamamlayacağına olan inancını şu şekilde yorumlar:

İnsanoğlu acayip mahlûk! Hiç bir şeye kanaat etmez. Nefsi sürekli başka başka şeyleri ister. Ben de o haldeyim. Benim eskiden aklım fikrim bir parça ekmektir. Karnım doydu, elbiseleri düşünmeye başladım. Elbiselere ulaştım. Onları giydiğimde kızıl askerler gibi oldum. Dilediğim ulaşarak böylece Bolşeviklerin partisine üye bile oldum. Yatacağım yer ve yorganlarım da var artık. Şimdi ne lazım bana? Bunlar yetmez mi? Hayır, yetmiyormuş demek ki. Bir şey eksik sanki. Okula giden çocuklara bakıp benim de eğitim almam gerektiğini düşünüyorum. Ben de onlar gibi okula gitsem keşke. Ama nasıl? Nasıl eğitim alacağım? (KÖ, 216)

Bu cümleleriyle kendisinin kuru ekmek, giyecek elbise bulamaz halden bu noktaya, eğitim alma ve kendini geliştirme yoluna nasıl girdiğini bile anlayamadığı görülür.

Bayalınov yeni devletin herkese eşitlik içerisinde kendince nimet olarak sunduğu bu durumu açıkça ifade eder.

Yeni Sovyet Hükûmeti, getirdiği düzeni yerleştirme adına aldığı her kararla, adeta yeşeren umutlara can suyu verir. Bayalınov'un sosyalist realist yaklaşımı ile şekillenen yeni rejimle yaşananlar, huzur ve mutluluğun da ötesinde yer alır. Yeni rejimin eğitim alanında olduğu gibi kadınlara önem vermesi, sosyal statülerinin artırılması yönündeki uygulamaları, Kırgızlar ve Bayalınov için huzurun artık çok yaklaştığı, umut ağacının boy verdiğinin ifadesidir. Bu mutluluk, "Dursun abla da orada kadınlar bölümünde çalışıyormuş. Onunla da görüştüm. Eski dönemimizi hatırladık. Ama şuanda ikimiz de Sovyet Partisi adı altında çalıştığımızdan memnunuz. Yaşasın, Ulu Ekim devrimi ve Bolşevikler,-dedik. Biz bunlara hizmet edeceğiz dedik." (KÖ, 283- 284) cümleleriyle ifade edilirken Sovyetlere olan inancın ve hizmet aşkının arttığının da bir göstergesidir.

Sovyet hükûmetinin kuruluşuyla kadınların, kızların para karşılığı satılmaları, erkeklerin bir üç beş istediği kadar kadın alıp, onları köle olarak kullanmalarının önüne geçilmeye başlanır. Romanda Rus Çarlığı dönemi ve isyan, kaçış ve yokluk zamanlarında kadınların, kızların değil kendilerini, karnındaki bebekleri satışları ve yaşadıkları zorluklar, değersizlikleri düşünüldüğünde kadınların toplumsal statülerinin değişmesi ve eğitim alanındaki gelişmeler, insanlar için hayalin ötesindedir. Yeni rejimin temel ilkelerinden biri olan kadın erkek eşitliği ve kadın hakları konusundaki girişimleri romanda Kırgız kadınları açısından umut ve güzel günlerin aralanması değil bulutların üzerine göklere çıkarılması ile eşdeğerdir. Kadın değişmektedir, yeni Sovyet Hükûmeti ile artık her yerde ve hak ettiği seviyededir. Züleyha,

Onun davranışları, konuşma tarzı, muamelesi eskisi gibi değildi. Onun çok değiştiğini fark ettim. Eskisi gibi kapanma, çekinme arzusu şimdi yok gibiydi. Üstü başı da değişmiş, kıyafetleri daha iyi görünüyordu. Başında beyaz ipek yazma, ayaklarında yeni sarı ayakkabı, üstünde siyah hırka vardı. Kısacası onu böyle gören kimse mülteci ailenin kızı değil, şehirli üst düzey memurun eşi zannedirdi. (KÖ, 314)

Kadın yeniden değerini bulmaya başlar, giydikleri ile değil varoluşu ile taşıdığı estetik ve zarafet ile elbiselerine değer katmaya başlar. Toplumun her yerinde, sosyal hayatın içinde kendini en özel değeri ile gösterir. Yeni rejim ile oluşan durum, umudun kapısının ardına

kadar açıldığının bir ifadesidir. Bayalinov, bu umudu Züleyha'nın ağzından şöyle dile getirir:

Ürkünden sonra ilk kez kendi başıma at biniyor, bozkırda kendi irademle gidiyordum. Etraf inanılmaz güzeldi. Gönlüm açılmış, içime neşe dolmuştu. Atımı dörtnala koşturmak istiyordum. Turpan'dan yorgun argın geri dönerken, Kazak kocamın evindeyken böyle bunları yaşayacağımı hayal bile etmemiştim. Şimdi ise her şey bambaşkaydı (KÖ, 344)

2.2.6. Değerlendirme

Kıyın Ötkööl romanında, eserin adının imlediği şekliyle “zor zamanlar” da yaşanan yokluk ile huzur ve mutluluğa olan özlem anlatının tüm söylemlerinde kendini hissettirir.

Rus Çarlığı'nın yönetim felsefesi olarak ortaya koyamadığı eşitlik ve adalet sonucu beliren ve Ürkün İsyanı ile zirveye çıkan yokluk süreci, isyanın ardından adeta nefesin bile yokluğuna kadar uzanır. Yokluk; yurt, vatan, insani yaşam, ahlak, sevgi, güven gibi tüm değer ve hassasiyetlerin kaybolmasına sebep olur.

Bayalinov; yaşanan zamanın mekân sıkıntılarını; temayı güçlendirmek, sosyalist realizm ilkesiyle okuyucuya aktarabilmek ve eserinin artırdığı dramatizasyonunu romantizmle birleştirebilmek adına kadınların bu süreçte yaşadıklarını detaylı olarak anlatır. Düzeni bozulan toplumlarda bu durumdan en çok etkilenen kesimin kadın ve çocuklar olduğu düşüncesini kuvvetle vurgular.

Kadınların rahatlıkla alınıp satılması gibi eylemlerin tek sorumlusu olarak Çarlık rejiminin yönetsel erki gösterilir. Olağan koşullarda Kırgızların böylesi bozuk hayat eylemlerine girişmeyeceği ancak rejim tarafından zor koşullar altında bırakılan Kırgız halkının çaresizce bu tür eylemlere razı kaldığı belirtilir. Bu olumsuz hayat koşullarının ancak ve ancak yeni Sovyet sosyalist rejim ile değişeceği açık bir şekilde ifade edilir.

Bolşevik Devrimi ile Rus Çarlığı yönetimi yıkılıp Sovyet geçici Hükûmeti'nin kurulmasının ardından sıkıntıların kısmen çözülmesi, gelecek güzel günlere olan hasret, yerini çok yakın umuda bırakır. Romanda yokluk ve özlem temiyi birlikte düzeni bozulan milletlerin değerleri, yaşantısı; devletin oluşumu, yapısı, bozulan devlet düzeninin toplumsal ahlaka yansması; dağılan toplumlarda yeniden devlet ve millet olma, ümidi, hayali, isteği;

açlık ve yokluk, içinde kadın, dağılan milletlerde ahlak yargısı, köklerinden kopan insanın hayat algısı gibi pek çok hususa değinildiği görülmektedir.

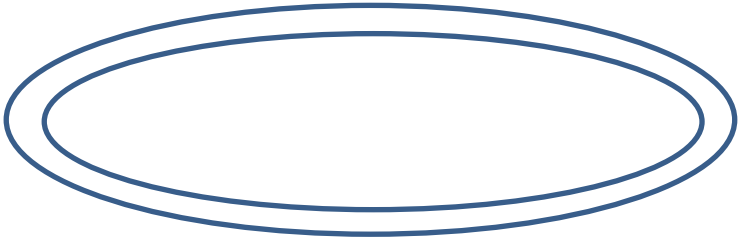
2.3. Kurman Cılga

2.3.1. Olay Örgüsü

Kurman Cılga toplam dokuz bölümden meydana gelmektedir. Olay örgüsü bakımından üç ana metin halkasından oluşur. Birinci metin halkası kendi içinde dört vaka halkasına ayrılır. İlk metin halkası, Cumagul'un Koçkor Yaylası'na yaptığı yolculuk sırasında anlattığı iç hikâyenin başkişisi Kurman'ın evlilik hayatına kadar yaşadıklarını konu edinir. Bu kısımda Kurman'ın fakir bir ailenin çocuğu olarak aldığı eğitimle ön plana çıkması, yetiştirdiği atıyla elde ettiği başarılar ve köyün beyi Mırzabek'e karşı sergilediği tavır vurgulanır. İki vaka halkasından oluşan ikinci metin halkası, köyün beyi Mırzabek'e karşı Aysulu ve Kurman'ın gösterdiği mücadele üzerine kuruludur. Kurman, aşkı ve özgürlüğü için ölümü bile göz alışıyla ön plana çıkar. Üç vaka halkasından oluşan son bölüm ise Mırzabek ve Aysulu arasındaki mücadeleyi anlatır. Aysulu'nun, kocası Kurman'ın intikamını alıp köyden ayrılmasıyla iç hikâye sonlanır. Cumagul'un köydeki etkinliğe katılarak dış hikâyenin tamamlanmasıyla da roman son bulur.

Çizelge 2. 9: Kurman Cılga romanının olay örgüsü

BÖLÜM (1-4)	BÖLÜM (5-7)	BÖLÜM (8-9)
V1-V4	VI-V2	V1-V3
KURMAN	KURMAN -AYSULU	AYSULU

Romanın birinci bölümü, Cumagul'un Koçkor Yaylası'na ulaşmak üzere yola çıkışıyla başlar. Kurman Cılga Vadisi'nin adının nasıl verildiğine dair hikâyenin anlatılması ile devam eder. İç hikâyenin başkişisi Kurman'ın çocukluk yıllarından ve eğitim hayatından bahsedilir. Kurman'ın, babası Çortek'in ölümü sonrasında verdiği hayat mücadelesi, at

yarışlarında kazandığı başarılar ve annesi Altınay'ın onu evlendirmek istediği kısımla bölüm sonlanır.

Birinci bölümde, metin halkasını oluşturan vaka birimleri şu şekilde sıralanabilir:

M: Metin Halkası, V: Vaka Halkası

M1: I. Metin Halkası

V1: Cumagul'un yolculuğa çıkması ve Kurman Cılga Vadisi'nin hikâyesini anlatmaya başlaması. Başkişi Kurman'ın eğitim hayatının ve babası Çortek'in ölümünün anlatılması.

V2: Kurman'ın kendisine ağabeylik yapan Cumagul'la birlikte ava çıkmaları.

V3: Kurman'ın atının yarışta birinci gelmesi, köyün beyi Mırzabek'in bu atı zorla almak istemesi.

V4: Kurman'ın annesi Altınay'ın, Kurman'ı evlendirmek istemesi

İkinci Bölümde, Kurman'ın evlenmek istediği kişi olan Aysulu, Kurman'ın köyüne gelir. Güzelliği ve aldığı eğitimle parlayan zekâsı tüm halkın beğenisini kazanır. Güzelliği dillere destan Aysulu ile köyün beyi Mırzabek zorla evlenmek ister. Mırzabek'le evlenmek istemeyen Aysulu, sevgilisi Kurman'la evlenir. Böylelikle Mırzabek'in Kurman'a olan düşmanlığı artar. Aysulu ile evlenemediği için Mırzabek, Kurman'ı öldürür.

İkinci bölümde, metin halkasını oluşturan vaka birimleri şu şekildedir:

M2: İkinci Metin Halkası

V1: Aysulu'nun köye gelişiyile birlikte yaşananların anlatılması ve Kurman'ın Aysulu ile evlenmesi.

V2: Kurman'ın köyün beyi Mırzabek tarafından öldürülmesi

Üçüncü Bölümde, Kurman'ı öldüren kişinin köyün beyi Mırzabek olduğu anlaşılır. Kocasını öldürdüğü Aysulu ile evlenmek isteyen Mırzabek, ona evlenme teklif eder. Aysulu, onunla olağan koşullarda evlenmesinin mümkün olmadığını ancak kaçırırsa evlenebileceğini söylemek suretiyle Mırzabek'i tuzağa düşürür. Kocasının atı ve köpeğinin yardımıyla kendisini kaçırmaya gelen Mırzabek ve adamlarını öldürür. Kocasının intikamını aldıktan sonra köyden ayrılır. Cumagul'un anlattığı Kurman Cılga Vadisi'nin hikâyesi sonlanır ve Cumagul'un yayladaki etkinliğe katılmasıyla roman son bulur.

V1: Kurman'ın ölümünden sonra yaşananlardan bahsedilmesi.

V2: Kurman'ın eşi Aysulu'nun intikamını alıp köyden ayrılması.

V3: Cumagül'un anlattığı hikâyenin ve yolculuğun tamamlanması, yaylada düzenlenen etkinlik sırasında yaşananların anlatılması.

2.3.2. Şahıs Kadrosu

Sovyet öncesi Rus Çarlığı döneminde ölümle sonuçlanan hazin bir aşk hikâyesi etrafında kurgulanan romanda, iki gencin feodal yönetime karşı verdikleri özgürlük mücadelesi anlatılır. Eserde, dönemin sınıfsal eşitsizliğine karşı çıkan, zengin ağalara ve onların destekçileri ile mücadele eden başkişi Kurman ve sevgilisi Aysulu'nun toplumsal erginleşmeye giden süreçteki kahramanlıkları sergilenir.

Romanda genel olarak kahramanlar, özellikleri itibariyle iki gruba ayrılabilir. Bunların ilki yozlaşmış, kendi değerlerini yitirmiş, çıkarı dışında herhangi bir şeye odaklanmayan, köyün beyi Mirzabek gibi güçlüünün yanında ve desteğinde olmayı seçen gruptur. İkinci grupta ise kendilik değerlerini oluşturan, sistemin olumsuzluklarına karşı çıkıp mücadele eden bilinci uyandırmaya çalışan başkişi Kurman ve sevgilisi Aysulu'nun yanında yer almayı tercih etmiş kişiler bulunur.

2.3.2.1 Başkişi

Kurman, Kırgız halkının Rus Çarlığı döneminde maruz bırakıldığı adaletsizliklere karşı boyun eğmeyen, yeni sosyalist rejimin ise oluşturmak istediği Sovyet tipi insana rol model olacak kahramanı temsil eden karakterdir. Aşkı uğruna göze aldıklarının yanında onu unutulmaz kılan, Çarlık rejimine karşı verdiği mücadelenin Sovyet ideolojisinin hayat bulmasına eş tutulmasıdır. Çünkü O da Bolşeviklerle başlayan yeni Sovyet ideolojisi gibi Çarlık rejimine direnmiş hatta bu uğurda hayatına son vermiştir. Bu boyutuyla Kurman yerleşme aşamasında olan sosyalist ideoloji gibi ölümsüzlükle sıfatlandırılmış direnişi sembolize eden bir kahramandır.

Kurman, Bayalınov'un, sosyalist realist ilkelerle şekillendirdiği ve romantik üslupla kaleme aldığı eserindeki iç anlatının başkişisidir. Annesi Altınay, babası ise Çortek'tir. Kurman; geniş omuzlu, keskin bakışlı, billur gözlü, hatları ile etkileyici yüzlü, vücudu

gösterişli, bakanı cezbeden türden yakışıklı, duruşu ile yiğitlik abidesi bir karakterdir. Heybetli görünüşüyle korku salan, “Birilerinden eziyet göreceğim, öleceğim” (KC, 372) diye asla düşünmeyen bir yapıya sahiptir. Anlatıcı, Kurman için “Onun böyle olması belki de Kerme-Too’nun koynundaki tek evde, tek ailede hürriyet içinde yetişmesinden dolayıdır, kim bilir? (KC, 372) diye Kurman’ın korkusuzluğunun sebebine işaret eder. Bu doğrultuda ilk sebep olarak Kurman’ın, alabildiğince açık bir bölgede, dağların eteğinde tek başına konuşlanan bir evde büyümesi gösterilir. Evin özgürlüğü, tek başına dimdik ve yıkılmadan duruşu Kurman’ın karakteriyle özdeşleştirilir. “Tek ev” ifadesi ile bağımsızlık, başkasına dayanmama, muhtaçlık hissetmeme, ayakta kalabilme ve özgürlük gibi vasıflar vurgulanır. Yetiştigi fiziksel çevre ve koşullarla paralellik gösteren özgürlük, bir başına olma şekliyle tanımlanan Kurman’ın korkusuzluk vasfı ile özdeşleştirilir.

Korkusuz bir ruha sahip olmasına dair diğer sebep olarak da zihninde “korku” sözcüğüne karşılık bulunmayışı gösterilebilir. Kurman, karakterinin şekillenmeye başladığı çocukluk yaşlarından itibaren “korku”yu hatırlatan ya da korkuyla bütünleşen herhangi bir düşünce ya da fiilin belleğinde yer tutmasına izin vermemiştir (KC, 373). Bu özelliğin getirdiği kazanımlar neticesinde de yılmayan, mücadeleden kaçmayan özgür ve korkusuz bir ruha sahip olmuştur.

Karakterin şekillenmesi, çocukluk yıllarının nasıl geçtiği ile ilişkilendirilir. Kurman’ın karakteristik özelliklerinin oluşmasında babası Çortek’in sağladığı hayat koşullarının önemli etkisi olduğu açıkça görülür. Baba Çortek, Kurman için bir rol modelidir. Çortek, yaz kış demeden taşların arasında tuzak kurup tilki ve dağ sıçanı avlar. Avcılıkla geçimin sağlanması, büyük bir emek, gayret ve çaba gösterilmesi anlamını taşır. Maddi anlamda yoksulluk, Çortek ve oğlu için avcılıktan başka bir meslek yapamayacakları anlamına gelir. Çünkü bu ailenin ne ekilip biçilecek toprakları ne toplanacak meyveli bağları ne de para getirecek mülkleri vardır. Avcılığın bu şekliyle Kurman ve ailesi için zorunlu bir meslek ve geçim kaynağı olması yaşadıkları dönemin siyasi ve toplumsal koşulları ile ilgilidir. Çarlık rejiminde belli bir mal, mülk ya da toprak sahibi değilseniz ya bunlara sahip olan zengin insanların hizmetçisi ya da Kurman’ın babası Çortek gibi avcı olmak zorundasınız. Bu koşullardan birini tercih etmediğiniz takdirde hayatta kalma şansınız olmayacaktır. Kurman da çocuk olmasına rağmen tüm bu şartların farkında olarak yetişir.

Babası ile sürekli ava çıkan Kurman, çocuk yaşta olmasına rağmen av sürecinin tüm faaliyetlerini, büyük bir sorumluluk ve ciddiyetle yerine getirir. Bu yıllarda oluşan bilinç ve belleği onu sorumluluk sahibi bir karakter olmaya yöneltir. Babayla birlikte avlanma sırasında Kurman'ın kazandığı edinimlerden de anlaşılacağı üzere avcılık, yüksek dikkat, süreklilik, metanet ve zor şartlarda mücadele etmeyi gerektirir. Bütün bu vasıflar, Kurman'ın karakterinin belirleyici özellikleri için temel oluştururken onu kahramanlığa ulaştıracak kapının da anahtarı olur. Özgürlüğünden taviz vermeyen, yanlışa meyil etmeyen, haksızlığa engel olan, adaleti zor hayat koşullarıyla öğrenen bir Kırgız yiğidi olarak Kurman, bu vasıfları babası Çortek'ten “otomatik öğrenme” (Sharot, 2018: 169) ile kazanır.

Kurman, avcılık sırasında babası Çortek'ten birçok güzel edinim kazandığı gibi aile içi ilişkilere yönelik de birçok deneyime kavuşur. Vefakâr, kıymet bilen bir kadın olan annesi Altınay, babası Çortek için “Altın-ay” gibi kıymetli ve biricik bir eştir. Anne ve babası arasındaki samimiyet ve yakınlığı çocukluk yıllarından itibaren görebildiği düşünülmektedir. Çortek ile Altınay'ın birbirlerini anlayıp, oldukları gibi kabullenmeleri ve değiştirme çabalarının olmayışı; Kurman'a büyüdüğü “hür ve tek evde” yaşananlar gibi insanları kabullenmeyi ve sevmeyi öğretir.

Kurman sevilesi olmasının yanında “ağırbaşlı, sevimli ve akıllı” (KC, 373) bir çocuktur. Küçük yaşta olmasına rağmen akıl ve zihin dünyası gelişkin olduğundan yanılmaz, isabetli kararlar alabilir. Cana yakın ve sevgi dolu yüreğiyle sevdiğine kocaman gönlünün samimiyet ve sıcaklığını sunar. Bu içten duygularını sunma konusunda da sezgileriyle hareket eder. Örneğin, aile dostu Cumagul'u ne zaman görse koşarak karşılar, sımsıkı sarılır. Ardından karşılanacağını düşündüğü isteklerini ardı ardına sıralamaya başlar: “Amcacığım, atına bineyim. Bindirir misin?” (KC, 373). Bu cümleyi duyan Cumagul, “genç çocuğun kalbini kırmak zor” (KC, 373) diye düşünür. Onun isteklerini hemen yerine getirir. Kurman'ı “atına bindirip eline çılbır ve dizgini tutuşturarak ‘Dikkatli sür, düşersen’ diye bin kere ardı ardına söylerdi. Ama Kurman durur mu? Arkasındaki tozları savurarak bulutlara katarak atını koşturup giderdi. ‘Düşeceğim’ diye korkmaktan ziyade bunları düşünmezdi bile.” (KC, 373). Belleği korku ile tanışmayan Kurman, olumsuzluk içeren “yapamam” gibi ifadeleri de adeta belleğinden siler. Mutlaka düşündüğünü tereddütsüzce yapıp (KC, 378) her işi kolaylıkla yerine getirir.

Kurman, küçük yaşlarından itibaren rüzgâr gibi hareket eder, keskin zekâsı ve fikri yapısı ile farklılığını her ortamda gösterir, her faaliyeti ustaca yapar. Sadece yapılması gerekeni yapmakla da yetinmez mutlaka kendi gücü ve idrakince ilave katkıda bulunur. Onu görenler hayran olur, ardı ardına övgü dolu sözler sarf eder. Köy halkı onun böylesine rüzgâra denk, kendine özgü at koşturduğunu gördükleri zaman, gelecekte “onun hatmi çiçeği” (KC, 378) gibi açıp kısa sürede solacağını bilmeden “Sağ sağlim olsun, büyüyünce bahadır bir yiğit olsun ...” (KC, 373) gibi cümlelerle iyi niyet ve dileklerini ifade ederler.

Kurman’ın eğitim hayatı babasının teşvikleriyle başlar. Okuma yazma bilmeyen babası Çortek’in eğitimi, hayatta edindiği tecrübelerden ibarettir. Hayat onu sezgileri güçlü, fikri yapısı gelişkin, akıl ve idrak sahibi kimlikle yetiştirir. Yetişmesinde gördüğü tek okul hayatın ona sunduğu avlaklardır. Bu yüzden oğlu Kurman’ın iyi bir eğitim almasını ister. Birçok çocuk gibi “benim oğlum da okusun, akıllı olsun” (KC, 373) diye düşünür. Çünkü zamanın ruhu eğitim almayı gerektirir. Artık herkes çocuğunun okuryazar olması, asgari düzeyde temel eğitim alması için okula, eğitmene ya da bir hocaya göndermektedir. Böyle bir ortamda Çortek de oğlu Kurman’ı eğitim alması için uzak da olsa Cumagül’un yaşadığı bölgeye gönderir.

Daha on yaşında olmasına rağmen kışın çetin şartlarına aldırış etmeden eğitim almak için her gün uzun mesafe yürümeye razı olur. Ağır yol ve hava şartlarından asla yakınmaz. Her gün hiç aksatmadan, geç kalmadan kitabını çantasını alıp İmam Borbuk’un eğitimine devam eder. Bu davranışlarıyla Kurman’ın hedeflediği yoldan dönmemeyi çocuk yaşlarında öğrendiği söylenebilir. Borbuk İmam Kurman’a verdiği eğitim için belli bir ücret talep eder. Babası Çortek de İmam Borbuk’a “Oğlumun haftalık ücreti” diye her hafta bir miktar yabani geyiği eti getirir. Oğlunun büyük bir iştiaqla eğitimine devam etmesi için baba Çortek geyiğin eti olarak anlaştıkları ücreti asla aksatmaz. Baba oğul görevlerini hedefe vardırma yönünde her emeği sarf ederler. Gelen eti gören Borbuk sevincini belli etmeden her gelişinde somurtarak şöyle derdi: “Gerçeği söyleyeyim, Çortek. Oğlunun zekâsı kıt görünüyor. Bensiz beynine hiçbir şeyin gireceği yok. İşte elimden geldiği şeyi yapıyorum... Emeğimi unutmazsan bana yeter.” Çortek bu sözlere inanıp üzülür. Hoca konumunda olan Borbuk’un kendisi gibi basit bir avcıdan daha iyi bileceğini düşünür. Ancak yine de Kurman’ın yaptığı işlerde yaşlılarından daha iyiye eğitimi hayatında başarısız olmasına anlam veremez ve zihninde şüphe uyanır.

Cumagul da Borbuk'tan bütün bunları öğrenince “Madem zekâsı kıt, hiçbir şey beceremiyorsa Borbuk imam niye onu her gün eğitim için yanına getirsin?” ifadeleri ile doğru soruyu sorar. Bu doğrultuda konuyu araştırıp gerçeği öğrenmeye çalışır, ardından da ikinci doğru soruyu sorar (Friedman, 2018: 39). “Zekası kıt ise ders vermeden evine gönderemez miydi?” Ama Borbuk imam öyle yapmadı. Aksi takdirde Kurman’a işlerini bedava yaptırmak, her hafta Çortek’ten ücret almak gibi menfaatleri gerçekleşmezdi. Cumagul zihninde tüm bu yaşananları yorar ancak anlatılanları bir türlü anlamlandıramaz.

Kurman her gün şafak söktüğünde tüm çocuklarla beraber güle oynaya eğlenerek derse gitmesine rağmen bitiminde eve morali bozuk bir hâlde döner. Cumagul, bu duruma pek çok kez şahit olur. Her ders bitiminin akşamı eve döndüğünde Kurman’ın yüzü gülmez, ağzını bıçak açmaz. Bunun sebebini Cumagul, Borbuk İmam’ın ona kızabileceği ile ilişkilendirir. Birçok kez Kurman’a bu durumu sorar, hiç bir şekilde olumsuz bir cevap almaz. İlkbahar yaklaştığında Kurman zayıflamaya da başlar. Ancak şikâyetçi bir tavra ve üsluba sahip olmadığı için yaşadığı olumsuzluklardan asla bahsetmez. Görüleceği üzere çocuk yaşına rağmen Kurman her zorlukla baş edebilmeyi ilke edinmiş, güçlü bir karaktere sahiptir.

Yine bir akşam Kurman eve her zamankinden daha da sıkıntılı, morali bozuk bir hâlde döner. İşaret parmağında da bez sarıdır. Onu böyle gören Cumagul, avucuna bakınca kabarcıkların olduğunu fark eder. Bunun üzerine Kurman’ı alnından öper ve “Kurbanın olayım, Borbuk seni okutmayıp iş yaptırıyor galiba, odun mu yardım? Gerçeği söyle ne olur?” diye adeta yalvarır. Kurman’ın mahcubiyet içinde sessizce yere bakarak başıyla onaylaması ile gerçek anlaşılır (KC, 374). Bunları öğrenir öğrenmez Cumagul her şeyi Çortek’e aktarır. Çortek ise derhal Borbuk imam’ın evine gider, onunla kavga eder. Oğlunu Borbuk İmam’ın yanından alıp hemen orayı terk eder. Bu durum karşısında kötülük dışında hiçbir şey bilmeyen ve imam olan Borbuk: “Göreceksin, oğlunla beraber ikinize belayı göstermezsem bana Borbuk İmam demesinler...” diye Çortek’in gittiği tarafa bakıp yumruk göstererek nefretini ve kinini sergiler.

Bayalınov’un eserinde Çarlık rejiminin toplumu eğiten ve yön veren bu tarz kişiliklerinden özellikle bahsettiği değerlendirilmektedir. Çünkü toplum, eğitim seviyesi gelişmemiş ve bireysel kimliği oluşmamış kişiler tarafından şekillendirilmektedir. Bu bakış açısıyla da olumsuz olan eğitimeci kişilerin ancak yeni sosyalist rejim ile düzeltilebileceğine ve toplumun ehil ellerde şekillenerek yükselilebileceğine işaret edilir. Eserde bu durumlara

sıkça vurgu yapan yazar, böylece yeni oluşan ideoloji ve Sovyet rejimine zemin hazırlayarak destek olabilme gayretini de sergilemiş olur.

Bir süre sonra Kurman ve ailesinin yaşadıkları köye Almatı'dan Abdırahman isimli genç bir hoca gelir. Abdırahman, Borbuk İmam ile kıyaslanamayacak derecede eğitim bilinci yüksek ve kişisel gelişime önem veren karakterdir. Eğitimini Almatı'da tamamlamış, zeki, öğretici yönü de son derece güçlüdür. Ondandır eğitim alan çocuklar bir kış içerisinde okumayı öğrenip mektup yazabilecek seviyeye ulaşır. Çocuklarla sürekli ve yakından ilgilenen, öğretmek için yoğun çaba harcayan bir eğitmendir. Cumagul, bu hocanın eğitim faaliyetlerini yakından izler. Sonrasında Çortek'le konuşur, oğlu Kurman'ın bu hocadan ders almasını ister. Ancak başta Kurman'ın annesi Altınay'ın "Okuyunca ne olacak? Borbuk İmam gibi mi olacak ?" cümlelerinin ardından, Çortek'in, "Onun gibi yalancı imam olmaktansa helal düşünen avcı olması yeğdir. Okutmuyorum oğlumu..." sözleri ile karşılaşır. Cumagul Kurman'ın eğitimi konusunda çok ısrarcı davranır ancak ilk zamanlar başarılı olamaz. Çünkü topluma hem manevi hem de maddi eğitim vererek ayakta kalmasının temel dinamikleri olan hocaların yanlışları, düzeltilmesi ve silinmesi zor olan olumsuz algıların oluşmasına sebep olmuştur. Bayalınov ise eserinde bu durumları başarıyla gözler önüne serer. Böylelikle eğitmenleri, olumsuz, ahlak yoksunu olan toplumların, yönetim ve idare şeklinin de çarpık olacağına göndermede bulunur. Bu doğrultuda Çarlık rejiminin olumsuz yönlerinin yeni rejim ve ideolojinin yönetim şekliyle giderilebileceği düşüncesinin oluşumuna zemin hazırlar. Eğitimcilerin kendi menfaati dışında hareket etmemelerinin ve kendilerini üstün görmelerinin toplumu nasıl olumsuz düşüncelere sevk ettiğini gözler önüne sererek bu olumsuzlukların yeni ideolojinin ilkeleri ile giderilebileceğine vurgu yapmaktadır.

Cumagul, Kurman'ın okuyabilmesi için çok çaba sarf eder. Abdırahman'ın Borbuk İmam gibi olmadığını aksine dürüst bir eğitici olduğuna aileyi inandırabilmek için uzun süre uğraşır. Çabaları sonuç verir, Kurman'ı yanında götürerek yeniden okula yazdırır. Cumagul'un yanında kalarak okula devam eden Kurman; zeki, pratik ve farkındalığı olan bir çocuktur. Onun pratik zekâlı ve duyarlı olduğunu Abdırahman Hoca çoğu kez dile getirir. Borbuk'tan iki sene ders alıp iki kelime bile yazmayı öğrenemeyen zekâ küpü Kurman, Abdırahman'dan iki yıl boyunca aldığı dersler sonrasında örnek seviyede okumaya ve yazmaya başlar. Sadece okuma yazması değil konuşması, hitabet ve belagat yeteneği de üst seviyelere ulaşır. Konuşmaya başladığı zaman etraftaki büyükler dâhil herkes onu pür dikkat

dinler, anlatı ve söylemlerine itibar gösterir (KC, 375). Bayalınov, Kurman'ın Abdırâhman hoca ile birlikte başarıya ulaşması üzerinden köhnemiş Çarlık yönetici ve eğitimcilerini üstü kapalı şekilde eleştirir. Bir nevi Beceriksiz yahut iktidarsızların elinde en keskin kılıcın köreleceğini, en parlak zekâların söneceğini ifade eder. Borbuk İmam gibi eğitimcilerin insan yetiştiremeyeceğini, sağlıklı bir toplum inşa edemeyeceğini dile getirirken yeni rejime göndermelerde bulunur.

Kurman pratik zekâlı, azimli ve çalışkan bir öğrenci olmasına rağmen menfaat düşkünü Borbuk gibi bir hoca ile hiçbir gelişme gösteremez. Ancak yeni gelen eğitmenden aldığı derslerle okuma yazma ile anlamlı ve etkili konuşmayı aynı sürelerde öğrenir. Üstelik babası ve çevresine yayılmış olan zekâsı kıt sözlerini tamamen boşa çıkarır. Böylelikle Kurman, Borbuk İmam'ın alt üst etmeye çalıştığı kendine güven duygusuna yeniden kavuşur. Gün geçtikçe kendisini geliştirir. Yüksek muhakeme gücü ve konuşma tarzı ile dinleyenleri kendisine hayran bırakır. Bu özelliği, cesaret ve ifade gücü ile birleşince Kurman'ı, müzakere yeteneği ile alt edilemez, sözünün üstüne söz söylenemez bir konuma ulaştırır.

1911 yılında Kurman'ın da yaşadığı bölgede çok şiddetli bir deprem yaşanır. Romanda Cumagul'un ağzından okuyucuya sunulan bu deprem ve sonrasında yaşananlar ilginç bazı detayları içermektedir. Bu süreçte yaşanmış olanlar ve kurmanın içerisinde yer almış olduğu bir münazara karakteristik özelliklerini yansıtmaları bakımından önem arz eder. Deprem, 1911'de kışın ortasında meydana gelir, şiddeti ve yarattığı yıkım ile tanık olanlara az kalsın "ahir zaman oldu" dedirtir. Başta yaşlılar olmak üzere " bu yaşıma geldim geleli bu kadar çetin bir deprem görmemiştım" cümlesini herkese söyler. Deprem sırasında köylerin bazıları insanları dâhil tüm canlıları ile birlikte dağların altında kalıp yok olur. Depremın yıkıcılığı ve yok ediciliği neticesinde çok fazla can ve mal kaybı olur. "Hayvanlar keserek bir daha bu tür bir afet yaşanmaması için tülöö verdik" diyerek depremi anlatan Cumagul, kurban kesim ve sunumuna katılmak için Tülöö'ye ¹⁴gelen Borbuk İmam'ın halka depremin sebeplerini şu şekilde anlattığından bahseder: "Ahir zaman yaklaşıncı insanoğlu sadakayı az vermeye başlar. Âlime, imama ve hocalara gösterilen saygı azalır. Yeryüzünde günahlı işler çoğalarak yer ağırlaşır. İşte o zaman yeri kaldırmakta olan mavi öküzün boynuzu

¹⁴ Kırgızlarda bir tür adak merasimi

yorulur, yani yeri bir boynuzundan alıp diğerine koyunca deprem olur. Yerin sallanması yani zelzelenin olmasının sebebi budur.” (KC, 376).

Tüm bu söylenenleri dinleyenler gibi Cumagül da anlatılana inanılıp inanılmayacağını bilemeden sessizce kalakalır. Borbuk İmam’ın söylediklerinin doğruluğunu teyit etmek için Abdırâhman hocaya sormak isterler ancak aralarında olmadığını fark ederler. Halk biçare sessizce donup kaldığı sırada Kurman toplanan halkı şaşırtacak bir şekilde Borbuk İmam’a şöyle bir soru sorar: “İmam efendi” dedi öne eğilerek. ‘İmam efendi, bu kadar büyük yeri mavi öküz nasıl kaldırıyor? O nasıl bir öküz?’ (KC, 376)

İmam kendisini sorgulama cesaretini gösteren sesin, kime ait olduğunu anlamak üzere merakla geldiği yere döner. Bu zamana kadar hiçbir kimse imamı sorgulamamış, sözü üzerine söz etmemiştir. Bunları düşünür, döndüğünde sesin kin güttüğü Kurman’dan geldiğini görür ve iyice sinirlenir. Öfke dolu gözlerle Kurman’a bakar ve sorunun altında ezilmemek için refleksi cevap (Songar, 1979: 36) olarak: “O, Kurnaz! Allahu Teala onu o kadar güçlü yaratmışsa.... kaldırır ya.” der.

Kurman ise onun aşağıladığı, küçülttüğü keskin, kıvrak ve cesarete bürünmüş zekâsı ile İmam’ın cevabını yetersiz görerek doğru soru sorabilme yetisi ile tekrar bir soru sorar:

“Mavi öküzü kaldıran da biri var mı? İmam efendi. Yoksa o sadece tek başına mı duruyor?”

Sorular, Kurman’ın zekâsı ile birleşir, deha seviyesine (Friedman, 2018: 39) ulaşır ve ardı ardına sıralanmaya devam eder. Ancak cevaplar yetersiz ve eksik olmasının yanında sadece refleksi ve cevabi olması boyutuyla da bir saçmalık yığımına dönüşür.

“Varrrr... Onu kaplumbağa kaldırıyor.”

‘Kaplumbağayı kim kaldırıyor?’

Cevapların kifayetsizliği belirdikçe, sorular dehalik seviyesine ulaşır. Onun değersizleştirerek, küçük düşürmeye çalıştığı bir çocuğun keskin zekası, bu konuşmaya tanık olanları hayret duygusuyla beraber hayranlığa sürükler.

İmam tuzağa düşmüş bir tilki gibi gözleri yuvalarından fırlayacak şekilde nefretle Kurman’a bakarak, sadece ‘Kara ön dişli kara sinek.’ diyebilir.

Kurman ise konuşmaya hakimiyet sağlayarak, ‘Şimdi, İmam efendi, hepsinden güçlü olan o kara ön dişli kara sinek imiş meğer.’ dediğinde halk depremi unuttur, kahkahalar atmaya başlar. Borbuk İmam öfke içerisinde kıpkırmızı, tüm damarları fırlamış bir yüz ifadesi ile Kurman’a “‘Çık dışarı, defol! Millete beni rezil ettiğine bak!’ diye kızar.

Kurman ise hiç korkmadan, çekinmeden sakın ve kendinden emin bir şekilde bekler. İmam biraz sakinleşince çekinmeden tekrar sormaya başlar:

‘E-e, İmam efendi! Kara ön dişli karasineği kaldıran biri var mı? Yoksa o çıkan gözetleyen kerkenez gibi hızlı kanat çırparak gökte asılarak mı duruyor?’

Kurman’ın keskin zekâsı ve belagati karşısında Borbuk, ‘Ey, terbiyesiz! Günah kazandın, tövbe et” der.

Kurman da: ‘Tövbe etmiyorum! Depremi Abdırâhman Hocam farklı anlatmıştı. Sen ise bize kuru yalanları anlatıyorsun” der ve kalkıp konuşma alanını terk eder. Ardından Borbuk İmam elindeki Kur’an’ı koynuna koyarak başını yere eğip, sırrı açılmış, foyası açığa çıkmış hırsız gibi kıpkırmızı bir suratla adeta oturduğu yere gömülür kalır. Deprem onu da yok eder, ancak onun depreminin adı “Kurman’ın dehası, akılla bezenmiş sualleri” dir (KC, 377)

Bayalınov, eserinin iç hikâyesinde okuyucuya Kurman eşliğinde sunduğu bu kısım üzerinden toplumun içinde bulunduğu yapı ile ilgili birçok ipucu verir. Rus Çarlığı yönetiminin hâkim olduğu bu dönemde halkın eğitim ve algı seviyesinin oldukça düşük olduğu gözler önüne serilir. İnsanların fikir üretmediği yönetimin ön plana çıkardığı kişilerin söylemlerinin genel olarak kabul gördüğü anlaşılır. Bayalınov’un hocalar üzerinden bunu sunması da oldukça manidardır. Çünkü cahil kalmış ve kişisel gelişimi tamamlanmamış bireylerden oluşan kitleleri inanç noktasında sürüklemek ve etkilemek tarih boyunca kullanılmış bir metot olmuştur. Rus Çarlığı yönetimi de bu metot için imamları kullanır, onlara toplum içinde bürokratik bir saygınlık oluşturur. Önemli olan onların Çarlık rejimine sundukları hizmet ve sağladıkları kazanımlardır. Toplumun doğru yönlendirilmesi,

bilinç seviyesinin yükseltilmesi veya kişisel gelişim ile bireysel kimlik gelişimi hedeflenmez. Esas alınan Çarlık rejiminin varlığının devam edebilmesidir. Bayalinov eserinde Çarlık rejiminin bu olumsuz yönlerini geçmiş zamanla ilişkilendirir, geleceği ise umut zamanı olarak sosyalist realist algı ile yeni Sovyet komünist sistemine bırakır. Anlatımları ile geçmişte ki yönetim olumsuzluklarının gelecek yeni rejim ile ortadan kaldırılacağı umudunu ve izlenimini uyandırır. Tüm bu düşünceleri ise başkışı Kurman'ın emsalsiz cesareti, zekâsı ve dirayeti gibi özellikleri ile okuyucuya sunar.

Feodal yönetim felsefesi ile toplumda yer bulan özgecilik hâkimiyeti ve menfaatlerinin tedariki dışında özelliği bulunmayan Borbuk İmam yüzünden eğitimini yarıda bırakan Kurman, ailesinin yanında daha çok vakit geçirmeye başlar. Eğitimi sürdürmemek, yarım bırakmak onu üzer. Ancak babası Çortek'in ifade ettiği gibi okuyup böylesine cahil biri olmamak yeğdir fikrini benimser. Sürekliliğin başarının temel anahtarı olduğunu bilmektedir. Fakat Çarlık rejiminin öne çıkardığı bireysel gelişimi tamamlanmamış, vatandaşlık bilinci gelişmemiş, sadece rejimin dogmatik fikirlerini besleyen, toplumu bu yönde kanalize eden eğitmen, imam sıfatlı Borbuk gibi insanlardan hiçbir şey edinemeyeceğini, öğrenemeyeceğini zihninde anlamlandırmayı başarır. Artık ailesi ve tüm varlıkları olan üç hayvanlarıyla birlikte. Burada geçireceği vakit ve yeni edinimlerin daha faydalı olacağı fikri bilincine erişir. Tüm güç ve enerjisini anne babasına desteğe ve hayvanlarının bakımına harcar. Ayrıca babası ile sık sık ava çıkar. Avlanma sırasında elde ettiği başarılarla, okulun olumsuz deneyimlerinden çabucak kurtulur. Elbette bu uyum ve hayata tutunma başarısında rol modeli olan başta baba olmak üzere annesinin de payı büyüktür.

Cumagul, “O zamanlar Kurman'nın uğraştığı şey kulunu¹⁵ ile eniği idi. Onlara sabahtan akşama kadar bir şeyler öğrettiğini görürdüm” (KC, 381) diye onun eğitici rolünü de okuyucuya hissettirir. Kurman, usta bir eğitici gibi tayı ve köpeği ile ilgilenir. Cumagul'un gözlemi ile sabahtan akşama kadar kendi hocası Burbok gibi yapmadan onlarla bütünleşir. Birlikte var olabilme anlayışıyla onları eğitmeye çalışır. Her zaman birlikte hareket eder. Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için anlayışıyla yol alarak adeta “Üç Silahşörler” i (Dumas, 2017) çağrıştırırlar. Göz teması kurduklarında ise hissettiklerinin anlaşılmasıyla hemhal olup mesafe tanımaksızın birbirlerini ayırt ederler. Kurman sayesinde

¹⁵ Altı aya kadarki at yavrusu.

evde yaşayan tüm canlılar bir bütün haline gelir. Bayalınov'un hissettirdiği şekli ile Çarlık rejiminin imam ve hocaları ile yapamadığını Kurman tayı ve köpeği ile başarır. Kurman'ın eğitimdeki başarısının sırrı, tayı ve köpeği ile kurduğu empatidedir. Onlarla aynı vücutta yaşar gibi bir bütünlük sağlar. Bayalınov da bu durumu yeni Sovyet ideolojisine gönderme de kullanarak insanların rejimle bütünleşmesi ile güzel günlerin geleceğine ve mutluluğun yakalanacağına vurgu yapar.

Kurman'ın atı ve köpeği ile yakaladığı uyum, birliktelik ve ortak motivasyon değerleri gören herkes gibi babası ve Cumagul'u da şaşkınlığa sevk eder. Bir gün Çortek ve Cumagul geçmiş günleri konuşarak bir tepe üzerinde otururken Kurman'ın kulununun yelesini ve kuyruğunu taradığını görüp seyre dalar. Tarama ve okşamanın ardından Kurman, 'Deh, tulparım¹⁶, deh!' diye kulununu salıverir. Kulun kuyruğunu kaldırıp başını sağa sola sallaya sallaya coşkun nehirler gibi akarak vadinin zirvesine doğru koşar. İsteddiği noktaya ulaştığında o kadar mesafeden eşsiz heybet ve azamet ile gözlerini Kurman'a çevirir. Kurman'ın kalpağını eline alıp ıslık çalmasıyla kanatlanmışçasına anında tekrar geri döner. Bu durumu izleyen babası Çortek ve Cumagul hayretler içinde kalır. Cumagul ile Kurman arasında şöyle bir konuşma geçer:

Ooo, Kurbanın olayım! Yılıkyı, yemlemek için pop pop diye seslenir. Öyle ıslık çalman da nedir?" dedim tepecikte oturarak.

Kurman başını kaldırarak bana baktı ve şöyle dedi:

"Dediğin doğru, amcacığım. Yılıkının yeme 'Pop, pop!' diye çağırılarak alıştırılması gerektiğini ben de bilirim. Sadece ben değil hepsi bilir. Kulunuma işte çoğunluğun bilmediği şeyi öğretiyorum. 'Pop, pop!' diye çağırılan yılık yeme ıslık çalınca niye gelmesin! Geliyormuş meğer. Görmediniz mi kulunumun geldiğini? Asıl olan eğitimidir. (KC, 381)

Yılların edinimleri sonucu tecrübeli bir usta, at bakıcısı gibi verilen bu cevap karşısında Cumagul'un nutku tutulur. Çortek ise oğlunun cevabına çok razı olmuşçasına gözlerinin içi güler (KC, 381). Çortek oğlu Kurman'ın kendinden emin, bilinçli hareketlere sahip karakterinden daima gurur duymuştur. Bizzat gözleri önünde cereyan eden bu olay ise muhteşemdir. Yaşından çok öte olan bu davranışları onun, sorumluluk bilincine sahip, yeniliklere, değişimlere açık, risk almayı bilen, ortak değer tasarlayabilen, sürdürücü ve

¹⁶ 1) Hızlı at, asil at: "Al cüdöö körüngönü menen tulpar ele." -BF. (O bakımsız görünmesine rağmen asil bir attı.) 2) mit. Kanatlı at. 3) Savaş atı. 4) mec. Asil, soylu kahraman, asilzade: "Tulpardan kalgan tuyagım." - SK3 (Asilzadeden kalan yavrum.)

çözüm odaklı, sonuç alma yönlü bir karakter taşıdığını okuyucuya sunar. Bu özelliklere sahip bir çocuk, genç, vatandaş ve birey olabilmek ise herkes için bir gurur kaynağıdır.

Kurman, babasının vasiyetinde kendisine bıraktığı atı, silahı ve köpeği ile birlikte büyür, serpilir ve yaşadığı bölgenin tanınan bir yiğidi olur. Babasından kalanlar yalnızca bu sayılanlarla sınırlı değildir. Bıraktığı saygın adının yanında ona yiğitlik katan birçok edinin de babasından kalır. Babasını kaybettikten sonra ona babalık yapan Cumagul ise Kurman ve ailesinin en büyük destekçisidir. Cumagul, hayatı süresince Kurman’a yardımcı olur. Ancak Kurman babanın ailede boşalan yerinin evlatla dolacağı bilincine sahiptir. Sorumluluk sahibi olmayı, zorluklarla başa çıkmayı ve yılmamayı öğrenir. Her koşulda hedefe ulaşılabilmesiyle doğru bildikleri ve sevdikleri uğrunda ölüme bile gitmekten çekinmemesi gerektiğine inanır. Babasından sonra Cumagul’dan da hayata dair çok değer öğrenir. Sonunda aile içerisinde babasının boşluğunu doldurmayı başarır.

Kurman’ın bilinçli ve biz olabilme merkezli eğitimi eşliğinde iki yıl geçer. Kulun büyür kulan¹⁷ olur. Yeleşi, kuyruğu parlak, sağrısına su koysan dökülmeyen, toynağı dik, yünü parlak görünen, gözleri fıldır fıldır, dikkatli güzel bir ylık olur. Cumagul “Hayatımda birçok güzel ylık gördüm ama Kurman’ın kulanı kadar güzelini hiç görmemiştim.” ifadeleri ile atın eşsizliğini ortaya koyar. Bayalinov, Kurman ve onun eğitimi üzerinden okuyucuya değeri anlaşılan her nesnenin usta yordamında eşsizliğe ulaşacağını, becerisi olmayan değer bilmeyen elde ise zayı olacağını çok açık şekilde ortaya koymaktadır. Feodal zihniyete sahip Çarlık rejimi altında millet, Kurman’ın eğitim hayatında da görüldüğü üzere yokluk içinde köleliğe sevk edilir. Bayalinov’un sosyalist realist ilke ve rejimin arzusu doğrultusunda yazma felsefesi düşünüldüğünde diğer usta ve mahir elin ise yeni Sovyet rejimi ve sosyalist ideoloji olacağı açıktır”.

Kurman ve ailesinin yaşadığı bölgede at yarışları çok önemli bir gelenektir. Kurman da sürekli “Kunanımı herkese göstersem, yarışa girsem.” diye arzular. (KC, 382). Dileği kunanını herkesin görmesi ve beğenmesidir. Düğün eğlenceleri esnasında töre gereği genellikle at yarışları düzenlenmektedir. Köylülerinde düzenlenen bir düğüne amcası Cumagul, Kurman’ı kunanına bindirerek götürür. Görenler atın duruşuna, adım atışına bile hayran kalır, tekrar tekrar bakmaktan kendilerini alamaz. Düğünün en önemli eğlencesi düzenlenen at yarışıdır. Sürekli arzu ettiği anın geldiğini düşünen Kurman daha genç bir tay

¹⁷ İki üç yaşına basan erkek at.

olan kunanı ile yarışa katılır. Yarışta birbirinden görkemli kısraklar, aygırlar vardır. En küçüğü ise Kurman'ın kunanıdır. Ancak doru kunan, yarışı tüm atlardan hedef mesafesi kadar önde bitirip galip gelir. Halk bu manzara karşısında büyük bir heyecana kapılır. Bir tayın kendinden büyük atları geride bırakabileceğine inanamaz. Heyecan ve şen bakışlarla kunanın etrafını kuşatırlar. O anda kunan, halkın ortasında durup gemini çiğneyip ayakları ile şaha kalkarak gözlerinin ışıltısı ile yarışı her zaman en önde ben tamamlarım edasıyla etrafını seyretmektedir. Yorgunluk, şaşkınlık ya da bitkinlikten herhangi bir eser yoktur. Gözlerinde sadece zaferin ışıltısı vardır, düğüne gelip yarışı seyredenler kunan için “Ya mübarek! Böyle de yılkı mı olurmuş! Kunan, atı geçer de ne demek? Kayberen¹⁸ soyundan galiba” gibi yorumlar yapar.

Kurman, köyde düzenlenen at yarışında birinci gelmesiyle kazandığı elli koyun ve yüz som para ödülünü, Mirzabek ve Borbuk imamın da önünde halka dağıtır. Halkın takdirini kazanmanın her şeyden önemli olduğunu düşünür. Bu durum anlatıda şu şekilde yer almaktadır:

Amcacığım, dedi Kurman bana bakarak. Amcacığım, atımız birinci olarak namımız duyuldu. Millet böyle size saygı göstererek sizin ağzınızdan çıkacak sözü bekliyor. Ödül bir saygıdır. Ondan fazla ne lazım ki bize? Veresin, hepsini paylaştırarak veresin! Halkın gönlünü kazanarak teveccühünü alasin. Eve hayvan sürerek dönmektense halkın takdiri ile dönelim.

“Önünde altın dursa da ona bakmayan iyi bir yiğitti o. Ödülü herkese eşit paylaştırarak verdim. Kısacası pay soranların biri bile eli boş gitmedi. Yorulunca ‘Halka verdiğinden niye bana vermedin.’ dercesine atının üzerine dayanarak çoğunluktan daha da elini ileri uzatan Borbuk İmam’a da üç som tutuşturdum. At yarışından sonra yuğ aşısı veren eve de pay vermek için geldik. (KC, 392)

Yarış sonunda Kurman ve Cumagul evlerine döner. Kurman müjde için babasının yanına gidip sevinçle haberi verir. Ardından Cumagul ise Çortek’e düğünde olan biteni anlattığında yüzünde sevinç yerine oluşan üzüntü ve kaygıyı fark eder. Bu durum karşısında şaşırarak Cumagul, “Çoke, bu halin nedir? Sevinirsin dediydim...” dediğinde, Çortek, “Sevinmesine sevinirim de. Dost var, düşman var diyorum. Bu yaptığınızın sonucu ne olacak acaba? Ona üzülmüyorum ben. Fakirin yürük atı, güzel karısı olduğunda göz diken zengin bey topluluklarının kötü alışkanlıkları olur. Bir tanemin canına bir zararı dokunmaz inşallah.” diye cevap verir. Kurman’ın ise bunlardan habersiz ve içi içine sığmamaktadır.

¹⁸ Dağ keçisi ve koyunlarının koruyucusu, iyesi.

Kış mevsimi geldiğinde Kurman'ın babası hastalanır. Hastalığının bir ay sonrasında Kurman babasını kaybeder. Babasının prensip ve değerleri ile yaşama tutunmaya çalışır.

İlkbahar geldiğinde Kurman ile annesi dağdan Cumagul'un yanına taşınır. Kurman'ın annesi, kocasının vasiyetinin de yerine gelmesi için onu biran evvel evlendirmek ister. Bu düşüncesini baba yarısı amca Cumagul ile paylaşır. O da Kurman'a köyden bir kız bulmaya çalışır. Sonunda evlenmek için uygun olduğunu düşündükleri tüm isimleri Kurman'a sayarlar. Kurman ise bunların hiçbirini istemeyerek gönlünde başka birisinin olduğunu ifade eder. Bu süreç, romanda yer alan ifadeleriyle diyaloga şu şekilde yansır:

Köyümüzdeki tüm terbiyeli, iyi kızları teker teker ipe dizmişçesine saydım. Yorulduğumda Sarımsak'ın sarı kızının da, Kürüçbek'in Camal'ından da söz ettim fakat bunların hiç birini beğenmedin" (KC, 397).

Yavrum, o zaman kiminle evleneceksin? Tercihi geç yapan sonunda kele kavuşur, böyle olmayasın, dedim gülerek.

Kurman ise

Niye öyle diyorsun, amcacığım? Gönül verdiğimiz de vardır, dedi Kurman da gülerek.

Yavrum, o da kim acaba?

Aysulu. (KC, 293)

Cumagul, Aysulu ismini duyunca hem çok sevinir hem de çok üzülür. Çünkü köyün beyi Mirzabek, Aysulu'yu kendine dördüncü eş olarak almak istemektedir. Şayet Kurman Aysulu ile evlenirse Mirzabek'ten mutlak surette bir zarar görecektir. Zaten yarışmayı kazanan at yüzünden çatışma baş göstermiştir.

Artık Kurman'ın kendisine kimi denk bulduğu ve eş seçtiği belli olur. Kısa süre içinde de babasının yarışı kazandığı müjdesine sevinmemesinde haklı olduğunu gösteren olaylar yaşanmaya başlar. Köyde sıklıkla tekrarlanan düğünlerden biri sırasında kargaşa çıkar. Çıkan kargaşada kaçan atını Kurman ıslık sesiyle geri döndermeyi başarır. Atının bu özelliğini gören halk onun atını Tulpar'a benzetir. Köyün beyi Mirzabek adamlarıyla gelir ve Kurman'ın atını almak ister. Kurman ise vermek istemez. Mirzabek'e karşı gelir. Sözünü esirgemeyen Kurman Mirzabek'e beklemediği karşılıklar verir, bu cevaplardan Borbuk İmam da nasibini alır:

Anlaştıysanız, anlaştıysınızdır ama ben atımı satmayacağım.

Tek at at olmaz, tek yaka don (giysi) olmaz, derlerdi atalarımız. Tek atın sana at olur mu? Onun yerine atını bize satarak birçok hayvan sahibi olsan iyi değil mi, uğursuz çocuk, dedi Borbuk İmam.

Olmazsa, İmam Efendi, sizin için olmamıştır. Ama benim için tek at at, tek yaka dondur.

Mırzabek kötü gözlerini büyük büyük açarak bakıp Kurman'a:

Yavrum, abuk sabuk konuşan bu nasıl bir çocuk. Tıpkı babasına çekmiş. Babası da söze gelmeyen bunun gibi inatçı birisiydi.

Ölen baban size ne yaptı ki? Laflarınıza dikkat ediniz, beyim, dedi Kurman hiç korkmadan Mırzabek'e.

Ala-Too'nun sunguru gibi yabani büyümüş uğursuz genç ya öleceğini ya dirileceğini ya da geleceğini düşünür mü hiç? Kavga çıkartıp belayı başına bulmasın diye korktum:

Dur, kurbanın olayım, dur! (KC, 395)

Aynı düğün eğlencesinde düzenlenen bir oyun esnasında ise Kurman'ın, turasını, Aysulu'nun önüne bırakması ve onu alnında öpmesi ise büyük söylenti ve sıkıntıya sebep olur. Aysulu'yu kendisine dördüncü eş yapmak isteyen Mırzabek'in adamları bu durumu hemen beylerine bildirir. Bu arada Kurman da oradan uzaklaşmak zorunda kalır. Mırzabek'in adamları Kurman'ı arar ancak izini bulamazlar. Mırzabek'in adamlarından Alanköz, Aysulu için Mırzabek'in nişanlısıdır diyerek Aysulu'yu zorla evine götürür. Bu olaydan sonra Mırzabek'in Aysulu ile evleneceği haberleri hızla yayılır. Oysa Kurman ile Aysulu kız oyunlarının olduğu düğün gecesinde birbirlerine söz verir ve bir gece evlenmek için ansızın kaçarlar. Gelişmeyi öğrenen Cumagul, onlara ilk olarak köyden oldukça uzaklaşmalarını söyler. Çünkü Cumagul onların Mırzabek'ten zarar göreceklarını düşünür ve Tokmok'a göndermek ister. Kurman'ın aklı annesinde kalmasın diye de annesini yanına alıp ilgileneceği sözünü verir. Ancak Kurman bu teklifi kabul etmez ve Cumagul a şöyle cevap verir:

Hayır, amcacığım, öyle yapmayınız, dedi Kurman başını red etmiş gibi sallayarak. 'Yalnız kalanı kurt yer, derlerdi atalarımız. Halkımdan ayrılarak nereye gideceğim? Ne olursa olsun halkla beraber olmam daha iyidir. Öz bahtımızı, kendi keyfimiz için anne babalarımızı burada Mırzabek'in eline bırakarak Tokmok'a kaçsak ne geçiririz elimize? Böyle olmaz amcacığım. Aksine halkımız nerde ise ben de oradayım. Ölecekse ölümü halkım toprağa verir. (KC, 423-424)

Bu konuşmalar üzerine halkın desteğini de alacağını düşünen Kurman ve Cumagul, bu destekle Mırzabek'in Kurman'a kötülük yapamayacağını düşünür. Kurman, Aysulu ve annesi

Altınay'ı alıp vadinin yüksek yamacında korunaklı bir yere taşınır. Ailece mutlu bir hayat sürmeye başlarlar. Onların mutluluğu romanda şu şekilde dile getirilir:

Böylece iki genç karı koca olarak ömrünü, niyetlerini birleştirdiler. Beraber emek gösterenler, yoldaş oldular. Sonsuza kadar doğru yaşayan, gelecekleri aydını geçenler idi. Birbirlerinden hoşlanmadığı, yüzlerinin üzüldüğünü hiç görmedim. Altınay'a da Aysulu kalksa otursa tatlı tatlı sözlerini söyleyerek ona hürmetle bakıp saygı gösterirdi. Kir olan giysilerini yıkar, yemeğini verirdi. Onu Aysulu çok mutlu etti (KC, 426)

Kurman, Aysulu'ya tüfek kullanmayı, ateş etmeyi ve ok(yay) kullanmayı da öğretir. Birlikte geyik avına çıkarlar. Geçirilen güzel günlerin ardından güz mevsiminin sonu geldiğinde halk kışlağa taşınır. Kara Cılga'da yalnız kalan Kurman ve ailesi, Cumagul'un buraya taşınacağını öğrenir. Ne zaman taşınacağını öğrenmek için Cumagul'un evine gelen Kurman, gece vakti buradan ayrılır. Atıyla yola çıkan Kurman bir türkü söylemeye başlar. Bu türkü Kurman'ın söylediği son türküdür:

Altımdaki doru atım,
Uşurur benim kanatım.
Deh, tulparım, hızlı koş.
Eve beni hızlı ulaştır!
Evde aşkım bekliyordur,
Beklerken canı ne olmuştur?
Deh, tulparım, deh!
Deh, tulparım, deh! (KC, 428)

Gece yarısı karanlıkta Mırzabek'in adamları Kurman'a saldırıp onu öldürür. Bu haince saldırı karşısında bile direnmekten, savaşmaktan vazgeçmeyen Kurman yiğitçe ölür. Direnişi, eserde şu şekilde ifade edilir:

Bu kayayı gördün mü? Tam bu kayanın köşesine saklanan o utanmazlar Kurman'ın boynuna kement atmış, yakalamışlar. O zaman bizimki de onlara baş eğmeden çokça direnmiş. Boğulmak üzere iken de sırtına düşmanlarının bıçağı saplanmış ve atından düşmüş ihtiyar, atını biraz daha sürerek su taşkınyından ortaya çıkan kumlu yarığı gösterdi. İşte, onun düşerek öldüğü yer. (KC, 454)

Kurman, edimimleri ve farkındalığı ile şekillenen karakteri ile hayat bulan karar verme yetisiyle kendisine eş olarak Aysulu'yu seçer. İsabetli kararlar alabilen ve aldığı kararlardan dönmeyen özelliğe sahiptir. Karar verme sürecindeki analiz başarısı, babasının değerleri ve hayatı ile gelişmiştir. Tüm süreçleri beyni hızla analiz eder, kısa zamanda doğru ve net kararlar alır. En önemli özelliklerinden birisi ve Bayalınov'un özenle hissettirdiği ise

kararlarındaki sürdürücülüğüdür. Çünkü sosyalist ideolojinin varlık bulması ancak fikrinin sürekliliğini sağlayan bireylerle mümkün olacaktır.

4.3.2.2. Norm karakterler

Roman kurgusunun temel karakteri, başkişiyi tamamlayan, onun kendini keşfetmesine yardımcı olan norm karakter, başkişinin erginleşme sürecinde eşik görevi üstlenir. Kurman Cılga romanının norm karakterleri; başkişi Kurman'ın sevgilisi Aysulu ile Kurman'a bir baba kadar yakın olan aile dostu Cumagul'den meydana gelmektedir.

Sevgili Aysulu, başkişinin Rus Çarlığı yönetimi ve sistemi hakkında bilinçlenmesi ve farkındalık kazanması noktasında önemli katkılar sağlar. Birlikte yapılan okumalar ve hayata dair sorgulamalar, bireysel farkındalık sürecinin başlamasına sebep olur. Böylelikle insani değerleri hiçe sayan toplumsal düzene başkaldırıya giden yolda uyanış adımı atılmış olur.

Başkişinin amca diye hitap ettiği Cumagul ise olayların yaşanma zamanında henüz aydınlanma sürecine girememiş ancak başkişi ve onun değerlerine sahip çıkmaya gayret göstermiştir. Gerçekleri ancak anlatma zamanında fark edebilmiş olmasına rağmen başkişi Kurmna'nın iyi bir eğitim almasını sağlamış, bir baba yakınlığı göstererek, köyün beyi Mirzabek ve destekçilerinin ona zarar vermesini engellemek için üstün bir çaba sarf etmiştir.

Aysulu

Aysulu, başkişinin desteği, sevgilisi, eşi, prensip ve değerlerinin taşıyıcısı olarak yer alan kadın karakterdir. Romanda çok güçlü bir kişiliği temsil eden Aysulu, sosyalist ideoloji mesajlarının yansıtılması boyutunda en az ana karakter kadar rol oynamıştır.

Kerimbek ve Aycan'ın kızıdır. Ailesi ile birlikte kısa süre köyün zengin beyi Mirzabek'in yanında yaşayıp, yaşayabilmek üzere çalışmıştır. Babası Kerimbek, daha huzurlu ve insanca bir hayat kurabilmek amacıyla Mirzabek 'in yanından ayrılır, kızı Aysulu ve eşi Aycan ile Tokmok'a yerleşir. Bir süre sonra annesinin vefatı, babasının hastalanması sonucunda Aysulu, zorunlu olarak tekrar köylerine ve Mirzabek'in yanında çalışmaya dönmek zorunda kalmıştır (KC, 398).

Uzun zaman sonra yaşadıkları köye tekrar döndüklerinde Aysulu; artık bir çocuk değildir. Genç, alımlı, dikkat çekici ve güzel bir genç kızdır. Fiziksel görüntüsü, aldığı eğitim ve endamı ile en başta köyün beyi Mirzabek olmak üzere herkesin dikkatini çeker. On beş on altı yaşlarında olan Aysulu; adı gibi yüzü de aya benzer şekilde parlak, karakaşlı, frenk üzümü (KC, 399) gibi gözleriyle billur bakışlı, estetik ve nazik, her göreni etkileyecek kadar çekici genç bir kızdır. “Dünyada onun kadar güzel başka bir kız yoktur.” denilen “kız dediğin böyle olmalı işte” diye de övülen Aysulu, köyde eşsiz güzelliğin sembolüdür. Güzelliği yanında görgülü, ne yaptığını bilen, yaşına göre olgun, nezaket sahibi, ay yüzlü ve pırlıl pırlıl bir kalbe sahiptir. Varlığı ile bulunduğu diyarlara esenlik ve huzur rüzgârı estiren Aysulu, bu özellikleri ile köyde her dile tat olur (KC, 400).

Dillere destan bu güzelliği önce duyan sonra da şahit olan Mirzabek Aysulu’yu kendisine dördüncü eş olarak almayı kafasına koyar. Çünkü kendisi, devrin yönetimin sağladığı güç ve zenginlik ile bir beydir. İstedığinin, en iyinin ve en güzelin doğal sahibidir. Çarlık yönetiminin feodal sisteminin getirisi ile ona karşı çıkacak yoktur. Bu düşünce, feodalitenin, Çarlık rejiminin ürettiği üst tabaka veya sınıfın algısıdır. Ancak Aysulu böyle düşünmemektedir. Onun kalbinde aklında çocukluk arkadaşı ve uzaktan akrabası olan Kurman vardır. Aysulu’nun Kurman’la olan birliktelik sürecinin, çocukluk dönemine ait bir kesiti romanda Cumagül’un ağzından şu şekilde aktarılır:

Kurman Aysulu’yu görmeyeli yedi sekiz sene olmuştu. Eskiden Kurman onu elinden tutarak oynatırdı, onu kardeşi gibi severdi. Aysulu da ona ‘Abiciğim’ diye boynundan sarılarak yanından bir adım bile çıkmazdı. Şimdi ise o Aysulu on altı yaşına gelmiş, görenlerin dikkatini çeken güzel bir kız olmuştu. Kurman o zamanlar yirmi iki yaşını daha yeni aşmıştı. (KC, 400)

Çocukluk yılları geçip genç bir kız olan Aysulu’nun Kurman’a olan sevdası ile bütünleşen hayranlığı giderek artmaya başlar. Her gördüğü yerde Kurman’ın tavır ve davranışlarından daha fazla etkilenmeye başlar. Çünkü Kurman’ın da eylem ve davranışları kendisi gibi kimseye benzememektedir. Özellikle at yarışlarında sergilediği yiğitlik ve biniciliği bu hayranlığı giderek artırır. Hayranlığı sevdaya dönüşür. Aysulu ve Kurman, kimseye belli etmeden birbirlerine karşı içten içe sevgilerini büyütür. Bu süreçte hem Kurman’a hem de Aysulu’nun babası Kerimbek’e kin besleyen Mirzabek’in, Aysulu ile evlenmek istediği söylemleri de kulaktan kulağa tüm köye yayılır. Mirzabek’in nasıl bir düşman olduğunu ve menfaati için ne kadar alçaklık sergileyebileceğini çok iyi bilen Cumagül, Aysulu ve Kurman’ı bu konuda sık sık uyarır. Aysulu’nun aydın ve zeki olduğunu,

Mırzabek’e bey diye itaat edecek biri olmadığını, Mırzabek’in evlilik teklifini kabul etmeyeceğini söyleyen Kurman’ın ardından, Aysulu da Cumagul’a “Mırzabek’e kuma olmaktansa yuvarlanarak kabrime girmek daha yeğdir.” (KC, 405) söylemiyle Kurman’ın ifadelerini doğrular.

Tokmok’ta Tatar okulunda eğitim alan hem Tatarca hem de Rusça bilen Aysulu, Kurman gibi zeki, çalışkan, öğrenme yetisi gelişkin ve sürekli kitap okuyan bir karakterdir. Kurman avcılığa çok vakit ayırmasının etkisiyle Aysulu’nun okuma hızına yetişememektedir. Onların “okumak” gibi birçok ortak özellik ve benzerlikleri mevcuttur. Bu benzerlikler de ilişkilerini giderek kuvvetlendirir. Her uygun zamanda birlikte kitap okuyarak zamanı kullanırlar. Onlar için öğrenmek, kendini yenilemek ve hayatın hızına erişebilmektir (Friedman, 2018: 34-35). Onların bu hallerini gören Cumagul, şöyle şu ifadeleri kullanır:

“Kurbanınız olayım, dedim, bir gün ikisine de. Niye bu kadar çok kitap okuyorsunuz? Kitaplar size ne faydası olacak? Burada, dağın başında kitap okumadan yaşasanız olmaz mı ki?”

Aysulu ise bu söylemine eserde şöyle karşılık verir:

Öyle değil, amcacığım. Dünyada sadece bizim dağlarımız mı var, diye düşünüyorsunuz? Dağın arkasında Rusya, Rusya’nın arkasında da birçok millet, birçok yer var. Onları tanımak için bize en çok kitaplar yardım eder. Başka bir milletin yaşamını, ömrünü, sıkıntısını ve sevincini bize anlatacak olanlar da işte bu kitaplardır.

Ardından Kurman da onu destekleyecek biçimde şöyle cevap verir:

Evet, iyi bir kitap, iç dünyamızın azığıymış. Kitapları okudukça kendi hayatımı daha iyi anlamaya başladım. Fakat niye insanoğlu ikiye ayrılır zengin ve yoksul olarak. Niye Mırzabek bizim milletimizi hor görür? Onu durdurmaya halkın gücü yetmez mi? Bunu hiç anlayamadım kafamı ne kadar yorsam da...

Aysulu, Kurman ‘a dönerek,

Onu anlayan kişiler var.... Onlara Rusya’da devrimciler derler. Mırzabek gibi zenginlerin cezasını vermeyi halka öğretenler de onlardır. Aylar, yıllar geçer... Günlerden bir gün bizim de Ala-Too’ya parıldayan güzel bir yeni yaşam gelir

inşallah. Bunlarla ilgili Tokmok'taki o Rus kadın öğretmenimin birçok kez söylediği şeyler hala aklımda. (KC, 405-406)

Yukarıda romandan alıntılanan diyalogdan da anlaşılacağı üzere Aysulu, kitabı; dış dünyaya açılmanın, yaşamının yegâne amacı olarak görmektedir. Hatta var olan devlet düzenin de ancak eğitim yoluyla değiştirilip düzeltilebileceğine inanmaktadır. Sınıfsal ayırmadan, zengin fakir ayrımı yapılmasından duyduğu rahatsızlığı Kurman ile birlikte sürekli dile getirir. Devrimcilerin buna çözüm bulacağını, Mırzabek gibi feodal yapının yetersiz beylerine ve üst tabakanın haksız uygulamalarına bunların son vereceğini sık sık ifade eder. Bayalınov da sembolik olarak kısaltarak yer verdiği bu ifadelerle Aysulu üzerinden eski yönetimin yetersiz, adaletsiz uygulamalarını dile getirmiştir. Bu bağlamda sosyalist realizm ilkeleri doğrultusunda geçmişin tüm olumsuzluklarının yeni Sovyet rejimi ile ortadan kaldırılacağı umudunu, okuyucuya açıkça hissettirir. Eserin yazıldığı tarih düşünüldüğünde sosyalist Sovyet Hükûmeti ve rejim, yerleşme sürecini tamamlamıştır. Bayalınov'un eserinde bu kadar açık bir ifade ile Sovyet rejimini överek sunmasında, bu durumun etkili olduğu düşünülmektedir.

Zaman ilerledikçe benzerlik ve ortak motivasyon değerleri eşliğinde Aysulu ile Kurman'ın birbirlerine duydukları sevgi büyür. Gittikçe artan bu sevdalarıyla adeta sevgi şeklini tanımlayan “kördüğüm” (Öztekin, 2018: 166) gibi birbirlerine bağlanırlar. Aysulu ve Kurman çifti üzerinden sevgiyle paylaşım, ortak inançların ve değerlerin birleştiği en güzel eylemlerden biri olarak kitap okunması, kadına değer verme, eşitlik, adil paylaşım gibi hususlar sürekli vurgulanır. Bu şekilde yeni rejimin ve yönetimin getirdiklerine, Aysulu ile Kurman'ın idealleştirilmiş olan sevdası ve örnek birlikteliği üzerinden köydeki diğer insanlar da şahit olur. Eğitimli ve aydın olanların sevgi ve beraberliklerinin böyle olacağını hisseder ve inanırlar. Böylece yazar da sosyalist realizm ile amacına ulaşır.

Onların köyde icra edilen bir düğündeki tavırları, içten ve sevgi ile konuşmaları, örnek davranışları herkesin dikkatini çeker. Gençlerin oynadığı “kız oyunu” sırasında, önüne tura¹⁹ bırakılan Kurman, türkü söylemek zorunda kalır. Sevdığı adam türküyü, bülbülün şakıması gibi söyleyince Aysulu'nun mutluluğu ikiye katlanır (KC, 418). Kurman türküyü söyleyip bitirdikten sonra oyunun gereği olarak turayı alıp, Aysulu'nun önüne koymasıyla tüm dikkatler üzerlerine yoğunlaşır. Böylelikle onların haklarında söylenenler ve yakıştırmalar

¹⁹ Tura; “halat gibi örülmüş iplik çilesi”, “bazı oyunlarda vurmak için kullanılan düğümlenmiş mendil”, kamçı, örme kırbaç, demet, bağ, paket gibi anlamlara gelmektedir (Devellioğlu, 1993, 1113).

vücut bulur. Tüm köy halkı Aysulu ile Kurman'ın sevdasına şahit olur. Bu durum gelinlerden birisinin içinde kıskançlık da barındıran ifadelerle okuyucuya aşağıdaki şekilde sunulur:

Kurbanın olayım, Kurman, bu da nedir? Burada birçok gelin varken...'
Oyunu yöneten gelin ona karşı çıktı...
'Hayır, hayır, Aysulu!'
'Aysulu'ya verdi.'
'Aysulu!' dediler diğerleri de gürültü yaparak Aysulu'yu yerinden kaldırdılar. O da kalabalıktan eliyle yüzünü kapadı. Kurman ona yaklaşarak onu döndürüp kucakladı ve alnından öptü (KC, 419)

Düğünü izleyenler arasında Mırzabek'in yandaşları, destekçileri de mevcuttur. Onlardan biri olan Alanköz de yaşananları izler. Yaranmak güdüsüyle sonraki yapacağı kötülöklere zemin hazırlamak için ilk olarak orada, yanında bulunanlara Aysulu'nun Mırzabek'le nişanlı olduğu dedikodusunu şu cümlelerle duyurur:

“Nişanlı kızın kız oyunlarında bulunması ayıptır, haydi eve gidesin.” Bu sözler üzerine,

“Kiminle nişanlı ki? Kocası kim? Söyleyiniz.” sözlerine Alanköz:

“Kiminle olacak ki? Tabii ki Mırzabek ile!” demiş (KÖ, 421-422).

Bu yaşananlar ardından Alanköz ve köyde bulunan diğer feodal yapının gelişimlerini engellediğı kişilik ve bireysel kimlikleri gelişmemiş taraftarlar, hızla “Mırzabek Aysulu'yla evlenecekmiş. Yakında düğünleri olacakmış.” haberlerini yaymaya başlar. (KC, 421). Bireysel kimliği ve kişilikleri gelişmemiş bireyler, feodal ve Çarlık düzeni gibi insan eşitliğini hiçe sayan yönetimler için destek unsurları olduğu gibi bu yönetimlerin oluşturduğu Mırzabek gibi beyler için de vazgeçilmezdir (Goff, 2005: 46). Bu tarz bireyler anlatıda olduğu gibi çoğu zaman Mırzabek'ten başka bir ifade ile kraldan daha çok kralcı olurlar. Daha fazla olumsuz eylemlere girişirler. Çünkü onların varlıkları bununla kaimdir. Romanda da bu şekilde hareketler sürekli olmuş ve Aysulu Mırzabek'e zorla da olsa kuma yapılmaya çalışılmıştır.

Mırzabek'in Aysulu ile evleneceğı söylentileri, tüm köyde çalkalanırken, Aysulu, sevdiği ve dengi Kurman ile evlenmek üzere bir an bile düşünmeden kaçır. Feodaliteyi esas almış töre yaptırımı güçlü olan Çarlık rejimi gibi yönetimler altında böylesi kararları uygulamak son derece güçtür. Ancak Aysulu ve Kurman bunu başarır. Bayalınov romandaki

bu tutumuyla tamamen köhnemiş yönetimlere başkaldırının varlığın temeli olduğu öğretisini okuyucuya kazandırmayı amaçlar. Arzular üzerinden ideal yönetim ve eşitliğe ulaşılabileceğini, bunun ise devrimle mümkün olacağını her fırsatta hissettirmeyi bir metot olarak benimser.

Aysulu ve Kurman'ın birlikte kaçarak evlenebilme cesareti göstermeleri herkesi şaşırtır. Herkes Mirzabek'in gazabından, onun yapacağı kötülüklerden korkmaya başlar. Bu evliliğe hem sevinen hem de şaşıran Cumagul ise iyice endişelenir. İlk fırsatta Aysulu'ya bu işi nasıl kabul ettiğini sorar. Aysulu'dan "Kabul etmeyip de ihtiyara kuma mı olayım?" (KC, 422) cevabını alınca, "Hatmi çiçeği gibi güzel görünen gençlerin birbirlerine âşık oldukları yüzlerinden belli oluyordu. Vay, vay! Gençlik aşkı gibi var mıdır ki?" diye kendi kendine söylenir. Bu sevdayı destekler ancak can da kıymetlidir. Aysulu ya da Kurman'a bir kötülük yapılacağı endişesi ile mutluluğunu olabildiğince yaşayamaz. Cumagul, Mirzabek'in Aysulu ve Kurman'ın peşini bırakmayacağını bildiği için onlara, Tokmok'a gitmelerini, artık bu köyde kalmamalarını salık verir. Bu fikri duyan Aysulu, gitmeyi kabullenmiş bir tavırla hasta babasını köyde bırakmak zorunda kalacağı için çok üzülür. "O zaman babama ne olacak? Hasta o, üstelik üzüntüden ölür!" diye eşsiz yüreği burkulur, aydan parlak yüzünün rengi solar, yaşama isteği azalır. Babasına Cumagul'un bakacağını, daha sonra yanlarına getireceğini duyan Aysulu, bir nebze de olsa rahatlar. Ağzından şu cümleler dökülür:

Eh! Öyle gün gelse bize ne mutlu!', dedi Aysulu derin bir of çekerek. 'O zaman biz, Kurman ikimiz okur, çalışırdık. Ne olacağız diye önümüzdeki karanlık bir hayatı düşünmeden gelecekteki aydınlık, özgür günleri düşünürdük. Aysulu yanındaki Kurman'a bir kere baktı ve başını onun göğsüne dayadı. Ah, vefasız dünya, ah! Geniş bir dünyanın bize böyle dar olduğuna bak! (KC, 423)

Aysulu, hissettiği derin sevginin duygusal bakış açısını taşımakla birlikte olağan süreci değerlendirirken mantık çerçevesinin de dışına çıkmaz. Eğitimi, edinimleri ve zekâsı ona duygu ve akli ayırt edebilmeyi öğretir. O yüzden bu kaçıışı onaylar. Aysulu, bu yönüyle de yazarın vurgulamak ve topluma örnek olarak sunmak istediği model karakterdir. Çünkü devrim, başkaldırı ve yeni düzen böylesi kurucu, sürdürücü ve belleği akıl ile şekillenmiş kadınların desteğiyle gerçekleştirilebilecektir. Kurman ise erkek çocuk olmasının da etkisi ile ne annesini bırakacağını ne de halkından ayrılacağını, ölse dahi burada gömülmek istediğini söyler. Köyden kaçış fikrine karşı çıkar. Kurman, okumalarından öğrendiği ve Aysulu'ya anlattığı hikâyelerden birisinin kahramanı olan Danko hakkında kendisine

söylediklerini hatırlayıp hatırlamadığını sorduğunda Aysulu, Kurman'ı Gorki'nin kahramanı Danko ile özdeşleştirir. Ona bakarak, “Hatırlıyorum, sen de onun gibisin Kurmanım benim.” (KC, 424) der. Bu fikri ayrılık üzerinden Bayalınov'un sosyalist başarı ve zaferin, başlangıç fitilinin ateşleyicisi ve sonlandırıcısı olmadan gerçekleşmeyeceğini, okuyucuya hissettirmek istediğini söylemek mümkündür. Çünkü olaylar başlangıçları ile değil sonuçları ile değerlendirilir. Bayalınov'un, başarıya ve zafere giden yolu, başlangıç ve sonuç olarak ikiye ayırdığını, başlangıca Kurman'ı, sonuca ise Aysulu'yu yerleştirdiğini, en sonunda ikisinin bütünleşmesiyle zafere erişebileceği şeklinde tasvir ettiğini söylemek mümkündür.

Kurman'ın isteği ve kahraman Danko gibi duruşu sonunda köyde kalırlar. Mirzabek'ten geleceğini bekledikleri tüm olumsuz eylemlere karşı direnmeye karar verirler. Köyden ayrılmama kararı alındıktan bir süre sonra, Aysulu hasta yatağında olan babasını kaybeder. Birbirlerinin tamlayıcısı, acı-mutlu gün paylaşımcıları olarak sınıksız sarılırlar. Çünkü mutluluk sorunuyla yüzleşmek, onlarla mücadele etmek ve onların üstesinden gelmeye çalışmakla elde edilir. Mutluluğa ulaşmak isteyen kişi zorlukları göğüsleyebilmeli, sıkıntılı yolda yılmadan kararlı bir şekilde yürüyebilmelidir (Bauman ve Obire, 2018: 36). Zorlu ve acılı günleri paylaşarak hayatı sürdürmeye devam eden Aysulu ve Kurman, hayatın getirdiği sıkıntılarla yılmadan mücadele eder. Onların sevdaları ve insanca yaşama arzuları, en büyük dayanakları olur. Bu mutluluk yolunda Aysulu'nun Kurman ve Altınay ile çok iyi anlaştığını ve Kurman'ın Aysulu'ya neler öğrettiğini Cumagül, romandan alıntılanan paragrafta şu ifadelerle dile getirir:

Böylece iki genç karı koca olarak ömrünü, niyetlerini birleştirdiler. Beraber emek vererek yoldaş oldular. Sonsuza kadar doğru yaşayan, gelecekleri aydın gençler idi. Birbirlerinden hoşlanmadığı, yüzlerinin buruşturduklarını hiç görmedim. Altınay'a da Aysulu, tatlı tatlı sözler söyleyerek ona hürmetle bakıp saygı gösterirdi. Kirli çamaşırlarını yıkar, yemeğini verirdi. Aysulu, onu çok mutlu ederdi.

O, Allah'ım! Şimdi ölsem hiç kaygım olmaz!, derdi, zavallı yaşlı kadın. Kurman Aysulu'ya tüfek kullanmayı, ateş etmeyi, yay kullanmayı da öğretti. Kurman'la beraber geyik avlamaya çıkararak yaya kaldığı, geyik avlayıp ganimetle döndüğü günlerini de çok kez gördüm. O böyle şahane bir gelindi. (KC, 426)

Yukarıda da görüldüğü üzere seven, sevdiğinin sevdiğini de sever ve kabullenir. Böylece bütünleşen sevgiler mutlulukla tanışır. Bayalınov, romanda mutluluğun sırrı olarak Kurman ve ailesinin birbirleriyle olan samimi ilişkilerini işaret eder. Bütün olabilmenin

gerçek mutluluğu yakalayabilmek olduğunu dile getirir. Gerçek mutluluğu birlik ve bütünlük olarak ifade eden Bayalinov'un devrimin de ancak birlikte hareket edildiğinde gerçekleşebileceği fikrini ima ettiği de söylenebilir. Alıntıdan hareketle Kurman'ın kadın erkek ayrımı gözetmemesi de dikkat çekicidir. Kurman bir erkeğin yapabildiği her işi, eşine öğretme yoluna gider. Çünkü Bayalinov'a göre Kurman eşitliğe inanan bir karakterdir. Ayrıca Aysulu da bu düşüncelere iştirak eden ortak fikri yapıya sahiptir. Buradan hareketle Bayalinov'un gelecek devrim ve sonrası ideal Sovyet yönetiminin fikri algısı ile onun ortaya koyacağı yönetsel özelliklere vurgu yaptığını söyleyebilmek mümkündür. Aysulu eğitilmiş, belleği, zihni yapısı gelişkin, tam bir devrim karakteridir. Gelecek onun gibi kadınların omuzlarında var olabilecektir.

Kurman ve Aysulu'nun mutlu günleri ne yazık ki kısa sürer. Uzun süredir kendi beyliğini, otoritesini, sözde saygınlığını hiçe sayan Kurmana karşı Mırzabek ve adamları planlar yapmakta, pusular kurmaktadır. Çünkü bir bey olarak en iyi atı, en güzel kadını isteme hakkını sadece kendinde bulmaktadır. Ancak Mırzabek bunların hiçbirini elde edememiştir. Bu durumda beyliğinin hiçbir etkisinin kalmadığını düşünür. Özellikle de hiçbir töre ve inancı bilip uygulamayan çıkarına gelince sarılıp; inanç, şariat dediği dördüncü kadını alma arzusu hiç dinmez. Bu düşünceler, Mırzabek'in Kurman'a olan düşmanlığını artırır. Bu düşmanlık, Aysulu ve Kurman'ın sonsuzluğa uzanma azmindeki mutluluklarının uzun sürmesine izin vermez. Mırzabek tarafından hunharca kesilip yarıda kalmak zorunda bırakılır. Bir gece ıssız vadide, zifiri gecede tek başına Kurman'ı pusuya düşürüp öldürürler. Kurman'ı vadi içinde dere kıyısında kana bulanmış halde gören Aysulu, dizine yatırır, gözyaşları içinde feryat figan eder. Onun Kurman'ın arkasından yaktığı ağıtlar içler acısıdır. Bu acıyı Aysulu kendi cümleleriyle eserde şöyle dile getirir:

İkimiz de babalarımızın tek çocuklarıydık. Mutlu, rızıklı olabilir miyiz niyetiyle iki yetim, bir ömür yaşamaya karar verdik. Ancak bu kadar geniş dünya, bizim için dar oldu. Kötü niyetli gaddarlar, kalbine bıçak saplayarak seni benden aldılar. Sen ise şimdi yoksun. Dönüşü olmayan yola koyuldun, uzaklara gidiyorsun... Potuğunu kaybetmiş deve gibi hüngür hüngür ağlayan anan; mavi papağanın, kırmızı çiçeğin, sevdiğin ben, ben ardında kaldık... (KC, 435-436)

Gözyaşlarını silip "Kurbanın olayım, Kurman! Elveda! Mekânın cennet olsun!" diye (KC, 436) onu toprağa emanet eden Aysulu, eve geldiklerinde Kurman için ağıtlar yakmaya devam eder. Karnındaki üç aylık bebeğine sarılıp tüm derdini şu mısralarla dile getirir:

Yazıksız Kurman sen olup,
 Kederli yârin ben olup,
 Hüngür hüngür ağlarım,
 Gündüzüm de gece olup.
 Karında kalan yalnızsın,
 Doğsa sağ, büyüyecek.
 Sorarsa 'Babam nerde' diye,
 Zavallı ben ne edeceğim?
 Bıraktığın senin, bu hediyen,
 Olacak, benim yüreğim! (KC, 436-437)

Aysulu, kocası Kurman'ın ölümü ile karnında emaneti olan çocuğu ile kalır. Onun emanet ve değerleri ile hayatına yön vermeye başlar. Günler günleri, aylar ayları eksiltir. Onsuz yaşamaya, hayata tutunmaya çalışır. Ancak Aysulu için sıkıntılar bitmemektedir. Çünkü Mirzabek, Aysulu'yu unutmamış ve onu dördüncü eş yapmaktan vazgeçmemiştir. Bunun için kocasını öldürmüştür. Öyle ise Mirzabek'in arzusu nihayete istediği şekilde ermelidir. Bu maksatla hızla harekete geçer. Cumagül vasıtasıyla Aysulu'ya haber gönderir. Hatta Cumagül'u da Aysulu'yu evliliğe razı edemezse kendisini Sibir'e sürgüne göndereceği söylemi ile tehdit eder. Cumagül'u tehditten ziyade Aysulu'ya gelebilecek zarar üzer. Ancak gücü yetmez, elinden bir şey gelmez. Bu tehdit ve teklifi, Aysulu öğrenince "Amcacığım, kurbanın olayım, bu kadar kırmızı yüzünüzü soldurup üzülmeysiniz ne olur. Onlar öyle haram niyetleri ile oyun ettiyse biz de elimiz kolumuz bağlı durmayız." (KC, 441) diye cevap verir. Aysulu, Kurman öldüğünden itibaren kendine söz vermiştir, sevdiğinin kanını yerde koymamaya ant içmiştir. Bayalınov'un şekillendirdiği norm karakter Aysulu, sevdiğinin intikamını almayacak, rahat etmek için düzene uyacak, beye kuma gidip huzurlu olacak bir yapıya sahip değildir. O başkaldıran ateşleyici bir fitil Kurman'ın, yaktığı ateşin sürdürücü ve sonlandırıcı eşi, dengi, sevdası ve karısıdır. Tüm özellikleriyle de devrim ve yeni rejimin ideal kadın karakteridir. Bayalınov, Onun üzerinden yeni rejimin arzuladığı ve sistemin omuzlarına yükleneceği kadın tipinin özelliklerini okuyucuya tanıtır.

Aysulu için sevdiğinin, ölümü çok büyük yıkımdır. Ancak duygularını akıl yoluyla kontrol edip ayakta kalmayı başarır. Etrafındaki her şey Kurman'ı hatırlatırken bu duygulardan arınmaya çalışır. Gecelerden birinde ise ölümünden itibaren hiç görmediği kocasının yoldaşı ve dostu doru atının, Kurman'ı arayan hüznü bakışlarla eve doğru geldiğini görür ve boynuna sarılır. Aysulu'nun gözleri iki çeşme olur ağlar. Doru at da Aysulu'nun ağlamasına eşlik edercesine Aysulu'nun eteğini, yenini koklar. Öyle bir andır ki her iki can biri kadın biri hayvan Kurman olur. Bu an uzun sürer ve duyulan özlem,

gözyaşlarına karışır. Dökülen gözyaşları Aysulu'nun son ağlamasıdır, yapması gerekenlerin peşinde koşmalıdır. Duygu yüklü bir kadındır ancak onun için zaman, gözyaşlarına feda edilecek kadar değersiz değildir. O bu felsefeyi kocası ve sevdiği adam olan Kurman'dan öğrenmiştir.

“Artık vakit güçsüzün zalime, adaletin zulme, başkaldırı vaktidir.” bilinci ile Aysulu yapacağı eyleme odaklanır. Ardından her gün atına binip Colbors'la birlikte Kurman'ın can verdiği vadiye gitmeye başlar. Sabahtan hava kararınca kadar orada kendince kocasından öğrendiği eğitimleri yapar. Bu yaptıklarını kimse ile paylaşmaz. Aysulu'nun vadide ne yaptığını anlamaya çalışan Cumagul, bir gün onu gizlice takip eder. Onun orada yaptıkları ile gördüklerini ise aşağıda romandan alıntılanan paragrafta ki şekliyle paylaşır:

Bir akşam Aysulu her gün yaptığı gibi Colbors'u yanına alıp, atıyla gittiğinde mavi topallayan atıma atlayarak ardından gizlice takip ettim. Bir yere geldiğinde, atından indiğini gördüm ve bende atımı durdurup indim. Gür çalıların ortasında ata yaslanıp, başımı eğip onları seyrettim. Bir çalının dibindeki kara bir şeyi kaldırdı ve onu, atının üzerine koydu. İlk başlarda onun ne olduğunu anlayamadım ancak yavaş yavaş fark etmeye başladım. İnsan şekline getirilmiş eşkiya kılığı verilmiş bir beden kukla imiş.

Saldır! Saldır!' diye, Aysulu uzaktan bağırduğunda Colbors, ok gibi fırlayıp kukla, insan bedeninin yüksekliğine kadar atlayarak eşkiyayı atın üzerinden düşürdü. Hırslayarak koparıp çektiği, daladığı sesleri de duyuluyordu.

Ah, genç gelin! Allah'ım bu yaptığı da nedir? Benim güçsüz olduğumu bilerek kendisi tek başına intikam almaya Colbors'unu mu hazırlıyordu?

İşin sonu da tam intikamla bitti. Onu ben sonradan öğrendim.

Aysulu'ya belli etmeden tekrar dönerek eve geldim.” (KC, 442-443)

Aysulu, bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere hedefi belirleyebilen, plan yapan, gizlilik ilkesine uyan, rakibin ve kendisinin tüm özelliklerini değerlendiren, eksikleri belirleyip gideren ve harekete geçişe kadar sabır metanet ve dirayetle çalışıp beklemeyi bilen bir avcı gibi hareket eder. Aysulu'yu ideal ve örnek bir karakter yapan hususlardan birisi de budur. Aysulu, Bayalınov'un devrimi sürükleyecek ve omurgasını taşıyacak ana yüklenici olarak belirlediği rol model kadın tipidir.

Mirzabek Aysulu ile evlenme arzusunda ısrar edip bunu gerçekleştirmek için her türlü yola başvurur. Aysulu ise kocası Kurman'ın intikamını almak için hazırlık içindedir. Her gün kocasının can verdiği vadide, kendi yüreğindeki acıyı, alacağı intikamı, onu can verdiği yerde yeniden dirilteceği fikri ile sakinleştirir, intikam planı için hazırlıkları sürdürür. Eğitimlerinin sona yaklaşma sürecine girmesiyle bir stratejist teorisyen tavrı ile Mirzabek'in

adamı Alanköz'ü çağırıp, kendisinin bu evlilik teklifine cevap vermek istediğini söyler. Alanköz'le konuşan Aysulu, planı gereği kendi rızası ile Mirzabek'e gidemeyeceğini ancak kaçırırlarsa bu evliliğin olabileceğini ifade eder. Adım adım kocasının yaktığı ateşi söndürmeye, bozuk yönetimin zorbası bey Mirzabek'i bitirmeye, son darbeyi vurmaya gitmektedir. Hiçbir detayı atlamayan, mükemmele ulaşmanın detayda gizli olduğunu bilen bir karakterdir. Bu sebeple yazarın yeni sosyalist Sovyet yönetimi ve rejimini taşıyacak arzu edilen kadın tipidir.

Mirzabek Aysulu ile evlenme arzusunda ısrar edip bunu gerçekleştirmek için her türlü yola başvurur. Aysulu ise kocası Kurman'ın intikamını almak için hazırlık içindedir. Her gün kocasının can verdiği vadide, yüreğindeki acıyı, alacağı intikamla onu can verdiği yerde yeniden dirilteceği fikri ile sakinleştirir, o gün için hazırlıkları sürdürür. İntikama hazırlık eğitimlerinin sona yaklaşması aşamasında bir stratejist teorisyen tavrı ile Mirzabek'in adamı Alanköz'ü çağırıp, evlilik teklifine cevap vermek istediğini iletir. Alanköz'le konuşan Aysulu, planı gereği kendi rızası ile Mirzabek'e gidemeyeceğini ancak kaçırırlarsa bu evliliğin olabileceğini ifade eder. Adım adım kocasının yaktığı ateşi söndürmeye, feodal bey Mirzabek'in hegemonyasına son darbeyi vurmaya gitmektedir. Hiçbir detayı atlamayan, mükemmele ulaşmanın detayda gizli olduğunu bilen bir karakterdir. Diğer söylemiyle yeni sosyalist Sovyet yönetimi ve rejimini taşıyacak arzu edilen kadın modelini en net biçimde yansıtır.

Aysulu'nun Mirzabek'e verdiği cevap, onu çok sevindirir, hedefine yaklaştığını düşündürür. Oysa bu cevap, Aysulu'nun Mirzabek ve adamlarına karşı hazırladığı, inanmanın, istemenin, dirayetin, insanca yaşama onurunun ve sevdanın gücünün bir parçasıdır. Bu plandan habersiz olan Cumagul, o gecenin karanlık vaktinde bir anda karşısında Kurman'ı gördüğünü zanneder, yüreği ağzına gelir. Gördüğü kişinin Kurman değil onun kıyafetlerini giyip düşmanlarını bekleyen Aysulu olduğunu sonradan anlar. Aysulu'nun düşmanları için yaptığı planı da öğrenen Cumagul, daha büyük bir sıkıntı olmasın diye Aysulu'ya Tokmok'a gitmesini, orada arkadaşlarının da ona destek olabileceğini söyler. Ancak Aysulu büyük bir karar ve azimle düşmanlarını hem de Kurman'ın “Başında ava giderken giydiği yünlü tebeteyi, üstünde branda bezinden dikilmiş giysisi, elinde de yayı, alt bölümü göğre bakan pistonlu tüfeği..” (KC, 445) ile bekler. Duruşu, heybeti, arzusu, dirayeti, dağlardan büyüktür. “Hani er iseler gelsinler hele, kim kimin canını alacakmış bakalım...” (KC, 446) diye korkusuzca göklerden gelen sadece kendinin duyduğu

sese yanıt olarak seslenir. Ardından Cumagul'un tedirgin olduğunu anlayınca zaferden emin, hiç tereddütsüz, hedefe varmanın huşusu içerisinde bir gülümseme ile "Önce şu kahpelerle görüşeyim, Kurman'ı onlara hatırlatmadan nasıl giderim?" diye onu rahatlatmak için kendinden emin bir şekilde cevap verir.

Aysulu, bahsedilen gece, sevdiği adamı elinden alan Kurman Vadisi'nde, kocasının can yoldaşları olan atı ve köpeğiyle, Rus Çarlığı yönetiminin adaletsiz düşmanlarını karşılar. Her işi plan doğrultusunda yürütür. Kulun ve colbarsın desteği ile Mırzabek'i öldürüp Alanköz'ü de ağır şekilde yaralar. Böylece kocasının intikamını alır. Aysulu'nun düşmanlarıyla nasıl çarpıştığı, yiğitçe vuruştığı romandan alıntılan paragrafta Cumagul'un ağzından şöyle anlatılır:

Karaltı da görüldüğü kadarıyla altı yedi kişi civarında idiler.

Evler bölgesine yakın olan Kurman'ın kabri tarafından vadiye doğru yankılanarak havlayan Colbors'un sesi duyuldu. Onun hemen ardından Kurman'ın doru atını koşturup ateş ederek Kurman'ın korkunç hayaline bürünmüş Aysulu da oracıkta beliriverdi. Kargaya saldıran laçın gibi Aysulu ve dostları, Mırzabek'in adamlarına saldırdılar.

'Eyyvah!.. Kurman'ın ruhu imiş! Dirilmiş, kaçın, kaçın!' diye haykıran birinin sesi yankılandı.

'Saldır ona, saldır!'

Bu sözlerle bu güne kadar alışan Colbors, kapı ile başköşe arasındaki mesafeyi atlayarak az önceki seslenen adama ulaştı ve onu bağırarak yere düşürdü.

'Saldır! Saldır!'

Aysulu, birini daha arkasından kovaladı. Colbors ok gibi fırlayıp onu da yakalayarak bir adım attırmadan deviriverdi. Etlerini koparırcasına çekerek onu da daladı sanırım o da inliyordu. Aysulu onları kovalayarak aşağıya doğru yöneldi ve gözden kayboldu. Bu arada ateşler edildi. Ondan sonra da etraf ölüm ortamı gibi bir sessizliği ve sakinliğe büründü, kaldı.

Evden çıkıp koşarak hedef mesafesi kadar yerde inleyen iki adamın yanına geldim. Al sana ilginç! Onların biri Borbuk İmam biri de Alanköz çıktı.

'Allah'ım, Alanköz, sen misin? Ne işiniz var burada gece yarısında? Alanköz konuşamıyordu. Boğazını Colbors iyice dişlemiş galiba sadece hırıldıyabiliyordu. Hırıldayarak sesini zar zor çıkardı:

'Bana af yok, Cumake. Allah'ın gazabına uğradım. Beni bu hale Kurman'ın ruhu getirdi.'

'Ey Allah'ım!' dedi Borbuk İmam, acı acı ağlayarak. 'Affet beni. Ben de gazabına uğradım. Kurman kabrinden çıkıp gelip bizden intikamını aldı. Tövbe! Tövbe ettim! Günahlarım için affet! Öbür dünyadaki şefkatinden esirgeme beni! Öyle yap! Öyle yapasın!'

'Korkana her şey çift görünür.' diye korkan kahpelere Aysulu, Kurman'ın ruhu olarak görünmüş (KC, 449-450)

Aysulu, yukarıda alıntılan kısımda anlatıldığı gibi planını kusursuz bir şekilde uygular. İntikam anını görenlere, duyanlara adeta “Kurman mezarından kalktı, geldi” dedirtir. Aysulu’nun eğitim ve hayat edinimleri ile şekillenmiş belleği, zihni ve eylem iradesi bunu oluşturmuştur. Aysulu, inandığı değerler ve sevdası uğruna bu mücadeleye girmiştir. Kocasının ateşlediği fitil ile adaletsiz Çarlık yönetimi, haksız düzen ve zorba güç sahiplerine karşı büyük patlamayı gerçekleştirmiş ve mücadeleyi zafere taşımıştır. Başarı ve zafere giden yolda fitili ateşleyen ve zafere taşıyan aynı kişi olabileceği gibi değerleri ortak, ayrı kişiler de olabilir. Yazar başkışının eksikliğini norm karakter Aysulu ile güçlendirip tamamlamıştır. Güçlü bir norm karakter olarak kadının seçilmesi, yeni sosyalist rejimin erkek kadın birlikteliğinde başarılabileceğine inanılmış olmasıyla ilişkilidir.

Mirzabek ve Alanköz’ün öldürülmesinin ardından Aysulu, Kurman’ın kıyafetlerine bürünmüş halde, tüfeğini omzuna alıp, huzurla atı üzerinde köyden uzaklaşır.

Tüm bu yaşananlardan hareketle Aysulu’nun yarım kalmış aşk enerjisini (Atak, Syed, Çok ve Tonga: 2016: 297-298) intikam ve adaletsiz devlet yönetiminin karakterlerine yönelttiği ve başkaldırısını kahramanlıkla zafere taşıdığı görülür. Sevdığını tekrar öldüğü yerde adeta yeniden dirilterek herkese Kurman mezardan çıkıp öcünü aldı dedirtmeyi başarır. Sevdığının kahramanlığına kadın olarak bilinçli şekilde gölge düşürmeyip aksine şan ekleyip adını hafızalara kazır. Kadının erkeğin başarısında yardımcı değil bizzat yapıcı unsur olduğu da okuyucunun gözü önüne getirilir. Bayalınov böylelikle Aysulu ile yeni Sovyet rejimine sadece katkı sağlayacak değil bizzat taşıyacak ideal kadın tipini toplum önüne çıkartır.

2.3.2.3. Kart karakterler

Anlatılarda yer alan kart karakterler, karşı değerın temsilcisi olarak tek bir özelliğın sembolüdür (Stevick 1998: 182). Kendisiyle ve çevresiyle çatışma halinde olan kart karakterler kaos yaratarak düzeni alt üst ederler. Bu karakterler, başkışi üzerinde etkili olarak çatışma unsurunu harekete geçirirler. Bu romanda yer bulan kart karakterler ise kendi halkı olan Kırgızlara ihanet eden, köleleştirmeye çalışan, ötekileşen ve halkı sömüren kişiler olarak belirmektedir.

Romanda başkışının ve onun savunduğu değerlerin dışında hareket eden kart karakterler, köyün beyi Mirzabek ve emrinde çalışanlar ile dini duyguları sömüren Borbuk imam'dan oluşmaktadır. Mirzabek; halkın varlığını hiçe sayar, kendisi ve yanında olan, çalışan kişiler yalnızca menfaatlerini korumak adına toplumsal değerlere karşı körleşirler. Haksızlık, adaletsizlik ve zulüm onların savunduğu değerler haline gelir. Borbuk İmam ise kendi halkının dini duygularını sömürüp tüm kötülükleri din adı altında yapar. İnsanların inanç değerlerini, kendisine ve Çarlık yönetimine fayda sağlamak adına kullanır. Köydeki eğitim hayatını da yozlaştırarak toplumsal çürümeye katkıda bulunur. Romanda kart karakterlere bu özellikleriyle yer verilmesi, yazarın Rus Çarlığı yönetimi dönemindeki yozlaşmanın boyutuna dikkat çekmek istemesinden kaynaklanır. Ayrıca Bayalinov, Rus, Kırgız milletlerinin uzlaşmasına katkı sağlamak amacıyla Ruslardan ziyade Kırgızların kendi halkına yaptığı sömürüye de işaret eder.

Borbuk İmam

Esere konu olayların hayat bulduğu köyün imamı olan Borbuk; kısa boylu, göbekli, yuvarlak burunlu, patlak gözlü, çirkin bir fiziksel yapıya sahiptir. Dış görünüşünün yanında eylemleri ve söylemleri de çirkin, olumsuz bir karakterdir. Çarlık yönetimine özgü feodal oluşumun üretimi bir imam (manevi) ve öğretmen (maddi) olarak ait olduğu devlet örgütü gibi başarısızdır. Ait olduğu yönetsel teşkilat gibi adaletsiz, sınıfsal yapılanmayı ve eşitsizliği benimseyen, insana saygı duymayan, sadece varlığının devamını esas alan bunun içinde doğru yanlış ayırmızsız güce inanan bir karakterdir. Sistemi ve görevlendirdiği insanları yanlış olan yönetim organlarının verecekleri eğitimde ancak sistemin yanlışlarını, hatalarını örtmek göstermemek üzerine kurulu başka bir yanlış doğrultuda ilerleyecektir. Aksi takdirde gerçekler ortaya dökülecek, sorgu başlayacak ve rejimin yıkılmasına dönük eylemler başlayacaktır. İşte Borbuk İmam bu cümlelerde ifade edilen yanlışlarla ilerleyen, böylece insana değil Çarlık rejiminin varlığına hizmet eden olumsuz bir kart karakterdir.

Romanda İmam Borbuk, anlatıcı Cumagul'un ağzından şu şekilde tarif edilir:

Ölümün çok olduğu yerde imam semirir, ölünün çok olduğu yerde köpek semirir. diye atalarımız boşuna dememişler. Ölenlere Kuran okuyup dooron²⁰, sadaka alıp, milleti kandırarak semiren lanet olası biriydi. (KC, 376)

²⁰ Ölen insanı günahlarından arındırmak amacıyla naaşı defnetmeden önce fakir fukaraya dağıtılmak için verilen para; ıskat (devir)

Borbuk İmam, çocukları eğitmek yerine onlara kendi şahsi işlerini yaptıran, tek düşüncesi çocukların ailelerinden gelecek hediye ve paralarda olan ahlaki yönü gelişmemiş bir karakterdir. Hiç kimseye doğru ve yeterli eğitim vermediği halde hiç vazgeçmeden alacağı hediye para peşine düşerek insanların emekleri üzerinden asalak olarak geçinmeye çalışan bir insan tipidir. Tam olarak itaatinde ve desteğinde olduğu Çarlık sisteminin emeksiz kazanç elde eden, hak etmediği saygınlığı da yanlış davranmakla elde eden bir kişidir.

Kurman'ın babası Çortek oğlunu, iyi bir eğitim alması için İmam Borbuk'un yanına gönderir. Eğitim ücreti olarak da hafta da bir yabani geyik eti gönderir. Eti görünce Borbuk, "...aç kalmış kurt gibi midesine indirmek için acele ederdi. Keşke bu yediğinin karşılığı olarak Çortek'in oğluna iyi eğitim verseydi keşke. Utanmadan somurtarak şöyle derdi:

"Gerçeği söyleyeyim, Çortek. Oğlunun zekâsı kıt görünüyor. Ben olmasam beynine hiçbir şeyin gireceği yok. İşte elimden gelen her şeyi yapıyorum... Emeğimi bilersen bu bana yeter." Bunun yanında yalanlarla kendi eksiklerini ve kusurlarını örtmek için Kurman'ın zekâsını küçümseyip Çortek'e serzenişte bulunur. Ancak yaşananlar Borbuk'un ifade ettiği gibi değildir. Kurman her gün neşeyle derse gidip, akşam morali bozuk bir şekilde eve dönmektedir. Bunu kendince anlamlandırmaya çalışan Cumagül, bir gün Kurman'ın daha bitkin ve bir parmağının sarı olduğunu görünce gerçekleri öğrenir. Bu gerçekler okuyucuya şu şekilde aktarılır:

Bir gün Kurman eve her zamankinden daha da bitkin, moralsiz döndü. İşaret parmağını bezle sarmış. Eline baktığımda avucunun kabardığını gördüm. Kurbanın olayım, Borbuk seni okutmayıp sana iş yaptırıyor galiba, odun mu kırdın yoksa? Gerçeği söyle ne olur, dedim, onun alınından öperek.
Kurman sessizce yere bakarak başıyla onayladı. (KC, 374)
İşte o vakit bunları öğrendim. Evi yanasıca Borbuk, 'Eğitim fakirin neyine gerek? En iyisi buna iş yaptırmak yeğdir.' diye Kurman'a çoğu zaman kendi işini yaptırmış (KC, 375)

Oğlunun Borbuk İmam'dan eğitim almadığını aksine işçi gibi çalıştırıldığını öğrenen baba Çortek, göndermekten vazgeçer. Bunun üzerine Borbuk İmam'ın gösterdiği tavır, olumsuz bir başka yönünü daha ortaya çıkarır. Çortek ve Kurman'a her türlü kötülüğü yapacağını tehditkâr ve kin dolu tavırlarla açıkça ifade eder: "Göreceksin, oğlunla beraber ikinize belayı göstermezsem bana Borbuk İmam demesinler..." Anlatıcı Cumagül'un ifadesi ile bu imam, "kötülük dışında hiçbir şey bilmeyen" (KC, 375) bir insandır.

Her tür hile ve yalan yanında kindar ve adaletsiz bir kişiliktir. Çarlık rejimine olan yakınlığından gelecek nimetler için insanların inanç dünyaları ile oynar. İnsanların inanç dünyalarını yanlış ve kötülüklerle doldurur. İnançlarının tüm değerlerini sarsar. Bayalınov, bu durumu eserinde özellikle vurgular. Çünkü var olan Çarlık devlet düzeni ve rejimi de varlığının devamı için halkın inanç ve değerlerini kullanmaktadır. Bayalınov'un eşsizleştirdiği ve yerleşmekte olan sosyalist komünist düzen ise din ve dünya birbirinden işlerini tamamen ayırmıştır (Lenin 2017: 12-13).

Yalan söylemeyi hayat tarzı olarak benimseyen, Borbuk'un, öğrencilerine okuma yazma öğretememesi onun eğitim konusundaki başarısızlığını da ortaya koymaktadır. Bunun romandaki bariz örneği iki yılda Kurman'a okuma ve yazma öğretememesidir. Borbuk'un yetersizliği ve bilgisizliği, eserde yer verilen ve 1911 yılında meydana gelen depremin sebebi ile ilgili yorumlarında da açıkça görülür.

Tecrübe edenlere "Kış aylarında meydana gelen, şiddeti ve yarattığı yıkım ile tanık olanlara "az kalsın ahir zaman olacaktı. Bu yaşıma geldim geleli bu kadar çetin bir deprem görmemiştim."(KC, 376) dedirtir. Depremin şiddetiyle bütün dağların yıkılacağı hissi oluşur. Şimşekler, gök gürültüleri ile dağlardan kopup düşen kaya parçalarının sesleri birbirine karışır. Köylülerin bir kısmı hatta birçok canlı, toprak altında kalarak can verir. Depremin yıkıcılığı ve yok ediciliği ile pek çok can ve mal kaybı yaşanır. Halk bu tür bir afetle tekrar karşılaşmamak için tülöö²¹ verir. Borbuk İmam, tülöö'e katılan halka depremin gerçekleşme zaman ve sebeplerini şu şekilde sıralar:

Ahir zaman yaklaşınca insanoğlu az sadaka vermeye başlar. Âlime, imama ve hocalara gösterilen saygı azalır. Yeryüzünde günahlar artar, yer ağırlaşır. İşte o zaman yeri kaldırmakta olan mavi öküzün boynuzu yorulur. Bu yorulma sonunda yeri, bir boynuzundan alıp diğerine koyunca da deprem olur. Yerin sallanması yani zelzelenin olmasının sebebi budur (KC, 376)

Borbuk İmam'ın bu açıklamalarını dinleyenler, tepkisiz ancak şaşkın bir hâldedir. Söylenilenleri doğrulayacak tek kişi olan Abdırâhman hocanın da orada olmadığını gören köy ahalisi ne yapacağını bilemeden çaresizce iştirak etmek durumunda kalır. Ancak Kurman, sessizliği bozarak İmam Borbuk'a "İmam efendi, bu kadar büyük bir yeri mavi öküz nasıl kaldırıyor? O nasıl bir öküz ?" diye sorar. Borbuk İmam, kendisini sorgulama

²¹ Bir tür adak merasimi.

cesaretini göstereni görmek için sinirle sesin geldiği yere döner. Anlaşıldığı üzere bu vakte kadar kimse onu sorgulamamış, sözü üzerine söz edememiştir. Bunları düşünen ve döndüğünde sesin kin güttüğü Kurman'dan geldiğini görünce Borbuk İmam iyice sinirlenir. Öfke dolu gözleriyle Kurman'a bakar ve sorunun altında kalmamak için refleksi bir cevap (Songar, 1979: 36) olarak

“Allahu Teala onu o kadar güçlü yaratmışsa.... kaldırır ya.” (KC, 377) der.

Kurman ise onun aşağıladığı, küçülttüğü keskin, kıvrak ve cesarete bürünmüş zekâsı ile cevabı, yetersiz görerek tekrar bir soru sorar:

“Mavi öküzü kaldıran da biri var mı? İmam efendi. Yoksa o sadece tek başına mı duruyor?” (KC, 377).

Sorular, Kurman'ın zekâsı ile birleşir, deha seviyesine ulaşır ardı ardına gelir. (Friedman, 2018: 39) Ancak cevaplar hedefine ulaşmayan, sadece cevaptan ibaret olması için refleksi olarak söylenmiş bir kelime yığına dönüşür:

“Varrrr... Onu kaplumbağa kaldırıyor.”

“Kaplumbağayı kim kaldırıyor?” (KC, 377)

şeklinde devam eden diyaloglarda görüldüğü üzere cevapların kifayetsizliği artarken sorular daha manidar olmaya başlar. Onun, dalga geçip, küçük düşürmeye çalıştığı bir çocuğun keskin zekâsı, karşısında yetersiz kalır. İmam Borbuk, tuzağa düşmüş bir çakal gibi gözleri yuvalarından fırlayacak şekilde nefretle Kurman'a sadece

“Kara ön dişli karasinek.” (KC, 377) der.

Konuşmayı yönlendiren kişi olarak Kurman,

“Şimdi, İmam efendi, hepsinden güçlü olan o kara ön dişli karasinek imiş meğer.” (KC, 377) dediğinde, halkın şen şakrak ve depremi unutturan kahkaha sesleri etrafa yayılır. Borbuk İmam, yerin dibine girmek ister ancak onu kabul edecek toprak da yok olmuştasına kendini sokacak bir delik bulamaz. Ancak tüm korkmak, geri adım atmak yerine sakın ve kendinden emin bir halde biraz bekledikten tekrar sorularına devam eder:

“Eeee, İmam efendi! Kara ön dişli karasineği kaldıran biri var mı? Yoksa o ortaya çıkıp gözetleyen kerkenez gibi hızlı kanat çırparak gökte asılarak mı duruyor?” (KC, 377).

Kurman’ın keskin zekâsı ve belagatı karşısında silinip yok oluşa merdiven dayayan İmam Borbuk’un, “Eh teerbiyesiz! Günah kazandın. Tövbe et” (KC, 377) cümlesine, “Tövbe etmiyorum! Depremi Abdırâhman Hocam bize farklı anlatmıştı. Sen ise bize kuru yalanlar anlatıyorsun.” (KC, 377) karşılığını verip konuşma alanını terk eder. Eserde yer alan ifadesi ile “Borbuk İmam elindeki Kur’an’ı koynuna koyup başını yere eğip, sırrı açılmış, foyası açığa çıkmış hırsız gibi kıpkırmızı ve dökük bir suratla adeta oturduğu yere gömülür. Deprem onu da halkın gözü önünde yok eder. Bu deprem Borbuk İmam için “Kurman’ın aydınlanma soruları” ismini taşıyan derin bir sarsıntıdır.”

Kurman ve Borbuk İmam arasında depremin sebepleri hakkında yapılan bu münazara, Rus Çarlık yönetiminin hâkim olduğu bu dönemde halkın eğitim ve algı seviyesinin oldukça düşük olduğunu gözler önüne serer. İnsanların fikir üretmediği, yönetimin ön plana çıkardığı İmam Borbuk gibi kişilerin söylemlerinin genel olarak kabul edildiği görülür. Bayalınov’un bu noktayı, imam ve aynı zamanda öğretmen olan hocalar üzerinden sunması da oldukça manidardır. Çünkü cahil ve kişisel gelişimini tamamlamayan bireylerden oluşan kitleleri, inanç noktasında sürüklemek ve etkilemek tarih boyunca kullanılan bir metottur. Rus Çarlığı yönetimi de bu metot için imamları kullanır, onlara toplum içinde bürokratik bir saygınlık oluşturur. Önemli olan onların Çarlık rejimine hizmet etmesidir. Toplumun doğru yönlendirilmesi, bilinç seviyesinin yükseltilmesi veya kişisel gelişim ile bireysel kimlik gelişimi hedeflenmez. Esas, Çarlık rejiminin devam edebilmesi olarak belirir.

Bayalınov, Borbuk İmam gibi eğitimcilerin eğitim usulleriyle insan yetiştirilip, topluma hizmet edilemeyeceğini anlatmaya çalışırken Çarlık rejiminin olumsuz yönlerini de ortaya çıkarır. Böylelikle de yeni oluşacak Sovyet rejiminin benimsenmesi kolaylığı sağlanır.

Köy halkına maddi manevi zarar veren İmam Borbuk, çocuklara kısa zamanda okuma yazma öğretilip halkın sevgi ve saygısını kazanan Abdırâhman,

“Abdırâhman’ın Allah’a karşı söyledikleri var. Allah’a, dine karşı birisi o. Çocukları da dinden uzaklaştırarak yanlış yola sevk etmekte...” (KC, 378) diye şikâyet eder. Onun hakkında haksız söylentiler oluşturur. Çünkü Abdırâhman oluşum sürecinde olan yeni

sosyalist rejimin sistemiyle yetişen aydın bir eğitimcidir. Onun bütün cehaletini ortaya çıkarabilecek bir yapıya sahiptir. Bu yüzden Borbuk İmam onun köyden uzaklaştırılmasını sağlar. Kendi çıkarını korumak adına her türlü yola başvurmadan asla çekinmez. Köy halkına zulmeden, kandıran, para ve yiyeceklerini hak etmeden alan Borbuk, köyün zenginlerinden Mırzabek'in de desteğiyle kendi çıkarlarını korumayı başarır. Köyde hoca olarak söz sahibi olmayı sürdürür. Doymak bilmeyen nefsi ile Kurman'ın at yarışı sonrası dağıttığı paradan bile kendine pay almak ister (KC, 392). Menfaatperest, kişiliği gelişmemiş bir karakterdir. Çünkü hor gördüğü, küçümsediği, kin güdüp, düşman saydığı kişiye bile pay almak için dilenmekten utanç duymaz.

Dalkavukluk ve yaranmak için her şeyi yapabilecek bir tip olan Borbuk, köyün zengini Mırzabek'le her daim iş birliği içerisinde. Mırzabek'in Kurman'ın atını almak istediği sırada da yapılan haksızlığı dile getirmek yerine Mırzabek'i destekler. Onun için atalarımız “Bin koyuna bir teke yol gösterir.” derlerdi şeklinde ifade kullanan Cumagul:

“Bize yol göstererek başka boya namusumuzu çiğnetmeyen de işte Mırzakemdir. Mırzakemin aşta, düğünde kızıl yüzünün solması bizim için bir rezalettir.” (KC, 394) diyerek ona övgüler yağdırır. Kurman'a ise “uğursuz çocuk” (KC, 394) diye hitap eder. Fakirin, yetim çocuğun haklılığını bildiği halde bunu dile getirmeyip zengin Mırzabek'e övgüler yağdırır. Çünkü çıkarı için hakkı hiç eden bir karakterdir.”

Tüm olumsuz koşulları kendi lehine çevirmek için çırpınan Borbuk İmam'ın yapmadığı kötülük kalmaz. Mırzabek'in adamlarıyla birlikte Kurman'ın karısı Aysulu'nun başarısız kaçırma girişimlerine bile yardım eder. Ancak hiçbir şey onların istediği gibi gelişmez. Aysulu'nun Kurman'ın kıyafetlerine bürünüp gece vakti görünmesiyle Kurman'ın ruhu canlandı korkusuna kapılırlar. Hatta Kurman'ın köpeğinin saldırmasıyla da ne yapacaklarını şaşırırlar. Borbuk İmam, başından geçenleri eserde şu şekilde Cumagul'a anlatır:

Bana af yok, Cumake... Allah'ın gazabına uğradım. Beni bu hale Kurman'ın ruhu getirdi. Ey Allah'ım, dedi Borbuk İmam, acı acı ağladı. Affet beni... Ben de gazabına uğradım. Kurman kabrinden çıkıp bizden intikamını aldı. Tövbe! Tövbe ettim! Günahlarım için affet! Öbür dünyadaki merhametinden esirgeme beni! Bağışla! Bağışla beni. (KC, 450)

Romanda yer alan bu ifadelerde de görüleceği üzere sıkıştığı nokta da Allaha ve tövbeye sarılan Borbuk yine çıkar ve menfaati için kandırma eylemi içerisindedir. Bayalınov'un romanda yer verdiği bu karakter ait olduğu eski ve köhnemiş Rus Çarlığı yönetiminin tüm olumsuzluklarını ortaya koymaktadır. Kart ve olumsuz bu karakter üzerinden yazar geçmiş ve yeni yönetimin karşılaştırmasını ustaca yapmıştır. Bayalınov, Borbuk İmam üzerinden inanç gibi can alıcı, en önemli değer, olumsuz devlet yönetimi ve kişileri elinde nasıl bir silaha dönüşüp kendisini ve insanlığı vuracağını net bir şekilde ortaya koymuştur.

2.3.2.4. Fon karakterler

Alanköz

Mırzabek'in özellikle olumsuz işlerdeki en büyük desteği olarak Alanköz, Mırzabek'in emrinden çıkmayan, sinsî, acımasız, çıkarıcı ve kötü niyetli bir karakterdir. Menfaatini korumak adına her şeyi yapabilen bir karakterdir. Onun bu karakteristik yapısı, romanda aşağıdaki şekilde yer alır:

Mırzabek'in daha birçok adamları vardı. Onların içerisinde en tanınanı ve acımasız Alanköz idi. Beyi birisinden kuzu getir derse koyun getiren, bir tay getir derse kısırak getiren, börtük al derse baş kesen, kötü niyetli, şüpheli biriydi. Abdırâhman hakkında yazılmış raporu gece gidip şehre ulaştırarak tekrar kendisiyle beraber görevlileri getirerek dönen o lanet olası idi. (KC, 379-380)

Olay örgüsünde beyi Mırzabek'e itaatkârlığı ve kurnazca planları ile ön plana çıkar. Mırzabek, evlenmek istediğini ona söyler söylemez Alanköz,

“Evet, beyim, biliyorum. Söyleyiniz kiminle evlenmek istersiniz? Gösteriniz, hemen o zaman ben onu sizin evinize getiririm.” (KC, 420) diye cevap verir. Çünkü o, “Döşesindeki karısını da Mırzabek'e vermekten çekineceği yok. ‘Al, öl.’ derse ölmeye, ‘Diril.’ derse dirilmeye hazır.” (KC, 402) bir karaktere sahiptir. İtaat ettiği ve kölesi olduğu yer ve kişiye sorgusuz sualsiz bağlıdır. Doğru yanlış kavramı bilmez. Yanlış doğru fark etmez, itaat edeceği yer ne derse yapar, inanır. Özünde iyi olduğu düşünülebilecek bu özellik ancak hak, adalet, insanlık ve genel kabul görmüş doğruluk, evrensel değerler uğruna olursa değerli hâle gelir. Aksi takdirde zulme ve adaletsizliğe paydaş olur.

Mırzabek, Alanköz'e Aysulu ile evlenmek istediğini, İmam Borbuk'la eski çalışanı Kerimbek'ten kızını isteyeceklerini söyler. Mırzabek'ten daha kurnaz olan Alanköz, öncelikle Aysulu'nun babası Kerimbek'le yaşanan olumsuz hadiseyi hatırlatır. Doğrudan kızı gidip istemekle Aysulu'yu elde edemeyeceklerini, onları kandırmak gerektiğini söyler. Tüm bu yaşananlar okuyucuya şu şekilde aktarılır:

Kötülük yere sığar mı? Kerimbek'in Mırzabek'e küs olduğunu Alanköz halk ağzından duymuştu. Alın terini akıtarak emek gösterse de zengin onu hor gördüğünü, evinden kovalayarak çıkardığını çok iyi biliyordu. Bunu yapan zengine Kerimbek'in kızgınlığı nasıl geçsin? Kendisi de böyle hasta haliyle kabrinin ucunda duruyor. Ona zenginliğin, malın ne gereği var ki? Onun zenginliği tek kızı Aysulu'dur. Konu Aysulu olunca bir şeyi elde etmek için kalkıp 'Yavrum, kızım, yalnızım' diye dediğinde iki etmezdi. Şimdi bu biriciğini kendi yaşındaki ihtiyara, eşek gibi insana nasıl versin?

Öyle davranırsak olmaz, beyim. Onu kandırmak, celbetmek lazım, dedi Alanköz.

Nasıl? Kerimbek'in tüberküloz hastalığına neler şifadır? Tabi ki de kımız ve et. Fakat bir fakirin bunları bulması oldukça zor. Öyleyse ona üstesinden gelerek yem yedirmek, su içirmek lazım. Güzel yemek için gökte uçan kuş da, suda süzen balık da elde edilir ya. Kerimbek de bir canlıdır. Üstelik çok acıkmış canlı. Aç insana yem göstererek çağırırsan kuş gibi uçar gelir ve eline konar. Bunu gerçekleştirmek için şimdilik ona az çok yemeğin diye hayvan vererek misafir edip yemek yedirerek et, kımız diyerek yaylaya taşıdırsanız, Aysulu sizin olmayıp da kimin olacak ki? (KC, 403-404)

Bu fikri beğenen Mırzabek, Alanköz'le birlikte hasta olan Kerimbek'i köyde onun yanında kalıp, et yiyip kımız içerek iyileşebileğine inandırırılar. Birlikte kalma fikrine de ikna ederler. Böylelikle Alanköz, Mırzabek'in çıkarlarını korumak adına hiçbir hile ve aldatmacadan çekinmez, istediğini elde edebilmek için Mırzabek'in bile aklına gelmeyen kurnazca fikirleriyle beyin gözüne girmeyi başarır. Çünkü bu tarz karakterlerin tek amacı vardır. Sorgusuz kendilerini besleyen yer ve kişiye itaat etmek ve varlıklarını bu şekilde sürdürmek.

Kerimbek'in ikna edilmesinin ardından birlikte yaptıkları planların başarılı bir şekilde ilerlediği görülür. Ardından planın ikinci kısmına geçilir. Mırzabek, Kerimbek'le akraba olmak istediğini Alanköz'ün de katıldığı bir sohbet sırasında dile getirir. Kerimbek'in, "bu evliliğe kızının karar verebileceği" cevabını duyan Mırzabek, sinirlenip Kerimbek'e kaba bir üslupla davranır: "Ne diyor bu, ya? Mırzabek her zamanki kaba tavrını gösterdi. 'Sen eski alışkanlığımı yapmaya başlamışsın, evimden yemek yiyip... Beni hor gördüğüne bakın!

Estağfirullah!” (KC, 402). Alanköz ise akılcı bir üslupla şu sinirlenen beyini sakinleştirmeyi başarır:

Ee.. Mirzake! İşi başarıyla başlayıp sonunu kavga ile bitirmeniz de ne demek? Kerimbek sizin sözünüzü iki etmedi. ‘Kızımın rızası varsa, ben de kabul ediyorum.’ dedi ya. Orasını bir düşünsenize. Kızıyla akıl danışsın. Kızı çok akıllıdır, babasının da, kendisinin de rahatını düşünecektir... Yiğidim bu sefer de bir şeyleri hissediyor sanırım.’ dedi Mirzabek içinden. ‘Çok mızmız etmeyeyim. Öfkelenince de elime ne geçer ki? Onun yerine Kerimbek’i tekrar sakinleştireyim...(KC, 412)

Yukarıda alıntılanan paragrafta yer alan kız isteme sırasında da sinsî oyunlarıyla aleyhlerine olacak büyük bir tartışmadan ve olumsuz bir gelişmeden kurtarmış olur. Her defasında olduğu gibi beyinin güvenini kazanır. Alanköz, hedefe ulaşmaya kadar her yolun meşru olduğunu hayat ilkesi edinmiş bir karakterdir (Machiavelli, 1970: 106). Bu yolda hile, desise, şeytanlık, hak yemek, rıza çiğnemek önemli değildir. Bir nevi ait ve kölesi olduğu zihniyet olan Rus Çarlığı feodal yapısının yansımasıdır. Güce tapma noktasında eksiksiz bir kişi olan Alanközün bu doğrultuda Çarlık ve feodal oluşumun ürettiği kişilere hizmet etmesi dışında bir hareketi düşünülemez.

Beyi için hiçbir şey yapmaktan çekinmeyen Alanköz, Aysulu ve Kurman’ın da katıldığı bir düğün sırasında yine beyi ve kendisinin çıkarlarını korumak için haince görevi başındadır. Düğünde kadınlar arasında oynanan oyunda Kurman’ın Aysulu’yu öptüğünü görmesiyle hiç vakit kaybetmeden durumu Mirzabek’e bildirir. Aysulu’nun da nişanlı olduğunu söylemek suretiyle halkta böyle bir algı oluşturur. Bunu da “Kiminle nişanlıydı ki? Kocasını kim? Söyleyiniz.” sorusuna, “Kiminle olacak ki? Tabi ki Mirzabek ile!” cevabıyla halka duyurur, yalanın ilanını gerçekleştirir.”(KC, 402).

Mirzabek’in Aysulu’yu elde etmek için Alanköz’le yaptığı planların ardı arkası kesilmez. En sonunda Aysulu’yu elde etmek için kocası Kurman’ı öldürme kararı alırlar. Akabinde Kurman’ı sürekli takip eden Alanköz, ona saldıracakları anı kollar. Bir an olsun Kurman’ı takip etmekten vazgeçmez. Alanköz’ün Kurman’ı takip ettiği günlerden biri eserde şu şekilde aktarılır:

Kurman evde çay içerek oturduğunda dışarıdan atın gürültüsü gelerek köpek havladı. Gürültü eve yaklaştı ve bir an durdu ve tekrar uzaklaştı. Yerimden kalkıp giriş taraftan gözetlediğimde Alanköz olduğunu gördüm. Yılanı görmüş gibi kalbim bir ana hızlı çarptı.

Bundan bir hafta önce de Alanköz'ün tuhaf tuhaf davranışları olmuştu. Karımla ikimiz Alanköz gelirken ağıldan gördük. O ise bizi görse de görmezden geldi ve eve saklanarak atını yavaş yavaş sürerek geldi, inerek hemen evin içine girdi. Ben ulaşana kadar geldiğimizi işitti mi bilmiyorum ama o da çabuk bir şekilde evden çıktı:

‘Selamun aleykum, Cumake’ Sizi nerde diye arıyorsam dışarıda mıydınız?’

‘Evet, ne işin var senin burada? Ne istiyorsun?’

‘Öylesine, selam vereyim dedim.’

Alanköz gözlerini fıldır fıldır döndürerek karışık bir şeylerden bahsetti de gitti.

‘O, yüzsüz!’ dedim o gittikten sonra. ‘Yüzsüzün söylediklerine bak! Her gün görüşerek selamlaşmıyor muyuz ki? Şu senin bir kurnazca düşüncelerin var...’

Alanköz'ün o gün yaptıklarına da şüphelenmişim. Şimdi de böyle dışarıdaki Kurman'ın atını gördü ve eve girmeden gitmesi benim içimde daha da şüphe uyandırdı. Fakat bu kuşkularımı Kurman'a söylersem, o da her zamanki gibi ‘Olur olmaz şeylerden de korkuyorsunuz hep.’ diyecekmiş gibi duruyordu. Hiçbir şey söylemedim. (KC, 427-428)

Takipleri neticesinde bir gece vakti Kurman'ın yalnız olduğunu gören Alanköz, Mirzabek ve adamlarına haber verir. “Şimdi intikam almamın zamanı geldi.”(KC, 429) diye, hep birlikte yola çıkıp Kurman'a baskın tarzında arkasından saldırırlar. Kurman'ı öldüren kişinin Mirzabek olduğu bilgisinin, Cumagül tarafından yayıldığını öğrenen Mirzabek ve adamları, suçu kapatmayı başarırlar. Güçleri ile üstesinden gelirler. Hatta Alanköz'ün yaptığı kurnazlıkla, Kurman'ı, cumagül ün bıçağı ile öldürürler. Böylelikle suçu Cumagül'un üzerine atarlar. Tüm planları yolunda gittiği için Kurman ölünce Mirzabek, Aysulu'nun kendisiyle evleneceğini düşünür. Aysulu'yu evlilik konusunda ikna etmesi için en kıymetli adamı Alanköz'ü gönderir. Tatlı dilli ve açgözlü Alanköz; “... çok şeye çare bulan, bal damlayan tatlı diliyle beyini överek Aysulu'yu kabul ettirmeye...” (KC, 444) çalışır. Aysulu'nun “Bunu yapamam, halk var, insanlar var. Zorla kaçırsanız... O zaman elimden ne gelir.” (KC, 444) cevabı karşısında sevinçle Aysulu'nun yanından ayrılır. Doğruca yeni sinsi planları içinde sevinçle beyinin yanına ulaşır. Ancak sevinci uzun sürmeyecektir, Aysulu'nun intikam kılıcı beyi gibi onu da biçecektir.

Alanköz'ün beyinin isteklerini yerine getirme konusunda hiç kimseyi düşünmeden, sadece kendi çıkarını korumak adına gerçekleştirdiği tüm eylemler onun hazin bir sonla ölümünü hazırlar. Eziyet çekerek acılar içinde inleye inleye ölür. Ölmeden önce son söz olarak ağzından “Birinin dökülmüş kanı diğerini uzak yaşatmaz.” (KC, 444) cümlesi çıkar.

Bayalınov'un eserinde kart karakter olarak yer verdiği Alanköz, beyi mirzabek ile Rus Çarlığı yönetiminin eserdeki temsilcisidir. Bayalınov, bu yönetimin tüm olumsuz yanlarını karakterler üzerinden başarılı bir şekilde okuyucuya sunmuştur.

Çortek

Kurman'ın babası Çortek, yaz kış ayrımı yapmaksızın tilki ve dağ sıçanı avlayan, hayatını bu yolla kazanan bölgesinde tanınmış bir avcıdır. Çortek için avcılık, kimseye muhtaç olmadan yaşayabilmek için onurla çalışılabilecek bir geçim kapısıdır (KC, 373). Kazancın yoğun emek ve gayret ile olacağını düşünen bir karakterdir.

Baba Çortek, bu özellikleri ile bile Kurman'ın temel değerlerinin oluşturucusudur. Emekle kazanç, yılgınlık göstermemek, azami dikkat ve titizlik, hedefe mutlak ulaşma bilinci, olacağı önceden kestirebilme yetenekleri onun gibi usta bir avcının temel özellikleridir.

Canla başla çalışmasına işinde çok iyi olmasına rağmen maddi olarak köyün en fakiri olan Çortek'in yaşlı bir at karşılığı aldığı aksak atı ve bozkırda bulunduğu köpeği dışında bir varlığı yoktur:

Köyümüzün en yoksulu Çortek idi diye yukarıda da söylemişim. Yabani geyikleri avlarken binecek tek kahverengi atından başka bir şeyi yoktu onun. Atı da kendisiyle beraber yaşlanmış ve dişleri çoktan dökülmüştür. Ona rağmen Çortek o atını satmaya ya da kesmeye cüret edemezdi. 'Genç at bulunana kadar ayağımdır.' diye köye indiğinde atını yavaş yavaş sürerek biner gelirdi (KC, 380)

Romandan yapılan alıntıdan da anlaşılacağı üzere Çortek, iyi bir avcı olmasına karşın hayvanları seven, onlara kıymet veren bir karakterdir. Hayvanların durumunu algılayabilmekte ve o doğrultuda davranabilmektedir. At sahibi olmasında da bu özelliği etkilidir. Yaşının da getirdiği olgunlukla atını dinlemeye anlamaya çalışır. Bilinen avcılardan bu yönü ile ayrılır. Bu durum da bize Çortek'in avcılığı mecburiyet olarak yaptığını, hayvanlara karşı büyük bir sevgi beslediğini gösterir.

Çortek, çevresinden söylemesi ve bilmesine rağmen yaşı ilerleyen atını kesmez, Narın'a bölgesine yolculuk eden bir grup ile yaşlanmış atını takas eder. Karşılığında doru akıtmalı aksayan bir kulun alır. "Kulunu yolcu aksadığı için sattı yoksa böyle kulunu neden satsın ki? İyi cinsten bir kısrağın yavrusu. Büyüyünce yürük at olacak, derdi rahmetli

Çortek.” (KC, 380) cümleleriyle ifade edildiği üzere bu kısrak yavrusu ileride iyi bakılır, eğitilir ve büyütülürse fark yaratacak bir atın özelliklerine sahip olacaktır. Çortek’in bu tespiti yapabilmesi, avcılık ile edindiği tecrübeleri göstermektedir. İşinin ehli olarak sızlanma, bahane üretme yerine sadece yaptığı, yapmak zorunda olduğu işe odaklanması onun temel karakter özelliğidir. Kurman’ın bu davranışlarını gözlemleyerek öğrenmesi ile “otomatik öğrenme” (Sharot, 2018: 169) gerçekleşir. Böylelikle Kurman’ın karakteri babasının davranışlarıyla belirlenir.

Çortek’in bir de mavi rengi çağrıştıran tüylü bir köpeği vardır. Onun için köpeği, sadakat, güven, sorumluluk, hâkimiyet ve karşılıksız dostluk demektir. “Kumayık” adı verilen bu köpeğin bulunma hikâyesi anlatıda şöyle yer almaktadır:

Bir gün Çortek dağdan yabani geyik avlamış. Sonra etini atına asıp eve doğru yol almış. Yolda gelirken önüne mavi bir dişi köpek çıkmış. Galiba kendi sahibini kaybetmiş sonrasında da bulamamış. Üstelik de açmış. Çortek ona biraz et vermiş alıştırıp kendisiyle beraber evine getirmiş. Sonra ona Kumayık ismini vermiş ve Çortek onu ‘Kurtla birleştirmişti, yavrusunun babası kurt.’ derdi. İlkbaharda köpekler çiftleşirken Kumayık kaybolmuş ve birkaç gün sonra gelmiş. O zaman hamile kaldığını gören Çortek ‘Kurtla çiftleşti.’ demişti (KC, 380).

Bir süre sonra Kumayık’ın sorumluluk dürtüsü yüksek ve hâkim olma gibi özellikleri olan ve Colbors ismi verilen bir yavrusu olur. Küçük bu yavru özgürlüğün, dostluğun, sadakatin ve güçlü iletişimin sembolü olan mavi rengi taşır (Mazlum, 2011: 133).

Çortek eğitim almamış ama oldukça zeki ve kararlı bir karakterdir. Avcılık konusundaki başarısını da bu yapıyla izah etmek mümkündür. Tüm eğitimi, tecrübesi, görgüsü hayatın bizzat kendisidir. Başkalarının söylem ve hayatlarından alıntı değildir. (Emerson, 2013: 60). Hayat, ona eğitimin önem ve değerini deneyimleterek gösterir. Zekâsı ile birleşen bu tecrübeler oğlu Kurman’ın okuma yazma bilen eğitilmiş bir kişi olmasını istemeye yönlendirir. Bu durum anlatıda “Çortek, ‘Benim oğlum da okusun, akıllı olsun.’ diye düşündü sanırım, o da günlerin birinde Kurman’ı Borbuk İmam’dan eğitim alsın diye oğlunu yakaya getirdi” (KC, 373) cümleleriyle verilir.

Oğlunun Borbuk İmam’dan eğitim almadığını aksine işçi gibi çalıştırıldığını öğrendiğinde ise düşüncesinden vazgeçer. Kurman’ın eğitimine devam etmesini isteyen Cumagül’la Çortek arasında şöyle bir diyalog yaşanır:

“Okuyunca ne olacak? Borbuk İmam gibiler mi?” diye Altınay söze başladıydı. Çortek de onun dediklerine devam etti: Onun gibi yalancı imam olmaktansa helal düşünen avcı olması yeğdir. Okutmuyorum oğlumu.” KC,375)

Alıntılanan diyalogdan da anlaşılacağı üzere Çortek, usta bir avcı olmasının yanında son derece kararlı bir karakterdir. Karar aldıktan sonra onu vazgeçirebilecek nokta görülmemektedir. Çünkü kahraman ve liderlik vasıflarına sahip başkışı Kurman’ın yetişmesinde etkili olacak kişinin karar verme, net olma gibi vasıfları taşıması gerekir. Korkmayan, irkilmeyen güçlü kimliğiyle Çortek, toplum içerisinde etkin ve nüfuzlu bir karakter olmasına rağmen Burbok’un yaptığı yanlış görmezden gelmez. Oğlunu eğitmek yerine kendi işlerinde hizmetçi gibi çalıştırdığını öğrendiğinde hemen İmam Borbuk’un evine gider. Kavga ettikten sonra oğlunu alıp gelir (KC, 375).

Bayalınov, kararlı, korkusuz tavırlı, her mekân ve zamana uygun hareket edebilme vasıflı olarak donattığı Çortek karakteriyle Kırgız toplumunda yer almasını istediği insan tipini de çizer. Bu tür vasıflara sahip karakterlerin Kırgız halkı içerisinde olmasının, Sovyet döneminde yetişen ve yazarlığı sosyalist realizm ile şekillenen Bayalınov için bir gurur kaynağı teşkil ettiğini ifade etmek mümkündür.

Avcılık mesleği ve her koşulda hayatta kalabilme gayreti ile Çortek’i ileri görüşlü bir özellik ile kurgular. Bu yapı geleceğin belirsizliğini ve karamsar gerçekçiliğini önler. Bir sonraki aşamanın tahminlerle kurgulanması, şekillendirilmesi ve gerekli hazırlıkların yapılması; gerçekleşebilecek olumsuzluklardan daha az etkilenmeyi sağlar. Zor bir hayatın Çortek’teki kazanımlarından biri olarak değerlendirebileceğimiz bu ileri görüşlülük, hayata tutunmada en temel rolü üstlenmiştir. Oğlu Kurman’ın kunanı ile bölgenin en önemli ve ses getiren at yarışını kazanmasının ardından sevinmemesi de onun ileri görüşlülüğüyle açıklanabilir ve eserde şu ifadelerle yer bulur:

Aldığımız ödül parasını cebimize koyup koyunumuzu atın üzerine yükleyerek, ganimetimize doya doya eve döndük. Çortek’i sevindireyim diye attan biner binmez eve girdim. Düğündeki olan biteni anlattığımda sevinmesi gerekirken adamın yüzünde aksine üzüntüyü vardı. Kendim bile korktum.

‘Çoke, bunun nedir? Sevinirsin sanıyordum’

‘Sevinmesine sevinirim de.’ dedi Çortek başını kaldırarak. ‘Dost var, düşman var diyorum. Bu yaptığınızın sonucu ne olacak acaba? Ona üzülüyorum ben. Fakirin yürük atı, güzel karısı olduğunda göz diken zengin sosyete

topluluklarının kötü alışkanlıkları vardı. Bir tanemin canına bir zararı dokunmaz inşallah (KC, 383)

Çortek her avcı gibi ömrünü dağlarda, ovalarda geçirir. Hayatı boyunca her iklim koşulunda avcılığa devam eden Çortek'in dayanıklı bir yapısının olduğunu da söyleyebiliriz. Hastalık nedir bilmeyen, her zorlukla başa çıkabilen Çortek, yaşlılıkla birlikte hastalanır. Hastalığı için basit bir soğuk algınlığı olduğu söylenir. Ancak kendini çok iyi derecede tanıyan biri olması ve öngörüsünün yüksek olması nedeniyle az bir zamanının kaldığını hissetmektedir. Zihninde hayatın kendisi için yakında son bulacağı belirmiştir. Etrafındakilerin "iyileşeceksin" gibi ifadelerine karşı o beklenen sona yakın olduğunu bilmektedir. Hatta Cumagul'a hastalığıyla ilgili, "Dediğin doğru, Cumagul ama kendi hastalığım kendime malûm. Bundan sonra yaşayacağıma inanmam güç. Gün geçtikçe gücümü, kuvvetimi kaybediyorum, hâlsizleşiyorum... İnsanoğlu ne olursa olsun eninde sonunda ölecektir. Ölümden korkmuyorum." cümleleriyle hastalığı ve ölümle ilgili düşüncelerini paylaşır. Cumagul, Çortek'in hastalığının giderek arttığını şu şekilde anlatır:

Çortek iyice hastalanmış. Sağlığı yerinde, güçlü ve çok iyi insandı. Onun hastalanması, ölmesi kimin aklına gelebilirdi ki? Şimdi ise öksürüp terliyor, inliyor, sapsarı uzanmış yatıyor. Çenesi bile çok zayıflamıştı. Altınay'ın anlattıklarından yabani geyik avlarken kendini üşüttüğünü öğrendim. Kimi zamanlar Kurman'ı, kimi zamanlar kunanı ağzına alarak gece boyunca sayıkladığı zamanlar da olurmuş.(KC, 384)

Son günlerinin yaklaştığını hisseden Çortek, Cumagul'a oğlu Kurman'ı ve eşi Altınay'ı "Bizim için canını veren tek insan sensin. Sana emanet ettiğim yetim ile dolu başkalarına ezdirmeyesin." (KC, 385) cümleleriyle emanet eder.

Hayatının her aşamasında ileriye görmeye, tahmin etmeye ve ona göre hareket tarzı belirlemeye çalışmış olan Çortek, bu özelliğini hayatının son anlarında da sergilemiştir. En yakın dostu Cumagul'a karısı ve oğlunu emanet ederek son yolculuğuna huzurlu bir şekilde çıkabilmeyi amaçlar. Ardından oğlu Kurman'ı çağırır ve vasiyetini aşağıdaki paragrafta dile getirir:

Oğlum' dedi hâlsiz sesiyle. 'Oğlum, bu hastalıktan kurtulur muyum, kurtulamaz mıyım onu bir Allah bilir. Kurtulacağımı da sanmıyorum. Aklımı yitirmeden vasiyetimi söylemiş olayım. Benim senin için biriktirdiğim dört tülük malım yok. Maldan bir tek dışarıdaki at var. Onu da yolculardan satın aldığımda sana adamıştım. İyi bir attır, kulunum. Onu elinden çıkarma. Onunla kaçarsan her şeyden kurtulur, kovalarsan yakalarsın. Bugün mü öleceğim yoksa yarın mı?

Benim sayılı günüm kaldı orada' dedi Çortek kerege de ²² asılı duran pistonlu tüfeğini göstererek. 'Rahmetli babamdan kalma tüfektir. Benden sonra sana kalsın. Tüfeğini kuşanır, atına biner ve Colbors'unu yanına alıp babanın mesleğini devam ettirerek Çortek'in oğlu dedirtirsin, oğlum (KC, 385).

Bu sözler ile Bayalınov, Çortek vasıtasıyla Türk tarihinin büyük atalar töresini hatırlatır. Töre de kutsal olan at, silah ve kurt gibi asil Colbors atadan oğula geçer. Böylece Türk töresine anlatıda yer verilirken kutsal emanetler ehline teslim edilir. "At, avrat, silah" üçlemesiyle ifade edilen anlayışa göre (Aksoy, 1998: 42) Kurman'ın hayatında bir kadın diğer bir ifadeyle "avrat" da sahip olunması gereken esas unsurlardan biridir. Çortek bu noktadan hareketle Kurman'ın evlenmesi, aile kurmasını çok arzu etmektedir. Ancak bunu gerçekleştirecek zamanı kalmadığı için bu görevi de karısı Altınay üstlenir. Kocasının bu isteğini Altınay, gözyaşları içinde şu cümlelerle anlatır:

Yaşlı karısı gözyaşlarını yenleri ile sildi ve: 'Babası' dedi. Ta eski zamanlardan beri süre gelen davranışıyla Altınay, Çortek'e ismini dile getirmeyerek 'babası' diye seslenirdi ona. 'Babası' dedi sözüne devam ederek. 'Rahmetli babası söylerdi: 'Yalnızımı evlendirip ölsem hiç kaygım kalmazdı'. Ama kocam dilediğini göremeden kaygı içinde gitti (KC, 397)

Vasiyetini de yerine getiren Çortek, kendini ölüme hazır hisseder. Giderek artan hastalığın şiddetiyle ancak bir kaç gün daha yaşayabilir. Ölmeden önce son sözü "Bu dağların koynunda büyümüştüm, evim de bu dağlar oldu. Şimdi cesedim de buralarda bir yere toprağa verilsin..." (KC, 385) olur. Cumagül da ölen kişiye saygısızlık olmasın diye Çortek'in istediği yere gömülmesini sağlar.

Çortek'in, yazar tarafından başkışı Kurman'ın yetişmesi ve kahraman olmasında rol oynayacak karakter özellikleriyle donatıldığını, "Kurttan kurt olur, yamandan yaman olur" atasözünü doğrular şekilde kurgulandığını ifade etmek mümkündür.

Altınay

Romanda olumlu, ılımlı, geçimli ve çok iyi bir gözlemci olarak okuyucuya sunulan Altınay; Çortek'in eşi, Kurman'ın annesidir. Gelini Aysulu'nun annesi ile uzak akrabadır.

²² Çadırın duvarını oluşturan ağaç kafes, kerege

Çortek ‘e her konuda destek olan iyi bir eş ve anne olarak kurucu ve düzenleyici özelliklere sahip bir karakterdir.

Başıkişi Kurman’ın Borbuk İmam’dan hiçbir eğitim almadığını, sadece onun kişisel işlerini yaptığını öğrenince kocası Çortek gibi sinirlenir ve oğlunun eğitim almasını istemez. Bu duruma “Okuyunca ne olacak? Borbuk İmam gibiler mi?” diye” (KC, 375) tepki gösterir. İfadesinden de anlaşılacağı üzere doğru fikirleri kabullenmeye açık bir karakterdir. Ayrıca feodal yapının eğitim öğretim yapısını da Borbuk gibi kötü imam ve öğretmenler üzerinden verildiğini görebilecek kadar gözlemcidir. Onun deneyimlediği eylemlere doğru analiz yapabilecek bir yetenekte olduğu da görülmektedir.

Kocasına sonsuz bir saygı ve sevgi duyan Altınay, Onun gözyaşlarını elleriyle silebilen, teskin edici ince ruhlu bir kadındır. Kocasını kaybettikten sonra bile ona olan saygısını yitirmez. Onun ilke ve değerlerine sahip çıkar. Kendi ve oğlu Kurman’ı, kocasının sahip olduğu değerler ile yaşatır. Hem sağlığında hem de öldükten sonra kocasına saygı ve töre gereği ismi yerine “babası” diye seslenir. Kocasısı Çortek’in ailenin çatısı, koruyucusu olduğunu her fırsatta dillendirir. Kocasının ruhunu ve gururunu okşar. Çortek’in ölümünden sonra oğlu Kurman’a hem analık hem babalık yapan Altınay, kocasının vasiyetini yerine getirmek için Cumagül’u yanına çağırır. Ona kocasının vasiyetini ve yapacaklarını danışır:

Babası’ dedi sözüne devam ederek. ‘Rahmetli babası’ söylerdi: ‘ Ölmeden biriciğimi evlendirseydim gözüm arkada kalmazdı”. Fakat kocam bu arzusunu yerine getiremeden kaygı içinde gitti. Ben de onun gibi kaygı içinde gidecek miyim diye korkuyorum, kurbanın olayım. Gözlerim henüz kapanmamışken oğlumu evlendirip gelinimi gördükten sonra ölmek istiyorum. Kurmancığımıza bu meseleyi biraz çıtlattım, utancından mıdır bilmiyorum ama sesini çıkarmadı. Sen onunla konuş, danış. Köyde kız çok. Oğlumun gönlüne göre iyi bir kız bulasın (KC, 397)

Altınay’ın oğlu Kurman ile ilgili aile dostu Cumagül’a bahsettiği düşünceleri ve hayalleri sonunda gerçek olur. Böylelikle kocası Çortek’in vasiyeti de gerçekleşir. Bu konuşmadan bir süre sonra Kurman yuva kurar fakat her şey istendiği gibi gitmez. Oğlunun Aysulu ile evlenmesinin ardından köyün en zengini olan Mırzabek, Kurman ve ailesine düşmanca davranmaya başlar. Bunun farkında olan Altınay, oğlunun ve gelininin sıkıntı çekecek olmalarına üzülür. Ancak Cumagül ve köy halkının Kurman’a destek olduğunu “...görünce Altınay taş gibi memesi yumuşamışçasına, öleni dirilmişçesine...” sevinir. Altınay feraset sahibi ve hoşgörülüdür. Ayrıca yaptığı değerlemeleri paylaşmayı da ilke

edinmiştir. Oğlu Kurman ve eşi Aysulu'nun köyün beyi Mirzabek'e karşı halk tarafından desteklendiğini, yalnız kalmadığını görünce, halkına hitaben şu cümleleri söyler:

Erdemliğinize çok teşekkür ederim, halkım! 'Kuş kanatları ile uçar, kuyruğu ile konar.' derlerdi atalarımız. Böyle yaparak biriciğimi rezil ettirmeden ona kanat, kuyruk olunuz. Sizlerden başka kimi var ki bunun? Oğlumun önü kayalı dağ, arkası ise acımasız düşman iken onu koynunuza saklayıp koruyacak olan sizsiniz, kurbanınız olayım (KC, 425).

Altınay oğlu ve geliniyle birlikte bir süre mutlu şekilde yaşar. Gelini Aysulu ile bir arada olmaktan son derece memnun ve huzurludur. Gelini Aysulu ile aralarında olağan toplum koşullarında görülen genel iktidar mücadelesinden kaynaklı çatışmanın (Altınsu Sönmez, 2019: 1161) aksine sevgi ve saygıya dayalı bir ana-kız ilişkisi görülür. Bayalınov, Altınay ve Aysulu üzerinden Kırgızların geleneksel aile yapısını da okuyucuya yansıtmaktadır. Aysulu'nun kayın validesi Altınay'ı nasıl mutlu ettiği romanda şu cümlelerle dile getirilir: "Altınay'a da Aysulu her zaman tatlı tatlı sözler söyleyip ona hürmetle bakıp saygı gösterirdi. Kirli giysilerini yıkayıp yemeğini hazırlardı. Aysulu onu çok mutlu ederdi." (KC, 426)

Mutluluğu kısa süren Altınay, oğlu Kurman'ın ölümünün ardından yaşadığı acıyı hafifletmeden gelini Aysulu'dan da ayrılmak zorunda kalır. Altınay'ın Aysulu ile vedalaşması sırasında yaşananlar, gelin kayınvalide değil anne kız oldukları izlenimini verir:

Aysulu evden çıktı, atına bindi. Saçını tepesine topuz yaptı, başına da Kurman'ın tebeteyini iyice çekerek giydi. Yayını eyerin kaşına asarak tüfeğini aldı ve giderken bizimkiler vedalaştı, anasını kucakladı:

'Kurbanın olayım, anacığım, elveda!..

Zavallı Altınay ne yapsın? Medar, dayanak olan gelininden böylece ayrılırken potuğundan (KC, 450) ayrılmış deve gibi hüngür hüngür ağlayarak Aysulu'nun göğsüne bırakıverdi kendini:

'Kurbanın olayım, kızım, dayanağım! Ben ne yaparım?..'

Ah, yalan dünya! Zavallı yaşlı kadının yalvarıp yakaran feryadına etraftaki taşlar bile erimiştir (KC, 435)

Romandan alıntılanan kısımdan da anlaşılacağı üzere Altınay'ın kurgudaki en önemli katkısı, aile yapısının sürdürülmesine yönelik aldığı tavidir. Bu katkı, yeni kurulmuş ve yerleşmekte olan sosyalist rejimin temel aldığı değerlerden biridir. Çünkü sosyalist realizm anlayışıyla yazılan romanda tüm kahramanlar, ideolojiye hizmet etmelidir. Kadın

kahramanlar yüceltilip idealize edilerek toplumun onları örnek alması sağlanmalıdır (Uygur 2005: 5-6).

Kerimbek

Köyün en fazla toprak ve mülk sahiplerinden Mırzabek'in hizmetçilerinden olan Kerimbek, başkışı Kurman'ın eşi Aysulu'nun babasıdır.

Mutluluk için değil yalnızca temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışmak zorunda olan Kerimbek gibi alt sınıftan olanlar, hiçbir zaman emeklerinin karşılığını alamazlar. Hakları ve emekleri sahibinin iki dudağı arasındadır. Çalıştıran güç ne derse hakları o kadardır. O Herşeyi bilir ve kendince takdir eder. Bu süreçte de beyin kazanç, menfaat ve çıkarı hep en üstte olur. Rus Çarlığı yönetiminin temel toplumsal düzenini oluşturan feodal sistem bunu öngörür. Çünkü sınıfsal farklılaşma ve hakkın, adaletin güçlüden yana olması sistemin varlık şartıdır.

Bu sebepler ve beyin her geçen gün zulümlerinin artması ile Kerimbek, Mırzabek'in yanında çalıştıktan sonra ayrılıp Tokmok'a taşınır. Cumagul, Kerimbek'in Tokmok'a taşınma sebeplerini eserde aşağıdaki şekilde izah eder:

Kerimbek yaz kış demeden beyinin yolkılarına baksa da ağzın sıcak aş almadı, üzerine de sağlam giysi giymedi, Kerimbek de iyi ve güzel hayatı hayal ederdi. Hayal etmesine karşın öyle bir gününe de kavuşamadı. 'Şehre gidersem güzel yaşar mıyım?' diye, karısı Aycan'ı ve kızı Aysulu'yu alıp Tokmok'a taşındı (KC, 379)

Kerimbek, özgürlük, eşitlik ve daha iyi şartlarda hayat sürebilmek için köyünden ve Mırzabek'in zulmünden kaçmıştır. Bu durum adaleti yoksun devlet yönetim ve hayat düzenine bir nevi başkaldırıdır. Ancak hayalleri gerçekleşmez, istedikleri olmaz. Çünkü ülkenin geneli aynı düzen ve sistem ile yönetilmektedir. Değişen birşey yoktur. Bu sebeple tekrar köylerine dönme kararı alır. Tüm bu sıkıntılara bir de yurtsuzluk, yabancılaşma (Aşkaroğlu, 2017: 72-73) eklememek ana düşüncesidir. Üstelik bu yabancı topraklarda eşini kaybetmiş, kendisi de hastalık sahibi olmuştur. Kerimbek ve ailesinin köyden ayrıldıktan sonra neler yaşadıkları ve köye dönüşleri, eserde Cumagul'un ağzından okuyucuya şu şekilde sunulur:

Kerimbek, karısı Aycan'ı ve altı yaşındaki kızı Aysulu'yu yanına alarak Kara Konuz'a gelmiş. Başka çaresi var mıydı ki? Kerimbek ve eşi zengin Dungan'ın evinde hizmetçi olarak çalışırlar. Çalışanların arasında gerek Dunganı gerek Rusu gerekse Kazağı da varmış.

Kerimbek, Dungan'ın evinde beş sene çalışmış fakat ondan da oldukça her zamanki gibi zorluk görmüş. Karısıyla beraber kazandığı paralar yediklerinden kalmıyormuş. İşin zorluğundan eşi Aycan da hastalığa yakalanmış ve Kerimbek'in hayatı daha dal zorlaşmış. Tokmok ile Kara-Konuz arasında Dunganların pirinçlerinin ağırlığını ölçen Yagor adındaki fakir bir Rus, onları kendi evine Tokmok'a taşıdirmış (KC, 399).

Tokmok'tayken de Kerimbek Tatar, Rus zenginlerinin işlerini yapmış. Üzerine giyecek kıyafeti, yorganı, döşeği olduktan sonra biraz hayvan da satın almış. Tam köyümüze dönecekken karısı Aycan vefat etmiş. Kendisi de boğmacaya yakalanmış ve şehirdeki doktorlar: 'Köyüne git, kımız iç, dinlen, sağlığına bak, bundan sonra sana ağır işler yapmak olmaz.' demişler. Sonra da çaresizce köyüne yani bize dönmüş (KC, 399).

Eşi Altınay'ı Tokmok'ta iken kaybeden Kerimbek, hasta haliyle kızını da alıp kendi köyüne döner. Köye yerleştğinde hem hastalığı hem de eski çalışanı olduğu Mirzabek'le mücadele etmek zorunda kalır. Kerimbek'i daha önce o kadar çok çalışmasına rağmen horlayan, emeğinin karşılığını vermeyen hatta evinden kovan Mirzabek; Kerimbek'in kızı Aysulu'yu kendisine dördüncü eş yapmak niyetindedir. Bu sebeple Mirzabek, çeşitli planlar kurar. Tek amacı Kerimbek'in kızı Aysulu'yu elde etmektir. Ancak hasta, düşkün ve ihtiyaç sahibi Kerimbek'in bunu anlaması zaman alır. Evladının bir dediğini iki etmeyen Kerimbek, Mirzabek'in Aysulu ile ilgili niyetini anlayamadan Mirzabek'in tuzağına düşer. Mirzabek Aysulu'yu elde edebilmek için hain kurgusunu yavaş yavaş işletir. Kerimbek'in Mirzabek'e olan kızgınlığı bile geçmemişken kendi hastalığı konusunda Mirzabek'in söylediklerine inanır ve onun yayladaki evine taşınır. Yalanın ortamı ve huzuru ile Kerimbek'in hastalığı gittikçe iyileşmeye başlar. Kerimbek'in eski sağlığına yaklaşıp, toparlaması üzerine Mirzabek, bu durumu fırsata çevirir ve eserdeki ifadelerle Kerimbek'e şöyle bir teklifte bulunur:

Söyleyeyim. "Allah'ın birleştirdiği akraba, peygamberin birleştirdiği dost olur" derlerdi, büyüklerimiz. Ben Kerimbek ile akraba olmak istiyorum. Eskiden benim hizmetimdeydi, şimdi akrabam olsun istiyorum. Eskiden yoksul idi, şimdi ise bey olsun istiyorum. Buna ne dersiniz? (KC, 410)

Kerimbek, kızını kendisine dördüncü eş yapmak isteyen Mirzabek'in teklifini duyunca bir an ne diyeceğini şaşırır. Kerimbek tüm süreci gözünün önünden geçirir. Beyin tüm yaptıklarının oyununun bir parçası olduğunu anlar. Oyunun hedefi, tek varlığını dediği kızı

Aysulu’ dur. Mırzabek’in etrafındakiler, beyi ve evliliği destekleyenler sürekli bu yönde cümleler sarf ederler.

“Ortalıktaki gürültü son bulunca Kerimbek, başını kaldırdı ve şöyle cevap verdi: ‘Kabul etmiyorum, kızımın rızası varsa tamam derdim de...’ (KC, 411). Kerimbek hiç bir zaman feodal beyler ve sistem gibi düşünmemiştir. Kızlar, kadınlar meta olarak alınıp satılamazlar. Onlar da insandır, söz hakları ve yaşama dair hayalleri vardır. Bu sebeple yukarıdaki gibi Mırzabek’in kızı Aysulu ile evlenme teklifine “kızım isterse” diye cevap verir. Bu cevabın ardından Mırzabek, “Kız dediğin iğdiş edilmiş devedir. Nereye yönlendirirsen oraya gider, dedi ve uzanıp kötü gözleri ile Kerimbek’e baktı.” (KC, 411). Bu sözler, o günkü yönetim ve rejim olan Çarlık sisteminin oluşturduğu sosyal yapının söylemidir. Kerimbek ise asla bu teklifi kabul edemeyeceğini söyler ve oradan ayrılır. O hastadır, zayıf ve düşkündür. Ancak hak bilen, eşitliğe inanan, kadın ve erkeği bir ve insan sayan bir karakterdir. Bu sıkıntılar ve zihnindeki düşüncelerin ağırlığıyla, huzursuzluğuyla yürümeye başlar. İşinin zor olduğunu farkındadır. Beye, düzene, güce başkaldırmak, isyan etmek, hayır demek zordur. Ancak evet diyemez ve sadece yürür:

Nereye gittiğini kendisi de bilmiyor. Tüm bedeni kendine ağır geliyor, yüreği daralıp başı dönüyordu. Gözleri de buğulanarak düşüncesi uçup her tarafta... Bu nedir şimdi? Kızının kaderi de ömrü de... ‘Ah, zavallı ben! Ayı gibi aç düşmana kızımı nasıl veririm?’ dedi, Kerimbek giderken içi sızlayarak.

Kerimbek düpedüz derin bir düşüncenin kucağında dalıp giderken bir yerden ses duyulur.

Kerimbek onu da umursamaz ve sesin geldiği tarafa bakmaz bile. Bakıp da ne yapacak? Hayvan sesi de insan sesi de olsa onun için hepsi birdi. Berrak suları taştan taşa vurarak ses çıkaran pınara ulaştığında, suyun kenarındaki taşa oturdu: O, yüzüz” dedi of çekerek. ‘Niye bu bana o kadar acıyıp yardım ediyor dersem, Aysulu içinmiş hepsi meğer. Ona kızımı nasıl veririm? Ona git, onunla hayatını sür diye nasıl söylerim? Ah, zavallı ben! Bu sıkıntıyı görmek için taşınmışım buraya! Gelmeseydim de bu eziyeti çekmezdim. Eziyet, eziyet! (KC, 412-413)

Yoğun ve yorucu fikir gelgitleri eşliğinde bir süre yürür ve bir taşın üzerine oturup derin derin düşüncelere dalar. Taşın üzerinde kendi kendine sitem ederken aniden kızı Aysulu’yu karşısında görünce ne diyeceğini bilemez. Aysulu, babasından yaşadıklarını kendisine anlatmasını ister. Ancak babası, kızını üzmektense ölümü bile tercih edebilecek biridir. Kerimbek’in olan bitenle ilgili ağzını bıçak açmaz. Konuşursa kızı, “hatmi çiçeği gibi solardı. Bir tanesini sonbahar çiçeği gibi soldurtmaktansa kendisinin solması, ölmesi en iyisiydi.” (KC, 413).

Aysulu, Kerimbek için her şeyden değerlidir. Ona göre her şey den önce insandır. Kadın olması onun meta gibi alınıp satılmasını gerektirmez. O, insanların tümünün eşitliğine inanır. Yazar Bayalinov'un vurgulamak istediği şekli ile Kerimbek, sosyalist Sovyet rejiminin başta kadın erkek olmak üzere insanların eşit olması ilkesine inanır. Çarlık rejiminin sınıf eşitsizliği ve kadının meta olduğu yönetim yapısını reddeder. Bu sebeple kendi değerleri ile Mirzabek'in kızı için yaptığı evlilik teklifini bağdaştıramayan Kerimbek, Aysulu'yu vermez. Bu sebeple tekrar köyden kovulur. Sıkıntılar ve ilgisiz, gıdasız kalan hastalığı giderek artar. Bir süre sonra da vefat eder.

Bayalinov'un eserinde yer verdiği Kerimbek gibi karakterler, güçleri ile değil ancak duruş, felsefe ve yaşam tarzları ile örnek ve sosyalist Sovyet rejiminin arzuladığı karakterlerdir Çünkü varlıkları bile köhne, başarısız, adaletsiz yönetim rejimine bir isyandır. Güçleri yoktur, fiilen mücadele edemezler sadece varlıkları ile olumsuzluğa karşı gelirler. Bu karakterlerin çokluğu ise Bolşevik Devrimi ile gelecek yeni sosyalist komünist devlet yapısının temelini sağlamlaştırır. Eserde de Kerimbek kendi huzuru, geleceği ve menfaatlerini düşünmeden doğru bildiği ilkeler uğruna varlığı ile mücadele verir.

Cumagul

Anlatıda Cumagul ismiyle yer alan çerçeve hikâyenin kahramanı ve iç hikâyenin anlatıcısı, aynı zamanda başkışı Kurman'ın baba dostudur. İç hikâyede başkışı Kurman'ın babası Çortek'e dost olan Cumagul, Kurman için baba yarısıdır. Birçok hayat tecrübesi ile yaşlanmış olan Cumagul, ömrünün kalanını faydalı geçirmek ve Sovyet sosyalist rejimine hizmet edebilmek için postacılık görevi ile geçirmiştir. Romanda Cumagul, okuyucuya aşağıdaki şekilde tanıtılır:

İhtiyar postacı. İhtiyarın üzerinde arasına yün doldurulmuş ve katlanarak dikilmiş üst giysisi, ayaklarında da keçe çizmesi, başında ise kuzu postundan yapılmış başlığı vardı. Bindiği dört toynağına da nal vurulmuş, yelesi ve kuyruğu yayılmış büyük kahverengi bir at. İhtiyar da atın üzerinde düzenli duruyordu. Omzunda kuşanan kayıştan yapılmış çantasının ağzından gazete ve dergilerin kenarları görünüyordu.

Yanımda beraber gittiğim ihtiyarın ismi Cumagul. O da benim gibi Ala-Too'nun koynunda büyümüş ama 1916'daki Ürkün'de²³ tek oğlu olan Aziz'ini bulamadan kaybetmiş ve hüüngür hüüngür ağlayarak halkla beraber Çin'e kaçmıştır. Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak bu işte, oraya gittiğinde de

²³ 1916 yılında Kırgız halkının Çin'e zorunlu göçü.

karısını kaybetmiş ve yalnız kalmış. Yıllarca milletle beraber onların çektiği zorluğu çekerek çalışarak gün geçirmiş. Daha yakın zamanlarda Ürkün zamanında kaybetmiş oğlunu arayarak memleketine dönüp oğlunu bulduğunda ölmüş birinin dirilmesine sevinircesine mutlu olmuş.

Oğlum, Allah'ın sevdiği kuluymuşum, seni bulabildim. Yeniden gençleşmişçesine gücüm, kuvvetim dönüp kendimi sokacak bir delik bulamıyorum. 'Yaşlandım' diye sana yük olmayıp evde oturmadan çalışayım. Emek göstermeye alışmışımdır, Kolhoz'a yardım edeyim diye omzuna çanta kuşanarak ata atlayıp Kolhoz'un postacısı olmuş. (KC, 368-371)

Cumagul, başkişi Kurman'ın babası Çortek ile akrabadır. Aynı zamanda çok iyi birer dost ve arkadaşlar. Bu yüzden Kurman'a amcası imiş gibi davranmakta ve ondan da amca yakınlığı görmektedir. Cumagul, Kurman'ın eğitim hayatının şekillenmesinde yaptığı katkılarla önemli bir role sahiptir. Kurman'ın babası Çortek, İmam Borbuk'un hiçbir eğitim vermediğini öğrenince eğitim hayatını noktalamanın daha uygun olacağını düşünür. İmam Borbuk'la yaşanan olumsuz tecrübeden sonra oğlunun, köye yeni gelmiş olan Abdırâhman'dan da iyi bir eğitim alabileceğini ummamaktadır. Cortek, Kurman'ı eğitim için Abdırâhman'ın yanına da göndermek istemez. Cumagul ise Kurman'ın eğitim alabilmesi konusunda anne ve babasını ikna etmeye çalışır ve başarılı olur. Kendisi bu durumu eserde, "Abdırâhman'ın Borbuk gibi olmadığını aksine iyi, edepli birisi olduğunu söyleyerek karı kocayı inandırmak için akla karayı seçtim ve sonunda Kurman'ı yanımda getirerek okula yazdırdım." (KC, 375) cümleleriyle ifade eder.

Cumagul, Abdırâhman'ın eğitim konusunda son derece başarılı olduğunu sonrasında anlayabildiği için kendi kendine kızar. Kıymetini sonradan anladığı böylesine başarılı eğitmenin hile, yalan ve iftiralarla köyden kovulmasını sağlayan Mırzabek ve İmam Borbuk'a da beddua eder:

Ondan beri çok zaman geçti. Cahilliğimden dolayı o zamanlar Abdırâhman'ın kim olduğunu bilememişim. Meğer o bu zamanın insanı imiş. Oldukça eğitilmiş görünürdü. Çocuklara da doğru eğitim vermiş. Lanet olası Borbuk İmam onun için ondan nefret edermiş. Geçen sene bir tane pioner²⁴ çocuktan sordum. (KC, 378)

Çocuk da bana bakarak gülümseyip bir zamanlar bizim çocuklara anlatan Abdırâhman'ın sözlerini söyledi. Meğer o genç yiğit bilim adamıymış. Ona karışmasalardı çocuklarımız oldukça iyi eğitim alırlardı. Mırzabek olmasaydı (KC, 378) Abdırâhman

²⁴ Piyoner, eski komünist toplumlarda ortaokul öğrencilerine verilen komünist partiye özgü unvan.

buralardan kovulmazdı. Borbuk’la beraber Mirzabek de şikâyet dilekçesine imza atmış. Kabrin yanasıca o da kendisine bir zamanlar ‘Kırgızım.’ demiştir.” (KC, 379)

Cumagul ve eşi, Kurman’ı kendi çocukları gibi sever. Kurman’a duyduğu bu yakınlıktan dolayı Cumagul, evini yakınlarına taşır. Kendisi taşınma sebebini şu şekilde izah eder:

Kurman gibi çocuğu kim sevmesin? Ben de, karım da onu kendi oğlumuz gibi severdik. Hem o çocuğu özlediğim için hem de üretkenliğine (üreticiliğne) bakarak yazın Çorteklerin yanına taşındım.” (KC, 380)

Kurman’ın her zaman yanında olan onu kaybettiği oğlu gibi seven Cumagul, Kurman’ın atına verdiği eğitimi görünce şaşkınlığını gizleyemez ve Kurman ile aralarında şöyle bir diyalog geçer:

“ ‘Oy, kurbanın olayım! Yılkıyı yeme pop pop diye çağırır. Öyle ıslık çalman de nedir?’ dedim tepecikte oturarak.

Kurman başını kaldırarak bana baktı ve şöyle dedi:

‘Dediğim doğru, amcacığım. Yılkının yeme ‘Pop, pop!’ diye çağırılarak alıştırılması gerektiğini ben de bilirim. Sadece ben değil hepsi bilir. Kulunuma işte çoğunluğun bilmediği şeyi öğretiyorum. ‘Pop, pop!’ diye çağırılan yılkı yeme ıslık çalınca niye gelmesin! Geliyormuş meğer. Görmediniz mi kulunumun geldiğini. Asıl olan eğitimidir’

Çocuğa ne diye cevap vereceğimi bilemeden çenemi kapadım (KC, 381)

Kurman ve ailesinin yakın dostu olan Cumagul, Kurman’ın ailesi ile kışın farklı yerlerde ikamet ederler. Cumagul, bahara doğru Kurmanların evine gider. Çortek’in hastalanıp iyice bitkin düştüğünü görür. Sayılı günlerinin kaldığını söyleyen Çortek oğlunu ve eşini Cumagul’a emanet eder:

Bahar yaklaşp sulu kar yağdığında Kurman’ın kunanına diye iki heybeye yem doldurarak onlara gittim. (KC, 383). Çortek iyice hastalanmış. Sağlığı yerinde, güçlü ve çok iyi insandı. Onun hastalanması, ölmesi kimin aklına gelebilirdi ki? Şimdi ise öksürerek terleyip, inleyip, sararıp yatakta yatıyor. Çenesi bile çok zayıflamış. Altınay’ın dediklerinden yabancı geyik avlarken kendisini üşüttüğünü öğrendim. Kimi zamanlar Kurman’ı, kimi zamanlar kunanı ağzına alarak gece boyunca sayıkladığı zamanlar da olmuşt

Tek başıma yatağa yaklaşp diz çökerek oturunca Çortek gözlerini açtı. Beni tanıdı ve avurdundan gülümsedi. Ondan sonra ‘Sen şimdi dışarı çıka dur...’ anlamında Kurman’a başını salladı. Kurman dışarı çıkar çıkmaz tekrar gözlerini kapamıştı ki yumulmuş gözlerinden iki damla yaş çıkıverdi ve sinesine düştü. Birazsonra gözlerini açıp söze başladı:

‘Geldiğin iyi oldu, Cumagul. Seni çağırıacaktım zaten. İşte gördüğün gibi hasta düştüm yataktayım. ‘Kötülüğün olduğu yerde iyilik de vardır.’ derler ya. Eğer Allah’ın rahmetine kavuşursam, yetimle dula destek olursun umarım...’

‘Sıradan bir dumağıdır sanırım, iyileşirsiniz. Sabrediniz, kötü düşünmeyiniz. Hastanın öleceğini de, sağ insanın öleceğini de bir Allah bilir...’ diye onu cesaretlendirdim.

‘Dediğin doğru, Cumagul ama kendi hastalığım kendime malûm. Bundan sonra yaşayacağıma inanmam güç. Gün geçtikçe gücümü, kuvvetimi kaybediyorum, hâlsizleşiyorum... İnsanoğlu ne olursa olsun eninde sonunda ölecek. Ölümünden korkmuyorum. Korktuğum şey Altınay ile Kurman. Bensiz onlar nasıl yaşar, nasıl gün geçirirler, nasıl geçinirler acaba? Başına bana dönüp yavaşça seslendi. ‘Biliyorum ben seni, biliyorum... Senden başka bize yakın kim var? Bizim için canını veren tek insan sensin. Sana emanet ettiğim yetim ile dolu başkalarına hor gösteremeyesin.’

Hasta insanın dediklerini kabul etmekten başka çare yok ya. Onun morali de yükselir diye şöyle dedim:

‘Altınay’ın yüzünü kızartmayacağım, Kurman’ı ise kendi oğlum yaparım. (KC, 384-385)

Babası Çortek’in emaneti olan Kurman’a sahip çıkan Cumagul, avlanmaya da Kurman ile birlikte çıkar. Kurman’la ava çıkan Cumagul, Kurman’ın, Manas ile özdeşleştirir. Bu benzetmeyi kendisi “Kurman doru atını binerek Colbors’unu da yanına alarak pistonlu tüfeğini kuşanıp yabani geyik avlamaya giderken bana o Alp Bahadır Manas gibi görünürdü.” (KC, 386) cümlesiyle ifade eder.

Kurman’ın avcılık yeteneklerini görmek için onunla birlikte ava çıkan Cumagul, Kurman’ın yanında kendini mutlu, daha diri ve güçlü hisseder. Kendi ağzından bu durum şöyle anlatılır:

Bir gün Kurman yabani geyik avlamaya giderken beni de beraberinde götürdü. İkimiz de atlarımıza binerek gittik. Kendim avcı olmasan dahi Kurman’ın avcılık yeteneklerini kendi gözlerimle görmeye gelmişim onunla. İşte dağ! Tepeli tepeli, baş ucuna gözün bakışları ulaşamayan alçak dağ. Ondaki sonrasını da dizilmiş kayalar...

İnsan ne kadar ilginç değil mi? Yaşlanmana rağmen gençlerle yoldaşsın. Onlar gibi olmak ister ve onlarla oynamak istersin. Gençler de öyle. Yaşlılarla yoldaşsa onlar gibi ağırbaşlı, sabırlı olmak isterler. O zamanlar kırk yaşından aşmışım. Kurman’ın yanında kendimi genç hissedirdim. O atını koşursa ben de koşturmak ister, gülse gülmek ister, oynarsa oynamak isterdim. (KC, 386)

Kurman’ın her zaman yanında olan Cumagul, atının yarışta birinci olduğunu görünce yarışı kendi kazanmışçasına sevinir ve gözyaşlarını tutamaz. Bu anlar romanda şu cümlelerle verilir:

Topal atımı böğrüne iki üç kere yavaşça kamçıyla vurarak haykırıverdim ve ben daha tozlara yaklaşmadan halkın gerisinde kaldım. Elim yüzüm toz ama ona da

razıyım. Tüm bedenim sanki benimki değil, duygulanarak kendimi tutamadım ve gözlerimden yaş çıkıverdi...
Böylece Kurman'ın atı birinci oldu. (KC, 393)

Kurman gibi adalet ve eşitlikten yana olan ve onu her zaman destekleyen cumagül, paylaşma ve istişareye büyük önem verir. At yarışı sonunda alınan ödülü paylaşırma konusunda da Kurman'a danışır ve ortak bir karar alır. Alınan ödülü de Herkese eşit bir şekilde dağıtır:

Birinciye verilecek ödül elli koyun ve yüz som²⁵ imiş. Parayı elime alarak koyunlara bir kenara sürdürttüm. Neyini söyleyeyim? O zaman mutluluktan göğşe uçacakmış gibi oldum. Kimileri ise ismimden çağırmadan saygıyla 'Cumake' dediler. Ne olursa olsun atın sahibi Kurman idi. Onunla akıl danışmadan ödülü nasıl paylaştırayım? 'Kendimize kaçını bırakıp kaçını halka vereceğiz' diye ona danıştım.
Önünde altın dursa da ona bakmayan iyi bir yiğitti o. Ödülü herkese eşit paylaştırarak verdim. Kısacası pay soranların biri bile eli boş gitmedi. Yorulunca 'Halka verdiğinden niye bana vermedin.' dercesine atının üzerine dayanarak çoğunluktan daha da elini ileri uzatan Borbuk İmam'a da üç som tutuşturdum. (KC, 391-392)

Kurman'ın atının birinci olmasının ardından Mirzabek, Cumagül'a gelerek atın kendisine satılması için gerekeni yapmasını ister. Net bir cevap veremeyen Cumagül ancak atın, babasından kalan tek yadigâr olduğunu söyleyebilir. Sesli olarak ifade edemese de içinden geçenleri şu şekilde ifade eder:

Ah, evin yanasıca Borbuk' dedim içimden. 'Evin yansın! Allah'a bakarak yalakalık etsen en azından. Mirzabek bizim hangi namusumuzu korumuş? Sana verdiğim zavallı üç som! Hangi kara teke süsmüş de onu sana neden verdim acaba?'
'Çocuğun babasından kalmış tek attır. Onu 'Satasın.' demeye nasıl dilim varır?' dedim başımı kaldırarak. (KC, 394).

Kurman ve Mirzabek arasında at yüzünden çıkan tartışmanın büyümesinden endişelenen Cumagül, Kurman'ı hemen o ortamdan uzaklaştırır. Bu yaşananları ve kendisinin nasıl hareket ettiğini, eserde şu cümlelerle anlatır:

Alanköz ve daha biri Kurman'a doğru yöneldilerdi, Kurman Alanköz'ü doru atı ile iterek geçti ve ördeğe saldırmış alıcı kuş gibi diğerini de kovaladı. O da aman dileyip halkı dolanarak kaçtı. Atın üzerinden Kurman kimseye yenilecek görünmüyordu. Ne olur ne olmaz, şu beye de saldırmamın diye Kurman'ın atının

²⁵ Kırgız para birimi

dizgininden tutarak kalabalıktan çıkardım ve oradan ayrıldık. Öyle yapmasaydım ortada çok daha büyük bir kavga çıkabilirdi. (KC, 396)

Cumagul babasının kendine emanet ettiği Kurman'a sahip çıktığı gibi Çortek'in eşi Altınay'ı da her zaman gözetir. Onun bir dediğini iki etmez. Kurman'ın annesi Altınay bir gün Kurman'ın evlenmesi için Cumagul'dan yardım ister. Her konuda olduğu gibi bu hususta da ailenin en büyük destekçisi olur. Altınay'ın isteği ve Cumagul'un Kurman'a bu teklifi nasıl iletlediği romanda şu şekilde anlatılır:

Yaşlı kadının vasiyetini yerine getireyim diye o gün Kurman'a annesinin isteğini söyledim. Köyümüzdeki tüm terbiyeli, iyi kızları teker teker ipe dizmişçesine saydım. Yorulduğumda Sarımsak'ın sarı kızının da, Kürüçbek'in Camal'ının da sözünü ettim fakat bunların hiç birini Kurman beğenmedi. Şayet o Aysulu ile evlenirse belayı bulacağı aşikârdı. Zaten bir atı yüzünden dostundan çok düşmanı vardı. 'Allah'ım bunun sonu ne olacak? İnşallah sonucu iyilik olur.' dedim kendi kendime gülümseyerek. (KC, 397-402)

Kurman'ın sevdiği kişi olan Aysulu ile evlenmesini destekleyen Cumagul, Kurman'ın Aysulu'yu kaçırdığını görünce onlara bir zarar gelecek diye korkar. Kurman ve Aysulu'ya endişelerini sık sık hatırlatır:

Dikkatli olsalar, gençlere şu zenginin zararı dokunmasa diye otursam, kalksam düşünüyordum. Bir gün Mirzabek'in kötü düşüncesini hatırlattım. (KC, 404). Kitap okuyamazsam da insanın içindeki sırrı okuyormuşum gibi bilirdim. Kötü niyetlilerin biri yüz­süz Mirzabek'ti. Onun kalbinde sır gibi saklanmakta olan kötü düşünceler bana malum idi. 'Ne olursa da, dikkatli olun. Sadece ona değil onun yanındaki yiğitlerine de görünmeyiniz.' diye ikisine sık sık söyledim. (KC, 406)

Aysulu ve Kurman'ı sanki gölgeleri imiş gibi gözetip kollayan Cumagul, onlarla kitap okurken karşılaşır. Onlara kitabın nasıl bir faydası olduğunu sorar. Sonrasında Aysulu'dan aldığı cevapları anlayamadığını ifade eder. Hatta Danko'yu (Gorki, 2018) bile bilmediğini söyler:

Kurbanınız olayım, dedim bir gün ikisine de. Niye bu kadar çok okuyorsunuz kitapları? Kitaplar size ne fayda getirir? Burada, dağ ortasında kitapsız yaşasa olmaz mı ki? Evet, dedi Kurman onu destekleyerek. İyi bir kitap iç dünyamızın azığıymış. Kitapları okudukça kendi hayatımı iyi anlamaya başladım. Fakat niye insanoğlu ikiye ayrılır zengin ve yoksul olarak. Niye Mirzabek bizim millete kibirlilik

yapar? Onu durdurmaya halkın gücü yetmez mi? Bunu hiç anlayamadım kafamı yorsam da...

‘Onu anlayan kişiler var.’ dedi Aysulu Kurman’a bakarak. ‘Onları Rusya’da devrimciler derler (KC, 405). Mırzabek gibi zenginlerin cezasını vermeye halkı öğretenler de onlardır. Aylar, yıllar geçer... Günlerden bir gün bizim de Ala-Too’ya parlayarak güzel bir yeni yaşam gelir inşallah. Bunlar hakkında Tokmok’taki o Rus kadın öğretmenim çok kez söylediği hala aklımda.’

Hayatımda hiç eğitim görmediğim için Aysulu’nun dediklerini anlamadım. Başı ağrıtarak neleri anlatıyor dermiş gibi ağzımı, başımı sessiz sessiz kıpırdatarak oturdum. Meğer mübarek kız bu zamanın olacağını bildiği için söylemiş galiba. (KC, 406).

‘Allah’ım, Dankanız da kim, kurbanınız olayım?’ diye şaşırarak Aysulu’ya sordum yoksa ikisinin konuştuklarından bir şey anlamadım doğrusu. (KC, 424)

Cumagul, Kurmana bir zarar gelmesinden sürekli endişe duyar. Bunu da sıklıkla dile getirir. Bu durumu kendisi eserde açık bir şekilde ifade eder:

Bu olaydan birkaç gün sonra ‘Mırzabek Aysulu’yla evlenecekmiş. Yakında düğünleri olacakmış.’ gibi haberler kulağımıza ilişti. ‘Zengin adam Aysulu’yu elinden çıkarmadan çabucak onunla evlenmeyi düşünüyor galiba.’ diye düşündük. Kurman’a söyleleyim diyorum ama söylesem de ne fayda eder ki? Delikanlı genç işin sonunu, öleceğini ya dirileceğini düşünür mü hiç? Gürültü çıkarır ve tüm belayı başına yığabilirdi. ‘Söylemeyeyim, evlense (KC, 421) evlensinler. En önemlisi canı sağ salım olsun kaderine biri yazılmıştır.’ der dururum. (KC, 422)

Kurman ve ailesine sürekli destek olan Cumagul, Kurman ve Aysulu’nun köyden ayrılmaları hâlinde baba ve anneleri ile ilgineceğine söz verir:

Kurman Aysulu’nun alın saçlarından okşayarak ses çıkarmadı. Yüzünde üzüntü vardı... ‘Niye böyle duruyor? Sözümde yanlışlık mı buldu? Yoksa o da anasını düşünerek çare bulamıyor mu?..’ dedim içimden.

‘Kurman, sen de ananı düşünüyorsun sanırım... Ananı da ben yanıma alır bakarım. Onu düşünerek hiç tasa etmeyesin.’ dedim ona da. (KC, 422)

Kurman’ın öldürülmesinin ardından hemen kendi çadırını Kurman’ın ailesinin yanına taşıyan Cumagul, katili ortaya çıkarmak için elinden gelen çabayı gösterir. Ancak Mırzabek’in yapmış olduğu hile ve oyunla kendisi katillik ile suçlanır. İftiraya uğrar. Ancak kendini müdafaa bile edemez. Bu durumu kendisi şöyle anlatır:

Kurman’ı öldüren yüzüzlerin yaptığı işini ortaya çıkarmaya kabre ölüyü gömerken gelinle anasına söz veriydim. ‘Kurman’ı Mırzabek öldürttü’ gibi sözlere halk arasına sızdırdım. (KC, 434).

Baktığımda benim kendi bıçağım imiş. Gözlerim kamaşarak ne olduğumu bile anlayamadım. Dilim de bağlandı. Ne yapayım başka? İmansız Alanköz bıçağı evimden çalarak onunla Kurman'ı öldürmüş meğer. (KC, 438).

'Ooo, yüzü karalar!' dedim içimden. 'Yüzsüzler beni tuzağa getirmişler. Bunlardan nasıl kurtulurum? Tanık olacak olan Otunçu da böyle kaçmış, bıçağım da bunların elindeyken... Suçlu kendim olmuşum sonunda. Kahpe Alanköz! Bunun hepsini yapan sensin!'

Öfkeleniyordum, canın yanıyordu. Oracıkta Alanköz'ü kendi ellerimle boğarak öldürmek istiyordum fakat bundan elime ne geçerdi? (KC, 439). Aksine tüm belayı başıma alırdım. Karım, oğlum, Altınay, Aysulu vardı. Onlar ne yapacaktı? Hayır, sabretmek lazım. 'Sabrın sonu sarı altın' denen atalarımızın sözü vardı. Şimdilik işi zorlaştırmayayım. Zamanı gelir Oduncu'yu bulur, ikna eder ve onu tanıklık ettiririm. O zaman bunlara göstereceğim. Bir de nasıl göstereceğim?

Düşünerek biraz oturdum ve şöyle dedim:

'Gidin, beyinize söyleyiniz! Geceleri rahat uyusun lakin şimdilik ben onunla barışamam. (KC, 440).

Bu olaydan iki gün geçtikten sonra evime Alanköz geldi. Eskisi gibi değil biraz gevşeklik gösterdiğimi duyunca Mırzabek demiri kıvamındayken işi bitirmek istemiş sanırım. 'Aysulu'yu kuma olmaya razı etsin yoksa onu Sibir'e sürgün ettiririm.' diyerek Alanköz'ü bana göndermiş.

'Def ol, kahpe! Def ol! Gözlerime bir daha görünme!' diye evimden onu kovalayarak çıkardım. Ondan sonra kendimi sokacak delik bile bulamadan delirmişçesine mırıldanarak ellerimi arkama alarak yerimde duramadan ileri geri dolaşıyordum. Başka ne yapayım? Beni o herif yanına çağırtacağı, hapse attıracağı, uzaklara sürgün ettireceği ortada. Bunu aparsa ailem, Aysulu, Altınay için sıkıntılı kara günler başlayacaktı. (KC, 440).

Anlatıcı kişi olması boyutu düşünülerek dâhil olduğu önemli hadiselerin eserdeki hali ile verilmesinin kişilik özelliklerinin ortaya konulması noktasında önemli olduğu düşünülmüş ve hareket edilmiştir.

Cumagul, bir vefa abidesidir. Dostuna ve emanetlerine sahipliği her noktada vurgulanmıştır. Dost kişiliği onun tüm karakteridir denilse yanlış bir ifade olmaz. En sıkıntılı zamanlarda bile her an dostlarının yanındadır. Aslında eşitliğin olmadığı patrimoniyal sistem (Nişancı, 2001: 1) ve feodal yapı getirisi hükmün iki dudak arasında olduğu zamanlarda bunu yapabilmek son derece zordur. Çünkü an gelir otorite gücünü gösterir ve kişiyi dosttan ayırır. Bazı durumlarda dostun yanında olmak ölüm ile burun buruna gelmeye eşittir. Ancak Cumagul vefalı dost olmanın ötesinde feraset sahibidir. Doğruyu yanlış, Çarlık rejiminin adaletsizliğini, Sovyet sosyalist düzenin farklılığını anlayabilecek bilinç düzeyindedir. Bu noktada zorlukları ve Rus Çarlığı'nın feodal beylerini hiçe saymış ancak vefayı göklere çıkarmıştır.

Doğruluk, adalet ve eşitliğe hizmet Cumagul'un karakteristik özelliklerindendir. Tam tespit edilememekle birlikte kayıp oğlunu bulmak için olabileceğini düşündüğümüz postacı olmak arzusunun, romanın ifadeleri ile adil, eşit sosyalist rejime hizmet odaklı olduğu muhakkaktır. Ayrıca Cumagul'un postacılık yapmasının, oğlundan daha kolay haber alabileceği ile ilgili olduğu da düşünülmüştür. Çünkü sürekli bir yere gitmek her yerden bilgi ve haber alabilmek anlamını da taşımaktadır. Ancak ne maksatla olursa olsun, ömrünün her aşamasını çalışmak ve faydalı hizmete adanmış bir gerçektir.

Tüm bu özelliklerinin yanında halim selim ve uysal başlı bir karakter olan Cumagul, kimseyi incitmek, kırmak ve acıtmak istemez. Kalbi insan sevgisi ile doludur. Uzlaşıcı yapısı her planda öne çıkmıştır. Herkes tarafından sevilen ve saygı gören bir karakter olarak insanlarla iyi iletişim kuran biri olduğu söylenebilir. Zor ve sıkıntılı anlarda dingin uysallığı ile birçok olayın alevlenmeden sönmesini sağlamıştır.

Ayrıca Cumagul, yerleşme aşamasında olan sosyalist rejimin sağlamaya çalıştığı huzur ortamının arzulan karakteridir. Kurman gibi ateşleyici bir lider değildir. Ancak böyle lider ve kişiliklerin sonsuz güvenle sırtlarını dayayabileceği bir karakterdir. Bu yönü ile de yerleşme çabaları içerisinde olan Sovyet sosyalist düzenin güvendiği, omuzlarında yükselip varolmaya ihtiyaç hissettiği bir karakterdir.

Abdırahman

Abdırahman, eğitimini kırsalda Çarlık rejiminin payeler verdiği imamlardan değil şehirde okuldan alan aydın bir kişidir. Başkışı Kurman ve ailesinin de yaşadığı köye Almatı'dan gelmiş, Çarlık rejimi ve İmam Borbuk gibi köhnemiş değil aksine sosyalist Sovyet rejim gibi diri, umut dolu ve genç bir karakterdir. Köydeki tüm çocukların eğitim hayatlarını, inanç değerlerini bireysel gelişimlerine katkı sağlayıcı olumlu yönde değiştirir. Köyün çocuklarına sözde eğitim veren İmam Borbuk'la kıyaslanamayacak kadar olumlu, fedakâr, sadık ve vefalı bir karakterdir. Zeki ve öğretme yeteneği son derece yüksektir. İmam Borbuk'tan iki yıl boyunca ders alıp okuma yazma öğrenemeyen öğrenciler bile ondan kısa zamanda okuma yazmayı öğrenirler (KC, 375). Bu eğitici özelliği, eğitim verdiği çocukların kısa zamanda okuma yazma öğrenmelerini kolaylaştırır ve zevkli kılar.

Verdiği eğitimle çocukların geleceği adına elinden gelen gayreti gösteren Abdırâhman, anlatıcı Cumagül'un ifadesiyle Sovyet Devri'nin yani "o bu zamanın insanı..." dır. (KC, 378). Romanda yer alan bu ifade ile yazar Bayalınov, Onun üzerinden Çarlık rejimi ve olumsuz yansımaları ile yeni Sovyet sosyalist rejimin getirileri arasındaki farkı olumlayarak okuyucuya sunar. Böylelikle yeni devrin insan ve eğitici tipinin katkıları ile Sovyet sosyalist rejimini ön plana çıkararak zihinlerde olumlu yer edindirir. Yeni rejimin yerleşmesine katkı sağlar.

Başkişi Kurman'ın, İmam Borbuk yüzünden bıraktığı eğitim hayatına dönmesini sağlayan kişi de Abdırâhman'dır. Çocukları eğitmek yerine, onlara metodik ve bilimsel olmayan veriler sunan, kendi şahsi işleri, çıkarları için kullanan, tek düşüncesi çocukların ailelerinden gelecek hediye ve para olan İmam Borbuk ile kıyaslanamayacak kadar iyi bir eğitici. Menfaatperest, sadece çıkar amaçlı bir yapıya sahip olan İmam Borbuk'tan herhangi bir şey öğrenemeyen başkişi Kurman için Abdırâhman'la birlikte eğitim hayatında yeni sayfalar açılır. Zeki, pratik ve farkındalığı olan Kurman'ın gerçek kıymetini hocası Abdırâhman fark eder. İmam Borbuk'tan iki sene ders alıp iki kelime bile yazmayı öğrenemeyen zekâ küpü Kurman, Abdırâhman'ın derslerinden kısa bir zaman sonra örnek düzeyde okuma ve yazmaya başlar. Yalnızca okuma yazması değil belagat yeteneği de üst seviyelere ulaşır. Kurman ile İmam Borbuk arasında depremin sebepleri üzerine yapılan münazarada Kurman'ın başarılı olmasında Abdırâhman'ın katkısı oldukça fazladır (KC, 377). O, iyi bir eğitici olmanın en temel koşullarından biri olan soru sormak yoluyla öğrencinin zekâsını yönlendirme ve çalıştırma (Ranciere 2014: 24) metodunu bilmekte ve uygulamaktadır. Eğitim anlayışının temelinde de bu fikir yatmaktadır.

Abdırâhman öğrencilere verdiği eğitimle ailelerin de takdirini kazanmayı başarır. Ancak bu durum, İmam Borbuk'un hiç hoşuna gitmez. Çünkü Bolşeviklerin Çarlık rejimine Kurman'ın Mırzabek'e yaptığı gibi Abdırâhman da İmam Borbuk'un toplum içindeki yerini sarsmaya başlar. Çarlık rejiminin feodal yönetim felsefesi ile toplumda yer bulan ego hâkimiyeti ve menfaatlerinin tedariki dışında herhangi bir şey düşünmeyen liyakatsiz İmam Borbuk, "Abdırâhman'ın Allah'a karşı söyledikleri var. Allah'a, dine karşı birisi o. Çocukları da dinden uzaklaştırarak yanlış yola sevk etmekte..." (KC, 378) şeklinde oluşturduğu söylentilerle köyden uzaklaştırılmasını sağlar. Böylelikle çocukların iyi bir eğitim alması da engellenir. İmam Borbuk gibi eğitimciler, insanların öz bilinç ve varlıkları ile sorgulayıcı, üretken ve yenilikçi değerlere sahip kimliklerinin kaybolmasına sebep olur.

Özgürleştirmeden eğitmeye, öğretmeye çalışmak ise aptallaştırmanın dışında hiçbir işe yaramaz (Ranciere 2014: 24). İmam Borbuk'un verdiği eğitim hiçbir şekilde topluma verilen zararın önüne geçemez.

Abdîrahman'ın Kurman'a verdiği eğitimin sonunda elde ettiği başarılarla ilgili bir değerlendirme yapıldığında; Bayalinov'un kılıcın kuşananda, atın binende, kalemin hocada, kıymet bulacağı fikrini vurguladığı açıkça görülür. Cahil bir hoca, eğitim alanındaki imkânsızlığı bir diğer ifade ile öğretememeyi ortaya çıkarır (Kılıç 2015: 5). Yazar, eğitimdeki bu imkânsızlık kavramıyla da köhnemiş Çarlık yönetimine, üretimi olan söz ve güç sahiplerine, yöneticilerine ve eğitimcilerine eleştiride bulunur. Liyakat sahibi olmayanların ya da iktidarsızların elinde en keskin kılıcın dahi köreleceğini, en parlak zekâların bile söneceğini ifade eder. Borbuk İmam gibi eğitimcilerin eğitim usulleriyle insan yetiştiremeyeceğini, topluma hizmet edemeyeceğini anlatmaya çalışırken Çarlık rejiminin toplumu köreltişini de açıkça ifade eder. Böylelikle Sovyet rejiminin olumlu yönlerine dikkat çekilir. Devrimden önceki eğitim hayatı ve sınıfsal eşitsizlik eleştirilir. Bu dönemde Sovyet edebiyatında geçmişe ait olan her yaşanan, devrim ile birlikte olumsuz varlığını yitirirken sosyalizmin sunduğu mutlu, özgür geleceğin karşısında engel olarak değerlendirilir (Adıgüzel 2004: 115). Abdîrahman gibi bir ustanın elinde Kurman gibi kör bir kılıcın Zülfikar olacağı fikri, Kurman'ın eğitim süreci üzerinden okuyucuya aktarılır.

Yazar Bayalinov, toplum mühendisi sayılabilecek şekilde eski ve yeni rejim eğitimcileri üzerinden aslında sistemleri çok basit hâli ile okuyucusuna göstermek ister. Çünkü insanlar, inançları ve ihtiyaçları çerçevesinde hayat sürer. Bu anlayış insanlığın var oluşundan itibaren değişmez kural olarak devam eder. Yazar, bütün bunları çok iyi tespit eder ve eserini şekillendirir. Eski rejim olan Çarlık, eğitimcisi gibi inanç değerlerini malzeme olarak kullanır ve ihtiyaçların temininde eşitsizliği benimser. Kendi varlığının devamlılığını sağlamak adına ihtiyacı gideren refah, huzur ve yiyecek gibi ne varsa hepsini kendi ürettiği güç sahiplerine, destekçisi olan feodal beylere verir. Halkı kendine köle olarak görür. Yeni rejim ise eğitimcisi Abdîrahman gibi inancı çıkarına kullanmaz, ihtiyaçları eşit bir şekilde karşılar. Adil ve eşitlikçi bir yaklaşımla belli bir kesimin değil tüm toplumun mutluluğunu ve huzurunu benimser.

Yazar Bayalınov ise yeni sistem ve rejimin arzuladığı Abdırâhman karakteri üzerinden Sovyet rejimiyle oluşacak umut ve faydalı eylemlerin, okuyucunun zihninde yer edinmesini sağlamış olur.

2.3.2.5. Değerlendirme

Başkişi Kurman üzerinden Rus Çarlığı döneminde adalet, eşitlik ve özgürlükler adına verilen mücadelenin anlatıldığı romanda, Kırgız halkının bireysel olarak başkaldırmaya ve uyanmaya başladığı bir süreç gözlenir. Özgürlük uğruna yürüttüğü mücadelenin bedeli olarak hayatını veren başkişi Kurman'ın yaşadıkları üzerinden yeni Sovyet rejimiyle gelen huzur, adalet, eşitlik, özgürlük ve mutluluğa vurgu yapılır. Yeni rejimin kabullenilmesine ortam hazırlanır. Her iki dönemi bilinçli şekilde karşılaştırma imkânı sunan yazar, karakterler üzerinden de geçmişin olumsuzluklarını, yeni rejimle şimdinin olumlu koşullarını açıkça okuyucuya yansıtır.

Bayalınov'un toplam on karakterle kurguladığı romanda başkişi Kurman onu tamamlayan Aysulu ve Cumagul ise norm karakter olarak yer alırlar. Bu karakterler, romanda özgürlüğü, bağımsızlığı, mücadeleyi, bireyselleşmeyi, farkındalığı, eşitliği, aşkı, dostluğu, birliği, adaleti, huzuru ve uyanışı temsil ederler. Hatta Yazara göre temsil ettikleri değerler ile bu karakterler, yeni Sovyet ideolojisinin eserdeki sembolleridir. Diğer bir ifadeyle yeni Sovyet ideolojisi bu isimlerle eserde yer bulmuştur.

Köyün zengin beyi Mirzabek ve Borbuk İmam ise başkişinin ülkü değerlerinin karşısında yer alıp yozlaşmayı, zenginliği, eşitsizliği, zulmü, haksızlığı, baskıyı, hileyi, yalanı, dedikoduyu, ölümü, aç gözlülüğü, korkuyu ve huzursuzluğu sembolik olarak üzerlerinde taşırlar. Bu karakterler de bir nevi eski Çarlık rejiminin temsilcisidirler.

Romanda beş kişi ise fon karakter olarak yer alır. Bunlardan Abdırâhman diğer fon karakterlere göre daha detaylı bilginin sunulduğu bir kişiliktir. Özellikleri itibarıyla yeni Sovyet döneminin prensiplerine uygun bir eğitim vermeye çalışan Sovyet tipi insanın öncü temsilcisi veya prototipi sayılabilir. Kart karakter İmam Borbuk'la çatışma halinde olan toplumu eğitmeye çalışan kişidir. Diğer fon karakterler ise başkişi Kurman'ın annesi Altınay ve babası Çortek, köyün beyi Mirzabek'in adamlarından olan Alanköz, Kerimbek ve

Aysulu'nun annesi Aycan'dır. Bu fon karakterler romanda fazla etkin değildirler. Dramatik aksiyonu sağlamakla yükümlüdürler.

Bayalınov'un Rus Çarlığı dönemindeki sömürü ve yozlaşmayı yansıtmak isteği doğrultusunda yeni Sovyet dönemi ile karşılaştırmaya katkı sağlayan karakterleri ön plana çıkardığı söylenebilir.

2.3.3. Mekân

2.3.3.1. Fiziksel/çevresel mekânlar

Fiziksel/çevresel mekânlar, olayların gerçekleştiği veya şekillendiği mekânlardır (Narlı 2002: 99). Bu çevresel mekânlar, olay akışına ya da karaktere doğrudan tesir etmeyip coğrafi bir zemin oluştururlar (Korkmaz 2015: 82). Sahne görevi üstlenmeleri yanında mekânlar yazarın yaşadığı zamanın ruhuna bakışı ile hayat ve sanat görüşünün belirlenmesine, psiko-sosyal süreçte yaşanan değişimlerin değerlendirilebilmesine, ekonomik ve sosyal koşulların karşılaştırılabilmesine rehberlik etme görevini de üstlenirler.

Kurman Cılga romanında çerçeve/dış hikâyede yer alan mekânlar; Koçkor Yaylası'na giden yoldaki dağları, tepeleri, dereleri, vadileri ve Kültür Merkezini içine alır. İç anlatıdaki ana mekân ise Kerme Too bölgesi ile Kara Vadi (Kurman Cılga) civarındır.

Romanda, Koçkor Yaylası'na çıkış yolunda görülen Kerme Too'daki tepeler, Koçkor Nehri kıyıları, Koçkor Yaylası, Kara Vadi (Kurman Vadisi), Kök Bulak deresi ve kıyıları, Çunkur Tör, Çortek ile Altınay'ın evi, Kozubek'in köyü Çunkur Tör, Aysulu ile Kurman'ın evi, kolhoz ve Kültür Merkezi fiziksel/çevresel mekânlar olarak yer alır.

2.3.3.2. Algısal mekânlar

Fiziksel sınırların dışına çıkıp karakterlerin varoluşsal süreçlerini tamamlayan, dönüşüme uğrayan, anılaşırılan ve yeni anlamlar barındıran mekânlardır (Korkmaz, 2015: 82). Romanda olay akışını ve karakterleri doğrudan etkileyen işleve sahip (Tuğluk, 2012: 21) bu mekânlar, insan-mekân ilişkisi bağlamında kapalı/dar ve açık/geniş olmak üzere iki gruba ayrılır. Açık/geniş mekânlar; karakterlerin kendini varoluşsal olarak tamamladığı, huzur, uyum ve güven içerisinde hissettiği yerlerdir (Korkmaz, 2007: 442). Dar/kapalı

mekânlar ise karakterin çatışma halinde olduğu ve sıkıştırılmışlık hissiyle (Eliuz, 2014: 9) huzurunu kaybettiği alanlardır. Bu algısal mekânlar, romandaki karakterlerin sosyal ve psikolojik durumlarına göre anlam kazanırlar. Romanda Koçkor Yaylası, At Yarışının Düzenlendiği Meydan, Düğün Çadırı, Kurman'ın Ailesinin Evi ve Kültür Merkezi algısal mekânları oluşturur.

2.3.3.2.1. Dar/kapalı mekânlar

Mekânsal algı, bireyin duygu dünyasındaki yaşanmışlık ile bunların geçtiği yer arasındaki etkileşimi belirler (Bayrak, 2013: 152). Bu algıdaki açıklık ya da kapalılık mekânın birey üzerinde bıraktığı etki ile ilgilidir. Karakterin imkânsızlığı ve sıkıştırılmışlık hissi mekânı daraltırken (Korkmaz, 2007: 403) bu mekânlarda kişiler iç ve dış dünya ile sürekli çatışma halindedirler.

Kurman Cılga romanında da dar ve kapalı mekânlar duygusal deneyime bağlı olarak gelişen edinimlerle oluşan psikolojik duruma göre belirlenir (Yıldırım, 2017: 89). Huzursuzluk ve imkânsızlık gibi hisler mekânı psikolojik olarak daraltır. Romanda bu duyguların yaşandığı Kurman Cılga (Kurman Vadisi) ve Kurman'ın cenazesinin çıktığı ev dar/kapalı bir özellik gösterir.

Kurman Cılga (Kurman Vadisi)

Kurman Vadisi eski adıyla Kara Vadi hem insan hem de hayvanlar için yaşanılabilir, eşsiz güzellikte bir yerdir. Otu, otlığı, suyu, odunu bol olan vadi, yabani geyik avı için de uygundur (KC, 427). Havası eşsiz, üzerinde bulunan her tür bitki ve canlı ile geniş, ferah ve hayat veren bir mekândır. Ancak insan onuruna değer vermeyen Çarlık rejiminin feodal soylularının, ağalarının, beylerinin eylemleri ile can alıcı mekân özelliklerini de taşır. Mekânların insanlara katkı sağladığı, değer kattığı gibi üzerinde yaşayanlarda ona kendine özgü olmayan veya bağdaşmayan sıfatlar kazandırabilirler. Bu vadede yaşayanlar ise bahsedilen bu durumla birebir örtüşmektedir. Böylesi hayat, huzur veren vadi; Çarlık feodal düzenine ve soylu sınıf egemenliğine dayanan yönetimine başkaldıran Kurman gibi bir yiğidin feodal sistemin soylu sınıfı tarafından vahşice eylem ve pususu ile can verme alanına dönüşmüş, psikolojik olarak daralmıştır.

Kurman, fakir bir ailenin çocuğu olarak köyün zengin beyini karşısına alır, ona ne atını ne de yârini verir. Soylu ve zengin olmayanların hiçbir hakkının olmadığı sınıfsal eşitsizliğe dayalı bu düzene karşı çıkar. Böylece köyün zengini Mırzabek'in tüm öfkesini üzerine çeker. Mırzabek gibi insanlar, Çarlık rejiminin sınıfsal eşitsizliği ile güç sahibi oldukları ve soyluluk kazandıkları için kendilerini her şeyin sahibi olarak görürler. At, kadın ve ihtiyaç hissedilen ne varsa ve bunların en iyisi hangisi ise onu kendilerinin malı olarak addederler. Ama Kurman bu istek ve taleplerin hepsine karşı çıkar. Onların güç ve otoritelerini yerle yeksan eder. Mırzabek'in gösterdiği tüm zorluklara rağmen Aysulu'nun onun dördüncü eşi olmasına izin vermez. Aysulu ile birbirlerini sevdikleri için kaçarak evlenirler. Evlendikten sonra sessiz sakin, Mırzabek'ten uzak, hayatlarını geçirebilecekleri, Kara Vadi'ye yerleşirler. Çünkü bu vadi Kurman'ın ölümüne kadar hayat veren son derece huzurlu bir mekândır. Öylesine benzersiz bir mekândır ki her vakti, anı bir ömre bedeldir. Kendisinden haber alınamadığı vakitlerde, Kurman'ı aramak bu bölgeye gelen Cumagul, bu vadiyi şöyle tasvir eder: "... ay da yuvasından çıktı. Kara-Cılga'nın içi sükûnet içinde... Ay ışıklarından dolayı karşı taraftaki kıyının tepesi pırıl pırıl görünüyor... ” (KC, 428)

Feodal yapının üretimi olan ve her hakkı kendisinde gören köyün zengini Mırzabek, Kurman'ın hem atını hem de karısını elde edemediği için ona karşı öfke doludur. Aysulu'yu elde etme fikrinden bir türlü vazgeçmeyen Mırzabek, Aysulu'yla evlenebilirim düşüncesiyle kocası Kurman'a bir gece vakti burada pusu kurup adamlarıyla birlikte öldürür. Eve gelmeyen Kurman'ı aramaya çıkan ailesi ve Cumagul, Kurman'ı bu vadide derenin kenarında bulurlar. Orada yaşananlar eserde şu şekilde ifade edilir:

Dere kıyısında serilerek Kurman yatıyordu. Eli, yüzü, tüm bedeni kana boyanmış. Halsiz başı, hevesi kırılarak Aysulu'nun dizinde.

'Kurbanın olayım, amcacığım! Bunu da mı görecektik, gördük işte!' dedi, Aysulu gözyaşı dökerek.

'Ooy, yalnızım! Ooy, yavrum! Yavrumdan ayrıldım... Ayıran kişi karısının, çoluk çocuğunun mutluluğunu görmeyesice!..' diye zavallı, yaşlı kadın da ağlayınca yanındaki insan dayanamaz.

Diz çökerek oturuverdim:

'Kurbanın olayım, Kurman!' (KC, 432).

Kurman hiç kıpırdamadı, sessiz sedasız. Ben gelmeden önce ölmüş. Kendimi toparlayıp dikkatlice baktığımda göğsüne, sırtına bıçak saplanmış sanırım, sızarak kan akıyordu. Belimdeki kumaştan yapılmış kemerimle sıkıca sardım ve yüzünü kapadım.

Zavallı Aysulu ne yapsın? Kurman'ın başından kucaklayarak hüngür hüngür ağladı:

'Kurbanın olayım, Kurman! Biz ne yapacağız?'

Anası da bir kendini kaybediyor bir kendine geliyor. Kendine geldiği zamanlar ‘Yavrum, bitanem’ diye hüngür hüngür ağlıyor, oğlunun ayaklarından kucaklıyordu. Ağır bir keder, ağır bir eziyet onun yüreğini parçalaya parçalaya kesmiş gibi gözlerinden yaş değil de kan akıttıyordu.

Kurman’ın ayak tarafında Colbors da saldırmaya hazır bir şekilde kuyruğunu yere değdirerek kımıldamadan yatıyordu. Aysulu ile Altınay’ın sesleri duyulunca o da bir şey hissetmiş gibi çenileyerek yas tutuyor gibiydi. Köpek de olsa bir ailenin başına gelen kara kederi hissediyor, biliyormuş.

Bu kadar kederli olayı onların nasıl öğrendiklerini sormak istiyor fakat cüret edemiyordum. Söz yerine ağızlarından üzüntü nefesleri çıkıyorsa, gözyaşları bu kadar dökülüyorken nasıl sorulur? Sormasam da Kurman’ın öldürüldüğü ortada besbelli olarak duruyor. (KC, 433)

Kurman’ın öldürüldüğü yer olan Kara Vadi, Bolşevikler döneminde “Kurman Vadisi” olarak adlandırılır. Böylece yeni sosyalist rejim, ilkeleri hedefleri doğrultusunda yaşayıp, can verenlere bir vefa örneği gösterir. Dere kenarında kumlu bir yerde öldürülen Kurman’ın adı, özgürlüğe kavuşma yolundaki direnişin sembolü olarak bu vadiye verilir. Bu romanın çerçeve ve iç hikâyesinin anlatıcısı Cumagul ile bu yere geldiklerinde ruhsal olarak açık/geniş olan mekân birden daralır. Aynı Kurman’ın pusu ile öldürüldüğü gibi huzursuz bir hâl alır. Yaşanan huzursuzluk, fiziksel olarak genişliğe ve güzelliğe sahip alanı bile algısal olarak daraltır. Mekânda psikolojik olarak kendini sıkıştırılmış hisseden birey iç huzurunu kaybeder, geçmişe dair hatıraların yaşattığı buhranla etrafındaki güzellikleri bile göremez. Anlatıcının “Etrafımdaki tabiatın böyle güzel manzaraları bile gönlümü başka taraflara götüremedi.” (KÖ, 454) cümlesi de bu durumun açık bir ifadesidir.

Çerçeve hikâyenin anlatıcısı ile Cumagul, başkişi Kurman’ın öldürüldüğü yere yaklaşınca aralarında şöyle bir diyalog yaşanır:

Oğlum” dedi. “Bu kayayı gördün mü? Tam bu kayanın köşesine saklanarak o utanmazlar Kurman’ın boynuna kement takmışlar. O zaman bizimki de onlara baş eğmeden çokça direnmiş. Boğulmuş, sonunda da sırtına düşmanlarının bıçağı saplanınca atından düşmüş.” İhtiyar biraz atını sürüp su taşkınından ortaya çıkan kumlu yarığı gösterdi. “İşte, onun düşüp öldüğü yer.”

O yerden gözlerimi alamadan dilsiz insan gibi donakaldım. Kurman’ın kana boyanmış bedeni, ölümü, gözyaşlarını dökerek hüngür hüngür ağlayan Altınay ile Aysulu, Colbors ile doru at, hepsi burada gözlerimin önünde canlanıyordu. “Ooy, zavallı Kurman!” dedim (KC, 454) başımı sallayarak. “Lanet olası, adaletsiz zamanda sevdiğin Aysulu’dan ayrılarak burada hatmi çiçeği gibi solmuş, sönmüş, ölmüşsün. (KC, 455)

Daha önce de bahsedildiği üzere mekânların açıklık/genişlik ya da darlık/kapalılık durumları insan-mekân ilişkilerine göre farklılık kazanabilir. Dar bir özellik taşıyan bir

mekân, başka bir durumda geniş bir mekâna dönüşebilir ya da bunun tam tersi bir şekilde geniş mekân dar bir mekân özelliği gösterebilir. Kurman'ın öldürüldüğü yer olan Kurman Vadisi de geniş daralan bir mekâna dönüşmüştür. Yukarıdaki diyalogda da görüleceği üzere yaşanan ölümü, acıyı hatırlayan birey, konuşamayacak bir şekilde donakalır. Hem fiziksel hem de ruhsal bir çöküş, geniş vadideki güzelliği, ferahlığı bir anda yok eder. Alabildiğince geniş ve hayat veren bir mekân, Kurman'ın öldürülmesinin hatırlanılmasıyla can alıcı dar bir mekân özelliğini taşır.

Anlatıda mekânların fiziksel değişimlerinin yanında aynı mekânın algısal olarak da daraldığı ya da genişlediği de görülür.

Sevdası, doğruluğun ve adaletin savunucusu, eşitliğin ve özgürlüğün yoldaşı, biricik eşinin bu vadiye öldürülmesinden itibaren Aysulu, Kurman'ın bıraktığı yerden görevi devralır. Kurman'ın Çarlık rejiminin temsilcilerine karşı yaktığı özgürlük meşalesini kendisi taşıma kararı alır, sosyalist devrimin yıktığı Çarlık gibi kendisi de Mırzabek'i yıkıp öldürmeyi planlar. Bunun için seçtiği yer, Kurman'ın ölümüyle darlaşan bu vadidir. Bu yerin özellikle seçilmesi çok anlamlıdır. Çünkü Kurman, öldüğü yerde tekrar dirilecektir. Bir diğer ifadeyle zümrüdü anka kuşu gibi küllerinden tekrar doğacaktır. Bu doğuş adeta Çarlık yerine aynı topraklarda sosyalist düzenin doğuşuyla eş değerdedir. Aysulu uzun soluklu hazırlıklar ve eğitimlerin ardından intikam planlarının sonuna yaklaşır. Kurman Vadisi yeniden fiziki yapısı gibi alabildiğince geniş ve hayat veren bir yer olacaktır. Ama vadinin yeni canlar alması gerekmektedir.

Aysulu, eşi Kurman'ın can yoldaşları olan atı ve köpeğiyle birlikte “Kurman'ın toprağa verildiği vadiye”, Kurman Cılga'ya doğru yola çıkar. Kurman'ın kabrine yakın bir yerde soylu, zengin egemen feodal Çarlık düzeninin adaletsiz sürdürücüleri olan yiğit Kurman'ın katillerini karşılar:

Karaltı altı yedi kişi civarında idi. Evlere yaklaşıncı Kurman'ın kabri tarafından vadiye doğru yankılanarak havlayan Colbors'un sesi duyuldu. Onun hemen ardından Kurman'ın doru atını koşturup ateş ederek Kurman'ın hayaleti hâline bürünmüş Aysulu da oracıktan çıka geldi. Kargaya saldıran laçın gibi Mırzabek'in adamlarına saldırdılar. (KC, 449)

Aysulu, kurduğu düzeni aksaksız işletir, her faaliyeti plan doğrultusunda yürütür. Kurman'ın atı ve köpeği Colbors'un desteğiyle Mırzabek'i öldürüp Alanköz'ü yaralar.

Böylece eşinin öldüğü vadide Mirzabek'in cezasını kendi elimle verdim... öcümü aldım” (KC, 450) diyen Aysulu, “Heybetle var gücünü toplayarak şu heriflerle kapıştığından dolayı mı kartalın gözleri gibi gözleri parlıyordu.” bir kahraman edasıyla sevdiğini tazimle selamlıyordu (KC, 450). İntikamın alındığı yerde Aysulu, huzurla dolar. Bu huzur ve güç, gözlerinde parlar. Böylelikle vadi Kurman'ın ölümüyle dar/kapalı bir mekân olmuşken geçici de olsa genişler ve Aysulu'ya huzur verir. Aysulu'nun huzuru geçici iken yaşananlarla vadi bitimsiz huzur içerisinde. Bir anda mekân açılmaya, genişlemeye başlar. Yeniden fiziki genişliğinin ötelere sıçrayan vadi, açıldıkça açılır, huzurla dolup genişler.

Aysulu yarım kalmış aşk enerjisini, intikamı ve adaletsiz sınıfsal eşitliği olmayan devlet yönetim karakterlerine yöneltir ve kahramanlıkla zafere taşır. Ayrıca sevdiğinin öldüğü yerde onun kıyafetlerini giyerek bir nevi onu canlandırır, yeniden diriltir. Herkese “Kurman kabrinden çıkıp gelip bizden intikamını aldı.” (KC, 450) dedirtir. Böylelikle bu mekân Aysulu'nun Mirzabek'i öldürdüğü yer olmakla birlikte Rus Çarlığı yönetimi ve feodalitenin yıkılışını da sembolik olarak çağrıştırır. Kurman'ın ölümünün gerçekleştiği vadi aynı zamanda Aysulu'nun “kabirden çıkan Kurman görüntüsüyle” aldığı intikamla Sovyet sosyalist rejiminin ve sisteminin canlandığı, hayat bulduğu yere dönüşür. Aynı yer, hem feodalitenin çöküşünün hem de yeni rejimin doğuşunun temsil edildiği bir mekânı çağrıştırır.

Dönüşümlü algılar yaratan Kara Vadi'nin ismi, yeni sosyalist rejimin Rus Çarlığı'nı devirmesinin ardından, ilkeleri uğruna can verenlere vefa örneği olarak Kurman vadisi şeklinde değiştirilir. Bu değişimi de yaşayan vadi artık sosyalist rejimin varlığı ile sonsuz huzur ve mutluluğa açılan bir mekân haline gelir. Bayalınov'un son derece bilinçli yer verdiği bu mekânın, bir boyutu ile Çarlık düzeninin yıkılışını ve Sovyet sosyalist rejiminin doğuşunu sembolize ettiğini söylemek mümkündür.

Kurman'ın cenazesinin çıktığı ev

Mekânın darlığı fiziksel darlıktan ziyade karakterin sınırlılığından, imkânsızlığından kaynaklanır (Korkmaz 2005: 403) Bireyin sınırlandığı bu mekânlarda ruhsal bakımdan da bir darlık söz konusudur. Bu tür kapalı mekânlarda kalan bireylerin ruhları, yaşamdan zevk ya da haz almak yerine hayattan sıkılarak yok oluşa doğru ilerler. Bu manada mekân, bireyi varoluşsal olarak kendilik değerlerinden uzaklaştırır.

Kurman Cılga romanının başkişisi Kurman ve eşi Aysulu'nun birlikte yaşadıkları ev, Kurman'ın öldürülmesinin ardından dar/kapalı bir mekâna dönüşür. Kurman'ın cansız bedeninin bu mekâna getirilmesiyle sonsuz huzura ermenin planlandığı, geleceğe dair hayallerin kurulduğu ev; sonsuz mutluluğun, bitimsiz eleme büründüğü mekâna evrilir. “Kurbanın olayım, Kurman! dedi, Aysulu çılgık atarak ağladı. İkimiz de babalarımızın tek çocuklarıydık. Mutlu, rızıklı olabilir miyiz niyetiyle iki yetim, bir ömür yaşamaya karar verdik. Ancak bu kadar geniş dünya bizim için dar oldu.” (KC, 435) cümleleriyle bu mekân, mutluluk yerine acıların en büyüğüne ev sahipliği yapar hale gelir.

Öncesinde umut, heyecan, arzu ve canlılık ile fiziki boyutun ötesindeki genişlik, yerini bunaltan, boğucu bir darlığa bırakır. Sahip olunan nesnel ölçülerden giderek uzaklaşılmasıyla başkişi Kurman'ın eşi Aysulu, bu evde boynuna kement takılmışçasına adeta nefes almayı başaramayarak boğulur. Kalbine bıçak saplanan kişi yalnız Kurman değildir, Aysulu'nun kalbi de sevdiği kişinin yoksunluğu hissiyle ölüm kalım mücadelesi vermektedir. Yalnızlık, yoksunluk hissiyle ağlamaya başlayan Aysulu'nun ağzından şu cümleler dökülür: “Kötü niyetli gaddarlar, kalbine bıçak saplayarak seni benden alıkoydular. Sen ise şimdi yoksun. Dönüşü olmayan yola koyularak uzaklara gidiyorsun... Potuğunu kaybetmiş deve gibi hüngür hüngür ağlayarak anan, mavi papağanın, kırmızı çiçeğin, sevdiğin ben, ardında kaldık...” (KC, 435-436). Romandan alıntılanan kısımda da ifade edildiği üzere ölüm, bilinmeze gidişin adıdır, gelişi olmayan bir yola koyulmadır, adresi bırakılmadan çıkılmış bir yolculuktur (Levinas, 2006: 12).

Kurman'ın dönüşü olmayan yola çıkışıyla bir mengene haline gelen ev, içindeki herkesin boğazına sarılır. Bu durum, “Ah, vefasız dünya! İnsanın kemiklerinden kalbine kadar yetecek bu kederli, üzüntülü sözü duyunca kim kendini tutabilir ki? Bu sözlerden sonra da gözleri dolmayan, ağlamayan insan kalmadı.” (KC, 436) cümleleriyle ifade edilir.

Artık bu dünya, sevdiğini kaybeden insan için hapisane gibidir, anlamını kaybeder ve bu anlamsızlık sorgulanmaya başlar. Böylelikle umutsuzluk tohumları mekâna büsbütün yayılır. Böyle bir kaybın gerçekleşmesiyle insan içinde bulunduğu tüm unsurları olumsuzlar. Eşi Kurman'ı kaybeden Aysulu'nun üç aylık hamile oluşu da yaşanan acıyı ikiye katlar. Gündüz geceye döner. Tüm bu acılar, sıkıntılar Aysulu'nun kocasına yaktığı ağıtla bu mekânda dile dökülür:

Yazıksız Kurman sen olup,
Kederli yarin ben olup,
Hüngür hüngür ağlarım,
Gündüzüm de gece olup. (KC, 436)

Karında kalan yalnızsın,
Doğsa sağ büyüyecek.
Sorarsa ‘Babam nerde’ diye,
Zavallı, ben ne edeceğim?
Bıraktığın bu hediyen,
Olacak, benim yüreğim! (KC, 436-437)

Yukarıda örneği verilen ağıt yakma geleneği ve yüksek sesle ağlama, Kırgızların cenaze törenlerinde eskiden beri var olan bir uygulamadır (İnan, 1986: 196). Aysulu’nun kocası için yaktığı bu ağıtta da ifade edilen acı, umutsuzluk, yoksunluk, çaresizlik gibi ölümün bireyde meydana getirdiği duygular, içinde bulunulan mekânı darlaştırır, boğucu, yıkıcı bir hale dönüştürür.

2.3.3.2.2. Açık/geniş mekânlar

Açık ve geniş mekânlar, içsel ve dışsal çatışmanın yerini uyuma ve huzura bıraktığı mekânlardır (Korkmaz 2014: 411). Dışa vurulan samimiyet ve içtenlik, bu mekânlarla bütünleşir. Bu tarz mekânlarda karakterlerin iç dünyaları, çevreleriyle ve bütün evrenle ahenk içerisinde. Huzur ve mutluluk içten dışa doğru tüm evrenle paylaşılır, sonsuzluğa doğru ahenkle açılır.

Kurman Cılga’da Koçkor Yaylası, At Yarışının Düzenlendiği Meydan, Düğün Çadırı, Kurman’ın Ailesinin Evi ve Kültür Merkezi açık/geniş mekân özelliği gösterirler.

Koçkor Yaylası

Konu insan ise iç ve dış dünya bir bütün olarak ele alınmalıdır. Çünkü Zola’nın da işaret ettiği gibi tasvir, yapmış olmak için yapılmamaktadır. İnsan yaşadığı çevreden ayrılmamakta, onunla tamamlanmaktadır (Yetkin, 1952: 6; Turan, 1980: 34). Çevrenin ve doğanın maddi tasviri artık bu evrenin dışına çıkmaktadır. Yazarlar, tasvirler yoluyla da okuyucuya çeşitli mesajlar iletmeyi amaçlamaktadır. Çerçeve hikâyenin kahraman-anlatıcısı gördüğü şeylere kendi duygu ve düşüncelerini katarak “subjektif tasvir” (Kavcar, 1973: 137) yapmak suretiyle yolculuk sırasında hatırladığı yaylayı,

Gerçeği söylemek gerekirse yazın yayla dediğin şey çok güzeldir! Halı gibi döşenmiş yeşil otlar, mis kokulu çiçekler, taştan taş değerek aşağıya doğru şırıldayarak akan duru ve temiz pınarlar... Bunların hepsi gönlü heyecanlandırarak içimizdeki güzel duyguları uyandırır. Gökyüzünde ise sivri dişli kayaları uçarak dolanan ve ganimet amaçlı siyah barçın²⁶ kartallar uçuyorlardı. Dere boylarında öten kuşların sesleriyle rekabet eden çekirgeler zıplayıp, börtü böcekler vızıldıyorlardı. (KC, 369)

cümleleriyle tarif etmeye başlar. Tasviri yapılan bu yayla, fiziksel olarak açık/geniş bir mekândır. Her okuyucunun ferahlayacağı, rahatlayacağı bu geniş mekânda insanın huzur bulacağı açıkça ifade edilir.

İnsana verdiği huzurla gittikçe genişleyen bu mekân anlatılırken; çiçekler, ağaçlar, otlar, çimler, börtü böcek gibi pek çok unsurun varlığından söz edilir. Bunların tamamı benzer şekilde, farklı mekân tasvirlerinde de yer alabilir. Ancak, bu fiziksel sınırların dışına çıkılmak istendiği de muhakkaktır. Burada "... çakıllı dağın yamacında birçok keklik taştan taş sekip, ötüşerek rahvan yürüyorlar..." (KC, 369). Kekliklerin rahvan yürüyüşü, koşarcasına ancak yavaş yürüme tarzı, onların özgürce hareket edebildiklerini gösterir. Avcı tarafından avlanıp ölme tehlikesinin olmadığını, ölümün doğal yollarla geleceği beklentisini taşıyan kekliklerin sekişi olarak ifade edilen yürüyüş tarzı, anlatıcı-kahramanın ruh hali hakkında da ipucu vermektedir. Bayalınov'un Sovyet rejiminin yerleştirilme sürecinde tarif ettiği bu yer, zaman-mekân bağlamında önem kazanır. Sovyet dönemi ile Kırgızistan topraklarına gelen rahatlık, huzur, özgürlük gibi olumlu duygu ve düşüncelerin, zamandan, mekân yoluyla insana yansıdığı görülür. Yazar, kendini iyi hissettiği ya da hissetmek istediği için bu mekânı en güzel, en mükemmel sözcüklerle kuşatır. Mekândaki bu huzur da okuyucuya kekliğin özgürce sekiş tarzıyla bile verilebilir.

Sovyet rejiminin getirdiği özgürlük doğa ve çevreye de yansır. "Kanatlarını yayıp göğe yükseldiğini, bir çiçeğe konduğunu, bükülmüş bıyıklarını yayarak birçok çiçeğin tadına baktığını, ipek kanatlı büyük kelebekleri..." (KC, 369) görmek, sınırlandırılmadan özgürce, arzu edilene kavuşma anını yaşatır. Bu mekân adeta Çarlık rejiminin feodal yapısının sınırlarını çizdiği hayatın dışında olabilmek ve bunun huzurunu tatmak gibi bir duygu oluşturur. "...şırıldayarak akan duru ve temiz pınarlar..." (KC, 369), kirlenmemişliği, el

²⁶ 1) Altı yaşından büyük kartal. 2) Kartalın altı yıllık yaş dilimi: "Üç barçın"(On sekiz yaşında kartal.)

değilmemişliği, bozulmamışlığı bünyesinde barındırır. Burada insan da insan gibidir. Su gibi özünü korur. Huzurla hayatın akışına kendini bırakır.

Yayla dediğin yazın işte böyledir! Yeşil ve taze ota doymuş dört tülük²⁷ hayvanlar, güçlkle nefes alıp yünlerini güzelleştirerek günü gününe semirirler. Çobanların da yüzlerinde bir gülümseme, sevinç... Kimin evinde kalırsan saygın bir misafir olursun. Kımızını sunar, kuzusunu keserlerdi. Akşamları hayvanlara baktıktan sonra kurumuş gevenin, çatırdayarak yanan ateşin etrafında çember oluşturup geçmişî konuşturlardı. (KC, 369)

Romandan alıntılanan yukarıdaki paragraftan anlaşılacağı üzere bu yaylada; kime konuk olunursa gönlün tüm içtenliği ile karşılanması, olanın paylaşılması söz konusudur. Bu yayla kirlenmemiş bir dünya ve insan gibidir. Burada diken olarak bilinen geven bile huzur, mutluluk verir. Kıymetli bir türden bitki olmamasına karşılık mekânın genişliği noktasında faydalanılma yoluna gidilir. Soğuk zamanlarda yakılır ve ısınılır. Bir ateş olup etrafında insanları toplar, yüzlerdeki gülümsemeleri, mutlulukları aleviyle harmanlar. Açık/geniş bu mekân huzurla birlikte daha da genişler.

Bayalınov'un yayla için yaptığı tüm bu betimlemeleri geniş mekân tasviri için öylesine yaptığını düşünmek safdillik, akılcılıktan uzak bir değerlendirme sayılabilir. Sınıfsal eşitsizlik içerisinde feodal yapıyı besleyen Çarlık rejiminin, insan dâhil her şeyi bozduğunu, hunharca kullandığını, sosyalist rejimin ise bu mekân gibi bir ortam oluşturduğuna üstü örtülü bir gönderme yapıldığını açıkça ifade edebiliriz.

Aynı zamanda dünyada her şeyin kirli, kötü olmadığı böyle mekânların da var olduğunu hatırlatmak, okuyucunun umut duygusunu besleyip güçlendirmektedir. Oluşturulan ümit ortamının ana kaynağı olarakta sosyalist ideoloji ve yeni Sovyet rejiminin adresi tarif edilmektedir.

Zafer meydanı (Kurman'ın at yarışı kazandığı yer, er meydanı)

Türk destanlarında da örneklerine sıkça rastlanan at yarışları doğum, düğün, toy, ölü aşları gibi çeşitli şenliklerde vazgeçilemez aktiviteler arasında yer almaktadır. (Ögel, 2003: 521). Örneğin Manas Destanı'nda ölü aşı sırasında at yarışı düzenlendiği bilinmektedir (İnan 1998: 124). Halkın sevdiği ve eğlence olarak gördüğü bu yarışlara atlar tay iken

²⁷ Ev hayvanları olan at, inek, deve, koyun ve keçinin genel adı.

katılmaya başlarlar. Kırgızlarda da “tay çabış” (tay yarışı), “kunan çabış” (kunan yarışı), “at çabış” (at yarışı) ve “corgo saldıruu” (rahvan yürüyüşlü at yarışı) olarak isimlendirilmiş çeşitli at yarışları tertip edilir (Belek, 2015: 122). Başkişi Kurman’ın katıldığı “kunan yarışı” (KC, 382), üç yaşında ki atların katıldığı bir yarışır. Büyük ödül verilen at yarışlarına ise yetişkin atlar katılır (Belek 2015: 122). *Kurman Cılga* romanında da başkişi Kurman’ın amcası Cumagul’un köyünün doğu bölgesinde ölü aşı verilen evin yakınında at yarışı düzenlenince “At yarışına dayanamayıp Kurman, akıtmalı doru atına kendisi binerek katıldı.” ifadelerine yer verilir. (KC, 390). Yarış sonunda yetim ve fakir bir genç olan Kurman’ın akıtmalı doru atının, köyün beyi Mirzabek’in yürük atını nasıl geçtiği ve köy meydanında yaşanan coşku ile mutluluk anlatıcı tarafından şöyle dile getirilir:

Aman, Allah’ım! Bu ne mutluluk! “Zenginlerin özenle baktıkları yürüklerini, yetimin atı geçerek geliyor”. Yoksa yanlış bir şey mi işitiyorum? ‘Korkana her şey çift görünür.’ derlerdi. Fakat sevinince de her şey göze çift görünürmüş. Gözlerim bulutlanarak bir kişi iki, iki kişi on kişi olarak görünüyordu. Halk bir ağızdan ‘Kurman! Kurman!’ diye haykırıyor, bana doğru geliyormuş gibi oluyor. Onların hangisi Kurman, hangisi doru at olduğunu kim bilir!.. Halk ‘Kurman, Kurman!’ diyorsa, Kurman’ın atı geçmiştir.

‘Ey Allah’ım, yardım et! Kurbanın olayım, Kurman!...’

Topal atımın böğrüne, iki üç kere yavaşça kamçıyla vurup haykırıverdim. Ben daha tozlara yaklaşmadan halkın gerisinde kaldım. Elim yüzüm toz ama ona da razıyım. Tüm bedenim sanki benim değil, duygulanıp kendimi tutamadım ve gözlerimden yaş çıkıverdi...

Böylece Kurman’ın atı birinci oldu. (KC, 391)

Alıntılanan paragrafta da görüleceği üzere at yarışının düzenlendiği meydan, fiziksel olarak açık/geniş bir mekândır. Sosyal ve kültürel buluşma, toplanma alanları olan geniş ve ferah alanlar mekân –insan ilişkisi bağlamında genel itibariyle içinde bulunan insanlara huzur verirler. Paylaşmayı, adaleti ve hakkı bilmeyenler fiziksel genişliğin içinde ruhsal bakımdan daralarak huzuru ve mutluluğu yaşayamazlar. Oysa başkişi Kurman ve amcası Cumagul için bu mekân, nefes almanın ve genişlemenin kavramsal karşılığının somutlaştığı bir alandır.

Bu at yarışının yapıldığı köy meydanında yaşananlar, sıradan geniş bir mekânı daha da genişletmek suretiyle “huzur” mekânına dönüştürür. Meydana toz duman arasında atıyla birlikte ilk sırada gelmeyi başaran Kurman için burası, artık bir “zafer meydanı” dır. Meydanın tarihi yeniden yazılır, bu vakte kadar bu mekânın hiçbir zaman fiziksel sınırlarını aşma konusunda başarı elde edemediği muhakkaktır. Başkişi Kurman’ın adalet, eşitlik,

insan mutluluğu ile atan yüreğinin ve atının “Bir anda uzaklardan tozlar yükselterek gökyüzüne çıkıyordu. O sırada tozların arasından...” (KC, 390) estirdiği huzur rüzgârı, adaletsiz Çarlık düzeninin asalaklığını, dalkavukluğunu yaparak orada bulunanlara da sert bir şekilde çarpar. “Kurman’ın atı birinci” olurken köyün beyi “Mırzabek’in yürük atı ödül bile alamaz.” (KC, 391). Böylelikle bu rüzgâr; haksız gücün, insan saygısı bilmeyen ağaların, beylerin tahtını yerle bir eder. Hak ve eşitliğin zaferine galebe çalar. Beylerin soylu, bakımlı, gösterişli atlarından birinin özellikle de Alanköz ve Borbuk İmam gibi “Mırzabek’in yürüğüdür belki. Belki de ödülünden pay alırsınız” diye ümitlenen rejim asalağı kişiler, bu seferde akbaba gibi beylerini yalnız bırakıp koştura koştura...”(KC,391) Kurman’ın yanına gelirler. İlk kez bir bey karşısında köyün en fakir genci Kurman’ın atının galip gelmesiyle bu meydan, Kurman ve amcası Cumagul’un sonsuz huzura eriştiği yer haline gelir. “O zaman mutluluktan göğsü uçacakmış gibi oldum.” (KC, 391) cümlesiyle de Cumagul, duyduğu bu huzuru dile getirir.

Kurman’ın zafer meydanına adını yazdırması, sembolik olarak bir güneşin doğuşu ile eşleştirilebilir. Bu durum, Çarlık rejimindeki beylerin düzeninin ilk kez bozulması yolunda ciddi bir adımdır. Eşitliği savunan, sınıfsal ayrımı reddeden sosyalist rejimin ayak seslerini duyurması şeklinde de algılanabilir. Bu manada meydan, Çarlık rejimine direnişte elde edilen zaferin huzuruyla dolar taşar.

At yarışında Kurman’ın atıyla elde ettiği başarı yalnızca insani değerlerden yoksun düzene karşı alınan zaferle sonlanmaz. Süregelen töreye göre Kurman yarışmadan aldığı ödülün bir kısmını meydandaki insanlarda vermek zorundadır. “Kendimize ne kadarını alıp ne kadarını halka dağıtacağız?” (KC, 392) diye soran Cumagul’a Kurman’ın verdiği cevap oldukça manidardır:

‘Amcacığım!’ dedi, Kurman bana bakarak. ‘Amcacığım, atımızın birinciliğiyle namımız duyuldu. Millet böyle size saygı gösterip, sizin ağzınızdan çıkacak sözü bekliyor. Ödül bir saygıdır. Ondan fazla ne lazım ki bize? Veresin, hepsini paylaştırarak veresin! Halkın gönlünü kazanarak teşekkürünü al. Emeğin hayvan sürerek dönmektense halkın teşekkürü ile dönelim. (KC, 392).

Bu cevabın ardından Kurman’ın amcası Cumagul, ödülü orda bulunan herkese eşit bir şekilde dağıtır. Hatta elini uzatan köyün beyi Mırzabek’in destekçilerinden olan İmam Borbuk’a bile ödülün pay verir. Böylelikle başarı sadece yeni rejimin adil olmayan düzenine darbe vurması yıkması ile tamamlanmaz. Ödülün cebe konulması yerine köylülere

dağıtılmasıyla da bir manada yeni Sovyet rejiminin getireceği maddi ve manevi getiriler halka sunulmuş olur. Güce inanan köylüler, Kurman'ın galip gelişi ile onun safında yer alırlar (KC, 392). Buradan hareketle Bayalinov'un, Rus Çarlığı rejiminin yıkılışının ardından yeni rejimle Rus halkının da onun nimetlerinden eşit şekilde faydalanacağına göndermede bulunduğunu söyleyebiliriz.

Kurman'ın Mırzabek'i bir manada ise Bolşeviklerin Rus Çarlığı rejimini ortadan kaldırışı şeklindeki algı ile köy meydanında yaşananlar, paylaşma, eşitlik, saygı, mazlumun zulme galip gelmesi duyguları ile mekânı, sonsuz huzura kavuşturur. Ancak daha önce ifade edildiği gibi meydan, bu değerlere sahip çıkanları sonsuz huzura erdştirip dünyalarını genişletirken, Mırzabek ve onların köhne rejimlerini, darlığın, huzursuzluğun içine sevk eder, boğar ve hatta onları varlık âleminden silen yıkıcı, dar bir mekâna dönüşür.

Kurman'ın ailesinin evi

Her ne kadar tek ev, tek dağ, tek göl gibi ifadeler olsa da tek başına bir mekân kavramı yoktur. Yerine mekânsal ilişkiler ve mekânsallaşmalar mevcuttur. (Urry, 1999: 97). Toplumdaki her görüngü ya da aidiyet ve kimliğe bağlı hususlar, mekân içinde açığa çıkar ve gelişir. Bu bağlamda mekân; zamanın, düşünce ve hayal dünyasının bir yansıtıcısıdır (Tümtaş, 2012: 12). Varoluşun temelini oluşturan mekânda benlik gelişirken “bura” kavramının izlerini taşır (Schick 2001: 21). Heybetli görünüşüyle korku salan, “Birilerinden eziyet göreceğim, öleceğim” (KC, 372) diye asla düşünmeyen başkişi Kurman için, kahraman-anlatıcı da “Onun böyle olması belki de Kerme-Too'nun koynundaki tek evde, tek ailede hürriyet içinde yetişmesinden dolayıdır, kim bilir? (KC, 372) cümlesiyle yaşadığı ev ile kimliksel gelişiminin bağlantılı olduğuna işaret eder. Kurman'ın korkusuz, cesaretli ve mücadeleci bir ruha sahip oluşuna sebep olarak Kurman'ın alabildiğince açık diyarlarda, dağların eteğinde tek başına konuşlanan bir evde büyümesi gösterilir. Evin özgürlüğü, tek başına dimdik ve yıkılmadan duruşu Kurman'ın karakteriyle özdeşleştirilir. Kurman için “yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür” (Ran 2008: 612) olmaktır. “Tek ev” ifadesi ile bağımsızlık, başkasına dayanmama, muhtaçlık hissetmeme, ayakta kalabilme ve özgürlük gibi vasıflar vurgulanır. Yetiştigi fiziksel çevre ve koşullarla paralellik gösteren özgürlük, bir başına olma gibi özelliklerle tanımlanan Kurman'ın benlik ve kimlik oluşumuna bu evin katkısı olduğu muhakkaktır.

“Kerme-Too’nun koynundaki tek ev” (KC, 372) olarak tanımlanan Kurman’ın büyüdüğü bu ev çatısı, kapısı, duvarları ile sınırlı, fiziksel olarak küçük ve dar/kapalı bir mekândır. Ancak Kurman’a verdiği değerler, oluşturduğu farkındalık, bilinç şekillenmesinde sağladığı katkılar göz önüne alındığında ise alabildiğince geniş, engel ve sınırları olmayan, adeta açık bir deniz, sonsuz gök gibidir. Yaşadığı dönemin yönetimi ve feodal yapısı, insanları sınırlamış, özgürlüklerini ellerinden almış, açık bir kölelik ve serf edinimi yaşatmıştır. Başkişi Kurman’ın olay örgüsündeki üstlendiği rol ile bu eşitlik tanımaz düzene isyanı ve başkaldırısı, tıpkı Bolşevik Devrimi ile başlayan Sovyet sosyalist rejiminin, insani değerleri bulunmayan Rus Çarlığı düzenine tepkisi gibi düşünüldüğünde bu evde şekillenir. Kurman’ın kendiliğini, kimliksel değerlerini oluşturduğu, mutlu ve özgür olduğu bir mekândır.

Bu tek ev ve başkişi Kurman’ın karakteri ile kurulan benzerlik ilişkisini, yeni sosyalist rejimle de kurmak mümkündür. Sosyalist rejim, başlangıçta Kurman’ın evi gibi tek ama hür ve eşitlikçidir. Eserde, Evin Kurman’a hürriyet ve eşitlik değerleri kattığı gibi yeni Sovyet sosyalist rejimin de bunları halka sunan yapıya sahip olduğu vurgulanmak istenir. Bu mekân, tıpkı özgürlük, eşitlik, adil yaşam hakkını savunan, bir başına yola çıkıp hak gasp eden feodal beylere karşı duran Kurman gibidir. Özgürlükçüdür, tek başına hedefine ilerler, başarır, tüm halka eşitlik ve huzur dağıtır. Kurman’ın yetiştiği bu ev, mekân-insan bağlamında sınırlarının sadece fiziksel olarak değil insana kattığı değerler ve meydana getirdiği eylemler boyutuyla bir huzur güneşi gibidir. Küçük ve tek başına olan bu ev, fiziksel görünümünün ve kapladığı alanın çok uzağında adeta eşsiz bucaksız genişlikte açık ve geniş bir mekân vasfı ile Kurmana sınırsız bir dünya ve bakışı açısı kazandırmıştır. Bu küçük, fiziksel sınırları kısıtlı tek ev gibi görünen mekân, Kurman’a kattıkları ve düşündürdükleri gözönüne alındığında ise tarifi imkânsız genişlik ve açıklığa sahiptir.

Düğün çadırı

Türklerde aile son derece önemli sosyo kültürel bir kurumdur. Ailenin oluşumunun sağlanmasında da düğün törenleri ilk sırada yer almaktadır. Aynı zamanda eğlence faaliyetlerinin bir parçası olan düğünlerin yapıldığı alanlar, şenlik meydanlarına dönüşmektedir. Bu alanlar, eğlence ile halkı bir araya getirerek birlik ve beraberlik duygularını da güçlendirmektedir. Romanda Kozubek’in tertip ettiği düğün eğlencesine başkişi Kurman ve amcası Cumagul da katılır. Düğünün akşam vakitlerinde kız oyunları

düzenlenir. Kırgızlarda kız evinde eğlenceler düzenlemek köklü bir adettir, bu esnada daha çok millî oyunlar oynanır (Gülbeyaz 2008: 5). Bu oyunlardan biri de *Kurman Cılga*'da, Cumagül'un gözlemleriyle şu şekilde anlatılır:

İşte çadır. Evin dışı da içi de gençlerle doluydu. Benimle aynı yaşta olan hevesli insanlar da çadırın etrafını dolaşarak içindeki gençlerin oyunlarına bakıyorlardı. Kimin kiminle işi var ki? Onlara karışarak tuurdük²⁸un eteğini kaldırarak gözetledim.

Oyunları düzenleyen güzel, esmer bir gelinmiş. Elinde yazmadan sarılarak yapılmış turası vardı. Turayı dolaşarak gelinlere veriyor, gelinler de onu delikanlıların ardına bırakıyordu. Oyunun kuralına göre yanına tura bırakılmış delikanlının türkü söylemesi gerekiyordu. Türkü söyleyemezse inek gibi böğürüp, yıldı gibi kişnetirlerdi. Ben yaklaşırken gençler türkü söyleyemeyen birini böğürtüp ona gülüyorlardı.

Önde oturan bir genç türkü söyleyemiyor olmalı, kısır gibi böğürüp rezil mi olmak istemedi ve kalkıp koştu. Uzun zamandır ayakta durduğu için yorulan delikanlı, boş yere oturuverdi. Turayı kimin yanına atsam diye, iki yanına bakan kızıl yüzlü gelin, hemen onun yanına turayı bıraktı. Koyunlara kuzularını emmesi için salıverildiğindeki gibi her taraftan sesler geliyordu:

'Türkü söyle delikanlı, türkü!'

'Sevgilinin yanına turayı bırak.'

Delikanlı türkü söyleyemiyormuş. Aniden pusuya düşmüş tilki gibi telaşa kapıldı:

'Türkü söyleyemiyorum.'

'Söyleyemiyormuş, nasıl bir ceza verelim?' dedi, oyunu yöneten az önceki gelin.

416

'Böğürsün.'

'Hayır, kişnesin.'

'Başka bir ceza verelim. Her zaman böğürtecek ya da kişnetecek değiliz ya?'

'Doğru söylüyor.'

'Farklı bir ceza verelim.'

'Tilkiyi ısırtalım.'

Bir gelin iple bezi bağlayıp çadırın ocağındaki küle sokup çıkardı. Delikanlının iki kulağından iki gelin tutarak yerinden kaldırıp çadırın ocağına getirdiler.

'Şimdi hepiniz bakın!'

'Şimdi kartala tilki avlatacağız.'

Delikanlı hırslı görünüyor, başkaları gibi ne maymun iştahlılık yaptı ne de kaçtı. Kolunu sıvayıp başını kaldırdı ve tebetey²⁹ini eline aldı:

'Isırmak lazımsa ısırırım, nerde tilkiniz?'

'Burada, burada!'

Gelin tilkiyi külün üzerinde sallaya sallaya oynatıyordu. Delikanlı diz çöktü, iki eliyle yere dayandı ve başını öne doğru eğdi. Kartal kovalayınca tilki kaçır ya? Bu da tıpkı öyle oldu. Delikanlı dişlemek için hareket edince gelin yapmacık tilkiye dişletmeden kendisine doğru çekiyordu. Bir an gelin onu çekmeden önce delikanlı, onu ağzı burnu küle batana kadar külüyle beraber ısırıverdi.

Çadırın içindekilerin hepsi gülüyordu. Arasında tebrik sözleri de söylendi:

²⁸ Kırgız çadırının etrafını kuşatan keçe örtü.

²⁹ Erkek için tilki, kunduz vb. derisinden yapılan başlık.

‘Yaşa, aferin, aferin sana!..’

‘Yiğitmişsin...’

Delikanlıyı kaldırarak elini yüzünü yıkatıp başköşeye oturturdular.” (KC, 417)

Bu eğlence alanı, aynı zamanda Kurman ve Aysulu’nun birbirlerine olan sevgilerinin, halkın önünde açıkça belli edildiği bir mekândır. Burada düzenlenen kız oyunlarına Kurman da dâhil edilir. Oyunun kuralları gereği türkü söylemek zorunda kalır. Bu türküyü güzel bir şekilde hem de Aysulu’ya hitaben söyler. Aysulu, sevdiceğinin şarkı söyleme konusundaki başarısını da görünce çok mutlu olur. Kurman, oyuncu bir gelin tarafından önüne bırakılan turayı alıp, gelinlerin önüne bırakmak yerine, her zamanki gibi cesaretli tavırlarıyla sevdiği Aysulu’nun önüne bırakır. Kurman’a gösterilen tepki ve sonrasında yaşananlar romanda şu şekilde geçmektedir:

Kurman sol tarafına döndü, turayı Aysulu’nun önüne bıraktı. ‘Ah, hantal uğursuz çocuk, ah! Gelinlerin yanına bırakmayıp da Aysulu’nun önüne bıraktığı da nedir?’ diye, kendi içimden onu azarlıyordum. Benim gibi düşünen gelinlerin biri seslendi:

‘Kurbanın olayım Kurman, bu da nedir? Burada birçok gelin varken...’

Oyunu yöneten gelin ona karşı çıktı...

‘Hayır, hayır, Aysulu!’

‘Aysulu’ya verdi.’

‘Aysulu!’ dediler, diğerleri de bağırarak.

Aysulu’yu yerinden kaldırdılar. O da çoğunluktan çekinerek eliyle yüzünü kapadı. Kurman ona yaklaşıp kucakladı ve alnından öptü. (KC, 419)

Alıntılanan kısımda da görüleceği üzere düğün gibi istek ve arzu ile gerçekleştirilen tüm törenler yoğun coşku ve heyecanı beraberinde getirir. Yeni bir hayat başlangıcı veya adım atışı diyebileceğimiz düğün mekânları, yaşlı yahut bu aşamayı yaşamışlar ve yaşamamışlar gibi iki gurubu barındırır. Yaşamış olanlara huzur, mutluluk, doyumluk, hatıralarını yâd etme gibi duygular eşliğinde huzur verir, gönüllerini genişletir. Yaşamamış olanlara ise bu duyguların yanında coşkunluk, heyecan, kabına sığmama hali ve cesaret ile taşkın bir huzur verir. Daha çok genç kesimden olan bu grup, kendilerini gösterebilmek, sunabilmek, beğendirebilmek için olağanın dışında hareketlerde bulunur. Ama tüm bunlar mutluluğa varan huzurla, bu mekânların kattığı biçimlendirme ile gerçekleşir. Birçok sevda ve ilgi boyutlu saklanan gerçeklerde gönülleri genişleyen insanlarca bu mekânlarda ortaya sunulur. Bu mekânlar, bir nevi açık alma – satma, niyet belli etme pazarı gibidir. Kurman ve Aysulu arasında yaşananlar da bu şekilde cereyan eder. Orada olanlar karşılıklı bu ilgiye şahitlik ederler. Ayrıca bu mekânlarda yaşananlar, başka zaman kabul görmese bile huzur ve genişleme ile kabul görürler. Kurman, Aysulu’ya olan sevgisini ve ilgisini söylediği

türküde de gösterir: “Ak sungur gibi uçarak,/ Aranıza ben geldim/ Yersiz kalbim yerleşerek/ Asıl yârimi ben gördüm.” (KC, 418).

Bu cümleler ışığında aile kuruluşunun başlangıç aşaması olan düğünlere ev sahipliği yapan tüm mekânların geniş, insana huzur ve mutluluk veren alanlar olduğunu ifade edebiliriz. Aynı zamanda insanı ferahlatan ve coşkunluğunu artıran bu mekânların, kişiye cesaret getirdiğini de ifade edebiliriz. Böylelikle bu tarz mekânlarda insanlar, buldukları huzurun coşkunluğa dönüşmesiyle rahat ve cesurca hareketler sergilemekten geri kalmazlar. İnsanlara kattığı coşkunluk ve huzur ile iç dünyalarında yaşadıklarını aleni /açık hale getirme cesaretini veren ise düğün çadırı /alanı gibi mekânların oluşturduğu genişlik ve sınırsızlıktır.

Kültür merkezi

Dış hikâye anlatıcısı ve Cumagül’un katıldığı çobanlar günü etkinliğinin yapıldığı Kültür Merkezi olan ve dış betimlemelerle desteklenen bu mekânda yer alan insanların duygu ve düşünceleri aşağıdaki ifadelerle sunulur:

Kültür Merkezi kendi başına bir şehirdi. Dükkân, hastane, kütüphane, doğumevi, lokanta, konukevi, telefon ve benzeri...

Gökyüzü duru ve temizdi. Hava soğuk. Ona rağmen çobanların yüzleri gülüyordu ve neşeliydiler. Arka tarafta birçok genç, at üzerinde kapışıyor, bir kısmı da at yarışı yapıyorlardı. Çıkan müziğin sesi de dağda yankılanarak uzaklara duyulurdu.

Frunze’den (Bişkek), ilçeden gelen arabalar da dizilerek bir kenarda duruyordu. Onlara oturarak birçok görevli gelmiş sanırım. Aralarında Kırgızistan Akademisi’nin bilim adamları, bakanlıktan gelenler de vardı. Yüzleri soğuktan dolayı tunçlaşan, tombul tombul hareket eden çocuklar da gürültü yaparak birbirlerini ite ite sinema filmi gösterecek mekanik uzmanının yanından çıkmıyorlardı. (KC, 456)

Alıntıda olduğu şekli ile sonsuz huzur veren mekân olarak sunulan Kültür Merkezi, Bolşevik Devrimi ile başlayan yeni Sosyalist rejim tarafından “kalp” görevini üstlenmesi için yerleştirilme sürecinde olan ideolojinin “atım merkezi” olarak tasarlanmış bir mekândır. Hayatı kolaylaştıran dükkân, okul, hastane vb. pek çok yapıyı, içinde barındırma özelliğine sahiptir. Yeni rejimi harekete geçirme ve yaşatma fonksiyonunu üstlenen Kültür Merkezi, fikirlerin, doğuş, duyuruluş, kabulleniş ve uygulanış merkezi işlevlerini yerine getirir. Haberler, konuşmalar, konferanslar, sohbetler gibi tüm paylaşımlar burada gerçekleşir.

Varlığı, rejimle özdeşleşmiş ferahlatan, huzur veren, her ihtiyacı gören, insanı harekete geçiren genişliği fiziki yapısının çok ötesinde bir mekândır.

Kurman Cılga vadisi ile ifade edilen sınıfsal eşitlik taşımayan Çarlık rejimi ve olumsuzluklarının tüm kasvetli havasını dağıtan ve okuyucuya Sovyet öncesi ile sonrası dönem farkını kıyaslama imkânı sunan Kültür Merkezini görünce “Ah!” dedi ihtiyar Cumagul, bunların hepsine göz gezdirdikten sonra: “Böyle güzel hayatta yaşamak varmış. Allah’ın sevdiği kuluymuşuz. Bu hayatı zavallı Kurman görseydi, tebeteyini gökyüzüne atarak sevinmez miydi? Eh, hayatı kısa imiş. Gözleri açık gitti.” (KC, 456) der. Geçmiş Çarlık feodal düzenini yaşamış olan Cumagul, derin derin iç çeker ve o dönemde Kurman ve Aysulu gibi sevdalıların sevme eyleminin çatısını bile kuramadıklarını dile getirir. Yeni neslin şimdiki rejimle olağanüstü kazanımlara sahip olduklarını ifade eder. İnsanlar, burada verilen hizmetler ve eğlencelerle geçmişin kâbus dolu anılarından sıyrılıp sınırsız huzur âlemine yolculuğa çıkarlar.

Hava soğuk. Ona rağmen çobanların yüzleri gülüyordu ve neşeliydiler... Zaman geldi. Merkezin içi insanlarla doluydu. Sığmayıp kapıda bekleyenler ondan da çoktu. Yaşı kırka gelmiş, orta boylu, biraz kilolu genç bir adam yürüyerek öne çıktı, kürsüde durdu. Soruşturduğumuzda Frunze’den (Bişkek) gelen lektörmüş. Lektör, uluslararası durum ve barış hakkında rapor sundu. Kırk yıl içerisindeki başarılarımızın, sanayimizin ve kültürümüzün, tarımımızın daha birçok şeyimizin tüm dünyadaki insanlara örnek olacağını söyledi.” (KC, 456-457). “Kültür Merkezi’nde konser başladı... Kültür Merkezi tarafından yüksek sesle kopuz çalınıyordu. Dağdaki çobanlar ile yakadaki kolhozcularını, mutluluk ile barışı kopuzun tellerine katarak, birisi uzun süre sesini tutup türkü söylüyordu. O türküyü kışın sert yaramaz rüzgârı, radyo ile Kerme-Too’nun gerilmiş uzaktaki yerlerine, vadilerine, koyaklarına kadar uçurarak götürüyordu. (KC, 458-459)

Kültür Merkezinde yer alan diğer hizmet birimleri olan mekânlar betimlenirken buradaki insanların olumsuz hava koşullarından bile etkilenmedikleri, içsel huzurun tüm alana yansıdığı görülür. Herkesin yüzünde bir mutluluk, bir gülümseme belirirken kopuzun tellerindeki mutluluk alandaki taş duvar ve pencere gibi nesnelere temas edip oradan en uzak vadilere bile ulaşır. Böylelikle geniş mekân açılmaya ve genişlemeye devam eder. Aynı zamanda burada çobanlar, kadın, erkek, çoluk çocuk, genç, yaşlı bir diğer ifadeyle cinsiyet, statü, sınıf fark etmeksizin bir arada bulunur. Sınıfsal ayrımın yapılmadığı her bireyin eşit görüldüğü, adaletle kuşatılan ferahlık mekânı olan bu merkez üzerinden yerleşmekte olan

Sovyet sosyalist ideolojik sisteminin sosyal hayata getirdiği tüm yenilikler okuyucuya sunulur. Tüm bunlar sınırsız genişlik sağlayan ve huzur veren Kültür Merkezi ile eleştirilir.

2.3.3.3. Değerlendirme

Kurman Cılga romanında çerçeve/dış hikâyede yer alan mekânlar; Koçkor Yaylası yolundaki dağları, tepeleri, dereleri, vadileri ve Kültür Merkezini içine alır. İç anlatıdaki ana mekân ise Kerme Too bölgesi ile Kara Vadi (Kurman Cılga) civarındır. Romanda, Koçkor Yaylası'na çıkış yolunda görülen Kerme Too'daki tepeler, Koçkor Nehri kıyıları, Koçkor Yaylası, Kara Vadi (Kurman Vadisi), Kök Bulak deresi ve kıyıları, Çunkur Tör, Çortek ile Altınay'ın evi, Kozubek'in köyü Çunkur Tör, Aysulu ile Kurman'ın evi, kolhoz ve Kültür Merkezi fiziksel/çevresel mekânlar olarak yer alır. Romanda fiziksel olarak geçen yerler, gerçek mekânlardır.

Bayalinov'un *Kurman Cılga* romanındaki mekân anlayışı ağırlıklı olarak açık/geniş mekânlar çerçevesinde oluşmuştur. Algısal manada ise çatışma yaşanan ancak bireyselleşmenin, farkındalığın oluşumuyla huzura kavuşulan açık mekânların tercih ettiği görülür. *Kurman Cılga* romanında huzursuzluk ve imkânsızlık gibi hisler mekânı psikolojik olarak daraltmıştır. Romanda bu duyguların yaşandığı Kurman Cılga (Kurman Vadisi) ve Kurman'ın cenazesinin çıktığı ev dar/kapalı bir özellik gösterir. *Kurman Cılga*'da Koçkor Yaylası, At Yarışının düzenlendiği meydan, Dügün Çadırı, Kurman'ın Ailesinin Evi ve Kültür Merkezi açık/geniş mekân özelliği gösterirler.

Özellikle başkişinin ülkü değerleri karşısında yer alan kart karakterle yaşanan çatışma mekânları dar/kapalı özellik gösterir. Dönemin sosyal ve siyasi bunalımları doğrudan mekâna yansıtılır. Aynı olan mekân zaman içerisinde engelin aşılması, sorunun çözülmesi ile açık/geniş bir özelliğe kavuşur. Bu durum yazarın Sovyet sistemine bakış açısıyla doğrudan ilişkilidir. Yazar, Rus Çarlığı yönetiminin yıkılışının ardından gelecek olan Sovyet döneminin mutluluğunu, Sovyet rejiminin değerlerine sahip kahramanların, insan mekân ilişkisi bağlamında huzura erdirerek yansıtır. Genel mekân kurgusu, yazarın geri dönüş tekniği ile sunduğu Rus Çarlığı rejiminin son dönemlerinde ve Sovyet döneminin iç karışıklık yıllarında yaşanan sıkıntılı süreçteki kaotik dönemi yansıtmak üzere tasavvur edilmiştir. Algısal olarak hem açık hem de kapalı bir özelliğe sahip olan mekânların bu özelliklerini zamanla değiştiriyor olması son derece önemlidir. Her mekân Sovyet sisteminin

değerlerine sahip çıkıldığı zaman genişleyip Rus Çarlığı dönemini hatırlattığı zaman daralmaktadır. Bu aynı zamanda eski ve yeni çatışmasının algısal boyutta mekâna tezahürü olarak da değerlendirilebilir.

2.3.4. Zaman

Romanda iki ayrı zaman diliminden bahsedilebilir. Birincisi, anlatıcı kahraman ve Cumagül'un Çobanlar Günü etkinliğine katılmak için yola çıkmaları ve iki günlük bu yolculuk sırasında yaşananların anlatılmasını kapsayan dış olayın zaman dilimidir. "Kış günlerinden biri.." diye başlayan roman, iç olayın anlatılmasından sonra yine aynı güne dönülür. Sonrasında ertesi gün gece vakti roman sonlanır. "Kırk yıl içerisinde başardığımız başarılarımız, sanayi ve kültürümüz, tarımımız daha çok şeyimiz tüm dünyadaki insanoğluna örnek olacağını söyledi (KC, 457) cümlesinden hareketle 1917 Bolşevik devrimi ile başlayan sürenin üzerinden kırk yıl geçtiği varsayılarak dış olayın vaka ve anlatma zamanının paralel seyrettiği bu iki günlük zamanın 1957 yılında yaşandığını söylemek mümkündür.

Romandaki ikinci zaman dilimi, Kurman Cılga Vadisi'nin hikâyesinin anlatıldığı iç olay zamanıdır. Esas anlatılanlar bu zaman diliminde gerçekleşmektedir. İç olay zamanı, öyküleme zamanından geriye yapılan dönüşle nesnel olarak ölçülememektedir. Ancak dış olay zamanında Kurman'ın yaşının kırktan daha küçük olabileceği okuyucuya sezdirilmiştir. Bu bilgidен hareketle Kurman'ın doğum yılının 1898 olduğu söylenebilir. 1898'de Kurman'ın doğduğu varsayıldığında iç olay 1922 yılı bahar ayında sonlanmaktadır. Böylelikle 1898-1922 yıllarını kapsayan vaka zamanı geri dönüşle birlikte yaklaşık 30 yıllık bir süreyi içine alır. İç olayın anlatma zamanı ise 1957 yılıdır. Yazma zamanı ile ilgili net bir yoktur. Yazarın bu romanı 1950'li yılların sonunda yazdığı bilgisi mevcuttur. Okunma zamanı ise 2019 yılıdır.

2.3.4.1. Metin dışı zaman

2.3.4.1.1. Yazarın zamanı (yazma zamanı)

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın yazarlar, yaşadıkları zamanın temsilcisidir. Her yazar, döneminin fikri dünyasını ve algısını yansıtır. Ortaya konulan her eser, açıkça veya ima yoluyla kaleme alındığı zamanın sosyal olaylarının bir yorumudur (Stevick, 2004: 220-221).

1950’li yılların sonunda II. Dünya Savaşı’nın akabinde kaleme alınan *Kurman Cılga* romanı, yazıldığı dönem olan Sovyetler Birliği’nin ve sosyalist komünist ideolojinin izlerini taşır. II. Dünya Savaşı’nın ardından gelen yıllardaki Kırgızistan’ın Sovyetler Birliği yönetim şekli ve ideolojisi ile oluşan tarihi, siyasi, sosyal ve ekonomik koşulları dikkate alındığında Bayalınov’un bu eseri, ihtiyacı duyulan siyasi ve ekonomik yeni hamlelere destek sağlayacağı düşünülen romantizm ile kurguladığı görülmektedir.

Yazarların eserlerini oluştururken hangi amaçla yol aldıkları metinlerinden anlaşılabilmektedir. Bu doğrultuda da kişisel toplumsal, ideolojik gibi sıfatlandırmalara gidilebilmektedir. Ancak yazarın metne yansıyan iç dünyası ise bu netlikte ortaya konulamamaktadır. Bu amaçla ise eserin yazılma zamanı ve yazarın geçmiş edinimlerinden hareket edilerek çıkarımlara gidilebilmektedir. Genellikle de yazarlar, yaşadıklarının ve yazdıkları zamanın ruhunun yansıtmaktadırlar denilmektedir. Bu bağlamda Bayalınov’un *Kurman Cılga* eserini kaleme aldığı, yazma zamanını kavrayabilmek amacıyla yaşadıklarına ve dönemine eğiliminin olumlu sonuca götüreceği düşünülmüştür.

Bayalınov, çocukluk, gençlik döneminin en büyük travmatik gelişmesini 1916 yılında sürgün veya büyük kaçış olarak adlandırılan Ürkün olayı ile yaşamıştır. Yaşadığı bu süreci ve edinimlerini, *Kıyın Ötkööl* isimli romanında dile getiren Bayalınov, *Kurman Cılga*’yı yazacağı 1950 yılına kadar da yazarlığını etkileyen ve tarihsel akışı ile aşağıda ifade edilen birçok vakaya tanık olmuştur.

SSCB, 1917 yılında gerçekleşen Bolşevik İhtilali’nin ardındaki iç karışıklıkların giderilmesiyle 1922 yılında kurulmuş ve 1991 yılında dağılıncaya kadar varlığını korumuştur (Çelik, 1970). Dolayısıyla eserin yazılması da bu yönetim döneminde olmuştur.

SSCB, Çarlık rejiminden tamamen farklı bir anlayışla, özellikle üretim araçlarında özel mülkiyeti yasaklayarak, planlı ekonomiye geçişle hedeflediği yeni toplum ve yeni insanı oluştururken kullandığı araçlardan biri de edebiyat olmuştur. Eserin yazarı olarak Bayalınov da bu edebiyat alanının mensuplarından birisidir.

Rusya İşçi Köylü ve Asker Temsilcileri Sovyetlerinin 26 Ekim 1917 tarihinde yapılan İkinci Kongresi’nde toplumsal huzur ve toprak yönetimi üzerine iki önemli karar almıştır (SBKP(B)-Merkez Komitesi, 1997: 231). Yürürlüğe konulan Toprak Kararnamesi ile

topraklarda özel mülkiyetin kaldırıldığı ve yerine kamu veya devlet mülkiyetinin konulduğu ile Çar ve ailesinin, manastırların ve toprak ağalarının mülkiyetindeki toprakların işlenmek üzere emekçilere devredildiği ilan edilmiştir (SBKP(B)-Merkez Komitesi, 1997: 232).

Bolşevik İhtilali'nin ardından 1918-1921 yıllarında iç karışıklık, I. Dünya Savaşı ve Komünist ideolojinin yerleşim dönemi ile geçmiştir. 1921-1928 yılları arasında ise Yeni Ekonomi Politikası (Novaya Ekonomiçeskaya Politika-NEP) sürecine girilmiş ve hemen akabinde 1929'da yürürlüğe konulan 1929-1933 dönemini kapsayacak Birinci Beş Yıllık Plan ile planlı ekonomide atılım sürecine girilmiştir. 1936 yılına gelindiğinde ise kabul edilen anayasaya göre, SSCB'de devlet mülkiyeti, kolektif mülkiyet, özel mülkiyet, kişisel mülkiyet olmak üzere 4 tip mülkiyet uygulamaya konulmuştur. Devlet mülkiyeti; topraklar, sular, madenler, sovhozlar, makine ve traktör istasyonları, fabrikalar, deniz-hava-kara-demiryolu ulaşımı, iletişim araçları, bankalar, sanayi merkezlerindeki evlerden meydana gelmektedir. Kolektif mülkiyetler, Bayalinov'un da bir süre görevli kalıp *Köl Boyunda* eserini kurguladığı kolhozlar ve kooperatiflerden oluşmaktadır. Özel mülkiyet, kolhozda yaşayan ailenin evinden, çevresinde bulunan kümes hayvanları ve basit tarım malzemelerinden meydana gelmektedir. Kişisel mülkiyet; bireysel ihtiyaçları karşılayan ve gelir getirmeyen zorunlu tüketim ve basit konfor sağlayan eşyalar ile küçük ölçekli gelir ve tasarruflardan ibarettir (Turan, 2011:317-322).

SSCB'de yeni toplum oluşum planlamaları, yaşamın tüm alanlarını kapsayacak biçimde düzenlenirken ekonomik parametre sürekli göz önünde bulundurulmuştur. Bu süreçte planlamanın temel hedefleri, üretim odaklı kentleşme; kadını iş yaşamına katabilmek amacıyla kadın ile özdeşleştirilen geleneksel rolleri (çocuk bakımı, hasta bakımı vb.) toplumsallaştırma; sınıfsız ve eşit bir toplum oluşturma ile sosyalizmin hedeflediği yeni insanı tipini şekillendirme olarak sayılabilir. Bu noktada yazar olarak Bayalinov da verdiği eserler ile oluşumun bizzat içerisinde (Çelik, 1970).

Yapılan hamleler ve düzenlemeler sonucunda 1920-1939 arasında kentsel nüfusun yıllık artış oranı %5,6'dır ve 1920'de %15,5 olan kentsel nüfus 1939'da %32,8 olmuştur(Blumenfeld, 1978). Ekim 1928-Ocak 1933 yılları arasında uygulanan Birinci Beş Yıllık Plan sürecinde SSCB'de kentleşme hızla sürerken büyük ölçekli sanayide çalışan işçi sayısı da yaklaşık olarak %85 oranında artmıştır (Baytekin, 2014). Tüm bu rakamlar, yeni ideoloji ile alınan mesafe ve gelişmeyi yansıtmakta ve Rus Çarlığı yönetimi sonrası ulaşılan

seviyeyi göstermektedir. Bayalinov'un da bizzat yaşamak suretiyle tanık olduğu bu olumlu süreç II. Dünya Savaşı ile büyük bir yıkıma ve durgunluğa evrilmiştir.

Almanya'nın teslim olmasıyla sona eren savaş, Almanya'nın karşısında ana cephe ve taraflardan diğeri olan SSCB'de 20 milyon insan kaybına neden olmuştur. (Akşin, 2010). Yine savaş süresince Rusya da 25.000.000 insanı etkilemek üzere 6.000.000 bina ağır hasar almıştır. (Zile, 1963). Savaşın bitimi ile oluşan bu ağır zayıat öncesinde de ordunun genişletilmeye başlanması ile kayıplar oluşturmaya başlamıştır. 1939'da 1.960.000 kişi olan asker sayısı, 1940'ta 3.240.000 kişi seviyesine çıkartılmıştır (Raymond, 1978). Asker sayısındaki yaklaşık % 65'lik artışın en büyük etkisi işgücüne olmuştur. Bu kişiler hem üretimden çekilmişler hem de askere gitmelerinden dolayı da tüketici konumuna geçmişlerdir. Savaşın cereyan ettiği sürede de gerçekleşen Alman işgalleri ile SSCB sanayisinin 1/3'ü, tarımsal alanlar ile demiryollarının 2/5'i ve 65 milyon kişi ise esir olarak kontrol altına girmiştir (Raymond, 1978). Ortaya çıkan bu durum, ülkenin geri kalanına ağır bir yük binmiştir. Bu nedenle pek çok fabrikada 8 saat olan standart çalışma saatleri 11 saate çıkartılmıştır (Raymond, 1978). İşgale karşı mücadelenin diğeri bir boyutu ise fabrikaların taşınması olmuştur. Savaş boyunca taşınan fabrika sayısı 1360'tır (Raymond, 1978). Savaşın sonunda SSCB, yeniden bir hamle ve toparlanma sürecine girmek zorunda kalmıştır. Bu ise çarlık sonrası oluşan sosyalist komünist ideolojinin yönetimi açısından oldukça zorlu bir süreci içermektedir. İşte bu anda oluşturulmak istenen toplumun şekillenmesinde ideoloji tarafından diğeri alanlar gibi kullanılan edebiyatın bir temsilcisi olarak Bayalinov, yeni bir eser üretir. Eserin adı, *Kurman Cılga* dır. İdeoloji ve yönetimin yeni bir hamle ve ayağa kalkma ihtiyacı doğrultusunda Bayalinov tarafından romantizm etkisi ile bu eser ortaya konur. Genel olarak bakıldığında bir yazar iç ve uzgörüsü ile mensubu olduğu ve benimsediği ideolojiye katkı sağlamak amacıyla tam da uygun zamanda yeni bir eser olan *Kurman Cılga* yazılarak topluma sunulur.

2.3.4.1.2. Okuyucunun zamanı

Okuyucunun zamansal tecrübesi

Kurman Cılga romanı, Bayalinov tarafından 1950'li yılların sonunda yazılır (Artıkbayev, 1968: 38). Tez çalışması kapsamında romanın ilk okunma zamanı 2019 yılıdır. Aradan geçmiş olan yaklaşık altmış yıllık süre okuyucunun zihninde romanın anlamsal

bütünlüğünü etkilemektedir. Romanda Sovyet Sosyalist Devleti öncesinde yaşanan 1898-1922 yıllarını kapsayan iç olay vaka zamanı geri dönüşlerle birlikte yaklaşık 30 yıllık bir süreyi içine alırken, dış olay vaka zamanı 1957 yılında iki günlük bir zaman dilimini kapsar. Bu sürede romanda Sovyet öncesi Rus Çarlığı dönemi ve II. Dünya Savaşı sonrası Sovyet Sosyalist Devleti döneminde Kırgızistan'da yaşananlar ele alınır. Dönemin sosyal, siyasi ve kültürel hayatı okuyucuya yansıtılır.

2.3.4.2. Metin içi zaman

2.3.4.2.1. Öykü zamanı (vaka zamanı)

Kurman Cılga romanında dış olayın vaka zamanı 1957 yılında iki günlük bir zaman dilimini kapsarken, 1898-1922 yıllarını kapsayan iç olayın vaka zamanı geri dönüşlerle birlikte yaklaşık 30 yıllık bir süreyi içine alır. Metin içerisinde yer alan bu tarihlerde geçen olaylar, günü gününe anlatılmaz. Romanda yer almayan, aralarda atlanan tarihler oldukça geniş bir zamanı içerir. Belli bir zaman dilimini esas alarak ilerleyen kurgu, vaka zamanı merkezlidir. *Kurman Cılga* da zaman genel itibariyle kronolojik bir yapıda ilerler. Romanda toplam otuz yıllık bir süreyi kapsayan olay zamanı bazen belirli bazen de an ve genel zaman ifadeleriyle açıkça ya da göndermelerle okuyucuya sunulur.

2.3.4.2.2. Anlatımdaki zaman (söylem zamanı, anlatma zamanı)

Vaka zamanı gibi kurmaca bir dilim olan anlatma zamanı, olayların yazar tarafından öğrenildikten sonra kendi imkânlarına göre okuyucuya nakledildiği zamandır (Çetişli 2004: 76). Vaka zamanında eserdeki kahramanlar etkiliyken anlatma zamanının hâkimi tamamen yazardır.

Yazar, anlatma zamanından geriye doğru giderek vaka zamanına ulaşır. Bazen de zamansal ifadelerle vaka zamanı ile anlatma zamanı arasındaki mesafeyi hissettirir. Vaka zamanı (öykü zamanı) ve anlatma zamanı (söylem zamanı) arasındaki farkı tespit edebilmek için öykü zamanının ilerleyişiyle söylem düzeyindeki duraklamalar, yavaşlatmalar, hızlandırmalar, eksilteler karşılaştırılınca anlamlı sonuçlara ulaşılabilir. Öykü zamanı ile söylem zamanı arasındaki ilişki yazarın seçiciliğinin de bir göstergesidir (Dervişcemaloğlu

2016: 162). Bu doğrultuda *Kurman Cılga* romanı, Genette'in zaman kategorisi (2011: 21-64) esas alınarak düzen, süre ve sıklık açılarından değerlendirilmiştir.

Düzen

Kronolojik bir anlatıda anlatının düzeni olayların olağan zamansal dizilişi ile paralellik gösterir. Anakronik bir anlatıda da doğal kronolojiden bir sapma vardır. Bu sapmalardan ilki “geriye dönüş” tür (Dervişcemaloğlu 2016: 114). Zamanda geriye dönüş şahıslarla ya da yazarın olayla ilgisinden kaynaklanır. Metindeki şahıslara yönelik verilen bilgilerle ilgili geri dönüşler, olaydan ziyade olayın kahramanı ile ilgilidir, kahramanı tanımamızı sağlar (Aktaş 2000: 122). Romanda geriye dönüşlerle şahısların geçmişleri hakkındaki bilgilere ulaşabilmek için zamanın genişletilmesi yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda Cumagul'un gençlik yıllarına dönüş yapılmıştır:

Yanımda beraber gittiğim ihtiyarın ismi Cumagul. O da benim gibi Ala-Too'nun koynunda büyümüş ama 1916'daki Ürkün'de³⁰ tek oğlu olan Aziz'ini bulamadan kaybetmiş ve hüngür hüngür ağlayarak halkla beraber Çin'e kaçırmıştır. Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak bu işte, oraya gittiğinde de karısını kaybetmiş ve yalnız kalmış. Yıllarca milletle beraber onların çektiği zorluğu çekerek çalışarak gün geçirmiş. Daha yakın zamanlarda Ürkün zamanında kaybetmiş oğlunu arayarak memleketine dönüp oğlunu bulduğunda ölmüş birinin dirilmesine sevinircesine çok sevinmiş. Oğlum, Allah'ın sevdiği kuluymuşum, seni bulabildim. Yeniden gençleşmişçesine gücüm, kuvvetim dönüp kendimi sokacak bir delik bulamıyorum. ‘Yaşlandım’ diye sana yük olmayıp evde oturmadan çalışayım. Emek göstermeye alışmışımdır, Kolhoz'a yardım edeyim.” diye omzuna çanta kuşanarak ata atlayıp Kolhoz'un postacısı olmuş. (KC, 370-371)

Örnekte görüldüğü üzere yapılan zamansal geri dönüşle okuyucunun eserde yer alan olayları ve olaylar arasındaki geçişleri kavrayabilmesi kolaylaştırılmıştır.

Anlatı zamanından geriye giden yazar geçmişle yaşanan an arasında anlamsal bağlantılar kurar. Yazar tarafından olay örgüsüne bağlı zaman, Sovyet Sosyalist rejimin arzulan şeklide verilmeye çalışılır. Bu doğrultuda Çarlık döneminin temsilcisi geçmiş zaman ve Sovyet Sosyalist rejimi temsil eden şimdiki zaman birbiriyle çatışma halindedir.

Eskiden gençler sizin gibi hür ve mutlu yaşamış mıydı? Mutlu olmayı bırak mahvolup sevdiği sevgilisiyle bile kavuşamazdı.” (KC, 372).

³⁰ 1916 yılında Kırgız halkının Çin'e zorunlu göçü.

“Ah! dedi Cumagul ihtiyar bunların hepsine göz gezdirdikten sonra. “Böyle güzel hayatta yaşamak varmış. Allah’ın sevdiği kuluymuşuz. Bu hayatı zavallı Kurman görseydi, tebeteyini gökyüzüne atarak sevinmez miydi? (KC, 456)

Süre

Mola (Duraklama)

Söylem zamanı devam ederken öykü zamanının duraklama durumudur. Betimlemeler ve yorumlamaların yapıldığı bu kısımda öykü zamanının durakladığı görülür. (Dervişcemaloğlu 2016: 165). Kültür Merkezi ve orada yaşananları,

Ertesi gün Kültür Merkezi’ne öğleye doğru geldik. Halk sığmıyordu. Her yerde direkte bağlanan atların 455 sayısı yüze yakındı. Vadi, koyaklardan uzun yol basarak yorulan kadınlar, erkekler. Kamp çadırı gibi dükkânların kapılarına devamlı bakanların biri girip diğeri çıkıp kumaş, mısır sapı alan çobanlar. Güzel görünen kulüpte kitap, gazete okuyanların sayısı da çok. Sağlık ocağında, doktorlar hastalanmış çobanları kabul ediyor, tavsiyesiyle beraber reçete yazmakta. Bir yerde kolhozun kasiyerleri de çobanlara emeği karşılığında para paylaşıyorlardı.

Kültür Merkezi kendi başına bir şehirdi. Dükkân, hastane, kütüphane, doğumevi, lokanta, konukevi, telefon dahası da var...

Gökyüzü duru ve temizdi. Hava soğuk. Ona rağmen çobanların yüzleri gülüyor ve neşeliydi. Arka tarafta birçok gençler at üzerinde kapışıyor, bir yarısı da at yarışı yapıyorlardı. Çıkan müziğin sesi de dağda yankılanarak uzaklara duyulur. Frunze’den (Bişkek), ilçeden gelen arabalar da dizilerek bir kenarda duruyordu. Onlara oturarak birçok görevli gelmiş sanırım. Aralarında Kırgızistan Akademisi’nin bilim adamları, bakanlıktan gelenler de vardı. Yüzleri soğuktan dolayı tunçlaşan tombul tombul hareket eden çocuklar da gürültü yaparak birbirlerini ite ite sinema filmi gösterecek mekanik uzmanının yanından çıkmıyorlardı. (KC, 456).

şeklinde tasvir eden yazar, öykü zamanında anı durdurur.

Öykü zamanı ve söylem zamanı arasındaki ilişki, anlatı söyleminin seçiciliğinin de bir göstergesidir. Tam da bu noktada bazı kısımların ön plana çıkarılması, yazarın eserde zamanı kullanma şeklini ve yönelimini yansıtması doğrultusunda önemli ipuçları vermektedir (Neumann ve Nünig’den akt. Cemaldervişoğlu 2016: 162). Tasvir molasında Bayalinov’un özellikle Kültür Merkezi’ni ve orada yaşananları yansıtması bilinçli bir tercihtir. Çünkü sosyalist realizme hizmet etmeyen hiçbir şey, eserde yer almamalıdır. Edebiyatın görevi halka ve devlete destek vermektir (İbraimov: 2012: 232). Bu anlayışla hareket eden

Bayalinov, Sovyet Sosyalist Devleti ve rejimine hizmet odaklı hareket ederek rutin görevini üstlenir, duraklama zaman dilimlerini de bu amaçla oluşturur.

Eksilti, (açık eksilti, kapalı eksilti)

Belli bir zaman diliminin atlandığı durumları ifade eder. Açık bir zaman ifadesi kullanılarak eksilti yapılabileceği gibi net bir zaman ifadesi kullanılmadan da kapalı eksilti yapılabilir.

Romanda çerçeve hikâye tahminen 1957 yılının bir kış günü başlar. Sonrasında Cumagül'un anlattığı iç hikâyede genişleyen vaka zamanı 1898 - 1922 yirmi dört yıllık bir süreyi kapsar. İç hikâye tamamlanıp dış hikâyeye geçildiğinde ise yine aynı günden devam edilir. Yaklaşık otuz yıllık bir süre açık bir zaman ifadesi kullanılmadan eksilti olarak verilir.

Belli bir amaç ve hedef doğrultusunda eser veren yazarın bir seçim yaparak bazı kısımları atlaması gerekir (Neuman ve Nünig'den akt. Dervişcemaloğlu: 2016. 162). Buradan hareketle Bayalinov'un Kurman Cılga romanında eksilti olarak verdiği zaman unsuru ile ilgili bazı değerlendirmelerde bulunmak mümkündür.

1898- 1922 yılları Rus Çarlığı yönetiminin, siyasi, ekonomik, sosyal ve tarihi olarak birçok önemli olayın yaşandığı zaman dilimini kapsamaktadır. Bu yıllar feodal toplum düzeninin hâkim olduğu, insanlar arasında sınıfsal ayrımın yapıldığı bireysel hak, mülkiyet ve hürriyetlerin olmadığı sıkıntılı bir süreçtir. 20. yüzyılın başlarında siyasi, sosyal ve ekonomik bunalımlar artar. Özellikle I. Dünya Savaşı'nın da tesiriyle ekonomik bir çöküş yaşanır. Ekonomideki sıkıntı doğrudan birçok alanı da olumsuz etkiler. Yeni bir hayatı arzu eden halk, Çarlık rejimine karşı çıkan, güzel günler vaat eden Ekim ihtilali ile aktif şekilde yönetime müdahale eden Bolşevikleri destekler. Eski ve yeni rejim savunucularının karşı karşıya geldiği iç karışıklık dönemi yaşanır.

Bayalinov, bu romanını yazarken sosyalist realizm ilkesiyle hareket ettiği için doğrudan eski yönetim sisteminde yaşanan olumsuzlukları dile getirmek istemektedir. Eski ve yeni sistemin karşılaştırılarak bir diğer ifade ile eski rejimin yerilmesi suretiyle yeni rejimin övülmesi amaçlanarak okuyucunun Sovyet rejiminin getirdiği yeni, güzel ve olumlu

her unsurun görülmesi istenir. 1922 yılından sonra Sosyalist sistem yerleştirilmeye ve bunun için her türlü yaptırım uygulanmaya başlanır. 1930’lu yıllar itibariyle Sovyet rejimi benimsetilmeye çalışılırken rejim karşıtlarına ölüm de dâhil olmak üzere ciddi cezalar verilir. Bu yaptırımlardan en çok etkilenen grup ise yazarlar ve sanatçılar olur. Psikolojik olarak bunalım içindeki halkın sıkıntılarına II. Dünya Savaşı ile yeni ekonomik ve toplumsal sorunlar da eklenir. Savaşın bu olumsuz tesirleri ancak 1950’li yılların sonuna doğru azalmaya başlar. Siyasi olarak da bu yıllardaki yumuşama dönemi her alana olumlu bir şekilde tesir eder. Bu süreci kendisi de yaşayan yazar Bayalınov’un eserinde özellikle Rus Çarlığı döneminin sıkıntılı geçen ve Sovyet Sosyalist rejiminin benimsendiği ve yerleştiği yılları konu edinmesi, yazarın sosyalist realist edebî anlayışıyla ve benimsediği Sovyet sosyalist rejime katkı sağlamayla doğrudan ilişkilidir.

Özet (Hızlandırma)

Roman için gerekli fakat üzerinde fazlaca durulmak istenmeyen durumlarda kullanılan bir tekniktir (Stevick 2004: 48). Özetleme tekniğinde olay bütün ayrıntılarıyla değil özetlenerek, bazı kısımlar atlanarak önemli görülen olaylar belirtilerek aktarılır. Nesnel zamana paralel olaylar, vaka zamanında daraltılarak sunulur (Çetin 2012: 102). Söylem zamanı, öykü zamanından daha kısa olduğu için bir tür “hızlandırma” durumudur (Genette 2011: 96).

Özetin en çok tercih edilen şekillerinden biri karakterlerin geçmişini kısaca anlatmaktır. Romancı bir sahne oluşturarak karakterlerine ilgi uyandırdıktan sonra zamanda ileri ya da geriye giderek karakterlerin geçmişlerini özetler. Romanda 1915 yılı bahar aylarının birinde iç olayın başkişisi Kurman’ın babası Çortek ölür. Aradan geçen yaklaşık beş yıllık zaman dilimi “Gün ardından günler, yıl ardından yıllar geçti. Kurman er gibi er oldu. Yaşı da yirmiye çoktan geçti.” (KC, 386) cümleleriyle özetlenir. Bu sürenin özetlenerek ifade edilmesinin birden fazla sebebi olabilir. Bunlardan ilki 1916 yılında yaşanan Ürkün olayıdır. Kırgızların, Rus Çarlığı rejimine karşı yaptıkları isyan sonucunda yaşanan sürgünden bahsedilmek istenmemiş olabilir. Çünkü Kırgızların, Çin’e sürgünü sırasında ve sonrasında tarifi mümkün olmayan acılar yaşanır. İnsanlar açlıktan eşlerini ve çocuklarını bir parça ekmek için satmak zorunda kalırlar. Yazar Bayalınov’un, bu yılları, iki milletin ilişkisini zedelememek adına hatırlamak ve hatırlatmak, acıları tazelememek yolunda tavır sergilediği ifade edilebilir.

Bu olaylara değinilmeden geçilmiş olmasının ikinci sebebi de yazarın Ürkün olayını bir başka romanında, *Kıyın Ötkööl*'de, ayrıntılı bir şekilde işlemiş olmasından kaynaklanabilir. Bir diğer sebep de ilk sebeple bağlantılı olarak Kurman'ın Ürkün olayı sırasında yaşayacağı acılara değinilmek istenmemesidir. Bu yıllarda Kurman henüz çocukluk çağındadır. Onun bu yaşlarda yaşanan açlıkla, sefaletle mücadele etmesi son derece imkânsız gözükmetedir. Bu yüzden onu çocukluk çağında zayıf bir yapıyla kahraman göstermek hem çok zor olacak hem de romanın yazılış sebebine yeterince hizmet etmeyecektir. Sovyet rejimine ve sosyalist realizme destek sağlama amaçlı yazdığı bu romanda esas istenen, eski ve yeni dönemi karşılaştırmak ve eski yönetime karşı çıkan kahramanları yüceltmek suretiyle Rus Çarlığı dönemindeki olumsuzları gözler önüne sermektir. Son sebep olarak ise başkişi Kurman'ın tam bir mücadelecisi ve kahraman olarak verilmek istenmesi de gösterilebilir. Çünkü Kurman'ın bir anda serpilip yetişmesi tam olarak bir kahraman sıfatını daha kolay taşımasını sağlar. Bu yüzden Kurman bir anda büyür ve özgürlüğü adına delikanlılık çağlarında Çarlık rejimini destekleyenlere karşı mücadele eder. İnandığı değerler uğruna hayatını feda eder ve toplumda kahraman olarak yer edinir.

Sahne (Örtüşme)

Sahne, öykü ile söylem zamanının eşit olduğu durumları ifade eder (Genette 2011: 95). Sahne tekniğinde okuyucu etkinliğin hem oluşunu hem de olduğu anı aynı anda yaşar. Çok anlamlı ve sembolik bir sahne ile ancak uzun içerikli özetle verilebilecek bir hayat, bir imaj rahatlıkla kısaca sunulabilir.

-...kitapları görünce kıvamına gelmiş atmaca gibi çağırarak kitaptan başını almadan okurdu.

-‘Kurbanınız olayım’ dedim bir gün ikisine de. ‘Niye bu kadar çok okuyorsunuz kitapları? Kitaplar size ne fayda getirir? Burada, dağ ortasında kitapsız yaşasa olmaz mı ki?’

-Aysulu bana karşı çıktı: Öyle değil, amcacığım. Dünyada sadece bizim dağlarımız mı var diye düşünüyorsunuz? Dağ arasının arkasında Rusya, Rusya'nın arkasında da birçok millet, birçok yer var. Onları tanımak için bize kitaplar çok büyük yardım ederler. Başka milletin yaşamını, ömrünü, sıkıntısını ve sevincini bize söyleyecek olanlar da işte şu kitaplardır.

- ‘Evet’ dedi Kurman onu destekleyerek. ‘İyi bir kitap iç dünyamızın azığıymış. Kitapları okudukça kendi hayatımı iyi anlamaya başladım. Fakat niye insanoğlu ikiye ayrılır zengin ve yoksul olarak. Niye Mırzabek bizim millete kibirlilik yapar? Onu durdurmaya halkın gücü yetmez mi? Bunu hiç anlayamadım kafamı yorsam da...

- ‘Onu anlayan kişiler var.’ dedi Aysulu Kurman’a bakarak. ‘Onlara Rusya’da devrimciler derler. Mırzabek gibi zenginlerin cezasını vermeye halkı öğretenler de onlardır. Aylar, yıllar geçer... Günlerden bir gün bizim de Ala-Too’ya parlayarak güzel bir yeni yaşam gelir inşallah. Bunlar hakkında Tokmok’taki o Rus kadın öğretmenim çok kez söylediği hala aklımda. (KC, 405-406)

Varlık ve zaman arasında doğrudan bir ilgi ve bağ olduğu bilinen bir gerçektir. Varlığı ortaya çıkaran ana unsur zamandır (Çüçen, 2003: 109). Karakterlerin oluşumunda en önemli etken olan zaman, karakterler üzerindeki değiştirici özelliğiyle de hissedilmektedir. Zaman-insan ilişkisi bağlamında karakterin ruhsal değişimleri zamanla paralel seyir halindedir. Yaşanan zamandaki karakter, daha mutlu ve daha dinamiktir. Karakterdeki ruhsal değişime bağlı fiziksel değişimin zaman bağlantısı anlatıda şu şekilde ifade edilmektedir:

Bu olayı hatırlayınca önümü arkamı kara duman kuşatıp sırtıma ağır bir yük düşmüş gibi hissediyorum. Elimi sallayarak ileriye doğru yönümü bulmaya çalışıyormuş gibi oluyorum. Mutlu bir yaşamınızı, eğlendiklerinizi görünce o dediğim kara dumandan kurtulmuş gibi, üzerindeki ağır bir yük düşmüş gibi olurum. Çok sevinerek şuandaki mutlu zamanımıza, talihli milletimize sonsuz saygılarımı sunuyor ve söylüyorum. (KC, 372)

Zaman, insanın gerçek hayatında olduğu gibi eserlerde de insan psikolojisi üzerinde oldukça etkilidir. Eserlerde mekân gibi zaman da karakterin iç dünyasına etki eder. Şahısların ruhsal durumlarına göre zamanı algılaması psikolojik bir zaman durumudur (Narlı 2002: 93). Olay esnasında verilen zaman karakterin iç dünyasının huzurla dolup genişlemesine sebep olabileceği gibi iç huzurunu alıp dünyasının daralmasına da sebep olabilmektedir. Bu boyutlu düşünüldüğünde yazarın iç olayda olay kişilerinin iç dünyasını daraltan algısal zaman dilimlerini, dış olayda da huzurla genişleyen zaman dilimlerini kullandığını söyleyebiliriz. Elleri donduran sert bir kış gününde doğan güneş, tüm olumsuz hava koşullarının üstünü örterek yazara aynı mekândaki sıcacık bir yaz gününü çağrıştırır. Böylelikle zaman-mekân ilişkisi ile birey güzel günleri hatırlayıp huzur bulur. Bu yaşanan huzur anı zamansal bir genişlik hissi verir. Bu durum, şu cümlelerle ifadesini bulur:

Gerçeği söylemek gerekirse yazın yayla dediğin şey çok güzeldir! Halı gibi döşenmiş yeşil otlar, mis kokulu çiçekler, taştan taş a değerek aşağıya doğru sırlıdayarak akan duru ve temiz pınarlar... Bunların hepsi gönlü heyecanlandırarak içimizdeki güzel duyguları uyandırır. Gökyüzünde ise sivri dişli kayaları uçarak dolanan ve ganimet amaçlı siyah barçın³¹ kartallar uçuyorlardı. Dere boylarında öten kuşların sesleriyle rekabet eden çekirgeler zıplayıp, börtü böcekler vızıldıyorlardı. Sol tarafımda ise çakıllı dağın

³¹ 1) Altı yaşından büyük kartal. 2) Kartalın altı yıllık yaş dilimi: “Üç barçın”(On sekiz yaşında kartal.)

yamacında birçok keklik taştan taşa sekip, ötüşerek rahvan yürüyorlardı. Kanatlarını yayıp göğe yükseldiğini, bir çiçeğe konduğunu, bükülmüş bıyıklarını yayararak birçok çiçeğin tadına baktığını, ipek kanatlı büyük kelekleri gördüğümde takkemi elime alıp keleklerin ardından koştuğum çocukluk yıllarımı hatırlardım. (KC, 379)

Kurman Cılga romanında zaman, geçmişte yaşanan olumsuzlukların şimdiki zamana olumlu bir şekilde taşınmasını sağlayan bir unsurdur.

Eskiden onların konuştukları kışlak, yayla, göç, yerleşim, karın doymak: kısacası uğraşı, iş gücü hakkında idi. Başka milletlerde, başka yerlerde ne olup ne bittiği onları ilgilendirmezdi. Bu da cahilliğin, eğitimsizliğin kalıntısı (izlenimi) olsa gerek!

Günümüzde ise tamamen farklı. Ülkemizdeki haberleri, dünya haberlerini de konuşurlar. Eskisi gibi yok olan mutluluğu yani cenneti düşünmeyip zamanımızdaki mutluluğu düşünürler. Bahtı, mutluluğu Allah'ın vermediğini, onları helâl emek, bilim ve ilim vereceğini milletimiz anlayalı çok oldu. Ülkemizin sağlamlaşması, gelişmesi için, refah için, mutluluk ve keyif için milletimiz emek harcamakta. (KC, 369-370)

Mutlu bir yaşamınızı, eğlendiklerinizi görünce o dediğim kara dumandan kurtulmuş gibi, üzerindeki ağır bir yük düşmüş gibi olurum. Çok sevinerek şundaki mutlu zamanımıza, talihli milletimize sonsuz saygılarımı sunuyor ve söylüyorum. (KC, 372)

“O-o, zavallı Kurman!” dedim başımı sallayarak. “Lanet olası, adaletsiz zamanda sevdiğin Aysulu’dan ayrılarak burada hatmi çiçeği gibi solmuş, sönmüş, ölmüşsün.” (KC, 454-455)

“Ah!” dedi Cumagül ihtiyar bunların hepsine göz gezdirdikten sonra. “Böyle güzel hayatta yaşamak varmış. Allah’ın sevdiği kuluymuşuz. Bu hayatı zavallı Kurman görseydi, tebeteyini gökyüzüne atarak sevinmez miydi? Eh, hayatı kısa imiş. Gözleri açık kederle gitti.” (KC, 456).

Kırk yıl içerisinde başardığımız başarılarımız, sanayi ve kültürümüz, tarımımız daha çok şeyimiz tüm dünyadaki insanoğluna örnek olacağını söyledi. (KC, 457)

Mutlu bir yaşamınızı, eğlendiklerinizi görünce o dediğim kara dumandan kurtulmuş gibi, üzerindeki ağır bir yük düşmüş gibi olurum. Çok sevinerek şundaki mutlu zamanımıza, talihli milletimize sonsuz saygılarımı sunuyor ve söylüyorum. Başka ne yapayım? Eskiden gençler sizin gibi hür ve mutlu yaşamış mıydı? Mutlu olmayı bırak mahvolup sevdiği sevgilisiyle bile kavuşamazdı. Öyle talihsiz gençlerin biri de Kurman’dı. Ah, talihsiz Kurman! (KC, 372).

Alıntılanan örneklerde görüldüğü üzere Rus Çarlığı döneminde pek çok olumsuz unsur yerini olumlu gelişmelere bırakır. Zamanın sağaltıcı özelliği ile birlikte geçmişteki olumsuzluklar şimdiki zamana olumlu olarak taşınır.

O da benim gibi Ala-Too'nun koynunda büyümüş ama 1916'daki Ürkün'de³² tek oğlu olan Aziz'ini bulamadan kaybetmiş ve hüngür hüngür ağlayarak halkla beraber Çin'e kaçmıştır. Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak bu işte, oraya gittiğinde de karısını kaybetmiş ve yalnız kalmış. 370 Yıllarca milletle beraber onların çektiği zorluğu çekerek çalışarak gün geçirmiş. Daha yakın zamanlarda Ürkün zamanında kaybetmiş oğlunu arayarak memleketine dönüp oğlunu bulduğunda ölmüş birinin dirilmesine sevinircesine çok sevinmiş. Oğlum, Allah'ın sevdiği kuluymuşum, seni bulabildim. Yeniden gençleşmişçesine gücüm, kuvvetim dönüp kendimi sokacak bir delik bulamıyorum. 'Yaşlandım' diye sana yük olmayıp evde oturmadan çalışayım. Emek göstermeye alışmışımdır, Kolhoz'a yardım edeyim." diye omzuna çanta kuşanarak ata atlayıp Kolhoz'un postacısı olmuş. (KC, 371)

Yukarıda alıntılanan paragrafta görüleceği üzere "1916 Ürkün" gibi zamansal ifadeler kullanılması, romanın siyasi, sosyal ve kültürel hayattan kesitler sunduğu izlenimini verir.

Varlığı aydınlatıp gizem perdesini aralayan zamandır. Zaman bu bağlamda romanda karakterlerin şekillenmesinde temel unsurdur. Kahramanların ruhsal değişimleri de zamanla paralellik gösterir. Zaman ilerledikçe karakterler şimdiki zamanı daha iyi anlamlandırabilirler. Cumagul yaklaşık elli yıllık bir süre sonunda, Bolşevik Devrimi'nden önce Kırgız gençlerinin yaşadıkları sıkıntıların yerini şimdi özgürlüğün, mutluluğunun aldığını şu konuşmasıyla özetler:

Bu olayı hatırlayınca önümü arkamı kara duman kuşatıp sırtıma ağır bir yük düşmüş gibi hissediyorum. Elimi sallayarak ileriye doğru yönümü bulmaya çalışıyormuş gibi oluyorum. Mutlu bir yaşamınızı, eğlendiklerinizi görünce o dediğim kara dumandan kurtulmuş gibi, üzerindeki ağır bir yük düşmüş gibi olurum. Çok sevinerek şuandaki mutlu zamanımıza, talihli milletimize sonsuz saygılarımı sunuyor ve söylüyorum. Başka ne yapayım? Eskiden gençler sizin gibi hür ve mutlu yaşamış mıydı? Mutlu olmayı bırak mahvolup sevdiği sevgilisiyle bile kavuşamazdı. (KC, 372)

Cumagul, gençlik yıllarında tanıdığı kendi köylerinde çocuklara eğitim veren Abdırakman'ın genç bir bilim insanı olduğunu ancak şimdi farkedebildiğini, şu cümlelerle açıklar:

³² 1916 yılında Kırgız halkının Çin'e zorunlu göçü.

Ondan beri çok zaman geçti. Cahilliğimden dolayı o zamanlar Abdırâhman'ın kim olduğunu bilememişim. Meğer o bu zamanın insanı imiş. Oldukça eğitilmiş görünürdü. Çocuklara da doğru eğitim vermiş.

Çocuk da bana bakarak gülümseyip bir zamanlar bizim çocuklara anlatan Abdırâhman'ın sözlerini söyledi. Meğer o genç yiğit bilim adamıymış (KC,378).

Öykü zamanına anlam yoluyla da vurgu yapılır (Chatman 2008: 73). Eserde iç olay Sovyet devriminden önce Rus Çarlığı döneminde yaşanır. Bu yıllar “Ürkün, adaletsiz zaman, Rusya’da devrimciler” gibi ifadelerle; dış olaydaki hem öykü hem de öyküleme zamanı Bolşevik Devrimi sonrası Sovyet dönemi “Sosyalist emeğin kahramanları, Hitler bize saldırdığında, Stalingrad’daki savaş, gerçek emeğin bahadırları, kolhoz, Kültür Merkezi, nişan, madalya” gibi ifade ve söylemlerle vurgulanır.

Onu anlayan kişiler var.’ dedi Aysulu Kurman’a bakarak. ‘Onlara Rusya’da devrimciler derler. Mırzabek gibi zenginlerin cezasını vermeye halkı öğretenler de onlardır (KC, 454-455).

Ne kadar doğru bilmiyorum, belki de o Aysulu sizin aradığınız olmasın. İyi eğitim almış ve doktor olarak çalışmış. Hitler bize saldırdığında yaşlı olmasına bakmadan savaşa gitmiş ve Stalingrad’daki savaşta şehit düşmüş (KC, 458).

Gerçek emeğin bahadırları tam burada imiş.” dedim kendi kendime. Baktığı hayvanlarını, işini sevdikleri onların konuştukları sözlerinden belli. Yoksa hayvanlara bakamazlardı. Kime gidersen git, yemekleri bol, giydikleri sağlam. Çocukları ise kasabada, şehirlerde eğitim almaktalar. Nişan, madalyalar ile göğüslerindeki giysileri parıldaayan çobanlardır. Sosyalistlik Emeğin Kahramanları unvanını alan çobanlarımızı her yerde görüyorum (KC, 124).

Sağlık ocağında, doktorlar hastalanmış çobanları kabul ediyor, tavsiyesiyle beraber reçete yazmakta. Bir yerde kolhozun kasiyerleri de çobanlara emeği karşılığında para paylaşıyorlardı (KC, 456).

Toprağı araştıran, yeni yollar yapan, elektrik istasyonlarının yapan insanlarla da karşılaştım. (KC, 455).

Kültür Merkezi kendi başına bir şehirdi. Dükkân, hastane, kütüphane, doğumevi, lokanta, konukevi, telefon dahası da var... (KC, 456).

Geçmiş, şimdide ve gelecek ruh ile özdeş insanda yer alır. Bu durumda zamanın üç boyutuyla karşılaşılır. 1. Geçmişte yaşanmışlara ilişkin zaman, 2. Şimdi yaşananlara ilişkin zaman, 3. Gelecekte yaşanacaklara ilişkin zaman (Augustinus 2010: 749, 771). Bir diğer ifade ile şimdiki zaman, geçmiş ve geleceği içinde barındırır. Bayalınov için şimdiki zaman, geçmişle anlam kazanır. Geçmiş zamanın ön planda olduğu romanda geçmişin gelecekte beklentisi, şimdiki zamanda gerçekleşir. Şimdiki zaman ise beklentinin gerçekleştiği, mutlu

anların yaşandığı zaman dilimini temsil eder. İçinde bulunulan zaman simgesel manada huzura işaret eder. Geçmişteki şeyler bellek, mevcut şeyler görüş, gelecek şeyler ise beklentidir (2007: 39). Romanda bellek, geçmişin olumsuzluğu; mevcut görüşü, geçmişin olumlu olarak şimdiki zamana taşınması; beklenti ise şimdiki zamandaki olumluluğun gelecek zamanı etkileyecek olması şeklinde belirir.

1. Geçmişte Yaşanmışlara İlişkin Zaman: Bellek (Anımsayış)

“Eskiden gençler sizin gibi hür ve mutlu yaşamış mıydı? Mutlu olmayı bırak mahvolup sevdiği sevgilisiyle bile kavuşamazdı.” (KC, 372).

“Eskiden onların konuştukları kışlak, yayla, göç, yerleşim, karın doyurmak: kısacası uğraşı, iş güc hakkında idi. Başka milletlerde, başka yerlerde ne olup ne bittiği onları ilgilendirmezdi. Bu da cahilliğin, eğitimsizliğin kalıntısı (izlenimi) olsa gerek!..” (KC, 369-370).

“O-o, zavallı Kurman!” dedim, başımı sallayarak. “Lanet olası, adaletsiz zamanda sevdiğin Aysulu’dan ayrılarak burada hatmi çiçeği gibi solmuş, sönmüş, ölmüşsün.” (KC, 454-455).

Lanet olası geçmiş hayatı, o hayatın içindeki Kurman ile Aysulu’nun kederli kaderini gözlerimizin önünde canlandırarak başlarımızı sallaya sallaya konuşuyorduk. (KC, 458).

Yine de lanet olası geçmişte yaşananları sonraki nesillere göstermek (anlatmak) niyetiyle (amacıyla) ihtiyarın anlattıklarını size sunuyorum. (KC, 372).

Geçmişte yaşanmışlara ilişkin örneklerde görüldüğü üzere zaman, Bayalınov’un olumsuzladığı bir süreci içerir. Yazarın geçmişi lanetleyen, adaletsizlikle suçlayan ve keder dolu hayatları içine romanı, şimdiki zamanı bir diğer ifadeyle Sovyet dönemini ön plana çıkarmak, yüceltmek ve olumlu yanlarını en güzel şekliyle okuyucuya aktarmak amaçlı olarak geçmişi, Çarlık dönemini yerer. Romanda geçmiş zaman diliminin kullanılma sebebinin, “şimdiki zamana zemin oluşturma amaçlı” olduğu söylenebilir. Çünkü Rus Çarlığı dönemine ait geçmişin olumsuzluklarının, yerleşmiş Sovyet sistemi ve rejimi ile giderildiğine inanılmaktadır. Sovyet rejiminin edebiyat ve sanat ilkesi olan sosyalist realizm anlayışıyla hareket eden yazar; geçmişi karanlık, boğucu, adaletsizlikten yoksun gösterirken yeni rejimin mükemmelliğini ortaya koymaya çalışır. Böylelikle Sovyet ideolojisine olan desteğini de açık ve kesin bir şekilde ifade eder.

2. Şimdi Yaşananlara İlişkin Zaman: Mevcut Görüş

Çok sevinerek şuandaki mutlu zamanımıza, talihli milletimize sonsuz saygılarımı sunuyor ve söylüyorum.” (KC 372).

“Günümüzde ise tamamen farklı. Ülkemizdeki haberleri, dünya haberlerini de konuşurlar. Eskisi gibi yok olan mutluluğu yani cenneti düşünmeyip zamanımızdaki mutluluğu düşünürler. Bahtı, mutluluğu Allah’ın vermediğini, onları helâl emek, bilim ve ilim vereceğini milletimiz anlayalı çok oldu. Ülkemizin sağlamlaşması, gelişmesi için, refah için, mutluluk ve keyif için milletimiz emek harcamakta.” (KC, 370)

Ah!” dedi Cumagül ihtiyar bunların hepsine göz gezdirdikten sonra. “Böyle güzel hayatta yaşamak varmış. Allah’ın sevdiği kuluymuşuz. Bu hayatı zavallı Kurman görseydi, tebeteyini gökyüzüne atarak sevinmez miydi? (KC, 456)

Romandan alıntılanan örneklerde şimdiki zaman, yaşanan andır. Daha önce olması istenen, hayali kurulan ve umutla beklenen güzel günlerin sahnelendiği mutluluk zamanıdır. Geçmişteki olumsuzluklara dair ne varsa yerini şimdinin huzuruna, güzelliğine, mutluluğuna, refahına bırakır. Romanda geçmiş zaman dilimi, sosyalist realizme hizmet eden bir yapıda sunulurken insanların genel olarak zaman beklentisine göre hareket eder. Şimdi, geçmişe göre daha iyi olmalı ve geleceğe dair beklentinin zeminini oluşturmalıdır. Şimdinin güzelliği de geçmişe göre belirlenir. Bu durumda şimdinin zemini olan geçmişin olumsuzlukları, şimdiki zamanda kaybolur. Şimdiye ulaşan zaman, huzura, mutluluğa aittir. Çünkü Sovyet rejiminin hâkim olduğu istenen ve beklenen zaman dilimine ulaşılır. Yazar, romanının bütününde olduğu gibi zaman unsurunun şimdi yaşananlara ilişkin zaman diliminde de Sovyet sosyalist ideolojiye ve yönetim anlayışına hizmet etmeyi başarır.

3. Gelecekte Yaşanacaklara İlişkin Zaman: Beklenti

‘Onlara Rusya’da devrimciler derler. Mırzabek gibi zenginlerin cezasını vermeye halkı öğretenler de onlardır. Aylar, yıllar geçer... Günlerden bir gün bizim de Ala-Too’ya parlayarak güzel bir yeni yaşam gelir inşallah (KC, 405-406)

Kırk yıl içerisinde başardığımız başarılarımız, sanayi ve kültürümüz, tarımımız daha çok şeyimiz tüm dünyadaki insanoğluna örnek olacağını söyledi. (KC, 457)

Romandan alıntılanan bu örnekler, açık ve belirgin bir şekilde geleceğin, umutlarla çevrelendiğini göstermektedir. Geçmiş, şimdiki zamanı huzura erdirecek şekilde desteklerken, şimdi yaşananlara ilişkin zaman da geleceğin zeminini oluşturur. Şimdi, geçmişin olumsuzluklarını ortadan kaldırmıştır. Ancak şimdiki anda yaşanan huzur ve mutluluk daha da artmalı, genişleyerek sonsuzluğa doğru açılmalıdır. Bu aslında

geleceğin getireceğine inanılan, umutla birleşen huzur beklentisidir. Var olan huzurun artacağına inanılmaktadır. Bayalınov'un oluşturduğu bu zaman algısı, sosyalist rejimin ideolojiye dair beklentisi ile örtüşmektedir. Yazar, zaman unsurunu romantizmle bütünleştirerek Sovyet sosyalist ideoloji ve yönetim biçimine katkı sağlayabilmek adına ustaca kullanmıştır. Bu noktada “Gelecek, Sovyet rejiminin devam etmesiyle tüm toplumlara örnek olacak şekilde güzel gelecek” mesajı ile de okuyucu belleğinde kalıcı yer edindirme eylemini gerçekleştirmiştir.

2.3.4.3. Değerlendirme

Kurman Cılga romanında zaman unsurunun kullanımına ilişkin tespitlerle genel bir değerlendirme yapıldığında; romanda iki ayrı zaman diliminden bahsedilebilir. Birincisi, anlatıcı kahraman ve Cumagul'un Çobanlar Günü etkinliğine katılmak üzere yola çıkmaları ile iki gün süren yolculuk sırasında yaşananların anlatılmasını kapsayan dış olayın zaman dilimidir. İkinci zaman dilimi ise Kurman Cılga Vadisi'nin hikâyesinin anlatıldığı iç olay zamanıdır. 1898-1922 yıllarını kapsayan vaka zamanı, geri dönüşlerle birlikte yaklaşık 30 yıllık bir süreyi içine alır. İç olayın anlatma zamanı ise 1957 yılıdır.

Romandaki geri dönüşlerin genel olarak geçmiş ve şimdiki zaman arasında bağ kurmak, karşılaştırma yapmak amacıyla yapıldığı görülür. Böylelikle okuyucunun Sovyet öncesi ve sonrası yıllarda yaşananlarla ilgili bir karşılaştırma yapması sağlanarak okuyucunun bu süreci daha iyi algılaması hedeflenir. Mola (duraklama) zamanlarında, özellikle Sovyet döneminde yapılan yenilikler ve insanların yüzlerindeki huzur yansıtılır. Zaman eksiltmeleri yapılırken Sovyet rejimi adına olumlu gelişmelerin yaşanmadığı ve geçmişe dair Kırgızlar adına hatırlanmak istenmeyen anlar tercih edilir. Sahne tekniğinin kullanıldığı kısımlarda da Çarlık rejiminin sınıfsal eşitsizliği anlamsız bulunurken, Bolşeviklerin eğitim vb. çalışmalarla bunları ortadan kaldıracığına dair ümitler açıkça ortaya konulur. Psikolojik olarak karakterlerin iç dünyasını daraltan algısal zaman dilimleri ile dış olayda da genel olarak huzurla genişleyen zaman dilimlerinin tercih edildiği görülür.

*Kıyın Ötkööl'*de zaman, geçmişte yaşanan olumsuzlukların şimdiki zamana olumlu bir şekilde taşınmasını sağlayan bir unsurdur. Kahramanların ruhsal değişimleri de zamanla paralellik gösterir. Bayalınov için şimdiki zaman, geçmişle anlam kazanır. Geçmiş zamanın ön planda olduğu romanda geçmişin gelecekte beklenmesi, şimdiki zamanda gerçekleşir.

Şimdiki zaman ise beklentinin gerçekleştiği, mutlu anların yaşandığı zaman dilimini temsil eder. İçinde bulunulan zaman ise simgesel manada huzura işaret eder. Genel olarak Bayalınov'un, *Kıyın Ötkööl* romanında zaman unsurunu, romantizmle bütünleştirerek Sovyet Sosyalist ideoloji ve yönetim şeklinin benimsenmesi ile kabullenilmesine katkı sağlayıcı olarak kurguladığı görülür.

2.3.5. Tema

İnsan, zamanda yol almaya başladığında diğer bir ifadeyle yaşı ilerledikçe hayatın gerçekleriyle yüzleşmeye başlar. Hayatın gerçeklerini fark etmesiyle de dış dünyaya daha farklı bir perspektiften bakar. Olumsuzluklarla veya beklemediği durumlarla karşılaşan insanda bireysel farkındalık gelişir. Böylelikle varoluşsal olarak kendini gerçekleştirmeye başlar, güvenli ortamlar oluşturarak varlığını daha anlamlı kılma sürecine girer.

Farkındalık edinimini kazanma, kişinin yeniden hayata başlaması gibidir. Bu doğma süreci kişinin, hayatının başkahramanı olarak eşikten geçişi ile başlar (Champell 2013: 107). Romanın başkışisi Kurman'ın farkındalığı, öz bilinci elde edebilme düzeyinde seyir izler (May 2001: 14). Farkındalığıyla Kurman, öz bilinciyle olması gerekenlerin farkındadır. Böylelikle çevresindeki insanların değil kendi arzuladığı hayatı yaşamanın peşindedir. Bu noktada dünyaya ve yaşananlara bakış açısı ile etrafındaki diğer insanlardan ayrılır. Fakir bir ailenin çocuğu olarak doğan başkışi Kurman, köyün zengin ağası Mırzabek ile adamlarının düşünce ve eylemleriyle sürekli anlaşmazlık içerisinde. Dolayısıyla içerisinde yaşadığı Çarlık rejiminin feodal sistem, onun yarattığı feodal beyler, toprak ve mülk sahipleri ile eşitsizliğin hükümlerinde olduğu yapının tüm karakterleri ile de çatışma halindedir.

Kurman edinimlediği farkındalığı her alanda olduğu gibi yetiştirdiği, eğittiği atında da gösterir. Bir gün atı etraftan gelen gürültüden ürüp kaçarak uzaklaşır. Atının uzaklaştığını gören Kurman ise bir ıslıkla onun geri dönmesini sağlar. Atın bu ayırıcı özelliğini gören insanlar, onu Tulpar'a benzetir. Kurman'ın atının namı her yerde duyulur. Gördüğü ilk günden beri bu atın peşinde olan Mırzabek olanları duyar duymaz adamlarıyla Kurman'ın yanına gelir ve atı zorla almak ister (KC, 393-394). Çünkü feodal yapının üretimi karakterlere göre her şeyin en iyisi sadece onların olmalıdır. Yönetim ve rejim onlara körü körüne hizmetleri karşılığında bu algısal fikri bahşeder. Kurman ise bahsedilen durumun farkındalığı içinde yanlış algının karşısında yer alır. Zenginlik vasfına sahip olduğu için

insanların “her şeyin en iyisine sahip olma” fikrini taşımalarından son derece rahatsızdır. Bu yüzden Mirzabek ve onun köydeki destekçilerinden olan İmam Borbuk’a karşı gelir. Kurman’ın Mirzabek ve İmam Borbuk’la geçen konuşmasında durum şöyle dile getirilir

-‘Anlaştıysanız, anlaşmışsınızdır ama ben atımı satmayacağım.’

-‘Tek at at olmaz, tek yaka don (giysi) olmaz.’ derlerdi atalarımız. Tek atın sana at olur mu? Onun yerine atını bize satarak birçok hayvan sahibi olsan iyi değil mi, uğursuz çocuk!’ dedi, Borbuk İmam.

-‘Olmazsa, İmam Efendi, sizin için olmamıştır. Ama benim için tek at at, tek yaka dondur.

Mirzabek, kem gözlerini büyük büyük açıp Kurman’a:

-‘Evlat, abuk sabuk konuşuyor, nasıl bir çocuk bu? Tıpkı babasına çekmiş. Babası da laftan sözden anlamayan bunun gibi inatçı birisiydi’

-‘Ölen baban size ne yaptı ki? Laflarınıza dikkat ediniz, beyim!’ dedi, Kurman hiç korkmadan Mirzabek’e. (KC, 395-396)

Kurman’ın Mirzabek ve İmam Borbuk’la yaşadığı bu çatışma, onun kendi değer ve olması gerekli gerçekliklerin farkında oluşuyla ilgilidir. Kurman’ın edinimleri ona herkesin nasibine rıza göstermesini, rızasız malın alınamayacağını, herkesin özgür irade ile karar vermesini söylemektedir. Davranışlarını da bu doğrultuda sergilemektedir. Mirzabek’in feodal yapının oluşturduğu kabını ve zihnini doygunluğa ulaştırmak için zorla atı satın almak istemesine ve İmam Borbuk’un kendi çıkarlarını korumak adına Mirzabek’i desteklemesine karşı çıkan Kurman; erdem, farkındalık, özgürlük ve cesaret sahibi bir karakterdir. Asla geri adım atmayan, fikrini sonuna kadar savunabilen ve toplumun saçrallarına karşı duruş sergileyebilen bir karakterdir.

Kurman için “Ala-Too”nun sunguru gibi yabani büyümüş genç ne öleceğini ne dirileceğini ne de geleceğini düşünür mü hiç?” (KC, 395) diyen Cumagul, Kurman’ın boyun eğmeyeceğini bildiğinden ve zarar göreceğinden endişe ederek onu sürekli Mirzabek’ten uzaklaştırmaya çalışır. Ancak Mirzabek’in en iyiye sahip olma fikri, Kurman’ın ise direniş özgürlüğü sabittir. Karşılıklı olarak Mirzabek ve Kurman arasında atışmalar devam ederken Mirzabek, baş edemeyeceğini anlayınca adamlarına Kurman’ı yakalamaları talimatını verir ve kendisi de bıçağı ile onu öldürmekle tehdit eder. Kurman da geri adım atmak yerine Mirzabek’in adamlarına saldırır. Doğruları için mücadele etmekten bu yolda ölümle yüzleşmekten hiçbir zaman korkmaz. Ölümle karşı karşıya gelme burun buruna gelebilme cesareti kişisel gelişiminin ana kuralıdır (May 2001: 14,17). Bir diğer ifade ile Kurman’ın kendi bilincine varmasının ve kişiliğini oluşturmasının ön koşuludur. Doğruluğuna

inanmadığı her eyleme karşı duruş sergilememektense ölmek onun için sevda şerbetini soluksuz içmekle eş değerdir.

Toplumsal düzenin bozulduğu bir ortamda bireyin kendini gerçekleştireceği bir konuma erişmesiyle oluşan bilinçlenme, ruhsal erginlenme sürecini başlatır. Kurman’da oluşan farkındalık, her an uyanık halde bilinçli olarak ve çevresinde gelişen her şeye karşılık verme bilinciyle yaşamaktır (Osho 2015: 76). Kurman adeta manevi görüş oluşmadan ve bilinç her vakit açık hale gelmeden farkındalık kazanılamayacağı fikri (Osho, 2015: 5) ile hareket eder. Çünkü insanın varoluşunu gerçekleştirmesi, aydınlanma sürecine girmesi hayatı sorgulaması ve anlamlandırmaya çalışmasıyla başlar. Bilinçlendirmeye ulaştıran bu süreçte Kurman’ın zihni sürekli meşguliyet içerisindedir. Feodal toplumda eşitliğe dayanmaksızın oluşturulmuş hiyerarşik düzenin varlığı (Ağaoğulları ve Köker, 2001: 181) başkışı Kurman’ı sürekli huzursuz eder. Sadece kendisi için sergilenen değil toplumun alt sayılan tüm kesimine karşı reva görülen eylem ve davranışlardan rahatsızdır. Bu durumu bir türlü anlamlandıramadığını “ ‘Evet’ dedi Kurman, onu destekleyerek. ‘İyi bir kitap iç dünyamızın azığıymış. Kitapları okudukça kendi hayatımı iyi anlamaya başladım. Fakat niye insanoğlu ikiye ayrılır zengin ve yoksul olarak. Mirzabek bizim milletimizi niçin hakir görür? Onu durdurmaya halkın gücü yetmez mi? Bunu hiç anlayamadım kafamı yorsam da...” (KC, 405) cümleleriyle ifade eder. Varoluşu gerçekleştirme sürecinde yani aydınlanma yolunda eşitlik, adalet arayışı Kurman’da çocukluktan itibaren filiz vermeye başlar. Yazar Bayalınov ise romanında bu sezdirişlerle okuyucuya yeni Sovyet rejiminin ayak seslerini duyurur.

Norm karakter başkışı Kurman’ın sevgilisi Aysulu da ruhsal uyanışı gerçekleştiren bir kahraman olarak sevgilisinin aydınlanmasına yardım eder. İçinde oldukları düzeni ve toplumu yeniden şekillendirecek yeni Sovyet rejimine ve çözüm olarak feodal düzeni yıkacak olan devrimcilere ve özgürlüğe; “Onu anlayan kişiler var, dedi Aysulu, Kurman’a bakarak. ‘Onlara Rusya’da ‘devrimciler’ derler. Mirzabek gibi zenginlerin cezasını vermeyi halka öğretenler de onlardır.” (KC, 405-406) cümleleriyle işaret eder. Aysulu da bu farkındalık içinde Kurman’ın her eylemini destekler.

Farkındalığa erişerek bilinçlenen kişi, kendisine dayatılan bir hayat yerine arzu ettiği hayatı yaşamak ister. Bu düşünce ile Aysulu ve Kurman tüm dayatmalara direnirler. Kölenin efendisine direnme gücünün göstergesi olan tek bir sözcükle başkaldırı gerçekleşir. Yani,

“hayır” diyebilirler. Hayır diyebilmek aynı zamanda bir başkaldırıdır (Camus 2014: 21). Birbirini seven iki âşık Kurman ve Aysulu, köyün zengini Mirzabek’in tüm çaba, eylem, ısrar ve tuzaklarına rağmen birlikte hareket edip evlenirler. Çünkü Mirzabek, Kurman’ın atından sonra sevgilisi Aysulu’yu da elde etmek ister. Aysulu’yu dördüncü eş olarak almak ister ancak bunu da başaramaz. Hâlbuki o bir ağadır, mal mülk toprak sahibi bir beydir. Her şeyin en iyisi onun olmalıdır ama yapamamıştır. Ona göre iki kendini bilmez onu yerden yere vurmuşlardır. Kurman’ın baba dostu Cumagül, Mirzabek’in bu çifte zarar vermesinden endişe ettiği için onların köyden gitmelerini isteyince,

Hayır, amcacığım, öyle yapmayınız!’ dedi Kurman, başını reddetmiş gibi sallayarak. ‘Yalnız kalanı kurt yer, derlerdi atalarımız. Halkımdan ayrılıp nereye gideceğim? Ne olursa olsun halkımla bir arada olmam her zaman daha iyidir. Öz bahtımızı, kendi keyfimiz için anne babalarımızı burada Mirzabek’in eline bırakarak Tokmok’a kaçsak ne geçer elimize? Böyle olmaz amcacığım. Aksine halkımız nerde ise ben de oradayım. Ölürsem de cenazemi halkım toprağa verir. (KC, 423- 424)

Kurman’ın Mirzabek’e karşı bu duruşu, halkıyla bir arada olma isteği, onu savunduğu değerlere ve haksızlıklara, eşitsizliklere karşı dik tutar. “Özgürlüğüm diye adlandıracağı bu vazgeçilmez kutsamadan yoksun kalacaksa ölümden başka bir şey olmayan son düşüşe boyun eğer. Diz çökmüş durumda yaşamaktansa ayakta ölmeyi yeğ tutar” (Camus 2014: 25). Kurman gibi, kendi kendine itici güç olan bir insan karşısında tüm zorluklar, engeller ortadan kalkmak zorundadır (Campbell 2013: 376). Buna inanır ve asla mücadele etmekten vazgeçmez. İnandığı değerleri yitirmek, boyun bükme, kötü düzene, Rus Çarlığı’nın köhnemiş feodal tabanlı iradesine itaat etmektense ölmeyi yeğler.

Başkaldırı ahlakı, insanın yaşamına değer katmakta onu anlamlı hale getirmektedir. (Camus 2014: 25). Kurman bu bilinçle hareketlerine yön verir. Bu aynı zamanda bir isyan ahlakıdır. Topçu’daki “isyan” ahlakı ile Kurman’ın eylemleri bazı noktalarda benzerlik gösterir. İsyen, sözcüğüyle kastedilen husus, içinde bulunulan şartları kabullenmeyen iradenin başkaldırmasıdır (Karaman 2010: 107). İnsana zorla kabul ettirilmek istenen şartlara, inançlara, düşüncelere hayır diyebilme edimidir. İnsan haksızlık karşısında susmak yerine, direnmeyi eyleme geçmeyi yeğler. Baskının dozunun son derece yüksek olduğu köle efendi ilişkilerinde görüldüğü gibi köle, sabrının taşıdığı anda tepki verir ve yeniden doğumunu gerçekleştirir (Camus 2014: 24-25). Bu bağlamda kendi oluşumlarını gerçekleştirmek için Kurman ve Aysulu da başkaldırır, dayatma ve zorlamaları

kabullenmezler. Özgürlükleri ve kendi belirledikleri hedef için her şeyden vazgeçmeyi göze alırlar. “Her şeyden vazgeçmeye hazır değilseniz kahraman olamazsınız; önce karanlığa inmeden yüksellere çıkış, ölümün bir biçimi olmaksızın yeni bir yaşam söz konusu değildir” (Armstrong 2005: 30). Kurman, canından vazgeçmeye hazırdır. Ancak inandığı değerlerin birinden bile feragata razı değildir. Zengin bir bey olduğu için Mırzabek’in Aysulu’yu kendine dördüncü eş yapmasına izin vermez, fakirlerin seçme, sevmeye özgürlüklerinin elinden alınmasına başkaldırır. Kurman’la kaçmayı “kabul etmeyip de ihtiyara kuma mı olayım” (KC, 422) diyen Aysulu, Kurman ile evlenir. Yapılan evlilik bir direnişin, her şeyi göze alışın, dikte ve dayatmaların atılışının, köhne fikirlerin hiçe sayılışının adıdır. Çarlık rejimi kurgulu feodalitenin çiğnenişidir. Çünkü yapılan tercih, feodal düzenin getirilerinin yere çalınıp, tam karşısında yer almaktır. Bu başkaldırı, haksız, adaletsiz şekilde gücü elinde bulunduran insanların her şeyi sömürmelerine izin vermemektir. Kurman ve dengi Aysulu’nun eylemleri tam da budur. Yalnızca ağa veya beye yahut onun isteklerine değil düzene de bir başkaldırıdır. Bu durumu Bayalınov bir aşk hikâyesi ile ifade ederken kurulacak yeni Sovyet rejimini en parlak şekilde okuyucuya sunmayı başarmıştır.

Kendi kararlarını kendileri verebilmeyi isteyen bu iki genç âşık Aysulu ve Kurman, var olan köhnemiş düzene kurban edilmek istenir. Köhne yönetimin feodal düzeni tarafından ilk önce çocukluk hayali eğitimi, ardından yetiştirdiği eşsiz atı, sonra ise sevdiği kadın elinden alınmaya çalışılır. Bunların hiçbirinin haklı bir gerekçesi yoktur. Sadece ağanın, beyin isteğine hizmet amaçlıdır. Bu da Kurman’ın başkaldırı ve eylemlerinin temel sebebidir.

Mırzabek’in haince planlarıyla Kurman öldürülür. Çünkü kimse ağaya, beye ve düzene karşı gelemmez. Uzun yılların oluşturduğu gelenek böyledir. Hiç kimse feodal beye karşı çıkamaz. Ancak Kurman, ölüm anında bile onlara baş eğmez, onun ölümü bile direnişi, başkaldırıyı, haksızlığa karşı duruşu, gelecek kuşakların umudunu sembolize eder. Ölümle gelen acı, süregelen düzenin ve hayatın devamına engeldir ve sonlandırılması gerekir. Acının varoluşu devam eden kusur ve aksaklığını gösterir. Dirayetli aksayanın üzerine gidilmesi ise yeni bir düzenin ve oluşumun yaratılmasına giden yolun başlangıcını işaret eder (May 2001: 8). Artık yeni umutlara, bireyin özgürlüğüne, eşitliğine kapı aralanmıştır. Başkaldırı ahlakının meşalesi yakılmıştır. Kurman ölür ancak yeni doğacaklara kapı açılır.

Yazar Bayalınov'a göre yeni rejim Kurman'ın kanıyla sulanan bu topraklarda yeşerecektir. Onu bilen, hafızalarına nakşeden, dinleyen herkes bu yolda olacak varlığını yitirmek üzere olan düzene direnecektir. Ancak köhne feodal düzenden güç bulan Mirzabek, Kurman'ın ölümünden sonra bile “ben zenginem, istediğimi elde ederim” anlayışı ile Aysulu'yla evlenmekten vazgeçmez. Çünkü tüm bilinci bu şekilde oluşmuştur. Özgürlüğü için kendini adayan, kocasının ölümü ile bile yıkılmayan, sistemin kölesi olmayan bir karakter olarak Aysulu ise sevdası Kurman'dan bayrağı devralır. Halkının umut ve hayallerini omuzlarına alır. Kendisine ve halkına dayatılan bu yaşam biçimini reddeder. Yok olmamak, var oluşunu tamamlamak ister ve Kurman gibi kahraman olma yoluna girer. Çünkü o da sevdasının farkında ve yolundadır. Bağımsızlığı, özgürlüğü ve değerleri uğruna ölümü göze alır. Aysulu ve kocası köhne düzende köle olarak, mal gibi alınıp satılarak yaşamaktansa varlığını hiçe saymayı ilke edinir. Bu iki sevdalı, halkının umutlarının çiçeği olarak filiz vermeyi, umut çiçeğini canları ile var edip kanları ile sulamayı damarlarında dolaşan ahlakın ve varlıklarının yegâne temeli olarak benimserler. Bayalınov ise bu iki kahramanın aşk hikâyesi üzerinden yeni Sovyet rejimini tüm zihinlerde şekillendirmeyi başarır.

2.3.5.1. Değerlendirme

Başkişi Kurman'ın bir kahraman arketipi olarak karşıt güçlerle çatışması, kendi değerlerinden vazgeçmemesi üzerine kurgulanan romanda kahraman; körleşmiş, yozlaşmış, insanlık değerlerini yitirmiş güçlerle mücadele eder. Ülkü değerlerine sahip çıkabilmek adına önce kendini keşfeden Kurman, çevresindeki yozlaşmayı ve körleşmeyi temsil eden kişilere karşı mücadele başlatır.

İnsanlar arasında sınıfsal farkın olması, adaletin kaybolması, bey ve ağaların kendi çıkarlarını korumak adına her türlü kötülüğü yapması ve kölelik anlayışına dayalı yönetim sistemi gibi sebepler Kırgız toplumunun ilerleyişinde en büyük engel olarak görülür. Öğrencilerin geleceğini yok eden, dini kullanarak halkın değerlerini sömüren köhneleşen zihni yapı karşısında başkişi Kurman ruhsal farkındalığını ortaya koyarak mücadeleye geçer. Başkişi Kurman'ın, bireysel özgürlüğü ve sevgilisi Aysulu'ya kavuşmak için verdiği mücadele aslında Kırgız halkının başkişi kimliğine bürünmüş var oluş mücadelesidir. Başkişinin yaşadığı bu aşk ve bireysel özgürlük mücadelesi aynı zamanda toplum, vatan ve millet uğruna gerçekleşmiştir. Çünkü onun açacağı özgürlük eşitlik ve sevgi yolu, halkının

ve milletin özgürleşmesine çıkacaktır. Sevgilisi Aysulu'nun Kurman'a duyduğu aşkın özü de budur.

Sovyet rejiminin isteklerine uygun olarak kaleme alınan eserde Rus Çarlığı döneminde halkın yaşamak zorunda kaldığı baskı ve zulüm, başkişi Kurman'ın ölümüyle sonlanan bir trajedi eşliğinde açık bir şekilde okuyucuya sunulur. İnsanların temel hak ve hürriyetlerinin olmadığı bir dönemin geride bırakıldığı ve yeni sistemin adalet ve eşitlik getirdiği gibi tematik mesajlar verilir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kasımalı Bayalınov, Sovyet döneminde (1917-1991) oluşmaya başlayan Kırgız nesrinin povesti (uzun hikâyesi), tarihi sürecinin ismidir. Yaşadığı dönemin edebî şartlarına uygun olarak Sovyet ideolojisinin manifestoculuğunu ve mensubu olduğu Kırgız halkının sözcülüğünü yapmıştır. Hayatının her aşamasını, kendini ait hissettiği Sovyet toplumuna destek olabilme yolunda gösterdiği gayret ile şekillendirmiştir. Bu sebeple pek çok edebî türde sayısız eserler ortaya koymuştur.

Çalışmada Sovyet dönemi Kırgız edebiyatının aksakalı Kasımalı Bayalınov'un anlatı türündeki eserlerinin (*Köl Boyunda*, *Kurman Cılga*, *Kıyın Ötkööl*) yapı ve tema bakımından incelemesi yapılmıştır. Şiir, makale, deneme, tenkit, masal, destan türündeki eserleri çalışmaya dâhil edilmemiştir. Tezin kapsam ve sınırlılıkları doğrultusunda yazarın hayatı ve inceleme içinde yer almayan diğer türdeki eserleri için özel bir bölüm ayrılmamıştır.

Yazar, çalışmada ilk olarak incelenen II. Dünya Savaşı yıllarında yazdığı, *Köl Boyunda* isimli romanında Sovyet sistemini benimseyen nitelikli kahramanlar oluşturmuştur. Yarattığı kahramanları, hayatın gerçekliğinden uzaklaşmadan, sosyalist hayatın huzuruyla bütünleştirmiştir.

Altmışa yakın karakterle kurgulanan *Köl Boyunda* romanının başkişisi Capar'dır. Başkişinin hayatı üzerinden Sovyet sisteminin ve ideolojisinin komün hayatı şekillendirme merkezi olarak tanımlanabilecek kolхозlarda yaşananları konu edindiği roman, Sovyet ideolojisinde sanatın temel metodu kabul edilen sosyalist realizm anlayışı ile yazılmıştır. Çağdaş Kırgız edebiyatında çizilmeye başlanan Capar gibi yeni kahraman tipi, kuruluş aşamasında olan Sovyet edebiyat dönemini yansıtmada başrolü üstlenir. Bu yönüyle romanın başkişisi Capar, sosyalist realizmin şekillendirdiği Sovyet insan tipini temsil eder.

Sovyet ideolojisinin sanat ve edebiyat metodu olan sosyalist realizmin çizdiği sınırlar içinde Kırgız kimliğiyle Capar, sosyalist toplumun yetiştirdiği Sovyet propagandasını yapmakla yükümlü bir vaiz olarak sunulur. Bu rolüyle sisteme hizmet eden olumlu bir kahramandır. Sovyet tipi olumlu kahramanlar gibi Capar'ın da edebî olarak oluşturulmuş bir karakter olmaktan çok parti veya rejim politikasının güçlü bir propaganda aracı olduğu

açıkça görülür. Sovyet sisteminin oluşturmayı istediği karakterin edebiyattaki temsilcisi olan Sovyet tipi kahramanının en önemli özelliği, amacı görebilmesi ve ona hizmet edebilmesidir. Capar karakteri, sınırları sistem tarafından belirlenmiş tam olarak ideolojiye hizmet eden bir karakter olarak kurgulanmıştır. Yazar, olumsuz koşulların mevcut olduğu bir zaman diliminde böyle bir karakter oluşturarak topluma sunmayı başarabilmiştir. Çünkü Capar, tam manasıyla toplum ve otoritenin buhran içinde olduğu bir dönemde oluşturulmuş bir karakterdir. Bu ortamda bile taşıdığı değerler ile varlığını sürdürebilmiş ve halkına örnek olmuştur.

Bayalınov eserinde yer vermiş olduğu norm karakterlerden her birini başkışının temsil ettiği değerlerin dolayımlayıcısı olarak olay örgüsüne hareket kazandırmak üzere şekillendirmiştir. Çünkü başkışı ideolojinin istediği tüm özellikleri taşımaktadır. Toyçubek, Cutabay, Çükobay, Cemile, Ayşe, Zuura, Aysulu ve Burulça gibi norm karakterler, temsil ettikleri değerler itibariyle Capar'ın zor ve sıkıntılı süreçlerinde her zaman yanında olabilmeyi başarıp, onu destekleyen insanlardır. Bu norm karakterler, aynı zamanda “başkışı gibi kahraman değilseniz, yanında olmalısınız” mesajını taşımaktadırlar.

Ana karakter üzerinde etkili olarak çatışma unsurunu harekete geçiren kart karakterler ise başkışının ve onun savunduğu değerlerin dışında hareket ederler. Bayalınov, bu romanında herhangi bir kart karaktere yer vermemiştir. Sovyet dönemi eserlerinde çatışma unsurunu destekleyen herhangi bir karakter olmaması son derece olağan bir durumdur. Çünkü Bayalınov'un değerlerini benimsediği ve uyguladığı Sovyet ideolojisi, belirlediği çerçevenin dışına çıkılmasına izin vermez. Bu aynı zamanda romanda hiçbir olumsuz kahramanının yer almadığı anlamına gelir. Tüm kahramanlar mutlu ve mükemmel özelliklere sahiptir. Kusursuz olan bu kahramanlar doğuştan mükemmel değildirler, zamanla ideal özelliklerine kavuşurlar. Bilinçli tercih olan kart karaktere yer verilmeyişi, eserin yazıldığı ve ülkenin buhran zamanı ile de ilintilidir. Sıkıntı ve problemlerin büyük oranda yaşandığı dönemlerde eserlerde bile karşıt, çatışma yaratıcı karakterlere yer verilmemesi toplum içinde ikircik ve kaotik fikirler oluşmasının önüne geçilmesi ile doğrudan ilişkilidir.

Eserde sayıca elliden fazla olan fon karakterlerin çoğu, kolhozda yaşayan ve çalışan olup okuyucuya yaşanması gereken hayatı yansıtan kişilerdir. Romanın bütününde yer almış karakterlerde olduğu gibi olumlu özellikler taşırlar, kusurları olmasına rağmen süreç

içinde düzelir ve ideolojinin istediği insan tipine dönüşürler. Bu dönüşüm esnasında da topluma olumlu ve motive eden mesajlar vermeyi ihmal etmezler. Böylelikle yazar ideolojinin ihtiyaçlarına usulüne uygun bir biçimde katkı sağlamış olur.

Bayalinov'un bu romanında karakterlerini oluştururken esas amacı, Sovyet ideolojisine ve komünizme hizmet eden kahramanlar yaratmak olarak şekillenir. Yazarın, oluşturduğu hedef doğrultusunda yaratmış olduğu başkişi dâhil tüm karakterler, varlık ve eylemlerinin her aşamasında rejimin varlığına ve sürekliliğine hizmet ederler. Bu yönüyle Bayalinov'un bir yazar olmanın ötesinde ideolojinin sınırsız temsilcisi ve sözcüsü olduğu eserden hareketle rahatlıkla ifade edilebilir.

Tez çalışması kapsamında ikinci olarak incelenen eser, *Kurman Cilga* isimli romandır. Sovyet öncesi Rus Çarlığı döneminde kavuşamama ile sonuçlanan hazin bir aşk hikâyesi etrafında kurgulanan romanda, iki gencin feodal yönetime karşı verdikleri özgürlük mücadelesi anlatılmıştır. Eserde, dönemin sınıfsal eşitsizliğine karşı çıkan, zengin ağalara, feodal beylere ve onların destekçilerine karşı mücadele eden başkişi Kurman ve sevgilisi Aysulu'nun toplumsal erginleşmeye doğru giden süreçteki kahramanlıkları, Sovyet sisteminin istediği boyutta sergilenmiştir.

Yazarın bu romanında kahramanlar yansıttıkları özellikler itibariyle iki gruba ayrılabilir. Birinci grup yozlaşmış, kendi değerlerini yitirmiş, çıkarı dışında herhangi bir şeye odaklanmayan, gücü temsil eden köyün beyi Mırzabek gibi kişilerin yanında olmayı seçenlerdir. Aynı zamanda sorgulamayan, olanla yetinen, rutinin dışına çıkamayan, kişilik gelişimi oluşmamış bireylerdir. Eserin olay ve yazma zamanı düşünüldüğünde bu karakterlerin kurgulanma amacı da ortaya çıkmaktadır. Eser, 1960 yılında bir diğer ifade ile Sovyet ideolojinin benimsetilmeye çalışıldığı ve dünyada gelişen iki kutuplu düzende varlığını sürdürmede zorlandığı bir dönemde yazılmıştır. Olay zamanının kapsadığı yıllar ise Rus Çarlığı yönetiminin hükümlerine olduğu ve yaşam koşullarının köleliğe götürdüğü dönemlerdir. Yazarın bu gruptaki kahramanlar boyutu ile sergilemeye, sunmaya ve vermeye çalıştığı mesaj da buradadır. Bayalinov, Rus Çarlığı gibi kötü yönetimlere maruz kalmamak için Sovyet rejimine sahip çıkılması gerektiği mesajını üstü kapalı bir şekilde okuyucuya iletmektedir. *Köl Boyunda* romanında olumsuz karakterlere yer vermeyen yazarın, bu eserinde zamanın ruhunu yakalayarak bilinçli şekilde olumsuz karakterler üzerinden Sovyet rejimini desteklediği söylenebilir. İkinci grupta ise kendilik değerlerini

oluşturan, sistemin olumsuzluklarına karşı çıkıp mücadele eden, bilinçleri uyandırmaya çalışan başkişi Kurman ve sevgilisi Aysulu'nun yanında yer almayı tercih etmiş karakterler bulunur.

Kurman, Kırgızların Rus Çarlığı döneminde maruz kaldığı haksızlıklara, adaletsizliklere karşı boyun eğmeyen, oluşturulmak istenen Sovyet tipi insanın rol model alabileceği kahramanı temsil eden bir karakterdir. Aşk uğruna verdiği mücadelenin yanında onu unutulmaz kılan, Çarlık rejimine karşı gösterdiği direnişin yeni Sovyet ideolojisinin varlık ve yükselişine özdeş tutulmasıdır. Çünkü o da Bolşeviklerle başlayan yeni Sovyet ideolojisi gibi Çarlık rejimine direnmiş ve bu uğurda hayatına son vermeyi göze almıştır. Bu yönüyle Kurman yeni ideoloji gibi ölümsüzlükle sıfatlandırılmış direniş sembolize eden bir kahramandır. Üstün özellikler ile donatılan Kurman, Sovyetler Birliği'nin 1960'lı yıllarda iki kutuplu dünyada yaşamak zorunda kaldığı ekonomik buhran, toplumsal sıkıntı ve ideolojide durgunluk süreçlerinde aradığı insan tipidir.

Başkişi Kurman üzerinden Rus Çarlığı döneminde adalet, eşitlik ve özgürlükler adına verilen mücadelenin anlatıldığı romanda, Kırgız halkının bireysel olarak başkaldırmaya ve uyanmaya başladığı bir süreç gözlenir. Özgürlük uğruna yürüttüğü mücadelenin bedeli olarak hayatını veren başkişi Kurman'ın yaşadıkları üzerinden yeni Sovyet rejimiyle gelen huzur, adalet, eşitlik, özgürlük ve mutluluğa vurgu yapılır. Yeni rejimin kabullenilmesine ortam hazırlanır. Her iki dönemi bilinçli şekilde karşılaştırma imkânı sunan yazar, karakterler üzerinden de geçmişin olumsuz yeni rejimle şimdinin olumlu koşullarını açıkça okuyucuya yansıtır.

Bayalınov'un toplam on karakterle kurguladığı romanda başkişi Kurman'ı tamamlayan Aysulu ve Cumagul ise norm karakter olarak yer alırlar. Bu karakterler romanda özgürlüğü, bağımsızlığı, mücadeleyi, bireyselleşmeyi, farkındalığı, eşitliği, aşkı, dostluğu, birliği, adaleti, huzuru ve uyanışı temsil ederler. Hatta yazara göre temsil ettikleri değerler ile bu karakterler yeni Sovyet ideolojisinin eserdeki sembolleridir. Diğer bir ifadeyle yeni Sovyet ideolojisinin bu isimlerle eserde yer bulduğu söylenebilir. Açıkça eserde ifade edilmese de yaşanan anda da ideolojinin böyle insanlar, karakterler ile hayatını sürdürebileceği okuyucuya bilinçaltı mesajla iletilir.

Köyün zengin beyi Mirzabek ve Borbuk İmam ise başkişinin ülkü değerlerinin karşısında yer alıp yozlaşmayı, zenginliği, eşitsizliği, zulmü, haksızlığı, baskıyı, hileyi, yalanı, dedikoduyu, ölümü, aç gözlülüğü, korkuyu ve huzursuzluğu sembolik olarak üzerlerinde taşırlar. Bu karakterler de bir nevi eski Rus Çarlığı'nın temsilcisidirler.

Romanda beş kişi ise fon karakter olarak yer alır. Bunlardan Abdırâhman hakkında ise diğer fon karakterlere göre daha fazla bilginin sunulduğu görülür. Özelikleri itibariyle yeni Sovyet döneminin prensiplerine uygun bir eğitim vermeye çalışan Sovyet tipi insanın öncü temsilcisi veya prototipi sayılabilir. Kart karakter İmam Borbuk'la çatışma halinde olan toplumu eğitmeye çalışan bir kişidir. Diğer fon karakterler ise başkişi Kurman'ın annesi Altınay ve babası Çortek, köyün beyi Mirzabek'in adamlarından olan Alanköz, Kerimbek ve Aysulu'nun annesi Aycan'dır. Bu fon karakterler romanda fazla etkin değildirler. Dramatik aksiyonu sağlamakla yükümlüdürler.

Sonuç olarak yazarın karakterleri oluştururken Rus Çarlığı dönemindeki sömürü ve yozlaşmayı yansıtmak isteği doğrultusunda yeni Sovyet dönemi ile karşılaştırmaya katkı sağlayan karakterleri ön plana çıkardığı söylenebilir.

Yazar, bu eserinde karakterleri Rus Çarlığı dönemindeki sömürü ve yozlaşmayı yansıtmak isteği doğrultusunda Sovyet dönemi ile karşılaştırmaya katkı sağlayan karakterleri ön plana çıkarmıştır. Buradaki esas amacı ise karakterler üzerinden geçmiş yönetim döneminin olumsuzluklarını hatırlatmak suretiyle hâlihazırda var olan ideolojiye sahip çıkılmasını sağlamak, süreklilik kazandırabilmek adına dinamizm kazandırabilmektir. Geçmiş yönetime dair ne kadar olumsuzluk varsa dile getirmek, korku ortamı yaratarak topluma, güne ve geleceğe sahip çıkma enerjisini verebilmenin yazarın amaçları arasında olduğu ve bunu gerçekleştirebildiği söylenebilir.

Bayalınov, incelemesi yapılan *Kıyın Ötkööl* romanında, özel bir başkahraman yaratmamış, bu rolü kendisi üstlenmiştir. Bu yönüyle roman yazarın tez çalışması kapsamında incelenen diğer iki eserinden farklıdır. Romanın başkişisi olarak Bayalınov, *Köl Boyunda* romanındaki Capar gibi ne sistemin değerlerine sahip çıkmış ne de *Kurman Cılga* romanındaki gibi toplumsal düzenin karşısında durarak bir halk kahramanı olabilmeyi tercih etmiştir. Bayalınov, bu şekilde hareket ederek daha çok Rus ve Kırgız

halkının ortak yaşamış oldukları olumsuz bir vakanın ardından uzlaşî ortamı yaratılmasını hedeflemiştir.

Bayalınov'un *Kıyın Ötkööl* isimli eserinde başkişi olarak tüm karakterlerin zihinlerini, uzlaşîyla olumsuz geçmişin silinmesine ve ideolojiye hizmet etmeye yönlendirmiştir. Bu romanda yazar olarak Bayalınov, karakterlerini oluştururken Sovyet rejimi ve sistemine zihnî hazırlık sürecini gerçekleştiren insan tipini oluşturmayı amaçlar. Karakterlerde geçmişle ilgili yaşanan sıkıntıların, olumsuzlukların yeni rejimle birlikte geçeceğine, düzeleceğine yönelik inanç oluşturmayı planlar. Zihinlerde önceki olan Rus Çarlığı yönetiminin olumsuzluklarının düşünülerek yeni sistemin, yeni rejimin ve yeni devletin daha iyi olacağına inanan bir algının yaratılmasına çalışılır. Karakterlerin zihni yapısının yeni bir dönüşüme ve yeni bir devlet yapısına hazır olmasının esas olarak alındığı söylenebilir.

Romanda yer alan karakterler düzeni bozulmuş devlet ya da milletlerin ahlaki ve toplumsal değerlerini yitiren insanlarından oluşur. Özellikle Doğu Türkistan'ın Turfan bölgesinde yaşanan olay akışında karşılaşılan karakterler, Sovyet Hükûmeti'nin kabullenilmesi, Sovyet ideolojisine sempati duyulması konusunda büyük bir önem taşırlar. Çünkü bu karakterlerin genel özellikleri olumsuz ve kötülüğe eğilimlidir. Ayrıca eserde düzeni bozulan toplumlarda, olumsuzluklardan en çok etkilenen kesimin kadınlar ve çocuklar olduğu düşüncesi hâkimdir. Özellikle de işlenen tema, kadın ve çocuk karakterler üzerinden verilmeye çalışılır. Bu yönüyle de Bayalınov'un bilinçli bir tercih yaparak okuyucu üzerinden toplumu daha fazla etkileyebilme düşüncesine sahip olduğu görülebilir.

İncelenen bu üç eserde de yaratılmış olan karakterlerin kurgucusu tarafından biçimlendirilmiş eylem ve söylemin dışına çıkamadıkları ulaşılan önemli tespitlerden biridir. Elbette eserlerde karakterlerin yazarın dünyasına göre şekillendiği bilinen gerçektir. Ancak Bayalınov'un eserlerinde yer alan karakterlerin, sadece yazarın dünyasına göre değil, önceden ideoloji tarafından belirlenmiş kurallar doğrultusunda da şekil aldığıdır. Karakterler adeta ideoloji, sistem ve devlet yönetiminin bir sözcüsü gibidirler. Bu doğrultuda da *Köl Boyunda* romanının başkişisi Capar, adeta ideolojinin teorisyeni rolündedir. *Kıyın Ötkööl* romanında başkişi oluşturulmamış, bu rolü Bayalınov kendisi üstlenmiştir. Bir nevi Bayalınov'un ve sosyalist ideolojinin geçmişine, anı niteliğinde yer verilmiştir. Ancak burada da karakterler yeni rejim ile yaşanmış olumsuzluğun

giderilmesine ve ideolojinin benimsenmesi söylemlerinden öteye geçememişlerdir. Çünkü ideoloji ve yazarın ortak biçtikleri rol budur. *Kurman Cılga* eserinde ise yaşanmış hikâye noktasında karakterler farklılık arz ederler. Çünkü destansı bir hikâye karakteri olmuşlardır. Ancak bu eserde de Bayalınov'un ustaca kurgusu ile karakterler eski yönetimin olumsuzluklarını giderip yeni sosyalist rejimi oluşturma ile görevlendirilmişlerdir.

Tüm bu tespitler ışığında incelenen eserlerde yer alan tüm karakterlerin, Sovyet ideolojisinin arzu ettiği rolün dışına çıkamadıkları, kendileri için belirlenen kıyafetten başkasını giyemedikleri ve edebî hayatın getireceği özgür kimliklerini bulamadıkları rahatlıkla ifade edilebilir.

Bu tez çalışması adına yapılan incelemede şahıslardan sonra mekânlar değerlendirilmiştir. Kasımalı Bayalınov'un bu doğrultuda incelenen eseri *Köl Boyunda* romanında geçen fiziksel mekânların tamamını gerçek hayattan oluşturduğu görülmüştür. Bu çevresel mekânlar, kahramanların algısal dünyalarına tesir etmeden, olayın akışına sahnelik ve zemin görevi üstlenme özelliği taşırlar. Ancak fon oluşturma görevlerinin yanında, yazarın duruşunun, bakış açısının belirlenmesine, psiko-sosyal değişim süreçlerinin görülmesine, süren yaşam merkezli ekonomik gelişimlerin anlaşılabilmesine yol gösterme görevlerini de üstlenmişlerdir. Bayalınov'un sosyalist realist kurallara bağlı kalarak eserin kurgusunu oluştururken hayatın gerçeklerinden uzak düşmeme ilkesi, mekânların gerçekliği ile de örtüştürülmüştür. Böylelikle eserin okuyucu üzerinde oluşturacağı etki gücünün artırılmasına çalışılmıştır.

Romanda tüm olaylar ve akış Kırgızistan coğrafyası içerisinde geçmektedir. Mekânın genel çerçevesini Örnök ve Keneş kolhozları çizmekle birlikte Kırgızistan'da yer alan *Frunze (Bişkek)*, *Prcevalsky*, *Rıbaçı*, *Issık Göl* ve *Çimkent (Kazakistan)* şehirleri, *Ala Too*, *Boom Dağ Geçiti*, *Çüy Nehri*, *Kapkak Dağı*, *Tündük Dağı*, *Taygak Köprüsü*, *kışlak*, *harman yeri* gibi çevresel öğelere yer verdiği görülür.

Prcevalsky Parkı, *Karakol Nehri* ve üzerindeki *Asma Köprü*, *Örnök Kolhozu*, *Harman Yeri*, *Kızıl Ev*, *Radyo Evi*, *Capar'ın savaşıla ilk karşılaştığı Savaş Meydanı* gibi yerlerin ise sonsuz huzur mekânları olarak kurgulanmıştır. *Çüy nehrinde birleşen iki pınar*, *kargaşa kempir ve bozüy*, toplum hafızasında anılaştırılan, *kızıl ev* ise sembolik bir mekân olarak yer almıştır.

Bayalınov'un romandaki mekân anlayışının, sosyalist realizm ile şekillendiği ve bilinçli tercihle bireyi huzursuzlaştıran mekânlara yer verilmediği görülmüştür. Sosyalist realizm anlayışıyla yazılmış olan romanın diğer unsurlarında görülen Sovyet ideolojisini benimseyen, mükemmel ve ideal olanın yansıtılması anlayışının, mekân unsurunda da uygulandığı gözlemlenmiştir. Bayalınov'un ideolojiye sıkı sıkıya bağlı olan karakterlerinin Sovyet dönemine ait her zaman ve mekânda mutluluğa erişmesini başardığı yapılan tespitler arasındadır. Bu yüzden romanda dar/kapalı bir mekân kullanılmamış ya da kısa süre içinde genişleyip huzura doğru açılmıştır. Bu durum yazarın Sovyet sistemine bakış açısıyla doğrudan ilişkilidir. Bayalınov, Sovyet rejiminin getirdiği huzura inanmış ve olması gereken mutluluğu, mükemmelliği mekânlara da yansıtmıştır. Sosyalist realizm ilkesi doğrultusunda arzulanan ve olması gereken ideali sunarak eserin tüm mekânlarına huzur, mutluluk kazandırılmıştır.

Kurman Cılga romanı, iç ve dış olmak üzere iki hikâyeyi içermesi özelliği ile içerdiği mekânlar yönünden de diğer eserlerden farklılık sunar. Çünkü iç ve dış hikâyede yer almış mekânlar birbirinden bağımsız olarak farklı özellikler ortaya koymuştur.

Kurman Cılga romanında çerçeve/dış hikâyede yer alan mekânlar; Koçkor Yaylası yolundaki dağları, tepeleri, dereleri, vadileri ve Kültür Merkezinden oluşturulmuştur. İç anlatıdaki ana mekân ise Kerme Too bölgesi ile Kara Vadi (Kurman Cılga) civarındadır. Romanda, Koçkor Yaylası'na çıkış yolunda görülen Kerme Too'daki tepeler, Koçkor Nehri kıyıları, Koçkor Yaylası, Kara Vadi (Kurman Vadisi), Kök Bulak deresi ve kıyıları, Çunkur Tör, Çortek ile Altınay'ın evi, Kozubek'in köyü Çunkur Tör, Aysulu ile Kurman'ın evi, kolhoz ve Kültür Merkezinin fiziksel/çevresel mekânlar olarak yer aldığı görülmüştür. Romanda fiziksel olarak geçen yerler, diğer incelenen eserlerde olduğu gibi gerçek mekânlardan seçilmiştir. Bayalınov, *Köl Boyunda* romanında sosyalist realist ilkelerle uyguladığı gerçek yaşam alanlarını seçme ve okuyucu ile özdeşleştirerek etkiyi artırma fikrini bu eserde de sergilemiştir.

Bayalınov'un *Kurman Cılga* romanındaki mekân anlayışı ağırlıklı olarak açık/geniş mekânlar çerçevesinde oluşmuştur. Algısal manada ise çatışma yaşanan ancak bireyselleşmenin, farkındalığın oluşumuyla huzura kavuşulan açık mekânların tercih edildiği görülür. *Kurman Cılga* romanında huzursuzluk ve imkânsızlık gibi hisler mekânı psikolojik olarak daraltmıştır. Romanda bu duyguların yaşandığı Kurman Cılga (Kurman

Vadisi) ve Kurman'ın cenazesinin çıktığı ev dar/kapalı bir özellik gösterir. *Kurman Cılga*'da Koçkor Yaylası, At Yarışının Düzenlendiği Meydan, Düğün Çadırı, Kurman'ın Ailesinin Evi ve Kültür Merkezi açık/geniş mekân özelliği gösterirler.

Özellikle başkişinin ülkü değerleri karşısında yer alan kart karakterle yaşanan çatışma mekânları dar/kapalı özellik gösterir. Dönemin sosyal ve siyasi bunalımları doğrudan mekâna yansıtılır. Zamanla aynı mekân engelin aşılması, sorunun çözülmesi ile açık/geniş bir özelliğe kavuşur. Bu durum yazarın Sovyet sistemine bakış açısıyla doğrudan ilişkilidir. Yazar Rus Çarlığı'nın yıkılışının ardından gelecek olan Sovyet döneminin huzurunu, Sovyet rejiminin değerlerini savunan kahramanların insan-mekân ilişkisi bağlamında huzura kavuşmalarını sağlar. Görüleceği üzere mekân kurgusu, yazarın geri dönüş tekniği ile sunduğu Rus Çarlığı'nın son dönemlerinde ve Sovyet döneminin iç karışıklık yıllarında yaşanan sıkıntılı süreçteki kaotik dönemi yansıtmak üzere tasavvur edilmiştir. Algısal olarak hem açık hem de kapalı bir özelliğe sahip olan mekânların bu özelliklerini zamanla değiştiriyor olması son derece önemlidir. Her mekân Sovyet sisteminin değerlerine sahip çıkıldığı zaman genişleyip Rus Çarlığı'nı hatırlattığı zaman daralmaktadır. Bu aynı zamanda eski ve yeni çatışmasının algısal boyutta mekâna tezahürü olarak değerlendirilebilir. Bu şekilde mekân unsurunda da Rus Çarlığı dönemine ait anları daraltarak huzursuz bir ortam sağlarken, Sovyet ideolojisinin hayat bulduğu zamanlar da ise huzuru yaymıştır. Benimsediği ideolojinin var olduğu her mekân başlangıçta huzursuz ve dar olsa bile bir süre sonra genişleyerek huzuru, mutluluğu sunmuştur.

Bayalınov'un kendi yaşam öyküsünün ve Sovyet ideolojisinin topluma benimsetilme sürecinin yer aldığı *Kıyın Ötkööl* romanında fiziksel olarak geçen yerler, gerçek mekânlardan oluşturulmuştur. İncelenen diğer eserlerde de olduğu gibi bu çalışmada da mekânlar fon oluşturma görevlerinin yanında psiko-sosyal değişim süreçlerinin görülmesine, zorunlu yer değiştirmelerin yaşanmasına, zorunlu ihtiyaçların karşılanabilmesine yol gösterme, hayatta kalabilme mücadelelerine sahne görevi üstlenirler.

Bayalınov'un romandaki mekân anlayışına bakıldığında ağırlıklı olarak fiziksel olarak açık/geniş mekânları, algısal manada ise bireyi huzursuzlaştıran dar mekânları tercih ettiği görülür. Romanda eser adının imlediği bir mekân kurgulanır ve çevresel özellikleri yerine algısal boyutlarıyla ön plana çıkar. Romanda olaylar genel itibarıyla Kırgızistan,

Doğu Türkistan ve Kazakistan ve Özbekistan coğrafyasında geçmektedir. Fiziksel (çevresel) mekânların yanında *Pazar Yerleri*, *Koçkor Bölgesi*, *Korkor Irmağı Kenarı*, *Kaya Taşı*, *Taş Alaçık*, *Halkevi*, *Orta Tokoy'daki Köy*, *Açık-Taş Tepesi* ve *Kök Moynok'taki Göl* algısal mekânlar olarak yer almaktadır. *Pazar yeri*, *Taş Alaçık* ve *Kaya Taşı* “huzursuzluk mekânı”, *Koçkor Bölgesi*, dehşet mekânı ve *Koçkor Irmağı Kenarı*, yıkım mekânı olarak bireyi huzursuz kılan dar mekânlardır. Bireysel bellekte anılaştırılmış mekânlardan *Koçkor*, *Orta Tokoy'daki Köy*, *Açık-Taş Tepesi* ve *Kök Moynok'taki Göl* de algısal olarak dar mekânlardır. Açık mekânlardan *Halkevi*, “Üretilmiş, Stratejik Mekân” iken *Pazar* ise “Esenliksiz Mekândan Esenlikli Mekân” a dönüşür.

Rus Çarlığı'nın hüküm sürdüğü ya da zorunlu olarak göç ettikleri bölgelerde mekânlar, insanların kaçıp kurtulmak istedikleri, birey olarak var olamadıkları ezici, yıkıcı, bunaltıcı ve dehşet verici yerlerdir. İnsanlar buralarda var olmak yerine kimliklerini ve insani değerlerini kaybederler. Eserde mekân, adıyla bütünleşen bir yapıda “zor zamanlar” ın izdüşümüdür. Ürkün isyanı ile başlayıp Rus Çarlığı dönemi ve iç karışıklık yıllarının anlatıldığı süreçte insanlar; mekânsızlık, topraksızlık, vatansızlık, açlık ve yokluk ile iç içedir. Böyle bir atmosferde mekân, yönetime karşı bir şey yapamama ve olağan koşulları değiştirme gücüne sahip olamama gibi nedenlerle çaresizliği simgeler. Bireydeki bu çaresizliği yansıtan mekânlar, algısal boyutta mekândaki darlığı en üst seviyeye taşır.

Romanda aynı zamanda ezilen toplumun yaşadığı varoluşsal bunalımın kısmen azaldığı mekânlara az da olsa yer verildiği görülür. Bu mekânlar Sovyet Hükûmeti ile yeniden anlam kazanırlar. Mutluluğa ulaşma umudunu taşımaya başlayan karakterlerin içsel huzuru mekânı dışa doğru açımlayıp genişletir.

Bayalınov'un insana ve döneme ait sunduğu mekânlar, “İktidarın gücünü korumak için insanları başka memleketler veya yerlere sürgüne göndermesi, yazarın, yönetimin idare anlayışını mekânsal düzlemde tenkit etmesine neden olur”. Rus Çarlığı dönemini eleştirmek için kullanılan mekânlar eski ve yeni dönem arasında karşılaştırma imkânı sunarak bu yönüyle de Sovyet ideolojisinin benimsetilmesine katkıda bulunur.

Tez çalışması kapsamında Bayalınov'un eserlerinde incelenen bir diğer unsur ise ise zamandır. *Köl Boyunda* adı ile 1945-1946 yıllarında yazılan roman 1942-1946 yıllarını anlatır. Bu süre Kırgızistan'da sosyalist ideolojinin sistemleşme dönemini içeren II. Dünya

Savaşı yıllarını ve sonrasını kapsamaktadır. Romanda zamanla ilgili yapılan değerlendirmelere göre sıklıkla doğal kronolojiden sapmaların gerçekleştiği geri dönüşlerin genel itibariyle geçmiş ve şimdiki zaman arasında bağ kurmak, karşılaştırma yapmak amacıyla yapıldığı görülmüştür. Böylelikle okuyucunun Sovyet öncesi ve sonrası yıllarda yaşananlarla ilgili olarak bir karşılaştırma yapması sağlanarak okuyucunun bu süreci daha iyi algılaması hedeflenmiştir. Mola veya duraklama zamanlarında, kolhozda çalışan insanların tasvir edildiği, mutluluğun emekte ve sosyalist rejime hizmet etmekte olduğunun vurgulandığı izlenmiştir.

Zaman eksiltmeleri yapılırken Sovyet rejimi adına olumlu gelişmelerin yaşanmadığı özellikle savaş anında yaralanan başkişinin hastanede kaldığı günler gibi hatırlanmak istenmeyen anların tercih edildiği tespit edilmiştir. Sahne tekniğinin kullanıldığı kısımlarda da sıkça yazarın oluşturmak istediği Sovyet olumlu kahraman tipinin en belirgin özelliği olan Sovyet vatanseverliği yansıtılmıştır. Zaman unsurunu bu şekli ile kullanan Bayalinov'un Sovyet vatani için kendi canından vazgeçmeyi bile göze olan insanlardan oluşan bir toplum oluşturulmak istendiği mesajını verebilmeyi amaçladığı görülmüştür.

Eserde zaman-insan ilişkisi bağlamında karakterin ruhsal değişimlerinin zamanla paralel seyir halinde olduğu izlenmiştir. Yaşanan zamandaki karakter, daha mutlu ve daha dinamiktir. Çünkü şimdiki zaman, Rus Çarlığı rejiminin olumsuzluklarının yeni Sovyet komünist ideoloji ile giderilmiş olduğu bir dönemdir. Bayalinov, eserinin tamamında bu durumu zaman unsuru ile hissettirmeyi başarmıştır. Psikolojik olarak da romanın bütününde zaman, huzur veren, genişleyen bir vasa sahip olmuştur. Bayalinov, romanda zaman unsuruna sembolik anlamlar da yüklemiştir. Özellikle güneşin doğuşundaki huzuru, çalışma ve emekle bütünleştirmiştir. Sovyet sistemini, emeğin getireceği aydınlanmanın ön koşulu olarak göstermiştir.

Romanda zaman, geçmişte yaşanan olumsuzlukları şimdiki zamana olumlu bir şekilde taşımayı sağlayan unsur olarak da kullanılmıştır. Geçmişte yaşanan olumsuzlukların şimdiki zamana olumlu bir şekilde dönüştürüldüğü açıkça sunulmuştur.

Eserde geçmiş zamanın, huzursuzluğu; şimdiki zamanın huzuru, gelecek zamanın ise huzurun ötelere taşınmasını simgelediği tespit edilmiştir. Genel olarak Bayalinov'un, *Köl*

Boyunda romanında zamanı; Sovyet sisteminin yerleştirilmesi ve benimsetilmesi sürecine katkı sağlayan bir unsur olarak ele almıştır.

Yapılan tüm bu değerlendirmelere ilaveten Bayalınov'un ve eserinin başarısının, yazılma zamanında ihtiyaç duyulanın tam anlamıyla karşılanması noktasında olduğunu ifade etmek mümkündür. Eserin hayat buluşu, ideolojinin yerleşme, emekleme, ayakta kalabilme süreci ve üzerine gelen büyük bir savaş dönemindedir. Vatanseverliğe duyulan ihtiyaç, ideolojiye sadakatin önündedir. Millet ve devlet ölüm kalım mücadelesindedir. Var olabilmenin şartı, ülkesi için ölmeyi göze alabilenler ve bunun sahip oldukları rejimle gerçekleştirebileceğine inananların olmasıdır. Bu manada Bayalınov, zamanın ruhunu büyük bir kâşiflikle tespit edebilmiştir. Ardından ihtiyaç duyulan kahramanı yaratmış, arzulanan hayatı kolхозlarda oluşturmuştur. Yaratdığı kahraman ve kullandığı zaman, ülkesi ve ideolojisinin tüm ihtiyaçlarına sosyalist realizm ve romantizm anlayışıyla cevap vermiştir. Bayalınov'un eserinin zaman unsurunu kullanımı ile yaşadığı çağın dinamikleri eşliğinde zamanın ruhunu okuyabilmesi noktasında başarılı bir yazar olduğunu ifade etmek mümkündür.

Zaman boyutuyla incelemeye tabi tutulan bir diğer eser ise *Kurman Cılga* romanıdır. Romanda zaman unsurunun kullanımına ilişkin yapılan tespitlerle genel bir değerlendirme yapıldığında; romanda iki ayrı zaman diliminden bahsedilebilir. Birincisi, anlatıcı kahraman ve Cumagul'un Çobanlar Günü etkinliğine katılmak için yola çıkmaları ve iki gün süren bu yolculuk sırasında yaşananların anlatılmasını kapsayan dış olayın zaman dilimidir. Romandaki ikinci zaman dilimi ise Kurman Cılga Vadisi'nin hikâyesinin anlatıldığı iç olay zamanıdır. 1898-1922 yıllarını kapsayan vaka zamanı, geri dönüşlerle birlikte yaklaşık 30 yıllık bir süreyi içine alır. İç olayın anlatma zamanı, 1957 yılıdır.

Romandaki geri dönüşlerin genel olarak geçmiş ve şimdiki zaman arasında bağ kurmak, karşılaştırma yapmak amacıyla yapıldığı görülür. Böylelikle okuyucunun Sovyet öncesi ve sonrası yıllarda yaşananlarla ilgili bir karşılaştırma yapması sağlanarak okuyucunun bu süreci daha iyi algılaması amaçlanır. Mola (duraklama) zamanlarında, özellikle Sovyet döneminde yapılan yenilikler ve insanların yüzlerindeki huzur yansıtılır. Zaman eksiltmeleri yapılırken Sovyet rejimi adına olumlu gelişmelerin yaşanmadığı ve Kırgızlar adına geçmişe dair hatırlanmak istenmeyen anlar tercih edilir. Sahne tekniğinin kullanıldığı kısımlarda da Çarlık rejiminin sınıfsal eşitsizliği anlamsızlaştırılırken,

Bolşeviklerin eğitim ve kültürel edinim vb. çalışmalarla bunları ortadan kaldıracığına dair ümit açıkça ortaya konulur. İç hikâyede psikolojik olarak kişilerin iç dünyasını daraltan algısal zaman dilimlerinin, dış olayda ise huzurla genişleyen zaman dilimlerinin tercih edildiği görülür.

Kurman Cılga'da zamanın geçmişte yaşanan olumsuzlukların şimdiki zamana olumlu bir şekilde taşınmasını sağlayan bir unsur olduğu açıkça görülmektedir. Kahramanların ruhsal değişimleri de zamanla paralellik gösterir. Bayalınov için şimdiki zaman, geçmişle anlam kazanır. Geçmiş zamanın ön planda olduğu romanda geçmişin gelecekte beklenmesi, şimdiki zamanda gerçekleşir. Şimdiki zaman ise beklentinin gerçekleştiği, mutlu anların yaşandığı zaman dilimini temsil eder. İçinde bulunulan zaman ise simgesel manada huzura işaret eder. Genel olarak Bayalınov, *Kurman Cılga* romanında zaman unsurunu, romantizmle bütünleştirerek sosyalist realizmin işlevine uygun şekilde kullanmıştır.

Kıyın Ötkööl romanında zaman unsurunun kullanımına ilişkin yapılan tespitlerle genel bir değerlendirme yapıldığında; 1979 yılında yazılan romanın 1915-1921 yıllarını anlattığı görülür. Bu süre, 1916 Ürkün olayının yaşandığı, Bolşevik İhtilali'nin başarı ile sonuçlandığı ve yeni kurulan Sovyet rejiminin ilk yıllarıdır. Romanda zamanla ilgili yapılan değerlendirmelere göre doğal kronolojiden sapmaların gerçekleştiği geri dönüşlerin genel itibarıyla geçmiş ve şimdiki zaman arasında bağ kurmak, karşılaştırma yapmak amacıyla yapıldığı görülür. Böylelikle okuyucunun Sovyet öncesi ve sonrası yıllarda yaşananlarla ilgili bir kıyaslama yapması sağlanarak okuyucunun bu süreci daha iyi algılaması hedeflenir. Mola (duraklama) zamanlarında, özellikle Rus Çarlığı döneminde Ürkün isyanı sırasında ve sonrasında yaşanan tahribatin gözler önüne serildiği ve geleceğe umutla bakılmasına zemin hazırlandığı görülür. Zaman eksiltmeleri yapılırken Sovyet rejimi adına olumlu gelişmelerin yaşanmadığı ve geçmişe dair Kırgızlar adına hatırlanmak istenmeyen anlar tercih edilir. Sahne tekniğinin kullanıldığı kısımlarda da yeni rejimle birlikte açlık ve yoksulluğun olmadığı bir ortamda “hepimiz eşitiz” mesajları verilir. Sınıfsal farkla birlikte tüm olumsuzların yeni rejimle birlikte ortadan kalktığı ayrıntılı bir şekilde sahnelenir. Zaman, karakterlerde statü değişimine bağlı fiziksel ve ruhsal değişimi de yansıtır. Romanın bütününe psikolojik açıdan bakıldığında başta geçmiş olmak üzere zamanın daraltıcı bir vasfa sahip olduğu görülür. Geçmiş zaman, huzursuzluğu; şimdiki zaman, huzurla gelen hayatı ve daha güzele duyulan umudu, gelecek zaman ise huzurun ötelere taşınmasını simgeler. Genel olarak Bayalınov'un, *Kıyın Ötkööl* romanında zamanı; Sovyet

rejiminin yerleştirilmesi ve benimsetilmesi sürecine katkı sağlayan bir unsur olarak kullandığını söylemek mümkündür.

Tez çalışması kapsamında yapılan incelemelerin ardından Türkiye’de Bayalınov’la ilgili kapsamlı bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Tezin araştırma sürecinden itibaren ulaşılan tüm kaynaklarda Bayalınov’un sosyalist realist bir yazar olduğu dışında onun yazarlığı hususunda gerçek eleştirel bir veri olmadığı tespit edilmiştir. Bu süreçte yapılan incelemeler, Bayalınov’un sosyalist realizm ilkesine bağlılığını bir kez daha ortaya koymuştur. Ancak Bayalınov’u sadece bu tanımlamalarla sınırlandırmanın da uygun olmayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Çağdaş Kırgız edebiyatında ilklerin öncüsü olan yazar, bu dönemin ilk yıllarında tüm çağdaşları gibi sosyalist ideolojinin ilkeleri çerçevesinde eser vermiştir. Ancak Bolşevik Devrimi ile başlayan süreçte Sovyet edebiyatına yön veren sosyalist realizmin etkisini azalttığı dönemde bazı çağdaşlarının aksine yine aynı tarzda eserler vermeye devam etmiştir. Ömrünün son yıllarında yazdığı eserlerde bile Sovyet ideolojisinden vazgeçmemiştir. Eserlerinde oluşturduğu ideal Sovyet tipi insanını temsil eden başkişilerle bir diğer ifade Sovyet insan tipi ile yarışmıştır.

Çağdaş Kırgız edebiyatının kuruluş ve gelişim sürecinin öncü temsilcilerinden olan yazar, ilk ve öncü olması yönüyle çağdaşlarının ifadesi ile “Kırgız edebiyatının aksakalı” sıfatını hak etmiş, ömrünün son yılına kadar yazabilmeyi başarmıştır.

Bu tez çalışması kapsamında Bayalınov’un Türkiye Türkçesine kazandırılmamış anlatı metinleri üzerinden ilk kez bir tahlil çalışması yapılmıştır. Ağırlıklı olarak okur ve metin merkezli yapılan çalışmada karakter, mekân, zaman, kavram ve simgeler, edebî işlevlerinin yanı sıra psikolojik, sosyolojik, metaforik, anlambilimsel, göstergebilimsel, sosyopolitik boyutlarıyla değerlendirilerek çağdaş Kırgız edebiyatının farklı bir bakış açısı ile yorumlanmasına çalışılmıştır. Bayalınov ve eserleri hakkında elde edilen veriler sunulmuş, çağdaş Kırgız edebiyatının kuruluş ve gelişim süreci yeniden yorumlanmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra çalışma, Türkiye’de ve Kırgızistan’da Bayalınov ve eserleriyle ilgili ilk ve en geniş kapsamlı olma özelliği ile yazarın tanınırlılığını da artıracaktır. Tez çalışmasının tüm bu yönleriyle daha sonraki yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aamatov, M. A., Abdıldabek Kızı Cañıl., Asılbekova, I. A., Gurkina, L. İ., Dautov, K. D. ve Çekirov, A. Ç. (2008). *Kırgız Respublikasının Cazuuçuları*. Bişkek: Demi Basması
- Adıgüzel, S. (2004). “İsmail Şıhlı’nın Ayrılan Yollar Romanı ve Sosyalizm Realizmi”. *Atataürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 23, 115-122.
- Adler, A. (2010). *İnsanı Tanıma Sanatı*. (Çev. K. Şipal). İstanbul: Say Yayınları. (Eserin orijinali 1927’de yayımlandı).
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2001). *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Ağırman, C. (2007). “Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 7 (3), 9-30.
- Akarsu, B. (1988). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Akbalık, E. (2016). “Alevi-Bektaşî Şiirinde Ay ve Güneş Sembolizmi”. *Türkiyat Mecmuası*, 26 (1), 1-13.
- Akmataliyev, A. (2002). *Kırgız Adabiyatının Tarihi, XX. Kılımdın Adabiyatı (20-60. Cıldar)*. Bişkek: Kırgız Cumhuriyetinin Ulusal Bilimler Akademisi.
- Aksoy, M. (1998). “Türklerde At Kültürü ve Kımız”. *Türk Dünyası Tarih Dergisi*. 142, 38-44.
- Akşin, S. (2015). *Kısa 20. Yüzyıl Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aktaş, Ş. (2000). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. (Beşinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akyol, D., Çiğdem, A. ve Düzenli, T. (2017). “Toplumsal Değişim Sürecinde ‘Kamusal Mekan’ın Dönüşümü”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 56, 545-554.
- Aldag, R. J. ve Brief, A. P. (1977). “The İntrinsic – Extrinsic Dichotomy: Toward Conceptual Clarity”. *Akademy Of Management Review*, 2, 496-500.
- Alımbayev, C. (2019). “19. yy’da Kırgızlar”. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2) , 113-125.
- Alımbayeva, B. (2016). *Kırgız Elinin Boz Üyü (Tarihî Etnografîyelik Oçerk)*. Bişkek: Uluu Toolor.
- Altımişova, Z. (2016). “II. Dünya Savaşı’nda Kırgızistan”. *II. Dünya Savaşı ve Türk Dünyası*. N. Sarıahmetoğlu ve İ. Kemaloğlu. (Editörler). İstanbul: İMAK.
- Alver, K. (2013). *Steril Hayatlar*. Ankara. Hece Yayınları.
- Anakara, A. K. (1995). *Osmanlı Devletinde Spor*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Arendt, H. (2006). *İnsanlık Durumu*. (Çev. B.S. Şener). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1958’de yayımlandı).
- Arıkoğlu, E., C. Alimova, R. Askarova ve B. K. Selçuk (2017). *Kırgızca Türkçö Sözdük*. Bişkek: Kırgızistan –Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.
- Aristoteles, Augustinus ve Heidegger (1997). *Zaman Kavramı*. (Çev. S. Babür). İstanbul: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1927’de yayımlandı).
- Armağan, A. (2014). “Yalnızlık ve Kişilerarası İletişim İlişkisi: Öğrenciler Üzerinde Bir Araştırma”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (30), 27-43.
- Armaoğlu F. (1999). *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Armstrong, K. (2005). *Mitlerin Kısa Tarihi*. (Çev. D. Şendil). İstanbul: Merkez Kitapçılık Yayınları.
- Artıkbayev, K. (1968). *Ar Türdüü İzder*. Frunze: Mektep Basması.
- Artıkbayev, K. (2010). Kasımalı Bayalınov’un Edebî Şahsiyeti ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme (Çev. H. Şahan). *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi*, 48. (Orijinal Makalenin yayım tarihi, 1970)
- Asmann, J. (1997). *Kültürel Bellek*. (Çev. A. Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1992’de yayımlandı).
- Aşkaroglu, V. (2017). “Toplum ve Birey: Yabancılaşma Üzerine Kuramsal Bir Tartışma”. *Karadeniz*, 35, 72-77.
- Aşlar, H. (2016). “Tarihi Roman Edebî Türü ve Kırgız Edebiyatı”. *Ala Too Edebiyatı*, 5, 75-80.
- Atak, H., Syed, M., Çok, F. ve Tonga, Z. (2016). “Yeni Bir Nöropsikolojik Kavram Olarak Tamamlanma İhtiyacı”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 8(3), 290-302.
- Augustinus, A. (2010). *İtirafılar*. (Çev. Ç. Dürüşken). İstanbul: Kabalcı Yayınevi. (Eserin orijinali 1960’ta yayımlandı).
- Bachelard, G. (1996). *Mekânın Poetikası*. (Çev. A. Derman). İstanbul: Kesit Yayıncılık. (Eserin orijinali 1957’de yayımlandı).
- Bachelard, G. (2006). *Su ve Düşler*. (Çev. O. Kunal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Eserin orijinali 1983’te yayımlandı).
- Bachelard, G. (2008). *Uzamın Poetikası*. İstanbul: İthaki Yayınları (Eserin orijinali 1960’ta yayımlandı).
- Balzac, H. (2017). *Goriot Baba*. (Çev. T. Yücel). İstanbul: Can Yayınları. (Eserin orjinali 1943’te yayımlandı).
- Başaran, G. (2007), “Bellek yönetimi ve edebiyat: Türk ulusal kimliğinin inşası ve tarihi romanlar”. *Kültür ve İletişim*, 10(2), 63.91.

- Bauman, Z. ve Obirek, S. (2018). *Tanrı'ya ve İnsana Dair*. (A. E. Pilgir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 2015'te yayımlandı).
- Bayalinov, K. (1972). *Boordoştor (3)*. Frunze: Kırgızstan Basması.
- Bayalinov, K. (1983). *Kurman Cılga*. Frunze: Mektep Basması.
- Bayat, F. (2007). *Türk Mitolojik Sistemi I*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bayrak, Ö. (2013). *Tevfik Fikret'in Şiirlerinde Mekân ve Algı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Baytekin, D. (2014). "Reel Sosyalizmin Kent Örnekleri: Sovyetler Örneği". *Gelenek*, 124, 174-193.
- Belek, K. (2015). "Eski Türklerde At ve At Kültürü" (Dünden Bugüne Kırgız Kültürel Hayatı Örneği). *Gazi Üniversitesi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 16, 111-128.
- Bloch, E. (2007). *Umut İlkesi 1*. Çev. T. Bora. İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1954'te yayımlandı).
- Bonnard, A. (2001). *Yeni Bir Hümanizmaya Doğru Sovyet Edebiyatı Üzerine*. (Çev. S. Canbolat ve M. Erdal). İstanbul: Evrensel Basım Yayın. (Eserin orijinali 1948'te yayımlandı).
- Bourneur, R. ve Quellet, R. (1989). *Roman Dünyası ve İncelenmesi*. (Çev. H. Gümüş). Ankara: Kültür Bakanlığı. (Eserin orijinali 1972'de yayımlandı).
- Boyer, P. (2009). What are memories for? Functions of Recall in Cognition and Culture. P. Boyer and J. V. Wertsch (Eds.), *Memory in Mind and Culture*. Cambridge: Cambridge University Press: , pp. 3-28.
- Camus, A. (2014). *Başkaldıran İnsan*. (Çev. T. Yücel). İstanbul: Can Yayınları.
- Carr, E.H. (1989). *Sovyet Rusya Tarihi 1917-1923 (1)*. Çev. O. Suda). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1969'da yayımlandı).
- Ceylan, H. (2018). "Kırgız Toplumunda Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Statüsü". *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 507-519.
- Champell, J. (2013). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. (Çev. S. Gürses). İstanbul. Kabalcı Yayıncılık. (Eserin orijinali 1949'da yayımlandı).
- Chatman, S. (2008). *Öykü ve Söylem Filmde ve Kurmacada Anlatı Yapısı*. (Çev. Ö. Yaren). Ankara: De Ki Yayınları. (Eserin orijinali 1988'de yayımlandı).
- Connerton, P. (2014). *Toplumlar Nasıl Anımsar?*. (Çev. A. Şenel). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1989'da yayımlandı).
- Çelik, A. P. (1978). "Yirmilerde Toplu Konut Hareketlerine Bir Bakış". *Mimarlık*, 156, 25-28.
- Çetin, N. (2012). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap Yayınları.

- Çetintaş, İ. (2015). “Ahlaki Yozlaşma ile Aksiyolojik (Değersel) Verimlilik Arasındaki İlişki”. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (2), 1-9.
- Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş 2*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çüçen, A. K. (2003). *Heidegger’de Varlık ve Zaman*. Bursa: Asa Kitabeviİbra
- D. Certeau, M. (2009). *Gündelik Hayatın Keşfi I: Eylem, Uygulama Üretim Sanatları*. (Çev. L. A. Özcan). Ankara: Dost Yayınları. (Eserin orijinali 1980’de (Fr.), 1984’te (İng.) yayımlandı).
- Dağı, Z. (2002). *Rusya’nın Dönüşümü, Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika*. İstanbul: Boyut Kitapları.
- Derrida, J. (2006). *Önemsizin Arkeolojisi: Condillac Okuması*. (Çev. A. Utku ve M. Erkan). İstanbul: Otonom Yayınları. (Eserin orijinali 1980’de yayımlandı).
- Dervişcemaloğlu, B. (2016). *Anlatıbilime Giriş*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Devellioğlu, F. (1993). *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dıykanbayeva, M. (2016). *Kırgızlarda Atalar Kültü*. Konya: Kömen Yayınları.
- Dilek, F. G. (2015). “Cengiz Dağcı ve Kasımalı Bayalınov’un İzinde Zorunlu Göçlerle Sürgün Edilmiş Hayatlar”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 86-106.
- Dilek, F. G. “Cengiz Dağcı ve Kasımalı Bayalınov’un İzinde Zorunlu Göçlerle Sürgün Edilmiş Hayatlar”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 12 (2), 86-106.
- Dilek, İ. (2019). “Türk Dünyası Edebiyatında Repressiya”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 48, 27-82.
- Doğan, A. (2018). *Tarih ve Mekân Odağındaki Türk Romanı İncelemeleri*. Ankara: Hece Yayınları,
- Duman, Gül Banu, “Rus Edebiyatı Tesirinde Gelişen Çağdaş Kırgız Edebiyatı’na Genel Bir Bakış”. *Türk ve Dünya Edebiyatında Etkileşimler Sempozyum Bildirileri*, 24-26 Mayıs, 2012, Zonguldak, 95-100.
- Dumas, A. (2007). *Üç Silahşörler*. (Çev.). İstanbul: İskele Yayıncılık.
- Durant, W. (2010). *Felsefenin Öyküsü*. (Çev. E. Gürol). İstanbul: İz Yayıncılık. (Eserin orijinali 1926’da yayımlandı).
- Durkheim, E. (2010) *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*. (Çev. C. Saraçoğlu). İstanbul: Bordo Siyah Yayınları. (Eserin orijinali 1895’te yayımlandı).
- Eagleman, D. (2016). *Beyin: Senin Hikâyen*. (Çev. Z. A. Tozar). İstanbul: Domingo Yayınevi.
- Ebru, E. (2019). *La Frida*. İstanbul: Kafekültür Yayıncılık.

- Eco, U. (2013). *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*. (Çev. K. Atakay). İstanbul: Can Yayınları. (Eseri orijinali 1992’de yayımlandı).
- Eiguer, A. (2013). *Evin Bilinçdışı*. (Çev. P. Akgün). İstanbul: Bağlam Yayıncılık. (Eserin orijinali 2004’te yayımlandı)
- Ekinci, E. B. (2006). “Osmanlı Hukukunda İzinnâme ile Nikâh”. *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 2, 41-60.
- Eliade, M. (1994). *Ebedi Dönüş Mitosu*. (Çev. Ü. Altuğ). Ankara: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1949’da yayımlandı).
- Eliade, M. (2003). *Dinler Tarihine Giriş*. (Çev. L. Arslan). İstanbul: Kabalcı Yayınları. (Eserin orijinali 1949’da yayımlandı).
- Eliade, M. (2005). *Dinler Tarihi: İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*. (Çev. M. Ünal). Konya: Serhat Kitabevi. (Eserin orijinali 1958’de yayımlandı).
- Eliuz, Ülkü (2014). “Kemal Tahir Öykülerinde Labirent Mekânlar”. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 11, 7-19.
- Emerson, R. W. (2013). *İnsanın Görkemi*. (Çev. F. C. Dansuk ve P. Öztamur). İstanbul: Okuyanlar Yayınları. (Eserin orijinali 1993’te yayımlandı).
- Erdoğan, Ş. B. (2013). *Toplumsal Bellek ve Medya: Toplumsal Hatırlatma Ve Unutturma Biçimleri (Seksenler Tv Dizisi)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Erikson, E. H. (2003). “Psikososyal Kimlik”. (Çev. M. D. Karacoşkun), *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3 (2), (2003), 181-192. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1970).
- Fırat, S. (2002). “Kentsel Mekânlarda Kamusal Alan”. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 11 (4), 41-72.
- Figes, O. (2011). *Karanlıkta Fısıldaşanlar: Stalin Rusya’sında Özel Yaşam*. (Çev. N. Elhüseyni). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Eserin orijinali 2007’de yayımlandı).
- Forster, E. M. (2014). *Roman Sanatı*. (Çev. Ü. Aytür). İstanbul: Adam Yayıncılık. (Eserin orijinali 1927’de yayımlandı).
- Freud, S. (2002). *Metapsikoloji*. (Çev. E., A. Kapkın). İstanbul: Payel Yayınları.
- Friedman, T. L. (2018). *Geciktiğin İçin Teşekkür Ederim*. (Çev. İstanbul: Boyner Yayınları.
- Fromm, E. (1994). *Sevgi ve Şiddetin Kaynağı*. (Çev. S. Budak). Ankara: Öteki Yayınları.
- Fromm, E. (1995). *Sevme Sanatı*. (Çev. I. Gündüz). İstanbul: Say Yayınları. (Eserin orijinali 1956’da yayımlandı).
- Fromm, E. (1996). *Çağdaş Toplumların Geleceği, Bütün Eserleri 8*. (Çev. G. Kaya ve K. H. Ökten), İstanbul: Arıtan Yayınları.

- Gasset, J. O. Y. (2013). *Sanatın İnsansızlaştırılması ve Roman Üstüne Düşünceler*. (Çev. N. Gül). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Eserin orijinali 1925'te yayımlandı).
- Genette, G. (2011). *Anlatının Söylemi: Yöntem Hakkında Bir Deneme*. (Çev. F. B. Aydar). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayını. (Eserin orijinali 1979'da yayımlandı).
- Gezen, S. M. (2008). *Martin Heideggerde Ölüm ve Zaman-Sallık*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Girard, R. (2013). *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat: Edebi Yapıda Ben ve Öteki*. (Çev. A. E. İldem). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1961'de yayımlandı).
- Gizatov, K. (1988). *Metod Sotsialistiçeskogo Realizma*. Kazan. Tatarskoe Knijnoe İzdatelstvo.
- Goff, J. (2005). Ortaçağda Batı Avrupa (Çev. N. Uluç). *Doğu-Batı Dergisi*. 33, 39-68.
- Gorki, M. (2008). *Danko'nun Yüreği*. (Çev. V. İhmalyan). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Göka, Ş. (2001). *İnsan ve Mekân*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Gökberk, M. (2007). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gömeç, S. Y. (2014). *Kırgız Türkleri Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Göregenli, M. (2010). *Çevre Psikolojisi, İnsan Mekân İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,
- Güçlü, S. (2016). "Çocukluk ve Çocukluğun Sosyolojisi Bağlamında Çocuk Hakları". *Sosyoloji Dergisi*, (10zel), 1-22.
- Gülbetekin, M. (2017). *Mekânın Hafızası*. Ankara: Hitabevi Yayınları.
- Güriz, A. (1969). *Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Harvey, D. (2014). *Postmodernliğin Durumu*. (Çev. S. Savran). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1989'da yayımlandı).
- Hobsbawn, E. J. (2011). *Yeni Yüzyılın Eşiğinde*. (Çev. İ. Yıldız). İstanbul: Yordam Kitap. (Eserin orijinali 2000'de yayımlandı).
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, Din ve Eğitim Yoluyla İnsani Değerler*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- İbraimov, O. (1991). *İstoriya Kirgizskoy Sovetskoy Liriki*. Bişkek: Kırgızistan Basması
- İbraimov, O. (2012). *İstoriya Kirgizskoy Literaturı XX Veka*. Bişkek: Biyiktik.
- İçli, A. (2008). "Yusuf u Züleyha Mesnevisinde Mekân". *Furat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 339-351.
- İdem, T. (2015). "İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye'de Çalışma Bakanlığının Kuruluşu".

Tarih Okulu Dergisi, 24, 217-231.

İnan, A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm-Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İstoriya Kirgizskoy SSR IV. (1990) , Frunze: Kırgızstan Yayınevi 1990.

Jacoby, R. (1996). *Belleğini Yitiren Toplum, Adler'den Laing'e Konformist Psikolojisinin Eleştirisi*. (Çev. H. Atalay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1975'te yayımlandı).

Jung, C. G. (2009). *Dört Arketip*. (Çev. Z. A. Yılmaz). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1969'da yayımlandı).

Kandel, E. R. (2019). *Belleğin Peşinde: Yeni Bir Zihin Biliminin Doğuşu*. (Çev. M. Doğan). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. (Eserin orijinali 2007'de yayımlandı).

Kandel, Erich R. (2019). Belleğin Peşinde Yeni Bir Zihin Doğuşu (Çev. M. Doğan). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. (Eserin orijinali 2006'da yayımlandı), 396-408.

Karakaş, Ş. (2008). "Sovyet Edebiyatı Hakkında Bazı Tespitler", E. Arıkoğlu (Ed.). *Ahmet Bican Ercilasun Armağanı*. Ankara: Akçağ Yayıncılık, s. 459-469.

Karakul, S. A. (2014). "Kapı'nın Dili: Göstergebilimsel Bir Yaklaşım". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (35), 7-14.

Karçığa, S. (2014). "Tanpınar'ın Şiirlerinde 'Eşik' Kavramı". *Journal of International Social Research*, 7 (35), 131-138.

Kavcar, C. (1973). "Romanda Tasvirin Psikolojik Rolü". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 137-174.

Kerimbayev, S. (1970). *Vsenarodnyy Podvig (Na Materiyale Kirgizskoy SSR Perioda Velikoy Oteçestvennoy Voynı 1941-1945 gg.)*. Frunze: Kırgızstan Basımevi

Kıdırbayeva, B. (2007). *El Taanu Tekster Toptomu*. Bişkek: Biyikte.

Kınacı, C. (2016). *Kazak Edebiyatında İmaj ve Kimlik*. Ankara: Bengü Yayınları.

Kırgız Respublikasının Tarihi (2000), Bişkek: Kırgızstan Basımevi.

Kıyak, A. (2010). "İslamiyetten Önce Türklerde Güneş ve Ay ile İlgili İnanışlar", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 6, 133-143.

Kıyak, A. (2011). "Eski Türk Kültüründe Taş-Kaya Kültürünün Elazığ'daki Yansımaları". *Toplum Bilimleri Dergisi*, 5 (10), 129-144.

Kıyrbayev, S. (1998). *Kenes Davirindeki Kazak Adebieti*. Almatı: Bilim Baspası.

Koç, S. (2009). "Sovyet Döneminden Önce Kırgız Edebiyatı". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2 (2) , 22-36.

- Korkmaz, R. (1997). *Sabahattin Ali: İnsan ve Eser*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Korkmaz, R. (2004). *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*. Ankara: Türksoy.
- Korkmaz, R. (2007). “Romanda Mekânın Poetiği”, *Edebiyat ve Dil Yazıları Mustafa İsen’e Armağan*. A. İ. Külahlıoğlu ve S. Eker. (Editörler). Ankara: Grafiker Yayınları, s. 399-415.
- Korkmaz, R. (2015). *Yazınsal Okumalar*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Korkmaz, R. (2018), “Sabahattin Ali”nin Romanlarında Karakterler/ Kişiler Dünyası”. *Romanda Kişiler Dünyası*. R. Korkmaz ve V. Şahin (Editörler). Ankara: Akçağ Yayınları, 10-23.
- Kundera, M. (2007). *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*. (Çev. F. Özgüven). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1984’te yayımlandı).
- Kundera, M. (2012). *Roman Sanatı*. (Çev. A. Bora). İstanbul: Can Yayınları. (Eserin orijinali 1986’da yayımlandı).
- Kuyurtar, E. (2003), “Mutlak Yoksulluğa İlişkin İki Etik Yaklaşım”. Bilgili, A.E, Atlan, D., (eds.), *Yoksulluk Sempozyumu*, (110–121), Cilt I, İstanbul, Deniz Feneri Derneği Yayınları.
- Kuzgun, Ş. (1993), *Türklerde Yahudilik ve Doğu Avrupa Türklerinin Menşei Meselesi ve Karay Türkleri*. Ankara: Alış Matbaacılık.
- Küçük, Y. (1987). *Sovyetler Birliği’nde Sosyalizmin Kuruluşu (1925-1940)*. İstanbul: Haziran Yayınevi.
- Leca, J. *Uluslar ve Milliyetçilikler*. (Çev. S. İdemen). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1996’da yayımlandı).
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*. (Çev. I. Ergüden). (2. Baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lenin, V. İ. (1976). *Sanat ve Lenin*. (Çev. B. Arıbaş). İstanbul: Payel Yayınevi. (Eserin orijinali 1968’de yayımlandı).
- Levinas, E. (2006). *Ölüm ve Zaman*. (Çev. N. Başer). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1992’de yayımlandı).
- Lewin, M. (2011). *Sovyet Yüzyılı*. (Çev. R. Akman). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 2005’te yayımlandı).
- Lunaçarski, A. (1998). *Sosyalizm ve Edebiyat*. (Çev. A. Bezirci). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Luxemburg, R. (2010). *Ulusal Sorun*. (Çev. O. Akınbay). İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık. (Eserin orijinali 1976’da yayımlandı).

- Maalouf, A. (2019). *Tanios Kayası*. (43. Baskı). (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Eserin orijinali 1993'te yayımlandı).
- Machiavelli, N. (1970). *Discourse*. Harmondworth: Penguin Books.
- Markov, D. ve Timofeyev L. (1987). *Sotsialisçeskiy realizm. Kratkaya Literaturnaya Entsiklopediya*. Moskva. Sovetskaya Entsiklopediya
- Marks, K. ve Engels, F. (2008). *Komünist Manifesto ve Komünizm İlkeleri*. (Çev. C. Üster ve N. Deriş). İstanbul: Can Yayınları. (Eserin orijinali 1848'te yayımlandı).
- Maslow, A. H. (1943). "A theory of human motivation". *Psychological Review*, 50 (4): 370-396.
- Maslow, A. H. (2001). *İnsan Olmanın Psikolojisi*. (Çev. O. Gündüz). İstanbul: Kuraldışı Yayınları. (Eserin orijinali 1961'de yayımlandı).
- Mathewson, R. (1975). *The Positive Hero in Russian*. Californio: Stanford University Press.
- May, R. (2001). *Yaratma Cesareti*. (Çev. S. Yücesoy). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1975'te yayımlandı).
- Mazlum, Ö. (2011). "Rengin Kültürel Çağrışımları". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 125-138.
- Moran, B. (2002). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. (Yedinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Morris, C. G. (2002). *Psikolojiyi Anlamak, Psikolojiye Giriş*. (Çev. H. B. Ayvaşık ve M.Sayı). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. (Eserin orijinali 1996'da yayımlandı).
- Narlı, M. (2002). "Romanda Zaman ve Mekân Kavramları", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (7), 91-106.
- Narlı, M. (2014). *Şiir ve Mekân*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Nişancı, E. (2001). *Geleneksel Patrimonyalizmin Sosyal ve Siyasi Yönden Analizi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları.
- Nora, P. (2006). *Hafıza Mekânları*. (Çev. M. E. Özcan). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. (Eserin orijinali 1961'de yayımlandı)
- Oktay, A. (2008). *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*. İstanbul. İthaki Yayınları.
- Onay, Y. (2002). *Rusya ve Değişim*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Orkun, H. N. (1943). *Türk Efsaneleri*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- Osho (2004). *Farkındalık: Dengeli Yaşamının Anahtarı*. (Çev. Sangeet). İstanbul: Ganj Kitap.
- Osmonov, Ö. (2016). "1916 Senesindeki Milli İsyan: Ürkün". *Aloo Too Edebiyatı*, 5, 10-

13.

- Ögel, B. (2003). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özdemir, B. (2012). *Haymatlos*. İstanbul: Yitik Ülke Yayınları.
- Öztekin, H. A. (2018). *Elif Gibi Sevmek*. (5. Baskı). İstanbul: Hayykitap.
- Öztürk, S. (2012). *Mekân ve İktidar Filmlerle İletişim Mekânlarının Altropolitikası*. Ankara: Phonex Yayınevi
- Pareto, V. (2010). *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü Kavramsal Bir Sosyoloji Uygulaması*. (Çev. M. Z. Doğan). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Parkhomenko, M. ve A. Myasnikov (2011). *Sanatta Sosyalist Gerçekçilik*. (Çev. F. Şahin). İstanbul: Parşömen Yayıncılık. (Eserin orijinali 1971’de yayımlandı).
- Parsa, S. ve Parsa, A. F. (2004). *Göstergebilim Çözümlemeleri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Pearson, C. S. (2003). *İçimizdeki Kahraman*. (Çev. S. Ayanbaşı). İstanbul: Akasa Yayıncılık. (Eserin orijinali 1986’da yayımlandı).
- Plehanov, G. V. (1991). *Sosyalist Açından Toplum, Sanat, Eleştiri*. (Çev. A. Bezirci). İstanbul: Evrensel Basım Yayın. (Eserin orijinali 1912’de yayımlandı).
- Raymond, E. (1978). *The Soviet State*. New York: New York University Press.
- Ricoeur, P. (2016). *Zaman ve Anlatı 1*. (Çev. M. Rifat ve S. Rifat). (3. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Eserin orijinali 1983’te yayımlandı).
- Roy, O. (2009). *Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi*. (Çev. M. Moralı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sazyek, H. (2016). *Roman Terimleri Sözlüğü (Roman Sanatında Yüz Terim)*. Ankara: Hece Yayınları.
- Schneider, M. (2017). *Okumak ve Anlamak; Edebiyatta Psikanaliz: Freud, James, Nabokov, Pessoa, Proust, Rancé, Schnitzler*. (Çev. N. C. Sümter). İstanbul: Kolektif Kitap Yayınları.
- Serinken, N. D. (2016). “Anaerkil Toplumun Sonu”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (42), 1070-1076.
- Sharot, T. (2018). *Başkalarının Aklı*. (Çev. T. Uyar). İstanbul: Domingo Yayınevi.
- Sherry, S. (2012). *Censorship in Translation in the Soviet Union in the Stalin and Khrushchev Eras*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, University of Edinburg,
- Sıdıkbekov, T. (1960). *Kırgız Sovet Adabiyat Tarihinin Öçerki*. Frunze: Okuu-Pedagogika Basması.
- Siniavski, A. (1967). *Sosyalist Realizm*. (Çev. S. Türker). İstanbul: Habora Kitabevi

Yayınları. (Eserin orijinali 1959'da yayımlandı).

Smanova, E., Kasımalı Bayalınov, Tuulgan Kününö 100 Cıl Bibliyografiyalık Körsötküç, Bişkek, 2002.

Smith, A. D. (1994). *Milli Kimlik*. (Çev. B. S. Şener). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1991'de yayımlandı).

Songar, A. (1979). *Beynimiz ve Sinirlerimiz*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları,

Sovyet Rusya egemenlik dönemi ile hızlanan Kırgız dili yazın hayatının gelişme gösterdiği Cigitov, S. (2006). “Çağdaş Kırgız Edebiyatına Dair”. (Çev. K. Göz). **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**. 3(1), 7-20.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi (1997). *Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi*. Kaynak Yayınları: İstanbul.

Stevick, P. (1998). *Roman Teorisi*. (Çev. Sevim Kantarcıoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları. (Eserin orijinali 1967'de yayımlandı).

Stogdill, R. M. (1950). “Leadership, Membership and Organizastion”, *Psychological Bulletin*, 47, 1-14.

Şahan, H. (2009). *Ürkün Temasının Kırgız Edebiyatı'na Yansıtılması (Kasımalı Bayalınov'un "Acar", Aalı Tokombayev'in "Yaralı Yürek", Mukay Elebayev'in "Uzak Yol" Eserleri Temelinde*. Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.

Şahan, H. (2010). “Kasımalı Bayalınov'un Hayatı ve Eserleri”. *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Dergisi*, 48, 53-55.

Şahan, H. (2010). “Sovyet Kırgız Edebiyatı'nın Arap Alfabetisiyle Basılmış İlk Eserlerinden Olan Acar Adlı Uzun Hikâyenin Edebî Tenkidi”. *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Dergisi*, 48, 46-52.

Şahin, V. (2007). “Roman Tekniği Bakımından Yaban”. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 2 (3), 179-196.

Şahin, V. (2011). *Bilge Kadının Aynadaki Yüzü (Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Yapı İzlek)*. Ankara. Akçağ Yayınları.

Şengül, M. B. (2011). “Romanda Zaman Kavramı”. *Journal of International Social Research*, 4 (16), 428-435.

Tagızade, L. (2006). “Sosyalist Realizm: Kökeni, Oluşum Süreci ve Kavramı”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3 (4), 7-24.

Tanyu, H. (1968). *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Tarhan, N. (2011). *Son Sığınak Aile*. İstanbul: Nesil Yayınları

- Tekin, M. (2009). *Roman Sanatı*. (7. Baskı). İstanbul. Ötüken Neşriyat.
- Tekin, T. (1998). *Orhon Yazıtları (Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk)*. İstanbul: Simurg.
- Tepebaşılı, F. (2012). *Roman İncelemesine Giriş*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Tirkayioğlu, O. (2011). *Yavuz*. İstanbul. Timaş Yayınları.
- Topuz, S. K. ve Erkanlı, Hülya. (2016). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Ve Erkeğe Atfedilen Anlamaların Metafor Yöntemiyle Analizi”. *Alternatif Politika*, 8 (2), 300-321.
- Tuğluk, A. (2012). *Servet-i Fünûn Romanında Mekân*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Tulegabılaov, M. (1962). *Kasımalı Bayalınov*. Frunze.
- Tuminez, A. (2000). *Russian Nationalism since 1856: Ideology and the Making of Foreign Policy*. USA: Rowman and Littlefield Publishers.
- Turan, M. (1980). “İnsan – Çevre İlişkisine Eleştirel Bir Bakış”. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 6(1), 31-54.
- Turan, M. (2011). “SSCB’de Toprak Mülkiyeti”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 66 (3), 307-332
- Tümtaş, M. S. (2012). *Kent Mekân Ayrışma*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Türker, F. (2012). “II. Dünya Savaşı’nın Modern Altay Edebiyatı’na Yansımaları”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/ Journal of Turkish World Studies*, 12 (1), 331-344.
- Uçan, M. H. (2017). “Normlar/Normaller/Lekeliler ve Aydınlar Kimliği”. *Afyon Kocatepe Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 19(2), 365-376.
- Uçar, T. F. (2004). *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Ural, Ş. (2005). “İç İç Geçmiş Zamanlar”. *Zaman-Mekân*, A. Şentürer, Ş. Ural, Ö. Berber ve F. U. Sönmez. (Editörler). İstanbul: Yem Yayınları.
- Urry, J. (1999). *Mekânları Tüketmek*. (Çev.: R. G. Ögdül). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Uygur, E. (2005). “Sosyalist Realizm Kavramının Ortaya Çıkış Süreci”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi-Turkish Journal os Social Research*, 1-2, 23-30.
- Uygur, E. (2011). “Sovyetler Döneminde Azerbaycan Toplumunun Yeniden Yapılanmasında Edebiyat Adamlarının Rolü”, *Türk Yurdu*, 31, 156-159.
- Uysal, Z. (2004). “Sükûnetsiz Meskenler, Huzursuz Mekânlar: Kiralık Konak ve Sodom ve Gomore’de Mekânsızlaşma” *Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 28 (2), 259-272.
- Ükübayeva, Layli, “Edebî Etkileşimin Kırgız Edebiyatı’ndaki Yeri”. *Türk ve Dünya Edebiyatında Etkileşimler Sempozyum Bildirileri*. 24-26 Mayıs, 2012, Zonguldak, s.

11-18.

- Ülken, H. Z. (1968). *Varlık ve Oluş*. Ankara: Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2012). *Aşk Ahlakı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Watts, A. (1996). *Benlik Tabusu*. (Çev. A. Sargüney). İstanbul: Güncel Yayıncılık. (Eseri orijinali 1973'te yayımlandı).
- Werblowsky, R.J. Zwi. (1987). "Light and Darknes", *The Encyclopedia of Religion*, Ed. Mircae Eliade, New York: Mac Millan Publishing Company.
- Wolff, J. (2001). *Sanatın Toplumsal Üretimi*. (Çev. A. Demir). İstanbul: Özne Yayınları. (Eserin orijinali 1993' yayımlandı).
- Yavuz U. G. (2016). "II. Dünya Savaşı'nın Cumhuriyet ve Tan Gazetelerinde Temsili". *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 11, 1-31.
- Yavuz, F. -Topsakal, İ. "1916 Ayaklanmasında Kırgızlar ve Ürkün Olayı". *Türk Dünyası Araştırmaları*. 125, 335-346.
- Yeşilkaya, M. (2018). "Özgeci Davranış Olgusuna İlişkin Epistemolojik Sorunlar", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (4), 469-489.
- Yetkin, S. K. (1952). *Edebiyat Üzerine*. İstanbul: Yenilik Yayınları.
- Yıldırım, A. (2006). "Renk Simgesiliği ve Şeyh Gâlib'in Üç Rengi". *Millî Folklor*, 72, 129-140.
- Yıldırım, G. (2017). "Matmazael Noraliya'nın Koltuğu Romanında Mekânın Poetiği". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27 (2), 27-42.
- Yılmaz, Z. (2009). *Hannah Arendt'te Özel Alan-Kamusal Alan Ayrımı ve Modern Çağda Toplumsal Alan*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yücel, T. (1979). *Anlatı Yerlemleri: Kişi, Süre, Uzam*. İzmir: Ada Yayınları.
- Zamyatin, Y. İ. (2013). *Biz*. (Çev. A. Sezgintüredi). İstanbul: Versus Kitap. (Eserin orijinali 1988'de yayımlandı).
- Zeliski, K. (1978). *Sovyet Edebiyatı*. (Çev. F. Savaş). İstanbul: Konuk Yayınları. (Eserin orijinali 1970'te yayımlandı).
- Zizek, S. (2005) *Yamuk Bakmak*. (Çev. T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 2004'te yayımlandı)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : KARKINLI, Reyhan
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi	2012
Lisans	Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi	2007
Lise	Akşemseddin Anadolu Lisesi (Çorum)	2003

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2015-devam ediyor	Atatürk Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce (B2)

Yayınlar

Uluslararası Makaleler:

Karkınlı Reyhan, (2020). “Kasımalı Bayalınov’un ‘Köl Boyunda’ Romanında İdealleştirilen Sovyet Kadın Tipi”. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 13 (79), 219-229.

Karkınlı Reyhan, (2017). “Özbeklerde Çocuk Oyun - Oyuncak Kültürü ve Çocuk Oyunları Üzerine Bir Tasnif Denemesi”. *Turkish Studies*, 12, 485-489.

Karkınlı Reyhan, (2017). “Kasımalı Bayalınov’un ”Acar”Adlı Uzun Hikâyesinde Halk Kültürü”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi (TEKE)*, 6, 1028-1042.

Uluslararası Bildiriler:

Karkınlı Reyhan, (2021). “Usman Nasir’in Şiirleri Üzerine Tematik Bir İnceleme”. *O‘zbek Tilining Xorijda O‘qitilishi: Ta’lim Nazariyasiga Amaliyoti*, Toshkent, 67-77. (Basıldı, 2021 Özbekistan)

Karkınlı Reyhan, (2019). “‘Köl Boyunda’ Romanında Karakter Adlandırmalarının Dönemin Rejimine Katkıları Üzerine Bir İnceleme”. *Uluslararası Türkoloji Sempozyumu*, Van, 70, ss.810-825. (Basıldı, 2019 Van)

Karkınlı Reyhan, (2019). “Kasımalı Bayalınov’un ‘Köl Boyunda’ Romanında İdealleştirilen Sovyet Kadın Tipi.” *II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Bilgi Şöleni*, 21 - 23 Haziran 2019, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Karkınlı Reyhan, (2017). “Özbek Kültüründe Çocuk Oyun-Oyuncak İsimleri ve Bazı Oyun Örnekleri”. *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Bilgi Şöleni*, 12 -14 Mayıs 2017, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Karkınlı Reyhan, (2014). “Sâbir’in Çocuklar ve Gençler İçin Yazdığı Şiirler”. *I. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*, Niğde 18 -21 Mart 2014, 1, 1463-1482 (Basıldı, 2014 Niğde)

Yayın Tanıtmalar:

Karkınlı Reyhan, (2021). “Kırgız Romanı: Başlangıçtan Bağımsızlığa (1917-1990) (Yazar: Mayramgül Dıykanbay), *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 483-485.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

